

# เมื่อธรรมครองโลก

คำบรรยายประจำวันเสาร์  
ที่ลานหินโค้ง ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา  
ภาค อาสาฬหบูชา ๒๕๓๖

ของ  
พุทธทาสภิกขุ



ธรรมทานมูลนิธิ

จัดพิมพ์ด้วยทุนของผู้บริจาคตั้งไว้ทาง “ธรรมทานมูลนิธิ” เป็นอันดับที่แปดแห่งทุนนี้  
เป็นการพิมพ์ครั้งแรก ของหนังสือ ธรรมโฆษณ์ อันดับ ๑๘ ฉ.  
บนพื้นแถบสีแดง จำนวน ๑,๕๐๐ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๒๓

(ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับกรพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน, สงวนลิขสิทธิ์การพิมพ์จำหน่าย)



ลัทธิเหินสุวามทุกข์เกิดแก่เข็ญตายแลสุขพรลต



# อนุโมทนา

ข้าพเจ้า ขออนุโมทนา ในกรณีที่คณะกรรมการ แห่งกรมการ-  
 มวลชน และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ได้มีความเห็นชอบตกลงร่วมมือกันจัด  
 ตั้งทุนที่มีชื่อ "ทุนช่วยทุนนักเรียน" ขึ้นขึ้น เพื่อสนับสนุนการ  
 ศึกษาเล่าเรียนของลูกศิษย์ของโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนที่  
 ได้รับความยากลำบากหรือทุนต่างๆ ที่ได้มีผู้ตั้งขึ้นไว้ ตาม  
 ข้อตกลง หรือข้อสัญญานานๆ ที่ตาม, แต่ตาม และต่อจากนี้ทั้งนี้ มี  
 อยู่มากมายที่จะได้ไปกัน โดยได้.

ทุนนี้ จะและจะต่อไปนี้เป็นของมาก ในกรณีนี้ให้ยก -  
 ความบรรณาการของ หรือข้อสัญญานานๆ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว  
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ได้มีใบบอกถึงคุณนายไฉนและนาย  
 วิชาญบ้าง เป็นแน่พอ. สักเพียงหนึ่ง ก็ยังมีใบบอกให้ผู้บริจาคทรัพย์  
 ทรัพย์อย่าง แต่มีความประสงค์มีของมาก ให้ได้ใช้ไปในกิจการที่ กรม-  
 ทุนที่จัดตั้งขึ้นมาก โดยตรง, และได้รับคุณประโยชน์ ทั้งจากคุณ. และ  
 สักเพียงหนึ่ง เป็นเหตุสมควรแก่การดำเนินการที่นักเรียนที่  
 เอง ในกรณีของกรมเช่นนี้ได้รับมา จากกรรมการแห่งหนึ่ง หรือบางอัน  
 ของบางโรงเรียน มาจากมีในทุนนี้ เพื่อการสนับสนุนที่ช่วยเหลือไว้แล้ว ทั้งใน  
 ด้วนี้ การช่วยทุนนี้ในกรณี ซึ่งมิใช่ผู้บริจาค แต่ทุน จากแต่มี  
 ทุนที่ช่วยทุนที่ช่วยกรม นี้โดยแล้ว นั้นด้วย ซึ่งคุณและช่วยทุนไป  
 ทั่วทุกโลก แห่งนี้.

โดยที่ฉันนี้ ทำกิจหลายกรรม โดยในขณะนี้ฉันนี้ตั้งธรรม แล้ว  
 ในทุกแห่ง ทั้งนี้ สักแต่การจะสำเร็จ, แล้วก็ได้ให้เด็กจากทุนนี้ ทั้ง-  
 หมดเลยในขณะนี้ไม่ได้ : เหตุที่ฉันนี้ไว้ใจก็ ทั้งที่ฉันนี้และและ  
 และของ. วิชาญบ้างในอีกที่บ้างก็ แต่โดยที่ฉันนี้แห่งปร-  
 โทษบ้าง ไม่ได้ และทุกวิธีเลย, แม้จะเป็นหรือที่ฉันนี้บ้างก็  
 ที่ ก็ยังมีความ เห็นใจที่ช่วยทุนนี้ในกรณี ทั้งนี้ฉันนี้ด้วยในกรณี  
 ในที่นี้เอง, ไม่ควรอย่างไร. เพราะฉะนั้นฉันนี้ในอีกที่บ้างก็





## คำปรารภ

ธรรมโฆษณ์ฉบับนี้มีชื่อว่า “เมื่อธรรมครองโลก” จัดพิมพ์ขึ้นโดยใช้ทุน “ธรรมทานปริวรรตนี้” ซึ่ง คุณบุญเรือนและนาวาอากาศเอกวัลลภ นภาพร เป็นทานบศิ บริจาคเงินค่าพิมพ์ทั้งหมดเฉพาะเรื่องนี้ จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม ให้แก่ธรรมทานมูลนิธิ เป็นการพิมพ์ครั้งแรก ตีพิมพ์ไว้ในพระพุทธศาสนา มุ่งหมายจัดให้เป็นหนังสืออุทิศ สำหรับผู้ต้องการศึกษาค้นคว้าหลักธรรม และหลักการปฏิบัติคุณงามแห่งคำบรรยายนี้.

จำนวนหนังสือที่จัดพิมพ์ขึ้นนี้ คณะธรรมทานจักได้ถวายส่วนหนึ่งให้ท่านองค์บรรยายแจกแก่สถานหรือบุคคลตามความประสงค์ของท่าน ส่วนที่เหลือจำหน่ายให้แก่ผู้ช่วยเหลือค่าพิมพ์ในราคาเอากุศลเป็นกำไร เพื่อจักได้มีทุนหมุนเวียนไว้จัดพิมพ์ธรรมโฆษณ์เล่มอื่นๆต่อไป.

คำบรรยายชุด “เมื่อธรรมครองโลก” นี้ บรรยายประจำวันเสาร์ ภาคอาสาฬหบูชา ระหว่างวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ถึง ๒๗ กันยายน ๒๕๑๖ เป็นชุดที่จัดพิมพ์ประเภทส่งเสริมศีลธรรมเล่มสุดท้ายต่อกิจที่พิมพ์มาแล้ว คือ การกลับมาแห่งศีลธรรม, ศีลธรรมกับมนุษยโลก, ยริยศีลธรรม, ธรรมสังฆสงเคราะห์, ธรรมะกับการเมือง และเยาวชนกับศีลธรรม.

ชุดส่งเสริมศีลธรรมนี้ องค์ท่านผู้บรรยาย ทั้งท่านทานบศิมเมตตาธรรมทั้งปณิธานแน่วแน่ หวังให้ศีลธรรมกลับมา จึงขอให้อันಿಸังสัจจังกล่าวบันดาลให้เข้าถึงดวงใจของทุกท่าน ผู้ใช้หนังสือชุดนี้สมเจตนารปณิธานทุกท่านเทอญ.

ธรรมทานมูลนิธิ

๒๗๘ ต.ตลาดไธยา อ.ไชยา

คำบูชาพระคุณ

อานิสงส์จากการสร้างหนังสือชุดธรรมโมฆณ์

ฉบับ “เมื่อธรรมครองโลก”

ขออุทิศบูชาพระคุณท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ

องค์บรรยายธรรม แห่งหนังสือนี้

นาวาอากาศเอก วิมล และ นางบุญเรือน นภาพร

# สารบัญ

## เมื่อธรรมครองโลก

๑. คำว่า “ธรรม” กับคำว่า “โลก”	หน้า	๑
๒. วิวัฒนาการ เพื่อ วัฒนาการ	”	๔๕
๓. โลกกำลังมีการกระทำที่ส่งเสริม รวณะ โทสะ โมหะ	”	๕๔
๔. อันตรายจากวัฒนธรรมตะวันตกแห่งยุคปัจจุบัน	”	๑๓๙
๕. การศึกษาที่กำลังเป็นอันตรายต่อธรรมะ	”	๑๘๙
๖. ถ้าจะให้ธรรมครองโลก ต้องจัดการศึกษาใหม่	”	๒๓๓
๗. ถ้าจะให้ธรรมครองโลก ก็ต้องปรับปรุงสัมมาทิฐิกันใหม่	”	๒๖๙
๘. ถ้าจะให้ธรรมครองโลก ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่หลัก “ปรัชญา”	”	๓๐๙
๙. ถ้าจะให้ธรรมครองโลก ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่หลัก “ปรัชญา” (ต่อ)	”	๓๔๕
๑๐. ถ้าจะให้ธรรมครองโลก ก็ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรม	”	๓๘๖
๑๑. ถ้าจะให้ธรรมครองโลก ต้องมีระบบการเมืองแบบธัมมิกสังคมนิยม	”	๔๒๗
๑๒. ศาสนาพระศรีอารีย์ ไม่ใช่เรื่องละเมอเพื่อฝัน	”	๔๗๗

[โปรดดูสารบัญละเอียดในหน้าต่อไป]



# สารบาญละเอียด เมื่อธรรมครองโลก

หน้า

## ๑. คำว่า “ธรรม” กับคำว่า “โลก”.

คำปรารภ ....	๑
พินิจถึงลักษณะของคำว่า “ธรรม” เมื่อครองโลก ....	๒
ธรรมคำ, ธรรมชา, ธรรมไม่ชาไม่คำ ....	๓
ให้ธรรมครองโลกนี้เป็นเรื่องใหญ่และสำคัญ ....	๔
ถ้าธรรมครองโลก ก็จะมีผลสงบสุข ....	๖
ที่สำคัญ เพราะโลกกำลังจะตกเป็นไฟ ต้องรีบป้องกัน, แก้ไข “ธรรมครองโลก” หมายถึง ธรรมครองจิตใจคน ....	๗
พินิจเข้าใจคำว่า “ธรรม” กับ “โลก” ก็อะไร? ....	๘
การพินิจให้สำเร็จประโยชน์ ต้องนึกถึงปัญหาที่มีอยู่จริง ....	๑๐
ต้องศึกษาความหมายของ “ธรรม” ให้เข้าใจ ....	๑๑
ธรรมที่เป็นหลักปฏิบัติต้องเป็นไปตามกฎ ๓ ความหมาย :-	
- มนุษย์ตั้ง, ธรรมชาติแต่งตั้ง, กฎเหนือธรรมชาติ ....	๑๓
เรื่องของกฎเป็นธรรมดึกซึ้ง ต้องพิจารณาโดยแยกคาย :-	๑๔
-- กฎที่มนุษย์ตั้ง เปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ....	๑๖
- กฎที่เป็นไปตามอำนาจของธรรมชาติ นี้เฉียบขาด ....	๑๖
- กฎเหนือกฎธรรมชาติเป็นอิสระ ไม่มีส่วนปรุงแต่ง ....	๑๗

	หน้า
คำว่า “ธรรม” ต้องนึกถึง ๔ ความหมายที่เคยทราบมาแล้ว ....	๑๙
ต้องศึกษาให้รู้จักธรรมะ ๔ ความหมายโดยไม่ประมาท เพื่อคับทุกข์ ....	๒๐
ข้อที่ ๑. เราต้องมีปัญหาที่แท้จริงรู้สึกตัวอยู่ในใจ ....	๒๑
ข้อที่ ๒. ต้องรู้จักต้นเหตุของปัญหานั้นอย่างถูกต้อง ....	๒๒
ข้อที่ ๓. ต้องรู้จักตัดต้นเหตุแห่งปัญหานั้น ....	๒๓
ข้อที่ ๔. ต้องปฏิบัติจริงในข้อที่ตัดต้นเหตุของกิเลส ....	๒๔
และต้องศึกษาความหมายของ “โลก” ให้เข้าใจ ....	๒๕
โลกในความหมายสำคัญที่สุดคือเรื่องของอายตนะ ....	๒๖
สังขตธรรมทั้งหลายนั้นแหละเป็นโลกได้แก่ :- ....	๒๗
ชั้นแรก คือปรากฏการณ์ที่อยู่ในรูปของวัตถุ ....	๒๘
ชั้นที่สอง พืชทั้งหลายก็เป็นปรากฏการณ์ของโลก ....	๒๘
ชั้นที่สาม สัตว์เดรัจฉานทุกชนิด ....	๒๘
ชั้นที่สี่ คน ตลอดจนสภาวะที่มีระดับอย่างคน ....	๒๘
ธรรมะคุ้มครองโลก ต้องคุ้มครองสี่ประเภทข้างต้น ....	๒๙
ทวิปัญหาลำคัญอยู่ที่สัตว์ กับ มนุษย์ ....	๓๑
พิจารณาส่วนที่ ๑ ที่เป็นร่างกาย ....	๓๑
ส่วนที่ ๒-๓ จิต และ ญาณ ....	๓๒
ญาณมีสอง : สัญชาติญาณ กับ ภาวิตญาณ ....	๓๓
ปัญหามียุติ สิ่งทีรู้สึกนึกคิดได้ ....	๓๔
พิจารณาให้เห็นความต่างระหว่างสัตว์กับมนุษย์ ....	๓๕
สัตว์เดรัจฉานไม่มีระบบศีลธรรมเหมือนมนุษย์ ....	๓๖
มนุษย์มีการเคลื่อนเปลี่ยนไปได้ด้วยอำนาจภาวิตญาณ ....	๓๗

	หน้า
พิจารณาเห็นได้แม้จากไบเบิลของชาวคริสเตียน ....	๓๘
สัตว์ฆ่ากันไม่เป็นบาป เพราะไม่รู้จักบุญบาป ....	๓๙
มนุษย์รู้จักดี-ชั่ว เพราะมีระบบศีลธรรม, มีภาววิญาณ	๔๐
ศีลธรรมมิได้แก่สัตว์เศรษฐกิจาน เพราะไม่มีสติปัญญา	๔๑
ผู้รับผิดชอบเรื่องของโลก ต้องเป็นคนไม่ใช่สัตว์เศรษฐกิจาน	๔๓
คำบรรยายเริ่มแรกนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า "ธรรมะเท่านั้นคุ้มครองโลก"	๔๔

## ๒. วิวัฒนาการเพื่อวิวัฒนาการ

สิ่งที่เรียกว่าวิวัฒนาการ จะเป็นไปเพื่อวิวัฒนาการของโลก ....	๔๕
บททวนครั้งที่ ๑ ....	๔๖-๔๗
ถ้าปราศจากธรรมะควบคุมแล้ว วิวัฒนาการจะเป็นวิวัฒนาการ	๕๐
พิจารณาคุณลักษณะของวิวัฒนาการ ซึ่งเปลี่ยนแปลงเรื่อย	๕๑
วิวัฒนาการตั้งรกรากอยู่บนความอ้อย	๕๓
ครั้งแรกขึ้นไปโดยบังเอิญ ต่อมาขึ้นไปโดยความรู้ความสังเกต	๕๔
วิวัฒนาการขยายตัวจนมนุษย์เป็นทาสของกิเลส	๕๕
ปัจจุบันนี้วิวัฒนาการสูงทั้ง ๔ ทาง คือ วัตถุ, ภาย, จิต, วิญญาณ	๕๖
หึ่งพิจารณาให้เห็นว่ามนุษย์วิเศษใน ๔ ทางนั้นเพียงไร ?	๕๗
ถูรายละเอียดของความอ้อยที่เป็นวิวัฒนาการโดยลำดับ	๕๘
- เริ่มเพราะรู้จักกินของสุกแทนดิบ	๕๘
- เพราะรู้จักสรรหาอาหาร	๕๙
- เพราะรู้จักถนอมอาหาร, สร้างหลักฐานบ้านเรือน	๖๐
- เพราะรู้จักการประคองชีวิต	๖๑
- เพราะมีการกระตุ้นความรู้สึกทางวาระ	๖๒

	หน้า
— เพราะค้นพบสิ่งเสพศิกมาใช้ ....	๖๓
เมื่อความวินาศมีขึ้นแล้ว จึงเป็นเหตุให้เกิดทางแก้ไข ....	๖๔
เพราะเชื่อก่อทุกข์ จึงเกิดขนบธรรมเนียม ประเพณี, วิถีวัฒนธรรม ....	๖๕
ปัจจุบันให้วิวัฒนาการกลายเป็นวินาศการ เพราะขาดธรรมะ ....	๖๖
โลกเปลี่ยนเป็นไม่มีธรรมคุ้มครอง, ตามใจตัวเองมากขึ้น ....	๖๗
ตัวอย่างวินาศการเพราะปราศจากธรรมคุ้มครอง :- ....	๖๘
— การวิจัย, ค้นคว้าทางวัตถุ โดยไม่มีธรรมคุ้มครอง ....	๖๙-๗๒
— ทางร่างกาย พัฒนากันจนสูญเสียการป้องกันตามธรรมชาติ ....	๗๓-๗๗
— ทางจิต เป็นไปอย่างวินาศทางศีลธรรม-จริยธรรม ....	๗๘-๘๖
วิวัฒนาการทางเนื้อหนังก็คือวินาศนรกการทางฝ่ายวิญญาณ ....	๘๗-๙๓

### ๓. โลกกำลังมีแต่การกระทำที่ส่งเสริม รากะ โทสะ โมหะ

บททวนคำบรรยายครั้งก่อน ....	๙๔ - ๙๕
คำว่า “ธรรมะครองโลก” หมายถึง ธรรมะครองใจคน ....	๙๖ - ๙๗
ที่ต้องการความคุ้มครอง ก็เพราะต้องการไม่เป็นทุกข์ ....	๙๘
ต้องเอาธรรมะที่ถูกต้องแก่เรื่องมาใช้คุ้มครองจิตใจ ....	๙๙
ถ้าธรรมะไม่ครองใจคนวิวัฒนาการก็จะเป็นไปตามอำนาจกิเลสยิ่งขึ้น ....	๑๐๐
ทางวัตถุ, กาย, จิต, วิญญาณ, ล้วนตกเป็นเหยื่อของกิเลส ....	๑๐๑
พึงรู้จักความจริงที่ว่าโลกกำลังเป็นไปในทางส่งเสริมกิเลส ....	๑๐๒
กิเลสที่มาเทียบแทงจิต ก็ได้แก่ รากะ โทสะ โมหะ ....	๑๐๓
ต้องรู้จักลักษณะอาการของกิเลสทั้ง ๓ คือยินดี, ยินร้าย, ใฝ่ ....	๑๐๔
รากะ โทสะ โมหะ มีที่อยู่ในจิตใจของคน ....	๑๐๕
มีความยินดีก็ถกตรรก, ยินร้ายก็ผลักไป, ใฝ่รู้จะอย่างไรก็ใฝ่ ....	๑๐๖

	หน้า
มนุษย์มีความไม่เป็นธรรมยิ่งขึ้น, เบียดเบียนกันมากขึ้น ....	๑๐๗
มนุษย์เห็นแก่ตัวมาก ก็เลสมาก, จนทำให้โลกปั่นป่วน ....	๑๐๘
โลกกำลังอยู่ในยุคทำลายมากขึ้นทุกที ....	๑๐๙
การทำลายวัตถุย่อมเป็นการทำลายสันติภาพด้วย ....	๑๑๐
วิวัฒนาการสมัยใหม่เป็นไปในทางส่งเสริม รากะ ....	๑๑๑
โทษะก็ส่งเสริมให้เกลียดกัน, ทางโมหะก็ไปทำให้สิ่งไม่จำเป็น ....	๑๑๒
มนุษย์ไม่มีธรรมะ ก็ส่งเสริม รากะ ยิ่งขึ้น เช่น ๑ ทางภาพ ....	๑๑๓
๒. ทางสิ่งพิมพ์ ๓. ทางการแต่งกาย ....	๑๑๔
๔. ละครว, ทนตรี, เพลง, ล้วนยั่วกิเลส ....	๑๑๕
๕. เครื่องใช้ในครัวเรือนก็ประคิษฐ์ให้ยั่วรากะ ....	๑๑๖
๖-๗ เครื่องสำอาง, ยา, การโฆษณา ก็เสริมรากะ ....	๑๑๗
๘. เรื่องกม, กิน, ส่งเสริมให้เป็นทาสกิเลสมาก ....	๑๑๘
กิเลสประเภทโทษะ ส่งเสริมรากะก็มีมาก ....	๑๑๙
เมื่อธรรมไม่ครองโลก โทษะก็จะเกิดง่าย ....	๑๒๐
คนในโลกทำสิ่งต่าง ๆ ส่งเสริมรากะ โทษะมากขึ้นเช่น ....	๑๒๑
๑. ประคิษฐ์อาวุธ, ๒. สร้างอนุสาวรีย์แห่งพยาบาท ....	๑๒๑
๓. สร้างลัทธิชาตินิยม จองเวรกันเรื่อย ....	๑๒๒
๔. สร้างจิตวิทยา จองเวรกัน เช่นในการเล่นกีฬา ....	๑๒๓ - ๑๒๔
การส่งเสริมโมหะ ก็ทำกันยิ่งกว่า รากะ โทษะ เช่น :- ....	๑๒๕
๑. ทำให้ต้องกินข้าวที่ขัดขาว ? ....	๑๒๕
๒. ทำอาหารแต่งรสแต่งสี ....	๑๒๖
๓. มีตำนานถันควาเพื่อ : ศึกษาสิ่งที่ไม่ควรศึกษา ....	๑๒๗

๔-๕. วัฒนธรรม, ศิลป เป็นไปในทางสามใจกิเลส ....	๑๒๗
๖. ปกครองเด็กทั้งทางบ้านทางโรงเรียนฟุ้งเฟ้อ และ— —ระบบการต่างๆ ไม่เหมาะแก่ระดับจิตใจของคน ....	๑๒๘
๗. ส่งเสริมพิธีรีตองและไสยศาสตร์อย่างมงงาย ....	๑๓๐
๘. มอบประชาธิปไตยให้เป็นอย่างเสรี นี่เป็นโมหะ ....	๑๓๑
๙. วัฒนธรรมในบ้านเรือนนิยมอย่างฉิประเพณี ....	๑๓๒
๑๐-๑๑ เรื่องประกวดคนนางงาม, เรื่องกินที่อยู่สวย, ล้วนเป็นโมหะ ....	๑๓๓
๑๒. เรื่องตั้งบริภคเสพศกมีเป็นอันมาก ....	๑๓๔
๑๓. วิทยุกระจายเสียง เป็นโมหะหนักขึ้น ....	๑๓๕
๑๔. โทรทัศน์ ทำให้คนวิปริตทั้งกายและจิต ....	๑๓๖ - ๑๓๗
<b>๕. <u>อันตรายจากวัฒนธรรมตะวันตกแห่งยุคปัจจุบัน</u></b> ....	๑๓๘
ปรารถถึงวิวัฒนาการที่เป็นไปเพื่อวินาศการเป็นลำดับมา ....	๑๔๐
มนุษย์ชาติธรรมะประเภทที่ก่อประพฤติกกระทำให้จิตงามมีค่าสูง ....	๑๔๑
โลกกำลังเจริญอยู่ด้วยวัฒนธรรมแบบตะวันตก ....	๑๔๒
ที่พูดถึงฝรั่ง มุ่งหมายเฉพาะวัฒนธรรมแบบวัตถุนิยม ....	๑๔๓
ฝ่ายตะวันออกนิยมทางจิต, วิญญาณ, ตะวันตกนิยมวัตถุ ....	๑๔๔
ยุคปัจจุบัน หลงระหลอ์ทางวัตถุ โลกจึงปั่นป่วน ....	๑๔๕
คนนาคมปัจจุบันเกี่ยวพันกันระควก จึงต้องช่วยกันแก้ไขสิ่งผิดๆ ....	๑๔๖
พิจารณาให้เห็นชัดระหว่างวัฒนธรรมไทยกับตะวันตก ....	๑๔๗ - ๑๔๘
ตัวอย่าง ๑. เรื่องการจับมือเขย่า ....	๑๔๘ - ๑๕๐
๒. วัฒนธรรมจุกอกกันในที่ธารกำนัล ....	๑๕๑ - ๑๕๒

๓. วัฒนธรรมชุกแกว่ล้าชินเหนือหัว	....	....	....	๑๕๓ - ๑๕๔
๔. วัฒนธรรมที่ให้สตรีนั่งหม่อมหมื่นไม่ได้นั่งหม่อม	....	....	....	๑๕๕
๕. วัฒนธรรมไม่มีสูงต่ำ หัวนอนปลายตีน	....	....	....	๑๕๖ - ๑๕๘
๖. วัฒนธรรมที่นิยมเพลง, คนตรี, ที่เร้าร้อน	....	....	....	๑๕๙
๗. เลิกนิยมใช้ชื่อหรือนามสกุลที่ความหมายไพเราะ	....	....	....	๑๖๐ - ๑๖๒
๘. วัฒนธรรมที่ไม่มีบิดามารดา, ครูอาจารย์, คนแก่	....	....	....	๑๖๓ - ๑๖๖
๙. วัฒนธรรมบูชาความรู้สึที่เกิตจากเนื้อหนัง	....	....	....	๑๖๗ - ๑๖๘
๑๐. การศึกษาที่จบแล้วมีจิตใจไม่เป็นมนุษย์	....	....	....	๑๖๙ - ๑๗๑
๑๑. ความงี่ที่จัดให้เรื่องศาสนาเป็นเรื่องส่วนตัวบุคคล	....	....	....	๑๗๒ - ๑๗๔
๑๒. ระบบจิตวิทยาที่แสวงหาการเอาเปรียบ	....	....	....	๑๗๕
๑๓. มีประชาธิปไตยที่ถือโอกาสมีเสรีภาพตามกิเลส	....	....	....	๑๗๖ - ๑๗๘
๑๔. เป็นบักดี โดยไม่รู้สึกลัว	....	....	....	๑๗๙ - ๑๘๓
๑๕. ศิลปะต่าง ๆ เติลิกไปอย่างเสียเวลา, ไม่เพื่อสันติ	....	....	....	๑๘๔
๑๖. เมลปรัชญากันจนแน่นแฮโรนทางวิญญาณ	....	....	....	๑๘๕
พิจารณาจะเห็นว่ เสรีภาพช่วยให้โลกวินาศกำลังครองโลก	....	....	....	๑๘๖
<u>๕. การศึกษาที่กำลงเป็นอันตรรายค่อธรรม</u>	....	....	....	๑๘๕
คำปรารภแต่ละทบทวน	....	....	....	๑๙๐ - ๑๙๒
การศึกษาที่ผิดทาง จะทำให้มี รากะ โทสะ โมหะมากขึ้น	....	....	....	๑๙๓
แยกศาสนาออกไปจากการศึกษา นั้นเป็นอันทวายมาก	....	....	....	๑๙๕
เด็วนี้เล็ก ๆ ไม่เคารพผู้ใหญ่ผู้มีบุญคุณ	....	....	....	๑๙๖
เลิกการศึกษาและวัฒนธรรมไทยสมัยที่เนื่องด้วยศาสนา	....	....	....	๑๙๗
คนรุ่นหลัง ไม่รู้ความสำคัญของเรื่องศาสนา	....	....	....	๑๙๘

	หน้า
โลกกำลังมีการศึกษาที่เป็นรากึกแก่ธรรมชาติจะครองโลก ....	๑๙๙
พระพุทธเจ้าทรงหวังไว้ว่าพุทธบริษัทจะช่วยโลกให้มีสันติสุข ....	๒๐๐
ควรจะได้พิจารณาให้รู้จักการศึกษาอย่างถูกต้องคือ :- ....	๒๐๐
ข้อแรก การศึกษาคืออะไร ? ....	๒๐๑
ข้อที่สอง การศึกษามาจากอะไร ? ....	๒๐๒
ข้อที่สาม การศึกษาเพื่อประโยชน์อะไร ? ....	๒๐๓ - ๒๐๔
ข้อที่สี่ จะทำได้โดยวิธีใด ? ....	๒๐๖
การศึกษานี้ เพื่อเจริญก็ได้ วินาศก็ได้ ....	๒๐๗
ควรสนใจการศึกษาที่มีอยู่ในสัตยชาติญาณ ....	๒๐๘ - ๒๐๙
พิจารณาคุณการขยายตัวของการศึกษาโดยลำดับ ....	๒๑๐ - ๒๑๒
ต้องแก้ด้วย “ ถอยหลังเข้าคลอง ” ....	๒๑๓
พิจารณาคุณความผิดพลาดด้านกาจัดการศึกษา ....	๒๑๔
ข้อที่ ๑. การศึกษาฝ่ายแพ้แก่เรื่องการเมือง, เศรษฐกิจ ฯลฯ ....	๒๑๕
ข้อที่ ๒. ให้อิสระภาพ เสรีภาพ แก่ความคิดความต้องการ ไม่มีขอบเขต ....	๒๑๖ - ๒๑๗
ข้อที่ ๓. ให้เรียนในสิ่งที่ทำให้ไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำไม ....	๒๑๘
ข้อที่ ๔. การเรียนการสอนมีแต่ทำให้เห็นแก่ตัวจัด ....	๒๑๘
ข้อที่ ๕. ไม่สอนอบรมเรื่องกตัญญูกตเวที ....	๒๑๙
ข้อที่ ๖. ลุ่มหลงประชาธิปไตยที่หาความสุขทางเนื้อหนัง ....	๒๒๐
ข้อที่ ๗. การศึกษาไม่ทำให้ได้รู้ว่อย่างไหนอนาจหรือไม่ ? ....	๒๒๐
ข้อที่ ๘. กัดกันศาสนาจริยธรรมออกไปเป็นเรื่องส่วนบุคคล ....	๒๒๑
ข้อที่ ๙. ไม่มีความสัมพันธ์กันกับคณะสงฆ์แห่งศาสนานั้น ๆ ....	๒๒๒



	หน้า
ข้อที่ ๑๐. การศึกษากลายเป็นการค้าหรืออาชีพ ....	๒๒๓
ข้อที่ ๑๑. การศึกษาฝ่ายศาสนาตามกันการศึกษาฝ่ายชาวบ้านไป ....	๒๒๕
พิจารณาด้วยดี จะเห็นว่า การศึกษาคัดผิดหรือถูก ....	๒๒๖
ผลของการศึกษามีอาชญากรรมทางเพศและอื่น ๆ มาก ....	๒๒๗
เดียนันคนบูชาเงินเป็นพระเจ้า ....	๒๒๘
คนไม่มีเมตตากรุณาที่บริสุทธิ์ต่อกัน ....	๒๒๙
การศึกษาไม่สามารถทำจิตใจของคนให้เหมาะสม ....	๒๓๐
การศึกษาของเรากำลังพังทลาย เพราะตามกันวัตถุนิยม ....	๒๓๑
เรากำลังทำผิดในเรื่องการศึกษา ควรจะรีบกลับตัว ....	๒๓๒

**๖. ถ้าจะให้ระรณะครองโลก ก็ต้องจัดการศึกษาใหม่**

คำปรารภ และบททวน ....	๒๓๓ - ๒๓๕
ต้องจัดการศึกษาใหม่ให้ตรงข้ามกับที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ....	๒๓๙
ต้องทำให้มี หิริ โอตคัมปะระ ทมะ สัจจะ ชันตี จาคะ กตัญญู หิริและโอตคัมปะระ จำเป็นต้องมี; โลกอยู่ได้เพราะธรรมนี้ ....	๒๔๐
จะจัดการศึกษาใหม่ต้องรู้ความหมายของการศึกษา ....	๒๔๒
การศึกษานี้เพื่อความอยู่รอด แต่มิใช่เพียงทางร่างกาย ....	๒๔๓
การศึกษาต้องยกสถานะทางวิญญาณของคนให้สูงขึ้น ....	๒๔๔
ข้อที่ ๑. พ่อแม่, ครู, พระ, จะต้องจัดการวิญญาณของคน การศึกษา ไม่ใช่เพียงให้รู้หนังสือ ....	๒๔๕
การศึกษา ต้องกระทำลงไปที ภาย วาจา และใจ ....	๒๔๖
ข้อที่ ๒. วิญญาณสูง ต้องไม่ตะกละในเรื่องกิน-กาม-เกียรติ - เรื่องกินอยู่ใช้สอย กลายเป็นใช้วัตถุฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ....	๒๔๗

- เรื่องกามารมณ ก็หาเรื่องกระตุ้น ให้รุนแรง	....	....	....	๒๕๐
- เรื่องเกียรติ ก็แสวงหามาเม็โดยการทำชั่ว	....	....	....	๒๕๐
ถ้ามีการทะเลาะกันในเรื่องกิน กาม เกียรติ ก็เรียกว่าวิญญาณทราม	....	....	....	๒๕๑
ถ้าใจสูงก็หลุดพ้นจากความผูกพันเรื่องทะเลาะ	....	....	....	๒๕๒
ข้อที่ ๓. วิญญาณสูงนั้น จะเคยไปถึงเห็นแก่ผู้อื่น	....	....	....	๒๕๓ - ๒๕๔
ข้อที่ ๔. การศึกษาที่สูงก็คือ การศึกษาที่ถูกต้องได้แก่:-				
อย่างแรก เรียนรู้แต่สิ่งที่มนุษย์ควรเรียน	....	....	....	๒๕๖
อย่างที่สอง เรียนด้วยประสพการณ์ที่กำจัดทุกข์ได้	....	....	....	๒๕๗
อย่างที่สาม ไม่ขึ้นอยู่ที่ประกาศนียบัตร แต่สูงทางจิตใจ	....	....	....	๒๕๘
อย่างที่สี่-ห้า ต้องให้คนรู้จักสิ่งที่สูง และไม่แพง	....	....	....	๒๕๙ - ๒๖๓
ท้องระมึคระวัง อย่าให้สูญความเป็นไทย	....	....	....	๒๖๔ - ๒๖๕
การศึกษาที่สูง จะต้องมีการบังคับกิเลสได้	....	....	....	๒๖๖ - ๒๖๗
วัตถุประสงค์ของพระพุทธเจ้าต้องการ	....	....	....	๒๖๘
ให้พุทธบริษัททุกคนรับรู้เรื่องของเพื่อนมนุษย์ด้วย	....	....	....	๒๖๘

### ๗. ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลกก็ต้องปรับปรุงสัมมาทิฐิกันใหม่

ใจความสำคัญของเรื่องนี้ คือ สัมมาทิฐิ	....	....	....	๒๖๙
คำปรารภและบทพวน	....	....	....	๒๗๐ - ๒๗๕
ถ้ามีสัมมาทิฐิ จะก้าวล่วงความทุกข์ได้ทุกชนิด	....	....	....	๒๗๕
เดี๋ยวนี้จัดโลกไปในลักษณะวัตถุนิยมยิ่งขึ้น	....	....	....	๒๗๖
เมื่อมีจลาทิฐิครอบงำ โลกก็เป็นมีจลาทิฐิกันไปหมด	....	....	....	๒๗๗
พวกวัตถุนิยมเห็นว่า สมบูรณ์ทางกามารมณเป็นสุข	....	....	....	๒๗๘
เปรียบเทียบสงบสุขอย่างมีจลาทิฐิกับสัมมาทิฐิ	....	....	....	๒๗๙

	หน้า
ถ้าเห็นธรรมแล้ว “ไม่ต้องเสวยสุข” เป็นความสุขยิ่ง ....	๒๘๐
โลกจะมีสันติสุข ต้องปรับปรุงระบบสัมมาทิฐิ ....	๒๘๑
การปรับปรุงสัมมาทิฐิ เป็นสิ่งที่ทำได้ ....	๒๘๓
ที่ปรับปรุงอยู่แล้วเป็นไปอย่างเป็นทาสวัดอุนิยม ....	๒๘๓
สัมมาทิฐิ ต้องมีความพอดีทั้งวัตถุและจิตใจ ....	๒๘๔
จะทำให้โลกให้มีสัมมาทิฐิ ต้องจัดรากฐานที่การศึกษา ....	๒๘๕
ขณะที่โลกเป็นมัจฉาทิฐิ พระพุทธเจ้าทรงมีอุบายวิธีแยกจิตออกไปเสียจากกาย	๒๘๖
การต่อสู้กับมัจฉาทิฐิต้องรู้ทันภาวะของโลก ....	๒๘๗
ถ้าจัดการศึกษาถูกต้องแล้วจะหมดปัญหาได้ ....	๒๘๘
อภินิทธารแห่งธรรมะ จะแก้ปัญหาทั้งปวงได้ ....	๒๘๙
ความทุกข์ที่ได้รับจะช่วยให้สำนึกบาป ....	๒๙๐
เมื่อเจ็ดทลาบข้อทุกข์แล้ว ธรรมชาตจะค้นหาทางรอด ....	๒๙๑
ถ้าความทุกข์บีบคั้นแล้ว ความคิดจะเปลี่ยนไปหาสิ่งตรงข้าม ....	๒๙๒
เที่ยวนี้เราไม่กลัวทุกข์, เห็นเป็นสนุก, จึงไม่ศรัทธาหาธรรมะ ....	๒๙๓
ถ้าศรัทธาในธรรมมากพอ จะทำใ้ได้ก็มากกว่าที่เป็นอยู่ ....	๒๙๔
เมื่อบุคคลมองเห็นความทุกข์ เขาจะเปลี่ยนทางเดิน ....	๒๙๕
พุทธบริษัทไม่ควรโง่สุดเหวี่ยง, ควรกลับตัวแต่เนิ่นๆ ....	๒๙๖
ความทุกข์เป็นพญามาร ดอนให้คนเปลี่ยนแปลง ....	๒๙๗
รู้จัก พญามารคามแนวพุทธศาสนา แล้วจะสู้ได้ ....	๒๙๘
พญามารที่ ๑ : ทิเลสมาร, ที่ ๒ : ขันธมาร ....	๒๙๘
พญามารที่ ๓ : มัจจุมาร, หรือความตาย ....	๒๙๙
พญามารที่ ๔ : เหวอตุตมาร, ที่ ๕ : อภิสังขารมาร ....	๓๐๐
อภิสังขารมาร คือการที่ต้องเป็นไปตามกรรมปรุงแต่ง ....	๓๐๑

	หน้า
เมื่อมีจิตภักดีทำร้ายมากเข้า ย่อมต้องการธรรมะช่วย ....	๓๐๒
รู้จักมารเสียเร็ว ๆ ก็จะได้ธรรมะมาครองโลกเร็ว ....	๓๐๓
โลกสมัยพระศรีอาริย์จะมีความสะดวกทางวัตถุและจิตใจก็หลุดพ้น ....	๓๐๔
ถ้าโลกมีความถูกต้องเริ่มด้วยสัมมาทิฏฐิ ก็ไม่รุ่มรวย ....	๓๐๕
สัมมาทิฏฐิมืออยู่ที่ไหนศาสนาและในภาวะชาวโลก ....	๓๐๖
การศึกษาถูกต้องจะทำให้มีจิตภักดีจริงไป ....	๓๐๗
การศึกษาที่ถูกต้องจะช่วยให้เกิดสัมมาทิฏฐิ, ก็มีสัมมาทิฏฐิ ....	๓๐๘

**๘. ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ต้องยึดหลักสัมมาทิฏฐิไว้ประจักษ์ ๓๐๙**

คำปรารภและบททวน ....	๓๐๙ - ๓๑๓
สัมมาทิฏฐิ เป็นเรื่องทางศาสนา, ประจักษ์เป็นระบบวิชาใหม่ ....	๓๑๔
เรื่องประจักษ์ ต้องการคำนึงจำนวนไม่มีที่สิ้นสุด ....	๓๑๕
สมัยปัจจุบัน คนหลงประจักษ์; แต่ไม่รู้จักสัมมาทิฏฐิ ....	๓๑๖
สัมมาทิฏฐิ เป็นเรื่องความคิดเห็นในสิ่งที่มีอยู่จริง ๆ ....	๓๑๗
ประจักษ์ เหมือนกับมีคอยู่เรื่อย, ค้นหาสิ่งที่มีได้มีตัวคนจริง ....	๓๑๘
ประจักษ์ ไม่ใช่ศาสนา เพราะไม่มีอะไรเป็นแก่นแน่นอนลงไป ....	๓๑๙
สัมมาทิฏฐิ—ความคิดเห็นถูกต้องนี้จะแก้ปัญหามนุษย์ได้ ....	๓๒๐
สัมมาทิฏฐิ มีรากฐานอยู่ที่ ยถาภูตสัมมัมภ์ปัญญา ....	๓๒๑
ยถาภูตสัมมัมภ์ปัญญา คือ ปัญญาที่รอบรู้ถูกต้องตามที่เป็นจริง ....	๓๒๑
จะมีสัมมาทิฏฐิถูกต้องต้องปฏิบัติตามหลักกาลามสูตร ....	๓๒๒
ข้อที่ ๑. มา อนุสฺสเวน - อย่าเชื่อ ตามที่ฟังกันมา ....	๓๒๓
ข้อที่ ๒. มา ปรมฺปราย - อย่าเชื่อ ตาม ๆ กันมา ....	๓๒๓
ข้อที่ ๓. มา อิติ ทิริยาย - อย่าเชื่อ เพราะกำลังถือกัน ....	๓๒๔

ข้อที่ ๔. มา บิฎกสมุปรทานน - อย่าเชื่อ เพราะมีอ้างในตำรา	....	๓๒๕
ข้อที่ ๕. มา ทกุกเหตุ - อย่าเชื่อ เพราะมีเหตุผลทางตรรก....	....	๓๒๕
ข้อที่ ๖. มา นยเหตุ - อย่าเชื่อ โดยมีเหตุผลทางปรัชญา	....	๓๒๕
ข้อที่ ๗. มา อากวรปริวิตกเคน - อย่าเชื่อ เพราะตรึงเอาตามอาการ	....	๓๒๖
ข้อที่ ๘. มา ทิฎจ นิชฎานนุขนทียา อย่าเชื่อ เพราะเข้ากับความคิดเรา	....	๓๒๖
ข้อที่ ๙. มา ภพหุรูปตาย - อย่าเชื่อ เพราะผู้พูดมีลักษณะควรเชื่อ	....	๓๒๖
ข้อที่ ๑๐. มา สมโณ โน ครูติ - อย่าเชื่อ เพราะสมณะนี้เป็นครูของเรา	....	๓๒๗
สรุปบทวรรณให้เข้าใจทั้ง ๑๐ ข้อ	....	๓๒๘ - ๓๓๑
สัมมาทิฎฐิเป็นสิ่งจำเป็นแก่การศึกษา	....	๓๓๒
<b>ข้อที่ ๑.</b> การศึกษาต้องอิสระจากอคตินิยม	....	๓๓๓
<b>ข้อที่ ๒.</b> การศึกษาต้องไม่ล้มตัวกระทงหมาปรัชญา	....	๓๓๓
การแก้ทุกข์ จะแก้ด้วยปรัชญาไม่สำเร็จ	....	๓๓๔
ตุเรื่องปรัชญา ที่เขาพิจารณากันในวงการศึกษา....	....	๓๓๕
การศึกษาแก้ไม่ถูกจุด จึงยังแก้ปัญหาไม่ได้	....	๓๓๖
ปัญหาต่าง ๆ เกิดเพราะกิเลสในจิต ไม่ใช่ที่เพศเผ่าพันธุ์	....	๓๓๗
เราไม่คู่ปัญหาที่แท้จริงในส่วนตัวของมนุษย์	....	๓๓๘
การสนใจปรัชญาตะวันออก - ตะวันตก ยังไม่อาจแก้ปัญหาได้	....	๓๓๙
พุทธธรรมไม่ใช่ปรัชญา แต่หมายถึงตัวศาสนา	....	๓๔๐
เราควรวีถพุทธธรรมหรือศีลธรรมเป็นธรรมะในชีวิตประจำวัน	....	๓๔๑
การศึกษาของไทยอยู่ในรูปศีลธรรม, ไม่เคยเป็นปรัชญา	....	๓๔๒
<b>ข้อที่ ๓.</b> การศึกษาต้องเคียงคู่กัน ไปด้วยศาสนา	....	๓๔๓
<b>ข้อที่ ๔.</b> ต้องศึกษาให้รู้จัก กิเลส, ทดงกิเลส	....	๓๔๔



	หน้า
เป็นพุทธบริษัท ต้องนึกถึงโลกส่วนรวม อยู่ว่าไม่ใช่เรื่องของเรา	๓๕๒
ปัญหาต่างๆ จะแก้ไข ถ้าทุกฝ่ายมีศีลธรรม	๓๕๓
การศึกษาที่จัดมาแล้วมีผลไม่ถูกเช่น บ้านเสรี, บุชาบาลเสหติค ฯลฯ	๓๕๔
สันติสุข, สันติภาพมีไม่ได้ เพราะขาดรากฐานทางศีลธรรม	๓๕๕
การศึกษาที่หัวหน้านั้นเป็นไปเพื่ออะไร ให้ไปยังขึ้น	๓๕๖
ศีลธรรมสมัยใหม่เป็นชนิด "เห็นกงจักรเป็นดอกบัว"	๓๕๗
ต้องรู้จักคุณค่าของศีลธรรม เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ	๓๕๘
โลกชาติศีลธรรมจึงต้องเสนอวิธีปรับปรุง	๓๕๙
ข้อที่ ๑. ต้องยอมถอยหลังเข้าคลอง	๔๐๐ - ๔๐๕
ข้อที่ ๒. ปรับปรุงศีลธรรม ไม่ให้หลงวัตถุนิยม	๔๐๕ - ๔๐๖
ข้อที่ ๓. ต้องมีศาสนาหรือศีลธรรมคู่กันกับชีวิต	๔๐๗ - ๔๑๑
ข้อที่ ๔. บันตวงวิญญูณเกินเสียใหม่ ให้เข้ารูป	๔๑๒ - ๔๒๐
ข้อที่ ๕. การศึกษาต้องจัดเพื่อศีลธรรมก่อนสิ่งใด	๔๒๑ - ๔๒๔
ข้อที่ ๖. เปรียบเด็กโง่สมัยก่อนกับเด็กฉลาดสมัยนี้	
ใครมีศีลธรรมมากกว่ากัน ?	๔๒๕ - ๔๒๖

๑๑. ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ต้องมีระบบการเมืองแบบ

<u>ธัมมิกสังคมนิยม</u>	๔๒๗
บททวนการบรรยายครั้งที่แล้วมา	๔๒๗ - ๔๓๑
คณาภมใน โลกเจริญมาก ทิศต่อกันเร็ว, วัตถุก็เจริญมาก,	
ทำให้ขาดสันติภาพ	๔๓๒ - ๔๓๓
พุทธบริษัทต้องทำประโยชน์สองฝ่ายตามพระพุทธรประสงค์	๔๓๔
ระบบการเมืองที่ดีต้องเนื่องด้วยศีลธรรม	๔๓๕

สภาพการเมืองในปัจจุบันยุ่งเหยิงมาก .... ..	๔๓๖
แง่ที่ ๑. หลงไหลในความเจริญทางวัตถุมากเกินไป .... ..	๔๓๗
แง่ที่ ๒. เจริญแต่ทางเนื้อหนัง, เกิดยศศานา.... ..	๔๓๘
เป็นทาสทมิฬหาหนาคีมี่ “ภูเขาทองคำสองลูก” ก็ไม่พอ .... ..	๔๓๘
แง่ที่ ๓. ระบบการเมืองพัวพันกันเพื่อหลอกเอาประโยชน์กัน .... ..	๔๓๘
พิจารณาจากความเจริญของโลกส่วนใหญ่ไม่เพื่อสันติภาพ .... ..	๔๔๐
๑. การพัฒนาในโลก ผิดทาง, ไม่เป็นทาสของกิเลส .... ..	๔๔๑
๒. สังคมก้าวหน้าไปในทางเร่าร้อน .... ..	๔๔๒
๓. ศีลธรรม, จริยธรรม เป็นไปในทางบาป, ตามใจกิเลส .... ..	๔๔๓
๔. มนุษย์ไม่มีใจสูงเหนือกิเลส, ไม่สมชื่อมนุษย์ .... ..	๔๔๓
๕. การศึกษาเจริญไปในทางเห็นแก่ตัว .... ..	๔๔๔
๖. การค้นคว้าเจริญทางประดิษฐกรรมแต่ไม่มีสันติภาพ .... ..	๔๔๔
๗. ระบบการเมือง เอาเปรียบผู้อื่น, เห็นแก่แต่ตัว .... ..	๔๔๕
๘. การแพทย์การอนามัย แต่ก็เพื่อจะไปรบฆ่าฟันกัน .... ..	๔๔๖
๙. การศึกษาชั้นสูงก้าวหน้า แต่แก้ทุกข์ไม่ได้ .... ..	๔๔๖
๑๐. ศิลปะเจริญไปในทางกินดี, และเป็นสำอวงศิลป์ .... ..	๔๔๖
๑๑. ระบบการเมืองยังกอบโกยส่วนเกิน .... .. ๔๔๗ - ๔๔๘	
สันติภาพจะมีได้ ต่อเมื่อมีระบบปกครองด้วยธรรมะ .... ..	๔๔๘
ต้องเป็นระบอบที่ไม่กอบโกยส่วนเกิน, เป็นธัมมิกสังคมนิยม .... ..	๔๕๐
พิจารณาเรื่องเกี่ยวกับส่วนเกินโดยลำดับ :- .... ..	๔๕๑
ขั้นที่ ๑. ย้อนระลอกถอยหลังไป มนุษย์ยังไม่เอาส่วนเกิน .... ..	๔๕๑
ขั้นที่ ๒. พอจิตสูงขึ้น ก็เริ่มเปลี่ยน, รู้จักเก็บ .... ..	๔๕๒



	หน้า
ชั้นที่ ๓. วิวัฒนาการบางระดับก็เกิดเพราะส่วนเกิน	๔๕๓
ชั้นที่ ๔. มีความคิดที่จะกินให้ดีกว่าเดิม	๔๕๓
ชั้นที่ ๕. ความเปลี่ยนมีทั้งทางกาย ทางจิต	๔๕๔
ชั้นที่ ๖. เกิดความเกิน จนเกินระดับธรรมชาติ	๔๕๔
ชั้นที่ ๗. ต้องการส่วนเกิน จนรู้จักขโมย	๔๕๔
ชั้นที่ ๘. พอเจริญทางการเมืองก็หาวิธีเอาคนโง่กว่ามาใช้	๔๕๕
ชั้นที่ ๙. เกิดมีความคิดมาก รู้จักเรื่องศีลธรรม, ศาสนา, กฎหมาย	๔๕๖
ชั้นที่ ๑๐. ทางศาสนาคิดได้ว่า "หาเงินจำเป็นเน่บาบ"	๔๕๗
ชั้นที่ ๑๑. ทางพุทธศาสนา สอนให้รู้จักพอดี	๔๕๘
ชั้นที่ ๑๒. พุทธศาสนาสอนให้รู้จักสันโดษ	๔๕๙ - ๔๖๐
ชั้นที่ ๑๓. ถั่วลิสงส่วนเกินต้องส่งเคราะห์สังคม	๔๖๑
ชั้นที่ ๑๔. การประคองรัฐเจริญขึ้น ก็ไปส่งเสริมเนื้อหนัง	๔๖๓
จำคำว่า กิน - กาม - เกียรติ ส่วนแต่เป็นส่วนเกิน	๔๖๔
ชั้นที่ ๑๕. มนุษย์ดีที่อยู่แค่ กามารมณ์, ไม่อยากได้นิพพาน	๔๖๕
ชั้นที่ ๑๖. การศึกษาไปเป็นทาสของการเมืองทางวัตถุนิยม	๔๖๖
ชั้นที่ ๑๗. ระบบการปกครองยังเห็นแต่แก่ตัวกู	๔๖๗
ชั้นที่ ๑๘. โลกจะมีสันติภาพต้องใช้ธัมมิกสังคมนิยม	๔๖๘
ทุกคนต้องไม่เอาส่วนเกิน	๔๖๘
เริ่มไปตั้งแต่เด็ก ๆ ต้องรู้จักการสละให้ผู้อื่น	๔๗๐
ชั้นที่ ๑๙. รู้จักโทษของกิน - กาม - เกียรติ, อย่าเป็นทาสกิเลส	๔๗๒
ชั้นที่ ๒๐. พ่อแม่ต้องช่วยอบรมลูก, ทำให้โลกลงาม	๔๗๒
ชั้นที่ ๒๑. ภิภุชสามเษรต้องเป็นผู้นำที่ท้าววิญญาณ	๔๗๓
ชั้นที่ ๒๒. ระบบการปกครองต้องแบ่งวรรณะโดยกิจกรรม	๔๗๓
ชั้นที่ ๒๓. ต้องไม่กอบโกยส่วนเกิน	
แต่เจ็ยคอกออกมาให้ผู้อื่นจนได้	๔๗๔ - ๔๗๖

๑๒. ศาสนาพระศรีอารีย์ ไม่ใช่เรื่องละเมอเพื่อฝัน	....	....	๔๗๗
ข้อความเข้าใจความมุ่งหมายของการบรรยายชุดนี้	....	....	๔๗๘
บทพรรณำบรรยายที่แล้วมา	....	....	๔๗๙ - ๔๘๓
เรื่องสมัยพระศรีอารีย์ ไม่ใช่निया, แต่เป็นจุดหมายปลายทางของมนุษย์	....	....	๔๘๓ - ๔๘๖
สมัยพระศรีอารีย์ ไม่มีใครเอาส่วนเกิน	....	....	๔๘๗
ถ้ามีลัทธิหมักหมักนิยม จะมีสิ่งสนองความต้องการมาก	....	....	๔๘๘
โลกสมัยพระศรีอารีย์จะสะทวสลายทั้งกายและจิต	....	....	๔๘๘ - ๔๙๔
คนเกี่ยวสนใจแต่เรื่องกิเลส ตัณหา ลามก อนาคต	....	....	๔๙๕
คนเห็นกงจักรเป็นดอกบัว, อยู่กันด้วยความหลอกลวง	....	....	๔๙๖ - ๔๙๗
แนวปฏิบัติที่จะทำให้โลกมีสภาพอย่างโลกพระศรีอารีย์	....	....	๔๙๘
ข้อแรกต้องรู้จักลักษณะของโลกพระศรีอารีย์, และเห็นว่าไม่เหลือวิสัย	....	....	๔๙๘
ตัวอย่าง ข้อ ๑. ต้องมีระบบการปกครองทรงตามธรรมชาติ	....	....	๔๙๙
ข้อ ๒. มีศีลธรรมเป็นรากฐานของการปกครอง	....	....	๕๐๐
เดี๋ยวนี้อำนาจของศีลธรรมไม่สามารถคุ้มครองใจมนุษย์	....	....	๕๐๑
การแก้ปัญหาเรื่องนักเรียนตกกัน ไม่มีระบบว่าเพราะชาติศีลธรรม	....	....	๕๐๒
ทุกคนมองข้ามศีลธรรม ไปมุ่งแก้ที่ปลายเหตุ	....	....	๕๐๓
บางคนเห็นความเสื่อมศีลธรรมเป็นเรื่องธรรมดา นึกผิดมาก	....	....	๕๐๔
เราต้องสนใจปรับปรุงศีลธรรม, จักทำให้ถูกต้อง, อย่าแพ้แก่วัตถุนิยม	....	....	๕๐๕
เด็ก ๆ กำลังละทิ้งวัฒนธรรมไทย, ไม่รู้ค่าของศีลธรรม	....	....	๕๐๖
ระบบการปกครองต้องมีศีลธรรมเป็นรากฐาน, มีสัมมาทิฐิ	....	....	๕๐๗
บุคคลผู้ดำเนินการปกครองจักต้องมีสัมมาทิฐิ	....	....	๕๐๘
มีระบบการปกครองแบบซิมมิกสังคมนิยมเด็ก จะเป็นโลกพระศรีอารีย์ได้	....	....	๕๐๙

## คำว่า “ธรรม” กับคำว่า “โลก”.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

[คำปรารภ]

การบรรยายเป็นครั้งที่ ๑ ของการบรรยายชุดนี้ คือชุดที่เรียกว่า ภาค  
อาสาพหุบูชา. ขอให้ท่านทั้งหลายระลึบทถึงการบรรยายในชุดที่แล้วมา คือชุด  
“ไคว้ลยธรรม” ได้บรรยายจบไปแล้ว ได้กล่าวถึงสิ่งเรียกว่า “ไคว้ลยธรรม”  
ในทุกแง่ทุกมุม; และก็มีมีความสำคัญเนื่องกัน คือว่า ชนชื่อว่า “ธรรม” แล้ว  
ไม่ว่าประเภทไหน ย่อมมีลักษณะแห่งไคว้ลยดำรงอยู่ด้วย ไม่ปรียายใดก็ปรียาย  
หนึ่ง, ตัวไคว้ลยธรรมเองนั้น ก็เป็นสักแต่ว่า “ธรรม” อย่างหนึ่ง ด้วยเหมือนกัน.

ในวันนี้ เป็นวันแรกของการบรรยายชุดยสาฬหบูชา ซึ่งจะได้บรรยายโดย หัวข้อใหญ่ว่า เมื่อธรรมครองโลก ซึ่งจะได้แบ่งออกเป็นตอน ๆ อย่างเดียวกัน. สำหรับในวันนี้ จะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า คำว่า “ธรรม” กับคำว่า “โลก” ซึ่ง จะกล่าวได้อย่างมากก็เพียงแต่ การบรรยาย ให้เห็นลักษณะของสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” กับสิ่งที่เรียกว่า “โลก” ด้วยเท่านั้นเอง; สองอย่างนี้เป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจ กันก่อน แล้วจึงจะสามารถเข้าใจในหัวข้อที่ว่า “เมื่อธรรมครองโลก” นั้น จะเป็น อย่างไร.

โลกตามธรรมชาติ มันก็เป็นอย่างหนึ่ง โลกของมนุษย์ ที่มีมนุษย์ไปและ ต้อง ไปจัดสรร ไปกระทำให้มันเปลี่ยนแปลงไป ตามอำนาจของมนุษย์ นี่มันก็อย่าง หนึ่ง; แล้วอย่างไรเรียกว่า เมื่อธรรมครองโลก คือครองโลกชนิดไหน? นี่จะ ได้กล่าวกันต่อไปข้างหน้า. เมื่อธรรมครองโลกนั้น มันครองเมื่อไร? ในลักษณะ อย่างไร. นี่มันแล้วแต่ว่าเข้าใจคำว่า “ธรรม” ในลักษณะอย่างไร.

### พึงรู้จักลักษณะของคำว่า “ธรรม” เมื่อครองโลก.

ธรรมที่เป็นธรรมชาติ, เป็นกฎของธรรมชาติ มันก็ครองโลกนี้อยู่ ตลอดเวลา; ส่วน ธรรมที่มีมนุษย์ประพฤติปฏิบัติ นั้น มันก็ครองโลกนี้เฉพาะ ต่อเมื่อมนุษย์ประพฤติหรือปฏิบัติเท่านั้น. ดังนั้น เมื่อกล่าวให้สั้นเชิงแล้ว คำว่า “ธรรม” นี้ก็เกิดแบ่งแยกออกไปได้ เป็นธรรมที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ, หรือตัว ธรรมชาตินั้นเอง. และอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ ธรรมที่คนหรือมนุษย์นี้ปฏิบัติ เป็นการ ปฏิบัติ แล้วแต่ว่ามนุษย์จะปฏิบัติอย่างไร.

ถ้าเมื่อกล่าว โดยหลักใหญ่ๆ ก็ขอใช้มีกสิ่งคำ ๓ คำ ที่ยกพูดมาแล้ว  
มาขยายหลายครั้งหลายหน ก็คือว่า ธรรมะที่ดำ ธรรมะที่ขาว และ ธรรมะที่ไม่  
อาจจะกล่าวได้ว่าดำหรือขาว.

ธรรมะดำ ก็คือ ธรรมะที่ชั่ว ที่ผิด ที่มีผลเป็นความทุกข์. ถ้าคนปฏิบัติ  
ธรรมะดำกันทั้งโลก ธรรมะดำมันก็ครองโลก; แล้วก็มีความถึงจิตใจของคน ให้  
เป็นทุกข์เดือดร้อน.

ถ้าคนประพฤติ ธรรมะขาว ใจของคนก็ขาว; ธรรมะที่ครองโลกก็เป็น  
ธรรมะขาว ก็ทำโลกนี้ให้ ไม่เป็นทุกข์ไม่เดือดร้อน หรือเรียกว่าอยู่เป็นสุข.

นี่ธรรมประเภทสุดท้าย คือ ธรรมะไม่ดำไม่ขาว นั้น, พันโลกเหนือ  
โลก ไม่อาจจะกล่าวได้ว่าดำหรือขาว. ถ้าคนในโลกพากันประพฤติธรรมอย่างนี้  
ก็เรียกว่าพ้นความเป็นโลก. ไม่มีปัญหาเรื่องดำเรื่องขาว เรื่องบุญ เรื่องบาป เรื่องสุข  
เรื่องทุกข์ หรือเรื่องดีเรื่องชั่วอะไรกันอีกต่อไปอย่างนี้; แล้วมีจิตที่หลุดพ้นเหนือ  
โลก. ถ้าธรรมะชนิดนี้ครองโลก ก็หมายความว่าความวุ่นวายเกิดขึ้นที่เรียกว่า “โลก” ไม่มีความ  
เป็นโลก, มีแต่ความอยู่เหนือโลก.

ขอให้อ่านจำคำสั้นๆ ๓ คำนี้ไว้ให้ถี่ๆ พาพวกให้มองเห็นอยู่เสมอว่า  
ธรรมะที่มนุษย์ประพฤติ นี้ะ ดำก็มี ขาวก็มี พ้นจากดำพ้นจากขาวก็มี. คำคือ  
ชั่ว, ขาวคือดี; พ้นจากดำขาว, ก็คือเหนือคำ เหนือขาว เหนือดี เหนือชั่ว.  
ถ้าร้ายยังมีกิเลสมากก็ประพฤติธรรมดำ, ถ้ามีกิเลสน้อยเบาบางไป ก็ประพฤติธรรมขาว,

ถ้าเพื่อความหมดกิเลสโดยประการทั้งปวง ก็ประพฤติธรรมที่ไม่ทำไม่ขาว. ธรรมะที่จะดับทุกข์สิ้นเชิง คือ *ธรรมะเพื่อนิพพาน* นั้น จัดไว้ในพวกที่ไม่ดำไม่ขาว.

นี่แหละขอให้ พุ่งเล็ง ไปยังการประพฤติปฏิบัติของคน ถ้าคนประพฤติธรรมคำ ธรรมะคำก็ครองจิตใจของคน; แล้วก็ครองโลกนี้ ให้โลกนี้เป็นโลกที่ดีๆ คือมีศรัทธาหรือเป็นทุกข์. ถ้าคนพากันประพฤติธรรมะขาว; ธรรมะก็ครองใจของคน ให้เป็นใจที่ขาว ทำให้โลกนี้ให้เป็นโลกที่ขาว มีความสุข. ถ้าประพฤติเห็นอกเห็นใจขาว ก็เป็นอันว่า ไม่ต้องทุกข์กัน; ไม่มีเรื่องที่จะต้องทุกข์กัน หรือพูดไม่ได้ว่าเป็นอะไร ก็ไม่เป็นโลกนั้นเอง.

นี่ท่านก็ *จะหომองเห็นได้เอง* ว่า ที่ว่า *ธรรมะครองโลก* นั้น มันมี *ลักษณะอย่างไร*? และที่ว่า *เมื่อไรธรรมะครองโลก*? นี้ก็ตอบได้ ๒ อย่าง ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น : ว่าถ้าหมายถึงธรรมะที่เป็นภาวะของธรรมชาติ ธรรมะชนิดนี้ก็ครองโลกทั้งหมดทั้งสิ้น ทุกความหมาย อยู่ตลอดเวลา. แต่ถ้าคำว่าธรรมะหมายถึงการประพฤติปฏิบัติของบุคคลในโลก ก็หมายความว่า เมื่อใดมีการปฏิบัติธรรมะอย่างไร; เมื่อนั้นธรรมะก็ครองโลกเมื่อนั้น, แล้วก็ในลักษณะอย่างนั้น.

*จะนี่พอเป็นอย่างไร*? ก็ลองคิดดูได้เอง ถ้า ธรรมะดำครองโลก โลกนี้ก็เดือดร้อน. ถ้า ธรรมะขาวครองโลก โลกนี้ก็ไม่เดือดร้อน. ถ้า ธรรมะเห็นอกเห็นใจขาวครองโลก โลกนี้ก็เลิกกัน, ก็ไม่ถึงความเป็นโลก ที่จะเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา เป็นคำๆ ขาวๆ ตีๆ ชั่วๆ บุญๆ บาปๆ กันอยู่อีกต่อไป; มัน สิ้นสุดแห่งความหมายของคำว่า "โลก".

ที่นี่ เราต้องการชนิดไหนกัน? ต้องการธรรมะคำหรือต้องการธรรมะชาว หรือต้องการธรรมะไม่คำไม่ชาว? ต้องการอย่างไรก็ปฏิบัติอย่างนั้น ซึ่งก็ได้อธิบาย กันมาแล้วตั้งแต่ก่อน ๆ มานี้ หลายครั้งหลายสิบครั้ง จนพอจะรู้ว่าปฏิบัติอย่างไรคำ, อย่างไรชาว, อย่างไรไม่คำไม่ชาว.

ที่นี่ เมื่อเรามองเห็นว่า โลกนี้มันกว้างเกินไป จะให้ทุกคนปฏิบัติพร้อมกัน ไม่ได้; เราคนเดียวก็น่าจะสามารถทำให้แก่จิตใจของเราได้. เมื่อจิตใจของเรา เปลี่ยนไปอย่างไร มันก็มีผลเหมือนกับว่าโลกนี้มันก็เปลี่ยนไปสำหรับเรา; เช่นว่าเรา มีจิตใจอยู่เหนือโลก โลกนี้มันก็มีค่าเท่ากับไม่มีสำหรับเรา, โลกนี้มันก็ไม่ มีสำหรับคนอื่น ที่จะหลงหรือจะเวียนว่าย หรืออะไรก็ไปก็ตามใจเขา. แต่มันไม่มี, เป็นโลกที่ไม่มี หรือเป็นโลกที่สิ้นสุดแล้ว สำหรับบุคคลที่ประพฤติดุปฏิบัติมาจนถึงขั้นนี้.

นี่คือสิ่งที่เรียกว่า “โลก” กับสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” มันจะเป็นของคู่กันมา อย่างนี้; นี่เมื่อกล่าวตามสมมติที่เราใช้พูดจากันอยู่.

.....

**ไ้ธรรมะครองโลก นี่เป็นเรื่องใหญ่และสำคัญ.**

ที่นี่ เราก็มามองดูให้ละเอียดลงไปอีกว่า เราแต่ละคน ๆ ในโลกนี้ กำลังรู้ ไม่เท่ากัน, รู้ไม่เหมือนกัน, รู้ลึกไม่เหมือนกัน; แล้วก็ต้องการไม่เหมือนกัน. เพราะว่าเรายังมองเห็นอยู่ว่า มันมีทั้งคนดี คนชั่ว ในโลกนี้; แล้วก็ดี หรือชั่ว ก็ทั้งหลาย ๆ แบบ. นี่เพราะมันต้องการต่างกัน : คนทำชั่วเขาก็คิดว่าอย่างนั้นมันดี,

คนทำดีเขาก็คิดว่าอย่างนั้นมันดี. นี่จึงรู้สึกไม่เหมือนกัน ต้องการไม่เหมือนกัน; บางทีถึงกับตรงกันข้าม ค่ายงที่กล่าวมาแล้ว ว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว”, พวกคนใจแคบเขลา คนอันธพาลก็ไป “เห็นนางจักษ์เป็นดอกบัว, เห็นดอกบัวเป็นนางจักษ์”.

เมื่อพิจารณาเหตุให้ได้ว่า คนอยู่ในโลก ก็ถูกครอบงำอยู่ด้วยกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ, ที่เป็นตัวธรรมอยู่ตามธรรมชาติ; เสนอไม่สำคัญ เพราะมันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ เพื่อความเจริญทางร่างกาย ทางเนื้อหนังตามธรรมชาติมากกว่า เหนือธรรม หรือ ธรรมะ ที่มนุษย์สร้างขึ้น นี่แหละ มันกลาย เป็นเรื่องสำคัญ; เพราะว่าจะทำโลกนี้ให้ลุกเป็นไฟ ก็ได้ ทำโลกนี้ให้เย็นเป็นน้ำ ก็ได้ หรือให้มันหมดความเป็นโลก ไม่มีโลกอีกต่อไปก็ยังได้.

ถ้าธรรมะชนิดนี้ครองโลก โลกนี้ก็เป็นอย่างธรรมะนั้น; ก็แปลว่า ถ้าเราพูดกับรู้เรื่องกับเพื่อนฝูงทั้งโลก แล้วก็จะสามารถช่วยกันสร้างโลกใหม่ได้ คือสร้างโลกใหม่ที่มีแต่สันติภาพ, หรือความสงบสุขอันถาวรได้. แล้วในที่สุดก็จะมองเห็นได้ว่า ถ้าธรรมะครองโลก มันก็เป็นโลกที่น่าอยู่; ถ้าธรรมะไม่มาครองโลก โลกนี้ก็จะเป็นโลกที่ไม่มีธรรมะ; รู้กันได้เองว่า มันจะเป็นอย่างไร.

ดังนั้น เมื่อพูดขึ้นมาถึงข้อที่ว่า ธรรมะครองโลก อย่างนี้แล้ว ก็ควรจะถือว่า เป็นเรื่องใหญ่ที่สุด, เป็นเรื่องสำคัญที่สุด จำเป็นที่สุด หรือว่า รึบถ้วนที่สุด.

ที่ว่า เป็นเรื่องใหญ่ นั้นก็เพราะว่า คนเราอยู่ในโลกนี้ก็เพื่อจะมีความสุข. ถ้าธรรมะครองโลก มันก็มีความสุข; ฉะนั้นเราทำให้ธรรมะครองโลก มันก็เป็นเรื่องใหญ่ที่สุดของมนุษย์เรา.



เดี๋ยวนี้ถ้าเราจะมีเงิน หรือว่ามีทรัพย์สินสมบัติ มีเกียรติยศชื่อเสียง อำนวยวาสนาอะไรก็ตาม; แต่ถ้าในโลกนี้มีแต่ขาดธรรมะแล้ว มันก็หาความสุขไม่ได้ หรือว่า แม้แต่ในใจของเราเองขาดธรรมะแล้ว; สิ่งเหล่านั้นก็ไม่มีความหมายอะไร คือมันจะร้ายเป็นนรกไปหมด : เงินก็ร้อน ทรัพย์สินสมบัติก็ร้อน, เกียรติยศชื่อเสียงก็ร้อน, อะไรก็ร้อนไปหมด. แต่ถ้ามี ธรรมะเข้ามาครองจิตใจ มันก็เย็นได้; จึงถือว่าเป็นเรื่องใหญ่.

ที่ว่าเป็นเรื่องสำคัญนั้น หมายความว่าไม่มีเรื่องอะไรที่จะมีความสำคัญเท่านี้; เพราะว่าเกิดมาเป็นมนุษย์นั้น ก็เพื่อจะได้สั่งน้ ่ คือได้ความดีหรือความสุขที่สุดๆ ที่มนุษย์นี้ควรจะได้.

ที่ว่าเป็นเรื่องจำเป็น ก็เพราะว่าถ้าเกิดมาไม่ได้สั่งน้ ่ มันก็เสียชาติที่เกิดมา; หรือว่า ถ้าไม่ได้สั่งน้ ่ มันก็อยู่กันอย่างเบียดเบียนกัน ทัวไปทุกหัวระแหง; หรือว่าในที่สุดก็จะถึงกับเป็นมกิสัญญี ก็ต้องผลาญกันอย่างทำลายโลกทีเดียว. ฉะนั้น เรื่องให้ธรรมะครองโลกนี้จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น.

และที่ว่าเป็นเรื่องด่วน รีบด่วนที่สุดนั้น ก็เพราะว่าถ้าเองดูกันในแง่ที่ว่า “โลกกำลังจะลุกเป็นไฟอยู่แล้ว” มันก็รีบด่วน; ควรจะรีบป้องกันหรือแก้ไข อย่าให้มันลุกเป็นไฟขึ้นมา. ไม่มีเรื่องอะไรด่วนเท่าเรื่องนี้. เหมือนที่เรากำลังเป็นโรคร้ายไข้เจ็บ มันก็ต้องรีบด่วนที่จะแก้ไขมันให้หาย; ธรรมะนี้ในโลกนี้ก็เหมือนกัน เมื่อโลกมันจะลุกเป็นไฟ ก็ต้องรีบด่วนที่จะแก้ไข.

ที่นี้จะมองกันอีกทีหนึ่งก็ว่า คนเราเมื่ออายุล่วงเข้ามาถึงเท่านั้นแล้ว มันก็ยังเหลือน้อ ขึ้นช้าอยู่ที่ไม่ทันแก่เวลาในอายุ. คนโบราณเขาชอบเปรียบว่า

เหมือนกับ “ตะวันมันบ้ายแล้ว บางทีจะตกค้าให้แห้งไม่ทัน” ก็มี; มันต้องรีบทำอะไรทุก ๆ อย่างให้มันแห้งทัน. จะถือกันว่า คนเรามีอายุสมัยนี้สัก ๘๐ ปี เป็นเกณฑ์ของการสิ้นอายุ; คนที่อายุเลย ๘๐ ปีมาแล้ว ก็ลองคิดดูให้ดี ว่ามันเลยครึ่งเข้ามาแล้ว ไปมัวจุ่มง่ามอยู่ที่ไหน.

อายุ ๘๐ ปีนี้อย่างน้อยมัน ควรจะมาถึงจุดที่สูงที่สุด สำหรับความโง่ ความหลง ความโง่ความหลงในโลกนี้ ให้มันสูงสุดอยู่เพียงแค่อายุ ๘๐ ปีเถอะ; พอหลังไปจากนั้นแล้ว ให้มันไหลลงไปสู่ความฉลาด มันจะพอดีกัน. เหมือนเดินขึ้นสะพานหรือเดินข้ามภูเขา พอถึงจุดสูงสุดแล้ว มันก็จะไหลลงก็จะสะดวกสบายอย่างนี้.

ถ้าอายุเลย ๘๐ ปี ก็ควรจะถือว่า มันถึงจุดสูงสุดแล้ว; ถ้าเป็นเรื่องของแผ่นดิน มันก็ออกภูเขาที่เป็นสันปันน้ำ ที่ไหลไปทางโน้นทางหนึ่ง ทางนี้ทางหนึ่ง. เมื่ออยู่ค้ำที่ถ่อขึ้นมาจนถึงจุดสูงสุดแล้ว ก็ให้มันมีหวังว่าจะไหลไปโดยสะดวกถึงปลายทางนั้นได้; เมื่อเรามาอยู่อย่างนี้ ก็จะเห็นว่า การทำให้ ธรรมะครองโลกนี้ เป็นเรื่องด่วนเป็นเรื่องรีบ.

“ธรรมะครองโลก” จะหมายถึงธรรมะครองโลกในใจของเราก็ได้; เพราะ พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “เรื่องเกี่ยวกับโลกทั้งหมดนี้ ตถาคตบัญญัติไว้ในร่างกายที่ยาวาหนหนึ่ง พร้อมทั้งสัญญาและอินทรีย์”, ว่าโลกหรือเหตุให้เกิดโลก หรืออะไรของโลกทั้งหมดนั้น มันอยู่ในร่างกายนี้.

ฉะนั้น ให้ธรรมะครองจิตใจ ก็เรียกได้เหมือนกันว่า ธรรมะครองโลกในภายใน คือจิตใจ; หรือบุคคลคนหนึ่ง ให้เป็นบุคคลโดยสมมติ, หรือ

ว่าเป็นสังขารโดยภาษาปรมาจารย์นี้ มันเยือกเย็นไม่มีความทุกข์. แกร่น้ำก็ให้กว้างออกไป ก็นี้ถึงโตทั้งหมด. มันกำลังจะตกเป็นไฟ, ซึ่งก็เป็นการรีบร้อนที่จะช่วยกัน ป้องกันหรือแก้ไข.

เป็นอันว่าจะถูกกันในโลกเล็กๆ ในส่วนบุคคล, หรือว่า จะถูกกันในโลก เนื้อตัวของโลกวัตถุอันใหญ่หลวง ก็ล้วนแต่เป็นเรื่องรีบด่วนทั้งนั้น ที่จะต้องทำให้ธรรมะนี้ครองโลก.

ขอให้มองเห็นว่า มันเป็นเรื่องใหญ่หลวง เป็นเรื่องสำคัญ เป็นเรื่องจำเป็นที่สุด แล้วเป็นเรื่องรีบด่วนที่สุด. ฉะนั้น เราจะได้ผูกกันให้ละเอียดในเรื่องธรรมะครองโลก โดยใช้หัวข้อว่า “เมื่อธรรมครองโลก” แม้จะเป็นเรื่องที่ยืดยาว ก็ต้องผูกกันให้รู้เรื่องจริงได้.

ดังนั้น ยาทมาจึงถือเอาเป็นหัวข้อสำหรับบรรยาย ในชุดอาสาฬหบูชาของปีนี้ ซึ่งในชุดหนึ่งหรือภาคหนึ่งนี้ เราเคยบรรยายถึง ๑๒ ครั้ง. นี้ก็เป็นอย่างเดียวกัน; แต่สำหรับในวันนี้ เท่าที่จะพูดได้ ก็คงจะพูดได้เฉพาะที่มีมันเกี่ยวกับคำเพียง ๒ คำ โดยละเอียด คือคำว่า “ธรรม” คำหนึ่ง, คำว่า “โลก” คำหนึ่ง นั้นเอง. เรียกว่า สิ่งที่เรียกว่าธรรม กับ สิ่งที่เรียกว่าโลก คืออะไร. ขอให้ตั้งใจฟังให้สำเร็จประโยชน์ด้วย.

## การทำให้สำเร็จประโยชน์ ต้องนึกถึงปัญหาที่มีอยู่จริง.

สิ่งที่เราจะต้องนึกถึงเป็นข้อแรก แล้วก็นึกถึงอยู่ตลอดเวลาด้วย คือ ปัญหาที่มันมีอยู่จริง ๆ, ปัญหาที่มีอยู่จริงนั้นแหละสำคัญมาก.

ถ้าไม่มีปัญหาอยู่จริง มันก็เป็นเรื่องเล่นละคร, เราจะเล่นละครเรื่องมีทุกข์ เล่นละครเรื่องกับทุกข์อะไร มันก็เป็นเรื่องเล่นละครไปหมด; ถ้าปัญหาไม่ได้มีอยู่จริง, เหมือนอย่างว่าคนบางคนหรือส่วนมาก ไม่ได้ทุกข์เรื่องอะไร ถ้ามาหารรรถะเป็นเครื่องกับร้อน; เรียกว่าเขาไม่มีปัญหา, แต่เขาก็สมักรจะเป็นคนมีทุกข์ เหมือนกับคนไม่เป็นไข้ หรือไม่รู้สึกว่าเจ็บไข้อะไร แต่ก็สมักรเป็นคนไข้; อย่างนี้ก็มียูกมูก.

โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับ เรื่องทางศาสนา เขายัง ไม่มองเห็นปัญหา ไม่รู้สึกต่อตัวปัญหาคือความทุกข์ แล้วก็มาหาความดับทุกข์ ฉะนั้น จึงทำไปไม่ได้ คือไม่พบ ในที่สุดก็ล้มเหลวไปเอง.

อย่างน้อยที่สุด เราจะต้องมีปัญหาอยู่ในใจจริง ๆ ก็คือความทุกข์ ความร้อน, หรือมองเห็นอยู่ในลักษณะที่แก่ตัว นำพวดเดียว เป็นปัญหาอย่างนั้นก่อน. ปัญหาของเราเดี๋ยวนี้ก็คือว่า เราต้องการสันติภาพหรือความสงบสุข, เราต้องการแต่ที่เราไม่ได้, เราต้องการความสงบสุข แต่แล้วเราไม่ได้; นี่เรียกว่า เป็นปัญหา.

ความวุ่นวาย โกลาหลเป็นทุกข์นี้ มันมีมากมายหลายระดับ ก็ที่จะพบเข้าสักอย่างหนึ่ง หรือระดับหนึ่ง. ทางภายนอก เราก็มีความตึกมากยุ่งยากทางสังคม

เต็มไปด้วยอัมธพาล, ทางภายใน เราก็มีข้าศึก คือกิเลส ครอบงำอยู่เสมอ  
ไม่เคยหลับสนิทเป็นสุขเลย. นี้เรียกว่าไม่มีสันติภาพ ทั้งภายในและทั้งภายนอก.  
ขอให้ มีปัญหาอย่างนี้กันก่อน.

พอมีปัญหา มองเห็นชัดในปัญหา มีความสะทึงกลัวต่อสิ่งนี้แล้ว; ความ  
คิดที่ว่า "จะมีธรรมะมาครองโลก มาช่วยโลก" นี้ มัน ก็จะมีขึ้นมาจริง และ  
แท้จริงแล้ว ไม่ใช่สมภารเสน. พวกเรามีปัญหาเรื่อง ไม่มีความสุขโดยส่วนตัว, โดย  
ส่วนรวม ก็นึกหาสิ่งที่จะมาช่วยแก้ปัญหานี้. ในที่สุดก็พบสิ่งที่เรียกว่า "ธรรมะ", หรือ  
จะมองเห็นสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" นั้นแหละ จะเป็นเครื่องช่วยแก้ปัญหานี้. มันก็เกิด  
เป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมาที่ว่า เราจะต้องมีธรรมะสำหรับคุ้มครองโลก : โลกในใจ  
เราก็ตาม ก็ต้องมีธรรมะคุ้มครอง, โลกข้างนอกทั่วไปเป็นสังคมทั้งโลกใหญ่ ๆ นี้ก็สาม  
ก็ต้องมีธรรมะคุ้มครองโลก.

**ต้องศึกษาความหมายของธรรมให้เข้าใจ.**

ที่นี้ ความลำบากยุ่งยากเกี่ยวกับการพูดจาสั่งสอนนี้ มันอยู่ที่ตรงที่ว่า  
คำพูดที่ใช้พูดนั้นมันกำกวม หรือมันหลายความหมาย. อย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว  
หลายครั้งหลายหน ตั้งแต่แรกเริ่มบรรยายวันเสาร์วันมา ก็ได้พูดถึงเรื่องนี้เสมอ.  
เราไม่รู้จึกคำว่า "ธรรม" ไม่รู้จึกคำว่า "โลก" เพราะมันมีความหมายกำกวม  
หลายอย่าง.

คำว่า "ธรรม" นี้ก็หมายถึง ทุกสิ่ง ไม่ยกเว้นอะไร; แม้แต่โลกนี้ก็  
เป็นธรรมด้วยเหมือนกัน เป็นวัตถุธรรมเป็นสังขธรรม. ตัวพระธรรมก็เรียกว่าธรรม,

ทั้งกฎธรรมชาตีก็นิยามว่าธรรม, นี่แหละมันทำความยุ่งยากลำบากเวียนหัว ให้แก่คนที่ไม่เข้าใจคำพูด. ฉะนั้น จึงเตือนอยู่เสมอว่า ให้เข้าใจคำว่า “ธรรม” นี้ให้ดี ๆ.

ธรรมนี่แปลว่า “สิ่ง”, สิ่งอะไรก็ได้เรียกว่าธรรม : จะเป็นรูปธรรม เป็นนามธรรม เป็นข้อปฏิบัติ เป็นการปฏิบัติ เป็นผลของการปฏิบัติ จะเป็นขั้นผู้นำ สักเมื่อกหนึ่ง สูงขึ้นไปจนถึงพระนิพพาน ก็ล้วนแต่เรียกได้ด้วยคำคำเดียวกันว่า “ธรรม” ทั้งนั้น ; เพราะธรรมแปลว่าสิ่ง.

ทีนี้คำว่า “ธรรมะครองโลก” ละ อะไรครองอะไร? เมื่อโลกเองก็เป็นธรรมะ เป็นวัฏดุธรรมชนิดหนึ่ง, เป็นสังขตธรรมอยู่เต็มตัว.

เราลองให้ที ก็ะเห็นได้ทันทีว่า ถ้าเราพูดว่า “ธรรมะครองโลก” ก็พอจะมองเห็นว่า ธรรมะที่เป็นเหตุ นั่นคือธรรม ธรรมะที่เป็นผลนั่นมันคือโลก, ธรรมะที่เป็นเหตุ นั่นจะเป็นเครื่องแก้ไขโลก, ธรรมะที่เป็นตัวโลกนั้น จะเป็นสิ่งที่ถูกแก้ไข. นี่จะได้พูดกันให้ละเอียดทีหลังโดยคำว่า “โลก”.

ในทีนี้ จะพูดคำว่า “ธรรม” กันเสียก่อน มันมีความหมายค่าความที่สูงกว่าสิ่งทั้งที่เรียก “โกลีธรรม” คือทุกสิ่งไม่ยกเว้นอะไร มันเรื่องสิ่งเดียวกัน มีอยู่ตลอดเวลาทั้งหมดกัน.

แต่ถ้าจะมุ่งหมายเอา ธรรมที่จะมาคุ้มครองโลก แล้ว ก็ต้องแยกออกมาส่วหนึ่ง คือนอกจากตัวโลก นอกจากสิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ที่เป็นโลก; แล้วก็

เขามาพิจารณาดู ก็จะพบสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม”, และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือ หลักสำหรับปฏิบัติ.

หลักที่ปฏิบัตินี้ต้องเป็นไปตามกฎ คือสิ่งที่เรียกว่ากฎ อย่างที่เรียกว่า “กาวลิตยธรรม” นั้น เป็นขั้นตอนของสิ่งที่ทั้งปวงในฐานะที่เป็นกฎ มันต้องมีอะไรอยู่ อันหนึ่ง ซึ่งทำให้สิ่งทั้งปวงเป็นมานี้; อันนั้นเราเรียกว่า มันมีอำนาจที่เป็นกฎ ทำให้สิ่งต่างๆ เป็นมา.

พอมาถึงคำว่า “กฎ” อ้าว, มันก็ทำความกำกวมอีกแล้ว เพราะคำว่า กฎนี้ ในภาษาไทย เรา มีความหมายมากอย่าง อย่างน้อยก็สัก ๓ ความหมาย :-

กฎอย่างที่ ๑ คือว่า กฎที่มนุษย์แต่งตั้งบัญญัติขึ้น นี้ก็เรียกว่า กฎ; เช่น กฎหมาย, หรือกฎหมายของการทำงานนั้นนี่; แม้แต่กฎของการเล่นกีฬา, แม้แต่ระเบียบกฎเกณฑ์ของวัดวาอารามของวัด นี้ก็เรียกว่ากฎ แต่เป็นกฎที่มนุษย์แต่งตั้งบัญญัติ. นี้จะเป็นของเด็กเล่นอยู่มาก :-

คนโง่กับบัญญัติโง่ๆ, คนฉลาดกับบัญญัติฉลาดๆ, คนรู้จริงกับบัญญัติใช้ได้ไม่นาน, คนไม่รู้จริงกับบัญญัติใช้ไม่ได้ทำอะไรก็ตั้งยกเลิก. นี้กฎที่มนุษย์แต่งตั้งบัญญัตินี้มันมีลักษณะอย่างนี้ มันเหมือนกับของเหล็กเส้น, แต่ก็ต้องถือว่าเป็นกฎ เพราะมันมีอำนาจที่จะบังคับให้สิ่งต่างๆ เป็นไป; เช่นกฎหมายเป็นต้น นี้ก็กฎหนึ่งแล้ว.

กฎอย่างที่ ๒ คือ กฎธรรมชาติ; นี้คือกฎของธรรมชาติ สำหรับธรรมชาติ. กฎนี้มนุษย์แต่งตั้งไม่ได้; ธรรมชาติมันทำของมันเอง มันแต่งตั้งของมัน

เอง. กฎนี้ก็ควบคุมวิวัฒนาการทั้งหลายในธรรมชาตินั้น, กำลังควบคุมวิวัฒนาการของธรรมชาติทั้งปวงอยู่ตลอดเวลา. นี้เรียกว่ากฎธรรมชาติ.

กฎที่ธรรมชาติแต่งตั้ง อย่างนี้ไม่ใช่เด็กเล่นแล้ว ระวังให้ที; ไม่ใช่เหมือนกับกฎที่มนุษย์บัญญัติ. กฎที่ธรรมชาติบัญญัติ หรือว่าเป็นกฎของธรรมชาติ มันสามารถจะทำให้สิ่งต่างๆ เป็นไปตามกฎ คือวิวัฒนาการเจริญขึ้นมากก็ได้ เสื่อมฉิบหายวิनाตลงไปได้; แล้วแต่มันจะเป็นไปตามกฎข้อไหนหรือส่วนไหน: นี้เรียกว่ากฎธรรมชาติ.

ทีนี้ อยากจะชี้ให้เห็น อีกกฎหนึ่ง ซึ่งเป็นชนิดที่ ๓ กฎที่เหนือกฎธรรมชาติ ฟังดูออกจะงงๆ กันอยู่ว่า กฎที่มันเหนือกฎธรรมชาติไปอีก.

ธรรมชาติมีกฎให้สิ่งต่างๆ วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงเรื่อย; นั้นมันเป็นกฎธรรมชาติ. แล้วมัน มีอะไรอีกอันหนึ่งซึ่งมีอำนาจเหนือมัน ทำให้เกิดมีกฎธรรมชาติชนิดนี้ขึ้นมา. อย่างนี้เราจะเรียกว่า กฎที่เหนือกฎธรรมชาติ; แต่ก็ไม่ใช่พ้นไปจากความเป็นธรรมชาติ. แต่มันเป็นธรรมชาติที่เหนือธรรมชาติทั้งปวงเท่านั้น.

กฎเกณฑ์ที่ทำให้เกิดดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาวทั้งหลาย, ให้เกิดชีวิตเกิดอะไรต่างๆ ขึ้นมา นั้นมันเป็นกฎธรรมชาติ; แต่มันมี กฎอีกอันหนึ่ง ซึ่งทำให้กฎธรรมชาตินี้ออกมา หรือเป็นชั้น หรือทำหน้าที่ของมันไปได้ นี้จะเรียกว่า กฎที่เหนือกฎธรรมชาติ ก็คือสิ่งที่เรียกว่า "ไควล์ธรรม" อันสูงสุด ที่เราได้บรรยายกันมาแล้ว ๑๓ ครั้ง ในภาควิสาขบูชา.



ทบทวน อีกทีว่า กฎที่มนุษย์บัญญัติ แ่่งตั้งขึ้น มันนับเป็นของเด็กเล่น; แล้ว กฎของธรรมชาติ คือกฎธรรมชาติ นี้ก็ควบคุมวิวัฒนาการของธรรมชาติ, นี้เป็นกฎที่เหนือกฎธรรมชาติ อีกทีหนึ่ง; นี้ควบคุมทั้งหมดโดยไม่ยกเว้นอะไร ควบคุมกฎทั้งหลาย.

**เรื่องของกฎเป็นธรรมลึกลับซึ่งดีอาร์พาโรยแถมมา.**

ถึงตอนนี้ก็อยากจะบอกให้ทราบว่า ภาษามันกำกวม ภาษามันค้นได้ แล้วภาษานี้เอง เป็นสิ่งที่ทำให้ความลำบาก ในการที่เราจะศึกษาธรรมะอันลึกซึ้ง.

อย่างที่ข้าพเจ้าเรียกว่า กฎอย่างนี้ คนอื่นเขาไม่เรียกว่ากฎก็ได้; แต่เพียงที่เราไม่รู้จะเรียกว่าอะไรให้ดีที่สุด เราจึงเรียกว่ากฎ แม้กฎที่เหนือกฎธรรมชาติ ก็ต้องเรียกว่ากฎ.

ทีนี้ บางพวกเขาจะไปเรียกว่า "พระเจ้า" ก็อย่าไปว่าเขา, อย่าไปถัดถั่วเขา. เขาชอบอย่างนั้น, เขาจะเรียกว่าพระเจาก็ตามใจเขา. พระเจ้าขึ้นผู้มีอำนาจเหนือกฎ เป็นผู้ออกกฎมา ให้เป็นกฎต่างๆ : เป็นกฎของธรรมชาติ กระทั่งมาเป็นมนุษย์แล้วมนุษย์มาตั้งกฎของมนุษย์ทีหลังๆ ก็เป็นกฎเด็กเล่นนี้ มันก็ล้วนแต่เรียกว่ากฎทั้งนั้น.

ในภาษาไทยยังกำความยากลำบากถึงขนาดนี้; พอแปลออกไปเป็นภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ยิ่งทำให้ความลำบากหนักขึ้น- เกี่ยวกับคำบางกฎ.

เพราะว่าคำว่า “กฎ” นี้ ถ้าเป็นกฎมนุษย์แต่งตั้งขึ้น มันก็เป็นเรื่อง “สังขตธรรม” คือ *เรื่องที่มีเหตุมีปัจจัยปรุงแต่ง เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยปรุงแต่ง*, คือมนุษย์ตั้งขึ้น. กฎนี้ก็มีมนุษย์ผู้ตั้งเป็นเหตุเป็นปัจจัย. ฉะนั้น กฎนี้มีเหตุปัจจัย กฎนี้ไม่เท่าไรก็หลุด เพราะว่ามีปัจจัยมันเปลี่ยนแปลง นี่เรียกว่ากฎเหมือนกับเด็กเล่น.

ถ้ากฎของธรรมชาติ มนุษย์ไม่ได้ตั้ง มันมีอำนาจของธรรมชาติบังคับไป; อย่างนั้นมันก็จริงกว่า, แล้วก็ต้องเรียกว่ากฎอยู่นั้นแหละ, กฎนั้นเหมือนกับเด็กเล่น, กฎนี้จริงหรือเจียบขาด ก็ยังต้องเรียกว่ากฎ.

ที่นี้ กฎที่เหนือกฎทั้งหลาย ก็ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไร ก็ต้องเรียกว่ากฎ. ลองไปแปลเป็นภาษาต่างประเทศ มันจะยุ่งเหยิงกันหมด พวกกันไม่รู้เรื่องแน่; ทั้งที่พวกกันในภาษาไทย ก็ยังไม่ค่อยจะรู้เรื่องกัน. แต่ถ้าเราเข้าใจความหมายแล้วไม่เป็นไร; ถ้อยคำนั้น ไม่สำคัญเท่ากับความหมาย, ความหมายจะให้สำเร็จประโยชน์.

ฉะนั้นขอให้เข้าใจให้ดีๆ ว่า มันมีอะไรอีกอันหนึ่ง ซึ่งรู้ไม่ได้ เข้าใจยาก เข้าใจไม่ถึง ยังไม่รู้ว่าเป็นอะไรแน่, เป็นที่มาแห่งกฎๆ ทั้งหลาย. หรือกฎทั้งหลายก็มีอำนาจให้เกิดกัน. จนเกิดคนก็ขึ้นมา มนุษย์มีสติปัญญา ก็บัญญัติกฎเกณฑ์อะไรต่างๆ ของมนุษย์อีก แต่แล้วก็ต้องเรียกว่ากฎเหมือนกัน.

กฎทั้งหลายเหล่านี้ก็เรียกว่าธรรมะได้เหมือนกัน; ถ้ามันเปลี่ยนแปลงเร็วเกินไป ก็เป็นของสมมติ เป็นของชั่วคราว, เป็นกฎที่มนุษย์บัญญัติ, มันก็เปลี่ยนแปลงเร็ว เพราะมันเป็นสังขตะ ที่อยู่ใต้อำนาจเหตุปัจจัยปรุงแต่ง.

แต่ถ้าเป็นกฎของธรรมชาติ หรือ กฎที่เหนือกฎของธรรมชาติ แล้ว อย่างหนึ่งมัน เป็นอิสระซะ มันมีอะไรที่เป็นตัวมันเอง ไม่ต้องมีอะไรปรุงแต่ง; เรา ก็ได้แต่ต้องยอมแพ้มัน คอยแต่จะศึกษาให้รู้ว่ามันเป็นอย่างไร แล้วปฏิบัติให้ถูกต้อง จึงจะเอาชนะความทุกข์ในส่วนนี้ได้.

ถ้าเป็นอย่างกฎหมายนี่ เราเล่นตลกกันก็มีอยู่บ่อยๆ ก็รอดตัวไปได้ไม่ถูก จับ ไม่ถูกขัง เพราะว่ากฎนั้นมันไม่แก่. แต่ถ้ากฎที่เหนือกฎทั้งหลาย ก็พระเจ้า หรืออะไรอย่างนี้แล้ว หลีกเลี้ยงไม่ได้ จะต้องเป็นไปตามกฎ.

นึกตัวอย่างมาให้เห็นว่า ธรรมะที่เป็นกฎ หรือ กฎที่เป็นตัวธรรมะนั้น มีความกำกวม อยู่เป็นชั้นๆ หลายชั้นอย่างนี้ แล้วเราก็เอาชนะที่มันจริงก็แล้วกัน ว่ามันจะช่วยแก้ปัญหาในโลกนี้ ที่มีคามทุกข์.

เอาธรรมะจริง เอากฎที่เป็นธรรมะจริงมาใช้ ก็จะแก้ปัญหาความทุกข์ ในโลกนี้ได้. และ *กฎที่แท้จริงอย่างนี้* คือกฎที่เป็นกฎธรรมชาติก็ดี, หรือกฎที่เหนือกฎธรรมชาติ *เป็นกฎควบคุมกฎธรรมชาติอีก* ก็ดี; นี่เป็นธรรมะจริง เราจะไม่มีการต่อสู้, เราต้องรู้. พยายามเอาชนะความทุกข์ได้ ด้วยอาศัยกฎเหล่านี้; ทั้งที่เราไม่สามารถจะเอาชนะกฎเหล่านี้โดยตรง เราก็เอาชนะเหล่านี้มาใช้ได้ สำหรับเรา ปฏิบัติแล้วก็เอาชนะความทุกข์ได้.

กฎเหล่านี้ก็คือธรรมที่จะคุ้มครองโลก ในเมื่อโลกนี้ปฏิบัติตามกฎนั้น; แล้วก็แยกเป็น *กฎธรรมชาติ* ที่คุ้มครองอยู่โดยธรรมชาติ, แล้วก็แยกเป็น *กฎที่มนุษย์ปฏิบัติตามกฎธรรมชาติ*, นี่จะคุ้มครองคือเมื่อมนุษย์ปฏิบัติกันอย่างถูกต้อง. ฉะนั้น

เราจึงต้องแยกการคุ้มครองของธรรมะนี้เป็น ๒ ชนิด, ธรรมะที่คุ้มครองโลกนี้ ต้องแยกออกเป็นสองชาติ,

ธรรมะที่เป็นกฎธรรมชาตินั้น มันก็ คุ้มครองโลกอยู่ตลอดเวลา : ทั้งควบคุม ทั้งคุ้มครอง ทั้งสร้างสวรรค์ ทั้งอะไรทุกอย่างอยู่ตลอดเวลา. ที่โลกมีวิวัฒนาการมาอย่างนี้ จะว่าออกมาจากดวงอาทิตย์ หรือออกมาจากอะไร มาเป็นโลกอย่างนี้ ; แล้วสลายไปอีก, แล้วออกมาอีก, แล้วสลายไปอีก ไม่รู้กี่ปีก็กลับไปวันครั้น ; มันก็เป็นด้วยกฎอันนี้ คือกฎของธรรมชาติ, เป็นธรรมะอันหนึ่งซึ่งคุ้มครองอยู่ตลอดเวลา ปกครองอยู่ตลอดเวลา.

ถ้าพวกมันโดยที่แท้แล้ว มันเป็นเรื่องของธรรมชาติอย่างนี้ ; ธรรมชาติดีไม่ต้องการดี ไม่ต้องการชั่ว, ไม่มีดี ไม่มีชั่วสำหรับธรรมชาติ. ดีชั่วนี้มนุษย์เพิ่งว่าเอาตามทีมนุชย์รัฐศึก ถ้าเราชอบเราก็ว่าดี ถ้าเราไม่ชอบเราก็ว่าไม่ดี.

ทั้งคนพาลทั้งบัณฑิต ย่อมจะถือเอาสิ่งที่ตัวชอบว่าดี ; แต่ถ้าจะเอาดีจริงกันตามเหตุผลที่ควรแล้ว ; ก็ต้องเป็นสิ่งที่ไม่มีโทษ มีประโยชน์ทำให้เกิดความสงบสุข จึงจะเรียกว่าดี, ถ้าตรงกันข้ามก็ต้องเรียกว่าชั่ว.

เดี๋ยวนี้ มนุษย์โดยทั่วไป ก็ต้องการดี ต้องการสันติภาพ แล้วด้วยการอย่างถาวร ; เมื่อรู้สึกรู้ว่า เราซึ่งไม่มีสันติภาพอันถูกต้องหรือถาวร ปัญหาก็คือเกิดขึ้น ว่าทำอย่างไรจึงจะได้ ? นี่จึงมาถึง ธรรมะครองโลกอีกประเภทหนึ่ง คือ ธรรมะที่มนุษย์จะปฏิบัติ ให้เกิดธรรมะขึ้นมาในโลก, แล้วธรรมะนั้นจะครองโลกตามความประสงค์ของมนุษย์ได้.

เราจะไม่พูดว่า มนุษย์นี่ก็เป็นธรรมชาติ เพราะมันเกินกว่าที่จะรู้กันแล้ว ;  
ตัวมนุษย์เองก็เป็นธรรมชาติ, จิตใจของมนุษย์ ร่างกายของมนุษย์ก็เป็นธรรมชาติ.  
แต่มนุษย์รู้จักกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ; แล้ว มนุษย์ปฏิบัติให้ถูกต้องต่อกฎเกณฑ์  
ของธรรมชาติ มันมีผลแปลกออกมา อีกทางหนึ่ง คือ เป็นความสงบสุข ;  
ไม่ใช่เป็นวิวัฒนาการตามธรรมชาติ แต่ว่าเป็นวิวัฒนาการที่มนุษย์เราช่วยกันสร้างขึ้นมา.

**ถ้าเราพูดกันรู้เรื่อง ;** ทั้งโลกนี้ถ้าเราเกิดพูดกันรู้เรื่อง, ชักชวนแต่ใน  
ทางที่ถูกต้อง, ประพฤติปฏิบัติธรรมะให้ถูกต้องนี้ ; **พระบิดาเดวิดมันก็เป็นโลก  
พระศรีอริย** อย่างที่เราเคยอ่านในพระคัมภีร์ได้ มันอยู่ที่มนุษย์ประพฤติธรรมะกัน  
หรือไม่.

**คำว่า “ธรรม” ต้องนึกถึง ๔ ความหมายที่เอ่ยนามมาแล้ว.**

ตอนนี่ต้องนึกถึง **ธรรมะ ๔ ความหมาย** ที่เราเคยพูดกันวินิจฉัยกันมา  
เรื่อย ๆ ตลอดเวลา ธรรมะ ๔ ความหมาย ; อย่าลืมเสีย พูดมาไม่น้อยกว่า ๒๐ ครั้ง  
แล้ว :-

- ธรรมะคือตัวธรรมชาติ** ที่ปรากฏอยู่.
- ธรรมะคือกฎของธรรมชาติ** ที่ควบคุมธรรมชาติเหล่านั้นอยู่.
- ธรรมะคือการทำปฏิบัติให้ถูกต้อง** ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ.
- แล้ว **ธรรมะคือผลที่จะได้รับจากการปฏิบัติ**นั้น ๆ.

นี่เรียกว่าธรรมะ ๔ ความหมาย มีลักษณะเป็นธรรมชาติทั้งนั้น : คือ  
ตัวธรรมชาติ ตัวกฎธรรมชาติ ตัวทำหน้าที่ตามธรรมชาติ ตัวผลที่จะได้รับ

ตามธรรมชาติ. มนุษย์ต้องรู้จักธรรมชาติถึงขนาดนี้ ซึ่งจะเรียกว่าปโลกภย คือ  
นามารถใช้ธรรมชาติให้สร้างสิ่งที่ตัวต้องการได้. ถ้าเขารู้ธรรมชาติ ๔ ความหมายนี้.

ขอให้ทบทวนไว้ในใจอยู่เสมอ เรื่อง ธรรมชาติที่สากลที่สุด ใช้ได้แก่ทุก  
ศาสนา และใช้ได้แก่พวกที่เม้มไม่เกี่ยวกับศาสนา คือจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ เป็นอะไร  
ก็ตามใจ; ธรรมชาติใน ๔ ความหมายนี้ใช้ได้ทั้งนั้น; ก็เหลือแต่ทำให้รู้จัก  
๔ ความหมายนี้ แล้วปฏิบัติให้ถูกต้อง ที่มีนเกี่ยวข้องกันทั้ง ๔ ความหมายนี้. อย่าง  
น้อยก็ต้องมาแกะแยะดู ที่แท้เป็นปัญหาของมนุษย์เอง ว่ามนุษย์เรามีปัญหาอย่างไรปรากฏ  
อยู่.

.....

### ต้องศึกษาให้รู้จักธรรมชาติ ๔ ความหมายโดยไม่ประมาทเพื่อดับทุกข์.

ที่นี่ เรามักจะอวดดี ไม่ค่อยจะมองถึงเหล่านี้ เข้าใจไปว่ารู้แล้วบ้าง  
เข้าใจว่าไม่สำคัญบ้าง; นี่คือคนอวดดี. คนอวดดีคือคนประมาท, คนประมาท  
ก็คือคนที่ตายแล้ว ตามที่พระพุทธเจ้าท่านตรัส ว่า "ผู้ใดประมาทแล้ว ผู้นั้นก็คือ  
คนตายแล้ว". นี่เราก็เป็นคนตายกันอยู่โดยมาก; เพราะว่าเราอวดดีหรือประมาท  
ไม่มองดูให้ดีกว่า ธรรมชาติ ๔ ความหมายนี้ กำลังเป็นอย่างไร, จนถึงกับว่าไม่รู้  
เรามีปัญหาอะไรนี้.

อย่างมาฟังคำบรรยายกัน คุณมีปัญหอะไร? หรือว่ามาเพื่อ ๆ ไปตามที  
เขามา ๆ กัน; หรือว่าฟังเพื่อ ๆ ไว้ ว่ามันคงจะมีประโยชน์บ้าง, ทั้งที่เดี๋ยวนี้เรายัง

ไม่มีปัญหาอะไร. ตัวอย่างนี้กันว่า เป็นเรื่องที่น่าสงสาร เกิดมาก็หนึ่งก็ ไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำไม? ควรจะได้อะไร? เป็นคนไม่มีปัญหา แล้วสมภารจะมีปัญหา นี่มันก็น่าหัว.

เรามีปัญหาที่ว่า เราไม่ได้รับความสงบสุขผาสุก อย่างถึงที่สุด ทั้งหลับทั้งตื่น มีจิตใจที่เหมือนกับสะดุ้งหวาดเสียวกลัวอยู่เสมอ; ไม่มีอะไรที่ทำให้เย็นได้. คิดว่าสิ่งนี้จะเย็นได้ พอได้มานั่นก็ไม่เย็นอีก มันร้อนอีก, ได้ใหม่อีกก็คิดว่าจะเย็นได้ มันก็ไม่เย็นอีก. นี่เพราะว่าเราไม่มีธรรมะ มันจึงไม่มีอะไรเย็น. ได้เงินมา เงินร้อน ได้บุตรภรรยาสามีมา มันก็ร้อน ได้เกียรติยศชื่อเสียงมา มันก็ร้อน เพราะว่าเราไม่รู้จักธรรมะ ก็จะทำให้มันเย็น.

ฉะนั้น ข้อที่ ๑ เราต้องมีปัญหาที่แท้จริง รู้สึกอยู่ในใจ ให้มันชัด.

เหมือนกับว่าเราหัวข้าวแล้ว เราทนไม่ได้อย่างนั้นแหละ, ให้มันถึงขนาดนั้น. หรือว่าถ้าเราถูกจับตกลงไปในน้ำ เราหายใจไม่ออกเราจะตาย เรารู้สึกอยู่; นี่จะให้มันมีปัญหายังไงนั้น อยู่ในใจของเรา ว่าอยู่ในโลกนี้เหมือนกับถูกจับตกลงไปในน้ำ มันจะตายอยู่แล้ว มันหายใจไม่ออก. ให้มันเห็นชัดว่าชีวิตนี้มีปัญหายังไง; ให้มันหัวถึงเสียก่อน.

ปัญหานี้มันอยู่จริง ปรากฏอยู่จริง เช่น ปัญหาที่เนื่องมาจากความเกิด, ปัญหาที่เนื่องมาจากความแก่, ปัญหาที่เนื่องมาจากความเจ็บ, ปัญหาที่เนื่องมาจากความตาย, ปัญหาที่เนื่องมาจากสิ่งต่างๆ ไม่เป็นไปตามที่เรากำลังต้องการ หรือ

*หวังไว้*, เป็นปัญหาที่เกิดมาจากการยืนยันติดมัน กำลังขบกัดเคี้ยวครั่นแอ้อยในใจ; นี้เรียกว่าปัญหา.

ปัญหาที่ต้องมี มีอยู่; เราจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม. ถ้าเราไม่รู้, มันก็เท่ากับไม่มี. เราต้องเห็นเสียก่อน รู้เสียก่อน ว่ามันมีปัญหาลูกอยู่จริง.

มันเหมือนกับคนเมาบวชนั้น ว่าจะดับทุกข์; มันก็นำหัวเราะ เพราะเขาไม่เห็นความทุกข์ แต่ก็มาบวช ว่าจะดับทุกข์. หรือว่าจะบวชเพื่อพระนิพพานเป็นเครื่องดับทุกข์; มันก็นำหัวเราะทั้งนั้นแหละ. ฉะนั้น คนที่เขาเห็นทุกข์แล้วจึงมาบวช มันก็แปลกผิดกันมาก จากคนที่ไม่มีความทุกข์ก็มาบวช เพื่อว่าจะดับทุกข์.

นี้สรุปความว่า อย่างน้อยที่สุด บุคคลนั้นจะต้องมีปัญหา มันจะเล็กน้อยเท่าไรก็ตามใจ ขอให้มันเป็นปัญหาที่แท้จริง ที่มีธรรมชาติจิตใจของเขาอยู่. ข้อที่หนึ่งนี้ เราต้องมีปัญหาตามธรรมชาติของมันมีอยู่จริง.

**ข้อที่ ๒ เราจะต้องรู้จักต้นเหตุของปัญหานี้ อย่างถูกต้อง.**

นี่มันก็คล้ายๆกับหูตไปแล้วในแก้ว ปัญหามันเกิดมาจากการไม่รู้ คือ อวิชชาความโง่; แล้วเกิดกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง, หรือมันมีอวิชาแล้ว มันก็เห็นแก่ตัว, เห็นแก่ตัวมันก็เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง. นี้เรียกว่าพวกกิเลสทั้งหลาย มีอวิชาเป็นแม่ของมันทั้งหมด; แล้วกิเลสต่างๆอีกเยอะแยะ ก็เล็ดหลานหล่นอีกเยอะแยะนี้ รวมกันแล้วก็คือเรียกว่ากิเลส. นี่มันเป็นต้นเหตุของสิ่งที่มันเป็นปัญหา คือความทุกข์.



เราไม่รู้จักอวิชชา ทั้งที่อวิชชาเต็มอึดอยู่ในเรา; แล้วมันจะไม่น่าสงสัยอย่างไร. นี่คนอวดดี คนประมาท หรือคนตามอคติ หรือคนอันธพาลอย่างยิ่ง คือคนที่ไม่รู้จักอวิชชาที่มีอยู่ในตน ก็เป็นอันว่า เขาไม่รู้จักต้นเหตุแห่งปัญหาที่น่าสงสัยอีก. นี่เราจะคงรู้จักต้นเหตุแห่งปัญหา.

**ข้อที่ ๓ ต้องรู้จักวิธีตัดต้นเหตุแห่งปัญหานี้.**

พอเรามองเห็นต้นเหตุแห่งปัญหา หรือต้นเหตุแห่งความทุกข์ เราก็ต้องมองเห็นวิธีที่จะดับหรือตัดเสียได้ซึ่งต้นเหตุนี้ ๆ; แล้วจะมีผลเกิดขึ้นอย่างไร ก็พอจะมองเห็นได้ แม้ด้วยการอนุมาน ว่าเราร้อนเพราะกิเลส คือโลภะ หรือโทสะ หรือโมหะ. พอโลภะ โทสะ โมหะไม่มีเราก็ไม่ร้อน; อย่างนี้ มันแน่นอนเกินกว่าที่จะแน่ แต่ขอให้รู้จักโลภะ โทสะ โมหะ ที่เป็นของร้อนกันเสียก่อน.

ทีนี้ก็จะมองดูต่อไปถึงข้อว่า มันเกิด โลภะ โทสะ โมหะ ขึ้นมาจากความยึดมั่นถือมั่น ว่าตัวเราของเรา จนเห็นแก่ตัว. ความยึดมั่นถือมั่นนี้ ก็มาจากอวิชชา คือความไม่รู้ ว่าสิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นว่าเรา ว่าของเรา; เพราะ ว่าสิ่งทั้งปวงเป็นธรรมชาติ เป็นของธรรมชาติ. แม้ว่ามันมาเป็น *ตัวเราคนหนึ่ง มีร่างกาย มีจิตใจ รู้สึกคิดนึกได้* ว่าตัวกู ว่าของกู *นี่มันก็สักว่าธรรมชาติเท่านั้น*; แต่มันเป็นธรรมชาติฝ่ายนามธรรม ฝ่ายจิตใจ ที่มันคิดได้ รู้สึกได้, แล้วมันก็รู้สึก ว่าตัวกู ว่าของกู.

ทีนี้ จิตนั้นมันโง่ มันสวมรอยเสียเลยว่า นี่ตัวกู นี่ของกู, นี่ไม่ใช่ธรรมชาติ นี่ไม่ใช่โดยธรรมชาติ; *อย่างนี้ก็เรียกว่าอวิชชา ไม่ว่าจะสิ่งทั้งหลาย*

ทั้งปวงนั้นเป็นธรรมชาติ ไม่ใช่ตัวกู ไม่ใช่ของกู. เพราะมันไม่รู้รู้สึกแค่แค่เป็นตัวกู - ของกู, เอาจนเป็นตัวกู - ของกู ทยุคตรงเท่านั้น ก็เลยเกิดความรู้สึกประเภทอื่น ที่เบื่อก็เล็ด เกิดความโลภ เพื่อตัวกู, เกิดความโกรธ เมื่อไม่ได้อย่างใจกู, เกิดความหลง เมื่อมันยังพะวงสงสัยหรือหลงใหลอะไรอยู่ ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรดี.

นี่คือรู้จักวิธีที่จะสกัดกันเหตุของบัญญัติทั้งหลายนี้ ดึงเข้าไปตามลำดับ - ตามลำดับ - ตามลำดับ, จนถึงอวิชชา. ตัดอวิชชา ก็คือเลิกโง่ เลิกหลง เลิกเข้าใจผิด ว่ามีอะไรที่เป็นตัวกู - ของกูนั้นเสีย.

อันสุดท้าย ข้อที่ ๔ ก็คือว่า ปฏิบัติกันจริงๆ จังๆ ตามที่ได้รู้  
แน่นอนลงไปแล้วว่า ตัดต้นเหตุของกิเลสนั้นคือทำอย่างไร.

ปฏิบัติตามนั้น ให้มันครบถ้วน ให้มันถูกต้อง ที่เรียกว่า อัญญาสังคัมมจรต. เมื่อปฏิบัติให้เต็มที่ ให้ครบถ้วนถูกต้องแล้ว มันจะตัดกิเลส, เป็นการปฏิบัติ ที่ถูกต้องสำหรับมนุษย์.

ในที่สุด ทั้ง ๔ ข้อนี้ มันก็ไม่พ้นไปจากเรื่องของอริยสัจจ์ ๔ ประการ ที่ว่าจะต้อง รู้จักตัวทุกข์, รู้จักเหตุให้เกิดทุกข์, รู้จักสิ่งที่จะตรงกันข้ามกับการเกิดทุกข์, ต้องรู้จักวิธีปฏิบัติเพื่อให้ได้สังขมมา. นี้เรียกว่าธรรมที่จะช่วยกับทุกข์ในโลก ทั้งโดยส่วนตัวบุคคล และโดยส่วนที่รวมกันเป็นสังคมทั้งหมดทั้งโลก จะเรียกว่าธรรมะ ๔ ความหมายก็ได้; จะเรียกว่ากฎเกณฑ์แห่งอริยสัจจ์ ๔ ที่เนืองอยู่ในธรรมะ ๔ ความหมายนี้ได้. แต่พอมาเป็นเรื่องของมนุษย์แล้ว มนุษย์จะต้องรู้ แล้วปฏิบัติให้ได้ นี่คือธรรมะที่ว่าจะช่วยโลก ช่วยคุ้มครองโลก รู้แล้วก็ปฏิบัติจริงๆ ตามที่รู้ มีเท่านั้นเอง.

## ศึกษาความหมายของ “โลก” ให้เข้าใจ.

ที่นี้ ก็จะถกกันถึงคำว่า “โลก” ท่อไปโดยละเอียดอีกทีหนึ่งสำหรับคำว่าโลก ; คือเราพูดถึงสิ่งที่เรียกว่ากรรมหรือธรรมะนี้ มาพอสมควรแล้ว, พอสมควรสำหรับจะ รู้จักธรรมะแล้ว, เพื่อจะให้ธรรมะเป็นเครื่องครองโลก คู่ครองโลก ก็ควรจะ รู้จักเรื่องโลกให้มันพอๆ กัน จะถือโอกาสพูดถึงคำว่า “โลก” กันเสียในวันนี้ตาม สมควร หรือตามที่มันจำเป็นก่อน.

สำหรับคำว่า “โลก” ยากมากที่เคยพูดมาหลายครั้งหลายหนแล้ว ถ้าไม่ลืม กันเสียก็คงจะนึกได้ว่า ได้พูดอย่างไรบ้าง.

ถ้าพูดโดยตัวหนังสือ คำว่า โลกๆ นี้ มันแปลว่า ของที่แตกได้ และ แยกแยะ; นี้เรียนภาษาเท่านั้น. *ภาษาบาลี* คำว่า “โลก” นี้ แปลว่า *สิ่งที่แตกได้ และแตกแน่*. เราเคยนึกอย่างนั้นกันหรือเปล่า? พอคิดว่าโลกจะแตกนี้ ก็กลัวด้วย ความไม่ จนทำอะไรไม่ถุก.

ถ้ารู้ว่าโลกมันเป็นสิ่งที่ต้องแตกได้ และแตกแน่ เราก็ไม่ต้องกลัวซี. เคยวัน ก็ไม่ได้รู้ จนถึงขนาดที่จะหยอกความกลัวเสียได้ ในเมื่อโลกมันจะต้องเป็นไปตามเรื่อง ของโลก. โลกจะแตกก็ช่างมันซี จิตใจอย่าแตกก็แล้วกัน. จิตใจของ คนคนนั้น เมื่อยังมีชีวิตอยู่ มีความรู้สึกอยู่ อย่าแตกไปตามโลกก็แล้วกัน; ให้โลก มันแตก ให้มันไหม้เป็นจุดไปเป็นอะไรไปก็ตามใจมันซี. ถ้าจิตใจคนไม่แตกไปตาม นั้น ไม่ไหม้ไปตามนั้น ไม่ร้อนไปก็ตามนั้น มันก็ไม่มีความหวั่นอะไร. ฉะนั้น เราจัก โลกกันไว้มั่งที่ว่า จะไม่ต้องเดือดร้อนกันก็ดีกว่า.

คำว่า “โลก” มันกำกวมเช่นเดียวกับคำว่า “ธรรม” เหมือนกัน. เดียวกัน เอาทามที่มีน้ปรากฎแก่ความรู้สึกของคนเรากันก่อนก็ได้. เรามีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีผิวหนัง แล้วมีจิตใจ, ๖ อย่างสำหรับรับสัมผัส. ทีนี้อะไรเข้ามาสัมผัส ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ นั้นแหละคือ โลก ในความหมายที่สำคัญที่สุด ก็เรียกว่า รูป เสียง กลิ่น รส โสภณรูปพระ ธัมมารมณฺ์ มีอยู่ ๖ อย่าง เหมือนกัน, สำหรับเข้ามาสัมผัสกับ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ฉะนั้น จึงถือว่า ปรากฏการณ์ หรือผลที่เกิดขึ้น รอบๆตัวเรา มาเกี่ยวข้องกับเรา อยู่ตลอดเวลา นี้ เรียกว่า “โลก”.

*ถ้าเป็นข้างนอก* ก็หมายความว่า *มันยังไม่มาเกี่ยวข้องกับใจของเรา;* รูป เสียง กลิ่น รส โสภณรูปพระนี้ ถ้ามันยังไม่เกิดขึ้นใน ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเราก็คงยังไม่มาเกี่ยวข้องกับเรา, หรือว่ามัน มาในความรู้สึก ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แต่ว่าใจมันไม่รับเอา คือใจมันไม่ยึดถือ ก็เหมือนกับว่า มันไม่ได้เกิดขึ้นแก่เรา. มันก็อยู่ตามธรรมชาติทั่วไป : ตามไร้ตามป่าตามเขา บนฟ้าในน้ำอะไรก็อยู่ไป ตามที่มันอยู่ข้างนอกนั้น. ฉะนั้น ก็เป็นเพียงปรากฏการณ์ คือสิ่งที่ปรากฏที่มันเกิดขึ้นๆ เป็นผลของการปรุงแต่ง ตามเหตุตามปัจจัย ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ. เราจะเห็นว่า อะไรมันเกิดขึ้น ต้นไม้งอกขึ้น อะไรเกิดขึ้น เมล็ดยื่นเวียนไปอย่างนี้: ก็เรียกว่า *โลกข้างนอก เป็นอยู่ตามธรรมชาติ* เป็นปรากฏการณ์ตามกฎของธรรมชาติส่วนที่เป็นสังขตธรรม.

*สังขตธรรม* แปลว่า *ธรรมที่มีปัจจัยปรุงแต่ง.* พวกชาววัชั้ทีพอจะเข้าใจบ้าง, พวกชาวบ้านไม่ค่อยเข้าใจเสียเลย. แต่ก็ควรจะจำไว้ หรือเข้าใจให้มันยิ่งขึ้นทุกที เขาเรียกว่า สังขตธรรม คู่กันกับอสังขตธรรม. สังขตธรรมก็คือมีเหตุปัจจัย

ปรุงแต่ง ก็ไปตามเหตุปัจจัยปรุงแต่ง; ถ้าเป็น อสังขตธรรม มันตรงกันข้าม มันไม่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง มันไม่เปลี่ยนแปลงไปตามอะไร; นี่มีอยู่สองอย่าง. สิ่งที่เราเรียกว่าธรรมในความหมายนี้ ความหมายที่เกี่ยวกับเหตุปัจจัยปรุงแต่ง.

ที่นี้ กฎเกณฑ์สำหรับสิ่งที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง มันก็มีอยู่; ฉะนั้น สิ่งต่างๆ ก็เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของสิ่งที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง นี้ก็คือโลก เป็นผลแล้วก็เป็นปรากฏการณ์ แสดงอยู่แก่เรา ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นต้น. นี้เรียกว่า โลกคือปรากฏการณ์ หรือผลตามความรู้สึกของคน.

แต่ถ้าเป็นนักศึกษ นักธรรมะ รู้บาติรู้อะไร งามาก็เรียกว่า สังขตธรรมทั้งหลายนั้นแหละเป็นโลก คือสิ่งที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งทั้งหลาย ไหลเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่ นั่นแหละคือโลก. สังขตธรรมนั้นแหละคือโลก มันไหลออกมา—ไหลออกมา—ไหลออกมา คามกระแสนของการเปลี่ยนแปลงปรุงแต่ง; เพราะปรุงแต่งจึงเปลี่ยนแปลง; เพราะเปลี่ยนแปลงจึงมีอะไรใหม่ออกมา—ใหม่ออกมาชั่วขณะ—ชั่วขณะ—เท่านั้นเอง; ไม่ใช่ถาวร. นี้คือโลก คือการไหลเชี่ยวเป็นเกลียวไปของการปรุงแต่งกันตามเหตุตามปัจจัย ไม่มีหยุดยั้ง; นี้คือโลก.

เป็นไปด้วยอำนาจของอะไร? เป็นไปด้วยอำนาจของกฎ ของสิ่งที่เรียกว่ากฎ หรือธรรมที่เป็นกฎ อย่างที่พูดมาแล้วเมื่อตะกี้; ก็เลยพูดให้มันยาวตลอดไปเสียเลยว่า โลกนี้คือกระแสแห่งการไหลเวียนเปลี่ยนแปลงเรื่อย ของสังขตธรรมทั้งหลายที่เป็น ไปตามกฎ ซึ่งเป็นอสังขตธรรม. ตัจจะหรือกฎนั้นต้องเป็นอสังขตธรรม มันจึงจะมีอำนาจ ยืนคงที่อยู่ตลอดเวลา โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงกฎนั้น.

นี่ขอให้เข้าใจคำว่า “โลก” ทั้งเข้าใจและรู้ความหมาย มีความหมาย สักหลายความหมาย จนทำให้เกิดความกำกวมได้.

นี่เราจะเอา ปัญหาจริงๆ ที่มีอยู่ในใจ หรือในคามรุ่มรวยในโลคนี่ มาเป็นตัวปัญหา. ก็จะมองดูโลกทั้งปวงกัน ตามความหมายที่ชาวบ้าน ชาวโลกเขาพูดจากันอยู่; พูดอย่างสมมติ ภาษาชาวบ้านที่ไม่รู้อะไรก็ได้ ว่าเมื่อพูดถึง โลกที่เป็นปัญหาแก่เรา ก็คือเอาปรากฏการณ์ของธรรมชาติ อย่างที่กล่าวมาแล้ว แต่เป็นปรากฏการณ์ที่ปรากฏอยู่ในลักษณะที่ต่างกัน.

ขั้นแรก ที่สุด ก็คือ ปรากฏการณ์ที่ปรากฏอยู่ในรูปของวัตถุ, หรือวัตถุธาตุล้วนๆ ไม่มีชีวิตจิตใจ ก็คือวัตถุธาตุทั้งหลายล้วนๆ ที่ยังไม่เรียกว่ามีชีวิตจิตใจ ที่มันจะเป็นเหตุเป็นปัจจัยสำหรับให้เกิดสิ่งที่มีชีวิตจิตใจ. แต่เดี๋ยวนี้มันยังไม่ถึงขนาดนั้น เราเรียกว่าวัตถุธาตุ. นี่ก็โลก ก็เป็นตัวโลก โดยมากก็เป็นตัวพื้นโลก ตัวเนื้อตัวของโลก *The globe* นี้ ไม่ได้หมายถึงหมู่สัตว์ก่อน.

ที่นี้ ขั้นที่สองขึ้นมา มันก็คือ พืช พืชก็มีชีวิตแล้ว ประกอบขึ้นด้วยวัตถุธาตุที่เหมาะสม ด้วยเหตุปัจจัยที่เหมาะสม. มันเป็นเรื่องที่มีชีวิต จะเป็นพืชน้อยๆ แถบจะดูด้วยตาไม่เห็น. หรือพืชใหญ่โตขนาดต้นไม้ใหญ่ๆ อะไรใหญ่ก็ได้ นี่เรียกว่าพืช ก็เป็นปรากฏการณ์อันหนึ่งในโลก ซึ่งถูกเรียกว่าโลกด้วยเหมือนกัน.

ที่นี้ ขั้นที่สามสูงขึ้นมากก็ถึงสัตว์ หมายถึงสัตว์เครื่องจானก่อน สัตว์เครื่องจானคือว่าตั้งแต่ตัวที่เล็ก มองด้วยตาเปล่าไม่เห็น โตขึ้นมา โตขึ้นมา จนกระทั่งเป็นสัตว์ๆ. เป็นสัตว์จนกระทั่งจวนจะเป็นคน: นี่ก็เรียกว่าสัตว์เสียทีก่อน. ที่นี้ขั้นสี่ขั้นสูงสุดท้ายก็คือคน.

สิ่งนี้เป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ที่เราเห็นกันอยู่ในโลก สมมติกัน  
 เรียกว่าโลก : วัตถุธาตุอย่างหนึ่ง, พืชพันธุ์ไม้ออย่างหนึ่ง, สัตว์อย่างหนึ่ง, แล้ว  
 ก็คน. ถ้าว่า "คน" นี้กว้างไปถึงมนุษย์ ถึงเทวดา ถึงอะไรตัวก็ได้ ถ้ามันจะมี ;  
 ก็หมายความว่า มันมีชีวิต มีสติปัญญา มีอะไรอย่างระดับคน. วัตถุธาตุด้วย  
 พืชพันธุ์ด้วย สัตว์เดรัจฉานด้วย คนด้วย รวมกันเป็นโลก.

.....

### ธรรมะคุ้มครองโลก ต้องคุ้มครองสี่ประเภท.

ที่นี้ ก็นึกกว่า ธรรมะจะคุ้มครองโลกได้อย่างไร ? ถ้าธรรมะคุ้มครอง  
 โลกจริง ต้องคุ้มครองทั้ง ๔ ประเภทนี้ คือ : ถ้าธรรมะคุ้มครองมนุษย์ มนุษย์  
 มีธรรมะจริง *มนุษย์จะไม่ทำลายล้างผลาญทรัพยากรในโลก* เหมือนที่กำลังทำอยู่ใน  
 เวลานี้.

เดี๋ยวนี้มนุษย์มันซุกกันเอาทรัพยากรในโลกมาใช้อย่างไม่จำเป็น, ใช้อย่าง  
 ที่ไม่จำเป็น จนมันหมดไป. แม้กระทั่งน้ำในโลกนี้ ก็กำลังจะหมดไป, ใช้น้ำมาก  
 เกินไป; แล้วตัดต้นเหตุที่จะให้น้ำฝนนตกลงมา มันเสียหมด. จนน้ำก็ไม่ตก ฝนก็ไม่  
 ตกลงมา. น้ำในโลกน้อยลงๆ นี้ เพราะคนมันไม่มีธรรมะ. ถ้าคนมีธรรมะ; ธรรม  
 จะคุ้มครองโลก แม้ในแง่ของวัตถุธาตุ; ทรัพยากรตามธรรมชาติ นี้จะยังเหลืออยู่  
 อีกมาก.

ที่นี้ เขาซุกขึ้นมาใช้หาความสนุกสนาน มากกว่าความจำเป็น ; ที่เขาว่าจำเป็นนั้น จำเป็นด้วยความโง่, คือ บัญญัติต่างๆ ที่เขาสร้างขึ้นมาด้วยความโง่. เรื่องนี้จะไว้พูดกันวันหลังให้ละเอียดที่สุด ว่ามนุษย์โง่ ทำลายวัตถุธาตุในโลกกันอย่างไร.

ที่นี้ เกี่ยวกับต้นไม้พืชพันธุ์ ก็เหมือนกัน ถ้ามนุษย์มีธรรมะ พืชพันธุ์ไม้นี้จะถูกทำลายน้อยที่สุด ก็คุ้มครองได้เหมือนกัน.

ถ้ามนุษย์มีธรรมะ สัตว์เดรัจฉานทั้งหลายจะถูกทำลายน้อยที่สุด หรือจะไม่ถูกทำลายก็ได้.

ถ้ามนุษย์มีธรรมะ แล้ว คนด้วยกันนี้จะไม่ถูกเบียดเบียน จะไม่ถูกทำลาย เพราะธรรมะนั้นช่วยทำให้คนมีธรรมะในใจ ไม่ทำลายตัวเอง แล้วคนที่ไม่ทำลายตัวเอง ย่อมไม่ทำลายผู้อื่น ; แล้วทั้งหมดในโลกนี้ก็อยู่กันสบาย.

นี้ธรรมะได้คุ้มครองโลกส่วนที่เป็นคน ที่เป็นมนุษย์. ขอให้มีธรรมะจริงเถอะ จะคุ้มครองโลกทุกๆ ชนิด ทุกๆ แขนง ตั้งแต่วัตถุธาตุขึ้นมาถึงพืชพันธุ์ไม้ กระทั่งสัตว์เดรัจฉาน กระทั่งมนุษย์เอง. นี้พูดเป็นหลักอย่างสมมติฐานไว้ทีก่อน ; ข้อเท็จจริง ถ้ายังไม่เชื่อก็จะปล่อยพูดกันต่อไปข้างหน้า ว่ามันจะเป็นไปได้อย่างไร.



### ทวิปัญญาสำคัญอยู่ที่สัตว์กับมนุษย์.

ที่นี้ เมื่อเราพูดถึงสิ่งทั้ง ๔ นี้แล้ว ก็จะมองหว่า ในทั้ง ๔ อย่างนี้ อย่าง ไหนมันสำคัญ? หรือเป็นทวิปัญญา? ใน ๔ อย่างนี้มันก็ สำคัญอยู่ตรงที่สัตว์กับคน นั้นแหละ; เพราะมันมีชีวิต เพราะมันมีรู้สึกคิดนึก. วัตถุธาตุกับต้นไม้จะเหวี่ยง ไปเสียข้างหนึ่งก็ได้ ไม่เอามาพูด; ที่ต้องพูดให้เข้าใจกันดีที่สุด ก็เรื่องสัตว์เครื่องาน กับมนุษย์นี่ มันมีความรู้สึก มันรู้สึกเจ็บปวด รู้สึกเป็นทุกข์ด้วยกัน; ฉะนั้น เกิด เป็นปัญหาต้องหยิบยื่นพิจารณา.

เทียบกันระหว่างสัตว์กับคน ๒ อย่างนี้ มันต่างกันอย่างไร? *ถ้าเราไม่รู้จัก ความต่างกันระหว่างสัตว์กับคน เราก็ไม่รู้ธรรมะ ที่จะทำให้เกิดความต่างระหว่าง สัตว์กับคน* หรือว่าช่วยคุ้มครองได้ทั้งสัตว์และคน.

ที่เป็นหัวข้อใหญ่ เราจะแยกเป็นกายกับใจ ที่เป็นร่างกายนี้ดูจะ เหมือนกัน.

ส่วนที่ ๑. ส่วนที่เป็นร่างกายนี้ ดูจะเหมือนกันทั้งคนและสัตว์. ร่าง กายของสัตว์ก็มีวัตถุที่เป็นร่างกาย, และมีชีวิตที่เป็นผลสุดท้ายของการประกอบกันขึ้น แห่งวัตถุนั้นๆ นี้มีร่างกายบวมกันเข้ากับชีวิต; นี้เรียกว่าร่างกาย ส่วนร่างกาย; สัตว์ก็มีอย่างนั้น คนก็มีอย่างนั้น.

สัตว์ก็มีเนื้อหนังที่เป็นที่ตั้งของร่างกาย ให้สิ่งที่เรียกว่าชีวิตอาศัยอยู่ คือความที่ไม่ตายของส่วนน้อยๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นร่างกาย; อย่างเขาว่า เซลล์ๆ

หนึ่งตรงกลางของมันยังสท ยังอภางมมีความลศอยู่ ก็เรียกว่ามันมีชีวิต, หลาย ๆ เซลล์นั้นประกอบกันเข้าเป็นเนื้อหนังร่างกาย ร่างกายนั้นก็เรียกว่ายังมีชีวิต. ส่วนที่เป็นร่างกายกันแล้ว; คนก็มีย่างนั้น, สัตว์ก็มีย่างนั้น, คือมีเนื้อหนังที่เป็นกายนี้ บวกรันอยู่กับสิ่งทีเรียกว่าชีวิต.

ทีนี้ ส่วนที่ ๒ ทีเรียกว่า จิตใจนี้ นี้จะต่างกันแล้ว. จิตหรือระบบ ส่วนจิตของสัตว์เดรัจฉานมันก็มีสิ่งทีเรียกว่าจิต หรือสิ่งทีรู้สึกคิดนึกได้ เป็นธาตุชนิดหนึ่งรู้สึกคิดนึกได้; ใต้โอกาสก่อหัยร่างกาย และชีวิตนี้ ทำหน้าที่เป็นจิตอยู่ คือ รู้สึกคิดนึกได้ ตามความหมายของคำว่า “มโน” แปลว่า รู้ คือ *สิ่งทีรู้ได้*. หรือตามความหมายของคำว่า “จิต” นี้แปลว่า คิดได้ หรือแปลว่า ก่อ ก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ. คำว่า จิต นี้แปลว่า *ก่อ* ก็ได้, แปลว่า *คิดนึกได้* ก็ได้ ถ้าจิตอย่างนี้ คนก็มีสัตว์ก็มี สัตว์ก็มีจิต คนก็มีจิต ในความหมายอันนี้.

ทีนี้ ส่วนที่ ๓ วัลไปคือ ญาณ คือ ความรู้ ญาณความรู้ันแบ่งออกได้ เป็น ๒ ประเภท:-

**ประเภทหนึ่ง** คือทีมันเกิดได้เองตามธรรมชาติ ของสิ่งทีเรียกว่า มโนธาตุหรือจิตก็ตาม. *ความรู้ทีเกิดได้เองตามธรรมชาติของจิตนี้* เราก็ เรียกว่า *สัญชาตญาณ*.

*ญาณ* แปลว่า *ความรู้* *สัญชาต* แปลว่า *เกิดเอง*. อย่าไปคันให้มัน มากเรื่องนักเสย. ให้รู้เตว่า มัน เป็นความรู้หรือญาณทีเกิดได้เองตามธรรมชาติ ของสิ่งทีมีจิตก็แล้วกัน; เช่นเรื่องกิน เรื่องนอน เรื่องสืบพันธุ์ เรื่องอะไรต่าง ๆ

นี่เป็นสัญชาตญาณ, แล้วก็ถ่ายทอดกันไปได้ด้วย. เช่นนกกระจุกทำรัง, ผึ้งรู้จักทำรัง นำประหลาดนามที่จรรยาอย่างนี้ เป็น ความรู้ที่เกิดเองตามธรรมชาติ.

ความรู้ชนิดนี้ มันก็ มีขึ้นมาตั้งแต่เมื่อยังเป็นสัตว์ แล้วมาเป็นคน แล้ว ความรู้ก็ยังนิ่งงันอยู่ ยังเหลืออยู่; ฉะนั้น เขาคนไปเก็บไว้เสียที่ไหน ซึ่งไม่ให้มีการ ศึกษาอะไรเลย ไม่เห็นอะไรเลย มันก็เกิดความรู้ชนิดสัญชาตญาณขึ้นมาได้มากมาย เหมือนกัน. ที่จะกิน ที่จะสืบพันธุ์ ที่จะหนีภัยอะไรต่าง ๆ นี้ก็เรียกว่าสัญชาตญาณ. คนก็มีเท่ากับที่สัตว์มี สัตว์ก็มีเท่ากับที่คนมี; จะแตกต่างกันบ้างก็เป็นส่วนน้อย.

ที่นี้มาถึง อีกประเภทหนึ่ง คือ เป็นญาณที่มนุษย์ได้ทำขึ้น หรือ มันได้วิวัฒนาการออกไป จนเป็นมนุษย์; แล้วมนุษย์ได้เสริม, สร้างต่อกัน. นี้ก็ คือ สติปัญญา ที่เป็นส่วนของมนุษย์โดยเฉพาะ ก็อยากจะเรียกความรู้ส่วนนี้ว่า *ภาวิตญาณ* ภา-วิ-ตะ ญาณ เป็นคำใหม่; *ยิมคำในพระบาลีมาตั้งเอาเอง* มากกว่าเอาเอง *โดยหลักแห่งเหตุผลที่มันมีอยู่ แต่เป็นคำที่ไม่เคยมีใครใช้.* นี้จะบอก ให้รู้เลย ว่า ไม่เคยมีใครใช้คำนี้ หรือไม่เคยประดิษฐ์ขึ้นใช้ ทั้งค้างไว้; แต่ ทางอื่นเขาอาจจะใช้คำอย่างอื่น ซึ่งไม่ใช่คำว่า "ญาณ" เคี้ยวนี้พุทธบริษัทเราอาจจะใช้ คำว่า "ญาณ".

*ญาณแปลว่าความรู้ ถ้าเกิดเองเรียกว่าสัญชาตญาณ, ถ้าเกิดขึ้นเพราะ การปรับปรุงของมนุษย์ ก็เรียกว่าภาวิตญาณ.* ภาวิตตะ แปลว่า ถูกกระทำให้มี ขึ้นทีหลัง; *ภาวิตา พหุลีกตา* คำนั้นที่สวดท่องอยู่บ่อย ๆ. *ภาวิตา* แปลว่า ได้ทำให้เกิดขึ้น.

ที่นี้ ญาณที่มนุษย์ได้ทำให้เกิดขึ้นนี้ สัตว์ไม่มี; ฉะนั้น สติปัญญา  
ที่มนุษย์ได้ทำให้เกิดขึ้น สมแก่คำว่ามนุษย์ เรียกว่าภาวิตญาณ; จะมีให้แก่มนุษย์  
จะถ่ายทอดกันได้แก่มนุษย์ สัตว์ที่ฉลาดไม่มี.

ในที่สุกเราก็เห็นได้ว่า เหลืออยู่อันไหนก็ยกเท่านั้น ที่มนุษย์มีแปลก  
กว่าสัตว์ คือภาวิตญาณ - ญาณที่อบรมให้เจริญมากขึ้น ๆ เรื่อยไป ๆ จนบรรลุ  
มรรค ผล นิพพาน นั่นเรียกว่าภาวิตญาณหมด; หรือว่าส่วนเรื่องวัตถุ เรื่องทำ  
สมาธิกัน เรื่องปากเรื่องท้อง มนุษย์ ได้มีปัญญาญาณชนิดนี้ รู้จักทำบ้านทำเรือน  
ทำอะไรกินอยู่อย่างชนิดที่ผิดจากสัตว์.

แต่อย่างเข้าใจว่าเป็นเรื่องดีเสมอไป; จะเป็นเรื่องโง่มากขึ้นก็ได้ญาณนี้,  
คือ ทำให้ลำบากมากขึ้น ก็ได้. ถ้ามัน เป็นไปถูกต้อง มันจะไม่ทำให้ลำบาก  
มากขึ้น มันจะทำให้ลำบากน้อยลง เป็นทุกระดับน้อยลง จนไม่เป็นทุกระดับ.

นี้เรียกว่า ญาณที่เป็นสมบัติของมนุษย์ เรียกว่า "ภาวิตญาณ" มนุษย์  
ได้พัฒนามันขึ้นมา; สัตว์ทำไม่เป็น ทำไม่ได้ ก็เลยตายกันอยู่เพียงแก่สัญชาตญาณ.  
มันเป็นผลเพราะว่าพูดไม่ได้อย่างเดียวกันนั้นแหละ; สัตว์พูดไม่ได้ ฉะนั้น จึงไม่มี  
ทางจะถ่ายทอดสติปัญญา. มนุษย์พูดได้ก็ถ่ายทอดสติปัญญา มันก็เลยมากขึ้น ๆ.

มีคำว่า "โลก" ทุให้ที ว่ามัน มีปัญญาอยู่ คือ สิ่งที่รู้สึกคิดนึกได้;  
สิ่งนี้คือสัตว์กับคน หรือคนกับสัตว์ เรียกว่าโลกที่ควรจะสนใจ. ต่างกันอยู่นิดเดียวว่า  
คนหรือมนุษย์มีปัญญาชนิดที่เจริญออกมาให้เห็นได้ ไม่มีที่สิ้นสุด; เพราะอำนาจ  
ของมนุษย์นั่นเอง. ส่วนสัตว์ที่ฉลาด ก็มาตายกันอยู่เพียงแก่สัญชาตญาณ.

จะทบทวนอีกทีก็ว่า สัตว์ก็มีร่างกาย, คนก็มีร่างกาย, สัตว์ก็มีชีวิต, คนก็มีชีวิต, สัตว์ก็มีสิ่งที่เรียกว่าจิต, แล้วคนก็มีสิ่งที่เรียกว่าจิต, แล้วสัตว์ก็มีสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณ, แล้วคนก็มีสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณ, แต่พอมาถึงอันสุดท้าย สัตว์ไม่มีภาวิตยญาณ; คนเท่านั้นมีภาวิตยญาณ คือญาณที่ทำให้เจริญได้ ทำให้งอกงามมากขึ้นๆ ได้.

ฉะนั้น เรื่องต่างๆ มันจึงสำคัญอยู่ที่คน ถ้าจะต้องรับผิดชอบ ก็ให้คนนั้นแหละรับผิดชอบ. อย่าไปเกณฑ์ให้สัตว์มันรับผิดชอบเลย เกี่ยวกับมันจะกลายเป็นสัตว์เสีย. คุณให้สิ่งๆ ว่า มนุษย์มันสูงกว่าสัตว์ ตรงที่มันมีภาวิตยญาณ, มันจะงอกงามได้เรื่อยไป ไม่มีที่สิ้นสุด.

.....

### พิจารณาความต่างระหว่างสัตว์กับมนุษย์.

ที่นี้ ก็ยกกันให้ละเอียด ให้เห็น ความต่างระหว่างคนกับสัตว์ เพื่อจะไม่ยกเทียบความรับผิดชอบให้แก่สัตว์; นี้คนเราเอาเปรียบ จะไปยกเทียบความรับผิดชอบให้แก่สัตว์. มารูจักความแตกต่างกันเสียที แล้วอย่าได้ไปยกเทียบอะไรให้แก่สัตว์ ให้คนนั้นรับไว้เต็มที่ จึงอยากจะ เปรียบเทียบ ให้เห็นความแตกต่างกันระหว่างคนกับสัตว์.

คำว่า "สัตว์" นี้หมายถึง สิ่งที่มีร่างกายและมีชีวิต และมีสัญชาตญาณ; แม้แต่คนไม้ ก็สังเคราะห์เข้าด้วยได้ ในเรื่องมีร่างกาย มีชีวิต มีสัญชาตญาณ แต่จะน้อยเกินไป อย่านำไปพูดถึงเลย; เอาแค่สัตว์เรขารัง.

สัตว์ไตรจีวานไม่มีระบบศีลธรรม พุคเท่านั้นที่ฟังถูก เพราะว่าไม่มีภาวิตญาณ ไม่รู้จักคิดนึก ไม่รู้จักยึดถือชั่วหรือดี; ฉะนั้น จึงไม่มีระบบศีลธรรมในสัตว์ไตรจีวาน. แม้จะมีฝนอย่างไร มันก็เป็นรูขุมของศีลธรรมไปไม่ได้; แต่ไว้ในหมู่คนหมู่มนุษย์ที่ระแวกคาก็ตามใจ นี้มีระบบศีลธรรม, หรือจะเรียกว่าธรรมเฉย ๆ ก็ได้ ซึ่งทำความแตกต่างระหว่างคนกับสัตว์.

คนโบราณพูดไว้แต่ครั้งไหนก็ไม่ทราบ และเชื่อได้ว่าก่อนพุทธกาล ว่า *อาหารนันทา ภยเมถุนญจ - การรู้จักแสวงหาอาหาร การแสวงความสุขจากการนอน การรู้จักขี้ขลาด วิงหน้อันตราย การประกอบเมถุนธรรมระหว่างเพศ ๔ อย่างนี้ สามาณเมตปป์สุกั นรานั - มีได้เสมอกันระหว่างคนกับสัตว์; ธมฺโม ทิ เถลั อธิโก วิเสโส - ธรรมะเท่านั้นที่ทำความคิดแตกต่างระหว่างคนกับสัตว์; ธมฺเมน ทินา ปฺสุกั สมานา - เอาธรรมะนี้ออกเสียแล้ว คนก็เหมือนกับสัตว์.*

คิดดูเรามีอะไรนึกเดียว ที่ทำให้คนแตกต่างจากสัตว์ คือ "ธรรม" คือความรู้ในส่วนที่เป็น ภาวิตญาณ; รู้จักบังคับชอบ รู้จักคิดนึก ยึดเรื่องชั่วเรื่องดี. ฉะนั้น ในระบบของสัตว์ มันก็ไม่มีศีลธรรม, ไม่มีระบบศีลธรรม; แต่ในหมู่มนุษย์ในระบบของมนุษย์นี้ มีระบบศีลธรรม. นี้คนก็ไม่เหมือนสัตว์แล้ว ตรงกันข้ามแล้ว.

ที่นี่ สัตว์ไตรจีวาน มันเดินไป เคลื่อนไหวไป วิวัฒนาการไป, เรียกว่าเป็นไปก็ได้อีก; มันเคลื่อนไหวไป ตามอำนาจของสัญชาตญาณล้วน ๆ. แต่คนเราหรือ มนุษย์ เรานี้ ไม่ได้เคลื่อนไหวไปตามอำนาจสัญชาตญาณล้วน ๆ แต่ได้เคลื่อนไหวไปตามอำนาจของภาวิตญาณ ด้วย, และยิ่งกว่าสัญชาตญาณ. ถ้าคนคน

ไหนมีแฉะเคลื่อนไหวไปตามอำนาจสัญชาตญาณล้วนๆแล้ว; คนนั้นก็เป็นที่เจ้ากรรม  
 เท่านั้นแหละ. ไหว้เถอะ จะมีความกตัญญูอย่างสัตว์ มีภาวะกระทำอย่างสัตว์ ทั้งที่  
 เป็นคน; มันก็ต้องจัดไว้เป็นพวกสัตว์. ถ้าเป็นคน มันก็ต้องเคลื่อนไหวไป  
 ด้วยอำนาจของภววิถญาณ, ก็คือความรู้ที่ได้เกิดขึ้นด้วยการพยายามกระทำของมนุษย์;  
 อันนี้เรามีได้ เพราะมนุษย์พูดได้อย่างที่กล่าวแล้ว สัตว์มันพูดไม่ได้ ฉะนั้น จึงถ่ายทอด  
 ญาณอะไรไม่ได้; แต่ มนุษย์นั้นพูดได้ มันจึงถ่ายทอดได้.

ฉะนั้น พอออกมาจากห้องมารดาไม่กี่วัน ก็ได้รับการถ่ายทอดทางคำพูด  
 ทางกิริยาท่าทาง; สิ่งที่เราเรียกว่าภววิถญาณก็เกิดขึ้นในเด็กทารกนั้นเรื่อยๆ เรื่อยมา  
 จนเป็นหนุ่มเป็นสาวเป็นคนโต มันก็มีมาก. ฉะนั้น คนเราจึงเคลื่อนไหวชีวิตไป ด้วย  
 อำนาจของภววิถญาณนี้; ไม่ใช่ด้วยอำนาจสัญชาตญาณเหมือนกับสัตว์.

ฉะนั้น จึงต้องถือว่า คนกับสัตว์ต่างกันอย่างนี้. ถ้าใครมัวแต่เคลื่อนไหว  
 ไปตามอำนาจของสัญชาตญาณ บ้ากิน บ้ากาม บ้าอะไรแล้ว; มันก็เป็นสัตว์เท่า  
 นั้นแหละ. แม้จะเรียกตัวเองว่าคน มันก็ไม่ใช่คน; มันต้องเคลื่อนไหวไปตาม  
 อำนาจของภววิถญาณ คือสติปัญญาที่รับรู้กันว่าถูกต้อง ผิด ชอบ ชั่ว ดี อย่างนี้.

ที่นี้ เมื่อเป็นอย่างนี้ ในระบบของสัตว์จึงไม่มีสติ ไม่มีหัวใจ ไม่มีบุญ  
 ไม่มีบาป ในโลกของสัตว์เจ้ากรรม, ในระบบของสัตว์เจ้ากรรมนั้น ไม่มีที่ ไม่มีชั่ว  
 ไม่มีบุญ ไม่มีบาป. ถึงแม้เราจะบัญญัติว่า มาวันนี้ดี พรุ่งวันนี้ดี วันนี้นั้นดี; มัน  
 ก็ไม่ใช่ดีอย่างในความหมายของคนที่ว่ามนุษย์ดีหรือเลว; นั่นมันดีชนิดชั่วตุ.

เรื่องดีชั่วบุญบาป อย่างของมนุษย์นี้ มันมีแต่ในระบบของมนุษย์;  
 เพราะถ้าสัตว์เจ้ากรรม ไม่มีภววิถญาณเล่าหรือจะรู้จักผิดชอบชั่วดี ไม่อาจจะรับรู้ความ

รู้สึกผิดชอบชั่วดี มันแป้น เป็ดด้วยอำนาจของสัญชาตญาณล้วน ๆ. แต่ในหมู่มนุษย์นั้น มันต้องจัดเป็นที่เป็ดแล้ว; เพราะฉะนั้นรู้จักดี รู้จักชั่ว ด้วยอำนาจของภววิद्याนา ที่ได้รับการอบรมมาตั้งแต่แรก ตลอดมาจนบัดนี้.

พอถึงคราวนี้ ก็อยากจะพูด ให้ทุกคนระลึกถึงเรื่องราวในคัมภีร์ไบเบิลของพวกคริสเตียนอีก; จะหาว่าส่งเสริมคริสเตียนหรือว่าจะไรก็ตามแต่. แต่ว่าในคัมภีร์คริสเตียนเขาเขียนไว้ชัดดี ว่า “พอมนุษย์ตั้งตังต่อพระเจ้า ไปกินผลไม้ต้นที่ทำให้เกิดความรู้เรื่องชั่วเรื่องดีเข้าแล้ว ก็เป็นบาปถือตาย คือมีความทุกข์” เมื่อยังไม่ได้กินผลไม้ต้นนั้นก็เท่ากับเป็นชั้ว.

อาตมาก็บอผีพมมนุษย์คู่แรกในโลกนั้น ก่อนที่ยังไม่ได้กินผลไม้ต้นนี้ ไม่รู้จักดีชั่วบุญบาปอะไร. แม้แต่เรียกว่านุ่งผ้าหรือไม่นุ่งผ้า อย่างนั้นก็ไม่รู้. ไม่รู้ไปทั้งหมด. พระเจ้าห้ามว่าอย่าไปกินผลไม้ต้นนั้น มันจะตาย; ต้นไม้ต้นนั้นเขาเรียกว่าต้นไม้แห่งความรู้ ว่าอะไรดีอะไรชั่ว.

วันหนึ่งผีพมมนุษย์นั้นคือมัน ไปกินเข้า มันก็รู้จักผิดชอบชั่วดีขึ้นมา. มันเลยเกิดละอายขึ้นมาว่าไม่ได้นุ่งผ้า หนีไปเที่ยวซ่อน. พระเจ้าเห็นวาทะนั้นก็ไม่ชอบ, ก็ร้องตะโกนออกมาว่า ทำทำไมไม่ออกมาวันนี้? บอกทำไมไม่ได้นุ่งผ้า. พระเจ้ารู้ทันที่ว่ามันคือแล้ว มันกินผลไม้นั้นแล้ว มันก็เริ่มมีบาปคือมีทุกข์. พระเจ้าวันนี้คือธรรมชาติหรือกฎธรรมชาติก็ได้.

เมื่อมนุษย์ยังไม่รู้จักดีชั่ว บุญบาป สุขทุกข์ หรือนุ่งผ้าหรือไม่  
นุ่งผ้า มันก็ไม่มีปัญหา ไม่มีมีความทุกข์ ไม่มีกลัวความตาย; แต่พอเริ่มรู้จักดีชั่ว



เมื่อไรก็ตามใจ, ก็หมั่นนึกก็พินึกก็ตามใจ ก็เรียกว่าคนนั้นมันถึงขนาดที่รู้จักผิดชอบชั่วดีแล้ว; มัน ก็เริ่มมีปัญหาเรื่องความทุกข์. มันจึงต้องมีระบบใหม่ที่ต้องรับปฏิบัติ คือต้องหลีกชั่ว หลีกดี, ยึดมั่นเรื่องชั่วเรื่องดี, จึงมีความลำบากยากเย็นเป็นของมนุษย์กว่าจะรู้ธรรมะอันนี้อันหนึ่งหลังสุด สำหรับแก้ไขให้ปัญหาทั้งหมดไป ก็คือการกินผลไม้ของต้นไม้ต้นที่สอง. ต้นไม้ชนิดนี้วันหนึ่ง ไครกินเข้าไปแล้วจะมีปัญญาวิจักษ์ชีวิตนิรันดร คือไม่ไปม้วยนิมิตมันเรื่องดีเรื่องชั่ว เรื่องบุญเรื่องบาป เรื่องสุขเรื่องทุกข์.

เขาพูดไว้ชัดอยู่แล้วนี่ ย่อมมาพูดให้ฟังกันง่าย ๆ ซึ่ง ในพุทธศาสนาก็เหมือนกันโดยเนื้อความโดยใจความ: ว่า สัตว์วันนั้นมันไปตามอำนาจของสัญชาตญาณ แต่คนนั้นไปทำตามอำนาจของภาววิद्याณ คือญาณที่ได้อบรมเจริญ กระทำให้มีขึ้นเป็นพิเศษ; เพราะเหตุฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงไม่ต้องรับผิดชอบทางศีลธรรม. อย่าไปปรับยาปรับบุญอะไรกับสัตว์เดรัจฉานเลย. คนนั้นแหละทำให้ดี ๆ ให้มันถูกต้องตามเรื่องบุญเรื่องบาปให้ดี ๆ; เพราะว่าคนต้องรับผิดชอบทางศีลธรรม, และโดยเฉพาะอย่างยิ่งของสังคมในโลก ของตัวตัวก็ต้องรับผิดชอบ. แต่ว่าต้องรับผิดชอบโดยตรง ก็เรื่องเกี่ยวกับสังคมในโลกนี้; ลองไม่รับผิดชอบ ลองไม่ทำตาม มันก็จะต้องถูกเขาฟ่าทาย.

นี้ได้ เปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างคนกับสัตว์ เพื่อให้รู้จักโลก ในแง่ที่เป็นวิวัฒนาการ สูงสุด ก็คนสูงขึ้นไปมากกว่าสัตว์.

ยกตัวอย่างในฝ่ายทำบาป ที่มีมนุษย์เรียกว่าทำบาป เช่นฆ่าสัตว์เบียดเบียน; แต่ถ้าสัตว์มันฆ่าสัตว์กันเอง ไม่ต้องเป็นบาป. อย่างแมวจับหนูกินอย่างนี้ ไม่ควรจะไปถือว่ามีบาป เพราะแมวมันไม่รู้เรื่องบุญเรื่องบาป เรื่องอะไรเลย;

ไม่มีศีลธรรม ไม่มีระบบศีลธรรม, มันมีแต่สัญชาตญาณ; ซึ่งไม่อาจจะรู้ระบบของศีลธรรม.

ส่วน มนุษย์ นี้ มีภาวิตญาณ รู้สูงขึ้นมา จนถึงกับรู้บัญญัติชีวิตบุญบาป สุขทุกข์; ฉะนั้น เมื่อไปฝันฆ่าสัตว์เข้า ก็ต้องรู้สึกว่ามันเป็นกรทำผิดหรือเป็นบาป เพราะการฆ่าสัตว์, เพราะมีเจตนาฆ่าสัตว์, เพราะความเห็นแก่ตัว; เพราะว่าสัญภาวิตญาณเห็น มันทั้งอยู่แล้วว่า ไม่ควรไปเบียดเบียนเขา ซึ่งเราก็ไม่ยวดยายเหมือนกับเรา; แต่ก็ยังฝันใจไปฆ่ามัน อย่างนั้นก็ควรเรียกว่าเป็นบาป. ส่วนแมวจับหนูนั้น; มันไม่รู้, ไม่มีความรู้เรื่องนี้ มันมีแต่สัญชาตญาณล้วนๆ ที่หัวใจจะต้องกิน. นี้ฝ่ายความชั่วหรือการทำชั่ว มันก็ต่างกันอย่างนี้.

จะยกตัวอย่างฝ่ายดี หรือฝ่ายการทำดีบ้าง จะยกตัวอย่างคุณธรรมอะไรสักอย่างหนึ่งมาเปรียบเทียบให้เห็น; เช่น ความมกตัญญู ซึ่งคนก็ชอบใจกันนัก ก็ยวานี้ก็หายากในโลกยิ่งขั้นทุกที; เชื่อว่าท่านทั้งหลายคงจะฟังดูถูก เมื่ออาตมาพูดว่า *เดี๋ยวนี้ความมกตัญญูนี้มันหายากในโลกยิ่งขั้นทุกที*; ลูกก็ไม่กตัญญูพ่อแม่อยู่แล้ว, ก็โยคีก็ไม่กตัญญูครูบาอาจารย์อยู่แล้ว, ความมกตัญญูจึงถือว่าเป็นคุณธรรมฝ่ายดี จะชี้ให้เห็นว่า คนกับสัตว์จะมีเหมือนกันไม่ได้.

สัตว์ถ้าจะมีลักษณะกตัญญู ที่เราจะสมมติให้ว่า สัตว์ตัวนี้มีลักษณะกตัญญู เช่นสุนัขตัวนี้มีกตัญญู; ความมกตัญญูนั้น เป็นไปแต่โดยสัญชาตญาณเท่านั้น. แต่คำว่า คนมีกตัญญูโดยแท้จริง ความมกตัญญูนี้ เป็นไปโดยอำนาจของภาวิตญาณ คือความรู้สึกลึกซึ้งชอบ ชั่ว ดี, มีเหตุผล มีศีลธรรม, มีระบบศีลธรรม ทำให้เขากตัญญู. ความมกตัญญูนี้มันจึงผิดกันกับความกตัญญู ที่สมมติว่า

ถ้าจะมีแก๊สตัวไตรังงาน มันมีโดยสัญชาตญาณ ; เช่นสุนัขตัวนี้มีนักศัญญู มันก็ทำไปโดยสัญชาตญาณ.

อย่างสุนัขตัวนี้ ถ้าใครจะมาทำท่าเหมือนจะตี จะฆ่าเจ้าของมัน สุนัขตัวนี้ จะกระโดดเข้ากักคน ที่ว่าทำว่าจะตีเจ้าของมันทันที ; นี่ก็เป็นเรื่องจริง, ที่ท่านทั้งหลาย ก็สังเกตเห็น ที่นั่นก็มี ที่วัดนั่นก็มี. และ เมื่อหมัดตัวนั้น ถ้าใครไปทำท่าจะตบตีคนที่ เป็นคนเลี้ยง มันจะกัดคนที่ไปทำทำนั้นทันที ; นี่เราก็เรียกว่า มันนักศัญญู. แต่ที่แท้มันทำไปโดยสัญชาตญาณ ; ไม่ได้ทำด้วยความรู้สึกผิดชอบชั่วดี. เป็นสัญชาตญาณของการรักเพื่อน รักฝูง รักที่พึง.

สุนัขตัวนี้มีมันต้องรักเจ้าของแน่, สัญชาตญาณทำให้รักเจ้าของ คือ รักเพื่อนที่รักที่สุด ; ฉะนั้น ใครจะมาทำอันตรายเพื่อน มันรู้สึกว่าจะทำอันตรายเพื่อน มันจะเข้าต่อสู้ต้านทาน เราจึงเรียกว่ากตัญญู ได้เหมือนกัน.

แต่ด้วยอำนาจของ สัญชาตญาณแห่งการรักเพื่อน หรือรักเจ้าของ หรือ ว่าความกตัญญูนั้น มันจะเป็นลักษณะของการประจบก็ได้. สัญชาตญาณนั้นมีผล ทำให้สัตว์รู้จักประจบได้ ; เช่น สุนัขตัวนี้โตให้กินดี ให้เลี้ยงดี อะไรก็กิน มันก็พอใจ มันก็อยากให้ทำอย่างนั้นมากขึ้น มันก็มีส่วนที่จะทำให้ถูกใจเจ้าของ เช่น แสดงความรักความศิกขามอะไรอยู่ตลอดเวลาอย่างนี้.

เช่น สุนัขตัวที่มีมันนอนอยู่ข้างธรรมาสน์นี้ มาด้วยอำนาจของสัญชาตญาณ ไม่ใช่ด้วยอำนาจของภาวิตญาณ ; เพราะว่าเป็นเพื่อนกัน หรือว่ามันเคยได้รับประโยชน์อะไร ก็เรียกว่ากตัญญูก็ได้ แต่ต้องโดยสมมติ. แล้วบางทีมันจะมากกว่า คนเสียช่วยเข้าไป ความรักของสัญชาตญาณนี้.

เพราะฉะนั้น เราจึงได้ยินคนบางคนพูดว่า “หมามันยังกตัญญูกว่าคนเสียอีก” ; แต่มันก็ต้องมาจากสัญชาตญาณ, ถ้าคนมีกตัญญูจริงก็มาจากภาววิद्याณ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่อบรม.

ฉะนั้น ความกตัญญูซึ่งเป็นคุณธรรมหรือเป็นความดีนี้ เหมือนกันไม่ได้ระหว่างคนกับสัตว์ : ของสัตว์ก็ไปตามสัญชาตญาณ ; ของคนถ้าถูกต้องแท้จริง เป็นไปตามอำนาจของภาววิद्याณ, แต่แล้วก็เป็นไปตามอำนาจของสัญชาตญาณด้วย ฉะนั้น ความกตัญญูของคน จึงมีกำลังเป็น ๒ เท่า คือ กตัญญูด้วยอำนาจของสัญชาตญาณ บวกรวมกันกับภาววิद्याณ. นี่หมายความว่าถูกต้อง ไม่ใช่เล่นตลอด ไม่ใช่หน้าไหว้หลังหลอก.

นี่ ถ้าว่าเป็นของสัตว์ไตร่จณ ก็ด้วยอำนาจของสัญชาตญาณล้วน ๆ. นี้ แสดงว่า คนกับสัตว์มันจะเท่ากันไม่ได้ ; ฉะนั้น ศีลธรรมมันมีไม่ได้แก่สัตว์ไตร่จณ, ถ้าจะให้มันเป็นศีลธรรม ก็เป็นศีลธรรมของสัญชาตญาณ, ก็ไม่เรียกว่าศีลธรรม, ไม่เกี่ยวกับสติปัญญาด้วย.

นี่ขอให้เข้าใจว่า สิ่งที่เราเรียกว่าโลกนี้ ประกอบอยู่ด้วยคนกับสัตว์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดมาก ; ถึงอย่างนั้นก็ยังต้องต่างกัน เป็นธรรมชาติด้วยกัน เป็นไปตามธรรมชาติด้วยกัน, ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติด้วยกัน ; แต่ของสัตว์นั้น มันตายกันอยู่เพียงแก่สัญชาตญาณ. มนุษย์นี้เกิดก็ไปจนถึงสติปัญญา ที่อบรมขึ้นมาเป็นภาววิद्याณ.

นี่เรียกว่าโลก คือสิ่งที่รวมเรียกว่าโลก. ฉะนั้น ขอให้มองดูโลกให้กว้าง ๆ ตั้งแต่กันมาตั้งแต่ตุลธาตุที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ; นี่เป็นส่วนของโลก ส่วนวัตถุธาตุ, เจริญ

วิวัฒนาการมาเป็นอย่างพืช ก็เรียกว่าโลก, เจริญวิวัฒนาการมาเป็นสัตว์ ก็เรียกว่าโลก, เจริญขึ้นมาเป็นคน ก็เรียกว่าโลก, ชนิดที่เหนื่อยก็เรียกว่ามนุษย์, หรืออีกว่านั่นก็อาจจะเรียกว่าเหวดา ถ้ามันมี. แต่ที่ส่วนใหญ่ ก็ควรจะแยกเป็น ๔ ส่วน ว่าเป็น วัตถุธาตุ เป็น พืช แล้วก็เป็น สัตว์ แล้วก็ เป็น คน; นี้เรียกว่าโลก.

### ผู้รับผิดชอบเรื่องของโลก คือคน.

เดี๋ยวนี้ ใครจะรับผิดชอบเรื่องของโลก? ก็ต้องมอบให้คน เพราะ วัตถุธาตุ หรือพืชพันธุ์ หรือว่าสัตว์เคี้ยวจวนนี้ มันไม่มีญาเซนิตที่เป็นสติปัญญา. ฉะนั้น อย่าไปโทษมัน, อย่าไปเกียจมัน ให้มันรับผิดชอบ.

คน นี้รับผิดชอบมาก ๆ หรือรับผิดชอบเสียให้หมด ก็จะทำโลกนี้ ให้มีสันติภาพได้; หมายความว่า ให้คนใช้สติปัญญาที่เป็นภาวิตญาณ นี้ยัง ชั้น ๆ ๆ. ในการประพาศธรรม อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แล้ว โลกนี้ก็จะไปใน ลักษณะที่ถูกต้อง : วัตถุธาตุที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ก็จะไม่ถูกเบียดเบียนสร้างผลตาย เหมือนอย่างเดี๋ยวนี้, พืชพันธุ์ธัญญาหาร ก็จะไม่ถูกล้างผลาญเหมือนอย่างเดี๋ยวนี้, สัตว์เคี้ยวจวน ก็จะไม่ถูกล้างผลาญเหมือนอย่างเดี๋ยวนี้, แล้วคนด้วยกัน ก็จะไม่เบียดเบียนกัน เหมือนอย่างที่กำลังเบียดเบียนกันอยู่เดี๋ยวนี้.

นี่มองให้เห็นกันในแง่นี้ เป็นเบื้องต้นอย่างคร่าว ๆ ก่อน แล้วก็จะรู้ว่า ธรรมะคุ้มครองโลกนั้นเป็นอย่างไร? และเมื่อไร? ธรรมะนั้นจะคุ้มครองโลกในลักษณะ ใด ๆ? เราก็เอาไว้พูดกันวันหลังต่อไป.

วันนี้เป็นวันประเดิมเริ่มแรกของคำบรรยายชุดนี้ จะชี้ให้เห็นแค่คำโครง  
คร่าวๆ ว่า “ธรรมะเท่านั้นคุ้มครองโลก”. แล้วที่โลกนี้ก็ต้องกว้างไปหมด ตั้งแต่  
วัตถุธาตุ ตั้งแต่พืช ตั้งแต่สัตว์ กระทั่งคน มาประพาศธรรมะเถิด จะได้อยู่กันเป็นผาสุก;  
เรียกว่าคุ้มครองโลกไม่ให้ลุกเป็นไฟได้ รายละเอียดก็เอาไว้พูดกันในวันหลังต่อไป.

วันนี้ก็เป็นการสมควรแก่เวลาแล้ว ขอเป็นโอกาสให้พระสงฆ์ท่านสวดคณเสาชาย  
สังเสริมกำลังใจให้เกิดความสนใจในพระธรรม ที่จะเป็นเครื่องคุ้มครองโลกนี้ต่อไป ความ  
สมควรแก่เวลา.

เมื่อธรรมครองโลก

— ๒ —

พินิตัง ๒๑ ก.ค. ๑๖

## วิวัฒนาการเพื่อวินาศนาการ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายชุดวันเสาร์ ในหัวข้อว่า เมื่อธรรมะครองโลก เป็นครั้งที่ ๒ นี้ อาจมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า วิวัฒนาการเพื่อวินาศนาการ.

ข้อหมายควมว่า ถ้าธรรมะไม่คุ้มครองโลกแล้ว สิ่งทีเรียกว่า วิวัฒนาการทั้งหลาย จะขึ้นไปเพื่อวินาศนาการของโลกทั้งหมดทั้งสิ้น โดยไม่ต้องมีข้อสงสัยหรือข้อยกเว้นแต่ประการใด.

นี่ก็เพื่อจะชี้ให้เห็นยิ่ง ๆ ขึ้นไปตามลำดับ ว่าโลกนี้ต้องคุ้มครองไว้ด้วย  
 ธรรมะ ถ้าไม่มีธรรมะคุ้มครอง โลกก็จะวิวัฒนาการไปในทางพินาศ หรือว่า  
 ไม่มีสันติสุขสันติภาพใด ๆ เลย ซึ่งก็มีค่าเท่ากับวินาศนั้นเหมือนกัน.

[บทพรรณนาก่อนหน้า หน้า ๔๐.]

สิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ก็ได้กล่าวแล้วโดยละเอียด ในการบรรยายครั้งที่  
 แล้วมา ซึ่งสรุปได้เป็นใจความสั้น ๆ ว่า คำนี้, คำว่า “ธรรม” นี้ หมายถึงทุกสิ่ง;  
 ธรรมฝ่ายดี ธรรมฝ่ายชั่ว ธรรมที่เป็นฝ่ายสร้างสรรค์ ธรรมที่เป็นฝ่ายทำลาย ก็ล้วน  
 แต่เรียกว่าธรรมทั้งนั้น. แต่ถ้าวเราเรียกว่า ธรรมในฐานะที่จะเป็นเครื่องคุ้มครอง  
 โลกแล้ว ก็ต้องเป็นไปในฝ่ายถูกต้องหรือฝ่ายดี ซึ่งตรงตามความมุ่งหมายของ  
 คำว่า “ธรรม”.

ข้อนี้จะต้องขอเตือนท่านทั้งหลายไว้เสมอว่า คำว่า “ธรรม” นั้น แปลว่า  
 ทรงไว้ ซึ่งสภาพใดสภาพหนึ่ง โดยควรแก่เหตุแก่ปัจจัยของมันเอง. ถ้ามีเหตุปัจจัย  
 เป็นอย่างนี้ ๆ มันก็ทรงไว้ในสภาพอย่างนั้น ๆ; มีเหตุปัจจัยในสภาพอย่างอื่น ก็ทรง  
 ไว้ในสภาพอย่างอื่น.

ถ้าเราต้องการ จะทรงดำรงโลกไว้ ในลักษณะที่อยู่ได้ไม่สลายไป  
 หรือไม่เต็มไปด้วยความทุกข์ร้อน เราก็ต้องเลือกเหตุปัจจัยของธรรม ที่เป็นไป  
 เพื่อทรงอยู่ได้, หรือไม่ทุกข์ไม่ร้อน.

ขอห้าใจไว้ว่า ธรรมนี้เป็นคำกลาง : ธรรมดีก็มี ธรรมชาก็มี ธรรม  
 พ้นไปเสียทั้งดีทั้งชาก็มี; หมายความว่า มีกุศลธรรม คือธรรมดี, อकुศลธรรม  
 คือธรรมชั่ว, มีอหยากคธรรม คือธรรมที่ไม่อาจจะกล่าวได้ว่าดีว่าชั่ว.



เราต้องการจะให้โลกคงไว้ คงอยู่ในสันติภาพ ก็ต้องการธรรมที่เรียกว่าดี อยู่นั่นเอง ; ฉะนั้น จึงมีธรรมที่คู่กันกับวิวัฒนาการ, ธรรมชั่วคู่กันกับวิวัฒนาการ. แต่ที่นั่นมันแปรสลับที่ว่า วิวัฒนาการนี้ถ้าปราศจากธรรมเป็นเครื่องกำกับ ก็จะกลายเป็นวิวัฒนาการ คือเป็นธรรมค่าไปโดยไม่รู้สีกตัว, รุนแรงถึงขนาดที่เขาเคยกล่าวไว้ว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ซึ่งกำลังเป็นอยู่ในโลกนี้ในเวลานี้ยิ่งขึ้น ๆ. นี่คือสิ่งที่เรียกว่าธรรม จะคุ้มครองโลกได้อย่างไร? หรือโดยธรรมประเภทไหน?

คนชาวบ้านก็จะรู้แต่คำว่า ธรรม: ไนฝ่ายที่เป็นฝ่ายดี หรือเป็นธรรมดี; ถ้าอย่างนี้ก็ไม่เป็นไร ธรรมนั้นก็คุ้มครองโลกได้ แต่คนที่รู้มากไป รู้ถึงภาษาบาลี คำว่า “ธรรม” มันกำกวม คือหมายถึงทุกสิ่งไม่ว่าอะไร; แม้แต่ตัวโลกนั้นก็ เป็นธรรมชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน เรียกว่า รูปธรรม; ก็เลยต้องแบ่งแยกกันว่า ธรรมประเภทไหนที่จะคุ้มครองโลก? **โลกนี้เป็นธรรมประเภทที่จะต้องถูกคุ้มครอง แล้วเอาธรรมไหนมาเป็นที่คุ้มครองโลก?** ก็คือ ธรรมที่เป็นไปในทางดี; เมื่อธรรมคุ้มครองโลก โลกก็มีแต่ที่จะเป็นไปในทางดี.

ที่นี้ ก็ต่อต่อไป ว่ามันเป็นหน้าที่ของมนุษย์. ความมนุษย์เองก็เป็นรูปธรรมเป็นนามธรรม ปุรงๆกันอยู่ เป็นกลุ่มหนึ่ง ก็เรียกว่า “มนุษย์”. มนุษย์เกิดขึ้นมาในโลกแล้ว มันมีความสามารถเป็นพิเศษยิ่งขึ้น ทุกที คือทำนั่นทำนี่มากขึ้นๆ อย่างที่เรียกได้ว่า วิวัฒนาการ; หมายความว่า เมื่อก่อนนั้นมันไม่มี ก็ยวบมันมีขึ้น. อย่างนี้เรียกว่าวิวัฒนาการขึ้นมา จนกระทั่งมากเกินไป ก็แปลว่า รกรุงรังเกินไปหมด.

คนที่เคยเรียนรู้ภาษาบาลี ย่อมรู้งามดีแล้วว่า คำว่า *วฑฺฒ* วันนี้ คำนั้นใน  
ความหมายนี้ มันแปลว่า *รก* ; ไม่ได้แปลว่าดีหรือชั่วโดยเฉพาะ แปลว่ารกก็แล้วกัน  
รกก็ไม่ได้, รกชั้วก็ไม่ได้. นี่คือ “*วิฒนะ*” แปลว่า *หนาแน่นขึ้นมา* คำว่า *วิ* นี้  
แปลว่า *แปลกๆ ต่างๆ* ก็ได้ แปลว่า *วิเศษ* ก็ได้ แปลว่า *ฉิบหาย* หมกก็ได้ คำว่า *วิ*  
*ที่ เป็นอุปสรรค* วันนี้ *แปลได้หลายอย่าง*. เมื่อเอามาต่อกันเข้าเป็น *วิวิฒนาการ* ;  
ปัญหามันก็เกิดขึ้นว่า มันจะรกรไปในทางดี มีแต่ความสุขความเจริญ, หรือว่า  
มัน จะรกรไปในทางแปลกๆ หรือมันจะรกรไปในทางที่จะนำมาซึ่งความวินาศ  
ในที่สุด. ขอให้เข้าใจไว้ด้วย.

และผู้ที่จะต้องรับผิดชอบ นั้น มันก็ ควรจะเป็นมนุษย์ ; จะไปยก  
ให้กับเครื่องจักรก็ได้, จะยกให้ธรรมชาติก็ได้. ธรรมชาติก็ทำไปตามหน้าที่  
ของธรรมชาติ ไม่มีจิตใจ ไม่รู้จักจักจกัชั้ว ไม่รู้จักบุญจักบาป ; ฉะนั้น จึงไม่ต้อง  
รับผิดชอบ.

นี่ สัตว์เครื่องจักรมีชีวิต มีความรู้สึกนึกคิด แต่ไม่ต้องรับผิดชอบ ; เพราะ  
ว่า สัตว์เครื่องจักร ไม่มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี แม้จะทำอะไรที่มนุษย์ทำ แล้วเรียก  
ว่าดี ก็ไม่ดีสำหรับเครื่องจักร ; ทำอย่างชั่ว ก็ไม่ชั่วสำหรับสัตว์เครื่องจักร ; มันยัง  
คล้ายธรรมชาติอยู่ เพราะมันไม่รู้ว่าจะไรดี ไม่รู้ว่าอะไรชั่ว.

นักชั้วให้เห็นแล้วว่า สัตว์เครื่องจักรนั้น ทำไปตามอำนาจของสัญชาตญาณ ;  
ไม่ใช่ความรู้สึกรู้คิด ที่จะทำให้รู้ตัว. ส่วนมนุษย์นั้นทำด้วยอำนาจสัญชาตญาณ  
ชนิดที่ปรับปรุง อบรม งดงามสูงขึ้นไป จนไม่เป็นสัญชาตญาณแล้ว. รวมเรียกว่า  
กันเสียใหม่โดยเฉพาะในที่นี้ว่า ภาวิตญาณ. ภา-วิ-ตะ แปลว่า อบรมดีแล้ว ; ภาวิต-  
ญาณ - ญาณที่มนุษย์ได้อบรมดีแล้ว. ต่างจากสัญชาตญาณตรงที่ว่า สัญชาตญาณ

นั่นมันเป็นไปเองตามความรู้สึกนึกคิดนี่; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็ที่สัตว์ทั้งหลายมันจะเข้าไปได้ก็ตามความรู้สึกที่เกิดขึ้นเอง แล้วก็ถ่ายถอดกันไปเท่านั้นเอง.

แม้จะมีความสวยงาม นับว่าระลอกจักรวรรดิอะไร ก็ไม่มีค่าทางสติปัญญา; เช่นว่า เกษมันจะทำรังได้สวยงาม, ผีเสื้อมันจะทำรังได้สวยงามอะไร มันก็ไม่มีค่าทางสติปัญญา หรือบางทีว่า สัตว์มันจะทำอาการเหมือนกับมีธรรมะ; แต่โดยที่แท้แล้วก็เปล่าเลย เพราะ ทำไปด้วยสัญชาตญาณ.

อย่างที่ไต่ยกตัวอย่างให้ฟังว่า สุนัขมีอาการเหมือนกับว่าทัญญุกทเวทนี่; ที่มันทำไปด้วยสัญชาตญาณ ออกส่วที่ตามมานั่งเฝ้านอนเฝ้าอยู่ใต้กรรมาสนนั้นก็มี; ทำไปด้วยสัญชาตญาณแห่งความเป็นเพื่อน, ทำไปด้วยสัญชาตญาณแห่งความกลัว, ต้องการความคุ้มครอง หรือแม้ที่สุดแต่สัญชาตญาณต้องการให้เกิดความเป็นมิตร ให้เกิดความรัก; อย่างนี้ก็เป็นเรื่องสัญชาตญาณล้วน ไม่ถือว่าเป็นธรรมะ; ไม่ถือว่าเป็นประพฤติธรรมะ.

ถ้า สัตว์ ทำ มันก็ ไม่มีบาปมีบุญอะไร แต่ ถ้าคนทำ มัน กลายเป็นมีบาปมีบุญ; เช่นคนจะกตัญญูกทเวทนี่อย่างนี้ ต้องทำด้วยความรู้สึกผิดชอบชั่วดีว่าจะต้องกตัญญูกทเวทนี่ แล้วก็ต้องทำ ไม่ทำก็เป็นคนชั่ว. ฉะนั้น อาการที่เหมือนๆ กันนั้น ถ้าของสัตว์มันก็ไม่เป็นบุญเป็นบาปอะไร; แต่ของมนุษย์ก็เกิดเป็นบุญเป็นบาป เป็นดีเป็นชั่ว ขึ้นมา.

นี่เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า เราจะยกเอาความรับผิดชอบไปให้สัตว์นั้นไม่ได้; ว่าสัตว์ทั้งหลายก็มีอยู่ในโลกนี้ทั่วๆ ไปหมด, ให้สัตว์ทั้งหลายมีหน้าที่ทำความเจริญหรือสันติภาพ หรือให้มีธรรมะอยู่ในโลก อย่างนั้นมันเป็นไปไม่ได้. เป็นอันว่า

มนุษย์เราต้องรับผิดชอบโดยส่วนเดียว ในการที่จะทำให้โลกนี้มีธรรมะ; เพราะว่าจะทำให้สัตว์เดรัจฉานมีธรรมะขึ้นมาในโลกนี้ มันก็ทำไม่ได้ จะฝึกฝนกันอย่างไร, มันก็วิสัยสัตวญาณ ไม่รู้ว่าสัตว์บุญบาปอยู่นั่นเอง.

ในครั้งที่แล้วมา ได้ชี้ให้เห็นอย่างนั้นว่า มนุษย์เท่านั้นจะต้องรับผิดชอบในการที่ว่าโลกนี้จะมีธรรมะ หรือไม่มีธรรมะ. ถ้าโลกนี้มีธรรมะ มันก็ผิดไปจากโลกของสัตว์; มันกลายเป็นโลกของมนุษย์ มีจิตใจสูง รู้จักฝึกชอบชั่วดี ก็เลยมีความเหมาะสมที่จะเรียกว่ามนุษย์.

[เริ่มการบรรยายครั้งใหม่]

## โลกไม่มีธรรมควบคุมจะเป็นไปเพื่อวิनाศนาการ.

ทีนี้ สำหรับในเวลานี้ ก็จะถูกกันต่อไป ทึบต่อกันไป ในสิ่งที่เรียกว่า “วิวัฒนาการ” ว่า วิวัฒนาการนี้ ถ้าปราศจากธรรมะควบคุมแล้ว วิวัฒนาการนั้นจะเป็นไปเพื่อวินาศนาการ. คำมันก็คล้าย ๆ กัน “วิวัฒน์” นี้แปลว่า งอกงามขึ้น เจริญขึ้น หนาแน่นขึ้น. แต่ถ้าไม่มีธรรมะควบคุมแล้ว มันก็เป็นไปเพื่อความวินาศของมนุษย์ หรือของโลกก็สุดแท้; เราจึงเขามาเป็นคำคู่กันว่า “วิวัฒนาการเพื่อวินาศนาการ”. และให้หัวข้อสำหรับจะพิจารณากันว่า ถ้าธรรมะไม่ครองโลก หรือครองแต่เน้อย หรือครองแต่ระยะหนึ่ง, อย่างนั้นแล้ววิวัฒนาการทั้งหมดจะเป็นไปเพื่อวินาศ; ไม่ว่าวิวัฒนาการของอะไร ผลที่เกิดขึ้นมา ก็คือว่า มันก็จะไหลไปสู่ความวินาศ, คือจะระเหินขึ้นด้วยความทุกข์ ความร้อน ระส่ำระสายในโลกนี้.

นี่ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ในความหมายว่า “ถ้าธรรมะไม่ครองโลก” หรือว่า ครองแต่เน้อย ไม่พอ หรือว่าครองแต่ระยะสั้น ๆ อย่างนี้เป็นต้น ก็มีผลเท่ากับไม่ได้ครอง

โลก. ชรรมะไม่ครองโลก ผลเกิดขึ้น คือวิวัฒนาการทั้งหลาย มีแต่จะ  
เป็นไปเพื่อวิวัฒนาการ.

เกี่ยวจะไต่คู้กันเป็นอย่างๆ ไป ให้เห็นจนเข้าใจได้ จนเพียงพอที่จะทำให้เกิดความรู้สึก ว่าเราจะต้องจัด จะต้องทำกันเสียใหม่ให้ถูกต้อง ในชั้นนี้<sup>๕</sup>อยากจะถูก  
ถึงคำว่า "วิวัฒนาการ" ต่อไปอีกสักเล็กน้อย.

### พิจารณาคุณลักษณะของวิวัฒนาการ.

สิ่งที่เรียกว่า "วิวัฒนาการ" มีอยู่หลายๆ อย่าง. ที่ไม่เกี่ยวกับมนุษย์  
มันก็วิวัฒนาการของธรรมชาติ ของโลกที่ยังไม่เคยมีอะไร; เช่นจะถือว่า โลก  
แยกออกมาจากดวงอาทิตย์, หรือว่ามันมีหมอกเพลิงจับตัวกันขึ้นมาเป็นโลกนี้, ก็ไม่มี  
อะไรนอกจากไฟ, แล้วเย็นลง, แล้วก็มีเปลี่ยนแปลงไปคามกาลเวลา จนมีอะไร  
เกิดขึ้น. นี้ก็เรียกว่า "วิวัฒนาการ". กระทั่งมีอุณหภูมิที่เปลี่ยนแปลง, มีน้ำ  
เกิดขึ้นที่ผิวโลก, เริ่มมีสิ่งที่มีชีวิต, เป็นเซลล์ของต้นไม้กัม, ของพืชก็มี, นี้ก็เรียกว่า  
"วิวัฒนาการ". ไม่มีความหมายอะไร มัน เป็นเรื่องของวัตถุล้วน ๆ.

จนกระทั่งมันมีสิ่งที่เรียกว่า "คน"; มีสิ่งที่เรียกว่า คน เกิดขึ้นในโลก  
นี้จึงมีปัญหา. เพราะว่าสัตว์หรือต้นไม้ มันไม่มีความรู้สึกนึกคิด ไม่มีความรับผิดชอบ  
อะไร มันจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรมันก็ไม่มีความรับผิดชอบ แต่คนนั้นมันมีความรู้สึกนึกคิด  
สูง ต้องการอย่างนั้น ต้องการอย่างนี้. สรุปแล้วคือ รู้จักต้องการสันติภาพ  
หรือความสงบสุข.

ฉะนั้น คนเกิดขึ้นมาแล้วในโลก ก็ต้องทำจิตใจอันระลึกไปถึง คนป่่า  
ที่แรกมีขึ้นมาในโลก. บางคนจะว่านี่ยังไม่ใช้วิวัฒนาการ ก็ถูกแล้ว; ยังไม่ใช่  
วิวัฒนาการสำหรับคน หรือสำหรับมนุษย์. แต่มันก็เป็นวิวัฒนาการสำหรับ  
ธรรมชาติ ที่เปลี่ยนไปตามลำดับ จนมีชีวิตชนิกพีพพันธุ์ ชนิดสัตว์เครัจฉนาอะไร  
เกิดขึ้นมา เป็นไปช่วยอำนาจของสัตตชาติญาณล้วน ๆ จนกว่าเผอิญว่าหนึ่งมันเกิดสัตว์ที่  
เรียกว่าคนขึ้นมา มันก็เลยเป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่จะแยกทางกันคั้น :-

ให้พวกหนึ่งไปตามสัตตชาติญาณล้วน ๆ ต่อไปตามเดิม เช่น เป็นลิงเป็นค่าง  
เป็นอะไรก็กันไปตามสัตตชาติญาณล้วน ๆ ไปตามเดิม; ให้พวกหนึ่งเปลี่ยนมาเป็น  
สัตว์ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ, รู้จักทำให้เกิดสติปัญญา ความรู้สึกที่สูงขึ้นไป  
กว่าสัตว์เครัจฉนา นี้ก็มาเป็นมนุษย์. แม้ว่า ในครั้งแรกจะมีการเปลี่ยนแปลง  
น้อยมาก แต่มันจะสังเกตเห็นไม่เห็น มัน ก็เรียกว่า เริ่มการเปลี่ยนแปลงแล้ว.

มันจะต้องมี จุดตั้งต้นของการเปลี่ยนแปลงตรงที่มีการพูดได้. แม้ว่า  
จะเป็นการคาดคะเนพูดเรื่องทีก่อนเราเกิด; มันก็มีทางที่พอจะมองเห็นได้ว่า วิวัฒนาการ  
อันสำคัญที่สุดนั้น อยู่ที่เริ่มพูดได้ คือใช้เสียงที่เป็นความหมายสำหรับติดต่อกันได้  
นี้เป็นจุดตั้งต้น; เพราะว่ามันเป็นจุดที่ถ่ายทอดสติปัญญาความสามรถให้แก่กัน  
และกันได้ และมากยิ่งขึ้น.

อย่าง เป็นลิงอยู่ก็พูดไม่ได้ ก็ถ่ายทอดอะไรไม่ได้ นอกจากโดยสัตตชาติญาณ;  
แต่พอเป็นมนุษย์พูดได้ มันก็รู้จักพูด รู้จักปรึกษาหารือ รู้จักคิดนึก รู้จักส่งสอน  
รู้จักบอกเล่า มันก็เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วที่สุด สำหรับ วิวัฒนาการของมนุษย์  
เพราะการพูดได้.

สิ่งที่เรียกว่า “พูดได้” นี้ก็หมายถึงการศึกษาตนเอง ยังไม่ต้องเขียน ยังไม่ต้องทำอะไรให้มากมายไปกว่านั้น; เพียงแค่เป็นเครื่องมือที่จะถ่ายทอดความรู้สึก คติชนิก บันทึกรไว้ได้ในจิตใจ แล้วก็ถ่ายทอดกันต่อๆ ไปนี่. เพราะฉะนั้น มนุษย์จึง เกิดวิวัฒนาการมาตามแบบของมนุษย์ มีสติปัญญาเกิดขึ้นแทนสัญชาตญาณ.

สำหรับสติปัญญา<sup>นี้</sup> เรามาเรียกชื่อกันใหม่เดี๋ยวนี้ว่า “ภาววิทยา” อย่างที่กล่าวแล้ว ว่าความรู้ที่มนุษย์ได้ทำให้เจริญขึ้นมา; มนุษย์ก็เริ่มใช้ภาววิทยานั้นแทนสัญชาตญาณ<sup>นี้</sup> ง่ายๆ มาสำหรับการก้าวหน้า. ส่วนที่เป็นสัญชาตญาณก็ยังมียู่ แต่ทำให้ดีขึ้นด้วยอำนาจของภาววิทยานี้; เช่น การกินอาหาร การสืบพันธุ์ การวิ่งหนีภัย การประกอบเหตุกรรม อะไรก็ตามที่เป็นไม่ได้ตามสัญชาตญาณล้วนๆ นั้น ถูกทำให้ดีขึ้นๆ โดยภาววิทยา. มนุษย์ก็เริ่มเปลี่ยนแปลง เป็นวิวัฒนาการโดยแท้จริง ถูกละจากความเป็นสัตว์มา.

.....

### วิวัฒนาการที่มีรากฐานมาจากความอ้อย.

ที่ใหม่ถูกกันว่า วิวัฒนาการ<sup>นี้</sup>จะไปทางไหน? จะเป็นไปทางไหน? จะเพื่อขึ้นหรือจะเพื่อลดลง? จะเพื่อมีความทุกข์น้อยลง หรือจะมีความทุกข์มากขึ้น? <sup>นี้</sup>คือเป็นปัญหา และเป็นเรื่องที่เราจะพุดกันในวันนี้.

วิวัฒนาการทั้งนั้นแล้ว ก็ควรจะดูให้ลึกลงไปอีกว่า การตั้งต้นนั้น มันมีรากฐานอยู่ที่อะไร? <sup>นี้</sup>จะเริ่มเข้ามาในเรื่องของกรรมแล้ว; วิวัฒนาการ<sup>นี้</sup>ตั้งรากฐานอยู่บนความที่ต้องการความเอร็ดอร่อย ที่ยิ่งขึ้นไป. ลองคิดดูว่า คนป่า

ถ้าเขาอยากจะทำอย่างเดิม ไม่ต้องการความเอรีตอรร้อยทางๆ ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง ทางอะไร ที่ยิ่งๆขึ้นไป มันก็ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง.

ที่นี้ คนป่วยคนนั้น ก็เริ่มรู้จักต้องการ สิ่งที่มีความเอรีตอรร้อยยิ่งขึ้นไป; ก็เรียกได้ว่า สิ่งที่เรียกว่า ก็เลสหรือคันทา, หรือโลหะหรืออะไร; มันเริ่มก่อรูปขึ้นในจิตใจของคนแล้ว; ก่อนนี้ยังไม่มี. ความต้องการจะให้อร่อยยิ่งขึ้นไปนี้ ทำอย่างไรเสียก็ต้องจัดเป็นผ้ากีสเลส, ทำไปด้วยสัญชาตญาณ ก็คือความไม่รู้; แม้จะทำไปด้วยสติปัญญา ก็ไม่ใช่สติปัญญาที่แท้จริง ที่รู้ว่าอะไรเป็นความทุกข์, อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์, มันจึงทำตามตามคำฟังความอยาก ที่จะให้มีความเอรีตอรร้อยยิ่งขึ้นไป.

นี่คือที่หนึ่งที่จะพบว่า ครั้งแรกๆ นั้น มันก็โดยบังเอิญ, โดยบังเอิญ คือไม่เจตนา ทำให้มันมีสัญชาตญาณที่ขี้ระแวงกว่า; เช่นว่า กินผลไม้ต้นนี้แล้วไปกินอีกต้นหนึ่งอร่อยกว่า, มันก็รู้จักสิ่งทีขี้ระแวงกว่า, หรือว่าได้ในข้อศกั้วมา กินเข้าไป มันก็มีรสอย่างนั้น; ถ้าเอิญขึ้นหนึ่งมันตกลงไปในกองไฟ เอามากินทีหลัง มันแปลคออกใจ หรือมันอร่อยกว่า มันก็มีความรู้ว่าจะอย่างไรหรือเอาอะไรนี้ดีกว่า.

ที่นี้ โดยบังเอิญเขาก็พบสิ่งทีขี้ระแวงกว่า ทางปาก ทางท้อง ทางหู ฯลฯ อย่าง แม้แต่เรื่องที่อยู่อาศัยอะไรก็ตาม กระทั่งพบเครื่องนุ่งห่มที่สบายกว่า นี้ก็เรียกว่าโดยบังเอิญทั้งนั้น. แต่ ตอนนั้นมันเป็นไปอย่างเนือยๆ; สติปัญญาก็ไม่แก่กล้า อาศัยความบังเอิญเป็นส่วนใหญ่.

ที่นี้ ยุคต่อมา มันก็ไม่ใช่บังเอิญอีกต่อกแบบนี้ มันเป็นการ วิวัฒนาการ ไปโดยความรู้, คือ มีความสังเกตเห็นมากเข้าๆ รู้จักสังเกต รู้จักจดจำมากขึ้น



จนพบแนวของความที่มันจะก้าวหน้าไปทางเซรีคอร่อยิ่งขึ้นนี้; มันก็เลยระดมกระทำอย่างนั้นเป็นการใหญ่.

นี่ตัววิวัฒนาการมันก็เริ่มหมุนเร็ว คือ วิ่ง; สิ่งที่เราเรียกว่า “ผลิตขึ้นมาใหม่” ก็เกิดขึ้น ไม่ปล่อยไปตามธรรมชาติล้วนๆ. มันมีการ “ผลิตขึ้นมาใหม่” เป็นไปอย่างรวดเร็ว และเป็นไปอย่างแรง เหมือนอย่างกับว่าวิ่ง แล้วในที่สุดก็เหมือนอย่างกับว่าบินไปที่เดียว.

วิวัฒนาการของมนุษย์ ที่พอเริ่มรู้จักวิวัฒนาการ มันก็ขยายตัวเร็วอย่างนี้ จนกระทั่งเกินพอดี จนกระทั่งกลับเป็นทาสของสิ่งที่เรียกว่า วิวัฒนาการ. นั่นคือการเป็นทาสของกิเลส. อย่างที่มันว่า มันต้องการอรร่อยกว่าเดิม มันก็ทำขึ้นมาผลิตขึ้นมา, และก้าวหน้าต่อไป หลงใหลมากขึ้น. ในที่สุดก็ตกเป็นทาสของสิ่งนั้น; แล้วก็เหลือบคู้ที่เนื้อที่ตัวของเรา ว่ามีอะไรที่เป็นอยู่อย่างนี้หรือเปล่า?

มาถึงระยะ บัจจุบันนี้ มัน เป็นผลของวิวัฒนาการแต่ก่อนมาก แต่ก็ยังไม่หยุด ก็ยังก้าวไปอย่างรวดเร็ว มันเลยชอบเซก เกินพอดี. มันเลยเข้าไปในเรื่องของอารมณ์จิตใจกิเลส ตามใจเนื้อหนัง; อย่างนี้จะเรียกว่า วิวัฒนาการ ก็ไม่ค่อยจะเก็บปากแล้ว เพราะมันเลยเข้าไปในเขตของความบ้าหลังแล้ว.

ฉะนั้น ยุคปัจจุบันนี้ มันจึงเป็นเรื่องเลยความพอดี เป็นทาสของเนื้อหนัง, มันจึง มีการเห็นแก่ตัว, มันจึงคิดครอบงำเอาส่วนเกิน ไม่มีพอ. มันยอมเบียดเบียนผู้อื่น ทั้งที่มันรู้สึกอยู่ว่า เขาก็ยังไม่ชอบ; เหมือนกับเราไม่ชอบให้ใครเบียดเบียนเรา. แต่แล้วมันก็บังคับไม่ได้ มันก็ยอมเบียดเบียน และทำอะไรไปตามความเมินของวิวัฒนาการ คือ ตามใจกิเลสยิ่งขึ้นทุกที.

นี่คือยุคปัจจุบันนี้ วิวัฒนาการมาถึงขอบเขตสูงสุด หรือว่าเลยขอบเขตสูงสุด จะกลายเป็นวินาศนาการ. จะดูกันให้ทั่ว ก็ต้องดูว่าทางวัตถุก็มี, ทางร่างกายของบุคคลนั้นก็มิ, ทางจิตใจของบุคคลก็มี, ที่ยังไปกว่าจิตใจ ในที่นี้อยาก จะเรียกว่าทางวิญญาณ; มีอยู่ ๔ ทางที่ดูวาระมอง :-

ทางวัตถุ คือวัตถุล้วน ๆ ไม่มีชีวิตจิตใจ. ที่นี้ร่างกาย คือร่างกายของกณนี้ แต่มุ่งหมายเฉพาะทางกาย. ทางจิต นี้คือ ทางความรู้สึกตามธรรมชาติ. ส่วน ทางวิญญาณ นั้น หมายถึงทางสติปัญญาที่ลึกลับสูงสุด, คำนี้ไม่รู้จะเรียกอะไรก็ จะเรียกว่าสติปัญญาก็ได้; แต่เนื่องจากมันเกี่ยวกับภาษาสากลต่างๆ ไป ซึ่งเขามีกำว่า *spiritual* ใช้อยู่คำหนึ่ง ไม่รู้จะแปลว่าอะไร ก็ขอแปลว่า ทางวิญญาณไว้ก่อน.

ถ้าเราเจริญทางวัตถุ ก็หมายความว่ามีความวิวัฒนาการ สบายงาม. เจริญทางกาย มีร่างกายสบายดี. เจริญทางจิต คือจิตใจสมบูรณ์ สงบเย็นอยู่ตามธรรมชาติได้. ส่วน เจริญทางวิญญาณ นั้น หมายถึงมีความก้าวหน้า ชนิดที่เอาชนะกิเลสได้ บรรลุ มรรค ผล นิพพาน; อย่างนี้เรียกว่า ทางวิญญาณ ไม่ใช่ทางจิตล้วนๆ. เช่นว่า เราไม่ได้เป็นโรคจิต แต่เราเป็นโรคทางวิญญาณ คือ มี โสภะ โทสะ โมหะ เหมือนคนธรรมดา นี้ไม่เรียกว่าเป็นโรคจิต; เพราะโรคจิตต้องไปอยู่โรงพยาบาลโรคจิต.

ตั้งดู ๔ ทางนี้ไว้เสมอ : ทางวัตถุ ทางหนึ่ง, ทางกาย ทางหนึ่ง, ทางจิต ทางหนึ่ง, ทางวิญญาณ ทางหนึ่ง.

ถ้าความวินาศทางวัตถุ ก็หมายความว่า โลกนี้สูญเสียวัตถุหรือทรัพยากร ในโลกอย่างที่ไม่ควรจะสูญเสีย; แต่มนุษย์ก็ได้ทำให้วัตถุนี้เสียหายไป เป็นความวินาศทางวัตถุ.

ถ้าเป็น ความวินาศทางร่างกาย ก็หมายความว่า เคี้ยวหนังกายของมนุษย์อ่อนแอ ไม่เข้มแข็งเหมือนมนุษย์สมัยโน้น ซึ่งนั่งผ้าก็ได้ นอนผ้าก็ได้ อยู่ตามถ้ำก็ได้ อะไรก็ได้; มีความต้านทานโรคทางกายสูง. เคี้ยวหนังมนุษย์เสียความเป็นอย่างนั้น ไม่มีความเข้มแข็งอย่างนั้น; มีโรคเกิดขึ้นทางกาย มีร่างกายที่มันค่อยเสื่อมสภาพ. นี้เรียกว่าความวินาศในทางกาย.

วินาศทางจิต : การที่คนสมัยนี้เป็นโรคประสาท โรคจิต หรือเสื่อมสภาพทางจิต ไม่เข้มแข็ง อย่างนี้เรียกว่า เราสูญเสียวิวัฒนาการทางจิต.

ทันที่ทางวิญญาน ก็แปลว่า มนุษย์เสื่อมเสียทางศีลธรรม, ศีลธรรมในหมู่มนุษย์นี้ เลวไปกว่ามนุษย์ในยุคคนป่าสมัยโน้นเสียอีก ซึ่งเขาไม่เบียดเบียนกัน และไม่มีใครรู้จักเอาส่วนเกิน; แล้วยังไ้ ๆ ง่าย ๆ เหมือนกับนกกับหนู อิ่มปากอิ่มท้องแล้วก็แล้วไป ต้องการระพอกผ่อนมากกว่า.

แต่มนุษย์สมัยนี้ไม่เป็นอย่างนั้น; ยิ่งได้ยิ่งต้องการ; ยิ่งได้ยิ่งเอามาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับกอบโกย; มันก็เลยเสื่อมเสียทางศีลธรรม. ความสงบสุขส่วนบุคคลก็เสียไป สันติภาพของสังคมของโลกก็เสียไป. โลกที่หวังกันว่าจะเป็นโลกที่สงบสุขเป็นโลกพระเจ้า, เป็นโลกพระศรีอารีย์ ก็ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้. นี้เรียกว่ามันเสียหายไปในทางวิญญาน คือเป็นอย่างนี้.

เสียหายทางวัตถุ เสียหายทางร่างกาย เสียหายทางจิตใจ เสียหายทางวิญญาน เรียกว่า ความวินาศ เพราะว่าได้เสียไป.

## บรรยายละเอียดของความอร่อยที่เป็นวิวัฒนาการ.

จะดูกัน โดยรายละเอียดอีกทีหนึ่ง ก็จะต้อง เพื่อจะรู้จักกิเลสตัวนี้ และ รู้จักแก้ปัญหาอันนี้.

คนป่า สมัยแรก กินของดิบ ก็ไม่มีวิวัฒนาการ; ต่อมาบังเอิญรู้จัก ทำให้สุก รู้จักกินของสุก จะเป็นเรื่องเผา เรื่องต้ม เรื่องย่าง เรื่องอะไรก็ตาม มัน ก็เรียกว่า วิวัฒนาการ. เพราะว่าสิ่งมันทำไม่เป็น ถ้าถึงจับปุ้ได้มา มันก็กินเข้าไป. แต่ตัวว่าคนป่าได้ปุ้มา มันก็เผาให้สุก ต้ม จี่ ให้สุก; แล้วมันก็เข้าไป.

### วิวัฒนาการเพราะรู้จักกินของสุกแทน.

วิวัฒนาการอย่างนี้เรียกว่ามันเป็นขั้นแรก. รู้จักกินของสุกแทน ของดิบ แล้วมันจะเป็นอย่างไร? ที่นี้ก็กินมากขึ้น, ถ้ามันอร่อยมาก ก็ต้องกิน มากขึ้น เกินกว่าที่ควรจะกิน; ไม่กินเท่าที่จำเป็นจะต้องกิน. กินดิบ ๆ นั้นมันก็ อร่อยเหมือนกัน; แต่มันอร่อยแบบหนึ่ง แล้วมันไม่ชวนกิน. มันก็กินเท่าที่จำเป็น จะต้องกิน แล้วมันก็สิ้นหัว; แต่ถ้าทำให้สุกให้แปลกออกไป มันก็กินมากกว่า ธรรมดา.

นี่มันเริ่มวิวัฒนาการร่างกาย พอมันกินเข้าไปมาวเกินธรรมดา; วัตถุ ก็เสียไปมาก, ร่างกายก็เปลี่ยนไป. เมื่อต้องกินของที่ดีรสก่อน ความต้านทาน หรือความสามารถในการย่อยอาหารมันก็ตกลงไปอย่างนี้; แม้แต่ฟันมันก็ต้อง เปลี่ยน. ถ้ากินของดิบ มันต้องมีฟันที่แข็ง คมพอที่จะกัดของเหนียว; แต่มาต้ม

สุดท้ายเมื่อแล้ว พื้นมันก็เปลี่ยนเป็นพื้นที่มืด ไปที่ละน้อย ; ท้องไส้มันก็เปลี่ยน. อย่างนี้ ร่างกายวิวัฒนาการไปในทิศทางหนึ่งแล้ว : ท้องไส้เปลี่ยน, อะไรมันเปลี่ยน, วัตถุก็เปลี่ยนมากแล้ว.

พื้นที่การกักกัน มันก็ย่อมมีขึ้น ; เพราะรู้จักทำให้รักษาไว้ได้ ไม่บูดไม่เน่าอะไรนี่. แล้วมันก็เป็นทาสดิน เอริคชื่อยมากขึ้น, แล้วมันก็เห็นแก่ตัวมากขึ้น ; นี่ทางวิวัฒนาการมันเสียไปแล้ว. คนบ้านนั้นมันเสียในทางวิวัฒนาการแล้ว คือมันเห็นแก่ตัวมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ; เพราะมันรู้จักกินของอร่อย.

### วิชาเพราะรู้จักแต่รสอาหาร.

พื้นที่ต่อมาอีกเท่าไรก็ตามใจ ก็เรียกว่ามันเป็นอีกระดับหนึ่ง รู้จักการแต่งรสของอาหารนั้น ; อย่างแต่ก่อนนั้นแล้วสักก็กินได้ ท่อมมันวิวัฒนาการถึงรู้จักแต่งรส. มันจะแต่งรสด้วยการย้อมด้วยน้ำอะไร ที่โดยบังเอิญอีกเหมือนกันแหละ เอามาแตะต้องกันเข้า แล้วของนั้นก็กินอร่อยขึ้นไป, หรือว่าแต่งกลิ่น เช่น ใบไม้ เครื่องเทศอะไรต่างๆนี้ เกิดมาตากมาหล่นมารวมกันเข้า, มันก็เกิดการแต่งกลิ่น.

เดี๋ยวนี้รู้จักแต่งรส รู้จักแต่งกลิ่น เป็นวัฒนธรรมแต่งกลิ่น รู้จักใช้น้ำจิ้ม ซึ่งที่แท้ก็ไม่จำเป็นอะไร. แต่เมื่อดูให้ดีแล้ว จิตใจมันก็เปลี่ยน ; มันมีปฏิภพวิริยามาก คือว่าจะกินมากขึ้น หรือจะเป็นทาสดินมากขึ้น; ท้องไส้มันก็เปลี่ยนไปตามมากขึ้น ; ไม่เหมือนเดิมแล้ว ไม่แข็งแรงเหมือนเดิมแล้ว. นี่จิตใจก็เห็นแก่ตัวมากขึ้น.

### วินาศเพราะรู้จักถนอมอาหาร.

พอยุคต่อมา คนฆ่าเหล่าที่รู้จักถนอมอาหาร เช่นหมัก เช่นคอง เช่น  
 ย่าง เช่นอะไรก็สุกแต่ ที่มีถนอมอาหารไว้ได้นาน; มันก็มีวิวัฒนาการระดับหนึ่ง.  
 ลกความลำบากในการออกไปเที่ยวหาอาหารไปทุกวัน ๆ; มีเวลาพักผ่อนนอนมากขึ้น  
 มันก็เข้มแข็งน้อยลง มันก็ซีเกียจเป็นขึ้นมา. มันก็ซีเกียจได้ซีเดียวนี้; เพราะมีการ  
 ถนอมอาหาร กักตุน ยิ่งางอะไร มันก็ซีเกียจได้, คีซีเกียจเป็นขึ้นมา, ก่อนนี้  
 มันซีเกียจไม่เป็น.

นี่ทำให้คิดว่า วิวัฒนาการนั้น มีได้เพื่อวิวัฒนาการเสมอไป มันเป็นไปเพื่อ  
 จินตนาการในที่สุด. นี่คนป่าวิวัฒนาการมา จากถิ่นของดิบมาเป็นของสุก, รู้จัก  
 แต่งรส, รู้จักถนอมอาหารไว้; มันก็กลายเป็นคนกินเผลอกิน อ่อนแอลง เข้มแข็ง  
 น้อยลง มีโรคภัยไข้เจ็บหลายอย่างเกิดขึ้น กระทั่งทางวิญญูฯก็ซีเกียจเป็นขึ้นมา.

### วินาศเพราะรู้จักสร้างหลักฐานบ้านเรือน.

วันที่คนป่าวินัยเริ่มอยู่เป็นหลักแหล่ง จะเป็นคนบ้านขึ้นมา เลี้ยงสัตว์บ้าง  
 ทำกิจกรรมบ้าง มันก็ เป็นคนบ้านขึ้นมา เรียกว่า วิวัฒนาการ. นี่พอทำไป ๆ  
 มันก็เกิดเป็นคนมีขึ้นมา; บางคนที่ยากจนอยู่; บางคนที่มั่งมีขึ้นมา. เกิดคน  
 มั่งมีขึ้นมาเป็นพวกแรก เป็นคนแรก; เพราะ ก่อนนี้ไม่มีใครกักตุน ไม่มีใคร  
 สามารถเอาอะไรมาไว้เป็นของตัว, ไม่สามารถใช้สติปัญญาให้เกิดของกินมาก ๆ.  
 เพียง همینนี้แล้ว ก็เกิดเป็นคนจนคนมีขึ้นมา; ก็เกิดวรรณะขึ้นมา.

ความแตกต่างกันโดยวรรณะ มันก็ตั้งต้นมาจากสมรรถภาพที่มันไม่เท่ากัน; เช่น คนหนึ่งมันโง่มันก็อยู่ในสภาพที่ยากจน หรือทุพพลภาพ ไม่มีอำนาจ ไม่มีอะไร, คนหนึ่งมันฉลาด มันแข็งแรง มันก็เปลี่ยนไป เป็นคนเข้มแข็ง และมี; วรรณะมันก็เกิดขึ้น. ฉะนั้น จึงเกิดการเอาเปรียบกัน ช่มเหล่งกัน กดขี่กัน ยึดแย้งกัน. นี่วิวัฒนาการ มันมีคุณหรือมีโทษอย่างไร ?

วิชาสหพระเกิดจากการรู้จักประสิทธิ.

ที่นี้ มาถึงอีกยุคหนึ่ง มันก็รู้จักสิ่งสำออง. คนเหล่านั้น เมื่อก่อนนี้ ไม่รู้จักสิ่งสำออง; ก็ยวนนี้รู้จักสิ่งสำออง ก็ทำให้สวย ประดิษฐ์ประคองอย่างนั้นอย่างนี้; ก็ยวนนี้ฉลาดที่รู้จักสวย มันก็มีอยู่บ้างแล้วในจิตใจ; แต่พอมันได้โอกาส คือมันวิวัฒนาการมาถึงขนาดที่ทำงานได้ก็ดีขึ้นได้แล้ว มันก็เอาไปกินโทษ.

ความเป็นเจ้าชู้ มันก็เกิดขึ้น อย่างนี้เป็นต้น; เรียกว่า วิวัฒนาการนี้ มันทำให้อ่อนแอลงไป ทางหนึ่งมีความเป็นเจ้าชู้เกิดขึ้น มีขึ้นในโลก, การแต่งเนื้อแต่งตัวมากขึ้น, คิดในความรวยความงามมากขึ้น. วัตถุมันก็เปลืองมากขึ้น, ร่างกายมันก็อ่อนแอลงไป; นี่มันเสียทางอย่างนี้ มันก็เกลียดธรรมชาติมากขึ้น ไม่อยากจะอยู่ใกล้ชิดตามธรรมชาติอย่างเดิม มันก็เปลี่ยนไป.

ที่นี้ ก็เริ่มรู้จักความคิดนี้กับประเภทวิตกกังวล. คนเหล่านี้ เป็นคนมันมีบ้าง, ยากจนบ้าง, มีทางกักกันทรัพย์สมบัติแล้ว ความคิดประเภทวิตกกังวล ซึ่งไม่เคยมี ก็มีขึ้นมา; ก็เลยได้เป็นโรคเส้นประสาทบ้าง โรคจิตบ้าง, การพักผ่อนก็น้อยลง เพราะว่าจะต้องเอาเวลาไปหิวผมเสียบ้าง; ก่อนหน้านี้มันไม่ต้องหิว, เตี้ยวนี่มันต้องผัดหน้า ต้องหิวผม มันก็ต้องเสียเวลาไป; การพักผ่อนมันก็น้อยลง การ

แห่งตัวอีกมากขึ้น. นี่พอรู้จักสิ่งตำอองเข้า มันเปลี่ยนอย่างนี้. วิวัฒนาการทำให้  
เกิดวินาศนาการ ทางวัตถุ ทางกาย ทางจิต ทางวิญญาณ.

### วิชาศุเพราะพิการกระตุ้ความรุ้สึกทางารคะ.

ต่อมามัน รั้จักระบบการกระตุ้นความรุ้สึกทางากามารมณั้. คนป้า  
แท้ ๆ ไม่รุ้เรื่อง; แต่คนป้าที่เจริญขึ้นมาแล้วเป็นคนบ้านนี้ รั้จักระบบการกระตุ้น  
ความรุ้สึกทางากามารมณั้ ให้มากเกินกว่าธรรมชา. นี้เราเคยเชื่อหรือเคยคิดกันว่า  
คนป้ายุคหนึ่งเกิดเสียของความรุ้สึกทางากามารมณั้ที่มีมากเกินไป ถึยว่าเป็นบาป ที่เรียกว่  
ชาย - ชาย; ความรุ้สึกทางากามารมณั้ที่มากเกินไป over sex นี้ถึยกันว่าเป็น ชาย.  
ทันต่อมานันก็ไม่ได้ถึยอย่างนั้น เพราะมันพ่ายแพ้แก่กิเลส; มันก็เสียเป็นเรื่งที่ถูก  
หรือทัน่ากระทำ หรือควรกระทำไป.

เมื่ตไปกระตุ้นความรุ้สึกทางากามารมณั้ให้มันมากขึ้น; มันก็ มีคนบ้ากาม  
เกิดขึ้นในโลกนี้. แม้แต่โดยวิธีดู วิธีเพียงสักว่าดู สักว่าคิดเห็ สักว่าอะไร  
มันก็กระตุ้นได้; แล้วก็มีวัตถุอุปการณั้ช่วย. มันก็มีการกระตุ้นมากขึ้น, มันก็มี  
ความยุ่งยากขึ้นตรงที่ว่า ยากที่จะบังคับควบคุมความรุ้สึกทางากาม. มันเกิดปัญหายุ่งยากขึ้นมา  
ทันที ที่จะบังคับควบคุมความรุ้สึกทางากามนั้นมันไม่ได้ เพราะมันไปรั้จักการกระตุ้น; ฉะนั้น  
การบังคับตัวเองมันก็จะยุ่งยากขึ้น. นี้เรียกว่เป็นปัญหาทางวิญญาณ; ทาง  
วัตถุก็เปลืออง, ทางร่างกายก็เสื่อมโทรม, ทางจิตก็หาความสงบยาก, ทาง  
วิญญาณก็มีแต่จะเกิดกิเลส, บังคับมันไม่ได้.

นี้เรียกว่ กิเลสประเภทราคะ มันก็เริ่มหนาแน่น ถ้าวาจะหรือ โลกะ  
ก็ตาม มัน หนาแน่น โทสะ มันก็ต้อง หนาแน่น; เพราะว่โทสะมันขึ้นอยู่กั้



ราคาหรือโลหะ. เช่น เราจะโกรธอะไรนี้ มันต้องเพราะไม่ได้ตั้งใจ เราต้องอยาก  
อะไร อยากได้ หรืออยากเป็น หรืออะไรอยู่ก่อน; แล้วมันไม่ได้ มันจึงโกรธ.  
ฉะนั้น ความโกรธมันต้องมาก เท่ากับปริมาณ หรือกำลังของความอยาก ; อยาก  
มากก็โกรธมาก; เช่นว่ารักมากมันก็โกรธมาก เมื่อไม่ได้ตามที่ตัวรัก. ฉะนั้น  
ความโลภหรือราคาก็หน้าขึ้น, โทสะก็หน้าขึ้น, แล้วโมหะก็ต้องหนาตามโดยไม่ต้อง  
สงสัย. นั่นมันก็เลย มีวิวัฒนาการของราคา โทสะ โมหะ ขึ้นมาในหมู่มนุษย์.

### วิชาที่แทรกค้นพบสิ่งเสพติดมาใช้.

ทีนี้ ค่อยมา ความอดุจริตวิถิตถารมันไม่สิ้นสุด มัน ไปพบหรือไปค้นหา  
สิ่งเสพติดมา; สิ่งเสพติดที่ไม่ควรจะมีขึ้นมา มันก็มีขึ้นมา. ที่แรกก็โดยบังเอิญ  
แล้วแก้ไขปรับปรุง แล้วเห็นเป็นความสุขอย่างหนึ่ง ก็วิวัฒนาการไปในทางสิ่งเสพติด  
มีขึ้นมา นับตั้งแต่ว่าน้อยที่สุด : กินไปไม่บางอย่างเข้าไปให้เมาสบาย, สูบก็สุข  
กระทั่งยาฝิ่น กระทั่งอะไรต่างๆ. กระทั่งเสพติดรุนแรงอย่างสมันนี้ ซึ่งไม่ควรจะมี.  
เพราะ สัตว์ชาติญาณของสัตว์นั้น มันมีอยู่อย่างหนึ่งว่า ถ้ามีอะไรมากระตุ้นความ  
รู้สึกแล้ว มันรู้สึกสบายเป็นสุข.

ทีนี้ สิ่งเสพติดทั้งหลาย จะกระตุ้นความรู้สึกทั้งนั้น. ฉะนั้น สิ่ง  
เสพติดก็ให้ความสบายหนักที่บอว่าไม่ถูก ก็เลยเถิดว่าเป็นสวรรค์อะไรกันชนิดหนึ่ง โดย  
อาศัยสิ่งเสพติด, แล้วก็ลงรวม ในทางวิญญาณหนักแน่นแน่นเห็น, จะต้องกระตุ้น  
ด้วยสิ่งเสพติด.

นี่ วิวัฒนาการเพื่อความวิวัฒนาการทางวัตถุ ทางเนื้อหนัง ทางจิตใจ  
ทางวิญญาณ มันก็มีขึ้นมาอย่างนี้.

## ความวินาศมีขมแล้ว เป็นเหตุให้เกิดทางแก้ไข.

ปัญหาอย่างนี้ เกิดขึ้น มันก็บังคับให้ ต้องมีสิ่งที่จะต้องแก้ไข; แล้วมันจะทันกันหรือไม่ทันกันนี้ ก็มาเข้ารูปที่ว่า ธรรมะคุ้มครองโลกหรือไม่. ถ้า ธรรมะคุ้มครองโลกก็ไม่เป็นไร. มันคุ้มครองให้ไปในทางที่ไม่มากเกินไป, หรือ ไม่ไปในทางที่จะเป็นอันตราย คือจะไม่โหดมาก จะไม่โกรธมาก จะไม่อะไรเกินกว่าที่จำเป็น, หรือไม่มีเอาเสียเลยก็ได้.

พอมนุษย์วิวัฒนาการเกินขอบเขต มันก็ ต้องมีสิ่งที่เกิดขึ้นแก้ คือธรรมะ ฝ่ายที่จะแก้ จะอยู่ในรูปของกฎหมาย ระเบียบของหมู่คณะหรือ กฎหมาย ก็ได้, ศีลธรรมก็ได้, วัฒนธรรมก็ได้, กระทั่งศาสนา ก็ได้.

เมื่อเขาได้บังคับระบบไหน แก้ไขได้เป็นอย่างดีเป็นลำดับมา ก็ยึดเอาระบบนั้น เป็นหลักประพฤติปฏิบัติอยู่ในบ้านในเรือน จนไม่ต้องเจตนาบังคับก็เป็นไปได้ในชั่ว; เพราะมันประหลาดขึ้นมาเสมอ เป็นธรรมเนืองเป็นนิสัย ไปเลย จนจิตใจมันก็มีนิสัยอย่างนั้นไป; เช่นว่า กลัวสิ่งที่ไม่ควรจะทำ; ถ้ามันเป็นนิสัยแล้ว มันก็ไม่ทำเอง ในสิ่งที่ไม่ควรจะทำ. นี้เรียกว่า ระบบวัฒนธรรม มันก็เกิดขึ้น เช่น วัฒนธรรมทางวิญญาณ.

เดี๋ยวนี้ คำว่า “วัฒนธรรม” ไปหมายแต่ทางวัตถุ; เช่น วัฒนธรรมบ้านเขียงนี้. พวกแล้วมันก็น่าหัว; มันเป็นเรื่องทางวัตถุ. ถ้าจะเป็นเรื่องศิลป์ มันก็ค่าเล็กน้อย ถ้ามองคิดเล็กน้อย มันไม่ถึงถึงวัฒนธรรมทางจิตใจ ที่จะคุ้มครองมนุษย์ไว้ไม่ให้ตกไปในฝ่ายของกิเลสของความทุกข์.

คนโบราณเขาเคยเชื่อกับเรื่องของความทุกข์ ก็เลยหลบหนีๆ, หลบหลีกกันมึนเรื่อย ๆ จนเกิดเป็นระบบชนบัตธรรมนิยมประเพณี แต่เขาไม่พูดไว้ในรูปว่าเป็นกฎหมายหรือเป็นอะไร. พูดไว้เป็นของศักดิ์สิทธิ์; . เพราะคนเขายังไม่ต้องการรัฐอะไรมาก. พูดกันก็ไม่รู้เรื่อง; ก็ต้องพูดไปในของศักดิ์สิทธิ์ : ต้องทำอย่างนั้น ต้องทำอย่างนั้น; ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วจะชวย, หรือว่าจะมีโทษร้าย, หรือว่าจะต้องกาย เช่นเดียวกับคำว่า ตามู, ตามู ของคนสมัยโบราณโน้นเหมือนกัน.

สิ่งนั้นมันก็เลยกลายเป็นวัฒนธรรม ว่าเราจะต้องทำอย่างนั้น, จะต้องทำอย่างนั้น, จะต้องทำอย่างนั้น. แม้ที่สุดแล้วจะ *จะนอน ก็ต้องล้างเท้าเสียก่อน* อย่างนี้; *ไม่ต้องอธิบาย* ว่าทำไมต้องล้างเท้าเสียก่อน; *ไม่ต้องอธิบาย* ขอให้ทำก็แล้วกัน. น้อย่างนั้นมันมาก ๆ ๆ จนทำให้มนุษย์อยู่ด้วยความผาสุกพออยู่ได้.

ต่อมาวิวัฒนาการทางจิต ทางวิญญาณ ความเคารพ ความเชื่อฟัง ความกตัญญูคุณเวที ความขยันขันแข็งอะไรก็ตาม มันมีขึ้น ๆ เป็นวัฒนธรรมในสายเลือด มันก็อยู่กันได้; ช่วยคุ้มครองวิวัฒนาการที่มันสร้างก็เลยขึ้นมา อย่าให้มันสร้างขึ้นมา, หรือควบคุมไว้ให้อยู่ในขอบเขตที่ไม่เป็นอันตรายได้.

วัฒนธรรมในสายเลือดนั้นแหละ เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด สำคัญที่สุด; แล้วเราเดี๋ยวนี้ก็ไม่สนใจหรือละเลย, ไปสนใจวัฒนธรรมบ้านเขียงดีกว่า ซึ่งมันเป็นเพียงวัตถุ ซึ่งเป็นเศษกระเบื้อง.

## สมัยปัจจุบันวัฒนาการกลับเป็นไปทางวินาศนาการ.

ทำไมไม่ถามดูว่า เมื่อก่อนนี้ เราไม่ต้องพูดกับเด็ก ๆ ก็คำ, คนแก่ไม่ต้องพูดกับเด็ก ๆ สักก็คำ. เด็ก ๆ ก็ไม่กล้าทำผิด ไม่กล้าทำชั่ว; อยู่ในโอวาท พ่อแม่, อยู่ในโอวาทอาจารย์, อยู่ในระเบียบของโรงเรียน, ของสถานที่ต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด. ไม่ต้องพูดกันก็คำ.

พอมถึงสมัยนี้ เขานินไปจ่อมัน มันก็ไม่ยอมเชื่อ ไม่ยอมฟัง ไม่ยอมเลิกละ; มันจะทำตามที่มีต้องการ; ไม่มีเคารพ ครูบาอาจารย์ ไม่มีเคารพบิดามารดา คนเก่า คนแก่ ไม่ซื่อสัตย์ ไม่กตัญญู ไม่เห็นแก่ผู้อื่น. เพราะวัฒนธรรมอันประเสริฐในสายเลือด มันได้สูญสิ้นไป ไปมันอยู่กับผู้อื่น มันก็ไม่มีทาง ก็ได้รับบราห์มันกัน.

ทีนี้จะไปแก้ไขวัฒนธรรมนี้ มันก็ทำยาก; เพราะว่ามันต้องใช้เวลานาน, มันต้องมีคนรับผิดชอบ. เคียงนี้ในโลกนี้ในประเทศนี้ ไม่มีใครรับผิดชอบว่าใครเป็นเจ้าของประเทศ หรือว่าเป็นเจ้าของโลก ที่จะแก้ไขสิ่งเหล่านี้ ถือว่าไม่กวนก็ตาย, หรือว่าเขาให้เป็นประธานาธิบดี ให้เป็นนายกรัฐมนตรี ไม่ก็บีเขาตีให้ออกไป, เขาเลิก, เขาคนอื่นมา ไม่มีใครที่จะรับผิดชอบตลอดกาลเลย. เรื่อง ศาสนา เรื่อง วัฒนธรรมในทางจิตใจ มันก็เป็นไปไม่ได้เลย; เพราะมันต้องการเวลายืดยาวนัก.

นี่จึงเรียกว่า “ธรรมะ ที่อยู่ในรูปของวัฒนธรรม” นั้น สูญหายไป; ไม่มาครองโลก, ไม่มาครองคน. ธรรมะไม่ครองโลก, หรือว่าธรรมะครองโลก. เต้นน้อย, หรือว่าธรรมะครองโลกแค่ระดับ ๆ; แล้วมันไม่ครองโลก. เช่นว่า

สมัย บู้ ย่า คา ยาย ของเรา มีธรรมชาติของโลกมากกว่าสมัยนี้; เพราะเหตุว่าสมัยนี้ เขาวิวัฒนาการ, วิวัฒนาการเรื่อยไป, หลับหูหลับตา เอรีศยร้อยในกรวิวัฒนาการ โดยไม่ต้องดูว่าจะอะไรเป็นอะไร.

ฉะนั้น ส่วนที่ถูกต้องที่จะคุมครองโลกได้ ซึ่งมีมันเป็นเหมือนกับยาขม ไม่มีใครชอบกินนัก มันก็น้อยไปๆ โลกมันก็ เปลี่ยน โดยไม่รู้สีกตัว มาเป็นโลกที่ไม่มีธรรมชาติคุมครอง; โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ ช่วงเวลาไม่ถึงร้อยปีนี่ ไปศึกษาของเกาะ จะพบว่าธรรมชาติในโลกนี้มีมันน้อยลงมาก, ธรรมชาติในเลือดในเนื้อของคน ที่อยู่ในรูปของวิวัฒนาการชนบทธรรมชาตินิยมประเพณี มันก็น้อยลงมาก.

อยากจะบอกแล้วบอกอีก ไม่ใช่ว่าจะอวด หรือว่าจะบ้าๆ บอๆ อะไร ว่าเมื่ออาตมาเป็นเด็กนี่ ต้องกราบเท้าแม่เด็กคนหนึ่งหลายๆคน เพราะว่าทำผิด : พดหลังนิดเดียว, เดินข้ามหลังอะไรนี่, มันต้องกรทกั้นขอโทษ. พดก่าตงก็คิดบัญชีกัน ว่ามันได้ทำอะไรผิดพลาด ด้วยการพุดจาด้วยกิริยาทำทางนี้; จะต้องนึกถึงบุญคุณของพ่อแม่ ทำอย่างนี้ไม่ได้. นี่เดี๋ยวนี้ไม่มีใครทำ ก็แสดงว่ามันเปลี่ยน. มันเปลี่ยนแล้วก็รู้ว่า มันจะเปลี่ยนไปทางไหนกัน? มันก็ เปลี่ยนไปในทางที่ตามใจตัวเองมากขึ้น; เพราะว่าวิวัฒนาการมันตั้งกัน ด้วยการอยากอ่อยยิ่งกว่าเดิม.

เมื่อตะกั้พุดแล้ว ถ้าพุดแรกที่สุด ว่าวิวัฒนาการมันตั้งกันขึ้นมา และออกมาออกไป ก็ด้วยเหตุ ก็ต้องการจะให้อ่อยกว่าเดิม : อ่อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย. ทางใจ ก็ตามใจ; มันอยากจะขยายให้อ่อยยิ่งไปกว่าเดิม นั่นแหละคือต้นเหตุของวิวัฒนาการ.

เดี๋ยวนี้เราก็มีวิวัฒนาการทางวัตถุ ของงาม ของสวย ของอ่อย ของกระตุนความรมนี่ ของเสพพิศอะไร ประคังกันเข้ามา; ความอยากอ่อยกว่าเดิม

มันก็ลากตัวไปเป็นวิวัฒนาการ, แล้วก็เพื่อวิวัฒนาการ ตามหัวข้อของเรื่อง ที่ตั้งใจจะพูดในวันนี้ ว่า “วิวัฒนาการ ถ้าไม่มีธรรมะคุ้มครองแล้ว ย่อมเป็นไปได้เพื่อวิวัฒนาการ”.

เดี๋ยวนี้เอาปรากฏการณ์ปัจจุบันเป็นหลัก ก็เห็นอยู่ชุกๆ แล้วว่า วิวัฒนาการในโลกนี้เป็นไปเพื่อวิวัฒนาการ; เพราะว่าปราศจากธรรมะคุ้มครอง แล้วได้พุ่มมาแล้วข้างต้นว่า จะยกตัวอย่างให้ฟัง ช่วงเวลาที่เหลืออยู่นี้ ก็จะยกตัวอย่างให้ฟัง.

.....

### ตัวอย่างวิวัฒนาการเพราะปราศจากธรรมะคุ้มครอง.

วิวัฒนาการเพื่อวิวัฒนาการ นี้ก็แบ่งออกเป็น ๔ ทาง คือ ทางวัตถุ ล้วนๆ ทางหนึ่ง แล้ว ทางกาย ของคนนี้ทางหนึ่ง แล้ว ทางจิต ของคน แล้ว ทางวิญญาน คือสติปัญญาอันสูงสุดของคน เป็น ๔ ทาง :-

ทางวัตถุล้วนๆ ก่อน ที่ว่าคน วิวัฒนาการอะไรขึ้น แล้วทางวัตถุ มันวิวัฒนาการไป เห็นอยู่ชุกๆ ก็เห็นว่า การวิจัยค้นคว้า ที่ก้าวหน้าที่สุดของโลก ปัจจุบันนี้.

ก่อนนี้ก็ไม่ใช่ไม่มี มนุษย์สมัยก่อนป่า ก็มีวิจัยและค้นคว้า แต่มันไม่มาก หรือมันไม่ใช่เรื่องใหญ่โต. เดี่ยวนี้มันวิวัฒนาการมามากขึ้นๆ จนการวิจัยการค้นคว้า สูงสุดนี้ มันก็ทำลายทรัพย์สินงวตามธรรมชาติในโลกนี้วิวัฒนาการไปอย่างน่าใจหาย อย่างที่ว่าไม่รู้จะป้องกันกันอย่างไร, อะไรจะหมดไปจากโลกนี้? ที่มนุษย์ชุกกันขึ้นมา แล้วก็

สูญหายเสียไป. . . เพื่อการพิสูจน์ทดลองอย่างเดียวกันแยะแล้ว; . . . แล้วได้มากี่มาเพื่อ  
บำรุงบำเรอความเอร็ดอร่อยที่ยังขึ้น ไปทั้งนั้น. . .

อย่างว่าชุดน้ำมันในโลกขึ้นมาใช้นั้น มันก็เพื่อสะดวกสบายก่อน. . . แล้วเมื่อ  
เกิดขัดข้องกันนั้น ก็เพื่อบรรเทาฟันกัน ก็ใช้น้ำมันเพื่อบรรเทาฟันกัน หรือเพื่อ  
ไปทำนั่นทำนี่; . . . ก็ล้วนแต่เพื่อว่าเอร็ดอร่อยที่มากไปกว่าเดิม อยู่จังหวัดนี้  
จะขับรถไปกินอาหารกลางวันทีอ่อย ๆ ที่จังหวัดไหน. . . แล้วกลับมาทำงานตอนบ่าย  
จังหวัดนี้, . . . อย่างนี้ทำไปทำไมนี่ ที่คนบ่มันทำไม่ได้.

การวิจัยค้นคว้าทั้งหลายนี้ มันทำให้วัตถุเปลี่ยนแปลงไป, . . . แล้ว  
ก็หมดสิ้นไป. . . แล้วก็บางอย่างก็วิวัฒนาการไป. . . เขาเชื่อกันว่าอีกไม่กี่สิบปี ถ้าขึ้นอยู่  
กันอย่างนี้ แม้คนไหนก็จะมีในโลกนี้; . . . มันเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นไป มันถูก  
กระทำให้สูญหายไปบ้าง เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นไปทุกที จนน่าจะไม่มีในโลกนี้;  
อย่างนี้เป็นต้น. . . หรือมันทำให้ป่าไม้ไม่มี; . . . ฝัก เพราะการวิจัยค้นคว้า ที่มันใช้ไม้,  
ทำลายไม้เสียให้มันหมด.

การวิจัยค้นคว้า ถ้าธรรมชาติไม่คุ้มครองแล้ว จะเป็นไปได้เพื่อความ  
วิวัฒนาการของทรัพยากรของธรรมชาติในโลกนี้. . . แต่ถ้าว่าธรรมชาติคุ้มครองแล้ว มัน  
จะรู้จักทำให้หมดเปลืองน้อย, . . . หรือจะไม่หมดเปลืองเลย, . . . ให้มันทดแทนกันได้;  
เพราะว่าคนจะรักธรรมชาติ รักสมบัติของพระเจ้า ไม่เห็นแก่ตัวกู - ของกูอย่างเดียว  
พอตงเห็นแก่ตัวกู - ของกูอย่างเดียว มันก็เอาเปรียบ; . . . แม้แต่เอาเปรียบพระเจ้า,  
เอาเปรียบธรรมชาติ, . . . วัตถุมันก็หมดไปในโลกนี้.

นี่เรียกว่า วิวัฒนาการทางการวิจัยค้นคว้า ก็ นำมาซึ่งความวิวัฒนาการ  
ทางการทรัพยากรของธรรมชาติ; . . . แล้วบางทีจะเพื่อทำลายทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ

โดยอ้อมอีกมาก, กระจกทำลายเนื้อหนังร่างกายของคนให้มันอ่อนแอไป; อย่างนี้เป็นต้น.

วิวัฒนาการของการคมนาคม. เช่น มีถนนหนทาง มีรถ มีเรือ มีเรือบิน มียานอวกาศ. นี้เรียกว่า คมนาคม; เขาว่าวิวัฒนาการ. แต่มันเพื่อความวินาศของอะไรหลาย ๆ อย่าง ซึ่งมันไม่จำเป็นจะต้องมีต้องทำ; มันก็ทำให้ต้องเป็น ต้องมี ต้องทำขึ้นมา. หรือว่าจะเอาที่ง่าย ๆ อย่างนี้ว่า ถ้าคมนาคมสะดวก มันก็คิดไปอยู่ตรงที่สบาย; บ้านเรือนของตัว บ้านเกิดเมืองนอนของตัวไม่สนใจ; เพราะว่าคมนาคมมันสะดวก ไปอยู่เมืองอื่นหรือประเทศอื่นอะไรก็ได้, ไปหากินเมืองนอกก็ได้, ทั้งบ้านเกิดเมืองนอนที่เมืองไทยนี้ ให้มันวินาศไปก็ได้; วิวัฒนาการของคมนาคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างนี้ได้. เขายังคิดจะไปอยู่ที่โลกพระจันทร์กันด้วยซ้ำไป. นี้อย่างต้น ๆ นะ วิวัฒนาการของคมนาคมนี้ ทำให้คนไม่สนใจกับบ้านเกิดเมืองนอน มันก็เสื่อมไป.

วิวัฒนาการของพิธีรีตองต่าง ๆ. ลองคุยต่อไปอีก : ก่อนนี้ก็ไม่ค่อยมีพิธีรีตองทั้งมลายุหนกัน มันก็เพ็งมี, แล้วก็มี ๆ มาขึ้น. ย่าเข้าใจว่าคนบ้านนั้นจะมีพิธีรีตอง; มันทำไม่เป็น มันยังโง่งงทำอะไรอะไรไม่เป็น. คนบ้านนะ. พอเริ่มทำเป็น มันก็เริ่มมีปัญหา, เริ่มมีความวินาศทางใดทางหนึ่ง; โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทางวิญญาณ คือมันโง่งมขึ้นในความฉลาดนั้น.

พิธีรีตองนี้มันก็ไม่ได้อะไรมากไปกว่าว่าหลอกให้หายกลัว ให้จิตใจมันสบายไปได้พัก ๆ หนึ่ง; เพราะความเชื่อ เพราะความโง่ง มันก็เสียไปในส่วนสติ



ปัญญา. บางทีก็เสียเวลา, บางทีก็เสียวัตถุไป, โหยงที่ไม่ต้องเสีย ในกรทำพิธีรีตอง. แต่แล้วก็ยกย่องกันว่ามันเป็นของสูงสุด, มันก็ต้องทำ, ทุกคนก็ต้องทำ.

ดูที่เห็นง่ายขึ้นไปอีก เช่นว่า วิวัฒนาการสูงสุดของการประมงนี้ สัตว์มันก็หมดทะเล; จะควบคุมให้มันพอดี ๆ กัน ให้มันรู้จักเกิดออกมาบ้างอะไรบ้าง มันก็ทำไม่ได้; เพราะการวิวัฒนาการมันยึกยักเลดของคน อยากรจะรวย อยากรจะกอบโกย อยากรจะอะไรต่าง ๆ; มันก็จับปลากันจนหมดทะเล โดยไม่ต้องใช้เพื่อให้ปลา มันเกิด อย่างนี้เป็นต้น.

วิวัฒนาการที่พื้นธรรมชาติทุกอย่าง มันต้องมีวิวัฒนาการอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาเสมอ; อย่างเขาวัวทำเชือกชลประทานนี้ จะทำให้ข้าวปลาทหารสมบูรณ์; แต่แล้วมันก็มีผลทางอื่น ที่เป็นไปเพื่อผลร้ายก็มี. มันจะต้องคล้าย ๆ กับว่า ต้องแลกเปลี่ยนกันเสมอ : ส่วนที่มันได้ มันก็ได้ขึ้นมา, ส่วนที่มันเสีย มันก็เสียไป.

วิวัฒนาการของเครื่องทุ่นแรงนี้ เราเห็นเครื่องมือเครื่องใช้สมัยนี้ ทุ่นแรงเหลือเกิน เราก็ใจ มีความสุขแน่ มีสันติภาพแน่; แล้วมันก็ตรงกันข้าม : มันเสียความสมดุลย์, เสียความพอเหมาะ, เสียอาการที่ว่ามนุษย์จะใช้เขินเขาเรียวแรงของตัว; มันก็เกิดความไม่สมดุลย์ คือมันไปมากที่ตรงโน้น, มันขาดแคลนที่ตรงนี้, มันไปได้มากที่เจ้าของเครื่องจักร, มันมาขาดแคลนมากที่คนจนอะไรนี้; มันทำให้เค็กร้อนยิ่งขึ้น ในทางจิต ในทางวิญญาณ.

เดี๋ยวนี้เราก็กู้ *บุษยเครื่องหุ้มแวง* เห็นไหม? แต่มันเป็นศิปิศาจะไรอันหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดความไม่พอคิ ไม่สมตูลย์กันขึ้นมา; กระทั่งคนที่ยกงานนั้น ไม่รู้จะเอาอะไรกิน; คนที่มีปัญญา มีเครื่องหุ้มแวงมาก ก็รวยเป็นมหาเศรษฐี.

ถ้าทุกคนใช้กำลังกายผสมๆ เท่าๆ กันไป ปัญหาก็จะไม่มากอย่างนี้; *อย่างความคิดของมหาตมคันทัน* นั้น ใครๆ เขาหาว่าแกบ้า ที่จะทำให้ทุกคนมันผ่ายทอผ้ำไว้กันไปเรื่อย ๆ, อย่างเอาเครื่องจักรมาทอผ้ำ, หรือว่าอย่างเอาเครื่องจักรมาทำอย่างนั้น อย่างนี้ จะทำให้เกิดความไม่พอคิ แล้วจะลำบากแสนสาหัสทีหลัง.

เดี๋ยวนี้ เราก็กู้เริ่มเห็นว่า ความคิดมันมันเป็นความคิดที่ลึกซึ้ง; *จะนั้นอย่างบุษยเครื่องหุ้มแวง*, มันแรมคิ มันสร้างอะไรให้หันตาเห็น; แต่แล้วมันก็ตัดรากเหง้าของความสงบสุขอย่างอื่น.

เดี๋ยวนี้เราก็กู้หน้าทางวิชา ทางนั้นทางนี้ ที่ลึกซึ้งขึ้นไป โกลธรรมาชาติ ส่วนที่เป็นธรรมชาตินั้นก็ไม่เข้าใจ ก็แก้ปัญหาก็ไม่ได้. เรื่องในจิตใจยังเป็นของธรรมชาติอยู่ คนก็แก้ปัญหานี้ไม่ได้, ก็มีความทุกข์.

นี่เรื่องทางวัตถุก็ยกตัวอย่างมาให้เห็นพอสมควรแล้ว วิวัฒนาการนั้นมันทำให้เกิดวินาศนาการ อย่างในทางวัตถุนั้น. เดี่ยวนี้เราขาดแคลนทรัพยากรของธรรมชาติ ไม่ใคร่สนใจกับธรรมชาติ; ทำให้ธรรมชาติเปลี่ยนไป จนเป็นไปในทางที่เล็ดรื้อนแก่มนุษย์เอง คือความไม่พอเหมาะพอคิ ความไม่สมส่วนแก่กันและกัน ในระหว่างคน ระหว่างสัตว์ ระหว่างธรรมชาติ ก็เป็นเรื่องวินาศอย่างลึกซึ้ง. อย่างนี้

พวกที่เขานับถือพระเจ้า เขากว่พระเจ้าส่งโทษมนุษย์ ผู้ไปยึดแย้งทำตายทว้พ้ขมบัต  
ของพระเจ้า; แล้วก้จรงที่สุค น้เรือกว่ทางจตุ.

.....

คุดอไป ทางร่างกาย วัตถุไม่มีชีวิต ร่างกายน้หมบอ้งร่างกาย  
ของสิ่งที่มีชีวิตโดยเฉพาะคน ร่างกายของคนน้ได้รับความวินาศลงไป  
อย่างไบบ้าง เพราะวิวัฒนาการของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างย้งในปัจจุบันน้.

แต่มันออกจะเป็นเรื่องที่เราใจยาก หรือล้บกันอยู่ เช่น การวิวัฒนาการ  
ทางการแพห้ การอนามย ซึ่งถือว่สำคัญที่สุด กาลังรับเรงอย่างที่สุดน้; มันก็  
มีวิเนกนาการเกิดขึ้น ในส่วนสีก คือดความต้านทานในร่างกายน้ถ้อยลง; เพราะว่  
การแพห้ การอนามย มันลวช่วยเสย. การต้านทานมันถ้อยลง; โรคภัยไข้เจ็บ  
มันก็เกิดขึ้น. หรือมันเกิดแปลกซันมา เป็นปัญหาที่ไม่มีที่สิ้นสุด; เหมือนกับ  
จับปล้ใส่กระตัง. แต่ไม่ใช่จะติเตยว่ การแพห้ การอนามยนี้ไม่ดี แต่ถ้ามัน  
วิวัฒนาการโดยปราศจากธรรมะแล้ว มันมีไม่เกิดขึ้นมาได้มาก ๆ ทีเดียว.

เราพัฒนากันจนร่างกายน้เหมือนกับว่ ของที่กรอบ แดกง่าย เพราะ;  
เพราะเราไม่ใช่วิวัฒนาการทางการแพห้ ทางการอนามยอะไรมาถเกินไป ซึ่งเมื่อ  
สมัยคนบาในันมันไม่มี แล้วทำไมมันอยู่ได้? มันอยู่ด้วย Immunity ในร่างกาย ใน  
ธรรมชาติสูงสุด; มันบ้องกันหนาว บ้องกันร้อน บ้องกันเชื้อโรค. บ้องกันอะไรได้  
อยู่ในตัวร่างกายน้เอง. แต่พอมารู้จักเรื่องอนามย มันก็สูญเสียการบ้องกัน  
ตามธรรมชาติ; ฉะนั้น เราจึงอ่อนแอ เมื่อไปเทียบกับคนป่าสมัยนั้น แล้วเรา  
ก็เลือกเอาชีว่อย่างไหนมันดี?

เดี๋ยวนี้ วิวัฒนาการทางการแพทย์ ทางวิทยาศาสตร์มันเลยเกิดขึ้น เกิดปัญหาที่จะต้องกุมกำเนิด, เห็นไหม? ซึ่งนำหัวอย่างยิ่ง จะต้องกุมกำเนิด. มีปัญหาอย่างทีคนบ้าเขาไม่เคยไขท้าว. ทีจริงมันก็ต้องถึงอย่างนั้น; ถ้ามีธรรมะพอแล้ว มันจะไม่มากถึงอย่างนั้น, ไม่เกินอย่างนั้น. หรือว่า ถ้ามีธรรมะพอ มันก็ยังไม่ต้องกุมหรือก มันยังจะช่วยกันไปได้. ถ้าเกินความสมควร ในความพอที่แห่งการเกิด. มนุษย์ก็เกิดจนไม่มีอะไรจะกิน; จะเรียกว่าดีหรือร้ายอย่างไรกัน.

ที่เป็นของละเอียดปลีกย่อยซอยเข้ามา ก็วิวัฒนาการเครื่องบำรุงบำเรอ สุขภัณฑ์ต่างๆนี้ ก็ว่าดี ว่าสะดวก ว่าสวย ว่าสบาย สำหรับสุขภัณฑ์ต่างๆ ในห้องนอน ห้องส้วม ห้องอาหาร ห้องอะไรต่างๆนี้. แต่แล้วมันก็วิทยาศาสตร์ในทางความเข้มแข็งอดทน กระทั่งโรคภัยไข้เจ็บบางชนิดที่มันไม่อาจจะเกิดแก่คนเข้มแข็ง มันก็มาเกิดแก่คนอ่อนแอ.

สุขภัณฑ์ทั้งหลาย ทำให้คนอ่อนแอ. พุงแล้วเดี๋ยวก็จะว่าหยาบโตน หรือเกินไป การที่เรามาห้องนี้ มีลัทธิชักรักรันนี้ มันเสียไปในทางความเข้มแข็ง; สุขคนที่ไปนั่งถ่ายตามธรรมชาติตามสมัยก่อนก็ไม่ได้.

เดี๋ยวนี้มันพัวพันกันไปหมด เรื่องเชื้อโรคเรื่องอะไรต่างๆนี้. เมื่อคนอ่อนแอ เชื้อโรคมันก็มีชี มันก็เกิดขึ้นได้, หรือมันทำอันตรายได้. ถ้าคนเข้มแข็ง เชื้อโรคมันก็เหมือนกับไม่มี.

นี่การมีความบำรุงบำเรอ ทะนุถนอมกัน ด้วยสุขภัณฑ์อะไรต่างๆ; นี่ทำให้คนอ่อนแอ แล้วก็จะสร้างโรคขึ้นมามาก สำหรับคนที่มันอ่อนแอ.

ที่นี้เรื่องทางกาย เช่น ความสวยงามระดับประดาในบ้านเรือน มันก็ไม่ใช่ผลดีแก่ทางร่างกาย; มันเหลือ มันเกินไป มันระกรรุงรัง ที่เรากำลังหลงกันนัก เช่น วิหิง, เครื่องวิหิงกระจายเสียงนี้ ที่จริงมันก็เป็นสิ่งที่มีประโยชน์มากก็ได้. แต่ว่าคนไม่ได้ใช้ไปในทางนั้น; กลายเป็นใช้เพื่อส่งเสริมความสนุกสนานเขรยอว้อย คืออยากอว้อยมากกว่าเดิมทางหู, เป็นวิวัฒนาการทางหู ก็วิวัฒนาการในทางร่างกาย มันสูญเสียกายวิเวก.

ตัวที่มีเครื่องวิหิง หรือเครื่องบันทึกเสียง มากขึ้นทุกบ้านทุกเรือนนี้ มันเสียกายวิเวกไปมาก; มันให้เกิดอาการที่เรียกว่า “*คำเข่าเข่าลึซอ*” นี้ มันมีคนที่ไม่มีบรรเลงอะไรไปเสียตลอดเวลา *แล้วมันดีที่ตรงไหน?* มันทำให้ร่างกายนี้ทรุดโทรม ที่จะนั่งฟังเพลง นั่งฟังยี่โกเป็นชั่วโมงๆ ก็สูญเสียกายวิเวกด้วย.

ถ้ามีโทรทัศน์ มันก็ทำลายสายตาของคนดู นี่เสียหายทางร่างกาย; ทำลายจิตใจของเด็กให้หรามลง; รู้จักแต่เลือกเรื่องที่ส่งเสริมทางกามารมณ์, อว้อยยิ่งขึ้น ไปทางตา ทางหู ทางจมูก; ทั่วโลกเป็นอย่างนั้น. เรื่องวิชาความรู้แท้ๆ มันไม่ค่อยมี หรือเรียกว่าไม่มีดีกว่า.

สิ่งที่มีประโยชน์ในทางสันติสุขไม่ใช่ ไปใช้ในทางที่ตรงกันข้าม เช่นจะชยเวสทวิหิงหรือทีวี บรรยายเทศน์บรรยายธรรม สักชั่วโมงหนึ่งก็ทั้งยาก; *ตลอดคืนตลอดคืนเขาก็ส่งเรื่องที่เขาอยากส่ง* เพื่อความอว้อยยิ่งขึ้นไป. ที่เรียกว่าวิวัฒนาการนี้ เรียกว่า วิวัฒนาการทางวิหิงทางทีวีนั้น คือวิวัฒนาการทางร่างกายและจิตใจของคนที่ไม่ใช้มันในเวลานี้.

วิวัฒนาการของสิ่งเสฟตติ : บุหรี, บุหรืออย่างเดียว ในโลกเวลานี้ มีตัวเลขเขียนไม่ไหว ที่เขาได้ใช้ไปเพื่อการติดบุหรี แล้วก็เผาให้เป็นควันหมดไป ในโลกทั้งโลกนี้ นับไม่ไหว ไม่รู้ก็พันก็แสนล้าน ก็เพื่อทำลายสมรรถภาพของร่างกายเท่านั้นแหละ แล้วก็เสียเงิน เสียของ เสียเวลา เสียอะไรไป.

ที่นี้ ยวดยาน, วิวัฒนาการทางยวดยาน, หรือที่เนื่องด้วยยาน ก็ทำให้เท้าของเราไม่สามารถ หรือสามารถน้อยลง เพราะเรามียาน มีรถยนต์; กระทั่งว่าเท้าของเราจะเดินไม่ได้ในอนาคต; เพราะวิวัฒนาการทางยวดยาน.

เครื่องนุ่งห่ม นึกเหมือนกัน เมื่อทำให้เนื้อหนังอ่อนแอลง ด้วยเครื่องนุ่ง เครื่องบัง; สมรรถนะของเนื้อหนัง ก็จะต่อต้านร้อนหนาวอะไร มันก็น้อยลง; ไม่มองดูกันในแง่นี้, นี่มันมากเกินไป มันก็เกิดความเสี่ยงหายชั้น.

ที่นอน เกี่ยวกับยอนว่า มีที่นอนวิเศษอะไรก็ไม่ทราบ ที่จะทำให้นอนแล้วเกิดความรู้สึกทางกาย ทางผิวหนัง ทางจิตใจ ทางกามารมณ์. ที่นอนที่ใส่วัตถุเหลวเคมีอะไรไว้ในที่นอน ก็ทำให้เกิดความนิ่มนวลแก่ผู้นอน; อย่างนี้ ก็ต้องเรียกว่าวิวัฒนาการใหม่ๆ หยกๆ หรือบีนี่ บีกลายนี่เอง. แต่แล้วก็เพื่อความวินาศในทางจิตใจ ไม่นอนมาก ก็กลายเข็นนอนมาก เข้มแข็งกลายเป็นอ่อนแอ ไม่รู้สึกทางกามารมณ์ ก็ไปรู้สึกทางกามารมณ์. วิวัฒนาการนี้มันเพื่อความวินาศของจิตใจ.

ที่นี้ วิวัฒนาการทางการสะสม มันก็ทำให้บ้านรกรุงรังไปหมด.

เรื่องเพลง เรื่องดนตรี วิวัฒนาการขึ้นมาเท่าไร; กายวิเวกกี่หมดไป  
เท่านั้น; ทรมานเล่นประสาท. แต่เขาก็อ่าดี วิเศษ มีค่ามาก จนเพลงนี้เป็นเรื่อง  
ที่ประกวดประชันกัน มีรางวัลเป็นแสนเป็นล้านอะไรก็ได้; แต่เพื่อมาทำลายคนให้  
มันทรุดโทรมลงไป ไม่มีส่วนที่ทำให้จิตใจให้รักสันติภาพคุ้มกันเลย มันไม่คุ้มกันเลย.

เดี๋ยวนี้มี วิวัฒนาการใช้ของเทียมแทนของจริง ก็พอจะรู้กันกระมังว่า  
ยะไร แล้วมันทำอะไรขึ้นมา มัน ก็สูญเสียมรรฐิยจักความถูกต้อง หรือของจริง  
หรือความพอดี; มันมากเกินไป.

นี่เรียกว่า ทางร่างกาย ทั้งหมด มีความเสื่อมทางร่างกาย. ความเข้ม  
แข็งทางร่างกาย, ความไม่ถูกรบกวนทางร่างกาย, ความไม่หลงใหลทางร่างกาย,  
มันหายไปหมด; เกิดตรงกันข้ามขึ้นมาแทน เรียกว่าวิวัฒนาการ ประเภทที่ทำให้  
เกิดวินาศนาการแก่ร่างกาย, หรือทางร่างกาย.

.....

เวลาเหลืออีกนิด ก็อยากจะพูดทางจิต **เรื่องทางจิต** นี้ก็เคยพูดมากแล้ว  
แต่ก็เอามาพูดอีก เพื่อมาอยู่พร้อมๆ กัน สำหรับเทียบเคียง.

อยากจะระบุงบไปเลยว่า วิวัฒนาการทางการศึกษาแห่งยุคปัจจุบันนี้  
มัน เป็นไปเพื่อวินาศนาการทางศีลธรรม ทางจริยธรรม. ก็พูดอย่างนี้ไม่กลัว,  
แล้วพูดให้บางคนโกรธ, แล้วก็พูดให้บางคนต่ำ แล้วก็ไม่กลัว. พูดว่า "วิวัฒนาการ  
ทางการศึกษา สมัยปัจจุบันนี้ เพื่อวินาศนาการทางศีลธรรมและจริยธรรม".

ยุคนี้เรียกว่ายุคบึงบอง ก็อกแก๊กๆๆ หอะไรแน่นอนไม่ได้ อย่างนี้ หมายความว่า การศึกษาสมัยนี้ เพื่อปากเพื่อท้องเพื่ออาชีพ ก็คือเพื่อความอรร้อยที่ยิ่งขึ้นไป; ตามความมุ่งหมาย ที่เป็นรากฐานของวิวัฒนาการทั้งหลาย. วิวัฒนาการที่มันงอกออกไป งามออกไป มันก็เพื่อร่ำกว่าที่มีอยู่แล้ว. แม้แต่ต้นไม้ที่มันจะยื่นกิ่งออกไปไปทางนี้ หรือว่าจะงอกรากไปทางนี้ให้มาก ก็เพื่อร่ำกว่าที่มีอยู่แล้ว. ต้นไม้แก่ๆนี้. คนเราก็เหมือนกัน วิวัฒนาการทางไหนก็เพื่อร่ำยิ่งขึ้นไปในทางนั้น.

ทั้ง การศึกษาเดี๋ยวนี้ ตกอยู่ในกำมือ ของคนที่เบ็นทาส ของวิวัฒนาการ เพื่อความอรร้อยยิ่งขึ้นไป. การศึกษาทั้งหลายมีเพื่อสติปัญญา เพื่ออาชีพ เพื่อรายได้ที่คิดว่า; ส่วนที่ว่าเพื่อมนุษยธรรมเพื่ออะไรนั้น พวกมันแค่ปากแล้ว เพราะใจมันเปลี่ยนแล้ว. เมื่อใจเป็นทาสของร่างกาย ของวัตถุแล้ว มันก็ไม่เหลียวแล ทางศีลธรรม ทางจริยธรรม.

ฉะนั้น การศึกษานี้ ยังเป็นสมัยปัจจุบันมากยิ่งขึ้นไปแล้ว; ก็ยิ่งลดเรื่องของศีลธรรม ของจริยธรรม มากขึ้นไปเท่านั้น. ถ้าเราไปตามกันฝรั่ง เราก็ได้การศึกษาย่างนั้นมา; ก็ผลที่มันเกิดขึ้นในโลกนี้ ที่พวกฝรั่งเขาเป็นผู้นำ:—

การศึกษาเพื่ออยู่ที่ กินดี ในที่สุดก็เพื่อปาก เพื่อท้อง เพื่อเงิน เพื่ออะไร ที่อรร้อยยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม; ไม่มีเพื่อพระเจ้า ไม่มีเพื่อศีลธรรม; ไม่เหมือนกับการศึกษายุคก่อน. เพราะว่าการศึกษานี้ มันได้วิวัฒนาการบริสุทธิ์เดียว, วิวัฒนาการขึ้นมาถึงระดับนี้; โดยไม่เหลียวดูอะไร ไม่เปิดโอกาสให้ธรรมะเข้าไปควบคุม, ไม่ใช่การศึกษาเพื่อประโยชน์แก่การเข้าถึงธรรมะ หรือเข้าถึงพระเจ้า.



ฉะนั้นการศึกษาเดียวกัน จึงเป็นไปเพื่อปลา เพื่อทอง เพื่อต้น เพื่อเอริคอร้อย รั้วอยู่  
แก่ใจด้วยกันทุกคน.

ฉะนั้น ศีลธรรมหรือจริยธรรม มันก็ ถูกเหวี่ยงไปเสียทางหนึ่ง ให้  
เป็นเรื่องของบุคคล. นี่เขามีเหตุผลอย่างนั้น; แต่แล้วใครจะไปเอา ในเมื่อ  
เรื่องนี้ ฝ่ายนี้ มันมีน้ำหนักกว่า ยี่สิบกว่า เอริคอร้อยกว่า ก็ไม่มีใครไปสนใจเรื่อง  
ศีลธรรม. ฉะนั้น โฉงการศึกษา จึงมีศีลธรรมอยู่แต่ในสมุด สำหรับให้เด็กเขาจด  
ไม่มีอยู่ที่เนื้อที่ตัวของเด็กเลย.

นี่คือที่ การกีฬา, วิวัฒนาการของการกีฬา ขึ้นมาถึงยุคปึงปองตๆ  
ร้อนๆนี้ ก็เพื่อวิชาของ "น้ำใจนักกีฬา". น้ำใจนักกีฬากำหนดไปจากโลก  
เล่นกีฬาเพื่อเอาเปรียบ เล่นกีฬาเพื่อทำลายน้ำใจนักกีฬา; ก็หมายความว่า เขาไม่มี  
กติกาสำหรับกีฬา. เพราะกีฬาสมัยนี้ มันกลายเป็นเรื่องแพ้ เรื่องชนะ; ไม่เหมือน  
สมัยโบราณโน้น ซึ่งกีฬาเพื่อแสดงน้ำใจนักกีฬา.

เราที่รู้จักอยู่ เห็นกันอยู่ เห็นว่า สนามกีฬาระหว่างโรงเรียน ระหว่าง  
มหาวิทยาลัยนี้ ต้องให้ครูไปคุม, เป็นผู้คุมนักเรียนซึ่งเป็นนักกีฬานั้นไป. ครู  
ประจำชั้นคุมไป เพื่อจะไปคุมนักเรียน; เพื่อจะไปคุมกองเชียร์นักเรียน แล้วก็มี  
เรียกว่าสรวัดกีฬา ในสนามกีฬา เพื่อจะควบคุมทีมนี้แพ้คือความสามารถของครูอีก  
ทีหนึ่ง. แล้วก็มีตำรวจกีฬาในสนามกีฬา; เพื่อจะจัดการให้เด็ดขาดลงไป เมื่อมัน  
เกิดการทะเลาะวิวาทกัน; แล้วในที่สุดมันก็ไม่พ้นที่จะมีการทะเลาะวิวาทกัน  
ไม่มีความเป็นนักกีฬา เพราะว่าจิตใจมันถูกทำให้เสียไปที่ละน้อยๆ โดยไม่  
รู้สึก.

คนไปแข่งขันกีฬาเพื่อตัวกู - ของกู นี่ แล้วเขาก็ชิงชัยนั้น ไปเพื่อส่งเสริมความรู้สักเป็นตัวกู - ของกู พวกกู ; แม้แต่กีฬาระหว่างชาติ มันก็มีเสียตกยางออก. มนุษย์สมัยนี้ ที่ว่าเล่นกีฬานั้น เพื่อมาแสดงความไม่เป็นนักกีฬาออกมา พร้อมอยู่ทุกระเบียดนิ้ว ที่จะเอาเปรียบ ที่จะโกง. พอเล่นหลายๆ สิบครั้งเข้า ก็กลายเป็นคนที่สมบูรณ์ที่สุด ที่จะเอาเปรียบ และที่จะโกง ที่จะไม่มีความเป็นนักกีฬา ไม่ใช่กีฬาอย่างสมัยก่อน.

นี่สมัยนี้ การกีฬา วิวัฒนาการขึ้นมาสูงสุด พรวดเคียวถึงระดับนี้ ก็เพื่อหมดความเป็นน้ำใจนักกีฬา ซึ่งเราต้องการอย่างยิ่ง; ฉะนั้นข้อที่ว่า ต้องเอาครูมาคุม ต้องเอาตำรวจกีฬามาคุม เอาตำรวจกีฬามาคุม นี่บอกอยู่ในตัวแล้ว ว่าการเล่นกีฬานั้นเสื่อมลงไปเท่าไร จนไม่มีความเป็นนักกีฬา.

ที่นี่เรารู้ถึง เรื่องการเมือง สมัยโบราณไม่มีการเมืองกัว่าได้. สมัยคนป่าไม้ต้องมีการเมือง; พอสมัยเป็นคนบ้านขึ้นมาเริ่มมีการเมือง. เห็นว่ายุคปัจจุบัน มีการเมืองสุดเหวี่ยง วิชาของสันติภาพทุกระดับเลย; การเมืองยิ่งเจริญเท่าไร สันติภาพอันแท้จริงในโลกย่อมหายไปเท่านั้น.

ความซื่อตรงสูญหายไปจากโลก . เพราะว่าการเมืองเป็นเรื่องตลบ-แตกลง; ถ้าเราหายใจเป็นเรื่องการเมืองอยู่ตลอดเวลาตลอดคืน มันก็คือการย้อมความตลบแตกลงไปในจิตใจ; สันติภาพในโลกก็มีได้เกิดขึ้น. ลองพิจารณาดูเถิด สันติภาพในโลกพอจะกลับมา หรือว่าจะยิ่งหายไป ก็ดูจากเรื่องของการเมือง.

ที่ว่าเรื่องเศรษฐกิจ ก็เป็นบริวารของการเมือง ก็เลยเป็นลูกกะโหลกของการเมือง ก็ถูกลากไปตามการเมือง. หรือว่าถ้าเราจะไปมองเศรษฐกิจ ในแง่ที่ว่า จะหามาให้มาก เขาเปรียบผู้อื่น มันก็ยังเป็นกิเลสมากขึ้นไปอีก คือไม่กินอยู่แต่พอดี. หามาให้มาก เพื่อให้กินอยู่เกินพอดี, ก็กินคืออยู่ที่นั่นแหละ เป็นการเกินพอดี.

เดี๋ยวนี้ผู้พูดัน "กินคืออยู่ที่", ที่จริงมันเลยนั้น มันเลยกินคืออยู่ที่. ถ้าพูดแต่เพียงว่า "กินอยู่แต่พอดี" ยังพอค่อยฟังได้; แต่แล้วมันก็ยังเสยการกินอยู่แต่พอดี. เขาไม่มีเศรษฐกิจให้กินอยู่แต่พอดี เขามีเศรษฐกิจเพื่อให้กินแต่อยู่ที่, หรือเกินกินคืออยู่ที่ยิ่งขึ้นไปอีก.

อีกทางหนึ่ง เศรษฐกิจก็เพื่อจะลงทุน เขาส่วนเกินมาอีก. เขาคำไรมาอีก; ก็เป็นเสียอย่างนี้ ก็หาความสงบสุขในโลกนี้ไม่ได้.

อยากจะพูดถึง เรื่องโภชนาการ อีกทีหนึ่ง. *เดี๋ยวนี้ปรับปรุงเรื่องอาหาร* การกินที่เรียกว่าโภชนาการ ของที่กิน แม้แต่ *ภาษาที่ใส่* หรือ *การจัด* *การทำ* *วิธีกิน* อะไร มันก็ *วิวัฒนาการ* มาก; เรียกว่าวิวัฒนาการทางโภชนาการ มุ่งหมายจะให้กินคืออยู่ที่ ให้มีความสุข.

แต่แล้วมันเป็นเรื่องที่น่าขบขันว่า มันหมดความเป็นอิสระภาพจากกิเลส, ไม่มีความเป็นอิสระเห็นอัน, เป็นทาส <sup>๕</sup> <sup>๖</sup> มากขึ้น เท่าที่โภชนาการ มันเจริญหรือวิวัฒนาการ.

คู่กันไปกับเกษตรศาสตร์ บ้านเรือนสวยงามระเบียบเรียบร้อยทันสมัย มีเทคนิคในความอะไรต่างๆ นี้ แต่แล้วก็หมดความเป็นอิสระจากกิเลส หมดความสันโดษในการกินอยู่หลับนอน ให้พอเหมาะพอดีไม่มีความทุกข์.

มีเรื่องต้องจ่ายเงินเดือนไม่พอ เกี่ยวกับการอยู่ในบ้านในเรือน ห้องนอน ห้องใช้ ห้องหนึ่งอะไรนี้ เรียกว่ามัน วิวัฒนาการเพื่อหมดความสันโดษ ในการกินจะมีชีวิตอยู่. ไม่ใช่ว่าเกษตรศาสตร์นี้จะช่วยให้คนรู้จักประหยัด, หรือว่ารู้จักเป็นอยู่อย่างสันโดษ. ยุคปัจจุบันนี้ เกษตรศาสตร์เป็นไปเพื่อลุ่มหลงกันมากขึ้น.

เรื่องเสริมสวย นึกก็มีมากขึ้น คนบ้าทำไม่เป็น, ต่อมาก็คือเป็นคนบ้านแล้วก็ทำเป็น นึกก็สูงส่งในยุคนี้อย่าง. *เรื่องเสริมสวยนี่ก็เพื่อหลอกลวง*; มันไม่สวยทำให้สวย จะไม่เรียกว่าหลอกลวง แล้วจะเรียกว่าอย่างไร? นึกก็คือการหลอกลวง.

หลอกลวงก็เพื่อกามารมณ์; เพราะว่ามันไม่มีเรื่องไหน ที่จะครอบงำจิตใจของมนุษย์ เท่ากับเรื่องกามารมณ์. อย่าง *พระพุทธเจ้าท่านก็ว่า ไม่มีอะไรจะครอบงำจิตใจผู้ชายมากเท่าเรื่องผู้หญิง ไม่มีอะไรจะครอบงำจิตใจผู้หญิงมากเท่า กับเรื่องของผู้ชาย*; ท่านว่าอย่างนี้.

เดี๋ยวนี้ เราก็คือ มีเรื่องเสริมสวยสำหรับผู้หญิงสำหรับผู้ชาย, แล้วมันไปตกหนักอยู่ทางฝ่ายผู้หญิง คือ ผู้หญิงถูกหลอกให้ลุ่มหลงในการเสริมสวย มุ่งหมายจะหลอกอีกฝ่ายหนึ่ง, ให้เผลอตรงกันข้ามนั้น มาอยู่ในอำนาจของตัว เพื่อตัวจะได้ประโยชน์. มีความหลอกลวงอย่างนี้ ก็เลยกลายเป็นโสเภณีทางวิญญาณกันไปหมดทุกคน ที่ทำการเสริมสวยให้เกินกว่าธรรมชาติ ที่เนื้อที่ตัวของตน.



เป็นมนุษย์ที่ไม่ใช่มนุษย์ไป. เรื่อง เพลง เรื่อง ดนตรี เอามาเป็นอุปกรของ  
สิ่งเหล่านี้ ก็สูญเสียจิตตวิเวก ก็อจิตจะได้พักผ่อนสักหน่อย ก็เอาเพลงเอาดนตรี  
มากระตุ้นไว้เรื่อย จนเป็นโรคเส้นประสาท.

ในที่สุดก็มาถึงเรื่องศิลปะ ศิลปะอย่างสมัยนี้ ยิ่งน่าสงสาร แล้วยิ่งบูซา  
กันมากก็ยิ่งน่าสงสารมากขึ้นไปทุกที ก็ยมัน ทำให้โง่ด้วยความฉลาดยิ่งขึ้นทุกที  
หรืออะไรนี่ ก็ฉลาดที่จะสร้างแบบวิธิตัด วิธีกู้ หรือให้ความหมายนั้นมันฉลาด,  
แล้วก็ให้คน ไปเรียนเข้า จึงจะรู้ว่านั่นเป็นสวย สวยอย่างนั้น ๆ. แต่แล้วไม่มี  
ประโยชน์อะไรเลย นอกจากให้มันมีเรื่องมากขึ้น สำหรับจะมันเมาในทางวิญญาณ,  
ให้โง่ทางวิญญาณ. ให้อฉลาดในทางความประคิษฐ์ประคอย; แต่ว่าโง่ไปในทางที่  
ไปเสียเวลา, และ แทนที่จะใช้เวลาเพื่อสันติสุขสันติภาพ กลับ ไปใช้เวลาให้  
มันเมาในศิลปะ ซึ่งก็ไม่นำมาซึ่งสันติสุขหรือสันติภาพ.

แต่พวกที่เป็นเจ้าของศิลปะ เขาก็พูดว่า นี่ทางเดียวที่มีมนุษย์จะละกิเลส  
ไม่สนใจกับกิเลสหรือความทุกข์ มาสนใจเรื่องศิลปะ. นี่ก็เถียงกันอยู่อย่างนี้ แล้วก็ดู  
เขาเองซิ.

อาตมาก็ดูมาตั้งแต่แรกเริ่มเดิมทีจนบัดนี้ เลยเห็นว่า ศิลปะนี้วิวัฒนาการ  
ถึงขนาดนี้ เราก็วินาศในทางวิญญาณ; สูญเสียความเป็นอิสระของจิตใจทาง  
ธรรมชาติ สูญเสียความไม่ถูกหลอกหลวง กลายเป็นถูกหลอกหลวง โดยวิถีทางของศิลปะ  
ที่พาไกลออกไป ไกลออกไป เสียเวลามาก เปลืองมาก เหนื่อยมาก ปวดสมองมาก; แต่  
แล้วก็ไม่มีประโยชน์แก่สันติภาพเลย. วิวัฒนาการของศิลปะสมัยปัจจุบันนี้ เป็นอย่างนี้.

พูดอีกทีหนึ่งก็ว่า ถ้าเราดูกันไปแล้ว วิวัฒนาการสูงสุดตามแบบของ ตะวันตกนี้ ก็คือ วิทยาศาสตร์, ความวิทยาศาสตร์ของเขามีค่าอย่างตะวันออก. ตะวันตก เป็นเรื่องทางวัตถุ เป็นเรื่องเนื้อหนัง; แม้ว่าจะไม่ใช่ทุกคน. แต่ส่วนใหญ่ที่พูด พวกฝรั่ง พวกตะวันตก; เมื่อเราพูดถึงฝรั่ง ~~เขา~~ถึงตะวันตกที่เป็นวัตถุนิยมที่ก้าวหน้าอย่างพรวดพรพา เหมือนกับวิ่งไปในทางวัตถุนิยม.

นี้ถ้าตะวันตก หรือวัฒนธรรมตะวันตกเจริญเต็มที่ เราก็สูญเสียของมีค่าอย่าง ตะวันออก, เรื่องทางจิตทางวิญญาณของฝ่ายตะวันออก ซึ่ง เล็งถึงเรื่องจิตเรื่อง วิญญาณ ยิ่งกว่าเรื่องเนื้อหนังหรือเรื่องทางวัตถุ; เราไปเอาเรื่องทางวัตถุ เราก็สูญเสียเรื่องทางวิญญาณ. ถ้าว่าวิวัฒนาการแบบตะวันตก มันก็คือวิวัฒนาการ แบบตะวันออก เสียหายหมดในทางเรื่องจิตเรื่องวิญญาณ.

ศาสนาทุกศาสนา เกิดในซีกโลกฝ่ายตะวันออก ฉะนั้น ตะวันออกจึง เรียกว่ามีศาสนาอยู่ในสายเลือด, เป็นเรื่องจิตเรื่องวิญญาณ แล้วไม่ยอมเป็นทาส ของวัตถุ. ที่นี้ ทางฝ่ายตะวันตก เขาก็เคยหนักในทางศาสนา ที่รับ ไปจากตะวันออกนี้; แต่แล้วก็เปลี่ยนไป ๆ จนไปเป็นศาสนาที่มีความเจริญทางวัตถุ; ออกชื่อพระเจ้าแต่ ปาก ใจเป็นวัตถุ.

ถ้าว่า วัฒนธรรมตะวันตกสูงสุด ก็คือความวิทยาศาสตร์ของวัฒนธรรม ตะวันออก. แต่เดี๋ยวนี้ทั้งตะวันตกทั้งตะวันออก ก็กำลังจะเหมือนกัน ในข้อที่ว่า เป็น ทาสของวัตถุกันไปหมด; แล้วโลกนี้ก็วิทยาศาสตร์เข้าทำนองเอง. ถ้าช่วยกันดองไว้; อันหนึ่งไปทางวัตถุ, อันหนึ่งไปทางจิตใจ, เหมือนกับเป็นเครื่องดองไว้ โลกนี้ก็ไม่ วิทยาศาสตร์เร็วเกินไป.

ความฉลาดของตะวันตกอยู่ที่ปรัชญา. นี่ท่านทั้งหลายบางคนคงจะไม่เข้าใจว่า ปรัชญาคืออะไร? เป็นเรื่องลึกลับที่ปฏิบัติไม่ได้. ความรู้ทางปรัชญาอาจจะถูก หรือว่าล้นไปจนถูก; แต่แล้วปฏิบัติไม่ได้ เพราะเขาไม่บังคับจิตใจได้. เขาเป็นทาสของวัตถุ ของ ~~เขา~~ หรือร่อยทางภวามารมณ์; ปรัชญานั้นจะถูกตั้งอย่างไรก็ปฏิบัติไม่ได้ เพราะเขาบังคับจิตใจไม่ได้.

แต่ว่าฝ่ายที่ถือเคร่งในทางศาสนา ฝ่ายตะวันออกนี้ มุ่งหมายแต่จะบังคับจิตใจให้ได้. พอบังคับจิตใจได้ มันก็ไม่ตกไปฝ่ายความทุกข์ ไม่ต้องรู้อะไรมาไม่ต้องรู้ปรัชญาก็ได้; เพราะเราสามารถบังคับจิตใจให้อยู่ในร่องรอย ไม่เกิดติดออกไปเป็นทาสของกิเลส. ฉะนั้น ปรัชญานั้นมันก็ยังไม่มีประโยชน์อะไร ยิ่งเพื่อเจ้ออยู่.

วิวัฒนาการสูงสุดของปรัชญา ก็คือความวิเศษหมด ของการรู้แจ้งแทงตลอดทั่วจิตใจโดยตรง. เราก็ยังไปตามกันพวกฝรั่งในเรื่องของปรัชญา ซึ่งแม้ว่าจะทำไปได้ สูงสุด มันก็ความจริงเพื่อความจริง ที่มนุษย์ยังปฏิบัติไม่ได้ ก็ไม่มีประโยชน์อะไร; ไม่ต้องปรัชญา เอาเรื่องศีลธรรม, เอาเรื่องศาสนา, ปฏิบัติลงไปให้ได้ มันก็มีสันติสุขในโลกนี้. นี่ขอให้พยายามทำตนให้เป็นอิสระ แล้วก็เข้าใจถูกต้องสิ่งที่เรียกว่าวิวัฒนาการ.

.....

### วิวัฒนาการทางเนอหน่ง ก็คือวิวัฒนาการทางสายวิญญาณ.

ที่นี้ตอนนี่ตอนสุดท้ายแล้ว ก็อยากจะพูดเรื่อง เกี่ยวกับวิญญาณ โดยตรง; เรื่องวัตถุพูดแล้ว เรื่องกายพูดแล้ว เรื่องจิตพูดแล้ว ที่นี้เหลือแค่เรื่องวิญญาณโดยตรง.



คำว่า วิญญาณ นี้ ก็อย่างที่ว่า คือเรื่องสติปัญญาขั้นสูงสุด ไม่ใช่เรื่องของจิต ที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ.

วิวัฒนาการทางเนื้อหนัง ก็คือ วิวัฒนาการทางฝ่ายวิญญาณ ; ทางเนื้อหนังหมายถึงวัตถุเนื้อหนัง. ความรู้สึกทางอายกะ ฐา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ วิวัฒนาการไปโดยปราศจากธรรมชาติควบคุม ก็คือวิวัฒนาการทางวิญญาณ ; *ไม่มีความหมายของสันติสุข* หรือความสงบสุข, หรือว่า *วิวัฒนาการทางวัตถุธรรม* ทางเรื่องของวัตถุธรรม ก็คือ *วิวัฒนาการทางศีลธรรม ทางจิต ทางวิญญาณ.*

เดี๋ยวนี้ ในโลกนี้ ทางวัตถุนั้นมาก มากจนเหลือที่จะพูดได้แล้ว มัน ก็เกิด วิวัฒนาการหลายทางศีลธรรม ทางจิต ทางวิญญาณ จนเขาตั้งใจจะแก้ไขกฎเกณฑ์ระเบียบศีลธรรมต่างๆ เสียใหม่ ; เช่นว่าอย่างนี้ ไม่มีผิด กาเมสุมิจฉาจาร, ทำลามกอนาจาร อย่างนี้ไม่มีผิดอะไร ไม่เป็นที่น่ารังเกียจขี้เกียจขี้เหนียวอะไร. นี้กำลังจะแก้กฎศีลธรรมกันอย่างนี้ เพราะว่าวัตถุธรรมมันเจริญ ยึดเอาจิตใจของคนไว้ทั้งหมด.

ประชาธิปไตยที่พูดกันว่าดีนัก ไพเราะนัก วิวัฒนาการมาสูงที่สุดแล้ว ก็คือความพิเนาศของสามัคคีธรรมที่เคยประกอบไปด้วยธรรมชาติ. ประชาธิปไตยต่างคนต่างทำอะไรทำได้, ต่างคนต่างทำได้, ต่างคนต่างทำได้, ไม่ต้องนึกถึงผู้อื่น ไม่ต้องนึกถึงศีลธรรม ; ประชาธิปไตยก็เลยสร้างความเป็นวิเนาศให้แก่ระบบสังคม คือสามัคคีธรรม, ความสามัคคีที่ประกอบด้วยธรรมนั้นแหละสูญเสียไป ; เพราะต่างคนต่างมีโอกาสที่จะปลุกหัวออกมา กอบโกยประโยชน์ของตนได้.

ฉะนั้น ประชาธิปไตยนี้ ถูกมองกันผิดๆ หรืออะไรก็สุดแท้; มันต้องสัมคนิยมที่ประกอบไปด้วยธรรมะไม่ได้. ประชาธิปไตยไม่ประกอบด้วยธรรมะ ก็คือความวินาศของธรรมะเร็วเข้า; เพราะต่างคนต่างทำได้ ต่างคนต่างอ้างสิทธิ์ว่าฉันทำได้ มีใครยวักยว้ายเอาซี.

นี่เรียกว่าคู่มือ. สิ่งที่เราทำส่งบุชชากันอยู่นั้นแหละ; ถ้าไม่ประกอบไปด้วยธรรมะแล้ว มันก็คือความวินาศ. ประชาธิปไตยประกอบด้วยธรรมะนี้ เหมาะสำหรับโลกของพระอรหันต์ ถ้าว่าในโลกนั้น มีบุคคลที่เป็นพระอรหันต์ อย่างน้อยเป็นพระโสดาบัน; ถ้าอย่างนั้นแล้ว ระบบระบอบประชาธิปไตยใช้ได้ เพราะไม่มีใครขบถในทางชั่ว ในทางทุจริต ไม่พากันไหวคอกออกเสียง เหย้ไปหาทางความไม่จริง ความเป็นอธรรม ซึ่งถ้าเราเห็นแก่สังคม เห็นแก่ธรรมะ มันทำอย่างนั้นไม่ได้.

นี่เรียกว่า วิวัฒนาการสูงสุดของประชาธิปไตย มันทำลายความสามัคคีที่ประกอบด้วยธรรม, มันเป็นเรื่องแยกตัวกันทำ ด้วยสิทธิส่วนบุคคลมากกว่า. ควรจะเปลี่ยนชื่อเสียงใหม่; ถ้าว่าระบบนี้ยังใช้ได้ ก็ต้องเปลี่ยนชื่อเสียงใหม่ ให้มันตรงตามที่ว่า ระบบที่จะเป็นที่พึ่งของมนุษย์นั้น ต้องประกอบไปด้วยธรรม, พระธรรม. ให้พระธรรมมาครองจิตใจมนุษย์ แล้วให้มีหลักการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนบุคคลแต่ละคนๆ ดังนี้. ไม่ควรจะเป็นว่าประชาชนคนหนึ่งๆ มีอะไรที่จะทำความความชอบใจของตัวเอง; มันต้องเห็นแก่ธรรมะก่อน แล้วก็เห็นแก่เพื่อนมนุษย์ก่อน เรื่องของตัวเองมันบ๊วทิ้งไปเลย.

คู่มือที่หนึ่งว่า เรื่องไสยศาสตร์ วิวัฒนาการทางไสยศาสตร์ เต็มวันกันนับว่าสูงสุด ไม่เคยมีคราวไหนจะสูงสุดเท่า. เต็มวันวิชาการทางไสยศาสตร์สูงสุด

มัน ก็วินาศทางการปฏิบัติตามแบบของพระอริยเจ้า; เช่น พระอริยเจ้า จะต้องละ **สักกายทิฎฐิ วิจิกิจฉา สีลหัตตปรามาส** นั่นคือ **ตัวไสยศาสตร์** หิ้งนั้นแหละ. ระบบไสยศาสตร์เจริญสูงสุด ก็คือวินาศทางระบบของพระอริยเจ้า.

หรือว่าจะกุจิตวิทยา วิวัฒนาการสูงสุดทางจิตวิทยามีขึ้น ก็เพื่อวินาศแห่งความซื่อสัตย์ หรือการซื่อตรงต่อตัวเอง ต่อผู้อื่น ต่อธรรม; นิสัยที่เคยซื่อสัตย์ ซื่อตรงต่อธรรมะ ต่อความจริงใจต่างๆ นั้นสูญหายไป. เพราะเขานิยมใช้ระบบจิตวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จิตวิทยาที่เป็นระบบโฆษณาชวนเชื่อ; นี่จะทำให้ **สูญเสียนิสัยแห่งความซื่อสัตย์ต่อธรรมะ ต่อศาสนา ต่อพระเจ้า ต่อเพื่อนมนุษย์.** ระบบจิตวิทยาวิวัฒนาการมาแต่ในทางนี้; ทางอันมันไม่ได้ตามใจเนื้อหนัง มันก็ไม่ไป. มันก็ไปแต่ในทางที่จะเป็นประโยชน์แก่เนื้อแก่หนังของคน; ก็กลายเป็นระบบของการตามใจตัวเอง.

เที่ยวนี้ ประชาธิปไตย มีสติปัญญา มีความรู้ ทุกคนตามใจตัวเอง "ได้แล้วก็เป็นที่"; ระบบของ **สัจบุรุษ** ระบบของ **พระอริยเจ้า** ก็วินาศไป. ในโลกนี้กันทุกคนเขาบูชาลัทธิตามใจตัวเอง "ได้แล้วก็เป็นที่"; ความเป็นสุภาพบุรุษไม่ต้องคำนึง ไม่ต้องพูดถึงพระอริยเจ้า; แม้แต่สัจบุรุษตามธรรมดาแท้ๆ เขาก็ไม่ตามใจตัวเอง ไม่ความใจกิเลส ไม่มีมรยาททางกาย ทางจิต ที่หยาบคากอย่างนั้น.

ระบบการตามใจตัวเองกำลังครอบงำโลก; ในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย ในอะไรต่างๆ ออกไปๆ ก็เป็นเรื่องมีลักษณะแห่งการตามใจตัวเองมากขึ้น; ไม่ได้คำนึงถึงธรรมะ ไม่คำนึงถึงความอดกลั้นอดทน, ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอะไรไม่มี.

ตามใจตัวเองนี่ก็ยิ่งขยายตัวออกไป เป็นเรื่องหนึ่งเรื่องนี้ เรื่องกิน เรื่องอยู่ เรื่องเล่น เรื่องหัว เรื่องอะไรต่างๆ. จะยกตัวอย่างเรื่องคนตรี ที่เกี่ยวกับเรื่องวิญญาณอีกทีหนึ่งว่า *วิวัฒนาการทางคนตรีเป็นไปอย่างยิ่ง* ตามแบบที่ไม่มีธรรมคุ้มครอง คือไป *ตามอำนาจของคนที่ดีก็อยู่ใต้อำนาจของกิเลส* อย่างนี้: คนตรีนั้นก็ เป็นไปเพื่อทำให้คนล้มลงเท่านั้น ไม่มีอะไร ไม่ใช่ข่มข่มให้เยือกเย็นอย่างแต่สมัยโบราณนั้น; ในที่สุดคนตรีมันก็เพื่อทำลายความวิเวกของจิตใจ.

ก่อนนั้นคนตรี เขาทำเพื่อเกิดความวิเวกทางจิตใจ. สมัยโบราณทุกๆนั้น คนตรีนั้นไม่ใช่คนตรีอย่างนี้. คนตรีเย็น, คนตรีที่หาจิตใจของคนทีร้อนร่วมมาให้มันหยุกเย็นลง แล้วก็เล็กกัน เป็น คนตรีเพื่อความวิเวกของจิต. *ส่วนบัดนี้คนตรีเพื่อทำลายความวิเวกของจิต ให้จิตมันยุ่ง ให้มันวุ่น ให้มันกระสับกระส่ายกันร่นมาทุกชั้น. วิวัฒนาการทางคนตรีสูงสุด อยู่ที่การทำลายความวิเวกของจิต, หรือความเป็นอิสระของจิต จากสิ่งที่รบกวน.*

นี่เรื่องทางวิญญาณมันอีกชั้นหนึ่งเสมอ; แม้แต่ศิลปะ ถ้าไปถึงเรื่องทางวิญญาณแล้ว ก็หมายความว่า ศิลปะเพิ่มปัญหาทางวิญญาณ ไม่สิ้นสุด.

ความเจริญแบบกะวันตกทำให้เกิดปัญหาทางวิญญาณ คือ หมดธรรมะอย่างกะวันออก. ธรรมะอย่างกะวันออก ไม่ตามใจตัวเอง ไม่มีตัวกู ไม่มีของกู; แต่ธรรมะอย่างกะวันตก หรือวัฒนธรรมกะวันตก มันตรงกันข้าม.

ฉะนั้น เกี่ยวกับวิวัฒนาการธรรมะแบบกะวันตกกำลังสูงสุด คนแทบทั้งหมดก็มีศีรษะ เข้าไปยอมรับเอาวัฒนธรรมชนิดนี้เองหนึ่ง; มันก็เลยสูญเสียวัฒนธรรม

ตะวันออก ที่จะไม่เห็นแก่ตัว หรือจะไม่มีตัวกู - ของกู, จิตจะเป็นอิสระ ไม่อยู่ใต้อำนาจของกิเลส, ไม่เป็นทาส ทา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

เอาละ, สรุปกันเสียทีว่า แม้ที่สุดแต่ วิวัฒนาการแห่งการทำบุญให้ทานนี้ ก็ระวางให้ตี. การทำบุญให้ทานนี้เป็นคำกว้าง มีมาแล้ว ตั้งแต่สมัยแรกๆ ที่มนุษย์รู้จักทำความดี; แล้วมันก็วิวัฒนาการมาเรื่อยๆ คือมากขึ้น กว้างขวางขึ้น สูงขึ้น อะไรขึ้น. นี้เรียกว่า วิวัฒนาการในทางการทำบุญให้ทาน.

แต่ถ้ามันมากเกินไป หรือมัน วิวัฒนาการโดยไม่มีธรรมะคุ้มครองมันจะทำลายให้วินาศ, ทำลายสติปัญญาให้วินาศ, ทำลายจิตตวิเวก ทำลายอุปธิวิเวก. เพราะว่าทำบุญให้ทานนี้ ตามความหมายทั่วไป มันก็เพื่อตัวกู, เพื่อตัวกูได้ก็ มีสวรรค์ มีวิมาน มีความสุข แบบที่เป็นทิพย์; และก็เป็นการมรดก คือการมรดกอย่างที่เป็นทิพย์; นี้เรียกว่าทำบุญให้ทาน. ถ้าย่างนั้นแล้ว มันวินาศหมดในเรื่องจิตตวิเวก อุปธิวิเวก, หรือในเรื่องสติปัญญา. ถ้าเขาไม่ใช้สติปัญญาแล้วก็ทำบุญอย่างหลับหูหลับตาทำไป มันก็พอเอาตัวรอดได้.

เอาละ, ทีนี้ว่า ทำบุญให้ทานอย่างถูกต้อง; ชยันทำบุญให้ทานบำรุงพระ บำรุงศาสนที่ควรจะทำ และถูกต้องดังนี้ มันก็ยิ่งทำให้สูญเสียความวิเวก : จิตตวิเวก อุปธิวิเวก; เพราะมันไปหยุดอยู่แค่ทำบุญให้ทาน.

นี้เป็นเหตุให้ พระพุทธเจ้าท่านต้องตักเตือน อนาคตปิณฑิกเศรษฐีว่า ที่ทำบุญให้ทานเลี้ยงพระวันละหลาย ๆ ร้อยนั้น ก็ดีแล้ว แต่ให้สนใจในเรื่องปวิเวกกันบ้าง. ปวิเวก คือวิเวกทางกาย วิเวกทางจิต วิเวกทางปัญญา. นี้ ให้อรรถกถาความสงบทางกาย ทางจิต ทางปัญญาบ้าง.

ที่อุทิศให้ทำบุญ เลี้ยงพระวันละหลาย ๆ รัชชของค์ตลอดไปนั่นก็ดีแล้ว แต่  
 ว่ายังไม่พอ. นี่ถ้าหากว่า ทำบุญให้ท่าน มันวิวัฒนาการเลยเถิดไป มันก็  
 ทำลาย อันนี้หมด ที่จะรู้จักใช้สติปัญญา ทำให้กิเลสตัดเหาะหมดไป, ให้เกิด  
 จิตทวิเวก จิตสงบเยือกเย็น, ให้เกิดอุปทวิเวก สันก็เลสและอาสวะทั้งหลาย นี่มันก็เป็น  
 ไปไม่ได้; เพราะว่า เรามาหุยนเสียเพียงแต่ทำบุญให้ท่าน.

ฉะนั้น ทำบุญให้ท่านก็ทำไปในฐานะบำรุงศาสนา ส่วนที่เป็นเปลือก  
 นอก เป็นที่คง เป็นอะไรก็ตามใจ; แต่ว่าต้องมีส่วนที่สูงกว่านั้น หรือเนื้อใน  
 ที่ทำไปให้ได้ผลสูงสุด. แล้วอย่าลืมว่า ทุกอย่างต้องมีทั้งเปลือกและทั้งเนื้อ  
 ใน; ฉะนั้น ไม่ใช่แนะนำให้ทำลายเปลือก หรือว่าเลิกการบำรุงที่เปลือก ไม่มีอะไร  
 จะอยู่ได้โดยไม่มีเปลือก. ผลไม่มีมันก็อยู่ไม่ได้โดยไม่มีเปลือก, ข้าว แกง กับมันก็อยู่  
 ไม่ได้ โดยไม่มีภาชนะกะโหลกกะลาอะไรจะใส่; มันต้องมีพร้อมกันทั้งเปลือกและทั้ง  
 เนื้อใน. เกี่ยวกับวิวัฒนาการทางเปลือกมันมากเกินไป ทางเนื้อในมันก็ถูกละเลยเสีย.

จะพอกันแล้ว หรือจะเกินไปแล้ว ออกมาก็ถือโอกาสพูด โหน ๆ ก็พูด  
 แล้ว ก็พูดเสียคราวเดียวให้หมดทุกเรื่อง ว่า วิวัฒนาการทั้งหลาย ที่ปราศจากการ  
 ควบคุมของธรรมะแล้ว ล้วนแต่ทำความวินาศทั้งนั้น. วิวัฒนาการชนิดไหน  
 ก็ตาม ถ้าปราศจากการควบคุมของธรรมะแล้ว ทำความวินาศทั้งนั้น. ฉะนั้น อย่าได้  
 ไปบูชาสิ่งทีเรียกว่า วิวัฒนาการอย่างหตบันहुหลักตราบ เหมือนคนรุ่นหลังคนยุคนี; ไตยีน  
 แต่คำว่าวิวัฒนาการ ๆ ก็เหมือนกันลุ่มหลงกัน. วิวัฒนาการ เมื่อปราศจากธรรมะคุ้มครอง  
 แล้ว ก็คือความวินาศ.

ทีนี้เราเป็นพหุบริษัท ก็ต้องดิ้นหลัดมันหากันบ้าง อย่างลับหูลับตาบุญชาติซึ่งที่มีเหยื่อล่ออยู่ข้างนอก ซึ่งเป็นวิธีการของโสภณกิจทางวิญญาณ. พหุบริษัทหรือชื่อแห่งความทุกข์ เขาต้องมีอะไรล่อไว้ข้างหน้า ข้างนอก ให้คนมันหลง. นี่วิวัฒนาการก็เป็นอย่างนั้น มีอะไรปิดบังไว้สำหรับหลอกคนข้างหน้า แล้วก็ทำความวินาศให้.

แล้วอย่าลืมว่า ตั้งแต่ที่แรกได้พูดมาแล้วว่า *วัฒนธรรม* นี้ แปลว่า *มากขึ้น* เท่านั้น; *มากขึ้น* ในทางดีก็ได้, *มากขึ้น* ในทางชั่วก็ได้. แล้วตัว *วิ* นี้แปลว่า *วิเศษ* ก็ได้. แปลว่า *ฉิบหาย* ก็ได้. ไม่เชื่อก็น่าไปเปิดดูในตำราเรียนภาษาอังกฤษ *วินัน* แปลว่า *วิเศษ* ก็ได้ แปลว่า *ฉิบหาย* ไม่มีเหลือก็ได้ คือ *ปราศจากไป* ก็ได้; *วิวัฒน์* นี้แปลว่า *ฉิบหาย* ก็ได้ แปลว่า *ดี* ก็ได้. ตัว *วัฒนธรรม* นั้น แปลว่า *รกรุงรังหนาแน่น มากไป* ก็แล้วกัน.

ฉะนั้น วิวัฒนาการ ถ้าปราศจากธรรมะคุ้มครองแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายโดยส่วนเดียว, เพื่อความวินาศโดยส่วนเดียว.

เอาตามตั้งใจจะพูดไปเรื่อย ๆ ถึงเรื่อง "เมื่อธรรมคุ้มครองโลก", เมื่อธรรมะคุ้มครองโลก นี้จะพูดกันไปเรื่อย ๆ จนหมดเวลาเวลานี้; ฉะนั้นจึง *ได้พูดตามลำดับ* นับตั้งแต่ว่า *ธรรมะกับโลก* มีปัญหาเกี่ยวข้องกับกันมาอย่างไร. *ธรรมะจะช่วยคุ้มครองโลกได้อย่างไร* ยังไม่ได้ทันจะพูด; แต่ได้พูดเบ็ดเตล็ดทาง หรือแย้มให้เห็นว่า วิวัฒนาการทั้งหลายที่สัตว์โลกบูชากันนั้นกันนั้น ถ้าปราศจากธรรมะคุ้มครองแล้ว โลกจะต้องฉิบหายเป็นแน่นอน, ฉิบหายด้วยวิวัฒนาการนั่นเอง.

การบรรยายในวันนี้ก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดคณสาธยายบทธรรม ที่จะเป็นที่เครื่องกระตุ้นเตือนใจกันทั้งหลาย ให้อินดีในธรรม เพื่อธรรมะจะได้คุ้มครองโลก เพื่อวิวัฒนาการนี้จะไม่เป็นที่เพื่อความวินาศฉิบหาย กว่า จะสมควรแก่เวลาต่อไป.

เมื่อธรรมครองโลก

- ๓ -

พินิตัง ๒๗ ก.ก. ๑๖

โลกกำลังมีแต่การกระทำที่ส่งเสริมราคะ โทสะ โมหะ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์นี้ คงเป็นไปได้โดยหัวข้อว่า เมื่อธรรมครองโลกต่อไปตามเดิม; ส่วนหัวข้อย่อยนี้เห็นว่า **โลกกำลังมีแต่การกระทำที่ส่งเสริมราคะ โทสะ โมหะ**, โลกกำลังมีแต่การกระทำ ที่ส่งเสริมราคะ โทสะ โมหะ.

[บททวนการบรรยายครั้งก่อนไปจนถึงหน้า ๕๔].

เราจะต้องทบทวนข้อความที่แล้วว่า ให้เริ่มแต่เข้าใจอยู่ตลอดเวลา แล้วก็คิดต่อกันไปตามลำดับ. ข้อแรกก็คือคำว่า “เมื่อธรรมครองโลก” นี้ย่อมแสดงว่า



เมื่อธรรมชาติไม่ครองโลกมันก็ต้องเป็นอีกอย่างหนึ่ง. **เดี๋ยวนี้เราจะพูดกันในชื่อที่ว่า**  
“เมื่อธรรมชาติครองโลกนั้น จะมีผลอย่างไร” ? **แต่การที่จะรู้จักผลที่เมื่อธรรมชาติ**  
ครองโลก โดยไม่รู้จักผลร้ายเมื่อธรรมชาติไม่ครองโลกนั้น ย่อมเป็นไปได้; **ดังนั้น**  
ในการบรรยาย **ขั้นต้น ๆ นี้ จึงได้พูดกันถึงเรื่องที่จะแสดงให้เห็นว่า เมื่อธรรมชาติไม่ครอง**  
**โลกนั้น จะมีผลเป็นอย่างไร ?**

อย่างไรก็ตามที่แล้วว่า ก็ได้แสดงให้เห็นว่า **มีแต่วิวัฒนาการที่เป็นไป**  
เพื่อวิวัฒนาการโดยส่วนเดียว ฟังดูแล้ว มันก็น่าเชื่อหรือมันน่าขบขันไม่เสียอีก  
ว่าวิวัฒนาการที่เป็นไปเพื่อวิวัฒนาการ; มันคล้ายกับว่ามันเป็นคำพูดที่ขัดขวางกัน  
อยู่ในตัวเอง โดยตรรก คือโดย logic. **วิวัฒนาการแต่เป็นไปเพื่อวิวัฒนาการ** ถ้า  
ไม่ดูที่ทิวจริงของสิ่งต่าง ๆ แต่วาก็ไม่เข้าใจ; **วิวัฒนาการนั้นแปลว่ามากขึ้น** แต่ถ้ามัน  
มากขึ้นในทางที่ตรงกันข้าม มันก็ต้องวิเศษ มันต้องมากขึ้นในทางที่ถูกต้อง มัน  
จึงจะวิวัฒนาการ.

เดี๋ยวนี้เมื่อธรรมชาติไม่ครองโลก **คนในโลกก็ทำไปตามอำนาจของ**  
กิเลส คือความปรารถนาธรรมะ; **แม้จะทำให้มากขึ้นได้เท่าไร ก็ล้วนแต่เป็นไป**  
เพื่อวิวัฒนาการ **อย่างที่ได้อธิบายมาแล้วโดยละเอียด** ในการบรรยายครั้งที่แล้วมา;  
ขอให้ทบทวนดูเอง. **นี่ก็เพื่อจะให้เห็นหลักใหญ่ ๆ ก่อนว่า ถ้าธรรมชาติครองโลก**  
**วิวัฒนาการทั้งหลายก็จะเป็นไปเพื่อวิวัฒนาการ ที่น่าพอใจ; แต่ถ้าธรรมชาติ**  
**ไม่ครองโลกแล้ว วิวัฒนาการทั้งหลายก็จะเป็นไปเพื่อให้โลกวิวัฒนาการเร็วขึ้น.**

เริ่มคำบรรยาย โดยหัวข้อธรรม

ทีนี้ในวันนี้ ก็จะได้พูดถึงโดยหัวข้อที่กล่าวแล้ว **ว่าเมื่อธรรมชาติไม่ครอง**  
**โลก โลกก็เจริญแต่ด้วยสิ่งที่ส่งเสริมราคา โทสะ โมหะ; เมื่อธรรมชาติไม่**  
**ครองโลก โลกจะเจริญด้วยการกระทำที่ส่งเสริม ราคา โทสะ โมหะ.**

นี่เราก็คูว่า โลกสมัยปัจจุบันนี้ ที่เรามีชีวิตอยู่ด้วยกับเขานี้ กำลังกระทำไปไหนทำอะไร ? เราจะรู้พร้อมกันไปในคราวเดียวกันว่า โลกกำลังเจริญไปในทางไหน ? และว่ามีธรรมครองโลกหรือไม่ ? ก็ดูที่การกระทำของโลกนั่นเอง.

ที่ว่าธรรมครองโลกนี้ ยากจะขอย้ำไว้เสมอว่า ธรรมนั้นครองใจคน, เพราะพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า โลกก็ดี เหตุให้เกิดโลกก็ดี ความดับแห่งโลกก็ดี ทางไปถึงความดับแห่งโลกก็ดี อยู่ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่ง ที่ยังเป็นที่อยู่ยังมีทั้งสัญญา มีหังใจ. เอาละ, สิ่งที่เราเรียกว่าโลกโดยแท้จริงนั้นอยู่ในคน, อยู่ในคนด้วยซ้ำไป; ไม่ใช่อยู่ที่ตัวคนที่ยาววาหนึ่ง แต่มันอยู่ในสิ่งที่เรียกว่าคนที่ยาวประมาณวาหนึ่งนั้น.

เมื่อธรรมจะครองโลก ก็ต้องครองอยู่ที่สิ่งนั้น คือที่อยู่ในคนที่ยาวประมาณวาหนึ่ง; ไม่ได้หมายถึงตัวโลกทางวัตถุ ที่เห็นด้วยตาที่ใหญ่โตกว้างขวางนั้น. แต่ถึงอย่างนั้น ก็จะหมายถึงตัวโลกทางวัตถุที่ใหญ่โตกว้างขวางนั้นด้วยก็ได้; เพราะว่าโลกวัตถุหรือโลกทางกายนี้ มันก็ขึ้นอยู่กับโลกทางจิตใจ มันเป็นไปตามความเจริญของจิตใจ.

เห็นได้ง่าย ๆ ว่ามนุษย์นี้ ก็จัดอะไร ทำอะไรไปตามจิตใจ ตามความต้องการของตน; สิ่งต่างๆ จึงเกิดขึ้นในโลกอย่างนี้. แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน มันก็ทำอะไรไปตามจิตใจ หรือไปตามความประสงค์ของมัน; มันจึงเกิดขึ้นเกิดขึ้นขึ้น เพราะสัตว์เดรัจฉานมันชวนชาวกระทำให้ไปตามความต้องการในจิตใจของมัน.

แม้แต่ต้นไม้ ซึ่งเป็นโลก ๆ หนึ่ง ซึ่งก็มีจิตใจ แต่มีน้อยมาก มันต่ำมาก มันลตัวมาก จนไม่เรียกกันว่าจิตใจ. แต่ที่ภูเขานั้นก็เป็นนามธรรมอันหนึ่ง ซึ่งมีรู้สึกได้ เมื่อมันรู้สึกได้มันก็มีความต้องการได้; ฉะนั้นต้นไม้จึงมีความต้องการ และวิวัฒนาการไปตามความรู้สึก เช่น เติบโตได้ เติบโตแรงอย่างนั้นอย่างนี้ได้ ยึดออกไปทางนั้นได้ หักเสียทางนั้นได้ อย่างนี้เป็นต้น; ก็เป็นไปตามความต้องการ ซึ่งที่แท้ก็เป็นความรู้สึก ซึ่งเราเรียกกันว่า เป็นเรื่องของจิตใจ.

ท่านผู้รู้ทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน จึงได้กล่าวไว้ว่า "สิ่งทั้งหลายทั้งปวง เป็นไปในอำนาจของสิ่งๆ เดียว คือจิต". แต่ขอให้อ่าน จิตนี้มีอยู่หลายระดับ แต่ก็คงเรียกว่าจิตเหมือนกัน สิ่งทุกอย่างเป็นไปในอำนาจของสิ่งๆ เดียว คือจิต.

ในการบรรยายเรื่อง *ไควลยธรรม* ก็ได้กล่าวถึงสิ่งที่เรียกว่านามธาตุ ที่มีก็จะเรียกกันว่าจิตนั้น ในขั้นที่มันยังเป็นสภาวะธาตุ ยังมีได้เมื่อก่อนๆ สัตว์ที่มีวิญญาณ หรือไม่มีวิญญาณ; เพราะว่ามันธาตุอันนั้นมันมีอยู่หลายชั้นหลายระดับ จนกระทั่งว่าพลังงานที่มีอยู่ในสิ่งใด เมื่อก่อนมีชีวิต มันก็ต้องเรียกว่าเป็นนามธรรมในขั้นเริ่มแรก; แม้ว่ายังไม่สมบูรณ์ มันต้องมีรูปกับนามคู่กันมาเสมอไป; รูปมันเลวหนามันก็เลว; รูปมันประณีตนามมันก็ประณีต; ฉะนั้นจึงมาด้วยกันเป็นวิวัฒนาการ.

เดี๋ยวนี้เราพูดว่า "ธรรมะครองโลก" ธรรมะไม่มีบั้น ไม่มีอาชูร ไม่มีลูกกระเบิด ไม่มีเกราะมือ ไม่มีอะไร ที่จะมากลุ่มครองโลก เหมือนกับมนุษย์คุ้มครองบ้านเรือนหรือแผ่นดินของตน ธรรมะคุ้มครองโลกคือจิตใจ ฉะนั้นธรรมะก็ต้องมี

อะไร ที่สำคัญจะคุ้มครองจิตใจ ก็คือธรรมะประเภทหนึ่ง ซึ่งมีอาณาภาพสำหรับจะคุ้มครอง คือบัณฑิตให้เป็นไปตรงตามความประสงค์ของธรรมะประเภทนั้น.

การที่เราต้องการความคุ้มครอง ย่อมหมายความว่า เราต้องการความปลอดภัย, ความไม่เป็นทุกข์. เมื่อมีธรรมะอยู่ประเภทหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ไม่เป็นทุกข์เมื่อปฏิบัติจนธรรมะนั้นมีอยู่ในใจ ก็คุ้มครองจิตใจในทันทีไม่ต้องเป็นทุกข์. อย่างน้อยที่สุดแม้แต่ว่า *ธรรมะขั้นต้น ๆ* เช่น *พริและโศตตปปะ* ความละอายบาป *ความกลัวบาป* นี้ ถ้ามีขึ้นในใจ ก็คุ้มครองจิตใจ, คุ้มครองยิ่งกว่าสิ่งใด, คุ้มครองยิ่งกว่าที่จะคุ้มครองด้วยปืนผาหน้าไม้อาวุธอะไรต่างๆ. ธรรมะคุ้มครองโลก คือจิตใจของมนุษย์ แล้วก็คุ้มครองออกมาถึงกายของมนุษย์, แล้วก็คุ้มครองออกมาถึงสังคมอันกว้างใหญ่ไพศาลของมนุษย์ คือทั้งโลก; นี้จะทรงคุณอันอย่างนั้ก่อน จึงจะเห็นว่าธรรมะคุ้มครองโลก.

นี้ถ้ามันเป็นไปในทางที่จิตใจไม่มีธรรมะ ก็เรียกว่าธรรมะไม่ได้คุ้มครองโลก, หรือว่าโลกนี้ไม่มีธรรมะคุ้มครอง แล้วมันก็จะเป็นไปแต่ในทางที่ตรงกันข้าม ต่อกันและกัน; เมื่อธรรมะไม่คุ้มครอง วิวัฒนาการคือการระงองามเจริญทั้งหลายนี้ ก็เป็นไปเพื่อความวิบัติ.

แม้ว่าโดยธรรมชาติแท้ๆ “*สิ่งทั้งหลายที่มีกำเนิด ย่อมมีการดับเป็นธรรมดา*” นี้ก็แน่นอนอยู่อย่างหนึ่งแล้ว ว่า *วิวัฒนาการทั้งหลาย ล้วนแต่เป็นไปเพื่อความดับโดยธรรมชาติ*; แต่เดี๋ยวนี้เราไม่ได้หมายความว่าอย่างนี้ เราหมายความว่าเมื่อธรรมะไม่คุ้มครองแล้ว วิวัฒนาการส่วนของมนุษย์ ที่มนุษย์ทำขึ้นนี้ จะเป็นไปเพื่อความวิบัติ ของมนุษย์นั่นเอง.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า “ธรรมะ” นั้น ถ้าวัวกันโดยเนื้อแท้แล้ว มันก็ไม่มีทางที่จะพูดว่า เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ ดีหรือชั่ว บุญหรือบาป ได้หรือเสีย เป็นต้น ; มนุษย์ต่างหากที่ไปบัญญัติ อวดกรยอย่างนั้น อาการอย่างนี้ หรือธรรมะนั้นธรรมะนี้ว่าเป็น เรื่องได้ เรื่องเสีย เรื่องดี เรื่องชั่ว เรื่องบุญ เรื่องบาป. ฉะนั้น คำว่า วัฒนาการหรือวิวัฒนาการ ในกรณีหลังนี้ ย่อม หมายถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับมนุษย์โดยเฉพาะ.

ส่วนที่เป็นไปตามธรรมชาตินั้น เมื่อมีการเกิดขึ้น แล้วก็มีการเปลี่ยนไป แล้วก็มีการดับลง, แล้วก็มีการเกิดขึ้น เปลี่ยนไป ดับลง; นั่นไม่ต้องพูดถึง เพราะว่ามันอยู่นอกเหนืออำนาจของมนุษย์. แต่ สิ่งที่อยู่ในเจ็อมมือของมนุษย์ที่มนุษย์จะสามารถจัดเขาได้นี้ จะต้องระวังให้ดี ; มัน ต้องจัดให้เป็น ไปในทางที่ว่ได้รับสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา ก็คือสิ่งที่มนุษย์บัญญัติสมมติเรียกชื่อว่า ความดี ความสุข หรือบุญกุศล หรือความได้ หรือความเจริญนี้ เป็นต้น.

ในที่นี้ผู้กล่าวสรุปอยู่ตรงข้อที่ว่า ต้องเอาธรรมะที่ถูกต้อง ตามเรื่องราว นั้น ๆ เข้ามา สำหรับเป็นเครื่องคุ้มครองโลก ค้ำครองลงไปกระทั่งถึงจิตใจ ในส่วนลึก จึงจะเรียกว่ามีธรรมะคุ้มครอง. เมื่อเป็นดังนี้แล้ว แม้วิวัฒนาการจะเป็นไปตามธรรมชาติ ก็ยังเป็นไปตามกฎตรงตามที่ควรประสงค์ หรือที่มนุษย์ปรารถนา คือ ความดับทุกข์ ความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป จะไม่ครอบงำจิตใจชนิดนี้ ; เพราะว่จิตใจชนิดนี้จะหลีกออกไปเสียจากการครอบงำนั้น, แล้วก็ถึงความไม่ถูกครอบงำ ที่เรียกว่านิพพานหรือวิมุตติ หลุดพ้นออกไปได้. นี้คือผลของการที่ธรรมะคุ้มครองจิตใจอย่างแท้จริง. แล้วถึงที่สุด.

เดียวมีมนุษย์ไม่ได้เป็นมนุษย์ด้วยซ้ำไป ไม่รู้ซึ้งนี้ จึงยังไม่มาก เรียกว่า  
ใจยังต่ำ; เมื่อใจต่ำก็ไม่เรียกว่ามนุษย์ ก็จะเรียกได้อย่างมากกว่าคน, เป็นคน  
เพราะเกิดมา, นี้แหละระวังให้ดี โอกาสที่ธรรมจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับ "คน" นี้  
มันจะมีน้อยเข้า; เพราะคนใจมันต่ำ ไม่ถึงขนาดเป็นมนุษย์ ก็จะเกลียดธรรมะ  
ด้วยซ้ำไป หมายความว่า จะชอบกิเลส แล้วก็จะเกลียดธรรมะ, ถ้าจะใช้คำว่า "ธรรมะ"  
เหมือนกัน ก็ต้องพูดว่าคนจะชอบธรรมะค่า ไม่ชอบธรรมะชาว.

คนธรรมดาสามีบุญปุถุชนหลายๆนี้ จะชอบธรรมะค่า; ถ้าเป็นคน  
จิตใจสูงถึงขนาดเป็นมนุษย์ ไม่เป็นปุถุชนมากเกินไป ก็จะชอบธรรมะชาว, ฉะนั้น  
ธรรมะชาวที่ครองจิตใจของคนนี้ จะทำให้วิวัฒนาการทางจิตหรือทางกายก็ตาม เป็นไป  
ในทางที่นำเสื่อมใส นำบรรณา นำบูชา นำจะประสงค์ นำจะทองประสงค์.

ที่ที่เราได้คุยกันมาแล้วว่า เมื่อธรรมะไม่ครองโลก ก็ไม่ครองจิตใจ  
คน วิวัฒนาการต่างๆที่มนุษย์ทำขึ้น ก็เป็นไปเพื่อวิวัฒนาการของมนุษย์  
นั่นเอง, แม้ที่สุดแต่สิ่งที่เรียกว่าการศึกษา ซึ่งฟังดูแล้วมันไม่น่าจะเป็นได้ ว่าจะเป็น  
เครื่องทำลายมนุษย์; แต่แล้วมันก็ทำลายมนุษย์ เพราะว่าการศึกษานั้นเป็นไปโดยไม่  
ถูกต้องตามธรรมะ มันเป็นไปแต่ตามกิเลสของมนุษย์, มนุษย์มีกิเลสก็จัดการศึกษา  
ได้ ก็จัดได้มาก จัดได้เก่ง จัดได้เร็วอีกด้วย; แต่แล้วก็เป็นไปเพื่อวิวัฒนาการของ  
มนุษย์ คือมีกิเลสมากขึ้น ตึกซึ้งยิ่งขึ้น ละเอียดลออยิ่งขึ้น จนควบคุมกันไม่ไหว ได้  
แก่สภาพในปัจจุบันนี้.

ขอให้สังเกตดูในข้อนี้ให้ดี ๆ อย่างที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งควรจะนึกถึงอยู่เสมอ  
วิวัฒนาการของการศึกษา ก็ทำให้ศึกษาเพื่อสนองกิเลส, วิวัฒนาการของการ

กันคว่ำ ก็เพื่อเอาธรรมชาติมาทำลาย เสียให้หมดเร็ว ๆ เข้า. **วิวัฒนาการของการคมนาคม** ก็ทำให้ละทิ้งบ้านเกิดเมืองนอนไป ไม่เอาใจใส่; อะไร ๆ มันก็ล้วนแต่จะเป็นไปในทางที่มีวิวัฒนาการ, และวิวัฒนาการนี้ปรากฏทางวัตถุต่าง ๆ ก็ได้ เช่น วัตถุมันจับหายไป โฉยไม้ควรจะจับหาย.

อย่างไรในโลกเวลานี้ เขาวัตถุมาดลสูงเพือกิน เพื่อเล่น เพื่อบรรพชาฟันทัน เสียมากกว่า ที่จะเอามาใช้เพื่อประโยชน์อันแท้จริง; และมีความจับหายทางเนื้อหนัง ร่างกายของคนและของสิ่งที่มีชีวิต คือทำให้ร่างกายคนเรานี้อ่อนแอลง มีสมรรถภาพ หย่อนลง มีโรคภัยไข้เจ็บเกิดมากขึ้น จนต้องประคบประหงมกันอย่างระมัดระวัง; ร่างกายของคนสมัยนี้ ก็ยังไม่พ้นที่จะมีความเจ็บ หรือมีความอ่อนแออยู่หนึ่งเอง.

เดັวก็ มีวิวัฒนาการ ในทางจิต คือว่าจิตไม่เข้มแข็งเหมือนอย่างเดิม เหมือนอย่างแก่ที่แรก ๆ. **เค็ยวี่** จิตของมนุษย์อื่นแอ สู้แค่จิตของสุนัขและแมวตัวหนึ่งก็ไม่ได้; **เค็ยวี่** จะฟังดูว่าเป็นเรื่องแกล้งคำว่ สัตว์ไตรัจฉนยังมีความเข้มแข็งในทางจิตใจ มันค่าสู้ มันไม่กลัวว่าย มันไม่ยอมแพ้่งาย มันไม่ร้องโอยทันทึเหมือน กับมนุษย์. มนุษย์มาเป็นอยู่อย่างมีภรรวมชาติ จิตจึงอ่อนแอ อะไรก็กลัวว่าย อะไรก็ร้องโอย; **ก่า** ลังใจมันถอยไป มันวินาศไปอย่างนี้ นึก็เรียกว่าวินาศในทางจิต.

ส่วน **วินาศในทางวิญญาณนั้น** คือ **วินาศในทางสติปัญญา** หมายความว่าสติปัญญาไม่ก้าวหน้า ไม่สูงขึ้นไป เพื่อจะอยู่เหนือโลก มันก็ถอยลงมาขมอยู่ใต้โลก คือใต้เหยื่อของภิสส หรือใต้ภิสส. **นึ** ความวินาศในทางวิญญาณ คือทางสติปัญญาหรือทางความคิดเห็น.

นี่ดูเผื่อว่า เราทำผิดอย่างเดียวกับท่านนั้น คือไม่เอาธรรมะมาครองใจ ก็เกิดควมวิวนาคขึ้นในกรกระทำทุก ๆ อย่าง; . . . แม้ที่เป็นความกลัวหน้า หรือที่เรียกกันว่าวิวัฒนาการ ทางวัตถุก็ฉิบหาย ทางกายก็ฉิบหาย ทางจิตก็ฉิบหาย ทางวิญญาณหรือสติปัญญาที่ฉิบหาย. . . นี่ก็เป็นสิ่งที่ควรระมองเห็นและเข้าใจกัน.

ข้อนี้ได้กล่าวมาแล้ว ตั้งแต่ท่านมาแล้วว่า การศึกษาธรรมะนั้น ขอให้ศึกษาจากเรื่องจริง ที่มีอยู่จริง มีอยู่ที่ตรงไหน ก็จะเรียกว่ามีอยู่จริง ๆ ก็คือมีอยู่ในจิตใจ นั่นแหละ รู้สึ้อยู่จริง เรียกว่ามีอยู่จริง; . . . ไม่ต้องเอาเรื่องในหนังสือ ไม่ต้องเอาเรื่องที่เขาบอกกล่าวอะไรที่ท่านองนั้น. . . ต้องเอาเรื่องท่รู้สึกอยู่จริง. . . ฉะนั้นจึงบอกวิธีที่จะให้สังเกตให้เห็นว่ามีอยู่จริงอย่างไร อย่างที่เล่ามานี้ ก็บอกให้สังเกตให้เห็น ด้วยความรู้สึกที่อยู่ในใจจริงๆ ว่า วิวัฒนาการนั้นเป็นไปเพื่อวิวนาคนาการโดยแท้

. . . . .

### หวังจักข้อเท็จจริงที่โลกกำลังเป็นไปเพื่อส่งเสริมกิเลส.

ที่นี้ในวันนี้ ก็จะถูกกำลังข้อเท็จจริงหรือเรื่องจริงอีกเหมือนกัน ที่จะต้องถูกกันไปโน้นอีกมุมหนึ่ง หรือแง่หนึ่ง . . . คือในแง่ที่ว่า ในสมัยนี้ ในโลกนี้ อะไร ๆ ก็กำลังเป็นไปเพื่อส่งเสริมราคะ . . . โห้ตะ . . . โห้พะ . . . กันไปเสียทั้งนั้น. . . ผู้ที่เป็นพุทธบริษัท ถ้าเขาเป็นพุทธบริษัทจริง ๆ จะมีความรู้สึกตะตึง . . . เมื่อได้ยินคำว่า *ราคะ โห้ตะ โห้พะ*; . . . เพราะว่ามัน *เป็นสิ่งที่น่ากลัว* ไม่มีอะไรจะยิ่งไปกว่านั้นแล้ว; . . . โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มัน



เป็นไฟเผาให้ร้อน เป็นเครื่องตีบแทงจิตใจให้เจ็บปวด. แต่ถ้เขาไม่รู้จักตัวราคะ โทสะ โมหะ มันก็ไม่รู้สึกอะไร. มันเป็นเพียงคำพูด ๒-๓ คำเท่านั้นเอง.

เมื่อจิตใจไม่มีความรู้ คือ ไม่มีธรรมะเพียงพอแล้ว ทุกอย่างก็เปิดโอกาสให้ราคะ โทสะ โมหะ นี้เจริญงอกงาม; ฉะนั้นขอให้นักเจ้า ๓ ท่าน ก็นำไป. และขออย่าได้มองไปในแง่ที่ว่า จะเอาเรื่องนี้มาเสียดสี มาคำว่า มาพูดให้เจ็บปวด; เพราะว่ามันไม่มีประโยชน์อะไร ที่จะมาแย้งกันว่า มันจะไรกันอย่างไร; เราต้องการที่จะเอามาสำหรับเป็นตัวเหตุ ให้พิจารณาให้รู้จัก ว่ามันเป็นสิ่งร้ายที่สุดของมนุษย์เรา จะไล่แก้ไขได้. เรียกว่าราคะ โทสะ โมหะ ทั้ง ๓ อย่าง ถ้ารวมกันก็เรียกว่ากิเลสก็แล้วกัน เป็นเพียงคำพูดคำเดียวก็ ได้; แต่เมื่อจะศึกษากันให้ง่าย ให้สะดวก ให้ชัดเจน ก็ต้องแยกออกเป็นประเภทๆ; ฉะนั้นควรจะรู้จักกิเลสทั้ง ๓ ชนิดนี้ โดยชัดเจน ว่ามันต่างกันอย่างไร?

### ให้รู้จักลักษณะอาการของกิเลสทั้งสาม.

คำว่า "ราคะ" ก็แปลว่า *ยึด* หรือ *ติดอยู่*; หมายความว่ากิเลสประเภท ราคะ ก็เป็นประเภทที่ดึงเข้ามาหาตัว, หรือติดอยู่กับตัว คือมันรัก. ที่นี้ กิเลสประเภท โทสะ มันก็ ประทุษร้าย ก็คือผลักออกไปจากตัว หรือว่า ทำลาย เสียให้หมดไปเลย. ที่นี้ โมหะ นั้น มัน หลง มัน ไม่รู้ มัน ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร. แต่เมื่อความยึดติดยังมีอยู่ มันก็เลยวนเวียนอยู่รอบๆ สิ่งทีมันไม่รู้จักอย่างหลับหูหลับตา ที่เดียว.

นี่โดยใจความมันต่างกันอย่างนี้ : *วาคะ* หรือ *โกละ* ก็ตาม มันตั้งเข้ามา กอตัวไว้กับตัว. *โทสะ* หรือ *โกธะ* ก็ตาม มันผล็อยออกไป มันตีให้ตาย ให้มันหมดไป. ส่วน *โมหะ* นี้มันหลับหู หลับตา *วนเวียนอยู่รอบ ๆ* สิ่งนั้นด้วยความสงสัย ภัยความสนใจ ด้วยความยึดมั่นถือมั่น แต่มันไม่ชัดลงไป ในทำนองที่ว่าจะยินดีหรือ ยินร้าย.

ฉะนั้นถ้าจะ ดูกิริยาอาการ อันอื่นอีก ก็ยังพอจะอาศัยคำพูดอีก ๓ คำเหมือนกัน : ว่า ยินดี นี้คำหนึ่ง, ยินร้าย คำหนึ่ง; แล้ว โง่ นี้ อีกคำหนึ่ง; ยินดี ก็สำหรับวาคะหรือโกละ, ยินร้ายก็สำหรับโทสะหรือโกธะ, โง่ที่ไม่อยู่ในรูปของ ยินดี ยินร้ายนั้น ก็เรียกว่าโมหะ. โดยใจความมันเป็นอย่างนี้ โดยรายละเอียดมันมีมาก ไนเมื่อจะถามว่าอะไรบ้าง? และ ในบางกรณี มันเจอกัน ก็มี ปนกันอยู่; แต่ถึงอย่างไรก็ดี ไนแต่ละกรณีนั้น จะต้องมีย่างใดอย่างหนึ่งเด่นชัด จนควรจะถือว่า กรณีนั้นเป็นกิลตชื่อนั้น คือควรจัดว่า เป็นวาคะ หรือโทสะ หรือโมหะ.

บางทีก็อาจจะ อธิบายกันอย่างอื่น ก็ได้ คือเอา อวิชชาเป็นต้นต่อ. อวิชชาก็คือโมหะ ถ้ามันไม่มีเรื่องอะไรอื่นแล้ว มันก็เป็นโมหะล้วน ๆ เป็นความโง่ ล้วน ๆ ก็ไม่รู้อะไร; แต่บางทีโมหะนั้นมันไปอยู่ในรูปของวาคะ ของโทสะ โดย เจืออยู่, หรือเป็นต้นเงื่อนที่จะให้เกิด เป็นวาคะหรือเป็นโทสะเต็มตัวขึ้นมา. แต่อย่างไรก็ดี ในกรณีหนึ่ง ๆ ทางอายตนะไหนก็ตาม ย่อมมีสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า กรณีนี้ควรจัดเป็นกิลตชื่อนี้ ไปเลย.

## ที่อยู่ของระคะ โทสะ โมหะ.

ที่นี้ เราทั้งคู่กันคือไปว่า ระคะ โทสะ โมหะ นั้นมันอยู่ที่ไหน? มันก็อยู่ในจิตใจ. ถ้าระคะ โทสะ โมหะ อยู่ในจิตใจเสียแล้ว ธรรมะจะมาอยู่ที่ตรงไหนของจิตใจ? มันก็อยู่ไม่ได้ เพราะว่าธรรมะค่ามันพรองเสียแล้ว ธรรมะชาวก็เข้ามาไม่จุ. ฉะนั้นการที่ให้อัจฉใจมีธรรมะครองนี้ หมายถึงมีธรรมะชาวครอง; แล้วก็ต้องรู้จักกระทำจนธรรมะชาวอยู่ ธรรมะดำหายไป.

เรื่องนี้อาจจะมีคนคิดว่า มันยากเหลือวิสัย ต้องไปเรียนรู้อบรมพระไตรปิฎก จึงจะมาจัดการอย่างนี้ได้. นั่นว่าเราเอง คิดมากเกินไป. ที่จริง มันมีสัญชาตญาณอันหนึ่งซึ่งวิเศษมาก คือสัญชาตญาณที่ว่า พอรู้สึกเจ็บปวดละก็ถอยหด แล้วก็เปลี่ยนเป็นสภาพอย่างอื่น; เช่นว่าถ้าเราเหยียบลงไปตรงนี้ มันเจ็บปวด เราก็ยกเท้าเหยียบไปที่ตรงอื่น จนกว่าจะพบที่ไม่เจ็บปวด. นี่ก็ด้วยอำนาจของสัญชาตญาณ. เราทำอย่างนี้มันเจ็บปวด. เราไม่ทำอย่างนี้. เราทำอย่างอื่น. หรือเมื่อเราคิดอย่างนี้ มันเจ็บปวดในใจ; เราไม่คิดอย่างนี้, เราไปคิดอย่างอื่น.

ฉะนั้น พยายามสังเกตให้รู้จักความรู้สึกเจ็บปวดให้ถูกต้อง. มันก็จะหัดความรู้สึกเจ็บปวดได้, หรือว่าความรู้สึกที่อยากจะหายเจ็บปวดนั้น มันเป็นไปไม่ได้ก็ไปหาความรู้สึกที่อยากจะสงบ. มันเป็นมาอย่างนี้ตั้งแต่นั้นมาแล้ว. แล้วก็ย้ายทอดกลับมาในชีวิต. ในสิ่งที่มีชีวิต, จนกระทั่งเกิดพระพุทธเจ้า ก็อาศัยสัญชาตญาณแห่งการหนีภัย. หนีอันตราย. หนีความทุกข์. หนีความเจ็บปวดก็ทั้งนั้น.

เมื่อรากะเกิดขึ้น มันร้อนอย่างไร; มันก็ต้องรู้จักเข็ด. ถ้ามันมีสิ่ง  
 ยัวมากกว่า มันก็จะตองปวดอีกเจ็บอีก; แค่มันก็จะตองรู้จักเข็ด รู้จักหลบไปตาม  
 ลำดับ, จะช้าหรือเร็วก็จะตองรู้จักหลบ รู้จักเข็ด; นี่มันสอนกัน ได้ไมตัวเอง  
 อย่างนี้. เคี้ยวที่เราต้องการให้ตึกว่านั้น ให้เร็วกว่านั้น เราจึงศึกษากันเป็นพิเศษบ้าง  
 โดยเฉพาะ. แต่แม้ว่าไม่มีใครสอน มันก็สอนของมันเองได้ จนจะกล่าวได้ว่า ตัวชีวิต  
 นั้นก็เป็นบทเรียนหรือเป็นโรงเรียน เป็นผู้สอนผู้เรียน อยู่ในตัวมันเองโดยครบถ้วน.

เมื่อเป็นอย่างนี้ ใครๆ มาแก้ตัวว่า “ฉันไม่รู้จักหน้าตาของมัน, ฉัน  
 ‘ไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่า รากะ โทสะ โมหะ’” อย่างนี้ไม่จริง. เขารู้จักยิ่งกว่ารู้จัก;  
 แต่ว่าเขาอาจจะไม่รู้จักชื่อของมัน, แต่ตัวจริงของมันนั้น เขารู้จักเกินกว่าที่จะรู้จัก  
 เพราะ *ตั้งแต่เกิดมานี้ มันก็มีรากะ มีโทสะ มีโมหะ มากมายนับไม่ถ้วน* ว่ามัน  
 ก็ร้อยครั้ง พันครั้ง หมื่นครั้ง แค่อาจจะไม่รู้จักชื่อ ว่าที่เขาเรียกว่า รากะ โทสะ โมหะ.

ฉะนั้น ถ้ายกยหนักที่กล่าวมาแล้ว ก็อย่าถ้าเป็นไปเพื่อความยินดี เข้าไป  
 กอดรัดเอาไว้ ก็เรียกว่ารากะ หรือโลภะ. ถ้าโกรธประทุษร้ายผลัดออกไป หรือจะ  
 ตีมันให้ตาย ก็เรียกว่าโทสะ หรือโกธะ. ถ้ามันยังง่ทำอะไรไม่ถูก ก็เรียกว่าโมหะ  
 ไปก็แล้วกัน. นี่เรียกว่าเรารู้จักรากะ โทสะ โมหะพอสมควร ที่จะแยกออก  
 จากกัน ได้ พอที่จะระวังได้ง่ายขึ้น ว่า “เคี้ยวนี้เสื่อตัวนี้มา, เคี้ยวนี้เสื่อตัวนี้มา,  
 เคี้ยวเสื่อตัวนี้มา”, มันจะได้สามารถป้องกันให้ถูกกับเรื่องกับบ่าว หรือว่าจะแก้ไข  
 เฉพาะกรณีนี้ มันก็ยังทำได้โดยง่าย.

### พิจารณาดูให้เห็นว่าโลกมีกิเลสเบียดเบียนกันยิ่งขน ๆ.

ทีนี้ ต่อไปก็ยากจะให้นึกถึง พระพุทธภาษิตที่ว่า สัตว์โลกสมยน์กำหนด  
 ไม่เป็นธรรมยิ่งขึ้นทุกที. “สัตว์โลกสมยน์กำหนดไม่เป็นธรรมยิ่งขึ้นทุกที” : มีความ  
 โลกกล้ำ มีความโลกเกินประมาณ กำหนดไม่เป็นธรรมยิ่งขึ้นทุกที. พระพุทธเจ้า  
 ท่านตรัสอย่างนี้ ทั้งแต่ครั้งที่ท่านยังทรงพระชนมายุอยู่ ในประเทศอินเดียครั้งกระนั้น ;  
 แต่เล่าฟังดูแล้ว มันใช้ได้มาจนถึงบัดนี้ ว่า “สัตว์โลกนี้ จะมีความกำหนดไม่เป็นธรรม  
 จะมีความโลกจัดยิ่งขึ้นทุกที” เพราะคำว่า “ยิ่งขึ้นทุกที” นี้ มันใช้ได้มาจนถึงบัดนี้  
 เวลานี้ หยก ๆ นี้.

นี่ ก็ เป็นความสำคัญอันหนึ่ง ประเด็นหนึ่ง ที่เราจะต้องสังเกต ว่า  
 มนุษย์จะยิ่งกำหนดไม่เป็นธรรมยิ่งขึ้นทุกที คำนี้สำคัญกว่าคำอื่น. กำหนดก็คือ  
 ยึดเอา ยึดมันดื้อมัน หรือฝังจิตลงไป สำคัญมันหมายลงไป ในสิ่งที่มันที่ซึ่งแห่ง  
 ความสำคัญมันหมาย ; แต่ว่าโดยอาการที่ไม่เป็นธรรมยิ่งขึ้นทุกที, หมายความว่ามัน  
 จะยังเป็นกิเลสยิ่งขึ้นทุกที. แล้วในที่สุดก็ได้ *ตรัสถึงกรรมที่มนุษย์เต็มไปด้วยกิเลส*  
*แล้วก็เบียดเบียนกันอย่างไรที่ไม่น่าเบียดเบียน* จนกระทั่งทำให้ห้วงคาศที่มีหน้าที่ทำให้  
 ฝนตก ไม่ทำหน้าที่. แล้วก็ไม่มีฝนตก มันก็ร้อนมากขึ้น ร้อนมากขึ้น จนลุกเป็นไฟ.

เรื่องอย่างนั้นนั้น คอยเพื่อบอกทิ้งลงไป ว่าเป็นเรื่องไม่จริง เป็นเรื่องเขียน  
 ที่หล้ง เป็นเรื่องบ้า ๆ บอ ๆ. มันเป็นเรื่องจริง ที่พูดไว้ในรูปของอุปมา,  
 เป็นคำพูดที่ฉลาด ที่ดีดี ซึ่งพูดไว้สำหรับให้คนพวกเรานี้ กลายเป็นคนโง่. พอเรา  
 ไม่เชื่อแล้วก็หาว่าเป็นเรื่องเหลวไหล เราก็กลายเป็นคนโง่ไปทันที ; เพราะว่าเรื่องนี้

มันไม่เหลวไหล มันจริงยิ่งกว่าจริง; แต่มันเป็นนามธรรมที่จะพูดอย่างอื่นไม่ได้ ก็ต้องพูดไว้ด้วยอุปมา.

พอมนุษย์ *มีจิตใจเป็นกิเลสเป็นไฟไปหมด* แล้วมันก็จะเย็นได้อย่างไร; มันก็มีแต่ร้อน มีค่าเท่ากับฝนไม่ตก. มีแต่ไฟ มีแต่ความร้อน นี้ในจิตใจจะรู้สึกอย่างนั้น, จะมีผลอย่างนั้นทันควันทีเดียว ไม่ต้องรอปเป็นเดือน ๆ ปี ๆ. พอประพาศิไม่เป็นธรรม มีราคะก็ร้อน ก็เท่ากับฝนไม่ตก.

เฮาสะ, ที่นี้เราจะพูดให้คนที่ไม่อยอมง่าย ๆ ฟังกก็ได้ ว่าถ้ามนุษย์มีความกำหนัดไม่เป็นธรรม คือ มีกิเลสมากขึ้น ฝนอาจจะไม่ตกจริง ๆ ก็ได้. เคียวนี้ มันก็ชักจะเชื่อกันแล้ว ว่า ถ้าโลกมาก จน ทำลายป่าไม้เสียให้หมด ฝนมันก็ไม่ตกจริง ๆ ด้วย เหมือนกัน; เพราะฉะนั้นโลกมาก เห็นแก่ตัวรัก ไม่เห็นแก่ใคร ไม่เห็นแก่อะไรหมด ทำลายป่าไม้หมด ไม่เห็นแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่เคารพว่าอันนี้มันเป็นสิ่งที่ต้องมีสำหรับชีวิต ก็ทำลายกันไม่หมด ฝนมันก็ไม่ตกจริง ๆ เหมือนกัน.

แต่ว่ามันยังมีอะไรที่มากไปกว่านั้น ว่ามนุษย์ เห็นแก่ตัวมาก มีกิเลส มาก ก้าวหน้ามาก ในการที่จะทำโลกแผ่นดินนี้ให้ปั่นป่วนมาก, บั่นป่วน ถึงขนาดที่ว่าจะให้มันวินาศไปเลย ไม่ตั้งว่าฝนตกหรือไม่ตก. ก็จงคิดดูเถอะว่า เคียวนี้เขาเรียกกันว่ายุคปรมาณู อย่าเพื่อพูดถึงยุคบึงบองเพราะมันใหม่ ๆ นึก มันเร็ว ๆ นึก.

พูดกันว่ายุคปรมาณู ก็พอจะเข้าใจกันได้แล้วว่า ทำอะไรกัน คือ เอากำลังของปรมาณูมาใช้. โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่แรกก็เอามาทำลูกระเบิด ที่จังกั้นตายคราวละแสนละล้าน หรือหลาย ๆ ล้านก็ได้ ลูกระเบิดแรงปรมาณู แล้วก็ยิงจะเอาแรงของปรมาณูชนิดนี้ มาใช้ในทางบ้านเรือน คือ ไม่ใช่รบราฆ่าฟันกัน เป็นกำลังงานสำหรับทำงานในบ้านเรือน. เป็นอุตสาหกรรมเป็นอะไรในบ้านเรือน นี่ก็กำลังกระทำ; แล้วก็กำลังกระทำมากขึ้น ก็เรียกว่ายุคเอวกำลังของปรมาณูมาใช้ เลยเรียกว่า "ยุคปรมาณู". ถ้าพูดนี้ผิดหือประมาณ พุคไปด้ว้ยควมมิ่ง ที่แท้มัน เป็นยุคที่ทำลายปรมาณู ไม่ใช่ยุคปรมาณูเฉย ๆ มันเป็นยุคที่มีการทำลายปรมาณู.

หลังจากที่เอามาจากปรมาณู ที่ถูกกระทำให้แตกทำลายออกไปก็ตาม, หรือว่าพลังงานที่มาจากปรมาณูที่ถูกทำให้หักเข้าหากันก็ตาม ซึ่งเป็นกรแตกกระจายทั้งนั้น; แตกออกไปหรือแตกเข้ามา ปรมาณูถูกทำลายทั้งนั้น. แล้วปรมาณูจำนวนนับไม่ไหว ไม่มีตัวเลขจะนับนี้ ถูกทำลายไปเรื่อย ๆ ๆ.

ลองคิดกันว่า โลกนี้มันจะมีอะไรหมดไป? สิ่งที่เราเรียกว่าปรมาณูนี้มันจะหมดไป มันจะไม่เป็นระเบียบเหมือนแต่ก่อน, มันจะหมดไป ๆ จนมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นโดยประการทั้งปวง ไม่เหมือนอย่างนี้. ปรมาณูที่จะประกอบกันขึ้นเป็นอนุบางชนิด อาจจะหมดไปก่อนก็ได้ จะถึงขนาดที่เป็นไม่ได้ว่า ไฮโดรเจนก็หมด ออกซิเจนก็หมด แล้วคนมันจะอยู่ได้อย่างไร ชีวิตทั้งหลายจะอยู่ได้อย่างไร; มันก็ตาย.

นี่ถ้าเรา ขึ้นทำลายปรมาณูกันอยู่อย่างนี้ โลกนี้มันก็ต้องวินาศเหมือนกัน; ยิ่งไปเร่งทำพลังงานปรมาณูมากขึ้นเท่าไร ก็เท่ากับทำลายปรมาณูมากขึ้นเท่านั้น.

มันถูกทำลายไป ชนิดที่ไม่กลับมามีอีก มันก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงในโลกนี้. ก่อนนี้ทำลายกันนิด ๆ หน่อย ๆ. เป็นเพียงทางเคมีนิด ๆ หน่อย ๆ ในห้องทดลอง. เคียวนั้นเขาทำลายกันเป็นการใหญ่โต เรียกว่าทำระเบิดปรมาณูหรือพลังงานปรมาณูอะไร, เป็นยุคทำลายปรมาณู; แล้วมันจะยิ่งกว่าฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลคือโลกนี้จะไหม้ไปเลย หรือว่าจะอยู่ไม่ได้เลย.

นี่พระพุทธเจ้าท่านตรัสแล้ว ไม่มีอะไรผิด หรือว่าคนอื่นอาจจะพูดไว้ก่อนพระพุทธเจ้า แล้วพูดเหมือนกันก็ได้ *ถ้วนแต่พูดไว้สำหรับให้พวกเรานั่งใจ*, กลายเป็นคนใจ ไม่เชื่อคำพูดเหล่านั้น เพราะเราไม่เข้าใจ. นี่ก็เป็นตัวอย่างมาสำหรับให้คิดดู จะได้เข้าใจไว้ อย่าเพ้อว่าเขาพูดผิด พูดไม่จริง พูดเพ้อๆ; เขาพูดไว้ลึกสำหรับจะให้เรากลายเป็นคนใจ.

ที่นี้ก็ดูในข้อที่ว่า เป็น ยุคทำลายปรมาณู แล้วมีหน้าซ้ำ การทำลายปรมาณูนี้ ทำไปเพื่อทำลายสันติภาพของมนุษย์เอง; โดยเฉพาะอย่างยิ่งระเบิดปรมาณูนี้ ไม่ต้องอธิบายแล้วในเรื่องว่าทำลายสันติภาพของมนุษย์เอง, หรือว่าจะเอากำลั่งปรมาณูมาใช้อย่างอื่น ก็เพื่อกิน เพื่อเล่น เพื่อหัว เพื่อการมรณัม เพื่ออะไรเสียมากกว่า.

เพราะว่าถ้าเราจะเอาแต่เท่าที่มนุษย์จำเป็นจะต้องทำ จะต้องกิน จะต้องกิน จะต้องใช้แล้ว มันยังไม่หมดหรอก; เคียวนั้นมันหมดจนไม่มีจะใช้ จนต้องไปหาจากกำลังของปรมาณู; ก็เพราะว่า ไปกิน ไปเล่น ไปใช้ ไปในทางไม่จำเป็นมันมากเกินไป. ไปคิดดูเองก็จะเห็นได้. นี่เรียกว่าทำไปด้วยโมหะ แล้วทุกอย่างที่ทำไปนั้น เพื่อส่งเสริมราคะ โทสะ โมหะ, ความเจริญของเรา เป็นไปเพื่อส่งเสริม ราคะ โทสะ โมหะ.



แต่ว่ายังมีคุณลักษณะ หรือความเข้าใจยาก ขวางหน้าอยู่อีกมาก จึงขอ  
ร้องว่า อย่าได้ประมาทเลย; ตูให้ตี ที่เรียกกันว่า ความเจริญสมัยใหม่ เป็น  
พัฒนาการหรืออรรถธรรม หรือวิวัฒนาการอะไรก็ตาม มัน เป็น ไปแต่ในทางส่งเสริม  
ให้เกิด ราคะ โทสะ โมหะ.

การค้นคว้า แล้วการผลิตออกมา แล้วการส่งเสริมให้ยิ่งขึ้นไป แล้วก็การ  
ประกวดประชันกัน; เหล่านี้ทุก ๆ อย่างเป็นไปเพื่อส่งเสริมราคะ โทสะ โมหะ;  
ไม่ใช่เพียงแต่ว่า จำเป็นที่จะต้องใช้ ต้องกิน. ถ้าเอาแต่เพียงเท่านั้น มันจะนึกเดียว;  
เดี๋ยวมันมาก ที่เรากำลังทำกันอยู่ และจะทำต่อไปนี้มีมาก, แล้วก็เพื่อส่งเสริม  
ราคะ โทสะ โมหะ; ส่วนที่ไม่ส่งเสริมราคะ โทสะ โมหะ นั้นมันนึกเดียว.

เราไปทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ เหมือนอย่างว่าเสียผ้านี้ ทำไมเราจะต้องไม่ทำ  
ให้มันเป็นคอกเป็นตวง ซึ่งมันจะเบ็ดเสร็จ ต้องทำดี ต้องยอมดี ต้องบักต้องลัก. ส่วน  
นั้นมันทำเพื่ออะไร; ถ้าไม่ใช่เพื่อความใจ, เพื่อราคะก่อน. แล้วเมื่อไม่ได้  
อย่างใจ ก็โทสะขึ้นมา ตลอดเวลาที่ยังใจ ที่จะทำให้มันมากยิ่งขึ้นไปกว่านั้น. นี่ยก  
ตัวอย่างนี้เมื่อกัน ว่าไปทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ เดียวจะว่าให้ฟังโดยรายละเอียด.

เดี๋ยวนี้มันกำลังเป็นไปในทางนี้ทั้งนั้น ไปเสียทุกเรื่องทุกอย่าง เป็นไป  
เพื่อส่งเสริมราคะ คือความเอร็ดอร่อยทางวัตถุ ทางกาย ทางเนื้อทางหนัง.  
เดี๋ยวนี้ก็ต้องกรแต่อย่างนี้ แล้วใช้สิ่งนี้เป็นเครื่องมือหลอกต่อกัน. แม้ในทางการเมือง  
ก็ยังใช้เรื่องราคะนี้เป็นเครื่องมือหลอกต่อกัน ผูกมัดกัน เป็นหลุมพราง ที่จะขุดไว้สำหรับ  
จับตัวกัน.

เรื่องโทสะ ก็ส่งเสริมมาก คือ ทำให้เกลียดชังกันยิ่งขึ้น มีแต่ที่จะทำให้เกลียดชังกันยิ่งขึ้น ไม่มีที่จะทำให้รักใคร่กัน; แม้ในทางศาสนา ก็กลายเป็นเครื่องมือสำหรับทำให้เกลียดชังกันระหว่างศาสนา. นี่มันก็ ไร้เป็นโมฆะต่อไปอีก ไปทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ ไม่จำเป็น คือว่าขยายออกไปในทางที่ไม่จำเป็นจะต้องทำนี่, แล้วก็ว่าเก่ง ว่าเจริญ ว่าไม่มีใครสู้.

เดี๋ยวนี้เราก็มียุติเรื่องอย่างนี้ ที่เชื่อว่าความเจริญ หรือมีประโยชน์ ควรทำอย่างยิ่ง; แต่ไปคุยเข้าจริง มัน เป็นเรื่องทำให้เดือดร้อนยิ่งกว่าเก่า; อย่างสมาคมการกุศลจัดขึ้น แล้วก็เบิกขึ้น เพื่อช่วยเหลือประชาชน ก็กลายเป็นเรื่องสอนให้กันนี้ ไปทำในสิ่งที่ไม่ต้องทำมากขึ้น.

แม้แต่เรื่องจัดตอกไม้สวด จัดผักตบ จัดผักแห้ง จัดผลไม้ จัดขนม จัดอะไรต่าง ๆ นี้ สอนกันเสียเป็นวัตรคเป็นเวร แล้วก็ไม่มีมนุษยยะอะไรจะดีขึ้นในส่วนไหน. แล้วเขาก็ว่าการกุศลของคนที่เจริญแล้ว; แต่มันยังทำให้คนจนลงไปอีกส่วนหนึ่ง. แม้คนที่รวยอยู่เดี๋ยวมันก็ไม่ได้ดี หรือมีอะไรดีขึ้น เพราะการทำอย่างนั้น แต่เขาก็อวดกันด้วยการทำอย่างนั้น.

นี่เรียกว่าความเจริญที่นำไปเพื่อส่งเสริมระคะโทสะโมหะนี้ มันหลบมุม หรือมันซ่อนแก่นอยู่ที่ตรงนี้. ถ้า "ธรรมะเข้ามารองใจ" การกระทำอย่างนี้จะไม่ มี จะไม่มา นั่งหลงใหลทำสิ่งที่ไม่ควรทำกันอย่างนี้ เมื่อธรรมะไม่เข้ามารองใจ ก็เลสมันก็เข้ามารองใจ ก็เลยทำอย่างนี้.

จะ ยกตัวอย่าง เรื่องราคะหรือโลภะกันก่อน ราคะนี้ซึ่งเกิดขึ้นในใจ  
เท่าไร มันก็ยิ่งเผาให้ร้อนเท่านั้น แล้วราคะยังมีมากเท่าไร ก็ยิ่งเบียดประทุไว้รับ  
โทสะให้เข้ามามากขึ้นเท่านั้น; หมายความว่าเรารักเท่าไร, เรายึดมั่นด้วยความรัก  
เท่าไร; มันจะเบียดประทุไว้สำหรับเกิดความโกรธมากขึ้นเท่านั้น, คือเมื่อมันไม่ได้  
ตามที่ต้องการ ตามที่ความรักต้องการ มันจะมีความโกรธสูงที่สุดเท่านั้น. นี้เรียกว่า  
มันเนื่องกันอย่างนี้.

หรือเรารักมากเท่าไร เราย่อมมีความกลัวมากขึ้นเท่านั้น; เรารักตัวเท่าไร  
เราจะกลัวตายมากขึ้นเท่านั้น. เรารักลูกของเราเท่าไร; เราก็คงกลัวลูกหายมาลง  
เท่านั้น. หรือว่าเรารักภรรยาเท่าไร เราจะต้องมีความเศร้าโศกมากเท่านั้น.

.....

**เมื่อธรรมะไม่ครองโลก มนุษย์ก็ส่งเสริมราคะยิ่งขึ้น.**

แต่เดี๋ยวนี้เราจะพูดถึงเรื่องราคะหรือความรักที่เป็นต้นตอ ว่าเดี๋ยวนี้ ธรรมะ  
ไม่ครองโลก การกระทำของมนุษย์เป็นไปเพื่อส่งเสริมราคะยิ่งขึ้นต่อไป :-

เรื่องแรก ดู ทัศนียภาพต่าง ๆ ที่มนุษย์ทำขึ้น ในหน้าหนังสือพิมพ์ก็  
ในสมุด ในหนังสืออะไรก็ ภาพที่ประดิษฐ์ขึ้น ทำขึ้นมา มันเอียงไปในทาง  
ส่งเสริมกิเลสมากขึ้น, จนกระทั่งเป็นภาพอนาจาร ซึ่งสมัยก่อนเป็นของต้องห้าม.  
เดี๋ยวนี้ก็กลั่นไปหมด ไม่ต้องห้าม ก็ออกมาเป็นภาพยนตร์เป็นอะไรต่าง ๆ ก็ยังหนัก  
ขึ้นไปอีก เรวกัเลสมากขึ้นไปอีก. นี้เรียกว่าเรามีสิ่งนี้เพื่อส่งเสริมราคะ มนุษย์ทำสิ่งนี้ขึ้น

เพื่อส่งเสริมราคาของมนุษย์เอง ไม่ใช่เพื่อขรรคมครองโลก. นี่เรียกว่าขรรคมไม่ครองใจ การมีภาพนี้เพื่อส่งเสริมราคา.

ที่นี้ **เรื่องที่ ๒** ดูที่หนังสือ หนังสือเล่ม หนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ อะไรต่างๆ นี้ ก็ เป็นไปในทางอนาจารย์ขึ้นทุกที หลอกหลวงกันโดยไม่รู้ตัว มากขึ้น จนกระทั่งเปิดเผยไม่หลอกหลวงอะไร กันนิยมกัน แล้วก็ไม่ถือว่ามีศกกฎหมาย ไม่ถือว่าเป็นอนาจารย์. หนังสือที่อนาจารย์ชั่วเย้าก็เสดอย่างยิง ก็ไม่ผิดกฎหมาย ก็มี ขายได้ มีวางเกดือะ พุคกันแต่พอเป็นพีซี ว่าผิดกฎหมายว่าตำรวจจะจับ.

นี้ การพิมพ์ของเราในโลกันนี้ ที่ขายได้มากที่สุด ประมาณ ๙๐-๙๕ เปอร์เซ็นต์ นั้น จะมีแต่สิ่งพิมพ์ที่ส่งเสริมกิเลสราคา : ส่วนสิ่งพิมพ์ที่ตรงกันข้ามนั้น มีน้อยที่สุด ไปดูหนังสือที่วางขายเป็นภูเขาเลากา หลับตาคว่ำสามสัคนึ่งหนึ่ง จะดูเล่มที่ส่งเสริมราคามากกว่า ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม.

หนังสือที่จะกำจัดราคาลงไปในนี้ เกือบจะไม่มี หาไม่พบ แล้วโดยเฉพะอย่างยิงหนังสือพิมพ์รายวัน จะพบว่าเต็มไปด้วยเรื่องส่งเสริมราคา จะหาสักนึ่งหนึ่งก็ไม่ได้ ที่จะกำจัดราคา มันมีแต่ส่งเสริมโดยตรง แล้วก็ส่งเสริมโดยอ้อม: เช่น โฆษณาที่จะขายสิ่งส่งเสริมกิเลสนี้ มันมีมาก.

ที่นี้ **เรื่องที่ ๓** ดูถึงแฟนชั่น หรือ ความนิยม เรื่องผม เรื่องเมีย เรื่องเสือ เรื่องผ้า เรื่องกิริยาท่าทาง ที่จัดเป็นแฟนชั่นๆทั้งหลายนี้ มัน ส่งเสริมราคา ถึงขนาดที่จะทำให้เป็นโสเภณีทางวิญญูณ.

โสเภณีทางวิญญาณนี้ ไม่ใช่โสเภณีจริงๆ ที่รับจ้างอะไรถึงขนาดนั้น ; แม้ก็ต้องเรียกว่าเป็นโสเภณี คือเขาจะใช้ความงามอย่างขยันอดมาใส่ไว้ที่เนื้อที่ตัวเขา หรือว่าเปิดให้รับๆ แวมๆ ให้อวยวนมากที่สุด ด้วยจิตใจว่าจะให้คนรอบๆ ตัวเรานั้น หลงรักเรา ด้วยความชั่วของเรา ; อย่างนี้อาจมาเรียกว่าโสเภณีทางวิญญาณ ; เป็นผู้หญิงที่ไม่เคยถูกผู้ชายเลยสักครั้งก็ได้ แต่เขาเป็นโสเภณีทางวิญญาณ ใช้ความงามทุกอย่าง เพื่อจะดึงดูดความรู้สึกทางเพศทางวามารมณ์ให้รู้มมาที่ตัวเขา. อย่างนี้เรียกว่าโสเภณีทางวิญญาณ.

วันนี้ก็มีกิจการโสเภณีโดยตรง ที่รู้จักกันดี ที่เขาทำเพื่ออาชีพ นั่นก็เป็นโสเภณีโดยตรง ก็มีอยู่ในบ้านเมืองนี้ ; ส่วนแต่ส่งเสริมวาระทั้งนั้น. **โสเภณีทางวิญญาณก็ส่งเสริมวาระ** โสเภณีจริงๆ ตรงๆ ก็เป็นเรื่องส่งเสริมวาระ.

วันนี้ **เรื่องที่ ๔ มีสิ่งชั่ว** เช่น **ละครที่ยั่ว** **ขั้วอย่างประณีตสุขุม** จนไม่รู้ตัวว่ายั่ว นั้นมันก็ส่งเสริมวาระ จะเป็นละคร เป็นฮ็อก เป็นอะไรก็สุดแท้ ; ถ้าไม่ยั่วในเรื่องของกิเลส ไม่มีใครดู จะต้องล้มละลายไปเลย. มันต้องมีการขั้วกิเลสที่เบ็ดเตล็ดบ้าง แฝงไว้สักลับบ้าง ก็เป็นเรื่องยั่ว. นี้ก็คือมีเพื่อ **ส่งเสริมวาระ** ของมนุษย์ในโลกนี้ ธรรมชาติเข้ามาไม่ได้.

แม้แต่ **ดนตรีและเพลง สมัยโบราณ** นักศึกษาเชื่อกันว่า ดนตรีหรือเพลงนี้ มีใช้แต่ในทางศาสนา แม้ว่าจะเห็นรอบกองไฟอะไรก็ตาม ก็เป็นเรื่องศาสนา เพื่อให้เกิดจิตใจที่ว่างจากกิเลส.

เดี๋ยวนี้มันกลับตรงกันข้าม เขาคนตรีและเพลง มาเปลี่ยนเป็นยิวก็เลส  
 ปรเร็ววิเลส ให้เกิดกิเลส; ตรงกันข้ามจากสมัยโบราณของชนป่าไผ่ ที่มีคนตรี  
 และเพลงเพื่อหยุดอำนาจของกิเลส ก็ยอมสนใจกับคนตรีและเพลงจนนี้แล้ว มันหยุด  
 ความรู้สึกที่เป็นกิเลส; ดังนั้นเพลงเหล่านี้ มันจึงไม่เข้าไปเพื่อยิววาระะ มันจึงเป็น  
 เพลงที่ซ้ำๆ ที่เนี่ยๆ ที่เงี้ยวๆ ที่เยิ่นๆ ขวนให้หลับไปมากกว่า.

เดี๋ยวนี้เพลงมันมีแต่ยิว กระตุ้นให้รู้สึกเร้าร้อนขึ้นมา. ก็เรียกว่า  
 โนโลกนี้มันเจริญขึ้นมาด้วยคนตรีและเพลง ที่ส่งเสริมวาระะ แล้วชาติ จะเป็นแผ่น  
 เสียง หรือจะเป็นอะไรก็ตาม มันจะชาติ. ถ้าเป็นแผ่นเสียงโนโบสต์ แผ่นเสียง  
 ทางศาสนาที่ยังขายไม่ได้ จนเลิกทำไปแล้ว.

ที่นี้ **รำ** ก็เหมือนกัน มันมี **ร้านเบบยิวให้เร้าร้อน** และ **รำให้หยุด** ให้  
 เย็น ไปก็มี. เดี่ยวนี้เราส่งเสริมเรื่องรำให้เร้าร้อน แบบรำนี้ แบบเต้นรำนี้ จัด  
 ขึ้นเพื่อส่งเสริมกิเลสให้เร้าร้อนขึ้นมา. นี้พวกฝรั่งทำได้เก่งกว่า; คนไทยก็ไป  
 ตามกันเขารับเอา มา ก็เลยได้ผล.

**เรื่องที่ ๕** ยังมีอีกมาก **สิ่งที่จะยิวให้ระคะรุนแรงขึ้นมา** แม้ที่สุด  
 แต่เครื่องประดับบ้าน ประดับฝาเรือน เครื่องใช้ไม้สอยนี้ ก็จะต้องทำให้มันยิว  
 วาระะ; แม้แต่ที่เขียนบุหรี มันก็ต้องทำให้ยิววาระะ, เครื่องใช้ในบ้านเรือน ก็  
 หมุนไปในทางที่จะส่งเสริมความรู้สึกทางวาระะ มันจึงจะขายได้. นี้มีอุปกรณ์ที่จะส่งเสริม  
 กิเลสการมรดกโดยตรงอีกมากมาย ไม่ต้องพูด.

เดี๋ยวนี้เขามามีทันนอนชนิดหนึ่ง ประดิษฐ์ขึ้นได้ใหม่ ๆ ที่นอนลงไปแล้วจะเกิดความรู้สึกนิ่มนวล ซึ่งเสริมราคาขึ้นอย่างมหาศาล ว่าเป็นที่นอนที่ทำด้วยโฟมเบอร์วางบรรจุของเหลวอะไรไว้ในนั้น. ยานมาไม่เคยเห็น แต่ได้อ่านข่าวว่ามันมีอยู่จริง ซึ่งสรุปความว่าเขาคงถาวรวัตถุเครื่องใช้อุปกรณ์ที่จะส่งเสริมราคาให้ยิ่งขึ้นไป จึงขายได้. ถ้าไม่อย่างนั้นของที่มีอยู่แล้วมันมีอยู่แล้ว มันก็ไม่ต้องซื้ออีก มันขายไม่ได้. หรืออีกอย่างหนึ่งคนที่มียู่แล้ว มันก็ต้องการจะซื้อสิ่งที่จะส่งเสริมราคาซึ่งไปกว่านั้นอีก มันจึงไปซื้อใหม่. จะเห็นอุปกรณ์เครื่องใช้ไม่ล้นเหลือแล้ว มันจึงเกิดขึ้นและขายได้.

**เรื่องที่ ๖ ยังมีกฎหมายที่จะปลุกเร้าราคา มีกรรมวิธีต่างๆ ที่จะ** **ประพุดิกรกระทำให้ส่งเสริมราคา,** มีเครื่องสำอางทุก ๆ ชนิดมาลูบมาทา มาเกिमอะไรเข้า ให้ผู้หญิงกลายเป็นนางเบ็ต, นางเบ็ตที่มีเบ็ตพรวาไปทั้งตัว; อย่างที่เรามีรูปเขียนไว้ในตึกโรงหนังนั้น. อุปกรณ์ที่จะทำให้เกิดกินวงเบ็ตเต็มไปทุกหัวระแหงนี้ มันก็เจริญ เพื่อส่งเสริมราคา แล้วมีแบบมีอะไรประดิษฐ์ประคองต่างๆ เพื่อจะให้กลายเป็นบ้าเป็นหลังไปเลย ในเรื่องกามารมณ์ที่จิตตารพิศดาร ที่เขาเรียกกันว่า กามจิตตาร, กามารมณ์จิตตารนี้ ยิ่งเจริญ ยิ่งก้าวหน้า.

ที่นี้ **เรื่องที่ ๗** เมื่อคุณถึง การโฆษณา ก็คุณเอง โฆษณาสินค้า โฆษณาหนึ่ง โฆษณากิจการอะไร ก็ต้องใช้ภาพที่ส่งเสริมราคา มันจึงจะได้ผล คือขายได้หรือเก็บเงินได้มาก. ศิลปะของการโฆษณา, เพียงแต่ศิลปะของการโฆษณาหรือเครื่องมือของการโฆษณา อย่างเดียวกันก็ ส่งเสริมราคาในจิตใจของมนุษย์อย่างมหาศาล เสียแล้ว. นี้เรียกว่าทำอะไรก็ล้วนแต่เป็นไปเพื่อส่งเสริมราคา.

ที่นี้ **เรื่องที่ ๘** มีความนิยมเพิ่มขึ้นๆ ที่จะให้ **เป็นทาสของกิเลส**  
**เรื่องกามเรื่องกิน** นี้ส่งเสริมกันจนไม่รู้จะส่งเสริมกันอย่างไร.

เรื่องกินอาหาร พอเสร็จจากเรื่องกินอาหารก็เรื่องกามารมณ์, เห็นออกจาก  
 กามารมณ์ก็กินอาหาร; ก็มีการส่งเสริมให้ **เป็นทาสของกิเลส** หรือ **เป็นทาสของเนื้อ**  
 หนังนี้มากขึ้นๆ ในโลกนี้ แล้วชาติ คือนิยมกันมาก เหตุทุนฐานเป็นของจำเป็นไปเลย.

นี่ตัวอย่างเท่านี้ก็พอแล้ว; เพื่อให้เห็นว่า เราในโลกเวลานี้ ทำอะไรก็มุ่ง  
 ส่งเสริมราคา; เพราะ **ธรรมะไม่ครองโลก** **ธรรมะไม่ครองจิตใจ** ก็เลยสะดวก  
 ที่จะทำอะไรเพื่อส่งเสริมราคา.

....                      ....                      ....                      ....

### **กิเลสประเภทโลภะที่ส่งเสริมราคาก็มีมาก.**

ที่นี้กิเลสประเภทเดียวกัน ที่เรียกว่า **โลภะ** ก็ยังมีอีกส่วนหนึ่ง **คือโลก**  
**ในปัจจุบันอันเป็นที่ตั้งแห่งราคา** เช่น เงินเป็นต้น.

มันไม่ใช่ตัวราคาได้ แต่ว่ามัน เป็นปัจจัยที่ให้สำเร็จประโยชน์แก่ราคา;  
 เราจึงโลกละโมบเงิน ละโมบทรัพย์สินสมบัติ ละโมบวัตถุปัจจัยต่างๆ ก็เสวยวิชาการ  
 เศรษฐกิจ วิชาประดิษฐ์ วิชาที่จะหาเงินได้มากๆ; เพื่อจะให้ชนะคนอื่น เพื่อให้  
 ตัวเองมีนกอบายเอาได้ตามพอใจโดยเสรี. อุบายอย่างนี้ วิธีอย่างนี้ ก้าตังเจริญที่



สุกเสย ที่เราจะประกอบโภชอาหารพืชสมบัติบางอย่างเสร็จ โดยคนอื่นสั่งไม่ได้ ก่อถำนไม่ได้; นี้กำลังศึกษา กำลังเล่าเรียน กำลังส่งเสริมกันอยู่ ก่อส่งเสริมให้มันเกิดโงะ.

ความนิยมมันเป็นไปในทางที่จะทำให้เป็นทาสเป็นขี้ข้า แต่มันไม่รู้ลึกว่าเราเป็นทาสเป็นขี้ข้า. โกรจะว่าเรางเงิน จะตำเราว่าเป็นทาสเงินเป็นคองงเงิน บางทีเราก็ไม่โกรธ เพราะเรามันต้องการเงินจริง ๆ; แต่ถันเขาสาบประมาทซึ่งหน้า อาจะชกปอกเราก็ได้ แต่ในใจจริงมันเป็นทาสเงินแตงงเงิน. แล้วเป็นทาสเกียรติ เพราะว่าเป็นเกียรติสำหรับคนประเภทนี้ ก็คือเครื่องมือหาเงิน; ไม่ใช่เกียรติบิสุทธิ ไม่ใช่เกียรติถูกต้อง ไม่ใช่พระพุทศคุณ อีสิตโท อพพุโท ไม่ใช่อย่างนั้น.

ถนในโลกมนุษย์ปุตถนนี้ เรามีเกียรติเพื่อเป็นเครื่องมือหาเงิน ถันมันมีเกียรติมีอำนาจมาก มันก็ใช้เกียรตินี้หาเงินได้โดยสะดวก, แล้วก็มีความโลภหนัก ก็หาวิธีประดิษฐ์ประคอยหรือผลิตมาก จนท่วมถัน จนเกิดเป็นปัญหาอย่างอื่น; เรียกว่าวิชาการผลิตก็กำลังเจริญ แล้วควบคุมไม่ได้ ก็เป็นไปเพื่อความโลภ ทำให้ร้อนกันไปตามจะทุกฝ่าย. การผลิตที่เกินแล้วยิ่งเดือดร้อน; การผลิตไม่พอมันก็เดือดร้อนไปอย่าง, การผลิตมันเกินมันก็เดือดร้อนไปอย่างหนึ่ง, การผลิตที่พอดีถันนั้นต้องประกอบไปด้วยธรรมะ. ถ้าไม่ประกอบด้วยธรรมะแล้ว การผลิตจะเกินหรือจะเพื่อ, แล้วจะทำให้เดือดร้อนกันไม่ทั้งโตดด้วยเหมือนกัน; ถันโลกเวลานี้ มีการผลิตที่ควบคุมไว้ไม่ถูกต้อง ก็ไม่เป็นธรรมะ มันก็ทำให้โลถันเดือดร้อน.

ในที่สุดถนอาจจะระบงลงไปว่า การตีความหมายผิดจากความจริง ของคำสำคัญ ๆ เช่น คำว่า “กินดีอยู่ดี”.

คำว่า “กินดีอยู่ดี” นี้ ถ้าตีความหมายผิดจะเป็นอันตราย, หรือจะเป็นความโงกอย่างยิ่งอย่างลึกซึ้งอยู่ในตัว. เราไม่โทษใคร. เราโทษคนที่ตีความหมายผิด ว่า “กินดีอยู่ดี”; ฟังดูน่าชื่นใจ หรือว่าน่าจะปลอดภัย แต่เอาเดอะจะไปกินดีอยู่ดีเข้าไปเดอะ เขียวมันก็เลื่อนไปเป็นเรื่องความโงก; มันต้องให้ชัดเจนไปว่า “กินอยู่แต่พอดี” อย่างพระพุทธรเจ้าท่านตรัส ท่านจะตรัสว่า กินอยู่แต่พอดี มตตญญุตวา มตตญญุตวา อภตตสมิ อะโรนึ มันจะจัดว่า “กินอยู่แต่พอดี”, มันไม่มีทางเกินได้. แต่ถ้าเรากินดีอยู่ดี ระวังผลอนึกเดียวมันก็เกิน มันก็เป็นความโงก.

นี่ตัวอย่างสำหรับภราคะก็จะพอแล้ว, ตัวอย่างสำหรับโลกะก็จะพอแล้ว. เท่าที่ยกมานี้ ว่าเดี๋ยวนี้ ทั้งโลกเลย รวมทั้งพวกเราด้วย กำลังทำอะไร ที่เป็นไปเพื่อส่งเสริมภราคะ ส่งเสริมโลกะ; โลกนี้จึงเป็นอย่างนี้. ฉะนั้นขออย่าได้ทำสิ่งที่มีไม่จำเป็นจะต้องทำ จะได้บรรเทากันเสียบ้าง, *อย่าไปทำสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ ไปกินสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องกิน.* นี่จะระบุไปยังสิ่งที่เขววนที่ห้อย ที่ประดับอยู่ที่เนื้อที่ตัว ที่ฝ้ายบ้านฝางเรือน ที่ทั่วๆ ไปนี้ มันมีสิ่งที่ไม่จำเป็นอยู่.

.....

### เมื่อธรรมะไม่ครองโลก โทสะจะเกิดง่าย.

เอาละ, ทีนี้จะพูดต่อไปถึงข้อที่เรียกว่า โทสะ เดียวนี้เรากำลังทำอะไร ล้วนแต่ส่งเสริมโทสะ. ธรรมะไม่ครองใจ ธรรมะไม่ครองโลก คนในโลกก็ทำอะไรเพื่อส่งเสริมภราคะ หรือโลกะ อย่างที่กล่าวมาแล้ว.

ที่นี้อีกทางหนึ่งอีกมุมหนึ่ง มันก็ส่งเสริมโทสะ. สำหรับโทสะนี้ อย่าลืม  
ว่าได้พุ่มมาแล้วนะ; ถ้าเราส่งเสริมวาระเท่าไร จะเป็นการส่งเสริมโทสะเท่า  
นั้น เพราะว่าโทสะมันเกิดมาจากวาระ. เรารัก เราหวัง เราอะไรเท่าไร; พอ  
ไม่ได้ตามหวังจะเกิดโทสะเท่านั้น. เพราะฉะนั้นการที่ไปรักมาก หวังมาก หวังไม่มี  
เหตุผล รักไม่มีเหตุผล นี่จะทำให้เกิดโทสะมากขึ้นเท่านั้น. ส่วนนี้ไม่ต้องพูดถึง  
เพราะพูดแล้ว.

๑. **ที่นี้มากู้กันทีไร มันมีอะไรที่มากอยกถ่อมเกลตาให้เรามีโทสะ**

หรือใช้โทสะ; เช่นถ้าเรามีมีดคมๆ เราก็อยากจะฟัน เพราะมันมีกสนุกอยากที่จะฟัน;  
ถ้าเราอย่าไม่มีมีดคมๆ เราก็ไม่อยากจะฟัน, ถ้าเราอย่ามีปืน เราก็ไม่อยากจะยิง อย่างนี้  
เป็นต้น. ถ้าเราไปสร้างอาวุธที่นำใช้ นำทำลายผู้อื่นขึ้นมา เราก็เกิดอยากขึ้นมา  
ใส่กันที่เป็นการประทุษร้าย - หรือที่เรียกว่าโทสะ.

เดี๋ยวนี้เรามีการฝึก การสะสม การประดิษฐ์อาวุธ ชนิดธรรมดา

สามัญก็มี และอาวุธชนิดวิสามัญอย่างยิงก็มี; เช่นระเบิดปรมาณูนี้ ลองทำขึ้นมา  
มันก็จะผลออกอยากใช้ขึ้นมา. เดี่ยวมันเกิดกรุ่นที่อยากจะนำผู้อื่นขึ้นมา; เพราะ  
ว่าเราสามารถที่จะฆ่าเขา- เอาทรัพย์สินสมบัติของเขาทั้งหมดมาเป็นของเขา. หรืออย่าง  
น้อยที่สุดว่า ถ้าเรามีปืนขีปนาวุธ เราก็อยากที่จะยิงออกมาแกลง, หรือว่ายิงเล่นลวดผีมือ.  
นี่ถ้าวัวหรือถาวรอะไรก็ไม่ควรจะมี; มันก็มีขึ้นมาได้.

๒. **ที่นี้ถุก่อไป อยากจะเรียกสิ่งนี้ว่า อนุสาวรีย์พยายบาท, อนุสาวรีย์**

**แห่งความพยายาม** - ให้ก็ชอบสร้าง ชอบพูด- ชอบสร้างอนุสาวรีย์ที่กันเคยทำให้เรา  
เจ็บใจ ให้เราพ่ายแพ้. แม้ในเรื่องส่วนตัวบุคคลนี้ คนนั้นมันเคยทำอะไรเราให้

เกือบร้อน, แล้วมีวัตถุอะไรที่เราจะเก็บไว้ได้แก่แก่นมัน; เอาเก็บไว้ดู หรือรูปถ่ายเก็บไว้ดู เพื่อจะแก้แก่นมัน.

ตำราพงศาวดารพยายามนี้เราไม่อย่ากทำลาย ในโลกนี้เราจะสะสมไว้ว่า ใครเคยฆ่าเรา ใครเคยเผาบ้านเมืองเรา, ใครเคยอะไรแก่เรา, เราจะเก็บสะสมไว้เป็นประวัติศาสตร์ เป็นพงศาวดารแห่งความพยายาม; เพื่อจะช่วยอุลูลหลานของเรา ให้แก้แก่นมันให้จนได้. นี้เรียกว่าอนุสาวรีย์พยายาม พงศาวดารพยายามตลอดถึงบันทึกพยายาม ใครมีสมุดโน้ตบันทึกประจำวัน ไปเปิดดูบางหน้ามันจะมีบันทึกความพยายาม ที่ใครเคยข่มเหงเรานี้ จะแก้แก่น.

๓. ทนสิ่งที่ว่านิยมกันมาก แล้วก็ถือว่ามีโทษ ก็คือ **ลัทธิชาตินิยม**. ความนิยมตัว นิยมชาติของตัว ด้วยความรู้สึกของกิเลส มันเจืออยู่ตัวขอวิชาแล้วในที่สุดก็นำมาสู่โทษหรือการประทุษร้าย.

นี่ที่ลัทธิชาตินิยมนี้ระวางให้ตี; เคี้ยวนี้เขานิยมกัน ว่าเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ให้มันรักชาติ ให้มันคิดทำลายศัตรู ให้มันไม่รู้จักยอม ให้มันไม่รู้จักเสียสละเพื่อการยอม ให้ส่วนความหัวแข็งความกระต้างความอะไรไว้ ไม่ยอม.

เคี้ยวนี้ที่สงความ ในโลกมัน ยุติลงไปไม่ได้ ส่วนใหญ่ส่วนหนึ่งมันก็อยู่ที่ความไม่ยอม มันเป็นชาตินิยม มันเห็นแก่เกียรติ มันไม่ยอม ทั้งที่ถูกที่แท้แล้วควรจะยอม หรือควรจะหยอก หรือควรกลับบ้านเสีย มันก็ไม่ยอม; เพราะความรู้สึกที่เป็นชาตินิยมนี้ มันส่งเสริมโทษ หรือโทษ. พอลงได้จึงเวรกันแล้ว มันก็ต้องส่งเสริมยิ่งขึ้นไป.

๔. ชี้นำครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ก็สร้างจิตวิทยาเพื่อการจองเวรขึ้นมาอีก; อุตส่าห์เขียนจิตวิทยากันเป็นวรรคเป็นเวร ในบางแขนงเป็นไปเพื่อการจองเวรชัฏๆ หรือจะใช้เพื่อแก้แค้น. พอเรามีความรู้ทางนี้มากขึ้น ก็ยากจะแก้แค้น, ความจองเวรก็ยังมีอยู่.

ยังมี เพลงปลุกใจอันธพาล เพลงปลุกใจที่ยั่วให้แก้แค้น หรือให้ไม่รู้จักยอม ไม่ให้รู้จักให้อภัย. นี่เรียกว่าเพลงปลุกใจอันธพาลดีกว่า ส่วนแต่เป็นเรื่องส่งเสริมโทสะ โทระยิ่งเจริญหนาแน่นขึ้นมาในโลก.

นี่ยากจะชี้ให้ **คุณการศึกษา**. เคียงนี้ การศึกษานั้น ไม่เป็นไป ตามความหมายของการศึกษาแล้ว.

คำว่า “**ศึกษา**” แปลว่า **เล่น เล่นนี้เพื่อบริหารร่างกายบ้าง เพื่อทดสอบดูความมีน้ำใจเป็นนักกีฬาบ้าง** ไม่มีการแพ้ ไม่มีการชนะ. อย่างนี้ก็เรียกว่ากีฬาแค่โบราณ, เป็นนักกีฬาเพื่อพิสูจน์ความเป็นนักกีฬา ไม่มีใครแพ้ ไม่มีใครชนะ. เคียงนี้ไปยึดถือความแพ้ความชนะ; มันก็เกิดกีฬานิดมึงอยู่ขึ้นมา ก็ขอเอาแพ้เอาชนะให้ได้, จะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ จะต้องเอาชนะให้ได้. นี่ฝ่ายแพ้มันก็โกรธ มันก็ต่อสู้อยู่ หรือว่าในระหว่างที่ยังไม่ทันแพ้ไม่ทันชนะ ก็ทำอันตรายกันด้วยเจตนาถึงกับเลือดคายางออก.

ได้ทราบไว้ในสนามกีฬา แม้ประเทศไทยเรา นี้ ก็ต้องเอาครูประจำชั้นมากุมนักเรียน, และกุมกองเชียร์ที่มากอยเชียร์ และมีสารวัตรกีฬา ที่จะจัดการทันทีเมื่อมีการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น. แล้วจึงจะต้องมีตำรวจประจำสนามกีฬา; อธิคุณอะไร

มันมีน้ำใจนักกีฬาที่แท้จริงไหม. จะมันอย่างเล่นอย่างจัดชั้นเสียดีกว่า. จะมีน้ำใจนักกีฬา อยู่ตามธรรมชาติบ้าง; เพราะว่าพอมาเล่น หรือ มาเกี่ยวข้องกับกีฬา อย่างนี้ มัน ก็มีจิตใจที่เห็นแก่ตัว เป็นเมืองเป็นนกมากขึ้น.

ดังนั้น กีฬาก็เลยสร้างความเป็นเมืองเป็นนก ไม่ใช่มีวัตถุประสงค์ความเป็นเมือง เป็นนก มันมีผลตรงกันข้ามกับกีฬาในสมัยโบราณ, หรือว่าความหมายของกีฬานั้นแท้จริง ปรากฏแต่ดั้งเดิม. นี่ก็เพราะว่า ธรรมะมันไม่ครองโลก, ธรรมะไม่ครองใจคน, กีฬาเลยเป็นเครื่องมือ สำหรับทำความไม่เป็นนักกีฬา. คุณขบขันหรือว่าน่า หัวเราะว่า กีฬานี้เราเล่นกันเพื่อความไม่เป็นนักกีฬา ถึงขั้นทุกที่ และทั้งโลก.

ยังมี กีฬาบางชนิด ซึ่งเห็นว่าไม่จำเป็น คือ **กีฬาที่มทุละดูเคียด** ทำให้โหยหาช้ำกักขละ จะต้องต่อสู้กันชนิดเลือกคอกย่างออกหรือตายไปเลย; เช่น **กีฬามวยบางประเภท กีฬาแหงวู** ฆ่าวัวอะไรก็ตาม มันไม่จำเป็นจะต้องเอามาข่ม นิสัยคน ให้มันนักขละมทุละดูเคียด. แม้ว่ามันจะมีประโยชน์ในทางอื่นบ้าง มันไม่คุ้ม กำนับกับการที่จะสร้างนิสัยคนให้มทุละดูเคียด หรือมีโหด.

นี่เรียกว่ากำลังมี หรือ มีแต่การกระทำที่ส่งเสริมโทษะไปเสียหมด ที่ให้ รักให้เมตตาให้ปราณี ให้เจริญพรหมวิหารอะไรนี้ มันไม่มี, หรือมันเห็นชัดเจนไม่เห็น. มันมีแต่สิ่งยั่วยุให้เกิดนิสัยเจ้าโทษะเสียเรื่อย ๆ ไป : โดยส่วนตัวบุคคลคือระหว่างบุคคล ก็เป็นอย่างนี้, ระหว่างหมู่คณะก็เป็นอย่างนี้, ระหว่างประเทศชาติก็ทั้งโลก ระหว่างโลกและระหว่างชาติของโลกก็เป็นอย่างนี้, มีความพยายามหาหนทางแน่นเต็มที่เป็นอย่างนี้กันหมด. นี่ ธรรมะไม่ครองโลก ทุกสิ่งก็เป็นไปเพื่อส่งเสริมกิเลส คือส่งเสริมราคะ โสระบ้าง ส่งเสริมโทสะหรือโกรธ หรือการจองแวงอย่างนี้บ้าง.

**เมื่อธรรมะไม่ครองโลก จะมีการส่งเสริมโมหะอย่างยิ่ง.**

นี่สิ่งสุดท้ายที่จะตกก็คือ **โมหะ** เต็มวันนี่เริ่มมีการกระทำชนิดที่ส่งเสริม **โมหะ** ยิ่งกว่าสิ่งใด, ยิ่งกว่าราคะหรือโทสะเสียอีก.

โมหะคือความโง่ ไปทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ เช่นว่าเสื้อผ้าทำไม่จะต้อง ประดิษฐ์ประดอยกันถึงขนาดนั้น. เสื้อขาวขายสาแหรอะโรนั สีมันประหลาด มากมายนั้น; ทำไม่จะต้องไปเสียเวลา ในเมื่อผ้าธรรมดาซักก็ใช้ได้; จะนั่นให้มันสวย มันก็เพื่อวาระ.

ถ้าเพื่อวาระก็ประหนึ่งเพื่อโทสะ, และตลอดเวลานั้น เป็นเพื่อโมหะ คือไปทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ. นี่ไม่ใช่จะคัดคนสวมเสื้อขาวขาย ขอโอกาสยกตัวอย่าง ว่าอย่างนั้นมันเป็นตัวอย่างที่ว่า เราจะไม่ต้องทำ เราจะไม่ทำในสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ; เพราะว่าถ้าไปทำเข้ามันเป็นโมหะ ยิ่งธรรมะไม่ครองโลก คือไม่ครองใจคน จิตนี้ก็มีค มานต์มีทมิฬ ก็ทำไปอย่างมีทมิฬมันก็มีค.

ยกตัวอย่าง ไปทานแต่คัมภีร์ว่าจะหมดเวลา : **๑. ทำโมหะต้องกินข้าว ขัณฑ์ขาว ?** ซึ่งราคาก็แพงกว่ากัน, แล้วกินแล้วก็ไม่ค่อยมีประโยชน์อะไร; เพราะมันแห้งแล้งแต่กินขาว. ส่วนที่อยู่ที่มีผิวเม็ดขัณฑ์นั้นมันหายไ้; ทำโมหะต้องกิน ขัณฑ์ขาว? **มันก็ เพราะโมหะ.** แล้วเมื่อชอบกินขัณฑ์ขาว มันก็เท่ากับส่งเสริมโมหะ. ทุกคนจะกลายเป็นคนส่งเสริมโมหะ เพราะว่าแทบทุกคนนี้เอ๋ยวาระกิน ขัณฑ์มันขาว; ไม่มีใครรู้ดีสักสิ่งใด ในเมื่อจะต้องกินข้าวที่มันขัณฑ์ขาวอย่างนี้.

ยังมี **วัฒนธรรมประหลาด ๆ** ที่อาตมาจะเรียกว่าวัฒนธรรมน้ำจิ้ม. คนบ้านคนคอกที่แรกโน้น ไม่รู้จักน้ำจิ้ม เอาเนื้ออย่างแลวกก็กินได้, ต่อมามันเผือกไปเกิดรู้จักน้ำจิ้มเข้า; เคี้ยวมันก็มีน้ำจิ้ม. ชูชิมันเหมือนกับคนบ้า จนจิ้มกับเขาไม่ถูก; น้ำจิ้มมันมีมากเกินไป จนไม่รู้ว่าจะอันไหนจะจิ้มอันไหน; อย่างนี้จะเรียกว่าวัฒนธรรมน้ำจิ้ม ซึ่งกำลังนิยม กำลังกระทำ มัน ส่งเสริมโมหะ.

๒. ที่นี้ การแต่งรสแต่งสีที่ไม่จำเป็นในอาหาร ของหวานก็ดีของคาวก็ดี ไม่รู้จะไปใส่สิ่งไปทำไม; แล้วมันไม่ปลอดภัยด้วย. สีบางอย่างก็เป็นอันตราย แล้วมันเป็นเรื่องของคนโง่ มันจึงเติมสิ่งไปในน้ำที่ดื่ม หรือว่าในของหวานในของคาวก็สุดแท้ นี้เรียกว่าแต่งสี, กระทั่งแต่งรสให้มันหลอกมากขึ้น ก็เป็นเพื่อโมหะ. นี่เป็นเรื่องตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที.

นี่ต่อไปมันก็ยังส่งเสริมมากขึ้นไป โดยส่วนใหญ่ **เราทำลายความสมดุลย์ของทุกอย่าง**, ของร่างกายของอะไรต่าง ๆ. แต่ที่ว่าทำมาก ทำลายมาก ก็คือความสมดุลย์ของธรรมชาติ พื้นแผ่นดินนี้จะต้องมีต้นไม้ทำไร่ มีน้ำทำไร มีทุ่งนาเท่าไร มีอะไรเท่าไรนี้; เราทำลายความสมดุลย์ของสิ่งเหล่านี้หมดด้วยโมหะ และกำลังเดือดร้อนเหลือประมาณ ทุกคนหรือว่าทุกประเทศ.

๓. แล้วก็มี **สำนักกันควาที่เพื่อ** เต็มวงสำนักวิชชยะไรกันนี้มากและเพื่อ; แล้วก็ไม่เห็นมีอะไรที่แก้ไขได้, มีแต่เสียเวลาเสียค่าใช้จ่ายมันมากขึ้น. มีการศึกษาเพื่อ คือ **ไม่ศึกษาสิ่งที่ควรจะศึกษา** ให้เด็ก ๆ ไปศึกษาสิ่งที่ไม่ต้องศึกษาก็ได้ ก็ยังเป็นโมหะมากขึ้นทุกที; คือว่าทำสิ่งที่ควรจะทำนั้นทำไม่ถูก แต่ไปเก่งในสิ่งที่ไม่ต้องทำก็ได้.



**ตำราอีกเพื่อ** เคียวนี้ไม่มีที่ถองแล้วตัวทว่าเล่นที่จำเป็นจริง ๆ มีประโยชน์  
จริง ๆ นั่นก็ยิ่งหายาก, มันมีส่วนที่เพื่อที่เกินเข้าไปปนเสียเรื่อย. หนังสืออีกเพื่อ  
หนังสือพิมพ์อีกเพื่อ ที่พูดว่าไม่มีกระดาษจะพิมพ์. หนังสือพิมพ์อ่านกันนี้ อาตมาว่า  
ยิ่งดี เพราะว่าทำออกมาเพื่อเปล่า ๆ ที่เห็น ๆ อยู่ที่นี่ **หยิบหนังสือพิมพ์มาสักฉบับแล้ว  
มาดูเถอะ ตรงไหนมันจำเป็นบ้าง ?**

**เรื่องโฆษณาที่ไม่จำเป็น** ทำให้คนคิดจะทะเลาะทะเลาะชานในเรื่องกินดื้ออยู่ดี  
หรือว่า **เกินพอดี** ไปก็มี. เรื่อง **การเมืองก็ทำให้เกิดความคิดที่เป็นกิเลส.** เคียวนี้  
มันมีแต่เรื่อง **ข่าวกรรมมณี** ก็ทำให้คนเอาอย่างโดยไม่รู้สีกตัว. คนวัยรุ่นเอาอย่าง  
เรื่องเลว ๆ นี้ จากเรื่องที่ไม่ชฌายอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์นั้นแหละหรือที่ไหนก็ได้ ;  
ฉะนั้นถ้าเลิกเสียก็ได้ เรียกว่ามันเพื่อ.

**๔. วัฒนธรรมเพื่อ** ไปในทางที่จะตามใจเนื้อหนัง ตามใจกิเลส. ส่วน  
วัฒนธรรมที่ควบคุมกิเลสอย่างเคร่งครัดเหมือนสมัยก่อนนั้นไม่เอา. นี้โดยเฉพาะอย่าง  
ยิ่งวัฒนธรรมสำหรับคนวัยรุ่น, คนหนุ่มคนสาววัยรุ่นนี้ ทั้งวัฒนธรรมที่แท้จริง ไปมี  
วัฒนธรรมเพื่อ. คนแก่ก็มีวัฒนธรรมเพื่อ; ยิ่งไปตามกันฝรั่งเท่าไร ยิ่งมีวัฒนธรรม  
เพื่อมากขึ้นเท่านั้น.

**๕. ที่ ศิลปะก็เพื่อ** ไปคู่แผนกศิลป์ที่เขายกย่องกันนักหนาแหละ มีแต่  
เรื่องเพื่อหมายความว่าเอาไปทิ้งเสียให้หมดนั่นก็ได้; มนุษย์ไม่เดือดร้อนอะไร  
แล้วยังจะมาสนุกหรือสงบยิ่งกว่านั้นอีก.

**ศิลปะที่มีประโยชน์แท้จริงมีน้อยมาก** มีแต่ที่เสียเวลาทั้งนั้น แล้วมี  
หน้าซำยังประดิษฐ์ให้มันมากขึ้น. ศิลปะยังใหม่เท่าไร ยังเป็น *modern art*, เป็น

abstract ทำไร มันยิ่งเสียเวลาเปล่า ๆ มากขึ้นเท่านั้น. นี้เรียกว่าคิดปมมันเพื่อ ; แต่ก็ยังบัญญัติให้มันลึกเข้าไป คือให้มันบ้าลึกเข้าไป จนคนธรรมดาดูไม่ออกว่าเป็น ศิลป. ต้องไม่ศึกษาแบบของเขาให้มันบ้าลึกเข้าไป จึงจะดูภาพนั้นออกกว่าเป็นภาพ ศิลปะ. นี่มันเสียเวลา มีหน้าขำมันเป็นการส่งเสริมโทษ.

นี่เป็นการทำที่ว้าวม ๆ เขาไป เพราะเราไม่มีความรู้สึกถูกต้องของเราเอง เป็นส่วนมาก. การศึกษาเพื่อยัดเยียดให้เด็กเรียนสิ่งที่ไม่ต้องเรียน, สิ่งที่ไม่จำเป็นแก่ดวงวิญญาณ ไม่มี. นี่ก็หลับจากตามกันพวกฝรั่ง ด้วยเหตุที่เรียกว่ามันบังเอิญ ที่สุดเลย ที่เราไปตามกันพวกฝรั่ง ในเรื่องการศึกษา.

ที่นี้ก็ตัวครูเอง ฝรั่งเอง มันเป็นอย่างไรบ้าง ? มันก็ ออกมาเป็น อีปี่ปี่นี่ หรือ เป็นการศึกษาที่ไม่สามารถจะทำโลกนี้ให้มีสันติภาพได้ ; ให้อ้วน เวียนอยู่นั้นแหละ. หรือให้โง่งงขึ้น จนไม่รู้ว่าจะจะนับถือประชาชาติชาติไหน ที่จะเป็นตัวอย่างที่ดีในการซื้อตรง ในความยุติธรรม ในความสุภาพ. นี่จะหาไม่ได้ แล้ว ; เพราะว่าการศึกษามันถึงกันหมดทั้งโลก มันเหมือนกันหมดทั้งโลก มันพากันไปหมด.

๖. ที่อยากจะชี้ให้ดูใกล้ ๆ ตัวว่า : การปกครองนักเรียนที่เพื่อ การ ปกครองลูกเด็ก ๆ เล็ก ๆ ที่บ้านกตที่โรงเรียนกตี่ เป็นการปกครองที่เพื่อ คือกตกินไป มันก็เป็นเรื่องตามกันฝรั่งอีกนั่นแหละ.

คนไทยยังไม่ดีถึงกับที่จะเลิกไม่เร็วไม่ได้ มันก็ยังไปบ้าเล็กไม่เร็วเสีย ก่อนว่ามันจะถึงขนาดที่ว่า ไม่ต้องใช้ไม่เร็ว.

หรือว่า คนไทยเรา ยังไม่ได้ถึงขนาดที่จะใช้ระบบประชาธิปไตยได้  
มันก็ไม่ใช้ระบบประชาธิปไตยอย่างนี้.

กฎหมาย หรือวิธีการพิจารณาศาล มันก็ดีขึ้นไป มันดีขึ้นไปที่จะใช้  
กับคนที่มันยังมีจิตใจอย่างนี้ มันจึงไม่ทำให้อำนาจกรรมทั้งหลายสงบลงได้.

กิจการตำรวจก็ดีขึ้นไป นี่หมายความว่าไม่โกงกันแล้วนะ ตำรวจก็  
ไม่โกง อะไรก็ไม่โกง; แต่กิจการหรือหลักการที่วางไว้ มันยังดีขึ้นไป มันจะต้อง  
ทำให้ตำรวจนั้นแหละตกก่อนผู้ร้ายมากเกินไป.

หรือว่า กิจการราชทัณฑ์ มันก็ยังดีขึ้นไป, มันยังดีขึ้นไปสำหรับ  
คนที่ยังไม่ถึงขนาดนั้น.

นี่ก็เรียกว่าโมหะทั้งนั้น ทุกอย่างนี้เป็นโมหะทั้งนั้น เราไม่มองกันว่า  
เราเห็น "มีหัวแม่เท้า" ใช้คำอย่างนั้น; เท้าไร อย่างไร ขนาดไหน? เราไปทำ  
มันผิดขนาดไปหมด เป็นโมหะ.

เมื่อจะบอกว่า **การเล่นกีฬา** ชนิดที่กำลังเล่นกันอยู่เดี๋ยวนี้ **ส่งเสริมโทสะ**  
เกี่ยวกันด้วยอีกแง่หนึ่งว่า **ส่งเสริมโมหะ**; เพราะว่าเราไปส่งเสริมกีฬา ที่ช่วยให้  
มีจิตใจเป็นยักษ์เป็นมารมากขึ้น. อย่างส่วนนี้ เป็นโมหะ แต่ส่วนที่เป็นยักษ์เป็นมาร  
ไปแล้วนั้น เป็น **ส่งเสริมโทสะ**; แล้วยังไปขยับขยายให้กีฬาที่แพง, แพงยิ่งขึ้นไป.

อ่านหนังสือพิมพ์เมื่อไม่กี่วันนี้ เขามีกีฬาใหม่ลึกลับๆ หนักๆ ขึ้นมา เรียกว่า  
auto ball, automobile ball คือ **กีฬาฟุตบอลที่เล่นด้วยรถยนต์** คือใช้รถยนต์เป็นตัวชน

ดูกับอดดีให้กระเด็นไป เหมือนที่เขาตะขอย้ำเท้า แล้วก็มีกติกาส่งอย่างเล่นฟุตบอล  
 แล้วทำให้ชนด้วยรถยนต์ มันมันบ้าสักเท่าไร? แล้วกำลังนิยมในพวกเศรษฐีพวก  
 คนมั่งมี ไม่รู้ว่านี่เป็นโมหะ ทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ; ไม่ทำไรคนไทยเราก็จะตาม  
 กันเขา คอยดู. กิจาที่เสี่ยงชีวิตเกินเหตุผล นี่ไปทำเขาก็เป็นโมหะ มันมี  
 อยู่มาก; มันเสี่ยงชีวิตเกินเหตุผล หรือมันแพ่งเกินเหตุผล มันเปลืองเกินเหตุผล  
 เรียกว่าโมหะทั้งนั้น.

ถ้าเราทำไม่ถูกเรื่องมันเป็นโมหะทั้งนั้น. กิจการสหพันธ์ กิจการ  
 สหกรณ์ กิจการอะไรต่างๆ; เมื่อเราทำด้วยโมหะแล้ว ไม่มีทางที่จะได้ผล แล้วจะ  
 เป็นโมหะมากขึ้น มันเป็นเรื่องเพื่อ เรื่องชวต.

ต้องระวังสิ่งที่เรียกว่าโมหะ ให้ดี ๆ นี่ทำไม่ถูกเรื่องของมัน กิจการ  
 สหกรณ์ก็ไม่ได้ผลตามที่ต้องการ. กิจการสหพันธ์ต่าง ๆ ก็เป็นไปเพื่อคุณเป็นหมู่เป็น  
 พวกกัน สำหรับสไตรค์ต่อกัน ต่อสู้กัน ทำลายกัน. นี่มันเป็นเรื่องโมหะไปเสียทั้งนั้น  
 ทั้งใจจะทำให้ดี แล้วมันก็กินไปเสียบ้าง หรือไปเสียทางอื่นบ้าง.

๗. **พื้นที่พิธีของต่างๆ เรื่องไสยศาสตร์ต่างๆ นี้ก็เป็นตัว**  
**โมหะอยู่แล้ว** ทำไปยังไปส่งเสริมเข้าอีก? มันน่าขัน ก็ว่าแทนที่มันจะลดลง;  
 มันกลับได้รับการส่งเสริมให้มันมากขึ้น. เรื่องพิธีของหรืออะไร ของขลังอะไรทาง  
 ไสยศาสตร์นี่. แทนที่จะลดลง ตามยุคศตวรรษของวิทยาศาสตร์; มันกลับส่งเสริม  
 มากขึ้น มันก็เป็นมมายยิ่งกว่าสมัยที่แล้วมา. เรื่องไสยศาสตร์นี้กำลังมมายยิ่งกว่า  
 สมัยที่แล้วมา.

นี่ โหตะใหม่ อีกทางหนึ่งตรงกันข้ามกับนั้นใหม่เจียบ ชรรรมนิยมต่างๆ ที่ตามอย่างฝรั่ง เอาอย่างฝรั่ง เช่นให้พร เอาเหล้ามาใส่แก้วชูขึ้น แล้วก็ดื่มๆ ให้ให้พร. มันก็ให้พรแบบยัดๆ มี นีคำจ พญามาร ซาตานอะไรมากกว่า; ไม่ควรจะเป็นการให้พรแบบมนุษย์. นี่คนไทยเราไม่ควรจะไปคนกันเขาอย่างนั้น; มันส่งเสริมโหตะ.

๘. ประชาธิปไตย อย่างหลับลูบลัแตนี่ เสรีประชาธิปไตยที่เรา ได้อย่างฝรั่งมานี้ มัน เป็นเรื่องโหตะ มันยังไม่ถูกฝ่าถูกตัวบ้าง; แล้ว โดยที่ เนื้อแท้มันไม่ถูกด้วย ถ้าหากว่าประชาธิปไตยหมายความว่า ใครทำอะไรได้ตามชอบใจ.

ถ้าทุกคนมันเป็นคนเห็นแก่ตัว มันก็เห็นแก่ตัวพริบเคียวทั้งประเทศทั้งโลก มันก็วินาศพเท่านั้น. มันควรจะยึด คำว่า "ธรรมาธิปไตย" ไว้เรื่อย อย่าประชาธิปไตย, อย่าอะไรปไตยเลย; ให้มัน "ธรรมาธิปไตย" คือความถูกต้องเป็น ธิปไตยไว้เรื่อย.

นี่ถ้ามอบให้คน อยู่ในกำมือของคน; คนก็เอาตามความรู้สึกของคน มันก็ไม่มีความถูกต้องขึ้นมาได้ เพียงแต่พวกมันได้เห็นว่า "เสรีประชาธิปไตย" อย่างนี้เห็นว่าเป็นโหตะ เป็นประชาธิปไตยหลับลตา ไม่ทำโลกนี้ให้มีสันติภาพได้. ช่วยเป็นพยาน ว่าอาทมาขอหัวไว้ที่ตรงนี้ ว่ามัน ไม่ช่วยให้โลกมีสันติภาพได้ เพราะเป็นประชาธิปไตยโหตะหรือหลับลตา.

แล้วมันก็ลามไปถึงอื่น ๆ เช่นของใหม่ๆ อะไร feminism feminiam ลัทธิที่จะให้ผู้หญิงมีสิทธิเสมอภาคเท่ากับผู้ชาย ก็จะเรียกว่า feminism นี้. นี่เรื่องหลับล

หลับทามมากที่สุด. ธรรมชาติ ไม่ได้สร้างให้ผู้หญิงและผู้ชายเท่ากัน หรือเหมือนกัน; มันสำหรับจะทำหน้าที่ต่างกัน.

ที่นี้เกิดจะมาให้ทำเหมือนกัน มันก็ไปทำสิ่งที่ไขว้กัน; โลกนี้เลยไม่มีแม่, และโลกนี้เลยไม่มีพ่อ. มนุษย์เลยไม่มีแม่ มนุษย์เลยไม่มีพ่อ. ผู้หญิงไปทำอย่างผู้ชาย ผู้ชายมาทำอย่างผู้หญิง ก็เลิกกัน; ไม่ต้องมีพ่อไม่ต้องมีแม่. แม่ต้องทำหน้าที่แม่ บั้นวิญญาของลูกให้ดีที่สุด; อย่าไปชิงทำหน้าที่พ่อ ขึ้นรถยนต์ไปทำงานที่ออฟฟิศ เป็นเรื่องบ้า.

แม้ว่าเขาจะนิยมกันที่สุด และมากยิ่งขึ้น อาตมาก็ยังเห็นว่ามันเป็นเรื่องบ้า; แม่ต้องเป็นแม่, พ่อต้องเป็นพ่อ, แล้วจะเสมอกัน ไม่ได้ จะเหมือนกันไม่ได้. ฉะนั้นลัทธินี้เข้าใจว่า ทำขึ้นมาให้มีมันหัวเราะมากกว่าอย่างอื่น ไม่มีประโยชน์อะไร *feminism* ที่กำลังตื่นแห่กันนัก.

๕. เตี่ยวัน ความนิยมเรื่องวัฒนธรรมในบ้านเรือน กำลังเปลี่ยนเป็นอย่างรวดเร็ว บาบมันก็ตกอยู่แก่ลูกเล็ก ๆ ซาตัว ๆ ทารกคาตัว ๆ นอนอยู่ในเบาะนี้ รับบาบมากขึ้นทุกที เพราะพ่อก็ไม่รู้ที่ไหน, แม่ก็ไม่รู้ที่ไหน, ไม่มีใครรับผิดชอบความวิญญาของลูกเหล่านี้. ประเพณีมันเปลี่ยน ขนบธรรมเนียมมันเปลี่ยน; มันกินอะไรก็ไม่รู้ มันไม่ได้กินแม่ของแม่, มันไม่ได้มีวิญญา ที่ฝากแถมสนิทอยู่กับวิญญาของแม่; คนมันก็เปลี่ยน.

นี่ก็เป็นเรื่องของโมหะ เตี่ยลูกจันลูกไม่รู้จักว่าตัวเองเป็นอะไร ไม่มี การถ่ายทอดความรู้สึก ที่ว่าเป็นลูกหรือเป็นแม่. นี่ก็เรียกว่าถ่ายทอดมาจากพวกฝรั่งยังมีอีกมาก.

๑๐. เช่นเรื่อง การประกวดนางเทพี และการประกวดนางหน้าค้ำ. ถ้าประกวดแข่งกันอย่างเต็มที่ สวยงามหรูหรา ก็เรียกว่าประกวดเทพี, ถ้าประกวดชนิดที่เกือบจะไม่นั่งผ้าแล้วก็เรียกว่า ประกวดนางหน้าค้ำ. ทั้งสองอย่างนี้เป็นโมหะ; พระพุทธเจ้าจะไม่แนะนำ หรือว่า บัณฑิตทั้งหลายจะไม่แนะนำ; เพราะมันเป็นเรื่องที่ส่งเสริมโมหะ และยังส่งเสริมวาทะ, ส่งเสริมไปเสียทุกอย่าง ไปทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ.

ประกวดนางโง่ ที่เผอิญร่างกายธรรมดาที่มันสว่างมาให้อย่างนั้น แล้วมันถือว่าสวยงามกว่าใครในโลก; แล้วมีอะไร มีสิทธิอะไร ที่ควรจะได้รับรางวัล. ความงามหรือความฟลุค บังเอิญที่มีร่างกายอย่างนั้น มันเป็นของธรรมดา แล้วตัวเองก็โง่ ถึงขนาดที่จะไปเปลี่ยอะไรให้เขาดู ให้อย่างนี้ แล้วควรจะได้รับรางวัลอะไร, นอกจากความโง่หรือโมหะ.

นี่โลกกำลังเป็นอย่างนี้ เรียกว่ากำลัง ส่งเสริมโมหะกันถึงขนาดนี้ : ประกวดเทพีก็ตาม, ประกวดนางหน้าค้ำก็ตาม เป็นเรื่องส่งเสริมโมหะ.

๑๑. ที่ด้วยทอดเข้ามาอีก ก็เรื่องโภชนศาสตร์ เกษศาสตร์อย่างฝรั่งนี้ จะให้กินอย่างเดียวกันพอ; ต้องให้สวยด้วย, บ้านเรือนนี้ก็เหมือนกัน ให้สะดวกสบายอย่างเดียวกันพอ; ต้องให้สวยให้แพงด้วย.

เขาบอกว่าห้องน้ำของบางบ้าน เหมือนกับวนอุทยาน ลงทุนเป็นแสนๆ. ห้องอาบน้ำกับห้องส้วมนั้นแหละ มีลักษณะเหมือนวนอุทยาน ลงทุนเป็นแสนๆ นี้เพราะว่ามีเงินไม่รู้ว่าจะไปทำอะไรที่ไหน ที่จะใช้เงินเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์กว่านี้ มันเอามาทำห้องน้ำห้องส้วม ให้มีราคาเป็นแสนๆ เข้าไปคล้ายกับว่าเราไม่ในสวรรค์. อย่างนี้เรียกว่ามันส่งเสริมโมหะเหลือประมาณแล้ว.

นี่ โภชนศาสตร์เคหศาสตร์อะไรก็ทำ อย่างสมัยใหม่ ของเขาแล้ว เป็นการส่งเสริมโมหะ. มันเกินพอดี คือมันเกินการกินที่อยู่ก็ไปเสียอีก ไม่คั่งงอกถึงกินก็อยู่แต่พอดี.

๑๒. เวลาที่เหลือยู่ยี่สิบหนึ่ง ก็อยากจะพูดถึง **สิ่งเสพติด** นี่เป็น **โมหะ**.

ขอภัยถ้าใครที่นั่งอยู่ตรงนี้สูบบุหรี่ อากมาบอกว่าคุณนั่นแหละคือโมหะอย่างยิ่ง ไปทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ; เปลืองเงินด้วย เปลืองเวลาด้วย เปลืองร่างกายด้วย ส่งเสริมโมหะอย่างยิ่ง.

ที่นี้ ของสุดคม อย่างอื่นก็เหมือนกันแหละ มันแรงกันขึ้นไปจนถึงเฮโรอีน นั่นแหละ มันก็เป็นโมหะอย่างยิ่ง. ที่นี้เหล้า นี่ของดื่มกินเป็นน้ำ ของมันเมาที่เป็นน้ำ มันก็เป็นโมหะอย่างยิ่ง. ไปดูด้วยจิตใจใหม่ ด้วยสายตาอันใหม่ ว่าเป็นโมหะอย่างยิ่ง. ขอให้เลิกเสียเถอะสิ่งอย่างนี้.

นี่อยากจะมาดูที่มันดูแล้วมันยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีก. **ไม่ถึงกับเหล้าไม่ถึงกับบุหรี่ แต่ กิดิดกันมาก เช่น น้ำแข็ง** นี้. อากมาก็พลอยเป็นกับเราด้วย ไม่โทษผู้อื่น บางทีก็ชอบกินน้ำแข็ง เพราะว่าคนอื่นเขาเอามาให้บ่อย ๆ; แต่ที่เหม็นไม่จำเป็นอะไรเลย เป็นเงินมากมายเหมือนกัน เสียเวลามากมายเหมือนกัน. แล้วก็ไม่ใช้ว่าจะเป็นที่เกิดสุขภาพและอนามัย; เหม็นจะเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่พวงนัก แต่ถ้าว่าจะชวนกันเลิกเสียได้ ก็จะมีโมหะน้อยลงไปอีก.



**น้ำอัดลม** นี้ เมื่อก่อนไม่มี หรือมีก็ไม่ค่อยชุก; **เดี๋ยวนี้** น้ำอัดลมนี้ ยิ่งกว่าสำหรับกิน ก็ยังจะเอาไป ขายข้าง ฮานมัว ฮานควายอะไรก็ได้, น้ำอัดลมที่เขาผลิตขึ้นเดี๋ยวนี้ มันมากถึงขนาดนั้น; แล้วไม่รู้ว่ามีใครได้ประโยชน์ เป็นประโยชน์ แก่ร่างกายตรงไหน. มันก็หลอกรูๆกนๆไป ให้เสียเวลาให้เสียเงิน ให้มีรายจ่าย, รายจ่ายมากขึ้นจนพบว่าเงินเดือนไม่พอใช้ แล้วก็สไตร์กันต่อไปอีก เพราะเงินเดือนไม่พอใช้.

๑๓. สิ่งที่ไม่อยากจะทำ แต่ก็ต้องทำ เพราะว่ามันมากเหมือนกัน คือ **วิทยุกระจายเสียง** กับ **ทีวี**. นี้ เป็นโมหะหนักจนทุกที; ทำให้มีโมหะ ให้มีส่วนเสียหายมากขึ้นทุกที. ประโยชน์นั้นราวสัก ๑๐ เปอร์เซ็นต์ก็ไม่ค่อยได้; ๘๐ - ๙๐ เปอร์เซ็นต์นั้นเป็นอันตราย; เพราะมนุษย์มีกิเลส ธรรมชาติไม่ครองโลก ธรรมชาติไม่ครองจิตใจ มนุษย์ก็ใช้เครื่องมือวิเศษนี้เผยแพร่โมหะ ส่งเสริมกิเลส ได้เปรียบข้างพญามาร.

อธิบายอีกทีหนึ่งว่า **เรื่อง**ที่ส่งอยู่ทางวิทยุกระจายเสียงนี้ มีส่วนที่เป็นประโยชน์โดยแท้จริง ไม่เข้าใครออกใครนั้น มีน้อยมาก; ส่วนที่ทำให้คนหลง สวามินเมา เรื่องเพลง เรื่องดนตรี เรื่องการมหรสพนั้นมันมาเข้ากันแล้ววันนั้นก็ เป็นเรื่องส่งเสริมความคิดพยาบาท, โทสะทางการเมือง ทางอะไรต่างๆ, หรือว่า ส่งเสริมให้คนไปเสียเวลาทำเรื่องที่ไม่ต้องรู้ก็ได้ กลับไปต้องรู้ต้องฟัง.

แม้แต่ **ข่าว** ในโลกนี้ มันก็ เป็นข่าวที่หาประโยชน์ยาก; แม้ว่าจะรู้ว่าโลกนี้กำลังเป็นอย่างไร มันก็ยังเรียกว่าหาประโยชน์ยาก. ถ้าเป็นเรื่องข่าว ทั่วๆ โลกนี้ อาจมากี่ฟังทุกโอกาสที่จะฟังได้ ไม่ยอมให้ผ่านไป. แต่แล้วก็รู้สึว่า

แหม มันได้ประโยชน์น้อยเหลือเกิน มันก็ไม่มีอะไรแปลกออกไป นอกจากที่ว่ามันจะเอาเปรียบกันอย่างไร, เป็นฝ่ายผิดแล้วจะบิดพลิ้วอย่างไร, แล้วก็จะหาอุบายครอบงำคนอื่นอย่างไร, คล้าย ๆ กับว่ามันก็สอนให้คนเรามีกิเลส เป็นราคะ โทสะ โมหะ.

แต่ที่ร้ายกว่านั้น ก็คือ สอนให้นิยมในเพลง ที่ยั่วความรู้สึกทางกามารมณ์ เหลือประมาณ จนกลายเป็นคนหน้าด้านกันไปทั้งหมด ก็คือคนส่ง จัดโปรแกรมส่ง มันก็ไม่ละอาย มันส่งเรื่องโสกโลก. ที่นี้คนฟังก็ฟังจนหน้าด้าน จนไม่รู้จักอาย; แม้จะฟังคำที่เมื่อก่อนนี้ไม่เคยได้ยิน.

เมื่อก่อนคำอย่างนี้เขาพูดกันซุบซิบในที่ลับ เขาไม่เอามาโหมกๆ ทางวิทยุกระจายเสียง; แต่เดี๋ยวนี้มาทำกันจนชิน มันก็ไม่มีใครละอาย, ไม่มีใครคิดว่านี่เป็นเรื่องที่ทำให้จิตใจของมนุษย์มันด้าน หากความละอายยาก, นี่คือโทษอันร้ายกาจ. ฉะนั้น การกระทำนี้มันส่งเสริมราคะบ้าง ส่งเสริมโทสะบ้าง, แล้วส่งเสริมมากที่สุดก็คือ โมหะ วิทยุกระจายเสียงเป็นอย่างนี้.

๑๔. ส่วน โทรทัศน์ ยิ่งไปกว่านี้ เป็นไปในทำนองเดียวกัน แล้วก็ยิ่งไปกว่านี้ แล้วไม่เท่าไรก็จะทำให้คนวิปริต ทั้งโดยร่างกายโดยจิตใจ. มีคนเขียนอยู่บ่อยๆ ว่า การนั่งอยู่ดูดี ๆ กับดูโทรทัศน์นั้น จะได้รับแสงประเภทแสงเอ็กซ์เรย์จากเครื่องโทรทัศน์นั้น ซึ่งไปผลต่อมันสมองต่อระบบประสาทต่ออะไร ๆ. ถ้ามาก ๆ เข้าจะผิดปกติ ไม่ปกติทางธรรมชาติ, เขาก็ไม่รู้ ไม่ซึ้งรู้เรื่องนี้ เขาก็ต้องการ

อย่างอื่น. นี่อันตรายทางร่างกายแท้ ๆ ก็มี, อันตรายทางจิตก็มี, อันตรายทาง  
วิญญาณคือทางสติปัญญา ก็มี ก็รวมเป็นเรื่องส่งเสริมโรค.

นี่เราจะโกรธ. เราจะคำอาทมาถ์ตามใจ. นี่ต้องขอโอกาสพูดไปตามความรู้สึก  
ที่ก่อน. ว่าเดี๋ยวนี้. มนุษย์กำลังกระทำจนหมดความเป็นมนุษย์. หรือเป็นคน  
น้อยมาก; เพราะว่า การกระทำนั้นส่งเสริมโรคบ้าง. ส่งเสริมโรคบ้าง  
ส่งเสริมโรคหรือโทษบ้าง. และส่งเสริมโรคบ้าง; เป็นการ *สร้างความสะดวก  
ชินของกิเลส* คือทำให้เกิดอหิวาสะ. เกิดอนุสัยลงไปในสันดาน. ผังแน่ว่าจะเป็นอย่างนี้  
แล้วก็จะถ่ายทอดให้ลูกหลานยิ่งขึ้นทุกที.

ฉะนั้นจึงถือว่า. เป็นเรื่องสำคัญที่สุด. ที่ทุกคนจะช่วยกันพิจารณาดู  
ว่าบาปกรรมอันร้ายกาจนี้. มันอยู่ที่นี้แล้ว. ไม่ต้องรอคอยยุคไหน. หรือว่าสมัย  
ไหนแล้ว, มันอยู่ที่นี้ในเวลานี้แล้ว. กำลังเป็นไปอย่างนี้; เพราะการกระทำของ  
คนเราส่งเสริมโรค. โทสะ. โมหะ. ชนิดที่พระพุทธเจ้า. ท่านตรัสว่ามันเป็นอันตราย  
มันเป็นศัตรู. มันเป็นอะไรทุกอย่าง. ที่จะก่อให้เกิดภัย. แล้วคนก็มาส่งเสริมให้ยิ่ง  
ขึ้นไป; จึงเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุด. ที่จะต้องเอามารวมกัน. เพื่อให้ทุกคนที่นั่งฟัง  
อยู่นี้เข้าใจสภาพอันหนึ่ง. ที่เรียกว่า "เมื่อธรรมะครองโลก" แล้ว. โลกนี้จะเป็นอย่างไร ?  
ก็เพื่อจะให้รู้ว่า. เมื่อธรรมะครองโลกแล้ว. สิ่งที่ว่านี้จะมี. นี้จะกลับเป็นอย่างอื่นหมด.

เราอาจจะใช้สิ่งต่าง ๆ ที่เราควรจะใช้. เช่นวิทยุกระจายเสียง. ทีนี้จะไร  
ก็ถาม. ไปในทางที่จะให้มนุษย์ชนะโรค. โทสะ. โมหะ. เดียวนี้เรากำลังใช้มันไป  
ทางที่ใช้มนุษย์มีโรค. โทสะ. โมหะ. มากขึ้น, แล้วก็เลยให้มองไปถึงว่า. การศึกษาก็ดี

วัฒนธรรมก็ดี การกีฬาที่ดี การผลิตการค้นคว้าอะไรก็ดี ล้วนแต่ส่งเสริมวาระ โทสะ โมหะ อยู่อย่างเต็มที่.

และขอภาวนาว่า ขอให้เหตุการณ์อันร้ายนี้รีบผ่านพ้นไปเสียโดยเร็ว ขอให้กลับไปสู่สภาพที่เรียกว่าธรรมครองโลก คือธรรมครองใจคน แล้วเมื่อนั้นจะมีอะไรเป็นอย่างไร จะไว้ค้อยบรยายกันในวันหลัง.

วันนั้นมันก็นานแล้ว ก็รู้สึกเหนื่อยแล้ว ก็ต้องหยุดไว้เท่านี้ก่อน ขอให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดคณเฑียราย จลองค์บัญญัติตามสมควรแก่เวลาต่อไปตามลำดับเถิด.

---

เมื่อธรรมครองโลก

— ๔ —

พินิตัง ๔ ส.ศ. ๑๖

อันตรรกจากวิวัฒนาการธรรมตะวันตกแห่งยุคปัจจุบัน.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม หวังหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ โดยหัวข้อว่า เมื่อธรรมครองโลก ประจำ  
ภาคอาสาฬหบูชา ได้ดำเนินมาถึงครั้งที่ ๔ ในวันนี้ ซึ่งจะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า  
อันตรรกจากวิวัฒนาการแบบตะวันตก แห่งยุคปัจจุบัน.

การบรรยายในระยะนี้ ล้วนแต่เป็นการแสดงให้เห็นว่า โลกกำลัง  
อยู่ในสภาวะอย่างไร; เช่นว่า โลกกำลังมีธรรมะครองอยู่หรือไม่ หรือว่าครอง  
น้อย หรือว่าไม่ครองเอาเสียเลย ท่านเองนี้... ที่นี้เราก็เข้าใจไม่ได้ทันที หรือโดย

ชัดเจนนั่น จึงต้องพิจารณาแก่นเหมายคามลึกลับว่า โลกกำลังอยู่ในสภาวะอย่างไร ; นับตั้งแต่การพิจารณาถกกันถึงสิ่งที่เรียกว่า วิวัฒนาการของโลก ที่เป็นไปเพื่อวิวัฒนาการของโลกนั่นเองในที่สุด. แล้วยังได้ดูให้ละเอียดลงไปถึงข้อที่ว่า บกั้นโลกกระทำอะไร ๆ ยังเป็นไปเพื่อส่งเสริม โดกะ โทสะ โมหะ ไปเสียทั้งนั้น ซึ่งก็ได้แจกกันเป็นราย ๆ เรื่อง ๆ ไปแล้ว ; มีความลุ่มหลง แล้วยังไม่รู้ว่ามี ความลุ่มหลง นี้คือ โมหะ เพราะฉะนั้นจึงทำไปในสิ่งที่ไม่ควรทำ.

เหมือนอย่างว่าหลงไหลในเพชรพลอย. แล้วยังประกวดกันอย่างยิ่ง ซึ่งมีราคาแพงอย่างไม่น่าเชื่อ แล้วยัง *มนุษย์ก็ตั้งนิทานเปรียบเทียบไว้ ว่าไก่ได้พลอย. เมื่อไก่ได้หัวแหวน ได้พลอยตกอยู่กลางดิน ; มันก็ไม่สนใจ ยังพูดว่า ฮู้ข้าวสารเม็ดหนึ่งก็ไม่ได้.* อย่างนี้มองกุให้ตี ก็จะมีมองได้เป็น ๒ ทาง : คนที่หลงในเพชรในพลอยเป็นบ้าเป็นหลัง มันก็ว่าไอ้ไก่โง่ ; ถ้าคนรู้ธรรมะ ก็รู้ว่าไก่มันมันแสนจะฉลาด. มันรู้ว่ามันไม่มีประโยชน์อะไร ; ฮู้แต่ข้าวสารเม็ดหนึ่งก็ไม่ได้ ; เท่ากับมันคำว่า "ไอ้คนโง่ ที่มีพวงหลงเรื่องเพชรเรื่องพลอย".

นี่ลองพิจารณาดูให้ตีว่า แม้เรื่องเดียวกันแท้ ๆ ก็ยังมองกันได้ทั้ง ๒ ฝ่าย อย่างทรงกัเข้ามอย่างนี้ ; เพราะฉะนั้นจึงหวังว่า ท่านทั้งหลายในที่นี้ คงจะรู้จักมองสิ่งที่ละเอียดเหนือกว่ากันอยู่กับเรา ให้ถูกต้อง ให้ทุกแง่ทุกมุม. อย่างว่าถ้าเป็นไก่ ก็เป็นไก่ตัวที่ฉลาด หรือจะกล่าวกันว่า "ไอ้คนโง่" ได้.

เดียวกันนี้สิ่งต่าง ๆ ในโลกกำลังท่วมทับโลก ที่เขาเรียกกันว่าเจริญ สิ่งเหล่านี้เป็นอันคราย หรือว่าเป็นสวัสดิคติมงคลแก่โลก ; ขอให้พิจารณาดูให้ถี่ ๆ. สิ่งเหล่านี้เป็นอันครายอีกธรรมชาติ, คือสิ่งที่ทำอันครายแก่สัตว์โลก อย่างไม่รู้เนื้อรู้ตัว, หรือว่า

มันเป็นสิ่งที่ทำให้โลกนี้อยู่กันเป็นนาศตวรรษๆ ขึ้นไป. มันมีเรื่องมาท ข้อพิพาทมา  
ตุกทันก่อน ว่าเรื่องอะไรมันกำลังมีอิทธิพลมาก คือมันครอบงำโลกมาทั้งนั้นเอง. ถ้า  
เรารู้จักจะใคร่รู้ได้ว่า โลกกำลังมีธรรมะ หรือว่าธรรมะกำลังครองโลก? หรือว่าหาไม่?

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" นั้น เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ สำหรับมนุษย.  
นี้ก็เคยพูดกันมาแล้วมากมาย ว่า *ธรรมะเท่านั้น ที่ทำความแตกต่างระหว่างคนกับ  
สัตว์; ปราศจากธรรมะแล้ว คนก็จะเหมือนกับสัตว์.* นี้กล่าวถึงประโยชน์ของ  
ธรรมโดยใจความ. นี้ธรรมมีอยู่ในคนหรือในโลก? หรือว่ากำลังครองโลกอยู่ หรือหาไม่?

เกี่ยวกับคำๆ นี้ มันค่อนข้างจะกำกวม โดยเหตุที่ว่า คำว่า "ธรรม" ใน  
ภาษาบาลีนั้น หมายถึงทุกสิ่ง ที่เป็น *ตัวธรรมชาติก็มี เป็นกฎของธรรมชาติ* ก็มี. นี้  
ก็ต้องเรียกว่า ธรรมคุ้มครองโลกอยู่ส่วนหนึ่ง โดยธรรมชาติ คือกฎของธรรมชาติ  
ที่เป็นตัวธรรม ที่ควบคุมโลกให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์แห่งธรรม. โดยส่วนใหญ่ก็เป็น  
วิวัฒนาการทางวัตถุ เช่น มีอะไรของงามเจริญขึ้นมาในโลกอย่างนี้; แต่มันยังมี  
ธรรมอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งยิ่งไปกว่านั้น คือ ที่มนุษย์จะต้องประพฤติหรือกระทำ  
ให้มีธรรมะประเภทนี้ขึ้นมา แล้วครองโลกอีกส่วนหนึ่งซึ่งสูงขึ้นไป คือทำให้โลกนี้  
ให้เป็นโลกของมนุษย์ ที่มีจิตใจสูง ทำให้โลกนี้คงงามมีค่าสูงสุด.

ถ้าเรามองกันดูใน ธรรมะอย่างประเภทหลังนี้ อาจจะรู้สึกได้ว่า ยังไม่มีก็  
ได้; เพราะว่ามีโลกมันยังไม่ *น่าดู*, ยังเต็มไปทั่วด้วยสิ่งที่น่าเกลียด, แล้วไม่มี  
สันติภาพอันเพียงพอ. ถ้าดูให้ลึกซึ้งลงไปอีกสักนิดหนึ่งก็กลายเป็นพบว่า มันกำลัง  
เดินหนีจากธรรม ชนิดที่จะทำให้เกิดสันติภาพขึ้นในโลก; แล้วก็ไปรับเอาธรรมชนิด  
ที่จะทำลายโลกโดยไม่รู้สึกตัว ในลักษณะที่เรียกว่า "เห็นกงจักรเป็นดอกบัว". พุค

แต่ว่าก็ไม่ค่อยมีใครเชื่อ คนที่ “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” เสียเองแล้ว ใครจะไปบอกว่ามัน “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” เขาก็ไม่เชื่อ. นี่เป็นธรรมตาที่สุด นี่คือข้อที่เตือนกันไม่ได้ง่ายๆ.

เดี๋ยวนี้ โลกกำลังเป็นที่ปรากฏว่า เจริญอยู่ด้วยวัฒนธรรม แบบที่เรียกกันว่าตะวันตก ซึ่งโดยธรรมตาสามัญ ก็หมายถึงฝรั่ง ที่เรียกกันรวมๆว่าพวกฝรั่ง เพราะว่าเขาอยู่ทางทิศตะวันตก; แต่ในยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง เขามีอำนาจมาก เรียกว่าจะครอบคลุมไปทั่วโลก. ทุกคนก็ต้องเกรงใจ กระทั่งกลายเป็นยอมรับวัฒนธรรม ที่เขามีอยู่อย่างไร แล้วก็ถือเอาว่านั่นเป็นของดี คือดีกว่าที่เรามีอยู่. นี่เป็นข้อที่ทำให้เราละวัฒนธรรมตะวันออก, แล้วก็ไปรับเอาวัฒนธรรมแบบตะวันตก.

ถ้าว่าโดยที่จริงแล้ว มันก็ไม่ควรแบ่งแยกเป็นเขาเป็นเรา แต่เดิวนั้นมันแยกอยู่ในตัวของมันเอง มันมีแสดงอาการต่างกัน แสดงผลออกมาต่างกัน; แม้ว่า จะเป็นมนุษย์เหมือนกัน. ที่แรกก็คงจะเป็นสัตว์เหมือนกัน ไม่มีวัฒนธรรมอะไร; แต่แล้วไปแยกกัน เป็นมนุษย์กันอยู่คนละฝ่ายโลก ก็มีความนึกคิด การประพฤติกระทำอะไรต่างๆ ที่ไม่เหมือนกัน จนกระทั่งแยกกัน เป็นเหตุให้ *ต้องเรียกว่า ตะวันออกกับ ตะวันตก. และการเรียกอย่างนี้ ก็ดูเหมือนว่า ฝ่ายตะวันตก คือพวกฝรั่งนั้นแหละ เขาเป็นผู้แยก,* และเป็นผู้เรียก เรียกฝ่ายตะวันออก กระทั่งตะวันออกไกลสุด, ตะวันออกใกล้ ตะวันออกกลาง ตะวันออกไกลสุด. อย่างพวกเรานี้ก็อยู่ตะวันออกไกล หรือเกือบไกลสุด ต่อพวกฝรั่ง; เมื่อเขาจะพูดกันอย่างนั้น, เราก็พูดกันอย่างนั้นว่ามัน เป็นตะวันออก เป็นตะวันตกขึ้นมา ก็มีวัฒนธรรมที่ต่างกัน.



ที่พูดถึงฝรั่ง มุ่งหมายเฉพาะวัฒนธรรมแบบวัตถุนิยม.

ทรงนี่ยากจะ *ขอทำความเข้าใจ* เกี่ยวกับคำจำกัดความ ให้ชัดเจนกันสักหน่อย *เดี๋ยวจะฟังไปในทำนองที่ว่า ก้าวร้าวหรือหยาบคาย.* อาตมาเองก็เคยใช้คำว่าฝรั่งอย่างนั้น, ฝรั่งอย่างนั้น, ในทำนองที่ไม่เห็นด้วยหรือคัดค้าน หรือบางทีก็ดูหมิ่น, แต่คำว่า “ฝรั่ง” ไม่ได้หมายความว่า ฝรั่งทุกคนที่เป็นฝรั่ง; ถ้าพูดว่า “ฝรั่ง” ก็หมายความถึงคนตะวันตก ที่มีวัฒนธรรมแบบวัตถุนิยมจัด เอาเรื่องวัตถุหรือเรื่องเนื้อหนังร่างกายเป็นหลักยิ่งกว่าเรื่องจิตใจ โดยเฉพาะสมัยปัจจุบัน.

อย่าลืมเสียว่า เรากำลังพูดว่า ยุคปัจจุบัน เพราะว่ายุคก่อนๆ โน้น ฝรั่งอาจจะเป็นอย่างอื่นก็ได้. *เดี๋ยวนี้ฝรั่งก็เป็นพวกที่ก้าวหน้าทางวัตถุที่สุด จนทางจิตใจเลื่อนไป จนบางทีก็กำลังมาแสวงหาใหม่ทางตะวันออก.* ดังนั้น ผู้ที่มีร่างกายเป็นฝรั่งนั้น มีจิตใจอย่างตะวันออกก็มี แก่นั่นน้อย; โดยเหตุที่ส่วนมากมีจิตใจแบบตะวันตก ก็ใช้คำว่าฝรั่งกับคนพวกนั้น.

เกือบจะพูดเบี่ยงแยกกันได้โดยว่า ตะวันตกนั้นตรงกันข้ามจากตะวันออก โดยเฉพาะยุคปัจจุบัน *ตะวันตกเป็นเรื่องวัตถุ ตะวันออกเป็นเรื่องจิตหรือวิญญาณ;* เพราะฉะนั้น วัฒนธรรมฝ่ายตะวันตก จึงมีรากฐานอยู่บนเรื่องของวัตถุ. แม้ที่เกี่ยวกับจิต ก็เป็นเรื่องจิตที่อยู่ใต้อำนาจของวัตถุ, จิตที่อยู่ใต้อิสระหรือรสข่อยของวัตถุ มันจึงแล้วแต่วัตถุ; เพราะฉะนั้นจึงถูกเรียกว่าเป็นวัตถุนิยม.

พื้นที่ทางฝ่ายตะวันออกนั้น เป็นฝ่ายที่นิยมจิตหรือวิญญาณ เพราะเรา  
เราจน, ยาวจนน้ำใต้, หรือเพราะเราไม่สามารถจะทำวัตถุให้มันน่ารัก น่าหลงใหล  
เพ็ลลิกเพ็ลนไปก็ไม่ได้, หรือว่า เราไม่อยากจะทำงานนั้นก็ได้, มันจึงตกค้างอยู่ใน  
เรื่องฝ่ายจิต หรือฝ่ายวิญญาณ.

นี่เป็นรากฐานของความแตกต่างกันระหว่างตะวันตกกับตะวันออก เรียกว่า  
พวกตะวันตก หรือพวกฝรั่งนั้น ก้าวหน้าในทางวัตถุ อย่างไม่มีหยุดยั้ง ไม่มีขอบ  
เขต ในที่สุดก็ ถูกวัตถุอันแสนจะงดงามเอร็ดอร่อยนี้ ยึดเอาตัวไว้หมดสิ้น;  
ก็หมายความว่า ยึดเอาจิตใจไว้ด้วย. จะมีอะไรก็แล้วแล้ววัตถุ ผาดไวกับวัตถุ จะแก้  
ปัญหาอะไรก็แก้ปัญหาคำเรื่องทางวัตถุ, และแก้ได้ด้วยวัตถุ; เขาวัตถุสิ่งของ  
เขาอำนาจทางวัตถุนี้ มาแก้ปัญหา ไม่คิดแก้ด้วยเรื่องทางจิตทางวิญญาณ. ในที่สุด  
พระเจ้าก็ตาย ฝรั่งที่เคยมีพระเจ้า ก็เลยไม่มีพระเจ้า; เพราะพระเจ้าตายเสีย โดยเหตุ  
ที่ว่าพระเจ้านั้นเป็นเรื่องทางจิต เป็นเรื่องทางวิญญาณ.

เดี๋ยวนี้ เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในพวกฝรั่งว่า “พระเจ้าตายแล้ว” มีคน  
เขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ต่างๆ หนังสือพิมพ์ที่มีความสำคัญที่สุดก็มี โดยมีหัวข้อ  
ว่า “นี่เราจะเอาอะไรมาแทนพระเจ้า ในเมื่อพระเจ้าตายเสียแล้ว”. นี่เขายังนึก ๆ  
กลัวบ้าง ว่าโลกนี้พระเจ้าตายเสียแล้ว เราจะเอาอะไรมาแทนพระเจ้า; แล้วโดยเฉพาะ  
อย่างไรสำหรับลูกเด็ก ๆ เล็ก ๆ ที่กำลังจะเกิดมานี้ เขาจะได้ยึดถืออะไร? นี่เรียกว่า  
ไม่ใช่ท่าลึกลับวุ่น ๆ ก็ได้รับผลเป็นความทุกข์ยากลำบากด้วยเหมือนกัน.

นี่คือยุคปัจจุบัน วัฒนธรรมตะวันตก ขึ้นอยู่กับอิทธิพลหรือคำของ  
วัตถุ อยู่ได้อำนาจของวัตถุ. ทศวรรษนี้เข้าอยู่เสมอว่า หมายถึงตะวันตกยุคปัจจุบัน;

เพราะว่าในยุคหนึ่งทีล่วงมาแล้วนั้น `ตะวันตกไม่เคยเป็น` อย่างนี้ ก็คือว่า ตะวัน-  
ตกมีศาสนา มีพระเจ้า เครื่องครัดในพระเจ้า ผู้หญิงยังนุ่งผ้าปกปิดร่างกายมิดชิด  
ยารู่มร่าม ลากดิน. เขามีหัวใจคับปะระ มีความสะอาดไม่หน้าค้ำหน้า; แล้วก็ยุค  
ปัจจุบันมันเปลี่ยนอย่างนี้.

ไปดูรูปภาพเก่าๆ ก่อนยุคนี้ซิ มันมีอะไรแสดงว่า เขาไม่ได้นุ่งผ้า ชนิดที่  
ไม่ยกานุ่งกัน เหมือนอย่างเดี๋ยวนี้. แล้ว มีอะไรต่างๆ ที่เป็นเครื่องหมายของ  
ศาสนา ของวัฒนธรรมทางจิตใจ. ครั้นตกมาถึงยุคปัจจุบัน รัสอรรยทางวัตถุ  
คือทางเนื้อหนังครอบงำ มันก็เลยแก้ไขๆๆ ให้ทุกอย่างมันเป็นไป เพื่ออำนวยความสะดวก  
สะดวกแก่ความสนุกสนานทางวัตถุ มันจึงเปลี่ยนไป. นี้เรียกว่ายุคปัจจุบัน วัฒนธรรม  
ตะวันตกยุคปัจจุบันจึงเปลี่ยนไป, เปลี่ยนไปมากก็มี; แม้ที่ไม่เปลี่ยนไป ยังเหลือ  
อยู่ก็มีเหมือนกัน, แต่ก็ต้องคงเรียกว่า "วัฒนธรรมตะวันตก" ถ้าหากว่า มันไม่  
เหมือนกันกับตะวันออก ก็ต้องเรียกว่าตะวันตก.

นี่ขอให้ดูว่า มันเป็นโลกๆ เทียวกันแท้ๆ *ถ้าจะมองดูถึงความไม่เที่ยงเป็น  
ทุกข์เป็นอนัตตาก็แล้ว มันเป็นของสัจจะหยาบมือเดียว* เท่านั้น โลกนี้ละ; แล้วก็  
เป็นของที่ไหลเปลี่ยนแปลงไป อย่างที่ไม่เอาอะไเป็นที่แน่นอนได้. แต่เดี๋ยวนี้เราก็  
ไม่เห็นธรรมะข้อนี้ จึงเห็นเป็นโตกที่ใหญ่โต มีคนมาก มีอะไรมาก มีของเอร็ดอร่อยมาก  
มีของที่น่ารักน่าพอใจก็มี; ที่น่าเกลียดก็มาก; ก็เลยต้องแบ่งแยกกันว่า เป็นพวกไหน  
กระทั้งมาพบว่า พวกที่กำลังหลงไหลในวัตถุก็มี, พวกที่กำลังไม่หลงไหลในวัตถุก็มี,  
พวกที่กำลังจะไปตามกันพวกที่หลงไหลในทางวัตถุ ก็มี, หรือถามกันไปแล้ว ก็มี.  
นี่โลกกำลังปั่นป่วนสับสนอย่างนี้.

ทั้งนี้ทั้งนั้นก็กล่าวแล้วว่า พวกฝรั่งชาวตะวันตกนั้น ครึ่งหนึ่งเขามีนานา คือมาจากครองแผ่นดินต่าง ๆ เกือบทั่วโลก ก็ทั้งร่ำรวยแห่งวัฒนธรรมนั้นไว้มาก ; แล้วมากที่สุด ก็จับติดกันอยู่ เกือบจะถึงวัฒนธรรมของตัวเองไปเสียแล้วก็มี, แต่ที่ยังไม่ยอมรับเป็นวัฒนธรรมตัวเอง ถือไว้ด้วยความจำใจ อย่างนี้ก็มี.

นี่ขอให้ดูให้คิดว่า โลกทั้งโลกนั้นมันเนืองกันอย่างไร ; ถ้ามันคือตร้อน มันก็เป็นคือร้อนทั่วกันไม่หมด ; เพราะว่าโลกมันมีเล็กเข้าทุกที โดยเหตุที่ว่า การคิดล่อลึงกัน รวดเร็วยิ่งขึ้นทุกที ก็เท่ากับโลกมันมีเล็กเข้าทุกที. เคยวนอยู่ทีเมืองไทย ไปกินอาหารตอนเย็นทีเมืองฝรั่งก็ได้ ; เมื่อก่อนนั้นมันทำไม่ได้ โลกมันจึงดูใหญ่โต มันต้องไปเป็นเดือน ๆ. เคยวนกินข้าวเช้าทีเมืองไทย ไปกินข้าวเย็นทีเมืองฝรั่งก็ทำได้ ก็เรียกว่าโลกมันเล็กเข้าทุกที.

ฉะนั้น การที่ผูกพันกันมันก็มีมากยิ่งขึ้น แล้วความสุขหรือความทุกข์ที่เกิดขึ้น มันก็เลย กระเทือนถึงกันหมด จึงเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาดู ในฐานะอะไรก็ตาม ในฐานะที่กลัวว่าความทุกข์นั้นจะมาถึงเรา ก็ช่วยกันต้านทานแก้ไขก็ได้, ในฐานะที่ว่าเป็นพุทธบริษัท มีหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันทำโลกนี้ให้ประกอบไปด้วยธรรมะ อย่างนี้ก็ได้.

มันก็มีที่ดูหาอย่างเดียวกัน ก็จะต้องพิจารณาดู แล้วช่วยกันแก้ไขโลกนี้ ให้มันเปลี่ยนไปอยู่ในสภาพที่น่าดู ซึ่งในที่นี้เราจะเรียกกันสั้น ๆ ง่าย ๆ ว่า เป็นสภาพที่ธรรมะครองโลก ก็คือว่าโลกนี้มีธรรมะคุ้มครองจึงได้สบายเป็นสุข.

## พิจารณาทำให้ขัดขวางวัฒนธรรมไทยกับตะวันตก.

ที่นี้ภักศุ โกลัศติยังขึ้น ไปอีก ในหัวข้อที่ตั้งไว้สำหรับการบรรยายในวันนี้  
ดูอย่างหลักใหญ่ ๆ ก่อน ก็คือคู่ที่สิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรม.

วัฒนธรรม แปลว่า ธรรมที่เป็นวัฒนธรรม. เจียน ในภาษาไทยหมายถึง  
เจริญในทางดี. คำเติม ๆ นั้น เพียงแต่ว่า มากขึ้น หนาขึ้น รกช้น ก็แล้ววัน ;  
เป็นเรื่อง ดี หรือ ไม่ดี ก็เรียกว่าวัฒนธรรมทั้งนั้น. ฉะนั้นจึงได้ชี้ให้เห็นเสียทีหนึ่งก่อน  
ว่า วิวัฒนาการ นั้น เป็นเพื่อวินาศนาการก็ได้ ; คือว่า เจริญอย่างเจริญแบบ  
ใหม่ นี้ ในที่สุดก็วินาศหมดก็ได้.

เจริญด้วยความรู้ ; แต่ว่าความรู้ นั้น ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว  
ยิ่งขึ้น ไป, แล้วก็มากันวินาศก็ได้อย่างนี้ ; ฉะนั้นจึงต้องมี วัฒนธรรมที่กล่าวให้  
ชักลง ไปว่า เพื่อความเจริญโดยแท้จริง. เจียน ในภาษาไทยก็ยอมรับว่า วัฒนธรรม  
ก็หมายถึง ทำความเจริญโดยแท้จริง ; แต่มัน ไปติดอยู่ตรงที่ว่า แท้จริงนั้นคืออย่างไร ?  
ไป ๆ มา ๆ ก็เป็นเรื่อง “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” อย่างที่กล่าวแล้วอีก.

ที่นี้เรา จะแยกให้ชัดลงไป เลยว่า วัฒนธรรมไทย หรือ วัฒนธรรม  
ตะวันออกนี้เป็นอย่างไร, วัฒนธรรมฝรั่งหรือวัฒนธรรมตะวันตกนั้นเป็น  
อย่างไร ? ก็พอจะดูได้ อย่างที่สรุปให้ฟังข้างต้นนั้นแล้ว ว่า : —

วัฒนธรรมไทยหรือ ตะวันออกนี้ ก็เป็นเรื่องทางจิตทางวิญญาณ,  
ฝากไว้กับเรื่องทางจิตทางวิญญาณ ; โดยเฉพาะวัฒนธรรมไทยแล้ว ก็มีพระพุท-

ศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมนั้น ๆ ก็คือว่านับถือพุทธศาสนา, นับถือจนฝังอยู่ใน  
การประพฤติปฏิบัติประจำบ้านประจำเรือนเป็นประจำวัน กลายเป็นวัฒนธรรมไป ;  
แล้วยังมีผลอย่างอื่นที่งอกงามออกไปจากกรกระทำอย่างนั้น จนกลายเป็นคนที่มีนิสัย  
ใจคออย่างนี้ มีอะไร ๆ อย่างที่เห็นอยู่นี้ เรียกว่าเป็นผู้มีวัฒนธรรมไทย มีพุทธศาสนา  
เป็นรากฐาน ปรากฏอยู่กระทั่งปัจจุบันนี้.

ส่วนวัฒนธรรมฝรั่งหรือวัฒนธรรมตะวันตกนั้น เมื่อก่อนนั้นก็จะไม่แตกต่าง  
ต่างกัน เพราะฝากไว้กับศาสนาเหมือนกัน ; เพิ่งมาเปลี่ยน เมื่อพวกฝรั่งเขา  
ก้าวกระโดดไกลพรพรวดออกไปทางวัตถุ. แล้วค่อย ๆ จืดจางเบื่อกับเรื่องทาง  
ศาสนา จึงเกิดเป็นวัตถุขึ้นมา ; ก็มีวัตถุ หรือที่เรียกว่าวัตถุนิยมนั่นแหละ ที่ต่างกัน  
แต่ในทางวัตถุนี้ ก็เกิดเป็นรากฐานของวัฒนธรรมตะวันตกขึ้นมา.

ที่นี้เรามาดูกันถึง ปัญหาเกี่ยวกับประเทศไทยเรา หรือตะวันออกทั้ง  
หมดก็ได้ ที่เคยมีศาสนาเป็นรากฐานนั้น กลับเสื่อมลงไป ; บางอย่างก็เสีย  
หายหมดเลย เพราะถูกวัฒนธรรมตะวันตกครอบงำ, แล้วกำลังฟุ้งเฟ้อ. เห็น  
ได้เช่นลูกหลานของเรานี้ ชอบทำอย่างฝรั่ง, ชอบไปเรียนอย่างฝรั่ง, แล้วชอบ  
ทำตามฝรั่ง.

แต่ขอถามมาบอกอยู่เสมอว่า “พวกคุณไปเรียนเมืองนอก ฉลาดอย่างฝรั่งกัน  
มามากนักแล้ว มาไฉนอย่างคนไทยกันเสียที มาที่นี้มาเรียนไฉนอย่างคนไทยกันเสียที ;”  
เพราะเขาเห็นว่า เรื่องของฝรั่งนั้นเป็นเรื่องดี วิเศษ ฉลาด อะไรไปหมด ; ไม่รู้ว่า  
กำลังเดินไปข้าง, กำลัง “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ข้าง.

นี่คือปัญหาที่มันใกล้ชิดขึ้นมาว่า อันตรายที่เรากำลังได้รับ จากวัฒนธรรมตะวันตกแห่งยุคปัจจุบันนั้น มีอย่างไรบ้าง? สำหรับเรื่องนี้ ถ้าจะพูดกันอย่างปรมาภรณ์ปรัชญามันฟังยาก ฉะนั้นขอโอกาสพูดด้วยเรื่องตรง ๆ ง่าย ๆ คืบ ๆ เห็น ๆ กันอยู่ดีกว่า แล้วก็ค่อยเปรียบเทียบดู เอาเอง.

.....

ยกตัวอย่าง ข้อที่ ๑-วัฒนธรรมการจับมือ. ทุกคนก็เห็น : ตั้ฝรั่ง,

หรือทำกันอย่างฝรั่ง ก็เห็นกัน; จับมือเขย่า นี้เรียกว่าวัฒนธรรมจับมือ. ที่เขาทำกันในเมืองฝรั่ง ก็ว่าทำทั้งหญิงชาย ไม่ว่าหญิงไม่ว่าชาย ไม่ว่าพระไม่ว่าฆราวาส. นี่เป็นวัฒนธรรม จับมือเขย่ามองหน้าจ้องเขม็ง. แต่ถ้าวัฒนธรรมตะวันออก วัฒนธรรมไทยโดยเฉพาะ ก็ไม่ยอมจับมือ; ก็พนมมือไหว้อยู่แค่อุยกอล ไม่ให้เข้ามาใกล้หายใจรด หรือเหม็นสาบใส่กันอย่างนี้ จะโค้งศีรษะหรืออะไรก็ได้ แล้วทำอยู่ไกล ๆ มันก็ต่างกันอย่างนี้.

ที่นี้ลองพิจารณาดูว่า ผลมันต่างกันอย่างไร? เข้าใกล้ประชิดตัว

จับมือเขย่านี้ เรียกว่ามันเป็น เรื่องของคนมันง่ายมากกว่า มันง่าย คือไม่ทำให้ตี ไม่พิจารณาตีตี, ว่ามันจะอย่างไรกัน, มันก็ไม่ตีให้ตี. เข้าใกล้ชิดตัว จับมือแน่น แล้วเขย่า มัน เป็นวัฒนธรรมตามอำนาจกิเลส หรือตามอำนาจของสัญชาตญาณ เข้ม ๆ ไน้นมากกว่า; ไม่ใช่สมัยเมธีเจริญแล้ว แต่มันไม่ใช่ลอกตัวเองไม่ทันรู้ หลอกตัวตัวเองว่า นี่คือนวัฒนธรรมแหละ.

จะต้องพูดถึงข้อที่ว่า มัน มีผลอะไรเกิดขึ้น ? แล้ว อันไหนมันต่ำกว่า ?  
วัฒนธรรมภราดรเข้าจับมือใกล้ชิด กับวัฒนธรรมที่เห็นว่าเป็นไม่ไหว แล้วถอยอยู่ไกลๆ  
แล้วก็พนมมือหรือโค้งศีรษะนี้ ; อันไหนมันดีกว่าหรือสูงกว่า ? หรือมันจะเกิดที่  
หลังกว่า ? เพราะว่าอีกทีหลังกว่านั้น ; หมายความว่าได้ใคร่ครวญดูแล้ว เห็นว่า  
ไม่ไหวก็เลยเปลี่ยนเป็นอย่างนี้.

วัฒนธรรมประชิดตัวด้วยเนื้อด้วยหนัง อย่างนี้ มันคงจะถ่ายมาจากสัตว์  
เมื่อสัตว์มันจะทำความสนิทสนมกัน มันเอาจมูกดมกัน ; คุณเคยสัตว์อะไรก็ได้ แม้แต่  
วัว ถวาย สุนัข แมว. ฉะนั้นวัฒนธรรมที่จะถอยอยู่ห่างๆ แล้ว้วยมือไหว พนมมือไหว  
โค้งศีรษะ นี่มันจะทีหลังกว่า, คือ เมื่อคิดได้ดีแล้วกว่า. แล้วการที่เอามือไปจับ  
กันนั้นแหละ มันสะอาดอยู่เสมอหรือไม่ ? มือมันสกปรกก็ได้, มันถ่ายเชื้อโรคกันก็ได้ ;  
ถ้าไม่เช่นนั้นแล้วทำไมในบางกรณีต้องสวมถุงมือ, บางกรณีก็ไม่ให้สวมถุงมือ, ถือว่า  
ไม่สนิทสนม. มันเป็นวัฒนธรรมสกปรกอะไรอย่างหนึ่ง ; เพราะว่าบางทีมันต้อง  
สวมถุงมือ.

นี่ยิ่งไปกว่านั้นอีก ซึ่งอาทมาตใจเขาเอง หรือว่าท่านทั้งหลายอาจจะคิดได้  
ว่าการจับมือไว้นั้นแล้วจึงอากาเขม็งนั้น มันมีความหมายอย่างไร ? มันมีความหมายว่า  
ใช้จิตวิทยา เอากำลังใจที่แข็งหรืออ่อนกว่ากัน เข้าสู้กัน ; เพื่อจะรบกันด้วยสายคา  
ก่อน, เพื่อจะรู้ว่า "ไอ้หมอนี้จะเอามันลงหรือไม่" นี่มันเป็นเรื่องอย่างนี้.

ใช้อำนาจจิตทางสายตา และอำนาจจิตทางเนื้อที่กำลงจับกุมกันอยู่นั้น  
วิพากษ์กันว่า เราจะเอาเขาตลงใหม่ ? ฉะนั้นคนที่มีความกำลงใจอ่อน มันก็ต้องเสียเปรียบ  
ต้องพ่ายแพ้ตั้งแต่แรก. ท่านผู้ชายหนึ่งมันเล่นไม้ซ้อ มีกำลงใจที่สูงกว่า ; มันก็  
สะกดจิตใจคนนั้นให้พ่ายแพ้ไปแล้ว.



นี่เรื่องอย่างเรื่องรูปปั้นหรืออะไร ที่มีหน้าตาเข้มแข็ง ทำการหนักนาคให้ แก่ราชวงศ์รัสเซีย นั้น ก็เป็นโอกาสอยู่ใน "การที่จับมือแน่น แล้วจ้องตาเขม็ง" ถ้าฝ่าย หนึ่งเป็นผู้หญิงก็สู้ไม่ได้ ในขณะเสด็จกันนั้น มันก็เคยมีเรื่องที่ไม่น่ดู.

ฉะนั้นอยากจะถือว่า <sup>นี้</sup>มันไม่ใช่วัฒนธรรมที่สร้างสวัสดิคติมงคล, เป็น วัฒนธรรมที่เป็นอันตราแล้วสักปรกด้วย เพราะเอามือไปขยำกัน มันมีเหยื่อมีอะไรด้วย แล้วยังโกล่กันจนทศพรใจรอกัน อย่างนี้ไม่ถูกนะ. นั่นแหละ เป็นวัฒนธรรม ตะวันตก ซึ่งมันจะเหลือซากมาจากที่แรกๆ; ยังไม่ได้แก้ไขให้ดี เหมือนวัฒน- ธรรมตะวันออก เช่น จีน เช่นไทย อย่างนี้. จะโค้งศีรษะอยู่แต่ไกล หรือพนมมือ ไหว้; กระทั่งอินเคียก็เหมือนกัน, ต้องรูดอกไปถึงเปอร์เซีย หรือถึงคอเซต ที่ขลุ่ถึงถิ่นที่พระเยซูเกิด, นี้ก็เหมือนกัน. มันร่องรอยไม่ได้ว่า วัฒนธรรมจับมือ อย่างนี้ มีในพระคัมภีร์ของคริสเตียน ซึ่งที่แท้ก็รวมอยู่ในฝ่ายตะวันออก.

นี่เรากำลังรื้อวัฒนธรรมตะวันตก ข้อแรก เรื่องการจับมือ. อาทมา พิจารณาดูว่ามันประกอบด้วยอะไร, ด้วยอะไรหรือไม่? ถ้ามันเป็นเรื่องอย่างว่า แล้ว ยังไม่เห็นว่าเป็นประกอบด้วยอะไรที่ไหน; ดูไร้วัดโค้งแสดงอะไรอยู่ไกล ๆ ไม่ได้. นี้เลยฝากไว้ให้พิจารณาดู ว่าอันไหนมันเป็นเรื่องของสติปัญญา? อันไหนมันแก่น เรื่องที่ปล่อยไปถามสติปัญญา. ความรู้สึกสามัญธรรมดา ทั้งแหล่มันก็เหมือนเป็นสัตว์?

.....

ที่นี้ ข้อที่ ๒ ที่สูงขึ้นมาคือ วัฒนธรรมที่ถูบอกอกันในที่ธารก้ำนัต โดยเปิดเผย ตรงไหนก็ได้ สดหรือนรกไฟก็ได้ ตรงไหนก็ได้.

นี่มันเป็นพยานหลักฐานชัดอยู่ในนั้นแล้วว่า มัน เป็นวิวัฒนาการของบุคคลผู้ไม่มีการบังคับความรู้สึกในจิตใจของตน หรือปล่อยไปตามอารมณ์ตามสบาย. คำว่า "บังคับจิตใจไว้ก่อน" หรือบังคับความรู้สึกอะไรไว้ก่อน นี้ไม่มี; เพราะฉะนั้นเลยมีการกระทำไปตามความรู้สึก ซึ่งที่แท้ก็คือกิเลสชนิดหนึ่ง, ไม่มีความรู้สึก, ไม่ตั้งใจจะบังคับความรู้สึก, แล้ว ผลร้ายมันก็จะเกิดขึ้นเปิดเบี่ยงไป ถึงกับไม่บังคับอะไรเลย. ไม่เคยมีศาสนาไหนสอนให้ทำอาการเบี่ยงเบี่ยงอย่างนี้ ในที่ธรรมาภิบาลอย่างนี้. เพราะเหตุใด? เพราะเหตุว่า ทุกศาสนาเลย สอนแต่ให้บังคับความรู้สึก กัดความรู้สึกไว้, ข่มขี้ความรู้สึกไว้ ให้อยู่ในแบบฉบับในร่องในรอยของวัจนธรรม ของบทบัญญัติต่างๆ. อย่าปล่อยไปตามสัญชาตญาณ ซึ่งเป็นความรู้สึกตามธรรมชาติสามัญของสัตว์.

แม้ระหว่างผู้ชายกับผู้ชาย หรือ แม้ระหว่างพ่อกับลูกอย่างนี้ ก็ไม่ควรทำ; ถ้าถือตามหลักของศาสนา ซึ่งถือเอาเรื่องทางจิตใจเป็นหลัก แล้ว สอนแต่ให้บังคับความรู้สึกไว้ให้ได้. ให้อยู่ในอำนาจของสติปัญญาให้ได้, ให้สติสัมปชัญญะควบคุม, อย่าให้ปล่อยไปตามความรู้สึกของสัญชาตญาณ. นึกจะทำอะไรก็ทำไปนี้ ก็เลยทำสิ่งที่ไม่ควรกระทำในทำนองนี้.

เมื่อทางฝ่ายตะวันตก ถือกันว่าเป็นเรื่องธรรมชาติสามัญ หรือเป็นเรื่องดี; ทางฝ่ายตะวันออกก็ถือว่าเป็นเรื่องน่าบัดสี : น่ายกตีสในความรู้สึกธรรมชาติสามัญก็ได้, น่ายกตีสในข้อที่ไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ทางศาสนา ที่ให้ควบคุมความรู้สึกเสียเลย, ที่ให้บังคับความรู้สึกอยู่เสมอนี้; เห็นว่า เป็นเรื่องที่น่าบัดสีทั้งทางโลกและทางธรรม. พวกนี้ไปตามอย่างฝรั่ง.



เป็นของกองห้าม; แม้แต่จะเอามาล้างเท้าก็ไม่สมควร. พุทธบริษัทจะรู้สึกว่าเขาเหล้ามาล้างเท้า ก็ยังไม่สมควร; จะมาใส่แก้วชูเหนือหัวแล้วดื่มให้พรให้มีความสุขกันอย่างนี้ มันก็ไม่เข้ารูปกันได้ กับความรู้สึกของพุทธบริษัท.

ทำไมไม่เลือกน้ำที่จืดที่สุด ที่สะอาดที่สุด ที่บริสุทธิ์ที่สุด มาใส่ในความหมายอันบริสุทธิ์ในแก้วนั้น แล้วก็ดื่มให้พรกัน; ไปเอาเหล้าที่กินแล้วเมา มาชูขึ้นเหนือหัว แล้วกินให้พรกัน; นั่นแหละมัน แสดงความศดโกง. เพราะว่ามันเป็นเหล้า, ที่เป็นเครื่องผูกพันสัญญาอันเป็นเหล้า, มันเป็นของเมา. ถ้าเอาไว้อาบบริสุทธิ์มา มันก็ต้องมีจิตใจที่ซื่อตรงต่อกัน; นี่แล้วดื่มให้พรกันแล้วก็ฆ่ากัน.

ที่ดื่มเหล้า, ยกแก้วเหล้าชูขึ้นให้พรกัน, เสร็จแล้วก็ฆ่ากัน; รับประทานอาหารในที่นั้นแล้ว ก็โทษกัน; เพราะว่ามันเป็นเหล้า, มันไม่ใช่ น้ำจืดที่บริสุทธิ์ที่ว่าดื่มแล้วจะได้ผูกพันกันด้วยความบริสุทธิ์ซื่อสัตย์สุจริต. มันเป็นเหล้า ซึ่งทำให้เมาแล้วก็หลอกกันได้, แล้วก็โทษกันได้, แล้วก็ฆ่ากันได้. ชูแก้วเหล้าขึ้นแสดงความรักกันวันหนึ่ง วันหลังมันก็ฆ่ากัน; แม้แต่เบื่องหลังได้คืน มันก็คิดฆ่ากันอยู่; ที่ต่อหน้ากันละก็ชูแก้วเหล้าดื่มให้พรกัน.

เพราะมันเป็นเหล้า, เพราะมันเป็นเรื่องเมา เป็นเรื่องโกหกพกลม, มันไม่ใช่ น้ำจืดที่บริสุทธิ์เช่นน้ำแหละ. พุทธบริษัทจึงไม่รับว่า อันนี้เป็นความถูกต้อง; เพราะว่าการเหล่านั้นมันไม่ถูกต้องแล้ว เพราะเหล้ามันไม่ควรกิน แม้แต่เอามาล้างเท้าก็ยังไม่ควร.

ขอให้ลองคิดว่า พุทธบริษัทเรามีวัฒนธรรมอย่างไร ? การที่บูชาเหล่านี้ เป็นอันว่าไม่ใช่วัฒนธรรมแน่ ; มันเป็นเรื่องอะไรธรรมก็ไม่ทราบ. ถ้าเป็นวัฒนธรรม ก็เป็นวัฒนธรรมเพื่อความฉิบหายในที่สุด.

.....

นี่คือไป ข้อที่ ๔ วัฒนธรรมที่ให้สตรีนุ่งห่มอย่างเหมือนกับไม่ ใค่นุ่งห่ม. นี้วัฒนธรรมตะวันตกออกแบบเครื่องนุ่งห่ม . ให้สตรีนี้นุ่งห่มชนิดที่ จะ ปิดอะไรไม่มีด ยิ่งชั้นทุกที, ยิ่งชั้นทุกที. เขาผู้หญิงเป็นเหยื่อสำหรับหากความเปลือก เพลินของผู้ชาย โดยหลอกให้เขานุ่งห่ม ชนิดที่ไม่เป็นการนุ่งห่มยิ่งชั้นทุกที.

นุ่งห่มอย่างนี้ อากมาเคยบอกและเคยเรียกมาหลายหนแล้วว่า *นุ่งห่มแบบ โสเภณีทางวิญญาณ* ; เพราะจิตใจของเขาเป็นผู้สมัครจะยั่วคนให้มาลุ่มหลงในเขา. เขาจะได้รับประโยชน์ มันเป็นเจตนาารมณ์ของโสเภณี ; ฉะนั้นใครก็ตามเพียงแค่นุ่ง ห่มวิบ ๆ แวม ๆ หรือไม่ก็นุ่งห่ม อย่างนี้แล้วก็เรียกว่าเป็นโสเภณีได้แล้ว ; แค่ว่า เป็นทางวิญญาณก่อน แล้วคงจะไปเป็นถึงที่สุด ที่หลังก็ได้.

แต่เดี๋ยวนี้มันเป็นโสเภณีทางวิญญาณ นุ่งผ้าไม่ปิดขาว ; ไม่อยากจะปิด เพราะอยากจะอวด เพราะอยากจะยั่ว ก็คือมีจิตทราม ; พิจารณาในทางไหน ๆ ก็เห็นเป็นมีจิตทรามไปทั้งนั้น มันไม่เห็นแก่ศีลเลย. คุณอะแม่ศรีเรือน นุ่งผ้า ปิดขาวไม่มีดแล้วยังจะเพ้อมาเรียกตัวเองว่าแม่ศรีเรือน ตามแบบของพุทธบริษัทไทย.

ในสมัยบรรพบุรุษ แม่ศรีเรือนสมัยบรรพบุรุษของเรา ไม่ได้นุ่งผ้าอย่างนี้. นี้ไปถูกพวกฝรั่งเขาหลอกมาให้นุ่งผ้าอย่างนี้ แต่งตัวอย่างนี้ แล้วยังอยากจะเรียกตัวเอง

ว่าแม่ศรีเรือน; มันมีจิตใจเป็นแม่ศรีเรือนไม่ได้ เพราะจิตมันทราม ถึงขนาดที่  
จะพยายามให้ตัวเองเป็นเหยื่อสำหรับล่อคนอื่น. **วัฒนธรรมไทยหรือ**  
**วัฒนธรรมตะวันตก** ออกแท้ ๆ ไม่เป็นอย่างนั้น. **วัฒนธรรมไทยหรือ**  
**วัฒนธรรมตะวันตก**; แล้วลูกหลานคนไทยของเราที่กำลังเป็นอย่างนี้.

นี่เท่าที่ยกตัวอย่างมานี้. มาคิดกันดูที่ว่า **ธรรมะ** ครองอยู่ในจิตใจชนิดนี้  
หรือว่าจะใครครองอยู่ในจิตใจชนิดนี้; **วัฒนธรรมจับมือก็ตี, วัฒนธรรมจับอกคอก**  
**ก็ร้าวกำลัก็ตี, วัฒนธรรมชูแก้วเหล้าเห็นหัวก็ตี, วัฒนธรรมนุ่งห่มแบบโสเภณี**  
**ทางวิญญาณก็ตี.** ดูเข้าไปในจิตใจของเขา ว่ามันมีธรรมะอยู่หรือไม่? มันหนี  
ไปหมดแล้ว มันมีอะไรเข้ามาอยู่แทน. นี่เรียกว่า**ธรรมะ** ครองใจหรือไม่ครองใจ ก็ดู  
กันที่นี่.

.....

ทีนี้ขอต่อไปอีก **ข้อที่ ๕** ไหน ๆ พูดก็ควรจะถูกเสียให้หมด เป็นเรื่องเดียว  
คราวเดียวกันไปเสียเลย. **วัฒนธรรมไม่มีสูงต่ำ วัฒนธรรมปลายตีน** ก็ **วัฒนธรรม**  
**ตะวันตก แบบตะวันตก.**

ถ้า **วัฒนธรรมไทยแบบตะวันออก** ต้องมีสูง มีต่ำ มีหัวนอน  
มีปลายตีน: อย่างเด็ก ๆ ะชั้นไปบนที่นอนของพ่อแม่ นี่ ยังถือว่าขึ้นไปในที่สูง ต้อง  
ขออนุญาต ต้องแสดงความเคารพ.

อย่างเราเป็นเด็ก ๆ นี้ แม้แต่อาจารย์ใช้ให้ไปหยิบขวด ก็มีน้อยสูงขึ้นไป  
เกือบจะถึงหัวนอน ก็ยัง ต้องทำพิธีกราบแล้วกราบอีก, ขอโทษแล้วขอโทษอีก.

ถ้าจะไปหยิบหยากไย่ที่ติดอยู่กับศีรษะอาจารย์นี้ ต้องบอกกล่าวต้องขอโทษ, ต้องขออภัยแล้วขออภัยเจ้า จึงจะไปหยิบไย่; ไม่เหมือนวัฒนธรรมตะวันตก มันหยิบเลย อยู่ตรงไหนก็ได้ ไม่มีสูงไม่มีต่ำ ไม่มีหัวนอน ไม่มีปลายตีน ไม่มีอะไรทำนองนี้.

การพนมมือไหว้แล้วพูดอยู่ อย่างนี้มันหาไม่ได้ ในวัฒนธรรมตะวันตก . เว้นไว้แต่มันถูกจับมาเป็นทาส หรือจะลงโทษอะไร ไม่ใช่ธรรมเนียมประเพณีปกติสามัญ. แต่ถ้าเราไปในประเทศอินเดีย หรือประเทศไทยที่รับวัฒนธรรมอินเดีย จะเห็นว่า การพนมมือไหว้เมื่อพูดเมื่ออะไรนี้ เป็นของธรรมดาสามัญ. เคี้ยวนี้ พระเณรจะพูดกับอาจารย์ก็ยังไม่พนมมือไหว้. นี่แบบของตะวันออก ซึ่งตะวันออกจะไม่มีทำ; แล้วจะหัวเราะเยาะว่า นี่มันยังป่าเถื่อนอยู่หรืออย่างไร ที่จะพูดที่จะต้องพนมมือไหว้.

เราไม่กล้านั่งไขว่ห้างต่อหน้าครูบาอาจารย์ ที่นี้พวกตะวันตกเขาไม่มี. อย่างผู้หญิงก็เข้าประนั่งไขว่ห้างก็ตรงไหนก็ได้ ไม่มีสูง ไม่มีต่ำ ไม่มีหมอบ ไม่มีกลานนี้. เขาหาว่าการหมอบการกลานมีป่าเถื่อน. ไปเอาอย่างฝรั่ง แล้วก็เลิกการหมอบการกลาน ซึ่งทำให้จิตใจมันเปลี่ยนไปตามการไม่หมอบไม่กลานนั้น; มันก็ไม่สูง ไม่มีต่ำ ไม่มีหัวนอนปลายตีน.

ได้เห็นรูปในหนังสือพิมพ์ หน้าหนังสือพิมพ์ รับพระราชทานปริญญาบัตร จากโง่หลวงนี้ ยืนถึงเสมอกัน ยืนกันสุดแขน อย่างกับยืนหม้อยืนแมว สำหรับคนที่มันเป็นข้าศึกกัน หรือมันจะทำสัญญาเลิกอะไรกันอย่างนั้น; ไม่มีความเคารพแม้สักนิดหนึ่ง ซึ่งมันคงได้เปลี่ยนไปมาๆ จนหมดกลายเป็นไทย. อย่างว่าคนเขาไม่ไว้ใจกัน เขาก็ยืนอะไรต่อกัน ถ้วยไม้ไว้ใจกันนี้ ยืนอย่างสุดแขน แล้วก็มองถ้วยลายตาชนิดที่ว่า มันถึงขอบกล.

นี่มันได้เปลี่ยนไปมากดังอย่างนี้ มันไม่มีวัฒนธรรมหัวนอน ปลายตีน สูงต่ำ ความเป็นไทยก็หมดไปเหมือนกัน แล้วผลอะไรมันจะเกิดขึ้น ? ก็คือ ความกระด้าง หรือความไม่รู้ไม่ชี้; อย่างนั้นมันก็จะมากขึ้น ๆ.

วัฒนธรรมไทยมีรากฝังอยู่กับศาสนากับธรรมะ ซึ่งมีอยู่เสมอว่า *ต้องอ่อนน้อมต่อตัวแก่ทุกคน*; เพราะทุกคนต้องมีอะไรที่เรากควรอ่อนน้อมต่อม ตัวแก่เขา. แม้แต่สัว์ไกรัจฉาน เรายังต้องแสดงความเคารพมัน ในบางกรณี ก็อว่า: เคารพนับถือว่า มันก็เป็นสิ่งที่มีชีวิตอะไรอันหนึ่ง. อย่างนี้ก็เรียกว่าอ่อนน้อมต่อม ตัว. แม้แต่สัว์ไกรัจฉาน ก็อย่าว่าถึงคนเลย; เพราะจิตใจมันนวล ประณีตอ่อนน้อม ต่อมตัว.

ให้พรกันทุกวันก็เรื่องนี้ *อภิวัตนเสถียร มัจฉิ วุฑฒาปจายิน* นี้สำหรับผู้ที่ ก่อภิวัต อ่อนน้อม ต่อมตัว ต่อคนที่ควรอ่อนน้อมอยู่เสมอ; *จตุตถาริ ธมฺมา วุฑฒนติ ฉวย วณฺโณ สุขี พลํ* นี้ เขาก็จะมีอายุ วรรณะ สุขะ พละ. นี่เราสอนกันอยู่อย่างนี้ เสมอ เรื่องอ่อนน้อมต่อมตัว มีการถวายทานให้อันไหนที่ไหน ก็มอบนั้นเสมอที่ว่า ต้องให้ด้วยการอ่อนน้อมต่อมตัว ไม่มีกระด้าง; ฉะนั้นจึงมีการสอนว่า แม้ แต่ให้ทานแก่คนขอทานข้างถนน ก็ต้องทำด้วยความเคารพ.

นี่คือ ๓ วัฒนธรรมไทย ที่มัน มีรากฐานลึกซึ้ง อยู่ในพุทธศาสนา; ฉะนั้นมันจึงทรงกันข้ามกับวัฒนธรรมตะวันตกไปเสียทุกอย่างทุกทาง ในเรื่องหัวนอน ปลายตีน ในเรื่องสูง เรื่องต่ำนี้. เดียวนี้ คนสมัยนี้มองไม่เห็น เพราะว่ารับ วัฒนธรรมตะวันตกเข้าไว้มากเกิน ไป ถ้ากลับมาจากเมืองนอกใหม่ๆ ก็เดินสับเท้า,



บ้าง ๆ เสียหลังพ่อแม่ไป ก็เอาวัฒนธรรมไทย ไปทิ้งเสีย, ก็กลายเป็นวัฒนธรรมตะวันตก.

.....

นี่คือไปเป็น **ข้อที่ ๖ วัฒนธรรมที่นิยมเพลงและดนตรีที่เร้าร้อน.**

นี่ไปสังเกตดูเองว่า เพลงฝรั่งแล้วจะต้องมีจังหวะเร้า แล้วก็มึลลาเร้าร้อน คือ กระตุ้น; นี่เป็นเจตนาารมณ์ของเพลงฝรั่ง ก็ เขาจะกระตุ้นจะส่งเสริม คล้ายว่าเขา อยู่เมืองหนาว แล้วเขาต้องการกระตุ้นให้มันร้อน.

ที่นี้เราอยู่เมืองร้อน เราต้องการจะลดให้มันเย็น; ฉะนั้นดนตรีไทยหรือ ตะวันออกของเรา จะต้องมีการสะกดให้เย็น ประเล้าประโลมให้เย็นลงไป เพราะว่า เราอยู่เมืองร้อน เราต้องการเย็น. พวกที่อยู่เมืองหนาว เขาต้องการกระตุ้นให้เร้าร้อน ไม่กระตุ้นแต่เนื้อหนัง, มันก็กระตุ้นก็เสกมันแหละ; ฉะนั้นเพลงและดนตรีที่ เร้าร้อนนี้ จึงเป็นของตะวันตก.

ที่นี้คนไทยไป ๆ ก็ไปตามกันฝรั่ง รับเอาดนตรีชนิดนั้นมา, ในครั้งหนึ่ง ก็ที่จะแทนดนตรีไทย ไปเสียด้วยซ้ำ. เคยวินนี่ก็ยังชั่ว, มองดูหัวแม่เท้า แล้วสำนึก ถึงความเป็นไทยบ้าง; ว่า ดนตรีไทยนี้มันเย็น มันสร้างความเย็น มันเปลี่ยน ให้เย็น. ฝรั่งก็เคยมีเพลงเย็น ๆ คือ เพลงโนโบสต์ แล้วก็เลิกไป ๆ แล้วก็มาเปลี่ยน เป็นเร้า ๆ รัว ๆ ไปหมด.

ขอให้อ่านและให้เชื่อเน่เสียเถอะว่า กิเลสเนั้น ไม่ต้องไปช่วยกระตุ้นมันดอก มันจะร้อน หรือมันจะนร้อนอยู่เต็มทีแล้ว; ชินชื่อว่ากิเลสแล้ว มันไม่ใช่สิ่งที่ต้องไปช่วยกระตุ้นมัน เพราะว่ามันเกินกว่า ที่มันจะกระตุ้นตัวของมันเองแล้ว. ฉะนั้น ต้องมีอะไร ๆ ที่ไปหยุด ปรกค ปราระงับกิเลสมากกว่า; แม้แต่ดนตรีและเพลง จึงจะเป็นประโยชน์ จึงจะเหมาะสมกับคนไทย ที่ว่านับถือพระพุทธศาสนา.

เดี๋ยวนี้ก็ชอบดนตรีฝรั่ง ดนตรีวิ้ว เต้นระริ้วเหมือนลิงเมาเหล้า, หรือเหมือนกับอะไรเมาเหล้าก็ยกทีจะพูด. ลูกเด็ก ๆ ของเราก็ไปนิยม, แล้วจิตใจของมันก็ค่อยเปลี่ยนไป ๆ เป็นความระริ้ว เป็นความกระตุ้น ช่วยแรงกิเลส. นี่ธรรมะไม่มีในใจ; เพราะธรรมะนี้จะต้องเป็นไปเพื่อความสงบเย็น จะต้องสทให้เย็น. อย่าไปเพิ่มความร้อน, อย่าไปกระตุ้นแรงของกิเลส.

แม้แต่ ดนตรีและเพลง ก็ยังมีความต่างกัน มีความเหมาะสมสำหรับชนชาติเนั้น ๆ; แต่ถ้าจะกล่าวอย่างทีเรียกว่าเป็นกลาง อยู่ยงติธรรมแล้ว ดนตรีทีลดกิเลส ลดอำนาจของกิเลส เนั้นแหละถูกทีสุด; ถึงแม้ทีเมืองฝรั่งจะเป็นเมืองหนาวก็ตามใจ. เดียวนี้เขาเนื่อหนึ่งเป็นหลัก เชาวักุเป็นเกณฑ์ มันก็เอาเรื่องทีจะกระตุ้นทางเนื่อหนึ่งเป็นเกณฑ์; ไม่เอาความรู้สึกเนื่อหนึ่งทางจิตใจเป็นเกณฑ์.

... ..

ข้อที่ ๗ ต่อไป ก็อยากจะให้ดูถึง เรื่องทีออกจะเบ็ดเตล็ดเล็กน้อยมาก. เวทีอาทมาเห็นว่าเป็นเรื่องทีน่าสนใจ คือ วัฒนธรรมของพวกฝรั่งชื่อหนึ่ง ซึ่งเลือกนิยมใช้ชื่อหรือนามสกุล ทีมันมีความหมายไพเราะ มีความหมายเทือนสติ, มีความหมายให้เนื่อคุณคติ, สำหรับจะทักเตือนใจของทนอยู่เสมอ.

เดี๋ยวนี้เราจะตั้งชื่อเก๊านี้ เราจะวัง ให้มันมีชื่อที่มีความหมายเป็นธรรมะ. ให้เขาได้พยายามรักษาเป็นอนุคมคติสำหรับประพฤตินคนตลอดชีวิต; หรือมีละหนักตั้งชื่อให้มันเป็นเครื่องผูกพันตัวเอง ผู้กมัตตัวเองให้ตั้งอยู่ในอนุคมคติ, หรือในหน้าที่การงาน หรือในสิ่งที่ถือว่าสำคัญที่สุด.

อย่างยกตัวอย่างว่า ถาตมาตั้งชื่อตัวเองว่า "พุทธาส" แปลว่า **ผู้รับใช้พระพุทธรเจ้า**; มันมีความหมายอย่างนั้น ก็หมายความว่า ให้มันช่วยเตือนตัวเองบังคับตัวเอง ผู้กพันตัวเอง ให้ทำงานรับใช้พระพุทธรเจ้าให้สุดชีวิตจิตใจ. นี้เรามุ่งหมายตั้งชื่อให้มีความหมาย, หรือว่าตั้งนามสกุลก็ตั้งให้มีความหมาย.

เดี๋ยวนี้ฝรั่งเขาเลิกหมก ลัทธิหรือหลักเกณฑ์อย่างนี้ เขายังหัวเราะเยาะเรา เขาคงชื่อให้มันไม่มีความหมาย; มันพ้นสมัยแล้ว มันเป็นเรื่องของคนโง่แล้ว. เอ้า, ไม่ต้องเถียงกันในเรื่องนี้ แต่เราเห็นว่า มันยังดีและมีประโยชน์.

**วัฒนธรรมการตั้งชื่อ** ในอินเดีย โดยเฉพาะเป็นภาษาบาลี เป็นภาษาสันสกฤตก็ตาม ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา; **เขาคงชื่อที่มีความหมายนำชื่นใจ นำเลื่อมใสแล้ว เป็นคติ** ที่คนนั้นจะถือไว้ตลอดกาล. จะไม่ตั้งชื่อว่า ไอ้หมู ไอ้แมว ไอ้บ้า ไอ้โง่ นี้; ไม่เหมือนฉบับพวกฝรั่งที่เขาไม่คำนึง.

เขาจะตั้งชื่ออะไรก็ได้ ตั้งชื่อเป็นแบบคนอย่างนั้นก็ ได้ ก็คือคนบ้า, หรือเขาจะแปลว่าอะไรก็ตามก็ไม่ทราบ. แต่ถ้าความนิยมมีอย่างนี้แล้ว ก็เรียกว่า สะเพราะหรือมีกง่ายเสียแล้ว, เป็นวัฒนธรรมมีกง่าย แม้แต่ตั้งชื่อก็ปล่อยไปตามเรื่องตามราว.

พวกตะวันออกยังสะดุ้งกลัวต่อบาป หรือต่อความหมายที่มันต่ำๆ หรือไม่ค่อยดีนี้ หลีกเลย. ถ้าตั้งชื่อพระ ให้ฉายาพระ นึกกันกันแล้วนึกกันอีก ก็ให้มีชื่อไปในทางที่มีประโยชน์ในการส่งเสริมจิตใจ. บางทีเขาจะคุยว่าเขาไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร ทั้งชื่ออย่างไรก็ได้ "ฉันเป็นคนไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้ว"; อย่างนี้เราก็คงไม่เชื่อใหญ่; เพราะว่อย่างอื่นมันไม่แสดงเลยว่า พวกนี้จะไม่ยึดมั่นถือมั่น.

เช่นมาพูดว่า ไม่ยึดมั่นถือมั่น จะตั้งชื่ออย่างนี้อย่างนั้นก็ไม่ได้; ไม่เชื่อ. แล้วยังสังเกตเห็นว่า *แต่ก่อน ๆ นั้น เขาก็ยังตั้งชื่อดี ๆ อยู่นั้น*, เพิ่งจะเลิกกันเห็นเป็นหลักฐานอยู่. ฉะนั้นการที่จะตั้งชื่อปะ ๆ ะ ๆ เกลียดเปิดเบิ่งไปนี้ มันก็ทำให้นิสัยปะ ๆ ะ ๆ เกลียดเปิดเบิ่งเหมือนกัน. เฮฮิ, ก็เลยเป็นเรื่องที่ไม่มีเหตุผล ไม่มีที่ยึดเหนี่ยว

ฉะนั้นจึงมีฝรั่งน้อยคน ที่ยังตั้งชื่อตามทางศาสนา ใช้ชื่อตามคัมภีร์ไบเบิล, ใช้ชื่ออะไรต่าง ๆ ที่ยังฟังแล้วมีความหมายน่านับถืออยู่. เคียนนี้ก็เปลี่ยนเป็นอย่างที่เรียกว่า อะไรก็ได้; วัฒนธรรมนี้ไม่ดีสำหรับความรู้สึกของคนไทยเรา และไม่ใช่วัฒนธรรมมาดกว่า.

....

ข้อที่ ๘ ต่อไป ก็คือ วัฒนธรรมที่ไม่มีบิดามารดา ครูบาอาจารย์ คนเฒ่าคนแก่.

เรื่องนี้อาตมาพูดหลายหนหลายครั้งแล้ว จนบางคนได้ยินเข้าก็จะว่า แหม, พวกกันแต่อย่างนี้ พวกกันแต่เรื่องให้เคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์ คนแก่คนแก่; ก็ข้อสารภาพว่าจริงอย่างนั้น ต้องการจะเน้นร้อยครั้งพันครั้งหมื่นครั้ง ว่า คนทั้งหลาย จะเป็นคนที่มึนจิตใจอ่อนโยนสุภาพ ขนาดที่รู้สึกว่ามี บิดามารดา ครูบาอาจารย์ คนแก่คนแก่. ให้บิดามารดาที่มีความหมายพิเศษสูงสุดเห็นอไปจากเรา อย่างที่จะเทียบกันไม่ได้.

ตามที่มองเห็นอยู่ง่าย ๆ ว่า ชีวิตนี้เราได้มาจากบิดามารดา; ฉะนั้น บิดามารดาจะเอาไปทำอย่างไรให้เสีย ให้หมดเลย, แม้ความดีจะไม่ตรงกันก็ยอมให้ อย่างนี้. วัฒนธรรมฝ่ายตะวันออกหรือโบราณเขาเป็นอย่างนี้; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัฒนธรรมชาวจีน ที่เกี่ยวกับ บิดา มารดา จะต้องเป็นอย่างนี้; เฉียนซวตึ้งก็ว่า เผด็จการ ซึ่งเป็นรากฐานของความมั่งคั่งมั่งคั่งอยู่ที่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอะไรต่าง ๆ ท่อ ๆ ๆ กัน ไปอีกมากมาย.

ที่นี้ วัฒนธรรมฝรั่ง เคียงวันแหละ ไม่มีความหมายสำหรับบิดามารดา; มันคล้าย ๆ กับอะไรที่ว่า ฮากัยกันด้วยความเป็นจำใจชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น. เขาไม่ได้ ประคบประหงมบิดามารดาตามแก่ชรา หรือทำอะไรที่เหมือนกับที่คนไทยเขากระทำต่อกัน. ฉะนั้นบิดามารดาจะต้องหาเงินไว้มาก ๆ; แก่เฒ่าจะได้ช่วยตัวเอง, อย่างมากก็ไม่อยู่บางแกนี่; ก็ต้องทำอย่างนี้. เพราะมันไม่มีวัฒนธรรมที่ลูก ได้มีอบชีวิตจิตใจของตนให้แก่บิดามารดา.

ครูบาอาจารย์ก็เหมือนกัน เขาตครูบาอาจารย์เป็นลูกจ้าง รับจ้าง รัฐบาลหรือใครไม่รู้มาสอนหนังสือเขา; พอเทียบกันแล้วมันใจหาย. เหมือน

กันว่า เราสมัยเด็ก ๆ ครูบาอาจารย์ของเรา หมายความว่าอะไร. เราไม่ได้นึกถึงเรื่องว่า ครูบาอาจารย์จะได้เงินเดือนหรือไม่ได้เงินเดือน, หรือบางทีก็เป็นพระศรัทธาเข้าไปเป็นครูบาอาจารย์; นึกถึงแต่ว่า เชื่อฟังสุดจิตสุดใจ, ต้องกลัว, ต้องเคารพ และเชื่อฟังอย่างสุดจิตสุดใจ. ฉะนั้นครูบาอาจารย์จึงนำเราไปได้โดยง่าย ไม่ต้องมีกฎข้อบังคับอะไรกันมากมายนัก เด็ก ๆ ก็จะไม่ยกพวกตีกันในโรงเรียน หรือจะไม่ทำอะไรอย่างสมัยนี้ ซึ่งไม่เชื่อฟังครูบาอาจารย์.

ทีนี้ คนเฒ่าคนแก่ จะเป็นวิเศษธรรมของคนใจ บ้าบออะไรก็ตามใจ. อาจมาเห็นวาทะที่สุก ก็จะทำให้คนโง่หมดปัญญาธิมานะ ทำให้คนหนุ่ม ๆ ที่กำลังพ้อกำลังเพื่อ หรืออะไรด้วยความทะนงของตัวนั้น **จะได้ลดปัญญาธิมานะเหล่านี้เสีย. ให้ถือว่าคนเขาเกิดก่อนเรา; ฉะนั้นเราต้องเคารพข้อที่เขาเกิดก่อนเรา; หรือถ้าจะว่ามองกันในแง่ดี เขาก็ต้องมีอะไรดี; เขาจึงรอดชีวิตอยู่ได้. เขาก็ต้องเคารพส่วนดีของเขาบ้าง, ก็ข้อที่เขาเห็นโลกก่อนเรานั้นแหละ; เขาก็ควรจะเคารพความเป็นคนที่เห็นโลกก่อนเรา.**

มันเป็นสัญลักษณ์อันหนึ่งก็แล้วกัน; เหมือนกันก็มีสัญลักษณ์อื่น ๆ อย่างนั้นแหละ จะเป็นหน้าชีวิตเอามาเป็นสัญลักษณ์ว่าธงชาติ อย่างนี้ก็ก็ตามใจ. คนแก่นั้นก็เป็นสัญลักษณ์อันหนึ่ง ของผู้ที่ว่าเขาเกิดก่อนเรา; เขาเห็นโลกก่อนเรา. เขามีที่กัว่าเรา ตรงที่เขาเกิดก่อนเรา เห็นโลกก่อนเรา อาน้ำร้อนก่อนเรา กินข้าวต้มก่อนเรา; อะไรก็แล้วแต่จะพูดด้วยสำนวนโวหารไหน. ฉะนั้นเราจึงลดความเย่อหยิ่งจองหองของเรา, อย่าใช้ช้อออกไป, อย่าใช้ช้อออกไป.

แล้วบางอย่าง... แล้วก็ คนแก่มีอะไร ดีกว่าคนหนุ่มอยู่เป็นส่วนมาก; เพราะค่าที่เขาเห็นโลกมานาน. คนแก่เขาไม่บ้า ๆ บอ ๆ อยากรู้อะไรหรือทางเนื้อหาทางหนัง; เหมือนกับพวคนหนุ่ม ๆ สาว ๆ ที่อุทิศส่ำไปเรียนถึงเมืองนอกสมัยนี้. นั้นมันคือหลงใหลในเรื่องเนื้อหาหนังมากถึงขนาดนั้น จึงทนลำบากไปหาма. นี้คนแก่เขารู้แล้วว่า โอ๊ย, มันเล่นเอง มันไม่มีอะไรมากกว่านี้ มันเฉยได้.

ฉะนั้น คนหนุ่ม ๆ ควรจะรู้จักเคารพคนแก่คนแก่ ที่เห็นชีวิตมานาน จนถึงกับเฉยได้ในเรื่องบางสิ่งบางอย่าง; แม้ว่าคนแก่เหล่านั้นจะไม่มีความรู้ปรัชญาหรือไม่รู้หนังสือหนังสือท้าวซำไป แต่เขาเห็นโลกมานาน เฉยได้ในสิ่งที่คนหนุ่มคนสาวกำลังบ้าคลั่ง; ฉะนั้นการเคารพคนแก่คนแก่ มันก็มีส่วนถูกต้องอย่างเกี่ยว แม้จะเป็นคนบ้า. เมื่อเขาอยู่มานาน เขาพูดอะไรออกมาสักคำหนึ่งนี้ มันจริงกว่า ถูกกว่า คนที่เพิ่งเกิดมาในโลกนี้ ไม่เชื่อกันไปตลอด แม้แต่คำของคนบ้า.

เดี๋ยวนี้ เด็ก ๆ กลับเห็นว่า ตัวเป็นคนแก่ เป็นเจ้าหนี้ บิดามารดาครูบาอาจารย์; เพราะว่าจะช่วยทำให้บิดามารดาหนี้แหล่มีเกียรติมีอะไรขึ้นมา เพราะเราไปเรียนมาดี. เรื่องนี้ก็น่าหวัวยังยิ่งแล้ว; มีตัวจริงไม่ใช่เล่นีทาน. ว่ามีเด็ก ๆ อย่างนี้ ทวงบุญคุณพ่อแม่ ว่าเขาได้ทำให้พ่อแม่มีเกียรติมีอะไร. เพราะเขาได้ไปเรียนเมืองนอกกลับมา; เพราะฉะนั้นเขาต้องขอใช้พ่อแม่อย่างคนไร้บ้านพูดกันถึงขนาดนี้.

เพราะเหตุที่ไม่มีวัฒนธรรมให้เคารพคนแก่คนแก่นี้ จึงเกิดเรื่องราวที่น่าอับยศอดสูไปทั่วทุกหนทุกแห่ง คือใครห้ามอะไรใครไม่ฟัง ไม่มีใครขยับตาใครได้. ก่อนนี้ในโรงเรียนในมหาวิทยาลัยอะไร มันไม่มีเรื่องตักกัน ไม่มีเรื่อง

บ้างขอขนาดนี้ เพราะมันมีความรู้สึกชนิดหนึ่ง คือเคารพผู้เฒ่าผู้แก่, แม้ไม่เป็นครูบาอาจารย์.

ที่นี้ ในโรงเรียนสมัยนี้ ไม่ได้สอนให้เคารพคนเฒ่าคนแก่ ตั้งแต่โรงเรียนอนุบาลขึ้นไปถึงโรงเรียนมัธยม วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ถ้าว่าครูอาจารย์คนไหนสอนเรื่องเคารพคนเฒ่าคนแก่ ก็กลัวนักเรียนฮาเขา. แม้จะสอนเรื่องความเคารพกตัญญูต่อบิดามารดา อาจารย์นั้นก็กลัวนักเรียนโหดเอา แล้วนักเรียนก็จะโหดเอาจริงๆ ด้วย; แล้วนักเรียนบางพวกก็จะคำครู ที่มาสอนเรื่องเคารพครูบาอาจารย์และคนเฒ่าคนแก่จริงๆ ด้วย; ดูหน้าคำภีร์พอรู้ นักเรียนนักศึกษาสมัยนี้.

ที่มันก็น่าเศร้า น่าสังเวช ที่ว่า ครูบาอาจารย์เอง ก็ยังไม่เคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์ คนเฒ่าคนแก่ ขึ้นมาทุกที; เพราะว่า ครูบาอาจารย์รุ่นเกิด ๆ รุ่นหลังนี้ เขาไม่รู้จัก, คือไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนให้เคารพคนเฒ่าคนแก่. พอตัวเองมาเป็นครูบาอาจารย์เข้า ก็ไม่อยากจะเคารพคนเฒ่าคนแก่. แล้วยังมีฝรั่งเป็นพยานอยู่ด้วย ที่เขาบูชาเป็นศาสดาของเขานั้น ก็ไม่เคารพคนเฒ่าคนแก่.

ฉะนั้น ครูบาอาจารย์หนุ่ม ๆ สาว ๆ นี้ จะไม่มีการสอนเด็กให้เคารพคนเฒ่าคนแก่ ซื่อสัตย์ กตัญญู อะไรต่างๆ; ฉะนั้นเมื่อไปสอนเข้า เด็กมันก็ไม่เชื่อ มันก็โหดเอา. ครูรุ่นหลังนี้ก็ถามกันฝรั่งแถมที่อย่างนี้ เพราะขาดความเคารพอ่อนน้อมในสิ่ง หรือบุคคล ที่ควรอ่อนน้อม มันก็มีความหยวนกาย, มีความกระด้าง, เอาความรู้สึกของตัวเองเป็นประมาณเต็มที่; มันก็ไม่เคารพอะไรต่อไป ๆ กระทั่งไม่เคารพศาสนา จนไม่มีอะไรเป็นที่เคารพเลย. คอยดูเถอะ เด็ก ๆ พวกนี้จะไม่ทำอะไรเป็นที่เคารพเลย.



นั้นก็มีความเป็นอันธพาล ที่จะทำให้โลกนี้เป็นนิกตัญญู ก็ว่า จะมีความเห็นแก่ตัวจัด แล้วยิ่งเบียดเบียนกัน ฆ่าฟันกัน โดยไม่ต้องมีความรู้สึกกระตาคหรือทาลัวหรือละอาย.

นี่เรียกว่า คำพูด ที่ว่าเคารพคนเฒ่าคนแก่ เคารพพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ นั้นเป็นคำพูดที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด เป็นประภคติของพระเจ้าหรือของธรรมชาติ; แต่แล้วก็กลายเป็นสิ่งที่คนหัวเราะเยาะแล้วก็ทอดทิ้ง แล้วยิ่งเหยียดกันไปหมด. นี้วัฒนธรรมไม่มีบิดามารดา ครูบาอาจารย์แบบตะวันตกนี้ ไม่ประกอบไปด้วยธรรม ไม่คุ้มครองจิตใจ ของคน.

.....

ข้อที่ ๕ ต่อไป คือ วัฒนธรรมบูชาเนื้อหนัง หรือ บูชาความรู้สึกที่เกิดมาจากเนื้อหนัง คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่รู้สึกแต่เรื่องทางเนื้อหนัง โดยเฉพาะก็เรื่องกามารมณ์.

เดี๋ยวนี้ก็มีคำพูดที่ฟังเข้าใจได้ง่ายดีแล้วว่า เพศรสและเมรัยนี้. เพศรสก็หมายความว่า รสที่เกิดจากเพศตรงกันข้าม แล้วแต่ว่าจะเป็นผู้หญิง หรือเป็นผู้ชาย; รสที่เกิดจากเพศนั้น เป็นของที่บูชาขั้นสูงสุด. แล้วยิ่ง เมรัย ก็สิ่งที่ทำให้มันเมาไปลุ่มหลงในสิ่งชนิดนั้น. นี้เรียกว่าบูชาความรู้สึกทางเนื้อหนังสูงสุด ยิ่งกว่าพระเจ้า ยิ่งกว่าพระธรรม ยิ่งกว่าอะไรหมค ยิ่งกว่าบิดามารดา.

นี่สองบิดามารดาไม่ยอมให้แต่งงานซี มันฆ่าบิดามารดาตายหมดเลย จะเหลืออยู่ไม่กี่คนหรอก. เดียวนี้เขาบังคับกันไม่ได้; ถ้าเกิดบังคับได้ คนหนุ่มสาวสมัยนี้

จะฆ่าบิณฑามารดาตายหมด เหลือไม่กี่อัน. นี่ความรู้สึกรุนแรงอย่างนี้; เพราะว่าจะเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ถึงขนาดนั้น ก็ยังมีการฆ่าบิณฑามารดาทันอยู่แล้ว.

เดี๋ยวนี้ ไม่มี คำว่า *over sex* คือ มี กามารมณ์ที่เกินไปแล้ว; นี่อย่างนี้ ไม่มีใช้แล้ว มันไม่มีเกินแล้ว เท่าไร มันก็ไม่ถือว่าเกินกันแล้ว จนกระทั่งตายคาที่ ก็ยังมีคนบูชาอย่างกับว่าเป็น วีรบุรุษ. หนังสือพิมพ์ ไม่กี่วันหนึ่ง คือบูชาคนนั้นแหละอย่างวีรบุรุษหรือมหาบุรุษ ที่มีนตายคาจากามรณนี่. นี่เป็นอันว่า *over sex* นั้น ไม่มี สิ่งที่ย้ำตายของเราเคยเกลียดเกลียดถ่วงนัก; เดี๋ยวนี้ไม่มีเสียแล้ว เป็นสิ่งที่เขาบูชาสรรเสริญกันเสียแล้ว.

นี่เป็นหลักใหญ่ที่ว่า บูชาความรู้สึกทางกามารมณ์สูงสุด อะไรเป็นบริวารของกามารมณ์ ก็ยังส่งเสริมอันนั้น; ฉะนั้นจึงมีเพลงมีดนตรีไปทั่วทุกหัวระแหง ทั้งวันทั้งคืนให้ความสะดวก. อย่างวิทยุวันนี้; ที่จริงวิทยุนี้เป็นเครื่องมือพิเศษสำหรับจะสอนสิ่งที่ เป็นประโยชน์; แต่ไม่มีใครใช้มันในทางนั้น. ใช้ในทางส่งเสริมความรู้สึกทางกามารมณ์เป็นส่วนใหญ่. ที่เป็นเรื่องสารคดีวิชาความรู้ ทำพอเป็นพิธีพอแก้ช้ำ. กลัวเขานินทา, ทนไม่ได้; แล้วก็ไม่ทำจริง,

พูดไปประโยคหนึ่งส่งคนตรีทีหนึ่ง, พูดไปประโยคหนึ่งก็สลบด้วยเพลงทีหนึ่ง. นี่อย่างนี้เป็นมาขึ้นทุกทีๆ; แล้วจะ *เอาจิตใจโชนสมาธิโชนมาทั้งเรื่องนั้นให้ได้รับความ*. เขาหายใจเป็นเพลงเป็นดนตรีกันไปหมด.

ไปฟังวิทยุของตัวเองก็แล้วกัน ว่าเขาสลบเพลงกับคำบรรยายแทบจะประโยคต่อเพลงแล้ว; เดียวก็ "ฟังเพลงสักเพลงหน่อยนะ" แล้วก็ว่าอันอื่น, เดียวก็มาเพลงอีก.

อย่างนั้นมันก็เป็นแฟชั่นอันใหม่ แสงเงาจิตใจของคนที่เราเรียกว่า ลุ่มหลงในวัฒนธรรมที่บูชาเนื้อหนัง. ที่ทางศาสนาเขาเวรียกั และประณามอย่างยิ่ง. ถ้าว่า "เนื้อหนัง" นี้เดี๋ยวนี้กลายเป็นของที่ได้รับการเชิดชูบูชาไปแล้ว.

.....

ต่อไปข้อที่ ๑๐ คือการศึกษา ที่จบแล้วมีจิตใจไม่เป็นมนุษย์.

การศึกษาที่ศึกษาจบแล้ว มีจิตใจไม่เป็นมนุษย์ คือการศึกษาที่ตะวันตกเขาให้คนไทยที่คนไทยไปตามกันเขา; ออกสำหไปเรียนเอามา ปฏิญญาว่าเป็นทางนั้นแหละ เรียนจบแล้วจิตใจไม่เป็นมนุษย์.

แม้เขาจะแตกฉานเป็นคอกเตอร์เป็นปริญญาเอกมา ก็แต่เฉพาะวิชาแขนงใดแขนงหนึ่งนี้; เอามาสอนอย่างที่เราเรียกว่า "ทากิน" เท่านั้นแหละ; จะมีจิตใจเป็นมนุษย์ไปไม่ได้ เพราะรู้จักแต่เพียงแค่ทากิน ไม่ได้สอนเรื่องจิตใจสูง. ปฏิญญาว่าเป็นทาง มีคอกเตอร์หลายตัวอยู่ที่นั่นก็ไม่มีจิตใจสูง; เพราะไม่ได้เรียนเพื่อจิตใจสูง, เรียนเพื่อความเชี่ยวชาญเฉพาะวิชา เอามาทากิน เอาเงินเดือนให้แพง. นี้เรียกว่าจบแล้ว ก็ไม่มีจิตใจอะไร ที่ว่าจะเป็นผู้มีจิตใจสูง.

แล้วที่น่าหัวทักว่า จบการศึกษาแล้วนี้ ยังไม่รู้จักว่ายาเสพติดนั้นให้โทษทำไม่คุณไม่ลองสังเกตดูกันให้ดีๆ ว่า จบการศึกษาแล้ว ทำไม่ไม่รู้จัว่ายาเสพติดนั้นมันให้โทษ? ทำไม่จึงไปหาเสพติดกันมาก มากกว่าในสมัยที่การศึกษาไม่เจริญ?

ในเมืองไทยนี้ก็ ในเมืองฝรั่งก็ เมื่อการศึกษาไม่เจริญ เขาไม่ค่อยสนใจกับยาเสพติด. เดียวนี้กลายเป็นว่า พอจบการศึกษาแล้วก็ยิ่งง่ายที่จะไปนิยม

ยาเสพติด ขนยาเสพติดที่บ้านแก้มเมือง, งานปัญหาเรื่องการปราบยาเสพติดนี้เป็นปัญหาที่ใหญ่ที่สุดเวลานั้น. มืองค์การปราบยาเสพติดระหว่างชาติ, ก่อใช้จ่ายมหาคาสดำเนินที่มากมายนับร้อยประเทศนั้น รบกวณประเทศนี้ ไม่มีเวลาพักผ่อนให้ช่วยกันปราบยาเสพติด.

ในสมัยที่การศึกษาไม่เจริญแล้ว การศึกษาที่บ้านอะไร ที่ยังเจริญแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องยาเสพติด ซึ่งเมื่อก่อนมันไม่มี มันทำความเสียหายกัน รบกวณกัน; เสียหายนามัน มันก็เสียไป แล้วก็ยังมียาเสพติด.

ในแง่ของ การเมือง การอะไรต่าง ๆ เขาก็ใช้ยาเสพติดเป็นเครื่องมือ, เรื่อง การเศรษฐกิจ เขาก็ใช้ยาเสพติดเป็นเครื่องมือ. แล้วก็มันแต่กว่าตัวเองในประเทศที่ช่วยกันปราบยาเสพติดด้วยกัน ทว่าประเทศนั้นหลอกหลวงไม่จริง, ประเทศนั้นหลอกหลวงไม่จริง. ก็คำว่าตนเองในหมู่ประเทศที่ช่วยกันปราบยาเสพติด. นี่มันไม่เคยมีในประวัติศาสตร์ของมนุษย ในสมัยที่การศึกษาไม่เจริญ.

ในการศึกษาที่แสนจะวิเศษ ในยุคที่โลกเจริญด้วยมหาวิทยาลัย มีภาพมีการมทนา ชนิดที่เมื่อการศึกษาอยู่ตามศาลาวัด ไม่มีเรื่องร้ายกาจแบบนี้. ถึงที่เมืองฝรั่งเหมือนกัน. เอ้า, ประเทศไหนที่ว่าเจริญด้วยการศึกษา ที่อุทิศกันไปเรียนไปสอนเรียน ไปไว้กันจากเขามา.

จะยกตัวอย่างประเทศอเมริกาเป็นประเทศสูงสุด นี่ยังมีปัญหาเรื่องยาเสพติด แก่ผู้ที่เรียนแล้ว จบการศึกษาแล้ว นำหน้าเรื่องยาเสพติด นำหน้าเรื่องอปปี้ ซึ่งก็เรื่องยาเสพติดทั้งทางร่างกายทั้งทางวิญญาณ.

ประเทศไทยเรากามกันเรา ให้การศึกษาอย่างไร เด็กนักเรียนจึงไปติดยาเสพติด จมมึนขม จมวิหยาถลัย ก็ติดยาเสพติดมากขึ้นทุกที. สถิติที่น่าลงเพิ่ม, กำลังเพิ่ม, ไม่ใช่หยุกลงหรือลด ซึ่งสถาบันที่มีหน้าที่นี้ เขาประกาศออกมามีทุกวัน.

นี่มันกลายเป็นว่า *เรียนนี่เพื่อจะให้มันจิตใจเหมาะสมที่จะไปติดยาเสพติด ; แล้วก็ไม่เคารพคนเฒ่าคนแก่, ตักกันในห้องเรียน ;* เพราะมันเป็นเรื่องของยาเสพติด. ระหว่างโรงเรียนกับพวกตักกัน, ระหว่างวิทยาลัยก็เคยมียกพวกตักกัน ; แล้วก็เดินขบวน ด้วยอุดมคติที่เลวกว่าการไม่เดินขบวน, ก็คือว่า การเดินขบวนชนิดนั้นแหละไม่เดินเสียดีกว่า มีอะไรนำดีกว่า นำมันดีกว่า เขาก็ไม่เอา. เขาก็ไม่เดินขบวนชนิดนั้น เพราะมันเป็นยาเสพติด. หรือมี การไม่เคารพคนเฒ่าคนแก่ เป็นเรื่องเสพติดทางวิญญาณ ; เขาจึงเดินขบวนชนิดที่ว่า ถ้าไม่เดินเสียยังนำดีกว่า นำมันดีกว่า นำบูชากว่า ; ทั้งเมืองไทย ทั้งเมืองฝรั่ง ทั่วโลกกำลังเป็นอย่างนี้.

แล้วก็มาโทษคนปลุกยาเสพติด คนขายยาเสพติดเป็นการใหญ่ จับไปฝากไปแกง. **ทำไมไม่โทษการศึกษา ที่จัดขึ้นมาแล้วทำให้เด็ก ๆ ไปชอบยาเสพติด ?** มันควรจะเอาคนที่จัดการศึกษาไปฆ่าไปแกงไปแขวนคอเสีย เพราะว่าจัดการศึกษาระดับที่เด็กเรียนแล้ว ยังมาหลงยาเสพติดได้อยู่ได้. อีจตุช, เรื่องที่รวยที่เลว ที่น่าหัวเราะ มันยังมาหลงได้ เพราะการศึกษาไม่ดี มันควรจะลงโทษคนเหล่านั้นก่อน, ก่อนคนที่เขาปลุกฝัน หรือว่าเขาทำยาเสพติด.

นี่เราก็ไม่มอง กันน่าละอายใจ ; จัดการศึกษากันอย่างโรสมันนี่. การศึกษาซึ่งเจริญ โลกก็ยังมึนปัญหาที่น่าจะเป็นปัญหา เช่น ยาเสพติดนี่เป็นต้น. ต่อไปทุก ๆ ประเทศจะต้องมีการทวงยาเสพติด เพราะมันเป็นปัญหามากขึ้น ๆ. คอยดู

ก็แล้วกัน มันปราบไม่ได้แล้ว, มันจะต้องตั้งกระทรวงยาเสพติดขึ้นมาโดยเฉพาะทุกประเทศในโลก.

นี่เรื่องว่า มีการศึกษาจบที่แล้ว มีจิตใจไม่เป็นมนุษย์ คือไม่สูง  
อย่างมนุษย์.

.....

**ข้อที่ ๑๑ ต่อไป คือ ความโง่จัดให้เรื่องศาสนาเป็นเรื่องส่วนตัวบุคคล.** *เดี๋ยวนี้ทั่วโลก* และรวมทั้งประเทศไทยด้วย *ที่จัดการศาสนาให้เป็นเรื่องส่วนตัวบุคคล คือไม่ให้มารวมอยู่ในการศึกษาบังคับในโรงเรียน!* ที่ถูกต้องจะเป็นเรื่องจัดให้อยู่ในการศึกษามันก็มี *ที่ทุกคนต้องเรียน ให้เข้าดังศาสนา.*

เดี๋ยวนี้ไม่มีเรื่องศาสนา; ให้เป็นเรื่องส่วนตัวบุคคล, เรียนจบแล้วไปหาเอาเอง แล้วแต่ชอบศาสนาไหน. แล้วแก้ตัวกันอย่างไรไม่ได้โดยว่า มันมีหลายศาสนา จะเอาศาสนานั้นเข้ามา ศาสนาอื่นก็ไม่ยอม. ที่ถูกนั้น ควรจะจัดให้ทุกศาสนา ไม่ว่าเด็กคนนั้นจะดีศาสนาอะไร; **จะต้องมีการบังคับ ให้เขาต้องเรียนศาสนาของตน ในโรงเรียนนั่นเอง** แล้วให้ประพฤติด้วย ไม่ใช่เท่าแต่จัดใส่สมุด.

*ที่นี้ สร้างเขกันศาสนาออกไปจากมหาวิทยาลัย ให้เป็นเรื่องส่วนตัวบุคคล* ไปหาเอาเองตามใจชอบ. แต่ถ้าเป็นสมัยก่อนแล้ว มันมีอยู่ในทุกโรงเรียน ทุกวิทยาลัย ทุกมหาวิทยาลัย; เพราะพวกเขาพระเป็นผู้จัดการโรงเรียน จัดวิทยาลัย กระทั่งจัดมหาวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยชั้นเอวๆ ของต่างประเทศนั้น ก่อนนี้พระเจ้าตั้งนั้น

เพิ่งเปลี่ยน ไปอยู่ในมือชาวบ้านมากขึ้น ๆ จนกระทั่งชาวบ้านถือว่า เรื่องศาสนาเป็นเรื่องส่วนตัวบุคคล, อย่างอาฆาปนในการศึกษามัธยมหรือในมหาวิทยาลัย เป็นต้น; แล้วมีใครอยากเรียนก็เรียน; แล้วก็เรียนอย่างวรรณคดีอย่างปรีชาญาณ เลยไม่มีประโยชน์อะไร ที่ศาสนาจะช่วยเหลือจิตใจเขาได้ เพราะไปเรียนอย่างวรรณคดี หรืออย่างปรีชาญาณ เป็นต้น.

นี่มนุษย์สมัยนี้โง่เขลามาก ถึงกับกีดกันศาสนา ออกไปจากหลักสูตรบังคับในโรงเรียน ในวิทยาลัย เป็นต้น; แต่ก็ไม่มีใครรู้จักศาสนา พระเจ้าก็ตาย, พุทธหาย ๆ ว่า สมน้ำหน้ามัน ที่ไม่ยอมให้ศาสนาเข้ามาอยู่ในการศึกษามัธยมของยุวชน พระเจ้าก็ตาย ไปจริง ๆ.

เดี๋ยวนี้กับยกชื่อพระเจ้ากันแต่ปาก กล่าวได้ว่าแทบทั้งหมด ยกชื่อพระเจ้า นั้น ออกชื่อแต่ปาก. เมื่อจวนตัวเข้าจริง ๆ หรือทำพิธีตามแบบพิธีรีตอง จะพูดถึงพระเจ้าอะไรกันบ้าง; แต่ในจิตใจอันแท้จริงนั้นไม่มี เพราะถือว่าพระเจ้าตายแล้ว. อย่างนี้เรียกว่า การจัดการศาสนาเป็นเรื่องส่วนตัวบุคคล มันก็เลยได้ผลออกมาอย่างนี้. ขอให้มองกันให้ลึก เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องพูดเล่น ๆ หรือไม่ใช่เป็นเรื่องที่ผิวเผิน ขอให้มองกันให้ลึก.

มีเรื่องจริงที่เกิดขึ้น ในการแจกของให้แก่บุคคลขาดแคลน เรียกว่ามารับของแจก, แจกแก่คนจน, งานทั้งหมดหลายมารับของแจก. ที่มีนักคิดที่ซัดพาชื่อ และซัดจริง ๆ ว่า "ผมไม่ได้จน แต่ผมไม่รู้สึกรู้สึกมีความสุข เพราะฉะนั้นช่วยแจกสิ่งที่จะทำให้ผมมีความสุขกว่าเป็นสุข". นี่ไม่ใช่เรื่องแต่ง ไม่ใช่เรื่องนิยายเป็นเรื่องจริง เรายังไม่อยากจะออกชื่อ. เขียวมันจะกระทบกระเทือน. คนจนที่มา สนทนากล่าวว่าเป็นคนจนมารับของแจก ว่า "ผมไม่ได้จน แต่ผมยังไม่มีความสุข ไม่รู้สึกรู้สึก".

นี่แสดงว่า เขายังต้องการอะไรบางอย่าง ที่ไม่ใช่วัตถุสิ่งของ; แล้วเราก็ไม่มีแจก ไม่เคยแจก ไม่เคยเอาไปแจก, แล้วก็แจกกันแต่เรื่องของ รู้จัก เอาอาหารเอร็ดอร่อย รู้จักเอาคนศรี รู้จักเอาดอกไม้ช่อสวย ๆ ไปแจก ไปให้เด็กกำพร้า เด็กหูหนวก ตัวบอด เด็กไม่สมประกอบอะไรต่าง ๆ ในลักษณะที่ว่า ผู้ใหญ่เหล่านั้นไม่ทอดทิ้งเด็ก ไม่ทอดทิ้งคนลำบากยากแค้น, คนผู้มีเกียรติเหล่านั้น จึงได้เอาอาหารอร่อย ๆ คนศรีเพราะ ๆ ดอกไม้สวย ๆ ไปให้เด็กเหล่านั้น.

ลองนึกดูว่าอะไรมันจะเกิดขึ้น ซึ่งให้เพียงเท่านั้น. **ทำไมไม่ไปสอน** เรื่องบาป เรื่องกรรม เรื่องเราไม่ได้ทำบุญไว้ เราจึงต้องเป็นอย่างนี้. หรือว่าเด็กอันธพาลที่ถูกขังนี้ ทำไมจะต้องเอาดอกไม้ เอาคนศรี เอาอาหารอร่อย ๆ ไปให้อย่างเดียว มันไม่มีประโยชน์อะไร; เพราะที่แท้เขาไม่ได้ต้องการสิ่งเหล่านี้. เขาต้องการสิ่งที่จะเปลี่ยนจิตใจของเขา ให้มันหมดปัญหาเรื่องที่จะก้องทนทุกข์ทรมานนี้มากกว่า.

นี่เราจะต้องนึกถึงข้อที่ว่า จะต้องแจกโลกุตตรทรัพย์กันต่อไป, แจกธรรมะ แจกศาสนานั้นแหละ; ผู้แจกต้องมีศาสนา มีธรรมะเสียก่อน แล้วไปแจกคนอื่น จึงจะได้.

พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ว่า “เราบัญญัติโลกุตตรทรัพย์ที่ **ว่าเป็นทรัพย์สำหรับคนทุกคน**” เรื่องนี้เคยพูดหลายหนแล้ว เคยเทศน์ก็เคยเทศน์.

เมื่อ พวกพราหมณ์เขาบัญญัติ **ธนูหรือศรอะไร** **ว่าเป็นทรัพย์สำหรับกษัตริย์,** บัญญัติการ **รับภิกษาจารให้** **เป็นทรัพย์ของพราหมณ์,** บัญญัติ **เดียว**



ไม้คานนี้ให้เป็นทรัพย์สินของกรรมกร, บัญญัติ วิวและไอให้เป็นทรัพย์สินของกสิกร.

เขาทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระโคตมบัญญัติอะไร? พระพุทธเจ้าท่านบัญญัติว่า เราบัญญัติ โลกุตตรธรรมว่าเป็นทรัพย์สินสำหรับคนทุกคน. ลองฟังพระพุทธเจ้า ตูชี้ว่าท่านต้องการให้ทุกคนได้รับ ได้รู้เรื่องโลกุตตรธรรม ก็รู้จักทำจิตใจให้อยู่เหนือ ความมีบั้นของความสุข.

นี่เดี๋ยวนี้เรามันไม่สนใจกับสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา ยกไว้ให้เป็นเรื่องของบุคคล ไป-ไป-ไปหาเอาเอง จนกระทั่งในโรงเรียน ไม่มีการศึกษาฐานศาสนา หรือธรรมะ ลงไปในจิตใจของเด็ก, แม้ นี่ก็เป็นวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งคนไทยเราไปคลานตามกันเขา; เกิดกันเอาศาสนาออกไปจากระบบการศึกษาในโรงเรียน, เหลืออยู่บ้างก็แต่พอสำหรับจกใส่เก็บ ไว้ในสมุด.

.....

ข้อต่อไปเกี่ยวเวลาจะหมด ข้อที่ ๑๒ ที่จะให้ระลึคนิดถึง ก็คือว่า เดียวนี้ มีระบบจิตวิทยา ที่แสวงหาการเอาเปรียบ.

คำว่า "จิตวิทยา" ก่อนนี้มีค่ามาก ใช้เป็นหลักวิชาสำหรับรู้เรื่องจิต เพื่อจะบังคับจิต เพื่อยจะใช้จิตให้เป็นประโยชน์ที่สุด. เดิควันเขาก็มาสนใจ หรือมาลองกันแต่ระบบจิตวิทยาที่แสวงหาการเอาเปรียบ ให้คนมากที่สุด. ก่อนนี้เขาใช้จิตวิทยา จูงคนหรือหลอกเด็กนี้เข้าไปหาศาสนา เข้าไปหาพระเจ้า เข้าไปหาสิ่งที่จะทำให้เขาปลื้มอกปลื้มใจในเมื่อไร.

เดี๋ยวนี้ คนสนใจจิตวิทยากันแต่จิตวิทยาประเภทแสวงหาการเอาเปรียบ เป็นจิตวิทยาตัวงระเป่าผู้อื่นไปทั่วทุกมุมโลก ไม่ว่าจะประเทศเล็กประเทศใหญ่ ประเทศรวย ประเทศจน ก็เก่งกันแต่จิตวิทยาตัวงระเป่าผู้อื่น. ส่วนจิตวิทยาที่ให้เสียสละให้แก่ผู้อื่นนั้นเจียบไป เจียบไปเลย; ถ้ามันมีการเสียสละอะไรให้แก่ใครบ้าง ก็คือยกเบืงเขา ผูกพันเขาเป็นเพื่อน ทั้งกันไม่ได้ ต้องไปร่วมเอาเปรียบผู้อื่นด้วยกัน ต่อไปอีก นี่มันเป็นจิตวิทยาแบบนี้.

เดี๋ยวนี้ในโลกมันมีอย่างนี้ แล้วต้นตอก็มาจากตะวันตก ที่ต้องการแสวงเมืองขึ้น กระทั่งแสวงไม่ได้ก็ใช้อุบายอย่างอื่น ที่จะป้องกันรักษาประโยชน์ของตน ที่ไปหว่านไว้ทั่ว ๆ โลกนี้ เสียใช้จิตวิทยาตัวงระเป่า หรือคัมภีร์ป้องกันประโยชน์ของตัวเองเป็นอย่างมาก.

นี่ไม่เป็นพุทธศาสนา ไม่เป็นธรรมะ ไม่เป็นความซื่อสัตย์สุจริต แล้วไม่ควรจะเรียกว่าจิตวิทยาด้วยซ้ำไป มันเป็นเครื่องมือสำหรับทำบาป. ถ้าใช้จิตวิทยาจูงคนไปหาพระเจ้า ไปหาศาสนา ไปทำความดี หรือให้เสียสละออกไป ไม่ใช่ตัวงระเป่าผู้อื่นเอามา; นั่นแหละจึงจะเป็นสิ่งที่ควรปรารถนา. เดี่ยวนี้โลกกำลังมีแต่จิตวิทยาประเภทจะตัวงระเป่าผู้อื่นเอามา เรือนกันเป็นคั้งเป็นแคว.

.....

เรื่องที่ ๑๑ เดี่ยวนี้กำลังมีประชาธิปไตยชนิดที่เป็นบ้ำหลัง พวกกันทุกหัวระแหง, ประชาธิปไตย, ไม่มีอะไรที่กว่าประชาธิปไตย, ประชาธิปไตยอย่างบ้ำหลัง ไม่มีขอบเขตที่จะป้องกันความเห็นแก่ตัว มันก็เลยมีโอกาส มีเสรีภาพ ที่จะทำอะไรได้ตามกิเลสของตน.

ก่อนนี้มีเมล็ดที่หิระโระบางอย่าง บังคับไม่ให้คนใช้กิเลสอย่างอิหระตามชอบใจคน; เคี้ยวเมล็ดนี้ประชาชนไทย มาเบ็ดเอือกอสให้คนใช้กิเลสตามความพอใจของตน; แต่ก็ไปแฝงไว้ในคำว้อสิรภาพ เสรีภาพอะไรต่างๆ; ไม่ได้ผลไปในทางการใช้สิรภาพเสรีภาพที่ถูกต้อง; แต่ใช้สิรภาพเสรีภาพในทางที่จะกอบโกยเข้ามาหาตน, หรือว่าสิรภาพ เสรีภาพที่จะทะนง จะหิวแข็ง จะถือ จะกระด้าง ชนิดที่ว่าบรรพบุรุษของเรา ปู่ ย่า ตา ยาย รับไม่ไหว; ท่านเห็นแล้วเป็นลมตาย. นี่ดีแต่ว่าตาย ไม่เสียก่อนนะ; ถ้าว่าคนเหล่านั้นยังอยู่ มาเห็นประชาชนไทยเคี้ยวแล้ว คงจะเป็นลมตาย. เด็ก ๆ จะทำอะไรก็ได้, คนหนุ่มคนสาวจะทำอะไรก็ได้, คนแก่จะทำอะไรก็ได้, มันยังไปไกลกันอย่างนี้; **ไม่รู้ว่าจะไรเป็นขอบเขตของประชาชนไทย.**

ยกตัวอย่างง่าย ๆ ในหน้าหนังสือพิมพ์นี้ เขาเรียกชื่อนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีอะไรก็ตาม เรียกชื่อสั้น ๆ ไม่ได้ใช้คำว่า นายกรัฐมนตรีหรือท่านนั้นท่านนี้, จนกระทั่งเด็ก ๆ ก็เรียกอย่างนี้. เด็ก ๆ จะเรียกนายกรัฐมนตรีหรือประธานสภาอะไรก็ตามแต่ เขาเรียกแต่ชื่อสั้น ๆ เหมือนกับที่หนังสือพิมพ์เรียก. นี่ก็เอาอย่างฝรั่ง เพราะฝรั่งเขาเรียกอย่างนี้มาแต่ก่อน เมื่อหลายปีหลายสิบปีมาแล้ว. ยาดนงเห็นเข้าแล้วสะดุ้ง ตั้งแต่คราวนั้นมา.

อ้าว, เคี้ยวนี้เป็นของธรรมดา เพราะในเมืองไทยก็นิยมเรียกชื่อสั้น ๆ คล้าย ๆ กับว่าอายนันอายนี้มากกว่า. นักเรียนก็พลอยตามไป, ลูกเล็ก ๆ ก็เลยพลอยเรียกตามไป. เห็นใหม่ว่าแม่ลูกเล็ก ๆ จะเรียกชื่อนายกรัฐมนตรี เขาก็เรียกแต่ชื่อก็ได้. ถ้าเป็นสมัยก่อน ขนาดเป็นปลัดกระทรวง เป็นอธิบดีนี่ ไม่มีใครกล้าเรียกชื่ออย่างนี้ในหน้าหนังสือพิมพ์เป็นอัน. หรือจะมากุยกั๊กไม่กล้าเรียกอย่างนี้. เคี้ยวนี้เด็ก ๆ ก็กล้าเรียกนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี เรียกแต่ชื่อ, บางทีใส่ชื่อยกมี.

นี่ระวังให้ตีนะ มันจะลามปาม, ลามปามขึ้นไป. นี่ขอภัยจะตั้ง  
พูดว่า มันอาจจะลามปามไปถึงในหลวงก็ได้ ในอนาคตอันใกล้มันใครจะไปรู้. แล้ว  
ลามปามไปถึงเรียกพระพุทธเจ้าแต่ชื่ออีกได้; คอยดูเถอะ, ถ้าประชาธิปไตยอย่างนี้  
ยังคงอยู่ มันออกมาจากฝรั่ง ซึ่งพวกฝรั่งเขาเรียกพระเยซูแต่ชื่ออีกมี; ไม่มีคำว่า  
*The Lord, The Master* อะไร ออกชื่อพระเยซูสักว่าชื่อเฉย ๆ ก็มีแล้ว. นี่เราดัวแต่  
ว่าประชาธิปไตยแบบนี้มาหนักเข้า ๆ; จะเรียกชื่อพระพุทธเจ้า กันแต่ชื่อด้วยซ้ำไป  
ไม่มีพระหรือว่าพระผู้มีพระภาคอะไร.

ระวังประชาธิปไตยบ้านหลัง มันเป็นประชาธิปไตยเพื่อให้ทุกคนได้ใช้  
กิเลสของตนเต็มที่ อาจมาจึงเรียกว่า "ประชาธิปไตยบ้านหลัง" ประชาธิปไตยเพื่อให้  
ทุกคนได้ใช้กิเลสของตนอย่างเต็มที่. นี่กำลังระบอกจากกะวันตกมาสู่ตะวันออก.  
เมืองไทยกำลังตามกันเขา แล้วกว่าในจิตใจนั้น มันมีระวังข้อที่ว่าอ่อนน้อมถ่อมตัว  
หรือว่าไม่ยกหูชูหางหรืออะไรทำนองนี้หรือไม่. นี่ก็พูดไม่กลัวใครคำ เพราะว่า  
ต้องมีคนโกรธ มีคนตำ แ่งฮาตมา ที่มีความคิดเห็นคัดค้านอย่างนี้.

.....

เอา, เวลาจะหมด. ยิ่งขึ้นไปอีก ก็อยากจะพูดเสียให้เสร็จ ข้อที่ ๑๔  
บ้ำดีโดยมั่งจะให้คืออย่างเป็นบ้ำ; ขอภัยใช้กำหนดบ ุหลายคำ.

มันบ้ำตีนะ โดยมั่งแต่จะให้คืออย่างเป็นบ้ำ นี่ก็เป็นเรื่องไม่รู้สึกดัว  
ของมนุษย์ ที่เขาคิดว่าเขาดี เขาเก่ง เขาถูก เขาฉลาด เขาทำให้มันดี; แล้วก็  
เป็นเรื่องพูดไปแล้ว มันก็อย่างเดียวกันอีก คือตามกันแล้วอีกก็ตามเคย. คนไทยนี่เก่ง  
ที่สุดในการตามกันนี่ฝรั่งคน สมัยนี้ บัจจุบันนี้ บ้ำดีจึงเกินดี หรือดีกว่าไป.

ยกตัวอย่าง เช่น ตีเกินไปในการระบอบระเบียบหรือกฎหมายอะไรต่างๆนี้ ก็ออกมาตีเกินไป. กิจการศาล อย่างนี้ ในการที่จะปฏิบัติต่อจำเลย นี้ก็ตีเกินไป. กิจการตำรวจ อย่างถ้าพูดอย่างเทคนิคของเขแล้ว มันก็ตีเกินไปที่จะมาใช้กับคนอันธพาลแฉะนี้. ที่นี้ กิจการราชทัณฑ์ ที่จะจัดการกับนักโทษนี้ มันก็ยังตีเกินไป ที่จะใช้กับคนอันธพาลสมัยนี้

นี้ตัวอย่างเท่านั้น ที่เรามันตีเกินไป จนไม่เหมาะสมกับว่าคนของเราที่ ยังไม่ต้องชนาก็จะได้รับการพิจารณาอย่างก็มาถึงชนาคนนั้น; เพราะมันตีเกินไปนี้ มันจึงทำอะไรไม่ได้. เช่น กฎหมายตีเกินไป ก็ยากที่จะลงโทษใครได้. นี้คนมันแสวงเกินไปนี้, กฎหมายมันตีเกินไป มันก็เล่นตลกกันอยู่เรื่อย; มันไม่มีทางที่จะลงโทษคนนั้นได้. ยิ่งเขามีทนายเก่งๆด้วย กฎหมายมันตีเกินไป คนผิดก็ไม่ต้องมีทางที่จะถูกลงโทษ.

ที่นี้ การศาล การพิจารณาวาระระเบียบอะไรที่เกี่ยวกับศาลนี้ เมื่อมันตีเกินไป แล้วมันก็จะอุปสรรคไม่ได้; อย่างว่าแต่จับมनुษย์ที่มีหัวสมอง แล้วมีทนายมีอะไรที่ตีๆ.

กิจการตำรวจก็ตีเกินไป การค้นคว้าสืบสวนอะไรมันก็พิถีพิถันจนทำอะไรไม่ได้ จนเอาคนผิดมาลงโทษไม่ได้. นี้มันเบสิทของเวลาที่เบสิทของเปล่าๆ การเที่ยวค้นหา เที่ยวสืบสวน เที่ยวอะไรต่างๆนี้ มันก็มาก มันก็เสียเวลาเปล่าๆ, มันก็เสียไปเปล่าๆ.

นี่เป็นเครื่องพิสูจน์ว่า ทำไมโจรผู้ร้ายมันจึงไม่น้อยลง? เพราะว่าการเหล่านี้มันตีเกินไปนี้ทางหนึ่ง. แล้วอีกทาง ตรงกันข้าม มัน ก็คอร์-

บริษัทนี้เลย; เพราะมันตีเกินไป เปิดโอกาสให้อีกทางมันคอร์รัปชั่น มันก็เอาจำเลย  
 มาใส่คุกไม่ได้; มันเปลี่ยนแรงงานที่ไม่ควรจะเปลี่ยน ก็จะไปจับผู้ร้ายมาลงโทษได้  
 สักคน, มันเปลี่ยนแรงงานเหลือเกิน, จนมันช้เกียจ เปลี่ยนกระดาษ เปลี่ยนน้ำหนัก,  
 เปลี่ยนอุปกรณ์การเขียนอะไรต่าง ๆ, มันมากเหลือเกิน.

นี่เรียกว่ามันตีเกินไป เปลี่ยนจำนวนคนที่จะทำงานบนสำนักงานต่าง ๆ,  
 เปลี่ยนคนที่จะมาเป็นพยาน, เปลี่ยนคนที่รับใช้ปฏิบัติงาน, นี่มันเปลี่ยนเกินไป,  
 กระทั่งในที่สุดมันก็เปลี่ยนอาคารสถานที่, เปลี่ยนอุปกรณ์อะไรต่าง ๆ, แล้วเปลี่ยน  
 สมองในที่สุด จนต้องมากลิกกันในรอบของปรัชญา.

เรื่องกฎหมายก็ดี เรื่องราชทัณฑ์ก็ดี เต็มวันนี่คิดกันไปในรูปแบบของ  
 ปรัชญา หรือวิธีการทางปรัชญา; อย่างนี้อาจจะพูดว่า มันหลบลี้หลบลี้มากที่สุดแล้ว  
 มันตีเกินไปแล้ว, กระทั่งอวดที่ว่า คล้ายว่า ๆตัวเองเก่งกว่าธรรมชาติ เก่งกว่าพระเจ้า  
 เก่งกว่าธรรมอะไรเสียแล้ว. นี่มันตีเกินไปอย่างนี้ มนุษย์สมัยที่หลบลี้หลบลี้ตา.

แล้วความที่ค้นหาระเบียบวิธีการนั้นขึ้นมาได้ มันก็ช่วยไม่ได้;  
 เพราะปรากฏว่าโจรผู้ร้ายนี่มันยิ่งซุกซุม ยิ่งไปกว่าแต่ก่อน ที่ยังไม่มียอะไรดีอย่างนี้.  
 อันธพาลมากขึ้น, อาชญากรมากขึ้น, นักโทษมากขึ้น การแหกคุกทำตายชีวิต  
 เจ้าหนัที่ นี่มันก็มีให้เห็น. ในคุกก็เรียกร้องประชาธิปไตย มีการลงโทษชนิดที่มัน  
 ไม่เหมือนกับการลงโทษ มันไม่รู้จักเข็ดจักหลง ไม่รู้จักจำ. มันคล้าย ๆ กับว่าคน  
 เหล่านี้วางระเบียบอะไร ๆ ไว้ เพื่อว่าจะไปเป็นคนเลิกเข้ของบ้างกระมัง เขียนกฎหมาย  
 เขียนระเบียบอะไรไว้ เพื่อว่าเราจะไปเป็นเจ้าเลยเข้าเองกระมัง; มันปฏิบัติยาก ปฏิบัติ  
 ลำบาก ระเบียบเหล่านี้.

ทีนี้ คนก็ถือถอยที่จะปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบ หรือตามหลัก  
ของระเบียบเหล่านี้ มันก็เลยเป็นผลร้ายแก่คนทั่วๆ เป็นผลร้ายแก่พลเมืองที่  
ที่มันถึงหน้าจะทำหน้าที่ของพลเมืองดี ยังทำไม่ได้ ยังเป็นผลร้าย ยังจะต้องตายก่อน.

นี่เรียกว่ามันดีเกินไป มันบ้าดี โดย มุ่งแต่จะทำให้ดี จนเป็นบ้า  
เป็นหลัง. นี่ก็เรียกว่าดี ที่เขานิยมกันว่าดี ด้วยความบริสุทธิ์ใจนะ. ที่เขาทำกัน  
นี่ไม่ใช่ด้วยจิตใจที่คอกโกง; แต่ผลสุดท้ายมันมีผลตรงกันข้าม เพราะมันดีเกินไป.  
ระวังเรื่องที่ดีเกินไป แล้วมันจะร้ายไปเสียยิ่งกว่าไม่สู้ดี ไม่สู้ดียิ่งดีกว่าที่ว่าดีเกินไป.

ทีนี้อยากจะพูด ดีเกินไปในแง่อื่นอีกชนิดหนึ่ง; เช่นว่า มันไปได้ไกล  
ไปได้เร็ว ไปได้ในที่ไม่ว่างไป นีมันก็ถึงวินาศ. เอาเดะยังไปนี่ ไปโลกพระจันทร์  
หรือไปใต้ทุก ๆ โลก ก็ยังใกล้ความวินาศ, ยิ่งทำอะไรให้เจริญมากขึ้น ในทาง  
ที่ไม่จำเป็นอย่างนี้ ก็ยังใกล้ความวินาศ, ยิ่งไปได้เร็วกี่ถึงวินาศ เพราะมันทำให้  
จิตใจ ขยายความข้องกรมมาก เกินความจำเป็นเสมอ. นี่มันเสียในทางจิตทาง  
วิญญาณเสมอ.

เดี๋ยวนี้จะสร้างเครื่องบินเร็ว ๓,๐๐๐ ไมล์ต่อชั่วโมงเป็นธรรมดาแล้วเดี๋ยวนี้  
เร็วกว่าเสียง. รถไฟก็จะให้เร็วถึง ๑๕๐ ไมล์ต่อชั่วโมง; ได้ยินวิทยุเขาประกาศอยู่  
ที่กำลังทดลองอยู่ อย่างน้อย ๑๕๐ ไมล์ต่อชั่วโมง. นี่มันคล้ายๆ กับว่า ๒๐๐ กว่า  
กิโลเมตรต่อชั่วโมง เป้กรุงเทพฯ ๓ ชั่วโมงโดยทางรถไฟ หรือไม่ถึง ๓ ชั่วโมง รถยนต์  
ก็เร็วกันไม่มีขีดจำกัด ให้มันเร็ว กระทั่งเครื่องช่วยศึกษาเลขคิดอะไร ให้มันเร็ว กระทั่ง  
คอมพิวเตอร์ช่วย ให้มันเร็ว อะไรก็ตามเดะ. แล้วมันมนุษย์ที่ขึ้นที่ตรงไหน?

ยิ่งเร็วในการแก้ไขปัญหา มันก็ยิ่งเพิ่มความเร็วในการที่จะเกิดปัญหา; นี่ฟังดูหรือไม่ดูก็สุดแท้. ที่เราพยายามพาหนะไปไหนทั่วโลกเร็วขึ้นเพื่อจะแก้ปัญหานั่นละ; แล้วมันจะยิ่งเพิ่มความเร็ว หรือมากในการที่จะเกิดปัญหาอย่างอื่นเพิ่มขึ้นอีก, อย่างรวดเร็วอีก. เพราะฉะนั้นความเร็วนี้โลกนี้ไม่ทัน; เป็นเรื่องความโง่ของคนในโลก.

ไม่ต้องเอาให้มันเร็วนัก ไปตามสบาย แล้วเรื่องอย่าเกิดมาก; เรื่องก็ไม่เกิดมาก ปัญหาก็ไม่เกิดมาก ความรีบด่วนมันก็ไม่ค่อยมี มันก็สบายดี. นี่ถ้าเรายกกันอย่างนี้ สมมติว่าไม่มีรถไฟไม่มีเรือบินอะไรนี่; เราก็ไม่มีปัญหามากที่จะต้องใช้มัน. เรายังมีความสุขกว่า ที่จะให้มีเรือบินด่วนเต็มไปทั้งฟ้า; แล้วมันก็คือบ้า ก็คือเป็นโรคเส้นประสาท เป็นโรคจิตตายกันในที่สุด. มันเพิ่มความเร็วของการแก้ปัญหา มันก็เท่ากับเป็นการเร่งความเร็วของปัญหาที่จะเกิดมาใหม่ ๆ แปลก ๆ ออกมา. นี่ไม่ดูถอะ ปัญหาที่ไม่ควรจะเกิดมันก็เกิดขึ้น; แล้วมนุษย์ก็สร้างขึ้น เพราะมันมีความสะดวกและมีความเร็ว แล้วมันก็ไม้อาจจะแก้ปัญหาเหล่านี้ให้ลุล่วงไปได้.

ยกตัวอย่างว่าเรามียานพาหนะเร็ว เรือบินเร็วอะไรเร็ว ยิ่งเร็วก็ยิ่งพลาดง่าย ยิ่งตายง่าย. นี่จริงหรือไม่จริงอย่างนี้? มันยิ่งควบคุมยาก ยิ่งเร็วก็ยิ่งเปลือง; เมื่อก่อนไปหมดครึ่งโลกแล้ว ไม่มีใครได้กำไรอะไรเลย ในกาแรกที่มันเร็วขึ้นมานี้ โลกนี้จะไม่ได้รับประโยชน์หรือความดีอะไรเลย. จะไม่คืนแก่กระเปาะของคนบางคน หรือว่าในบางคนเท่านั้น. แต่โดยส่วนตัวเจตีย์ทั่วโลกแล้วไม่ได้กำไรอะไรเกิดขึ้นในโลก. ยิ่งเร็วมันก็ยังใช้จ้ำจี้มาก, ยิ่งมีปัญหามาก โลกก็ยิ่งยุ่งมาก.



ที่<sup>๕</sup>ยังลึกลับก็คือน่า<sup>๕</sup> ยิ่งเร็วเท่าไรมันก็ยิ่งเพิ่มกิเลสของคนนั้นเอง คือ  
ใจมันร้อนมากขึ้น ต้องการมากขึ้น กระวนกระวายมากขึ้น; ยิ่งมีอุปกรณ์เร็ว  
เท่าไร มันยิ่งโหมกิเลสของคนใช้ความเร็วนั้นมากขึ้นเท่านั้น.

ที่<sup>๖</sup>หนึ่งคือทุกทางหนึ่ง ซึ่งมัน กลับกันอยู่ ถ้าเรายิ่งทำอะไรเสร็จไปเร็ว  
จะยิ่งทำให้เวลาเหลือ เป็นเวลาว่างไม่ใช่ประโยชน์มากขึ้นเท่านั้น. เช่นว่าถ้าเรา  
บ้านผ้ายด้วยมือ, ใช้<sup>๖</sup>นึ่งหมกกัน ทุกคนพอสบาย. พอเราไปทำผ้าด้วยเครื่องจักร  
มันก็เสร็จเร็วเสียก็พอใช้กันทุกคน; เวลานั้นมันก็เหลือ. นี่มันจะเกิดปัญหา  
ขึ้นมา ทำความยุ่งยากลำบาก ให้เกิดมีผู้ได้ผู้เสีย ผู้ไม่พอ ผู้เกินอะไรขึ้นมา มันก็ยุ่ง  
เท่านั้นเอง; ฉะนั้นอย่าไปทำอะไรให้มันเร็วเกินกว่าที่ธรรมชาติต้องการ.

ถ้าพูดถึงวัตถุยังเร็วก็ยังดีหรือ ทั้งร่างกายและชีวิต, ทั้งวัตถุทั้งร่างกาย  
ทั้งชีวิต, ลองทำงานให้มากขึ้น มันก็ตายเร็วแหละ; ที่<sup>๗</sup>นี้อยู่ที่นี้ทุกคน ลองทำงาน  
ให้มันมาก ให้มันเร็วให้มันไปซี; มันจะตายเร็วกว่าที่ทำงานตามธรรมชาติ.  
วัตถุมันก็ยิ่งเปลี่ยนยิ่งดีหรือ ร่างกายก็ดีหรือ, ชีวิตก็ดีหรือ; ถ้าพอดี ๆ มันก็  
อยู่ไปได้นานกว่านี้; ยิ่งเร็วมันก็ยังลำบากแก่การควบคุม. คุณแต่รถเร็วเร็วเร็วซี  
มันคุมยาก.

ที่<sup>๘</sup>นี้มนุษย์มันเร็วแล้วจะไรมันเร็ว มันยิ่งยาก ยิ่งเร็วมันยิ่งผิดธรรมชาติ  
ทั้งทางกายทั้งทางจิต; แล้วมันเกิดโรคขึ้นมาใหม่, เกิดปัญหาขึ้นใหม่ ๆ โรคภัย  
ไข้เจ็บใหม่ ๆ. ในที่สุดมันก็เสียความสมดุลย์ของธรรมชาติ; ธรรมชาติมันต้องการ  
ความสมดุลย์โดยไม่มีใครรู้. นี่เราไปทำให้มันเสียความสมดุลย์; ธรรมชาติมันก็จะ  
พบหน้าเอา ด้วยการใช้ปัญหาให้มนุษย์มีความทุกข์มากขึ้น.

ฉะนั้นควรจะพูดได้ว่า ยิ่งเร็วมันก็ยิ่งเป็นบ้า ถ้าช้า ๆ ลงเสียบ้าง โลกนี้ก็จะเย็นลงกว่านี้. นั่นคือความที่มันตีเกินไป, มันก็เกินไป; มันก็เกินไป มันยังไม่พอ, มันยังต้องการจะตีกว่านี้อีก.

.....

**เรื่องที่ ๑๕ ศิลปะต่าง ๆ เติบโตเป็นบ้าเป็นหลัง.** เมื่อก่อนนี้ศิลปะนี้ เขาคงการเพียงเครื่องมือ หรืออุปกรณ์สำหรับเป็นอยู่สะดวกสบายผาสุก. เคียวนี้คนคิดเทคนิคของศิลปะให้ขยายออกไป, ขยายออกไปจนคนธรรมดาไม่รู้ไม่ได้. ต้องไปเรียนกันเสียทั้งมากมาย จึงจะรู้คำรู้ความหมายของศิลปะนั้น; แล้วก็ไปเสียเวลาเปล่า ๆ ไม่ได้ทำให้มันดีขึ้น. นอกจากว่าบ้างก็ศิลปะงั้น ศิลปะทาง *modern art, abstract* อะไรต่าง ๆ เหล่านี้ มันก็เก่งในกรที่ทำให้คนเป็นบ้าศิลปะมากขึ้น นี่ไม่เป็นไปเพื่อสันติ.

ศิลปะที่จะช่วยให้คนเข้าใจของจริงของชีวิตนั้น ละเลยกันหมด. ศิลปะมันมีความหมายมีความมุ่งหมายอย่างยิ่ง; จะใช้ความมั่งคั่งมาดึงดูดใจ ให้คนเข้าไปถึงความจริงของชีวิต ของโลก ของความทุกข์ความสุขนั้น. ศิลปะสูงสุดมันก็อยู่ที่รู้จักเอาขณะกิเลสให้ได้ นี่เป็นความมั่งคั่งเหนือศิลปะใด แต่เป็นเรื่อกทางจิตใจแห่งเคย. ถ้าเป็นเรื่องทางวัตถุ ก็เป็นความงามหนักให้เข้าถึงความงามทางจิตใจ. าศัยความงามทางรูปร่างนี้ เข้าไปถึงความงามทางจิตใจ.

เดี๋ยวนี้ศิลปะมันพาเข้ารกเข้าพง เหมือนกับโยแมงมุมพัน จนไม่รู้ว่าจะออกทางไหน ก็เรียกว่าตะวันตกไม่ได้ให้อะไรแก่ตะวันออกในแง่ของศิลปะ; นอก

จากปัญหายุ่งยากลำบาก หมคเปลือง เกี่ยวกับศิลปะมากขึ้น, มันนำไปสู่ความยุ่งเหยิงยิ่งขึ้น, ไม่มีวีแววจะส่งเสริมสันติ, เมื่อนั้นจะให้เส้นประสาทสงบราบรื่นก็ไม่มี.

เพราะฉะนั้นศิลปะเป็นโดยมากจึงบ้า ๆ บอ ๆ เป็นโรคเส้นประสาทอยู่ส่วนหนึ่งที่เดียว เพราะตัวเองทำบาป พวกศิลปะไปเข้วรกเข้าพง เลยมกัญญาชาชนิดหนึ่ง มากัญญาชาศิลปะ นิ่งดูรูป abstract ได้ทั้งวัน ๆ ทั้งเดือนทั้งปี นั้นมันมากัญญาชาของศิลปะยิ่งกว่าเฮโรอีนไปเสียอีก ไม่ช่วยโลกนี้ให้มีสันติภาพหรือสันติสุขเลย; ผิดความมุ่งหมายของศิลปะแต่กาลก่อน.

.....

เรื่องสุดท้าย เรื่องที่ ๑๖ **เมาปรัชญาอันจนเป็นเฮโรอีนทางวิญญาน.** เกี่ยวกับปรัชญาทำลงเป็นเฮโรอีนทางวิญญาน; แล้วคนก็เมาปรัชญาเหมือนกับเมาเฮโรอีน กิดเฮโรอีน; เรื่องนี้ต้องอธิบายกันมาก. แต่ที่ว่าพูดแต่ใจความก็คือว่า ความรอดพ้นของมนุษย์นั้นอยู่ที่การประพฤติ ไม่ใช่เรื่องปรัชญาซึ่งเป็นการคำนวณ. ปรัชญามันเป็นเพียงเรื่องการคำนวณ.

เดี๋ยวนี้เขาจะใช้ทางออกเป็นการคำนวณ โดยไม่ต้องประพฤติปฏิบัติให้ยากให้ลำบากที่เรียกว่าเป็นการประพฤติพรหมจรรย์. ถ้าเป็นการประพฤติพรหมจรรย์เขาต้องบังคับกายวาจาใจ บังคับไม่ให้เกิดกิเลส หรือว่าเผาผลาญกิเลส จนมันร้อนระอุกันไปหมดแหละ; เพราะว่าถ้ามันมีการเผามันก็มีการร้อน. อย่างนี้เราแก้ปัญหา หรือดับทุกข์ ด้วยการประพฤติพรหมจรรย์ คือการปฏิบัติจริงๆ ลงไปที่กายวาจาใจ.

ที่นั่นคนเดียวกันเขากุญโทมาเหนือเมฆ เขาจะแก้ปัญหานั้น ด้วยวิธีการทางปรัชญา ทั้งโกหกและทงโง่. คนที่พูดอย่างนี้ทั้งโง่และทั้งโกหก; โง่คือไม่รู้ว่ามีมันไม่สามารถจะแก้ได้. คนเราจะคับทุกข์ด้วยการคำนวณทางปรัชญาไม่ได้ แล้วมันโกหก คือตัวเองทำไม่ได้ แล้วไปหลอกผู้อื่นให้ใช้ระบบอันนี้. ฉะนั้นการที่โลกสมัยนี้ จะใช้ระบบปรัชญาสำหรับแก้ปัญหาล่าง ๆ ความทุกข์ต่าง ๆ นี้ มันทั้งโกหกและทั้งโง่.

ก็คิดว่าเดชะโลกนี้จะไร้กำลังครอง? โมหะกำลังครองโลกนี้? หรือว่าปัญญากำลังครองโลกนี้? ศาสนาที่เป็นตัวศาสนาพรหมจรรย์นี้เขาทั้งกันไปเสียไปเอาศาสนาที่เป็นสีกว่าปรัชญา เพื่อไปตามการคำนวณคำนวณ; ไม่อาจจะแก้ปัญหาล่าง ๆ ได้. แล้วก็ยังไมยอม ยังต่อสู้ยังคั่นร่น จะใช้ปรัชญาให้มันมากขึ้น. เดชะนี้กำลังพูดถึงปรัชญา ส่งเสริมยกย่องปรัชญาอันมากยิ่งขึ้นกว่าเมื่อ ๑๐ ปีมาแล้ว.

ทำไมอามาจึงรู้เรื่องนี้? เพราะว่าคอยเป็นห่วง และคอยสนใจอยู่ทุกๆ ปี. นี้รู้ล่วงหน้า ๑๐ ปีมาแล้ว. คนมาถึงขนาดที่เรียกว่านักปรัชญา เป็นเซโรอินชนิดหนึ่งของคนเหล่านี้ ที่เป็นนักศึกษามีปริญญาว่าเป็นทางมาเหมือนกัน; แล้วก็มาจากตะวันออกหรือเมืองนอก ก็จะมาแก้ปัญหาล่าง ๆ ด้วยปรัชญา. แล้วก็มาปรัชญาอย่างเซโรอิน. ถ้าเป็นการปฏิบัติควบคุมอินทรีย์ ทา หู จมูก ตับ ภาย; นี้เขาไม่ชอบ มันเจ็บปวดมันไม่สนุก. เขาขี้เกียจจะกระตุกกระคิด เขาจะนอนสบาย ถัดคำนวณ แก้ปัญหาในทางจิตใจโดยปรัชญา. โลกกำลังหลงปรัชญา ไม่ใช่ธรรมะครองโลก เป็นโมหะชนิดหนึ่งกำลังครองโลก.

นี่รวมความว่า อะไรกำลังครองโลก? ต้องพูดว่า เสรีภาพที่จะช่วยกัน  
ทำโลกให้ฉิบหาย กำลังครองโลก. อะไรกำลังครองโลก? เสรีภาพที่จะช่วย  
กันทำโลกให้ฉิบหายเร็ว ๆ นี้กำลังครองโลก. ทุกคนต่อสู้เพื่อเสรีภาพ เพื่อสิทธิอัน  
ชอบธรรม ด้วยสำนวนโวหารอันไพเราะ เพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพ; แต่เป็นเสรี-  
ภาพที่จะทำโลกนี้ให้วินาศ ทั้งทางวัตถุและทั้งทางวิญญาณ.

ทางวัตถุนี้ก็หมายความว่า วัตถุในโลกจะเปลี่ยนไปอย่างฉิบหายวาววอด;  
เอาไปใช้เพื่อสงคราม, เอาไปใช้เพื่อเที่ยวเล่น, เอาไปใช้อะไรโดยที่ไม่จำเป็น.  
เพราะเรามีเสรีภาพ. ฉิบหายทางจิต ก็คือเป็นโรคประสาทกันมากขึ้น. ฉิบหายทาง  
วิญญาณ ก็คือมีโมหะอวิชชาหลงใหลในการแก้ปัญหาล้านนักษัตร, ก็รวมความว่า  
โมหะกำลังครองโลก แล้วโลกก็ดับกลืนไปในทางที่จะมีความวินาศ ทั้งทาง  
วัตถุทั้งทางวิญญาณ; มันตรงข้ามจากหลักพระพุทธศาสนาโดยประการทั้งปวง.

ราชา โลภะ โทสะ โมหะ ตัณหา อุปาทาน นี่ต้องเอาออกไป,  
ต้องเอาออกไป. อย่าให้มันมีที่อยู่อาศัยในจิตใจของเรา. เคี้ยวมันไม่อย่างนั้น  
มันกลับไปทำตรงกันข้าม ให้ความสะกดวัก โอกาสที่จะไปเป็นผู้เลี้ยงดู สานองรับใช้ก็เสก  
กันหา แต่เข้าใจว่ามันเป็นของพิเศษ นี่คือการ "เห็นกงจักรเป็นดอกบัว".

ขอให้เราพิจารณาดูกันให้ดีในวันนี้ พูดถึง สิ่งที่เป็นอันตราย ที่กำลัง  
ได้รับอยู่จากวัฒนธรรมแบบตะวันตก คือวัตถุนิยม, และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง  
ในยุคปัจจุบัน ตะวันตกก็ไม่เคยเป็นอย่างนี้มาก่อน. ที่นั่นแผ่นดินมันพรวดพราดทั่วหัวน้ำ  
ในทางวัตถุ มันจึงล้ม ล้มหน้าล้มหลัง เกิดระบบใหม่ขึ้นขึ้นมา มีแต่เรื่องวัตถุก็มีผล  
เป็นอย่างนี้. แล้วมันถูกอัสสหาหรือร่อยของวัตถุ จับเอาตัวไว้แน่น; และเพราะ

ความเอื้อหรือช่วยเหลือกันเห็นชัดอยู่ คนก็ทำตามกัน ตามหลัง ตามอย่างกันไป. นี้โลก จึงกำลังอยู่ในสภาพอย่างนี้.

มองให้ถี่ แล้วก็จะเห็นได้ชัดว่า ธรรมะยังไม่ได้ครองโลก; ฉะนั้น เราจะต้องช่วยกัน พิจารณาค้นคว้า ทบทวนทางต่อไป ให้ธรรมะมีโอกาสครองโลก ให้จับได้. ถ้ามีฉะนั้นแล้ว ก็อย่าได้เรียกตัวเองว่า เป็นพุทธบริษัทในพระพุทธศาสนาเลย.

อาตมาเห็นว่าสมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายครั้งที่ ๔ ไว้เพียงเท่านี้ ให้โอกาสแก่พระคุณเจ้าทั้งหลายสวดคณเสาวนียบทพระธรรม อันเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนใจ ในการที่ให้คนสนใจธรรมะนี้ยิ่งขึ้นไปอีกส่วนหนึ่ง.

---

เมื่อธรรมครองโลก

- ๕ -

พินโด่ง ๑๑ พ.ศ. ๑๖

## การศึกษาที่กำลังเป็นอันตรายต่อธรรมะ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาศาศหบุชา ๒๕๑๖ นี้ ได้ดำเนินมาถึงครั้งที่ ๕ ในวันนี้แล้ว. การบรรยายชุดนี้ ได้กล่าวโดยหัวข้อใหญ่ว่า เมื่อธรรมะครองโลก; แล้วก็แจกเป็นหัวข้อย่อยออกไป กว่าจะเข้าใจได้สมบูรณ์ว่าธรรมะครองโลกนั้นเป็นอย่างไร, เคียนวธรรมะไม่ครองโลก โลกกำลังเป็นอย่างไร, และเพราะเหตุใดธรรมะจึงไม่ครองโลก? สำหรับในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า “การศึกษาที่กำลังเป็นอันตรายต่อธรรมะ”.

(คำปรารภและบทวนไปจนถึงหน้า ๑๕๒)

นี่ท่านก็จะเห็นได้ว่า มัน เป็นความจำเป็น ที่เราจะต้องดูกันไป ตั้งแต่สภาพปัจจุบันของโลกที่เป็นอยู่จริง ว่าไม่ได้อยู่ภายใต้การคุ้มครองของ สิ่งที่เรียกว่าธรรมะ. แต่เนื่องจากรู้ว่า "ธรรมะ" มีความหมายกว้างมากได้หลายอย่าง แล้วก็ได้เคยอธิบายมาแล้วด้วย ; บางคนก็จะสงสัยว่า ตามปกติโลกนี้ โดยเฉพาะโลก แผ่นดินนี้ ก็มีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติ ที่เรียกว่าธรรมะนั้นคุ้มครองอยู่. โลกนี้ จึง ได้มีวิวัฒนาการมาอย่างนี้ ; แม้ตัวโลกทั้งหลายก็คือธรรม หรือรูปธรรมอย่างหนึ่ง ด้วย มันก็มีกฎของรูปธรรมนั้นครอบครองอยู่. อย่างนี้จะเรียกว่าธรรมะครองโลกได้หรือไม่ ?

นี่ขอให้เข้าใจว่า เราไม่ได้ประสงค์จะพูดในแง่ไหน ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไป ตามธรรมชาติที่ไม่เกี่ยวกับมนุษย์ หรือที่มีมันอยู่นอกความสามารถของมนุษย์.

เกี่ยวที่เราจะพูดกันถึงธรรมะประเภทที่มนุษย์สามารถจะประพฤติปฏิบัติ ได้. และมนุษย์สามารถทำให้มีขึ้นในโลกมากยิ่งขึ้น จนโลกนี้เป็นสิ่งที่ครอบครองอยู่ด้วย ธรรมะ ก็มีความวิเศษสมบูรณ์.

ดังนั้นย่อมเป็นการเห็นได้ว่า เราจะพูดถึงธรรมะส่วนที่เป็นการปฏิบัติของ มนุษย์ที่ปฏิบัติแล้วจะได้ครองโลกนี้ไว้ ในสภาพที่สมกับว่า มันเป็นโลกสำหรับมนุษย์ อยู่. ถ้าปราศจากธรรมะประเภทนี้ โลกนี้มันก็เป็นโลกสำหรับสัตว์เดรัจฉาน. ต้อง มนุษย์ไม่ประพฤติธรรมะอย่างมนุษย์ ; มนุษย์นั้นเองก็กลายเป็นสัตว์เดรัจฉาน สมกับ กันไปกับพวกสัตว์เดรัจฉาน ก็เลยเห็นว่าสัตว์เดรัจฉานมันครองโลก เป็นส่วนมาก.



เดี๋ยวนี้ มีธรรมะอยู่ระบบหนึ่ง สำหรับมนุษย์, หรือว่าเพราะธรรมะระบบนี้ จึงได้เรียกคนนี้ว่ามนุษย์ คือมีจิตใจสูง ทำอะไร ได้ดีกว่า น่าดูกว่า. เมื่อมองดูกันในงานนี้ เราก็ต้องมองดูกันไปพบมาด้วยเหมือนกัน ว่าโลกนี้กำลังอยู่ในสภาพอย่างไร; เป็นที่พอใจของมนุษย์ได้หรือยัง? และเพราะเหตุใด? มันจึงได้เป็นอย่างนั้น อย่างนี้เป็นต้น.

ในการบรรยายครั้งที่แล้วมา ก็ได้ชี้ให้เห็น ถึงสิ่งที่มีนัยทรงกันขำ จากสันติภาพ จากสันติสุข; มันมี วิวัฒนาการในโลกนี้ ที่เป็นไปได้เพื่อวิวัฒนาการของโลกนี้เอง. นี่ก็เป็นเรื่องของถ้อยคำ ที่มีบัญญัติกันไว้อย่างนั้น. วิวัฒนาการก็แปลว่า ทำให้เจริญขึ้นให้มากขึ้น; แต่ว่าความมากขึ้นหรือเจริญขึ้นนั้น มันเป็นไปได้เพื่อวิเศษ, วิเศษนาการของโลก. ในที่สุด

ได้ชี้ให้เห็นหลายอย่าง เกี่ยวกับทางวัตถุ; เรามีมันมันที่เจริญขึ้น แต่แล้วก็ได้เป็นไปเพื่อสันติภาพ นับตั้งแต่มีรถไฟ มีเรือบิน มียานอวกาศเป็นต้น. แต่แล้วก็ได้เป็นไปเพื่อสันติภาพเลย กลับจะเป็นไปเพื่อวิวัฒนาการของโลกง่ยขึ้นหรือเร็วยิ่งขึ้นไปอีก. นี่ไม่ถ่วงนับถึงเรื่องต่างๆ ในบ้านเรือน ที่เจริญวิวัฒนาการด้วยเครื่องใช้ไม้สอย เครื่องประดับประดา จนมนุษย์ก็พากันหลงไหล; หาเงินเท่าไรก็ไม่พอ จะเอามาจัดที่อยู่อาศัยให้สวยเหมือนเมืองเทวดา แม้แต่ห้องน้ำ ก็จะทำให้เป็นเมืองเทวดาไปด้วย.

ยิ่งวิวัฒนาการแบบนี้ ก็ยังเป็นไปเพื่อวิวัฒนาการของมนุษย์นั่นเอง เพราะไปลุ่มหลงในสิ่งอย่างนั้น; แล้วก็มีลุ่มหลงเท่าไร ก็ต้องเห็นแก่ตัวมากขึ้นเท่านั้น; เห็นแก่ตัวเท่าไร ก็ต้องมีการทำบาปมากขึ้นเท่านั้น. เป็นความโลภ ความโกรธ

ความหลง แล้วยึดชักรวมกันให้เป็นอย่างนั้นมากขึ้น. จนสิ่งอื่น ๆ ลืมหน้าที่ที่มีมนุษย์ควรจะทำอย่างอื่น; อย่างนี้เราเรียกว่า วิวัฒนาการที่เป็นไปเพื่อวินาศนาการ. และในสิ่งนั้นมีการศึกษารวมอยู่ด้วย จึงพบว่าแม้แต่การศึกษาที่ ก็เป็นไปเพื่อวินาศนาการ. ดังนั้นในวันนี้ อาจมาจะได้กล่าวการบรรยายนี้โดยหัวข้อว่า **การศึกษาที่กำลังเป็นอันตรายต่อธรรมะ**. การศึกษาที่เรากำลังมีอยู่ในโลก ที่มันเป็นอันตรายต่อสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ.

(เริ่มบทบรรยายโดยหัวข้อแห่งวันนี้.)

เราควรจะเข้าใจกันได้ทุกคนว่า โลกนี้มันถูกนำไปด้วยการศึกษานั้นเอง. ถ้าเรามีการศึกษาอย่างไร มันก็มีจิตใจอย่างนั้น; มีจิตใจอย่างนั้น มันก็ชวนกันทำโลกนี้ให้เป็นอย่างนั้น โดยไม่ต้องมีอะไรมาบังคับขอร้องกันอีกแล้ว เพราะว่าการศึกษาของมันมันฝังลงไปใจแล้ว.

เดี๋ยวนี้เรามีการศึกษา ชนิดที่ทำให้เราหลง เรียกว่ามัน เป็นแสงสว่างสีขาว จนพรับตาจนมองไม่เห็นอะไรเหมือนกัน คือ เห็นก็เห็นคิดตามที่เห็นคิดจากที่เป็นจริง; ฉะนั้นจึงมีการจัดการทำเพื่อระกะ โทสะ โมหะ ยิงขึ้น คือว่าในโลกนี้เรามีการทำ ชนิดที่ให้หลงรักในสิ่งเป็นที่ตั้งแห่งความรัก ความกำหนัด ความพอใจยิงขึ้น. จะเป็นเรื่องการกิน การอยู่ เรื่องอารมณ์ เรื่องอะไรต่างๆ นี้ นี่การศึกษาอันนี้ทำให้วิเศษยิ่ง ๆ ขึ้นไป ไม่รู้จักเบียด; นี้ก็เพื่อระกะมากขึ้น.

ที่นั่นเมื่อว่าอะมาขึ้นเท่าไร; มันจะเป็นไปเพื่อโทษะมาขึ้นเท่านั้น. สิ่งที่เราเรียกว่าโทษะนั้น มันขึ้นอยู่กับราคา คือว่าเราจะโกรธก็เพราะว่าเราไม่ได้ตามที่เราอยากหรือต้องการนั่นเอง. ความอยากความต้องการนี้เป็นราคาหรือเป็นโทษะ มีมากเท่าไรก็เป็นโอกาสที่จะให้เกิดโทษะมากเท่านั้น. ผิดหวังมากเท่าไร ก็มีโทษะมากเท่านั้น. ถ้าเรารักมากเท่าไร เราก็จะเกิดความโกรธความเกลียดมากขึ้นเท่านั้น. แล้วทั้งหมดนั้นก็จะเป็นโมหะ หรือ เป็นความหลงในแบบรูปต่างๆ เนื่องอยู่ด้วยกัน.

นี่การศึกษาที่เดินไปผิด มันก็ทำให้โลกนี้มีราคา โทษะ โมหะมาขึ้น, คือ ทำโลกให้หลง ในสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความหลงมากขึ้น แล้วก็จะเกลียดชังกันมากขึ้นกว่าเดิม. ลองคำนวณดูว่า คนในโลกที่เกิดล้างผลาญกันทำลายกัน ในระหว่าง ๒ ยุค ๒ สมัย คือยุคที่เป็นคนป่าเถื่อน กับยุคที่คนเจริญที่สุดสมัยนี้ ความเกิดล้างผลาญกันนั้น ยุคไหนมันมีมาก? แม้จะเทียบตามส่วนของจำนวนคนที่มีเท่าไร มันก็ยังพบว่าความอิจฉา ความพยายามเกลียดชัง ก็ทำลายล้างกัน ของคนในยุคนี้มันมีมาก; เพราะมันเจริญด้วยความลุ่มหลงในสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความรักความพอใจ ที่ประติขรู้อยู่ระคองกันขึ้นมา ไม่รู้จักหมดจักสิ้น. เมื่อสมัยคนป่าเถื่อน มันก็ไม่มีอะไรที่จะเป็นที่ตั้งแห่งความลุ่มหลง; เพราะฉะนั้นการที่จะศึกษาพินกัน มันก็เกือบจะไม่มี นอกจากจะจำเป็นเท่านั้น.

ไม่ต้องดูไปถึงหมื่น ๆ ปี ถึงยุคคนป่าเถื่อนนี้เลย แม้แต่ยุคปุ๋ยฮาดายของเราเมื่อไม่กี่ร้อยปีมานี้ ก็ไม่มีเจตนาที่จะฆ่ากัน ทำลายล้างกันอย่างลึกซึ้งเหมือนสมัยนี้ : มีเจตนาที่จะล้างผลาญกันอย่างที่เรียกว่าเบ็ทเศยกัมม เชนลับกัมม, อย่างพลตอลงกัมม, ต่อหน้าราวกับว่าเป็นมิตรกัน แล้วภายในใจมันก็เป็นศัตรูกัน.

ทีนี้ก็จะหันได้เองว่า ดิ้นไฮของการคิดร้ายเบียดเบียนกันนั้น ในบรรดาทุกเวลานี้ มันมากเต็มไปหมด ไม่เหมือนกับครั้งโบราณ. **นี่เรียกว่า ความเจริญนี้มันเจริญเพื่อความวินาศ; การศึกษามันเจริญ มันก็เจริญเพื่อวินาศ** เพราะทำให้มีโรคะ โทสะ โมหะยิ่งขึ้น.

อารยธรรมของพวกตะวันตกหันไปทางวัตถุนิยมหนักขึ้น; การค้นคว้าทางวัตถุทางร่างกายมันมากขึ้น จนกระทั่งเรียกว่าหมายในเรื่องวัตถุเรื่องเนื้อหนังนี้ถึงขนาดที่เรียกว่าลบลบลบตากันทีเดียว, จนเกิดคำประหลาดๆ ขึ้นมาเมื่อไม่นานนี้ เช่นคำว่า พระเจ้าตายแล้ว.

**ทำไมพระเจ้าตาย? เพราะท่านไม่สนใจกับพระเจ้าเลย. ทำไมท่านไม่สนใจกับพระเจ้า? ก็เพราะว่ามีเนื้อหนังที่เอร็ดอร่อย สำหรับเขา เกิดขึ้นมากยิ่งขึ้นทุกที ๆ จนไม่มีเวลาไปสนใจกับพระเจ้า; พระเจ้าก็ตายไป. หรือแม้จะไม่สนใจในพระเจ้า มันก็ไม่สนุกสถานเหมือนเรื่องวัตถุเรื่องเนื้อเรื่องหนัง. เมื่อคนมาหลงไหลในส่วนนี้เสียแล้ว ก็ไม่สนใจกับพระเจ้าอยู่ดี, แล้วยังยิ่งอยากจะให้พระเจ้าไปเสียให้พ้นหูพ้นตา** อย่างมาเกี่ยวข้องกับเรา, อย่างนี้พระเจ้าสำหรับมนุษย์อันนั้นก็ตายและตายเร็วขึ้น.

**ทีนี้พอพระเจ้าตายแล้ว เป็นอย่างไรบ้าง?** คนก็กลายเป็นสัตว์เดรัจฉานหมด แล้วก็ได้เบียดเบียนกัน ตามที่จะเบียดเบียนกันได้อย่างไรบ้าง; ก็ค้นหามาเบียดเบียนกัน ด้วยอำนาจของกิเลสนั้น.

นี่การศึกษามีกันอย่างไร โลกจึงได้เป็นไปอย่างนี้; จะเรียกว่าการศึกษา  
ที่ทำให้โลกให้วินาศได้หรือไม่ ก็ลองคิดดู. เราจะได้พิจารณาเหตุกันต่อไป ซึ่งเป็นความ  
มุ่งหมายของการบรรยายในวันนี้ที่จะชี้ให้เห็นว่ามันเป็นอย่างนั้นมากน้อยเพียงไร.

.....

### นอกจากนี้ออกไปเสียจากการศึกษานับอันตรายมาก.

การศึกษาเวลานี้ มันไปตามกันของวัตถุนิยม คือหลงใหลในความ  
สุขสนุกศุขานานเอรีดอรร้อยทางหน่อทางหน่ออย่างนี้. การศึกษามันตกเป็นทาสของ  
วัตถุนิยม; ศาสนาก็ไม่มีที่สำหรับจะเข้ามาอยู่ในการศึกษา; แม้แต่วัฒนธรรม  
ที่เนื่องด้วยศาสนา ก็ไม่มีที่ ที่จะเข้ามาอยู่ในการศึกษาของมนุษย์ในโลกปัจจุบันนี้.  
นี่ไม่ได้กล่าวเฉพาะประเทศไทยเรา หรือเฉพาะประเทศไหน กล่าวได้ว่าทั้งโลก;  
สำหรับประเทศไทยนั้น ไม่ก็กล่าวทั่วก็ได้ เพราะว่ามันไปตามกันประเทศอื่นที่ใหญ่โต  
ที่นำหน้า. มันควรจะพุ่งตั้งไปถึงประเทศที่นำหน้าในการศึกษา ที่ประเทศไทยไปตาม  
กันเขานั้นมากกว่า.

ประเทศเหล่านั้น แยกศาสนาออกไปจากการศึกษา กระทั่งยุบทำลาย  
วัฒนธรรมที่เนื่องอยู่ด้วยศาสนานั้น ออกไปเสียจากการศึกษา.

ที่นี้ ประเทศไทยเราก็เพิ่งลืมหลืมตาขึ้นมาก. ในลักษณะที่อยากจะเจริญ  
เหมือนเขา โดยไม่ดูให้คิดว่า ความเจริญชนิดไหนเป็นไปเพื่อความวินาศ หรือ  
ว่าความเจริญชนิดไหนเป็นไปเพื่อความเจริญโดยแท้จริง. นี่จึงไปปรับการศึกษาแบบ

ใหม่ มาจากประเทศอื่น ที่กันเขาเรื่องศาสนาออกไปเสียจากการศึกษา, กันเขาเรื่องวัฒนธรรมของศาสนาออกไปเสียจากการศึกษา; ... ไม่ชั่วก็อายุคนมันก็เกิดการเปลี่ยนแปลงอันใหญ่หลวง:

เดี๋ยวนี้เด็ก ๆ ไม่เคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์, ไม่ถือว่าเป็นผู้มีบุญคุณ, ไม่อ่อนน้อม คนแก่คนแก่ เยื่อหึง ของทอง ยกหูชูหาง, นี่มันสูญเสียวัฒนธรรมที่เนื่องกันอยู่กับศาสนา, แล้วก็ตัวศาสนาก็พลอยสูญไปด้วย ในที่สุด.

เราเคยอ่านรู้เรื่องราว ในประเทศทางตะวันตกมันเคยเจริญสมัยโน้น เขาถือศาสนาบอกกันไว้กับการศึกษา... มหาวิทยาลัยที่สำคัญ ๆ ของประเทศที่โซยุโศที่สำคัญ ๆ นั้น จักโดยพวกพระทั้งนั้นสมัยโน้น; มันก็มีสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมที่เนื่องด้วยศาสนาคิดลงไปโดยไม่รู้สึกตัว ก็มองไม่เห็น.

ทีนี้ต่อมาค่อย ๆ เปลี่ยนไป ๆ จนไม่เกี่ยวกับพวกพระหรือศาสนาเลย; แล้วก่อนก็อยู่ในกำมือของพวกนักการเมืองหมดมหาวิทยาลัยทุกอะไร, ก็มีการเปลี่ยนแปลงใหญ่หลวง. เป็นอันว่า แยกเอาศาสนา หรือวัฒนธรรม ที่เนื่องด้วยศาสนานี้ ออกไปจากการศึกษาของโลกโดยสิ้นเชิง.

ทีนี้ เด็ก ๆ ก็ไม่มีความรู้สึก ที่เป็นไปตามอิทธิพลของศาสนา เช่น เคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์ เป็นต้น. อย่างเด็กสมัยก่อนมันเงิ มันก็กลัวบาป มันก็ทำไปตามคำสั่งสอนในศาสนา. เด็กสมัยโน้นฉลาด ว่าพระเจ้าไม่มี ศาสนาไม่จำเป็น; ... เอาแต่อารมณ์ของตัวเอง มันก็เลย ได้ศิรันพีแหมงกันในห้องเรียนในมหาวิทยาลัย ก็เรียกครูว่าอ้ายอย่างนั้นอย่างนี้. แล้วถ้าครูทำไม่ชอบใจ ก็ทำร้ายครู ไม่ถือว่าครูมีบุญคุณ; ฉะนั้นจึงไม่รู้ว่าจะบังคับหรือปกครองกันอย่างไรไหวแล้ว.

อย่างสมัยโบราณนั้น ครูคือผู้ที่นักเรียนกลัวที่สุด ครูหรืออาจารย์ที่วัดกลัวยิ่งกว่าพ่อแม่. สมัยต่อมาเป็นเด็ก ๆ ก็ยังสับสนเป็นอย่างนั้นอยู่; เด็ก ๆ กลัวครูบาอาจารย์ยิ่งกว่าพ่อแม่ที่บ้าน, ครูบาอาจารย์ถึงศา ซึ่งตกที่หยุดหมด แล้วก็ไม่กล้าทำให้อึดไปจากที่ตกลงตนไว้, ส่วนเด็ยวนี้ไม่มีทางที่จะเป็นอย่างนั้นได้; เพราะว่าเขาพร้อมที่จะทำอันตรายแก่ครูบาอาจารย์อยู่เสมอ จนได้ยินว่าบางแห่งบางสำนักนี้ครูบาอาจารย์ไม่กล้าให้เด็กบางคน ที่เป็นเด็กอหิวาฬนั้นเป็นผู้สอนใส่ตัก, เขาก็คิดจะฆ่าครู ก็ต้องให้กันไปตามเรื่อง.

นี่เรียกว่าถึงที่สุดแล้ว ที่ครูอยู่ได้อ่านจากคำเท้าของลูกศิษย์ ของเด็ก ๆ แล้ว. ไม่ใช่เรื่องสมมติขึ้นมา; เป็นเรื่องที่เขาเชื่อได้ว่ามีอยู่จริง มีคนมาเล่าให้อาตมาฟัง แล้วโดยเฉพะอย่างยิ่ง ก็ในกรุงเทพฯ นั้นเอง.

นี่ลองเปรียบเทียบกันดูว่า ถ้านักเรียนอยู่ในสภาพที่ครูมองกตก็เที่ยวก็หยุดหมดอย่างนี้ เขาปกครองกันได้อย่างไร. และเด็ยวนี้จะขู่จะเขี่ยจะตีอะไรก็ไม่หยุด; แล้วให้เขียนก็ไม่ได้ด้วย เพราะไปทรมกันวิวัฒนธรรมใหม่ ครูตั้นนักเรียนไม่ได้แล้วมันปรากฏผลขึ้นมาอย่างไร, ชั่ว ๕ ปี ๑๐ ปีนี้เท่านั้น มันปรากฏผลขึ้นมาอย่างไร.

นี่การศึกษาที่ตีวัฒนธรรมที่เนื่องด้วยการศึกษาที่ดี ไม่ได้เจืออยู่กับศาสนา, หรือว่าศาสนาไม่มาอยู่ในการศึกษา. วิวัฒนธรรมของคนไทยแต่ ปู่ย่า ตายาย ที่เนื่องอยู่ด้วยศาสนานั้น ตกเพิกถอนหมด; เหลือแต่เรื่องความเจริญทางวัตถุ หลงไหลในเรื่องทางวัตถุกระทั่งลุกลามขึ้นมาถึงพ่อแม่.

พ่อแม่รุ่นหลังนี้ ไม่รู้ความสำคัญของเรื่องศาสนา หรือวัฒนธรรมทางศาสนา; เกิดลูกก็ให้คนอื่นเลี้ยง, ให้ได้เลี้ยง ให้ได้เรียนหนังสือ, ให้รู้จักสอบไล่ได้ชั้นสูงๆ; เป็นเรื่องอาชีพทั้งนั้น ไม่มีเรื่องศาสนาเจือปนอยู่เลย; เพราะว่าการศึกษานั้นเปลี่ยนวิญญาณของเด็กเสียแล้ว; นี้โลกมันจึงเป็นอย่างนี้ เพราะมีการศึกษาที่กำลังเป็นข้าศึกแก่ธรรมะที่จะครองโลก.

เรามีการศึกษา ชนิดที่กำลังเป็นข้าศึกแก่ธรรมะ ที่จะคุ้มครองโลกให้สงบเย็น; แล้วการศึกษาของเรามันยังกันแต่เรื่องเนื้อหนัง ให้หาความสุขสนุกสนานเอรีคอวร้ายทางเนื้อหนัง. เพราะฉะนั้นการศึกษาเดี๋ยวนี้ก็คืออาชีพ, วิชาชีพ; หรือการกระทำที่จะทำให้ได้มาซึ่งอำนาจหรือกำลัง ที่จะประกอบอาชีพ คือ หาเงินให้มากที่สุด. ถ้าหากเกียรติก็เป็นเกียรติหลอกหลวม คือเกียรติเพื่อจะใช้ในการหาเงินให้มากที่สุด. เพราะฉะนั้นมันจะไปเรียนได้เท่าไร จะสอบไล่ปริญญาว่าเป็นหางมาอย่างไร หรืออะไรก็สุดแท้ มันก็อยู่ได้อำนาจของวัตถุนิยมทั้งนั้น.

ที่นี้ถ้ามาจัดการบ้านเมืองเป็นอย่างนี้ พอลูกออกมาก็เลยเอาอย่างพ่อแม่; โลกนี้ก็เลยเป็นโลกของวัตถุนิยมยิ่งขึ้นทุก ๆ อายุคน. นี้ก็เรียกว่าพ่อแม่ที่ต่างคนเปลี่ยน, ครูบาอาจารย์ก็เริ่มเปลี่ยน, เด็ก ๆ มันก็เปลี่ยน, มาเป็นโลกชนิดที่ก็ไม่เหมาะที่จะมีธรรมะสำหรับครองโลก; เรียกว่าเรากำลังมีการศึกษาที่เป็นข้าศึกแก่ธรรมะที่คุ้มครองโลก ให้มีสันติสุข.

เดี๋ยวนี้บางคนอาจจะคิดว่า นี่ทำไมมาตั้งหน้าตั้งตาว่าคนอื่น ในการพูดเรื่องศาสนา. อย่าได้เข้าใจไปอย่างนั้น; เพราะว่าเดี๋ยวนี้การศาสนามันติดขัด มันตายกัน แล้วมันจะตายสูญหายไป, เพราะว่า การศึกษาในโลกมันเปลี่ยนแปลง



เปลี่ยนแปลงไปในทางที่จะทำให้ศาสนาอยู่ในโลกไม่ได้. ดังนั้นจึงต้องเอามาผูกกัน มิใช่ว่าเอาตามมีเจตนาที่จะว่าร้ายผู้อื่น.

ที่จริงทุกคนก็มีการอยู่ในโลกร่วมกัน ถ้ามีอะไรที่เป็นปัญหาขึ้นในโลกนี้ มันก็ ควรจะถือว่าเป็นเรื่องรับผิดชอบร่วมกัน หรือเป็นเรื่องที่จะต้องสนใจด้วยกัน นี่จึงได้เอามาผูก; และเพราะว่ามันไม่มีเรื่องอื่นที่ศักดิ์กว่าเรื่องนี้ ไม่มีเรื่องอะไรดีไปกว่า เรื่องที่เราจะมาช่วยกันแก้ไขโลกนี้ ให้มีสันติสุขยิ่งขึ้น มันก็เลยต้องผูกเรื่องนี้. นี่ปัญหา มันมีอยู่อย่างนี้ มันก็ต้องผูกอย่างนี้.

นี่อย่าเพื่อเข้าใจว่า เป็นการนิพนธ์ว่าร้ายคนไหนคนนี้ พวกนั้นพวกนี้ หรือว่าชาตินั้นชาตินี้; ต้องผูกเป็นเรื่องส่วนรวมของโลกทั้งหมด คือ ทุกๆ ชาติในโลก กำลังมีปัญหาอย่างเดียวกัน คือ ละทิ้งศาสนา แล้วก็ทำลายวัฒนธรรมที่ประเสริฐ ที่มีรากฐานอยู่บนศาสนาให้หมดไป; แล้วก็เอาอารยธรรมเหี้ยมโหดเข้ามาแทนที่ จนโลกเต็มไปด้วยเรื่องอย่างนี้.

มีปัญหาดูรูปได้ว่า โลกกำลังมีการศึกษา ที่เป็นชาติกแก่วรรณะที่จะครองโลก. ฉะนั้นเราควรจะได้วินิจฉัยกันต่อไป; เพื่อจะทำอะไรบ้าง อย่างไม่ให้ดีที่สุดเท่าที่เราจะทำได้, เพื่อแก้ไขสิ่งเลวร้ายอันนี้. อาจมาจึงขอชักชวนให้มาช่วยกันพิจารณาเป็นเรื่องๆ ไป

### การพิจารณาใดๆ ควรไม่ตามแนวของพุทธศาสนา

ถ้าพูดถึงพุทธศาสนาโดยเฉพาะ ก็ให้พวกท่านทุกคนนี้ยอมรับรู้ว่า พระพุทธเจ้าท่านทรงหวังไว้อย่างนี้. พระพุทธเจ้าท่านทรงหวังว่า พุทธบริษัททั้งหลาย

จะชวนกันช่วยทำให้โลกนี้มันเป็นโลกที่อยู่ด้วยสันติสุข พระองค์เองก็ทรงพยายามเผยแผ่พุทธศาสนา อย่างไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ถึงกับวิ่งวอนสาวกทั้งหลายให้ช่วยกันเผยแผ่พุทธศาสนา. นี่เป็นพระพุทธรประสงค์ว่า ให้ช่วยมองดูโลกนี้เพื่อช่วยกันทำให้มีสันติสุข. เคียงนี้เมื่อไม่มีสันติสุข พุทธบริษัทก็มีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหมือนกัน. อย่าเห็นว่ามันไม่ใช่เรื่องไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนา; ที่จริงเป็นเรื่องความมุ่งหมายโดยตรงของพระพุทธรเจ้า ที่จะช่วยกันทำให้โลกนี้มีสันติสุข.

เดี๋ยวนี้อุปสรรคอันใหญ่ยิ่งเกิดขึ้นในโลกนี้ ทั่ววัตถุประสงค์อันนี้ ก็คือ การศึกษามันเปลี่ยนทิศทาง ไปในทางที่จะเป็นข้าศึกแก่พระธรรมที่จะคุ้มครองโลก; ก็ชวนกันไม่ประพฤติธรรม จนไม่มีธรรมอะไรเหลืออยู่ในโลก สำหรับคุ้มครองโลก. ดังนั้นเราจะพิจารณาแทนไปที่ละเรื่อง เป็นเรื่อง ๆ ไป:-

#### พิจารณาเรื่องการศึกษาให้ถูกต้อง.

เรื่องการศึกษาควรจะได้รับพิจารณาให้รู้จักกันให้ดี ว่ามันคืออะไร? มันมาจากอะไร? มันเพื่อประโยชน์อย่างไรในที่สุด? แล้วมันจะได้สำเร็จตามนั้นโดยวิธีใด?

การที่ตั้งหัวข้อของปัญหาขึ้นมาอย่างนี้ เป็นแบบฉบับของพุทธศาสนา ของพระพุทธรเจ้าโดยตรง จะเรียกว่า logic ก็ได้; แต่เป็น logic ของพระพุทธรเจ้า สำหรับใช้วิจารณ์หรือศึกษาสิ่งต่าง ๆ ตามแบบของท่าน ก็คือเรื่องอริยสัจเจนั้นเอง ทุกข์คืออะไร? มันมาจากอะไร? มันเพื่อประโยชน์อะไร? จะทำได้อย่างไร? แทนเรา เอาหลักอันนี้ มาใช้พิจารณา สิ่งที่เรียกว่าการศึกษา; ที่ให้รู้ว่า การศึกษามัน

มันคืออะไร? แล้วมันมีเหตุอะไร? มีสมมุติฐานอย่างไร? ที่ทำให้มันเกิดขึ้นมา แล้วว่า ในที่สุดนี้การศึกษา มัน จะนำมาซึ่งผลอย่างไร? และว่าทำอย่างไรจึงจะได้ผล อันนั้น มาทันนอกทันใจ?

ข้อแรก ก็ดูกันว่า การศึกษาคืออะไร? การศึกษาในที่นี้ เขาปัจจุบันนี้เป็นหลักการพิจารณาเป็นมาตรฐานการพิจารณาอย่างกว้าง ๆ ว่าการศึกษาคืออะไร? การศึกษาคือการทำลงไป ให้มันรู้ในสิ่งที่ตนต้องการจะรู้ ไม่ว่าจะยุคไหนสมัยไหน การศึกษานี้คือการกระทำลงไป ให้ได้รู้สิ่งที่ตนต้องการจะรู้.

“คนที่ต้องการจะรู้” นี้ มันก็มีความมุ่งหมายเพื่ออะไร เป็นอย่างไร ไม่เหมือนกัน เพื่อจะได้สิ่งที่ตนต้องการ; มันก็รู้เพื่อจะได้สิ่งที่ตนต้องการ, ก็รู้เรื่องสิ่งที่ตนต้องการ, หรือว่าจะเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังเกิดอยู่ในที่นั้น. เรา รู้เรื่องปัญหานั้น จะได้แก้ปัญหานั้น มัน ก็ต้องศึกษา, หรือถ้าว่าเพื่อเอาชนะผู้อื่นในการต่อสู้ เราก็ต้องศึกษาเหมือนกัน หรือเพื่อให้เราดีกว่าเขา เราอยากจะได้กว่าเขา เราก็ต้องศึกษาเหมือนกัน. นี่คือสิ่งที่ตนต้องการ. มันมีอยู่หลาย ๆ อย่างอย่างนี้.

ที่ที่เขาอยากจะได้ก็สิ่งนั้น ให้ได้ตามที่ต้องการ มันก็เลยมีการกระทำชนิดหนึ่งซึ่งเรียกว่าการศึกษา เรื่องอะไรก็ตาม มีมากมายหลายร้อยหลายพันหลายหมื่นเรื่องในโลกนี้ ซึ่งมนุษย์ต้องการเป็นพวก ๆ ไป. เขาก็ต้องศึกษาเรื่องนั้น เช่นเรียนหนังสือกันก่อนอย่างนี้ ก็เพื่อจะแก้ปัญหาบางอย่าง, หรือจะมีความสามารถในการที่จะเอาสิ่งต่าง ๆ มา, หรือจะดีกว่าคนอื่นในที่ที่สุด. ฉะนั้นสรุปความแล้วว่า การศึกษา นี้คือการทำให้รู้สิ่งที่ตนต้องการจะรู้; นี่เป็นแก่นแท้ทุกดิน ไม่มีทางผิด ก็มีวิธีการศึกษาให้ได้ตามนั้น.

**ข้อที่สอง** ที่ว่า การศึกษามันมาจากอะไร? เกิดขึ้นเพราะอะไร? มันก็ไม่พ้นไปจากสิ่งทั้งหลาย ที่ในวิสัยโลก มันก็มาจากกิเลสตัณหาเช่นเดียวกัน; แม้จะไม่ใช่ออย่างเลวทราม มันก็เป็นอย่างดี เป็นกิเลสตัณหาอย่างดี คือมีความหิวกระหายที่จะได้อะไร ที่จะรู้อะไร. โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มันก็เห็นชัดอยู่ว่า มันมีความหิวกระหายในอาณาที่ที่ยิ่งขึ้นไป มันมีความหิวกระหายเป็นตัณหาในอาณาที่ที่ยิ่งขึ้นไป.

นี่เราอยากได้เงิน เพื่อมาซื้อสุขอาณาที่ที่ยิ่งขึ้นไป; เราหิวกระหายต่อสิ่งนั้น มันก็เป็นเหตุให้เกิดการชวนขายศึกษา ค้นคว้า ให้มันได้มาจนได้. หรือว่าเด็ก ๆ เขาที่เขียรเรียนหนังสือ พ่อแม่ก็ต้องบอกว่าถ้าเรียนหนังสือแล้ว มันจะดีอย่างนั้น จะได้อะไรได้เด่น ได้อะไรดีกว่านั้น. หรือเขาอยากจะได้อะไรที่เขาเห็นว่าดี เขาจะได้เพราะการศึกษา. นี่เด็ก ๆ ก็อยากจะได้สิ่งนั้น คือได้อาณาที่ดีกว่าที่ได้รับอยู่ จึงพอใจศึกษา แม้ว่าจะลำบากก็ทนศึกษา. เขาจะได้ผลเห็นทันตา ก็คือว่าพ่อแม่ให้สตางค์เพิ่มขึ้น; เมื่อเรียนอะไรรู้ได้ทันวันเดีอนั้น มันก็มีผลเห็นทันตาว่าพ่อแม่ก็ยิ่งชมเชย แล้วก็ให้เงินเพิ่มขึ้น เพราะว่าเราเรียน, เราขยันเรียน.

ภาคมากก็เคยรับจ้างในข้อนี้เหมือนกัน เข้าใจว่าคงจะเคยรับจ้างในข้อนี้กันมาแล้ว; แม้ว่าจะไม่ได้ค่าจ้างเป็นเงินเป็นแน่ ก็เป็นของเป็นอะไรไปตามเรื่อง, แม้แต่เป็นการชมเชย. นี่ ความหิวกระหายในอาณาที่ที่ยิ่งขึ้นไป นั่นแหละ มันเป็นสมมุติ คำนึงเหตุของสิ่งที่เรียกว่าการศึกษา.

ทีนี้ถ้าจะดูให้ละเอียดกว่านั้น มันก็ยังมีอย่างอื่นอีก จากการสังเกตเห็นสิ่งที่ไม่เคยสังเกตเห็นมาก่อน. นี่ก็อยากรู้ขึ้นมา จึงมีการศึกษา. ถ้าอย่างนั้นแล้วมันสูงกว่าเรียน ก. ข. กกว่าแล้ว คือยิ่งไปกว่าเรียนหนังสือ.

มนุษย์เริ่มด้วยสังเกตเห็นอะไรที่น่าสนใจ ที่ไม่เคยรู้มาก่อน มีเค้า  
เงื่อนที่ว่ามันจะมีประโยชน์อันใหญ่หลวง มันก็เกิดการศึกษาค้นคว้าขึ้นมาในสาขา  
นั้น ในวิชานั้นๆ. ถ้าเราจะไปเอาเรื่องของคนป่า สมัยโน้นเป็นหลัก มันก็มีการ  
ศึกษาเพราะสังเกตเห็นอะไรบางอย่าง, ที่น่าจะเป็นผลดีกว่าแต่ก่อนนี้เรื่อย ๆ ขึ้นมา.  
สังเกตละเอียดขึ้นมาจนเป็นคนยุคปัจจุบันนี้ เพราะมันสังเกตเห็นสิ่งที่ไม่เคยสังเกตเห็น  
มาแต่ก่อน แก่มีเค้าเงื่อนว่าจะได้รับประโยชน์มากจากสิ่งนั้น จึงบังใจที่จะศึกษา.

นี่ถ้าจะให้เป็นการนำกลับบ้าง ก็เพราะว่ามนุษย์เราได้ เริ่มสังเกตเห็น  
ความทุกข์ หรือปัญหาที่จะนำมาซึ่งความทุกข์ ที่สังเกตเห็นว่า มันมีอยู่เพิ่มขึ้นๆ.  
นี่ การศึกษาในขั้นสุดท้าย มันจึงเป็นไป เพื่อการป้องกันปัญหาหรือแก้อุปสรรค  
อะไรต่างๆ ที่กำลังเห็นว่ามันมีแปลกขึ้นมาตามลำดับ.

ทั้งหมดนี้ มันเป็นสมมุติฐาน หรือเป็นสมมุติที่ให้เกิดการศึกษารู้นั้น มันก็  
เป็นเรื่องที่ธรรมชาติสามัญอยู่มาก มันไปตามธรรมชาติอยู่มาก ก็ยังดีอยู่; แล้วมัน  
จะค่อยเซวทีหลังอย่างไร นี่ค่อยคุยกันต่อไป.

อยากจะข้ามไป **ข้อที่สาม** ว่า การศึกษานี้ ในที่สุดมันเพื่อประโยชน์  
อะไร ? ก็ตอบได้แบบกำปั้นทุบดินว่า มันเพื่ออยู่รอด.

คำว่า "อยู่รอด" นี้เป็นคำที่สำคัญมาก, แม้ว่าบางคนจะไม่ค่อยสนใจ อยู่รอด  
ทางชีวิตนั้นก็ ได้ คือไม่ตาย, อยู่รอดจากความชั่ว มีแค่ความดี ไม่เป็นทุกข์อย่างนั้นก็ ได้.  
โดยสัญชาตญาณของสัตว์มีชีวิต มันต้องการความรอดอยู่แล้ว; ฉะนั้น ผลของการ

ศึกษาค้นรจนบทหลาย... นี้ก็เพื่อการอยู่รอดที่ยิ่งๆ ขึ้นไป นับตั้งแต่รอดอย่างต่ำๆ เช่นไม่ต้องตายเสียด้วยโรคภัยไข้เจ็บ.

มีนักศึกษามัธยมปัจจุบันบางคน ให้บทนิยามว่า การศึกษานี้เพื่อความอยู่รอดด้วยเหมือนกัน; แล้วไปตรงกับ *หลักทางชีววิทยา* ที่ว่า *ความเหมาะสมเป็นเครื่องให้มีความอยู่รอด*. สัตว์ที่มีความเหมาะสมที่สุด สัตว์นั้นจะมีชีวิตรอดนี้ *หลักของชีววิทยา* รอคมาจนกระทั่งบัดนี้.

ทั้งการศึกษาที่ผสมโรง ที่ว่า จะทำให้เกิดความเหมาะสมที่สุด แก่สัตว์ที่มีชีวิตที่จะอยู่รอด นี้ก็นับว่าเป็นความถูกต้อง, เป็นหลักเกณฑ์ที่ดี ก็การศึกษาจะทำให้มนุษย์มีความเหมาะสมที่สุดคือถูกต้องที่สุด แล้วจะได้อยู่รอดทั้งทางกายทางจิต ทางวิญญาณ ผลมันวางไว้ศึกษานี้.

แต่มันไปไม่ถึงนั้น มันเปลี่ยนเสียอีก; แม้ว่าเราจะพูดอย่างกำปั้นทุบดินว่า เพื่อผลดีที่สุดที่มนุษย์จะพึงได้รับนี้ ก็ได้ ว่าการศึกษาเพื่อสิ่งนั้น. แต่ *มนุษย์นี้มันหวังแต่ความเอร็ดอร่อย* เท่านั้น. ไม่รู้ว่าอะไรมากไปกว่านั้น. แม้จะพูดถึงนิพพาน; เขาก็คิดไปถึงความเอร็ดอร่อยที่ประณีตละเอียดสุขุมสูงสุดยิ่งขึ้นไป จึงต้องการนิพพาน. ดังนั้น *ตามความรู้สึกตามธรรมชาติสามัญของสัตว์แล้ว การศึกษานี้ก็เพื่ออัสสาคะที่ดียิ่งขึ้นไป* กระทั่งเป็นอันสุดท้าย.

*อัสสาคะ* คำนี้ทุกที่แปลหลายหนแล้ว บางคนคงจะจำได้ ว่ามันมีภาษาอื่นเรียกอยู่อย่างนี้ ไม่มีคำใดเหมาะสมเท่า; ก็เพราะอัสสาคะนี้แหละ ที่ทำให้สัตว์โลกทั้งหลายทั้งปวง ต้องจมอยู่ในโลก. *อัสสาคะ* แปลว่า *ความอร่อย* ตามตัวหนังสือ

ต้องแปลว่า *ความเอรีคอรอยนัคที่อัปจิตใจของสัตว์*. ในทุกอย่างมีขั้วตาสาระ ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง; และเราเข้าไปหลงอัสตาสาระนั้น มันก็เลยได้ติดอยู่ในตรงนั้น ที่มนุษย์ค้นคว้าอะไรต่างๆ เกี่ยวกับการศึกษาเหล่านี้ ก็เพื่อหวังจะได้อัสตาสาระคืออรสรอยที่สุดที่มนุษย์จะหาเอาได้.

ที่นี้ อัสตาสาระนี้ มันก็ขึ้นอยู่กับวิสัยของคนเหล่านั้น เป็นขั้นๆ ไป บางคน ก็เห็นล่ำๆ เห็นแค่กามารมณฺ์, บางคนก็เห็นสูงขึ้นไปถึงความสงบ รำงับ ความที่ไม่ต้องเวียนว่ายไปในกองทุกข์เป็นต้น; การศึกษาจึงได้แบ่งเป็นขั้นๆ เป็นพวกๆ เป็นประเภทๆ ไป. มนุษย์ธรรมคาสามัญจึงมีการศึกษาเพื่ออรสรอย, หรืออัสตาสาระก็ยิ่งขึ้นไป, ยิ่งขึ้นไป, มีความมุ่งหมายว่า ยิ่งขึ้นไปจนถึงที่สุด.

แต่แล้ว เขาก็ไม่รู้ว่่า ถึงที่สุดนั้นแหละคือเพื่อถึงธรรมะ หรือเพื่อถึงพระเจ้า; หรือว่าหยุดบ้ำอัสตาสาระกันเสียที นั้นแหละคือถึงที่สุด. แค่นี้มันยังไม่รู้ ก็ต้องบ้ำอัสตาสาระอย่างใดอย่างหนึ่งตามความมุ่งหมาย. เกียวมันมันเป็นโลกวัตถุนิยม มันก็อัสตาสาระของวัตถุ คือกามารมณฺ์เป็นจุดประสงค์มุ่งหมายสูงสุดกว่าสิ่งใด นี่เป็นเหตุให้พระเจ้าต้องท้อใจ เหมือนที่พวกฝรั่งเขาจัดกัน.

นี่เรียกว่า อัสตาสาระเพื่ออะไร? เพื่ออยู่รอด เพื่อให้ได้ที่ดีที่สุดที่มนุษย์ยึดความมันที่สุดที่จะได้. ถ้าก็ติดถูก ก็ไปถูก และไปถึงที่สุดจริงเหมือนกัน; ขอคิดนึกเข้าใจคิด มันก็วกไปหาแรก หวตวรัจจน เปรต อสุรกาย ด้วยการเข้าใจคิด หรือการศึกษาที่ผิด; จึงต้องแยกกันเมื่อนว่่า เป็นการศึกษาค้นคว้าที่ผิด หรือเป็นการศึกษาที่ถูกต้อง. แต่ถ้าให้พูดเป็นกลางๆ ก็ว่่า เพื่อให้ได้สิ่งทีมนุชย์ยึดว่าดีที่สุด คนชั่วก็คิดไม่ตามแบบคนชั่ว, คนดีก็คิดไม่ตามแบบคนดี.

ทีนี้ ข้อสุดท้าย ข้อที่สี่ว่าจะได้โดยวิธีใด? เมื่อเขาหมองหมายอย่างนั้นแล้ว ก็เริ่มทำการศึกษา ลงมือทำการศึกษา นับตั้งแต่สังเกตค้นคว้าทดลองไปเรื่อย ๆ; แม้แต่สมัยก่อนบ้างไม่รู้อะไรเลย. การศึกษามันก็เริ่มต้นด้วยการสังเกตเห็นอะไรแปลกตา, แล้วก็ค้นคว้า แล้วก็ทดลองจนพบ ฮ่าว, อย่างนั้น. ทีมนั้นจึงพบอะไรมาข้างหน้าตามลำดับ, ตามลำดับ.

ฉะนั้นอย่าลืมบุญคุณของคนป่าที่ยังไม่เฝ้าผ้า ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของคนสมัยนี้ เขาเคยตั้งต้นการศึกษามาแล้ว ด้วยการสังเกตค้นคว้าและทดลอง; แล้วก็ถ่ายทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ เพียงแต่ช่วยปรับปรุงดีขึ้น ๆ ตามที่ได้มีการสังเกตค้นคว้าและทดลองยิ่งขึ้นนั่นเอง. แล้วอย่าไปมองข้ามหลักเกณฑ์ ที่คนป่าสมัยที่ยังไม่รู้จักเฝ้าผ้าเขาได้ใช้มาแล้ว. เขาสังเกตค้นคว้าและทดลองเรื่อยมาเป็นการศึกษา, ด้วยความบังเอิญก็เป็นการศึกษาขึ้นมาได้, ด้วยความจำเป็นบังคับ ก็เป็นการศึกษาที่สูงขึ้นมาได้, จนกว่าจะพอใจในเรื่องนั้น ๆ ก็ยุติไปเรื่องหนึ่ง แล้วก็ไปศึกษาค้นคว้าทดลองเรื่องอื่นต่อไปอีก. นี่เป็นทางให้ได้ผลของการศึกษา เรียกว่า วิธีที่จะได้มาซึ่งผลของการศึกษา.

นี่ขอให้สังเกตดูว่า การศึกษานี้มันคืออะไร? ถ้าฝึกมันคืออะไร? ถ้าถูกมันคืออะไร? แล้ว การศึกษานี้จะฝึกได้ไหม? มันก็ฝึกได้ โดยที่ว่ามันแล้วแต่จิตใจของมนุษย์ นี้ เคนฝึกทางหรือเดินถูกทาง.

ถ้าอวิชาครอบงำมันก็เดินผิดทาง, ถ้าวิชาครอบงำมันก็เดินถูกทาง. แล้วเมื่อตั้งทั้งหลายมันไม่แน่ คือเคยเป็นวิชาเดินถูกทางอยู่แล้ว มันเดินถูกทางอยู่แล้ว มันกลับเดินผิดทางก็ได้; เพราะสิ่งแวดล้อมมันเปลี่ยนแปลง หรือ



มันเมื่อไรสัมพันธ์กันยังไม่หมด ที่ทำให้เกิดปัญหาสลับซับซ้อน จนมนุษย์รู้เท่าทันไม่ได้. เคยเจริญทางจิตใจมาแล้ว ก็กลับเสื่อมทางจิตใจ, มิใช่เคยเจริญทางวัตถุก็มาเจริญทางวัตถุ; หรือว่าเจริญทางวัตถุแล้ว ไม่ได้รับผลเป็นที่พอใจ ก็หมุนไปหาความเจริญทางจิตใจ. นี้นวนไปวนมากันอยู่อย่างนี้.

การศึกษามัน เพื่อความเจริญก็ได้ เพื่อความวิनाศก็ได้; เพราะว่าการเจริญบางอย่างเป็นไปเพื่อความวินาศ; ความเจริญหรือความวินาศนั้นเป็นไปทางกายก็มี, เป็นไปทางจิตก็มี, ลึกซึ้งทางวิญญาณ ทางสติปัญญาก็มี, นี่มันก็ของมนุษย์นั่นเอง. การศึกษาดำเนินคิดทางที่สว่างความวินาศขึ้นมา, ถ้าเดินถูกทางก็สร้างความสำเร็จ ที่ควรจะเรียกได้ว่าความสำเร็จนั้นแหละขึ้นมา.

นี่เรียกว่าการศึกษาคืออะไร, การศึกษาเกิดมาจากอะไร, การศึกษาเพื่อประโยชน์อะไร. . . และการศึกษาคะสำเร็จได้โดยวิธีใด; มีใจความสั้น ๆ อยู่อย่างนี้ เกี่ยวข้องกันกับมนุษย์อย่างนี้ มนุษย์ดำเนินการศึกษาผิดหรือถูก ก็ย่อมเกิดผลตรงกันข้าม มีไว้สำหรับให้เลือกเอา.

.....

### ลวรสใจการศึกษาที่มีอยู่ในสังคมปัจจุบัน.

ที่นี้ยกมาจะขอร้องให้มองดูกันอีกทีหนึ่ง ให้ละเอียดไปกว่านั้น ว่า การศึกษามันมีอยู่ในสังคมปัจจุบัน แต่เขาไม่เรียกว่าการศึกษา มันเป็นสังคมปัจจุบัน. สัตว์มีสังคมปัจจุบันที่มีผลเหมือนกับการศึกษา เป็นการศึกษาของสัตว์

ไม่เกี่ยวกับสติปัญญา; แค่มันมีญาณของสัญชาตญาณของสัตว์ตามธรรมชาติช่วยให้เกิดความรู้สึกและความพยายาม ที่จะให้ได้สิ่งนั้นดังเช่น :-

เป็นเรื่องของสัญชาตญาณ เสียเลย หรือเป็นเรื่องที่พระเจ้ามอบหมายให้ เป็นทุนที่แรก เป็นเติมพื้นที่แรก ที่ว่า สิ่งที่มีชีวิตจะต้องมีความรู้อย่างนี้ เพื่อ สืบพันธุ์. นี่มันค้นร่นเพื่อสืบพันธุ์ของมันไต่เอง จนกระทั่งว่ามันเกิดได้ในความรู้สึก; แม้ไม่เห็นตัวอย่างก็ทำเป็นอย่างนี้.

แล้วก็การมีอาหาร, การต้องการอาหาร มันอยากอาหารเอง มันหาอาหารกินจนได้. เกิด ๆ กลอดออกมามันก็คุ้นเคยเป็น; สุนัขแมวอะไรก็เหมือนกัน มันหาอาหารค้อไปได้ตามลำดับ ก็เป็นสัญชาตญาณอันหนึ่ง.

แล้วต่อไปก็เป็น การต่อสู้ มันจะมีสัญชาตญาณของการต่อสู้หรือป้องกันตัว นี้ คิดมาแต่เตี้ยๆเลย ไม่ต้องสอนก็ทำเป็น. ลูกแมวเล็กๆ นี้ มันก็เริ่มต่อสู้เป็น : ไปมองของมัน มันก็ทำเสียงซ้อๆ เพราะมันมีสัญชาตญาณแห่งการป้องกันตัว.

แล้วในที่สุดมันก็เป็น สัญชาตญาณของการต้องการอิสรภาพ หรือ ความสะดวกสบาย สัตว์มันก็ต้องการ; ไปดูให้ดี.

แล้วอย่าลืมว่า สัญชาตญาณเหล่านี้ คือรากฐานของการศึกษา ที่มนุษย์จะทำให้ค่อยๆ ขึ้นไป จนเปลี่ยนมาอยู่ในรูปของการศึกษา มีญาณอันใหม่ ซึ่ง เราจะเรียกกันสำหรับพูดกันให้รู้เรื่องในที่นี้ว่า "ภาวิตญาณ". *ภาวิตะ* แปลว่า *เจริญ ทำให้เจริญขึ้นมา*. สัญชาตญาณนั้น ญาณที่มันเกิดก็อยู่เองตามธรรมชาติ; นี้

ภาววิเศษนี้แปลว่า ถูกกระทำให้เจริญขึ้น ภาววิเศษนี้ เป็นตัวการศึกษา ที่มนุษย์ทำให้เจริญให้มากขึ้น แต่ก็ไม่ทันที่จะตั้งรากฐานลง ไปบนสัตยชาติญาณ.

เรามีความรู้ เจริญขึ้นในการสืบพันธุ์ มันจึงสืบพันธุ์มาก จนต้องคุมกำเนิดกันแล้ว เห็นไหม? แล้วก็มี เจริญขึ้นในการหาอาหาร กินอาหาร จนหลงอาหาร เป็นบ้าเป็นบอไปแล้ว. แล้วก็มี สัตยชาติญาณในการต่อสู้ ก็ต่อสู้กันจนจะให้วินาศกันทั้งโลกแล้ว, สัตยชาติญาณของ ความต้องการอิสรภาพก็เลยเกิด จนไม่มีบิดามารดา ครูบาอาจารย์ พ่อแม่กันแล้ว; เคียงนั้นก็เห็นอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์นั่นแหละ.

นี่มนุษย์มีการศึกษา ขยายออกมาจากสัตยชาติญาณเลยเกิดไป ฉะนั้น ภาววิเศษนี้ ก็ต้องอยู่ในลักษณะที่ถูกต้องหรือพอดี. เมื่อยังเป็นสัตว์ก็มีสัตยชาติญาณล้วนๆ; พอเป็นคนขึ้นมา มีภาววิเศษเพิ่มขึ้น. นี่จะเดินไปในทางไหน จะเดินไปในทางผิดหรือทางถูก; เคียงนี้มันได้กำลังมากขึ้นแล้ว ได้ความรวดเร็วมากขึ้นแล้ว ญาณชนิดนี้แหละ ที่จะทำให้มนุษย์ผิดแปลกแตกต่างจากสัตว์; เรียกว่ามีความเป็นมนุษย์มากขึ้นๆ ตามลำดับเพราะญาณนี้ แล้วก็เป็นมาได้โดยบังเอิญ โดยไม่ได้เจตนา ก็มี คือใครจะไปเจตนาให้ใคร.

ที่แรกมนุษย์มีแต่คนป่าไม่รู้อะไร. มนุษย์นั้นแหละไม่ต้องสงสัยเลย มันเจริญขึ้นๆ ส่วนใหญ่ก็โดยการบังเอิญ จงเหินห่างขึ้นเหมือนมนุษย์สมัยนี้; มันงองามออกมาทีละนิด ทีละนิด ทีละนิด ไม่ใช่ที่เกี่ยวรู้ไปโลกพระจันทร์ได้; ต้องรู้อะไรมาเป็นทอดๆ หลายหลายหมื่นชั่วอายุคน หลายแสนชั่วอายุคน. ความเป็นมนุษย์มันก็เริ่มเจริญงอกงามขึ้น ทั่วย์อำนาจของสิ่งที่เรียกว่าการศึกษา เกิดอำนาจของสัตยชาติญาณแล้ว.

เดี๋ยวนี้เราไม่อาจจะถ่ายทอดกันด้วยสัญชาตญาณแล้ว จึงต้องถ่ายทอดกันด้วยการศึกษา. ถ้าเป็นสัญชาตญาณไม่ค้ำชอน มันก็ทำเป็นเอง; แต่เดี๋ยวนี้มันเกินอำนาจของสัญชาตญาณ จึงต้องสั่งสอนกัน ถ่ายทอดกัน โดยวิธีการที่มนุษย์คิดขึ้นเอง. นี่ส่วนนี้มันเป็นการศึกษา ด้วยอำนาจของสิ่งที่เรียกว่าภาวิตญาณ ซึ่งเป็นของทรงกันขำ เรียกว่าเป็นค้ำกันก็ได้กับสัญชาตญาณ, สัญชาตญาณก็สัต์ทั่วไป.

ภาวิตญาณนี้จะช่วยให้เป็นคนเป็นมนุษย์ขึ้นมาตามลำดับ เป็นรากฐานของการศึกษา; ก็แล้วแต่ว่ามันเดินไปถูกทางหรือเดินไปผิดทาง. มันต้องเดินมาถูกต้องในบางสมัย แล้วมันก็เดินผิดทางในบางสมัย; ก็เรียกว่า ถ้ามีความถูกต้องเข้ามาเมื่อไร ก็คือมีธรรมะเมื่อนั้น; ธรรมะนั้นก็คุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข. พอผิดทางเข้าเมื่อไร มันก็ไม่มีธรรมะเมื่อนั้น มันก็ต้องเดือดร้อน.

### พิจารณาตุลาการพยายาศ์ของการศึกษาโดยลำดับ.

นี่ลำดับของการศึกษาน่าสนใจ ถ้าเรารู้อะไรตั้งแต่ต้น ตั้งแต่วากฐานของมัน เราอาจจะจัดการให้ดีที่สุดต่อไปข้างหน้าก็ได้.

ขอร้องให้ ลองมองกันใหม่ มองไกลออกไปอีกที ตั้งต้นการศึกษา กันเสียใหม่ มองที่เดียวไปถึงคนบ่; สมัยที่ยังเป็นครั้งลิ่งครั้งคน. ลิ่งให้พูดได้หรือไม่ได้? จะว่าลิ่งพูดไม่ได้เรื่อยเลยก็ไม่ได้ มันคงพูดได้สัก ๔-๕ คำ ก็พอมีเสียง

อย่างนั้นละ ก็รู้จักกันทันทีว่า “อันตรายมาแล้วไว้อยู่” จึงหนักันใหญ่ ถ้าเสียงอย่างนั้นละ ก็รู้จักกันได้ว่า มีเพศตรงกันข้ามที่นั่นมาแล้วไว้อยู่. หรือว่ามีเสียงอยู่อีก ๓-๔-๕ เสียง พอให้ผู้ฟังทั้งหลายรู้จักได้ว่าเป็นอย่างไร, เป็นภาษาพูดเพียง ๔-๕ คำ ที่มันเป็นเครื่องดนตรีถึงขึ้นมา. นี่มันต้องขยายมากขึ้น จนรู้จักทั่วเสียงให้เปล่งออกไปกว่า ๔-๕ คำ เป็นหลายสิบคำ เป็นหลายร้อยคำ มีความหมายจนรู้จักได้ด้วยคำพูด.

นี่ การศึกษา ตั้งต้นด้วยการขยายตัวของเสียงที่เปล่งออกมา ในความหมายที่เปล่งออกไป ไม่บอกได้ว่าก็หมิ่นปี่มาแล้ว หรือว่าก็เสนปี่มาแล้ว; อาจจะต้องเล่นปี่มาแล้วก็ได้. การศึกษามันตั้งต้น แก่สิ่งที่มีชีวิต คือสัตว์นี่ เริ่มมีเสียงพูดที่มีความหมายเปล่งออกไปนี้เพิ่มขึ้น ระบุกับแวงมันเป็นอย่างนี้.

ที่นี้ ระดับต่อมา ก็เกิดภาษาที่รู้จักทำให้เปล่งมากออกไปโดยเร็ว. นี่มันเป็นคนแล้ว, เคียงมันเป็นคนมากที่สุดแล้ว เกิดภาษาพูดออกไปมากมาย ตามมันสมองที่มันขยายออกไป. มันสมองมันใหญ่ออกไป แล้วมันก็คิดนึกได้มากขึ้น; นี้ภาษามันก็เพิ่มมากขึ้น ตามที่มันสมองมันขยายออกไป ลำดับมันก็เป็นการศึกษา มากขึ้น.

ที่นี้ต่อมาความต้องการ นั่นก็ต้องการนี้ มัน ขยายออกไป ตามที่มันสมองมันได้มากขึ้น; แล้วมันขยายตัวออกไป ก็เลยต้องคิดกันหาวิธีการนั้นนี้มากขึ้น เป็นการศึกษาที่ขยายตัวยิ่งขึ้นไปอีก. มนุษย์จึงรู้จักทำนั่น รู้จักทำนี่ มากขึ้นไปกว่าเดิมมากมาย.

ที่นี้พอ ไปพบอะไรเข้า เป็นหลักเกณฑ์มากขึ้น มองเห็นทางแห่งความสำเร็จมากขึ้น. ถึงจุดๆ หนึ่ง ซึ่งมองเห็นชัดว่า มันจะทำได้ยังไงไรนี้ ก็ทำการ

ขยายตัวเร่งรัดออกไป อย่างกับเป็นบ้าเป็นหลัง คือวิ่งเร็วไปอย่างเป็นบ้าเป็นหลัง. นี้เรียกว่าการศึกษามันเป็นบ้า วิ่งออกไปรวดเร็วอย่างเห็นบ้าเป็นหลัง; จึงออกมาในรูปที่ว่า เคียวนี้จะไปโลกพระจันทร์ก็ได้ ไปไหนก็ได้; แต่ว่ามันน่าเศร้าที่ว่า จวบถึงจุดนั้น มัน กลายเป็นมีแต่การศึกษาชนิดที่จะทำให้โลกให้ฉิบหาย ทำโลกให้วินาศ. มันมีแต่การศึกษาที่จะทำให้โลกให้วินาศ; แต่แล้วเป็นสิ่งที่ไม่เห็น สำหรับจิตใจที่มัน ไปลุ่มหลงอยู่กับวัตถุ.

เคียวนี้เรามีความวินาศในโลกอย่างมากเลย, มาก มากเหลือที่จะพรรณนาได้ แต่ก็ยังมองไม่เห็นกัน: วินาศทางวัตถุ แล้วเปลี่ยนวัตถุในโลกนี้ไปปล้ำๆ ที่ไม่จำเป็น มากกว่าที่จำเป็น; เอาวัตถุมาใช้ฆ่ากัน เอาวัตถุมาใช้ล้างผลาญกัน, เอาวัตถุมาเที่ยวเล่นสำราญอย่าง ไม่จำเป็น ไม่มีความหมายมันมากนัก. นี่เป็นความวินาศของวัตถุในโลกนี้ เพราะว่าการศึกษามันมาในรูปนี้.

แล้ว วินาศทางร่างกาย ก็หมายความว่าร่างกายของเรามันอ่อนแอลง อ่อนแอลง ไม่เข้มแข็งเหมือนแต่ก่อน โรคภัยไข้เจ็บก็แปลกขึ้นมา; เป็นมนุษย์ที่จะต้องใช้จ่ายเงิน หรือใช้อะไร ที่เป็นการลงทุนมากขึ้น จึงจะอยู่ได้ อย่างที่เรียกว่าพลาซุก. มันก็เลยเรียกว่าวินาศทางร่างกาย ที่จะต่อสู้กับสัมผัสทางกรรมชาตินี้ มันอ่อนแอลง, มันต้องทำบ้านอย่างนั้น ทำมันอย่างนี้ กระทั่งต้องทำห้องน้ำอย่างนั้นอย่างนี้เป็นอัน. แต่คนเขาคิดว่ามันเป็นเรื่องของความเจริญ, แต่ที่แท้มันเป็นความพ่ายแพ้กันหนึ่ง เป็นความเสื่อมอันหนึ่งของมนุษย์ที่ว่าวิวัฒนาการอ่อนแอลง, มีโรคภัยไข้เจ็บแปลก ๆ มันเกิดขึ้น; แต่เขาก็ยังไม่ร้ายเท่าความวินาศในทางจิตใจ.

ก่อนนี้มีความรู้สึกคิดนึกไปในทางความสงบนั่น; เคียวนี้ ความคิดนี้ ก็ไหลไปเองไปในทางความเร่าร้อน นี้คือความวินาศในทางจิตใจ ซึ่งแยก

ออกได้เป็น ๒ ทาง คือตัวจิตใจเองนั้น มนุษย์มีความเร่าร้อนมากขึ้น มีโรคทางจิตใจมากขึ้น; เช่นโรคเส้นประสาทโรคจิตงั้นมากขึ้น นี่รายงานองค์การอนามัยของโลก ก็ยืนยันชัดเจนนั่นแหละ

แล้วโรคทางความวิनाศทางวิญญาณ ก็คือ เดียวกันจิตใจของมนุษย์ มันดำ มันเสื่อมทราม มันเห็นแก่ตัว. ความที่จะคิดว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน" นี่หายไปหมดแล้ว ไม่มีอยู่ในความรู้สึกของมนุษย์แล้ว; มีแต่ตัวกูก็กู มีงี้ก็งิง. นั่นมันคือความวินาศในทางวิญญาณของมนุษย์ ที่มีมีการศึกษากันในรูปนี้. ถ้าเราไม่รู้เรื่องการศึกษาให้พอสมควรแล้ว เราคงจะแก้ปัญหาเหล่านั้นไม่ได้; ฉะนั้นจึงขอร้องให้ท่านทำความเข้าใจในเรื่องนี้.

.....

### ต้องนักคว้อ "ถอยหลังเข้าคลอง"

นี่ขอให้มองข้อเท็จจริงในปัจจุบันนี้เกี่ยวกับการศึกษากลับไป คือให้มองกันอย่างที่เรียกว่า หวังดีที่สุดแหละ. อากตมากก็พูดไปด้วยความหวังดีที่สุด ไม่ใช่หวังร้ายโกรธใคร เกลียศใคร เกลียศคนจัดการศึกษาอย่างนั้นอย่างนั้นก็หาไม่. พูดไปด้วยความหวังดี มองด้วยความหวังดี. และขอร้องให้ท่านทุกคนนั้นก็มองด้วยความหวังดี. และว่าแม้เราจะมองกันด้วยความหวังดีที่สุดอย่างไร เราก็จะพอมองเห็นได้คำที่เป็นจริง ตามความจริงบริสุทธิ์ใจเห็นว่า เรากำลังควบคุมการศึกษาไว้ไม่อยู่.

เราไม่สามารถจะควบคุมการศึกษา ไว้ให้อยู่ในร่องในรอย เพื่อไม่ให้ เป็นไปในทางวินาศ. มันเป็นตัวตุณิยม มันจะเป็นความวินาศของโลก; นี่เรียก

ว่าเห็นชัดอยู่. เราก็ไม่สามารถที่จะควบคุมมันได้; ใครจะควบคุมใคร, เอชซี, คนไหนจะจัดการศึกษาในโลกนี้ ให้ควบคุมโลกไม่ให้เดินไปสู่ความวิบัติ ด้วยอำนาจของวัตถุนิยม.

อย่างนี้อาตมาเคยพูดเคยขอร้องว่า โห้, “มาถอยหลังเข้าคลอง” เสียดีกว่า มันไปไกลแล้ว มันผิดคลอง มันก้าวหน้าไปผิดคลอง, **ถอยหลังมาเข้าคลองกันให้ถูกต้องเสียดีกว่า**; มันเป็นคนบ้า เกล็ดเบ็ดเบิงเงินผิดคลองแล้ว. ถอยหลังเข้าคลองเสียดีกว่า มันจะได้ถูกต้อง; แล้วค่อยเดินไปตามคลองกันใหม่. ไปเรียนเมืองนอกเมืองนา ฉลาดอย่างฝรั่งมากเกินไปแล้ว; กลับมาเป็นคนโง่อย่างคนไทยกันดีกว่า, มาเป็นคนโง่อย่างคนไทยแต่โบราณกันเสียดีกว่า, **นี่เรียกว่าถอยหลังให้มันลงคลองกันเสียที.**

เดี๋ยวนี้เราควบคุมการศึกษาไม่อยู่; พร้อมกันนั้นก็มองเห็นว่า เราไม่สามารถควบคุมการศึกษาเลย ไม่มีใครสามารถควบคุมการศึกษาได้. เพราะว่าจิตใจมันพ่ายแพ้แก่บี่ทาจแห่งวัตถุนิยมแล้ว บี่ทาจแห่งวัตถุนิยมพาจิตใจไปเสียแล้ว จะจะมีอะไรที่ไหนมาต่อต้าน หรือมาควบคุมการศึกษา.

นี่เอาพูดกันตรง ๆ ง่าย ๆ ก็ว่า เดี๋ยวนี้เราอยู่ในสภาพที่กล่าวได้ว่า **จัดการศึกษาไม่เป็น, จัดการศึกษาไม่ถูกต้อง, จัดการศึกษาอย่างโง่เขลาอย่างล้นหลามล้นทาท** ทั้งโลก.

จัดการศึกษาไม่เป็น **จัดการศึกษาไม่ถูกต้อง** จัดการศึกษาอย่างล้นหลามล้นทาท **เข้าไปหาเหว** คือ ความวิบัติของมนุษย์นี้เอง **คือจัดการศึกษาจน**



กระทั่งว่าต่อต้านพระเจ้า, จัดการศึกษาทำลายพระเจ้า, จัดการศึกษาต่อต้านทำลายศาสนา, ถอนตัวทำลายธรรม. ไม่ยอมให้ศาสนาหรือพระธรรม เข้ามามีเกี่ยวข้องกับวงการของการศึกษา, ขจัดออกไปเสียจากวงการศึกษา เมื่อไม่กลับมีมานี้เอง; ในที่สุดก็ว่าเพื่อความสุสุขสนุกสนานแฮร์ตอร้อยทางเนื้อหนังอย่างเดียวกัน นั่นแหละเป็นพระเจ้า.

ข้อนี้จะจริงหรือไม่จริง พวกกันโดยบริสุทธ์ใจอีกทีว่า มันจริงหรือไม่จริงนี้. ไหนก็พูดมาแล้วก็อยากจะพูดเสียให้จบ. ขอให้ท่านฟังอีกนิตหนึ่งว่าจริงหรือไม่จริง? ว่าการศึกษาในโลกปัจจุบันนี้มีมันมีลักษณะอย่างไร?

.....

**พิจารณาความผิดพลาดด้านการจัดการศึกษา.**

**ข้อที่ ๑** อย่างแรกทีเดียว ก็จะเห็นว่า การศึกษามันไม่พ่ายแพ้แก่เรื่องที่มีมนุษย์เขากำลังประสงค์จำนงหวัง คือเรื่อง การเมือง เรื่อง การเศรษฐกิจ หรืออะไรต่างๆ ที่มีมันเป็นบริวารแก่ทางการเมือง. เรื่อง การเมืองมันขึ้นหน้า มันขึ้นสมอง หรือยิ่งกว่าสมอง.

ที่นี้การศึกษามันพ่ายแพ้แก่สิ่งเหล่านั้น มันก็ตกไปเป็นทาส ตกไปเป็นเครื่องมือทางการเมือง. ฉะนั้นการศึกษาไม่เป็นอิสระ มันก็ต้องแล้วแต่การเมือง. เมื่อการเมืองทำไปด้วยกิเลส การศึกษาก็เลยเป็นบริวาร ที่จะสนองความต้องการของกิเลส. การศึกษาของเราจึงมีลักษณะเป็นไปเพื่อส่งเสริมกิเลส: แม้ว่าจะ

เพื่ออาชีพ เพื่อวิชาชีพ เพื่อคนจะอยู่รอดได้นี้ มันมีจุดหวังมุ่งหมายอยู่ที่เรื่องทางการเมือง ไม่ใช่เรื่องในอิสรภาพของมนุษย์ ที่จะไปบรรลุมรรค ผล นิพพาน.

ฉะนั้นขอให้พิจารณาแบบโครงร่างการศึกษา ระบบการศึกษาของประเทศไหนก็ตามในโลกนี้ จะต้องยกการเมืองให้เป็นเรื่องแรก, ให้การศึกษาทั้งหมดสนับสนุนการเมือง เป็นประโยชน์แก่การเมือง. อย่างมาดัดขวางกันเป็นอันขาด; จะเป็นศึกษาเรื่องอื่นออกไป เรื่องกบฏทหาร การเศรษฐกิจ การต่าง ๆ ก็เพื่อประโยชน์แก่การเมือง เพราะว่าเรื่องการเมืองนี้ มันเป็นเรื่องอยู่หรือเรียงตัวของประเทศชาติ มองเห็นเสียอย่างนั้น.

**ข้อที่ ๒** นี้ดูไปอีกแง่หนึ่ง การศึกษามันดีเกินไปอย่างไรเสียแล้ว คือให้อิสรภาพเสรีภาพแก่ความคิดความต้องการ ของนักศึกษา นั้น ไม่มีขอบเขต. นิมองมาทางนี้ มองมาข้างในนี้ ที่เราจัดการศึกษาในโรงเรียน มหาวิทยาลัยอะไรก็ตาม ให้อิสรภาพชนิดที่ไม่มีขอบเขต แก่นักเรียนหรือนักศึกษาเหล่านั้น; มันก็เหมือนกับทำให้เขามัว วางยาให้เขามึนเมา; แต่แล้วก็ว่าดีกันหมด ทั้งครูทั้งลูกศิษย์ หรือผู้จัดการศึกษาที่แรก.

หากมายังมองเท่าไร ก็มองเห็นว่า การศึกษาเดี๋ยวนี้ให้อิสรภาพไม่มีขอบเขต, ไม่มีกรจำกัดเขต ว่าอยู่ในวงของธรรมะหรือศาสนา หรือศีลธรรมเพียงเท่านั้นเท่านั้น; มันเปิดให้ อย่างที่ว่า ใครจะเหยียบย่ำอะไรออกไปก็ได้. นี่การศึกษาในโลกในปัจจุบันนี้ มีลักษณะอย่างนี้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นอันตรายต่อธรรมะที่จะช่วยคุ้มภรรษาของโลก.

การศึกษาในปัจจุบันนี้ ไม่ได้สอนกันให้รู้ว่า คนเราเกิดมาทำไม? ควรทำอะไร? ไม่รู้ ก็เลยมีปัญหาที่น่าหวาดหลาย ๆ อย่างเกิดขึ้น; โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ วันสองวันนี้ ก็มีนักเรียนตีกัน ในโรงเรียนอาชีพช่างกล ไม่ต้องออกชื่อ เพราะมันเป็นทั้งโลก, เพราะว่ามีนักศึกษาตีกัน นักเรียนตีกัน ในโรงเรียนบางระหว่างโรงเรียนบ้าง หลาย ๆ โรงเรียนมารวมกันบ้าง.

ที่นี้มีปัญหาเกิดขึ้นว่า พ่อแม่บางคนยืนยันได้ว่า เด็กของเขาตีเหมือนกับอย่างที่โบราณเรียกว่า ผ่าพับไว้; แต่ทำไมไม่รู้ พ่อมาอยู่โรงเรียนนี้ไม่กี่วัน มันก็ไปเข้าฝูงที่ตีกับเขาด้วยจริง ๆ เหมือนกัน, เป็นความจริงที่ว่า มันจะเข้าไปในหมู่ที่ตีกับเขาด้วยเหมือนกัน. ทำไมมันจึงตรงกันข้ามจากที่มันเคยมีนิสัยก็มาดั่งแต่เล็ก? มีคำตอบอย่างอื่น เช่น ตอบว่าไปอยู่ในโรงเรียนช่างกลนั้น มันถือแต่ก้อนแต่ทั้งบึงบึง ๆ หยาบคาย มันก็ถือสตั๊หยาบคาย มันจึงเอาเข้าไปกับเขาด้วย.

หากว่าไม่ใช่อย่างนั้น มันยังจะน้อยเกินไป มันเป็นตรงที่ว่า เดียวนี้ การศึกษาไม่ได้สอนให้คนมีความรู้สึกสว่างไสวทางจิตใจ ว่าเกิดมาทำไม; ไปสอนแต่ว่าเพื่อปากเพื่อท้อง อาชีพนี้มันก็บึงอยู่แล้วว่าเพื่อปากเพื่อท้อง; เกิดมาเพื่ออาชีพ มันก็เพื่อปากเพื่อท้อง มันก็คือตัวกู้อย่างเดียว. มันก็มุ่งแต่ว่าเรื่องตัว - ของกู เมื่อเข้ามาในหมู่ไม่กี่วัน มันก็นิยมการทะเลาะวิวาท ทั้งที่ก่อนนั้นมันดี.

นี่เพราะว่าโรงเรียนนี้ เขาไม่ได้สอนให้รู้ว่า คนเราเกิดมาทำไม? ในด้านจิตใจ ไม่มีโรงเรียนไหนสอนว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันและกันทั้งหมดทั้งสิ้น" นี่โรงเรียนไหนสอนบ้าง? ทั้งโลกนี้โรงเรียนไหน มหาวิทยาลัยไหน สอนบ้างว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ

ตาย ภัยภัยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” . มันไม่รู้ว่ “เราเกิดมานี้ เพื่อช่วยกันทำโลกนี้ให้งดงาม ให้นำอยู่ให้มาอยู่”; ถ้าสอนอย่างนี้ก็ดีกว่าไม่สอน ฆ่ากันไม่ลง.

นี่ ความผิดที่ว่ การศึกษาไม่ทำให้มนุษย์รู้ว่ เราเกิดมาทำไม, แล้วเพื่อนของเราทุกคนในโลกนี้ ก็เกิดมาทำไม ?

ข้อที่ ๓ คุณง่ยื่นต่อไปอีก การศึกษาเดียวกันนี้ ให้เรียนมาก ในสิ่งที ทำให้ไม่รู้ว่เกิดมาทำไม นั่นแหละ เรียนกันมากจนไม่เข้ารูปของสันติภาพ, เรียนมาก แต่แล้วไม่เข้ากับร่องรอยของสันติภาพ. ฟังแล้วก็ไม่น่าเชื่อ มันเป็นเรื่องอย่างทีที่สุด ก็รู้มากยากนาน คือเรียนมาก จนยากทีจะปฏิบัติลงไปได้; แต่มันไม่ เป็นไปเพื่อสันติภาพ. มันก็ เป็นเรื่องทีเราเคยเรียกกันว่ มันเป็นบ้าหอบฟาง.

การเรียน เรียนมากท่วมหัวท่วมหู เหมือนกับหอบฟางท่วมหัวท่วมหู แต่ว่ในนั้นไม่มีเมล็ดข้าวสารทีแท้จริง; มันมีแต่ฟาง. การเรียนสมัยนี้ก็เหมือนกัน เรียนมากมว่กเหลือมาก; แต่แล้วไม่ เป็นไปเพื่อสันติภาพเลย เพราะไม่ได้สอนให้รู้ว่ เกิดมาทำไม. นี้เรียนจนเข้ารูปแห่งสันติภาพไม่ถูก; มันก็เลยเป็น เรื่องของ เกะกะระราน ยิ่งเรียนยิ่งเป็นเมงป่องกั๊กหูหูหวง; จะนั้นจึงเดินขบวนในกรณีทีว่ “ถ้าไม่เดินขบวนเสียดีกว่า”. มันไม่เดินขบวนในกรณีที ถ้าไม่เดินขบวนเสียจะยัง ดีกว่า มันมีเรื่องกั๊กหูหวง; เพราะเรื่องการศึกษามันผิดทาง. นี้รู้มากยากนาน มันก็ไม่เข้าร่องรอยของสันติภาพ.

ทีนี้ ข้อที่ ๔ คุณง่ยื่นต่อไปอีก การเรียนหรือการสอนอบรมนั้น มันมี แต่การทำให้เห็นแก่ตัวจิด; เพราะมันยกกันตลอดเวลาในการศึกษานั้น ให้เห็นแก่

ทัว เห็นแต่พวกของทัว เห็นแค่โรงเรียนของทัว; ไม่มีคำว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน” แล้วการเรียนมันเปิดโล่งหมด ในทางที่จะให้รู้จักความโลภ โลภโมบ โลภลาก มีโรคะ มีกิเลสมากขึ้น. การเรียนมันเปิดช่องให้แค่นี้.

แม้สิ่งที่ผมนวอกอยู่กับการศึกษา เช่นการกีฬา ซึ่งที่แท้ก็เป็นการเรียนทาง วิทยุญาณ. การกีฬา นั้น ให้มีวิทยุญาณแห่งการเห็นแก่ผู้อื่น; แต่มันกลายเป็น ตรงกันข้าม ล้มเหลวหมด แล้วจะไปเล่นกีฬาก็ยังได้ไปวิวาทหุยกักัน, ไม่ไป เล่นเสียยังดีกว่า ยังสงบกว่า อยู่ที่บ้านที่โรงเรียนยังสงบกว่า; พอไปเล่นกีฬาที่พาหะ นิสัยที่จะเกลียดหน้าหน้าคนอื่น ก็จะทำลายคนอื่น.

ก็อันว่ามีกฎระเบียบเหมือนกับว่าเป็นโจรผู้ร้ายอย่างนั้น; นักกีฬา ที่ เป็นนักเรียนนั้น จะต้องมีการประชุมกันก่อนไปเล่นกีฬา แล้วก็ไม่มีตำรวจรักษาของ โรงเรียนไปคุมอีก. แล้วก็มีการตรวจสอบประจำสนามกีฬาช่วยควบคุมอีก. กุชชีคุณของการ เล่นกีฬา หรือการศึกษาในทางวิทยุญาณ เพื่อให้มีน้ำใจนักกีฬา มันก็เลยล้มเหลวไปหมด; เพราะว่า การศึกษาพื้นฐานเดินไม่ถูกทาง มันเปิดให้เห็นแก่ตัวยิ่งขึ้น ๆ; ก็ เป็นอันว่าเป็นชาติที่แก่การที่ธรรมชาติจะเข้ามาครองโลก. ธรรมชาติจะเข้ามาต่อเมื่อ คนแต่ละคนมีความเห็นแก่ผู้อื่น ยิ่งกว่าเห็นแก่ตน.

ที่นี้ ข้อที่ ๕ ดูแง่อื่นที่มันเป็นเหตุให้เป็นอย่างนี้ ก็พบว่ามัน ไม่มีการสั่ง สอนอบรมเรื่องกตัญญูคุณเดวเทวี เรื่องให้เคารพคนเฒ่าคนแก่ บิดามารดา ครูบา อาจารย์. บิดามารดา ครูบาอาจารย์ ตกลงไปอยู่ในฐานะที่จะถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม. คนแก่นั้นไม่ต้องพูดละ สมัยนี้ ไม่มีใครได้รับความเคารพ ด้วยเหตุแค่นี้เพียงสักว่าคนเป็น คนแก่. แต่ถ้าในสมัยโบราณ คนได้รับความเคารพ แม้ด้วยเหตุผลแต่เพียงสักว่าคน เป็นคนแก่.

เพราะว่าอาตมาเคยไหว้คนแก่ ทั้งที่รู้ว่าคุณคนแก่นี้เป็นคนบ้า ๆ บอ ๆ เดินผ่านมาในวัด; ไม่ไหว้ อาจารย์เขียน. เพราะมีระเบียบของวัดว่า ถ้าคนแก่ผ่านมาแล้วต้องไหว้ทั้งนั้น; ด้วยเหตุผลสักว่าเขาเป็นคนแก่ เราต้องแสดงความเคารพ เรื่องอื่นไว้พูดกันอย่างอื่น. เกียวนี้ไม่มีที่ไหนที่เป็นอย่างนี้ ยิ่งฝรั่งแล้วจะยิ่งไม่ได้; เพราะถ้าเขากำลังจะหัวเราะเยาะคนแก่ จะล้อเลียนคนแก่ จะหาความเพลิดเพลินในการรังแกคนแก่.

**ข้อที่ ๖** แง่อื่นต่อไปชั่วเวลามันมีน้อย ว่ามัน ลุ่มหลง คำว่าประชาธิปไตย ที่ให้อิสระภาพแก่การที่ทุกคนจะแสวงหาความสุขทางเนื้อหนัง. ที่ได้ชอบประชาธิปไตยกันหนักี้ ก็อ้วอิสระภาพเพื่อแสวงหาความสุขทางเนื้อหนัง; ใครมีอี่ยวาก็สาวเอา, ใครกอบโกยได้เท่าไรก็กอบโกยไป; เป็นเรื่องประชาธิปไตย.

การศึกษาทำให้คนหลงในประชาธิปไตยประเภทนี้ ประชาธิปไตยที่ไม่มีขอบเขต, ประชาธิปไตยที่ไม่มีการบังคับตัวเอง, ประชาธิปไตยของกิเลสที่มันจะทำตามใจของมันเอง. การศึกษาก็มีอยู่ให้แค่ประชาธิปไตยอย่างนี้; หรือแม้ว่าหลักการจะมีไว้ดี แต่การสอนการปฏิบัติจริง มันก็ไม่เป็นไปตามนั้น. ฉะนั้นเราจึงเห็นแค่ประชาธิปไตย ชนิดที่จะทำตามอำนาจของกิเลส ทั่วไปทั้งโลก; ไม่ใช่เฉพาะแต่ประเทศเรา.

**ข้อที่ ๗** การศึกษาคือไป ให้ลุ่มหลงในความเป็นอนาจาร ดีความไม่ถูกต้อง อย่างไหนอนาจาร? หรืออย่างไหนไม่อนาจาร? นี่มันเนื่องด้วยวัฒนธรรมอื่นอีกหลายอย่าง; แต่เราจะพูดจำกัดลงไปแค่เพียงว่า การศึกษาศมัยนี้ที่ไม่ทำให้เด็ก ๆ รู้ได้ว่า อย่างไหนเป็นอนาจาร? อย่างไหนไม่เป็นอนาจาร? เพราะ

บางทีครูนั่นเอง เป็นคือนาจารย์เอง. เช่นว่า *ครูนั้นก็แต่งตัวไม่เรียบร้อย จนเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์แก่ลูกศิษย์เสียก็มี.* ฉะนั้นการศึกษาที่โหดร้าย มันก็ไม่ทำให้เด็ก ๆ นี้ยังซึ้งใจ; เด็ก ๆ เรียนเสร็จแล้วก็ยังไม่รู้จักแยก ว่าอะไรเป็นอนาจารย์ อะไรไม่เป็นอนาจารย์, ก็ไปสุมหลงส่วนที่เป็นอนาจารย์ เพราะมันเข้ากันได้กับกิเลสที่เต็มอยู่ในใจของตน.

หรือเราจะพูดให้กว้างไปทั้งหมดก็ได้ว่า เราคนแผ่นดินสยามทั้งหลายซึ่งไม่มีภาพอนาจารย์ เมื่อ ๒๐-๓๐ ปี มานี้ เกียวนี้ แผ่นดินสยามทั้งหลายเต็มไปด้วยภาพอนาจารย์ แล้วก็ถือกันว่าไม่อนาจารย์; เพราะการศึกษามันเลวลง จนทำให้ไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอนาจารย์ อะไรไม่เป็นอนาจารย์. ถ้าคนที่เขาตายไปแล้ว เมื่อสัก ๑๐๐ ปี ๑๕๐ ปี กลับมาเดินอยู่ในตลาดเวลานี้ เห็นภาพโฆษณาเหล่านั้นแล้ว เขาคงจะเป็นบ้า เพราะไม่รู้ว่าจะทำอะไรจริงเขาเรื่องอย่างนี้ มาเขวเขวว่าอยู่ทุกหนทุกแห่งเต็มไปหมด; เข้าใจไม่ได้.

นี่เราที่เข้าใจไม่ได้ว่า เพราะอันนี้เอง อันนี้เอง เป็นเหตุให้จิตใจของคนเรามันเสื่อมลงเลวลง เพราะความที่ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอนาจารย์หรือไม่เป็นอนาจารย์. ทำไมการศึกษาจึงไม่ช่วยให้เด็ก ๆ รู้ว่า อะไรเป็นอนาจารย์อะไรไม่เป็นอนาจารย์? การศึกษาอย่างนี้มันอันตรายต่อสิ่งที่เรียกว่าธรรม.

**ข้อที่ ๔** เอาละ. ที่นี้เข้ามาใกล้ศาสนาหน่อย อยากรจะให้เห็นแง่ที่ว่า เต็มวันคัดแยก แยกคัด หรือก็ตัดกัน อะไรก็ตามใจ เรื่องศาสนาเรื่องจริยธรรมนี้ ออกไปเป็นเรื่องส่วนบุคคล หวเอาเองตามใจชอบ; ไม่เอาเรื่องศาสนาโดยแท้จริง เรื่องจริยธรรมโดยแท้จริงมาใส่ลงไปเป็นหลักสูตรการศึกษา. มีบ้างก็คิดหน่อย

กะปรับกะปรอย, แล้วไว้สำหรับจตลงไปในสมุท ไม่อยู่ที่ระเบียบที่ต้งทำที่เนื้อที่ตัว เป็นประจำวัน.

ที่นี้ แม่แค่ความรู้สำหรับจตในสมุदनั้นแหละ ก็ยังไม่ใช่ตัวแท้ของศาสนา ไม่ใช่จริยธรรมที่แท้จริง เป็นเรื่องประโยชน์ทางการเมือง ทางอะไรเสียมากกว่า. นี้เรียกว่า มันได้คัดแยกเอาศาสนาหรือจริยธรรมออกไปเป็นเรื่องส่วนบุคคล ว่าใครชอบอย่างไรก็ไปหาเอาเองเถิด. ไปหาเอาข้างหน้า เมื่อออกจากโรงเรียนแล้วเถิด ให้เป็นเรื่องส่วนบุคคลไปเสีย ไม่ใช่เป็นเรื่องที่บังคับว่า เด็กทุกคนต้องเข้าถึงอันนี้, ต้องมีอันนี้, ต้องประกอบตนอยู่ด้วยสิ่งอันนี้.

การศึกษาชนิดนี้ เขาแยกศาสนาหรือจริยธรรมออกไปเป็นเรื่องของส่วนบุคคล. ถ้าเป็นอย่างแค่นั้นไม่ได้; มาอยู่วัดก็ต้องถูกกันเข้ากับศาสนา, ไปอยู่โรงเรียนก็ต้องกันเข้ากับระเบียบต่าง ๆ วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีรวมมาจากศาสนามาใช้อยู่ในโรงเรียน; เคี้ยวนั้นก็หายไป.

**ข้อที่ ๘** มองดูต่อไปอีกแง่หนึ่ง ก็คือว่า ไม่มีความสัมพันธ์กันกับคณะสงฆ์แห่งศาสนานั้น ๆ. คณะสงฆ์ในทางศาสนาไม่มีสิทธิไม่มีอะไร ที่จะเข้าไปจัดการศึกษาเหมือนแต่ก่อน. แต่ว่าข้อนี้ขงโทษกันโดยส่วนเดียวก็ไม่ได้; เพราะมันเป็นการล้างล้างของคณะสงฆ์เองก็ได้. แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังมีความเห็นที่ว่า ถ้าเกี่ยวข้องกันให้เป็นด้าเป็นเส้น, ปรีชาหรือกัน ให้สัมพันธ์กันกับคณะสงฆ์แห่งศาสนานั้น ๆ แล้ว; การศึกษาในโลกนี้ยังจะดีกว่านี้. เกี่ยวนี้คล้าย ๆ กับรู้สึกว่ามันเป็นเรื่องปฏิบัติต่อกัน ห้เหตุผลให้กัน ไม่มีความสัมพันธ์กันกับคณะสงฆ์ในศาสนา นั้น ๆ ยิ่งขึ้นทุกที, และกำลังจะหมด.



นี่ เป็นการศึกษาที่เรียกว่าเดินไปตามความต้องการของตัว ไม่อาศัยหลักทางศาสนา จนกระทั่งว่าพระเจ้าตายไปแล้ว ก็ศาสนาไม่จำเป็น. เด็กจะมีความรู้สึกที่ว่าศาสนาไม่จำเป็นยิ่งขึ้น ๆ; เพราะไม่สัมพันธ์กับคณะสงฆ์ หรือทางฝ่ายศาสนานั้นแหละ. ยิ่งสัมพันธ์กันไม่ได้มากขึ้น เพราะมันเกิดไปแยกกันเข้า มีความสับสนขึ้นทางหนึ่ง มีความเกลียดเบียดเบียดขึ้นทางหนึ่ง; มันเลยไม่มีวันจะพบกัน. เว้นเสียแต่ว่าจะหาความเข้าใจกันเสียใหม่ ปรับปรุงตัวเองให้เข้ารูปกันเสียทั้ง ๒ ฝ่าย; อย่างนี้การศึกษาในโลกนี้ จึงจะมีลักษณะที่จะเป็นพื้นฐานรองรับธรรมชาติที่จะครองโลก.

สรุปแล้ว อยากจะชี้ในแง่ที่ว่า เคียงนี้ การศึกษานี้มันมีเหตุผลเป็นอย่างอื่น คือ ไม่ยอมรับว่า การศึกษานี้มันมีรากฐาน รากฐานก็ตาม ยอดสุดของมันก็ตาม อยู่ที่วิญญาณของศาสนา ศาสนามีความมุ่งหมายอย่างไร, เจตนา-รรมณ์อย่างไร, เรียกว่าวิญญาณของศาสนามีอยู่อย่างไร, อันนั้นแหละคือรากฐานของการศึกษา และเป็นยอดสุดของการศึกษาด้วย.

สำหรับ ศาสนาทั้งหลาย มีวิญญาณมีหัวใจอยู่ที่ความไม่เห็นแก่ตัว กระทั่งความ ไม่มีตัวที่จะเห็น. ความไม่เห็นแก่ตัว มันเป็นเหตุผลให้ไม่เกิดกิเลส ไม่เกิด โสกะ โทสะ โมหะ; อันนี้ควรจะมาเป็นรากฐานเบื้องต้นของการศึกษา แล้วก็ เป็นยอดสุดท้ายของการศึกษาด้วย ด้วยเรื่องเดียวกัน, คือมันเริ่มต้นด้วยความไม่เห็นแก่ตัว แล้วก็ไม่เห็นแก่ตัวยิ่งขึ้น ๆ ๆ จนกระทั่งไม่เห็นแก่ตัวเลย เป็นสุภาพบุรุษแท้จริง. อย่างนี้เรียกว่าการศึกษานั้นมันมีรากพื้นฐาน และยอดสุดท้ายปลายสุด อยู่ที่วิญญาณของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา คือความไม่เห็นแก่ตัว.

เคียงนี้ ไม่ใช่มีใครเจตนาจะทำให้เป็นอย่างนี้ มัน เป็นไปเอง ด้วยความ เผลอ ด้วยความหลงหูหลงตา ด้วยความเห่อไปในทางเรื่องของวัตถุ ซึ่งมีมัน

แก่พอกพูนความเห็นแก่ตัวหนาแน่นทึบมา แล้ว ศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้งไม่ได้ จะไป  
แก้ไรสักนิดหนึ่งก็ยาก.

ถึงแม้ว่าในการศึกษาปัจจุบันนี้จะพูดเรื่องความไม่เห็นแก่ตัว มันก็  
พูดแต่ปาก; เช่นเดียวกับที่เขาเอ่ยชื่อพระเจ้า เอ่ยชื่อศาสนาแต่ปาก สำหรับทำพิธี  
รีทองอะไรมากกว่า; เนื้อเท่านั้นมันมีแต่เพิ่มความเห็นแก่ตัว, สอนแต่สิ่งที่ทำให้  
เกิดความเห็นแก่ตัว. เขาไม่มอง เห็นอย่างนี้ ว่าเราแยกการศึกษาออกจาก  
ศาสนาไม่ได้; เพราะว่ารากฐานการศึกษาและยอดสุดการศึกษา นั้นอยู่ที่หัวใจ  
ของศาสนานั้นเอง.

**ข้อที่ ๑๐** เอ้า, คุณที่นำหัวข้อไปอีกแห่งหนึ่ง ก็คือข้อที่ว่า เกี่ยวกับ การ  
ศึกษานี้กลายเป็นการค้าหรืออาชีพไปแล้ว. การศึกษาแต่ก่อนนั้น เป็นเรื่อง  
การยกสถานะทางวิญญาณของสัตว์ให้สูงขึ้น; แม้จะให้เรียนหนังสือ ก็เรียนหนังสือ  
เพื่อยกวิญญาณของสัตว์ให้มันสูงขึ้นยิ่งขึ้น. จริยธรรมทั้งหลายก็มุ่งจะยกวิญญาณของ  
สัตว์ให้ดีขึ้นสูงขึ้น. เป็นการศึกษาเพื่อยกสถานะทางวิญญาณของสัตว์ทั้งหลายให้ดีขึ้น  
จนกระทั่งบรรลุมรรค ผล นิพพาน; นั่นคือการศึกษา.

นี่เดี๋ยวมันเปลี่ยนแปลง เป็นถึงกับว่า การศึกษานี้เป็นเพียงวิชาชีพหรือ  
เป็นเพียงการค้า, คนสอน, คนให้การศึกษาที่มันเป็นอาชีพ บางทีก็ทำเพื่อ  
การค้า เพื่อหากำไรจากการศึกษาที่ตนจัดขึ้นเอง. เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้ว จะไม่เป็นการ  
ยกสถานะทางวิญญาณของใครให้สูงขึ้น. แต่จะเป็นการช่วยกันทำให้เห็นแก่ตัว  
มากขึ้น, ถกสถานะทางวิญญาณให้ต่ำลงไป. เพราะครูก็เป็นเสียอย่างนั้น, ผู้จัด  
การศึกษาก็เป็นเสียอย่างนั้น; นี่เรียกว่าไม่เป็นการศึกษาของมนุษย์แล้ว, เป็น

การอาชีพหนึ่งระหว่าง ๒ ฝ่าย แล้ว คนเรียน ก็เรียนเพื่อไปประกอบอาชีพ ไม่ใช่เรียนเพื่อให้อาชีพของเราขึ้นสูงชัน.

แล้ว ข้อที่ ๑๑ ประการสุดท้ายก็คือว่า ในที่สุดเมื่อมันเป็นอย่างนี้มากเข้าไปทุกหัวระแหง แล้วการศึกษาฝ่ายศาสนาที่หนอยู่ไม่ไหว. การศึกษาฝ่ายศาสนาที่เลยตามกันการศึกษาของชาวบ้าน ไปเสียเลย.

การศึกษาทางฝ่ายศาสนาเลยไปตามกันการศึกษานี้ของชาวบ้านไปเสียเลย; นี่ก็ความวินาหฺถึงที่สุด. ถ้ามันเป็นอย่างนี้ ก็เลยกล่าวได้ว่า ไม่มีการศึกษาชนิดไหนเลยในโลกนี้ ที่จะช่วยให้โลกนี้มีนรก, หรือมีความเหมาะสมที่จะรอด. เพราะการศึกษาฝ่ายชาวบ้านก็ดี การศึกษาฝ่ายศาสนาก็ดี สมนะละยา. ขอให้มีคุณเถอะว่า อาตมาพูดด้วยเจตนาหรือ หรือเจตนาที่อย่างไร.

เฮ้, โหระก็พูดแล้ว เวลาที่เหลืออีกนิดเดียวแล้ว ก็มีเรื่องเหลืออยู่นิดๆ เลี้ยว. ขอให้เห็นพียงอีกนิดหนึ่ง คือทบทวนในข้อที่ว่า ที่พูดนี้จริงหรือไม่จริง? เกี่ยวจะว่าเอาเปรียบ: ที่ว่าพูดมาทั้งมากมายนี้ มันจริงหรือไม่จริง? ก็อย่ามีเหตุผลแสดงอยู่แล้วว่า การศึกษาที่จัดกันมันไม่ถูกต้องจริงๆ ก็เอาเหตุผลชนิดที่เรียกว่า สามัญสำนึก ถ้ามันเหตุมันก็เห็น.

.....

**พิจารณาด้วยดี จะเห็นว่า การศึกษาจัดผิดหรือถูก.**

ถ้าว่าการศึกษาที่จัดไปนั้นมันถูกต้อง แล้ว ทำไมพอเรียนเสร็จจบการศึกษาแล้ว มันยังไม่ไปบูชายาเสพติด? ยาเสพติดตั้งแต่บูชขึ้นไปจนถึงเฮโรอีน

นั่นแหละ; ส่วนใหญ่ปรากฏว่า มันถูกใช้ถูกเสกโดยนักเรียน สูงขึ้นไปจนถึงกระทั่งผู้จบการศึกษา. เคี้ยวนี้กำลังเป็นปัญหาใหญ่ในโลก คู่กันกับปัญหาทางสงคราม, ปัญหาเสกสิทธิ์. ถ้าการศึกษามันถูกต้อง ทำให้จบแล้ว มันทำให้เด็กนั้นยังไปจนกว่าที่ไปบวชเสกสิทธิ์ได้.

นี่ต้องสันนิษฐานไว้ทีก่อนว่าการศึกษานั้นไม่ถูกแน่. สมัยโบราณเด็กที่อยู่ตัวอยู่ตัวอยู่โรงเรียนอะไรแล้ว มันก็เกลียดชังเสกสิทธิ์ ไม่กะครุบายเสกสิทธิ์เหมือนเคี้ยวนี้ แล้วจะเรียกว่า มันเพราะอะไร. เพราะการศึกษาถูกหรือไม่ถูก? หรือเพราะอะไร?

ปกติคุณช่วย ว่าทำไมชุมชนที่ได้รับการศึกษาแล้ว นิยมการแต่งตัว การทำผมทำผมหรืออะไรต่างๆ ไม่มีระเบียบ เหมือนคนบ๊องงั้น? ทำไมไม่ชอบโกนเครา? ซึ่งเมื่อก่อนนี่ก็โกนเครา; มันก็่น่าดู มันก็เป็นระเบียบ แสดงว่าเป็นผู้นิยมความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย มันก็ดีกว่าคนไม่มีการศึกษา. เคี้ยวนี้มันกลายเป็นว่า คนไม่มีการศึกษาโกนเครา; คนมีการศึกษาแล้วกลับไว้เครา, แล้วก็ไว้ผมแบบที่ดูไม่ออกว่าผู้หญิงหรือผู้ชาย, แล้วก็ทำเสื้อผ้าเข็มขัดทำอะไรเหมือนกับว่านักเลงอันธพาล มันทำให้ลำบากทำให้มันเสียเวลา.

การศึกษาไม่มีผลอย่างนี้ เพราะว่ามันยังไม่เข้าโรงเรียน ไม่ทำอย่างนี้มีหลักฐานปรากฏชัดอยู่ว่า; เมื่อไม่ไปเข้าวิทยาลัยนั้น มันไม่เคยแต่งตัวอย่างนี้. พวกญาติๆ ของอาตมาเขามาปรับทุกข์ให้ฟัง ถึงกับร้องไห้ก็มี. ทั้งลูกหญิงลูกชายเสียด้วย; เมื่อยังไม่ไปเรียนที่วิทยาลัยนั้น มันไม่เคยทำอะไรบ้าๆ ใดๆ อย่างนี้. เคี้ยวนี้ก็มาทะเลาะกันกับพ่อแม่ แต่ในเรื่องที่ยากจะทำอะไรวิปริตวิตรอยอย่างนี้. . .

ผลของการศึกษา ทำให้เด็กฮิบบีขึ้นมา เมื่อเป็นผลสุดท้ายของการศึกษา, เกิดเหตุ  
น่าเกลียดน่าชัง อะไรต่างๆ ขึ้นมา.

เรื่อง *rover bird* ที่เคยเล่าให้ฟังแล้วว่า ในประเทศอังกฤษเมื่อคณบดีหรือ  
ปลายนี้ออกนั้น นักเรียนหญิงในวิทยาลัยนี้เดินไปเป็นฝูงๆ ก็รวมกันทั้งชายแก่เล่นสนุกๆ  
จึกเลื้อบบ้าง, เอากระดาษหรือสิ่งทั้งบ้าง แก่งเอาตางค์ทั้งเสียบ้าง แล้วดีใจกันกรียว.  
พอตำรวจมากก็เดินพริบ เป็นนักเรียนอย่างดีไปโรงเรียน จับใครไม่ได้. หนังสือพิมพ์  
นั้นยืนยันว่า ตำรวจจกตอกแลนซ์ยาร์ด เป็นผู้รู้เห็นและหนักอกหนักใจ ว่ามันมีทั้ง ๓๐  
แก๊งค์; แล้วในประเทศอังกฤษที่มีการศึกษาเป็นนักปราชญ์นี้ มันยังมีปัญหาอย่างนี้  
เกิดขึ้น ก็ต้องถือว่า การศึกษานี้มันวิปริต. แล้วยังมีว่าเด็กชายอายุ ๑๓-๑๔ ปี  
ช่วยกันข่มขืนยายแก่อายุ ๘๐ ปี เป็นสิ่งที่มิได้ ซึ่งมันไม่เคยมีในโลก.

นี่ผลของการศึกษา มีอาชญากรรมเกี่ยวกับเพศ เกี่ยวกับเรื่องทาง  
เพศมาก จนไม่น่าเชื่อสติคนนั้นๆ โฆษณารายงานพูดถึงว่าประเทศที่ใหญ่ ที่เจริญที่สุด  
นั่นแหละ; การศึกษาเจริญที่สุดนั่นแหละ มีอาชญากรรมทางเพศเกิดขึ้นเฉลี่ยแล้ว  
ทุกๆ ๗ วันที่ ๗ วันที่ที่ออสเตรีย ชักจะสงสัย, ชักจะไม่เชื่อ. นี่โฆษณาโกหก  
กระมัง ๗ วันเทมันเกินไป แม้แค่ ๗ นาทีที่ออสเตรีย ก็ยังไม่ค่อยน่าเชื่ออยู่แล้ว; แต่ดู  
แล้วก็ไม่เห็นทางว่า เขาจะโกหกทำไม. นี่มันยอมพิสูจน์ถึงความเหลวแหลกของการศึกษา  
ที่ทำให้เด็ก ๆ หรือว่าคนหนุ่มหรือว่าคนโตแล้ว รับการศึกษามาแล้ว; มีจิตใจวิปริต  
ถึงขนาดนี้, ไม่มีหลักศีลธรรมอะไรคุ้มครอง ได้ถึงขนาดนี้.

ที่นี้อาชญากรรมอื่น ๆ ก็เหมือนกัน ช่างกันตายถึงกันตาย; อย่างประเทศ  
ไทยเรานี้ มันมีอยู่อย่างที่ไม่น่าเชื่อ ที่สมัยก่อนเขาไม่ปากันด้วยเหตุเพียงเท่านั้น;

เกี่ยวกันมันก็มี, มีโรคทางจิต โรคประสาท โรคอะไรนี่เพิ่มขึ้น ๆ เวิร์เกินส่วนของ  
ผลเมืองที่มันทวีขึ้น เมื่อเทียบกับตามส่วน, นี่ผลของการศึกษามันไม่ช่วยถึงขนาดนี้.

หรือว่าเมืองนอกก็ได้ยื่นข่าว ที่คนเขาไปแล้วมาแล้ว, หรือหนังสือพิมพ์  
เองก็เล่า ว่าในดงกลางมหานครอันใหญ่โตมโหฬารของชาติที่เจริญที่สุดนั้น; ตามถนน  
ที่สำคัญนั้น ก็ไม่มีชื่อไม่มีแป คืออาจจะถูกอันรพาลทำร้ายช่วงชิงอะไรเมื่อไรก็ได้  
ซึ่งเมื่อก่อนนี่มัน ไม่มีแน่.

ทุกคนรอบครัวมีเงินสำหรับไปเที่ยวเล่น แต่ไม่มีเงินสำหรับช่วยเพื่อน  
มนุษย์ นี่ก็อ้างประชาธิปไตยได้ : "เพราะมันเป็นประชาธิปไตย ฉะนั้นมีสิทธิใช้  
เงินของฉันทันอย่างนี้" คือว่าเราไปคูหรือไปอ่าน รู้เรื่องราวของพวกที่เขาไปเที่ยวเรือ,  
ไปเที่ยวสนุกสนานใช้เงินแพงนี้ ตลอดทั้งไปโนเรือไปเที่ยวเมืองนั้นเมืองนี้ แบบ  
ทัศนาวจร. แต่ว่ามันเกินทัศนาวจร ตรงที่มีสนุกสนานกระเถิบไปทางอนาวจรทาง  
อะไรต่างๆ นี้ ใช้เงินมากที่สุด; ก็ดูอาการที่เขาแสดงแล้วว่าต้องใช้เงินมากที่สุด  
นี้เราใช้เงินเพื่ออย่างนี้, เขาไม่ใช้เงินเพื่อสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ซึ่งกันและกัน.  
นี่การศึกษาอะไรทำให้เขามีจิตใจอย่างนี้.

เดี๋ยวนี้คนก็ บูดชาเงินแทนพระเจ้า หรือว่าที่ใหม่เยี่ยม ก็คือว่า บูดชา  
ปล่องโรงงานอุตสาหกรรมแทนพระเจ้า; ว่าถ้าเรามีปล่องโรงงานอุตสาหกรรม  
มาก, ประเทศเราก็มีเงินกล้าสนเจริญรุ่งเรือง เลยบูชารเงิน หรือบูชารปล่องโรงงาน  
อุตสาหกรรมกันดีกว่า ที่จะมาบูชาพระพุทธรูปหรือบูชาพระเจ้า.

มันไม่มีผลอยู่แต่เกี่ยวกับการเงิน มันมีผลมาทางจิตใจ ลงมาที่จิตใจ เลย  
เดี๋ยวนี้ ไม่มีเมตตาการุณาที่บริสุทธิ์ต่อใครแก่ใคร; มีแต่เมตตาการเมืองกรณา  
การเมือง ช่วยเขาเพื่อมาเป็นพรรคพวกเรา แล้วก็ช่วยพอบเป็นพิธี. คงจะน่าหัว  
มากสำหรับที่เราจะพิจารณาเห็นว่า คนว่ารวยนี้ปีหนึ่งจะจัดดอกไม้ ขนมหานทราย ไปเยี่ยม  
เด็กอนาถา เด็กตาบอด เด็กยากจนอะไรสักครั้งหนึ่ง แล้วก็ประกาศโฆษณาว่าได้ทำ  
บุญกุศลอันใหญ่หลวง.

จิตตชฺชิ, เขาเป็นคนร่ำรวย ชนาคร่ำรวยแล้วก็มากมาย. เป็นสภาพคนที่  
ที่จะเอาดอกไม้สักกระบุงหนึ่ง, เอาของหวาน, เอาคนศรีศักหน้อยหนึ่งไปช่วยให้  
เด็ก ๆ ที่ยากจน หรือตาบอด หรือที่กักขังเด็กนี้ ปีหนึ่งสักครั้งหนึ่ง แล้วก็เรียกว่า  
เมตตาคือการกระทำการโฆษณา แล้วก็โฆษณาด้วย. นี่ใน โลกนี้กำลังมีอย่างนี้ แล้ว  
เป็นผลมาจากการศึกษา ที่ในโลกนี้เรามีกันอย่างนี้.

นี่อาจหมายความว่ามันมีแค่เมตตาคารเมือง ทัว ๆ ไปทั่วโลก; มีแค่  
เมตตาคารเมือง; ไม่มีเมตตาศรีศัก ทำเพื่อสลักโรยหน้าบ้าง ทำเพื่ออย่างอื่นบ้าง.

นี่มนุษย์ธรรมกำลังหมดไป ๆ แล้วก็ศีลธรรมหลุดลวง เหมือนกับปีศาจ-  
ธรรม ปี-ศก-๑-ธรรม, ปีศาจธรรมนี่มันมาากขึ้น ๆ. มนุษยธรรมแท้จริงมันก็  
หายไป ๆ, เพราะฉะนั้นโลกนี้มันก็เต็มไปด้วยจิตที่เห็นแต่ตัวกู - ของกู, ตัวกู - ของกู,  
การศึกษาไม่ป้องกันได้ พิสูจน์ได้ว่า การศึกษานี้ยังไม่ถูกต้องแน่.

ถ้าดูทางเรื่องการเมือง ระบบประชาธิปไตยในโลกนี้ ประชาธิปไตยคือ  
อะไร? ก่อนหน้าน่าฟังอยู่, พอออกมาถึงสมัยนี้ ประชาธิปไตยไม่มีอะไร นอก

จากการต่ำของฝ่ายค้าน และการทนของฝ่ายรัฐบาล. หากสถานการณ์ สลับโดย  
ตรงกันข้าม โดยอ้อมๆ ไม่ออก เพื่อจะต่ำ, ฝ่ายค้านเขามีหน้าที่ต่ำ, ฝ่ายรัฐบาล  
ก็มีหน้าที่ทน ทนแต่ที่ทนทน, หรือแล้วแต่ว่าจะทนได้อย่างไร, ประชาธิปไตยใน  
โลกทั้งโลก มันเหลือแต่ว่า มันมีแต่การต่ำของฝ่ายค้าน, การทนของฝ่ายรัฐบาล  
เรื่อย ๆ ไป, จนกว่าจะเปลี่ยนกันไม่เปลี่ยนกันมาตลอดกันเป็นฝ่ายค้าน มัดกันเป็นฝ่าย  
รัฐบาล.

ต่อเมื่อไรวันจะเปลี่ยนเป็นประชาธิปไตยสักที; มันจะได้มีธรรมะเป็นหลัก  
เกณฑ์กันเสียที. เดียวนี้มันเป็นประชาธิปไตย คือเอาจิตใจของคนหนึ่ง ๆ เป็นหลัก  
เป็นใหญ่ เป็นประธาน มันไม่ไหว. นี่ก็เพราะว่าการศึกษาไม่สามารถเลย ไม่มี  
ประโยชน์ในการที่จะทำจิตใจของคนให้เหมาะสม ที่จะเป็ประชาธิปไตย  
โดยแท้จริง; ประชาธิปไตยที่มีธรรมะ ยุคมีคัมภีร์ผู้มีแจ้งโกลด์เข้ามาโกลด์เข้ามา  
จนจะสว่างกันวินาศทั้งโลกแล้ว.

ก็เลสมากขึ้นอย่างรุนแรง ความต้องการก็เกิดขึ้นอย่างรุนแรง รวากับ  
ว่าเวลาชั่วโมงมันเหลือนาทีหนึ่งแล้ว. ถ้าเทียบส่วนอย่างนี้แล้ว คน ๆ หนึ่งมีอายุเพียง  
๑๐ ปี ตรงกับข้อความในเรื่องที่เขากล่าวถึงยุคมีคัมภีร์หรือ สัตถ์นัศเรทกับปี; คือยุคที่  
มนุษย์จะไม่เห็นแก่ผู้อื่น จะฆ่ากันเหมือนเนื้อเหมือนปลา เพราะเขามีกิเลสมากนั่นเอง.

รวมความว่า การศึกษาของเราเนี่ย มันไม่ถูกแล้ว, มันยังไม่ถูก, มันไม่  
เหมาะที่จะเป็นพื้นฐานรองรับธรรมะที่จะมาครองโลก; เราจะต้องคอยคุกกันต่อไป.  
เกียวนั้นการศึกษาของเรา มันก็ให้แค่สติปัญญาอย่างสูงสุดสำหรับทำลายโลก; การ  
ศึกษาที่ผิดทางนี้ทำลายโลกยิ่งกว่าอาวุธปรมาณู. นี่ทัวอย่างเหล่านี้มันมีอยู่พอที่



จะให้เราเห็นว่า การศึกษาที่กำลังมีอยู่นี้ มันถูกต้องแก่การที่จะเป็นเครื่องรองรับธรรมชาติ  
จะครองโลกหรือไม่, หรือว่ามันเป็นข้าศึกแก่ธรรมชาติเสียเอง ทำให้ธรรมชาติขึ้น  
ครองโลกไม่ได้.

.....

### สรุป แห่งการศึกษาเป็นอันตรายต่อธรรมชาติคุ้มครองโลก.

เอาละ, สรุปความกันที การศึกษาในโลกกำลังเป็นอันตราย ต่อ  
ธรรมชาติที่จะช่วยคุ้มครองโลก. คนเราเป็นอะไรก็โดยความรู้สึกรักของจิตใจ : คิด  
อย่างคนก็เป็นคน คิดอย่างสัตว์ก็เป็นสัตว์, คิดอย่างโจรก็เป็นโจร, คิดอย่าง  
บั้งพิกัดก็เป็นบั้งพิกัด, คิดอย่างพระก็เป็นพระ, คิดอย่างพระเจ้าก็เป็นพระเจ้า,  
เดี๋ยวนี้ใครกำลังครองโลก ก็คือคนที่มีความคิดอย่างไรนั่นเอง. คนกำลังคิด  
อย่างไรมีมากในโลกนี้; คนนั้นแหละกำลังครองโลก.

ทีนี้การศึกษากำลังตาม ๆ หลังกันไป เรียกว่าตามกันกันไป ชนชาติใด  
ประเทศใดเป็นมหาอำนาจกำลังร่วง กำลังมีอำนาจ กำลังมีของเอรีตอรร้อยทวงเนื้อ  
ทางหน้อย่างเทวคา กำลังก้าวหน้าและได้เปรียบ; แล้ว ชาติเล็ก ๆ ก็ตามกัน  
เพื่อว่าจะได้สิ่งเหล่านั้นนั่นเอง จะได้รวย จะได้มีอำนาจจะได้มีของอรร้อย ๆ แบบเทวคา  
จะได้ก้าวหน้า จะได้เอาเปรียบ. ฉะนั้นการศึกษามันจึงตามกัน หรือตามทางกันได้  
ง่าย; เพราะว่ามันมันตกอยู่ใต้วงมือของกิเลสเสียแล้ว.

นี่ขอให้มองเห็นว่า การศึกษาของเราที่กำลังพังทะลาย เพราะไปตาม  
กันพวกวัตถุนิยม เห็นแก่เนื้อแก่หนัง; ออกอาละวาดเพื่อหาประโยชน์ทางเนื้อ

ทางหนึ่ง และกำลังจะล้มละลาย. ควรจะรีบกลับตัวเสียให้ทันท่วงที; อย่าต้องเป็นอย่างนั้นเลย จึงจะเรียกว่าเป็นประเทศพุทธบริษัท มีพลเมืองเป็นพุทธบริษัทเป็นอยู่ด้วยธรรม ประกอบอยู่ด้วยธรรม ท่วงทีจะได้พึงธรรมนี้เป็นเครื่องคุ้มครอง. เกี่ยวกับกำลังทำผิดในเรื่องการศึกษา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดที่จะบีบมนุษย์ให้เป็นอย่างไร.

อาตมามุ่งหมายส่วนใหญ่ว่าจะให้เห็นข้อเท็จจริง ที่ว่าเมื่อธรรมครองโลกนั้นจะเป็นอย่างไร. เกี่ยวกับกำลังผิดได้แต่เพียงในแง่ที่ว่า เมื่อธรรมจะมาครองโลกนั้น ยังมาครองไม่ได้ เพราะว่าการกำลังทำผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการศึกษา.

นี้การบรรยายนี้ก็เกินเวลาแล้ว จะคงยุติไว้ ขออาราธนาให้พระสงฆ์ทั้งหลาย ท่านได้สวดคณสาชยาย ข้อธรรมะเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนใจพวกเราพุทธบริษัททั้งหลาย ให้ยังคงมั่นคงอยู่ในศาสนา ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสืบต่อไป.

เมื่อธรรมครองโลก

- ๖ -

พินโด่ง ๑๘ พ.ศ. ๑๖

ถ้าจะให้ธรรมครองโลก ก็ต้องจัดการศึกษาใหม่.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ ซึ่งได้กล่าวมาตามลำดับ โดยหัวข้อว่า เมื่อธรรมครองโลก นี้ ได้ล่วงมาถึงครั้งที่ ๖ แล้ว ซึ่งในวันนั้นจะได้กล่าวโดยหัวข้อเฉพาะ ว่า ถ้าจะให้ธรรมครองโลก ก็ต้องจัดการศึกษากันเสียใหม่.

[คำปรารภ และบททวน จนกระทั่งจบหน้า ๒๓๘]

ในการบรรยายครั้งแรกๆ ได้กล่าวให้เป็นที่เข้าใจกันแล้วว่า โลกคืออะไร, ธรรมคืออะไร. แล้วก็ ได้ชี้ให้เห็นในข้อที่ว่า ธรรมะยังไม่ครองโลก. ถ้าจะ

เรียกว่า “ธรรมะ” โดยคำกลางๆ ก็ต้องเรียกว่า ธรรมะฝ่ายต่ำ, หรือฝ่ายอุตุล หรือฝ่ายอวิชา, เป็นฝ่ายที่ครองโลก. นี้ก็เท่ากับว่า ธรรมะที่เราประสงค์ ยังไม่ได้ครองโลก.

วิวัฒนาการทั้งหลายในโลก ทุกอย่างทุกประการ กำลังเป็นไปเพื่อความวินาศของโลก. สิ่งที่เราเรียกกันว่า *การกินคืออยู่ดี* ก็มีแต่เรื่องทำให้ล่มหลงมากขึ้นๆ จนกลายเป็นที่ตั้งของกิเลสไปทุกอย่าง. ในที่สุดก็ทำให้เกิดความวระส่ำระสายที่เรียกว่า วิกฤติการณ์ เบียดเบียนกัน แม้ว่าจะมีอะไร มาเป็นเครื่องช่วยให้ความสะดวกสบาย ก็ล้วนแต่ใช้เครื่องมือเหล่านั้น ไปในทางที่จะล้างผลาญกัน หรือแม้ที่สุดแต่ว่า ล้างผลาญตัวเอง.

เมื่อหลงไหล ในสิ่งที่เรียกว่า สะตวกสบาย กินดี อยู่ดี ก็ยังมีความเห็นแก่ตัว จนกระทั่งถึงความผิดชอบชั่วดี จนกระทั่งเบียดเบียนตัวเอง ให้เดือดร้อน อยู่ตัวยากก็เลย มีต้นเหาเป็นต้น.

วิวัฒนาการเหล่านี้ ยังไม่มีผลเป็นสันติภาพเลย แต่ว่ามีผลเป็นความวินาศทางวัตถุเปลือกไปเปล่าๆ ก็มาก. วินาศทางร่างกาย คือ มนุษย์มีร่างกายเปลี่ยนแปลงไปในทางที่อ่อนแอมากขึ้น. วินาศในทางจิต ก็คือ มีจิตฟุ้งซ่าน, วินาศไปในทางวิญญาณ ก็คือ เห็นผิดเป็นชอบ จนไม่รู้ว่าจะตั้งจิตไว้อย่างไรจึงจะมีความสุข ก็ไปเอาสิ่งที่ตรงกันข้ามมาใช้ ในฐานะที่เป็นสิ่งที่ตนต้องการ อย่างที่เราเรียกกันว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” เป็นต้น. อย่างนี้เราเรียกว่า มันเป็นวิวัฒนาการ เพื่อวินาศนาการ; ฟังแล้วก็ไม่น่าเชื่อ แต่ก็ไปดูเอาเองก็แล้วกัน ว่า ในโลกนี้ กำลังมีแนววิวัฒนาการ ที่เป็นไปเพื่อวินาศนาการของโลก.

มองกันอีกแง่หนึ่ง ก็ว่ากำลังทำแต่สิ่งที่เป็นไปเพื่อ รากะ โทสะ โมหะ; สิ่งทั้งสามนี้เรียกว่ากิเลส ซึ่งพวกเราก็มทราบกันดีแล้ว ว่าเป็นอย่างไร. ฉะนั้น โลกทั้งหลายทั้งปวง กำลังทำไปแต่ในทางที่ส่งเสริมรากะ โทสะ โมหะ : การประทุษร้าย ประคองวัตถุที่ดี การกระทำที่ดี ล้วนแต่เป็นไปเพื่อส่งเสริมรากะยิ่งขึ้น แต่ก็นิยมกันว่าดี ว่าเจริญ ว่าก้าวหน้า; มีสิ่งที่ส่งเสริมรากะ หรือ โลกะ เท่าไร มันก็มีสิ่งที่ส่งเสริมโทสะ หรือ โกรธะ มากขึ้นเท่านั้น.

เพราะว่า ความโกรธ หรือ โทสะ นั้น ย่อมมาจากการไม่ได้ตามที่ รากะ หรือ โลกะมันต้องการ. ถ้าคนมันมีรากะ โลกะ มากเท่าไร ก็จะต้องมีโทสะ หรือ โกรธะ มากเท่านั้น; ฉะนั้นยิ่งส่งเสริมรากะเท่าไร ก็ยิ่งเป็นการส่งเสริมโทสะมากขึ้นเท่านั้น.

นอกจากนั้นยังมี การเล่น ที่เพาะนิสัยแห่งโทสะ โกรธะ ที่อยู่ในรูป ที่เรียกว่ากีฬา ซึ่งแต่ก่อนไม่มีความมุ่งหมายเป็นการแพ้ หรือ การชนะ. เกือบนี้ก็ มาเปลี่ยนเป็นการพ่ายแพ้ เป็นการชนะ หมายมั่นกันอย่างกับว่าเป็นศัตรู; เรียกว่า วิวัฒนาการของกีฬาดีเป็นไปเพื่อทำโลกนี้ให้วินาศ.

นี่ทุกอย่างไม่เป็นไปถูกต้องของแนวทางแห่งสันติ หรือความสงบแล้ว ก็ต้องเรียกว่าโมหะทั้งนั้น; หมายความว่า โลกกำลังทำไปในสิ่งที่ไม่ต้องทำ, ไม่ต้องทำอย่างอื่น ก็ไปทำให้มันเปลือง ให้มันยุ่ง มันก็เลยทำให้ระส่ำระสายมากขึ้น. นี้เรียกว่า ในโลกมีแต่กำลังทำเพื่อส่งเสริมรากะ โทสะ โมหะ; ไม่มองเห็นส่วนใดเลย ว่าทำไปเพื่อกำจัด หรือตัดทอน หรือลดทอน กำลังของรากะ โทสะ โมหะ เลย.

เดี๋ยวนี้ก็มีวัฒนธรรมอย่างหนึ่งเกิดขึ้นในโลก ที่เรียกกันง่าย ๆ ในที่นี้ว่า วัฒนธรรมอย่างตะวันตก เป็นวัฒนธรรมที่ปล่อยไปตามอารมณ์ ตามความรู้สึก ของกิเลส; เพราะว่ามีบังเอิญไปค้นพบได้ ในความก้าวหน้าทางวัตถุ ที่ประคองรัฐขึ้นมาสำหรับส่งเสริมกิเลส เรียกว่าเป็นไปอย่างรุนแรง อย่างรวดเร็วก็เลยทำให้โลกนี้หมุนไปหาวัตถุนิยม แบบที่เรียกกันว่าตะวันตก, แบบตะวันตกกำแหล่คัสั้น ตามกันกันไปเป็นแถว. ไม่เท่าไรโลกทั้งโลกนี้ ก็จะเป็นโลกของวัตถุนิยมยิ่งขึ้น อย่างนี้ก็ไม่เรียกว่า ธรรมะครองโลก; เพราะวัตถุนิยมนี้ เป็นที่ตั้งแห่งกิเลส.

ทีนี้ในครั้งที่แล้วมานี้ ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า แม้แต่สิ่งที่เรียกว่า การศึกษาของโลกในปัจจุบันนี้ ล้วนแต่เป็นอุปสรรคขัดขวาง แก่การที่ธรรมะจะเกิดขึ้น, หรือว่าจะครองโลก; คือมนุษย์มีการศึกษา ที่เป็นระบบแน่นอน มั่นคง อย่างยิ่ง ไปตามอำนาจของวัตถุนิยม ก็เลยกลายเป็นเครื่องต่อต้านธรรมะ ยากที่ธรรมะจะครองโลก. ถึงนั้นจึงอยากจะทำให้เห็นในวันนี้ว่า ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก อย่างแรก ที่สุดก็จะต้องจัดการศึกษากันเสียใหม่ ให้ถูกกันกับเรื่องที่ว่าธรรมะจะครองโลก.

ทีนี้ อยากจะขยายความออกไปเองว่า อาจจะมีบางคนท้วงว่า มันไม่ใช่เรื่องของเรา ที่จะไปมองลูกกันทั่วโลก หรือรับผิดชอบกว้างไปทั่วโลก. คำตอบข้อนี้ได้พูดกันมาหลายครั้งแล้ว แม้ในการบรรยายครั้งก่อนๆ และอื่นๆ ว่า เราในฐานะที่เป็นพุทธบริษัท จะต้องนึกถึงโลก หรือสัตว์โลก เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าท่านทรงประสงค์.

ท่านเคย *ตรัสไว้ในที่มากมาย* หลายแห่งว่า “*ตถาคตเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์*” พร้อมทั้ง

สมณพราหมณ์ เทวดา หรือทั้งมนุษย์” . และยังตรัสว่า “ถ้าธรรมชาติของโลก ยังคงมีอยู่ในโลก ก็จะเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลก เทวโลก มารโลก พรหมโลก เหล่านี้เท่านั้น. แต่มีคำตรัสอีกมากมาย ที่แสดงว่าทรงประสงค์จะให้พุทธบริษัททั้งหลาย ได้รับความข้อนี้ไว้ ว่า : พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก เพื่อประโยชน์แก่โลก, ธรรมวินัยพุทธศาสนานี้ มีไว้เพื่อประโยชน์แก่โลก. แล้วทรงขอร้องให้สาวกทั้งหลายประกาศพรหมจรรย์ เพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลกนั้นๆ.

ดังนั้นเป็นอันว่า ถ้าเป็นพุทธบริษัท ที่จะสนองพระพุทธประสงค์กันแล้ว ก็จะต้องนึกถึงโลก ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรนึกถึง.

เมื่อเรานึกถึงโลกทั้งหมด อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านทรงประสงค์ ตัวเราก็จะเหลือเด็กนึกเดียว เด็กยิ่งกว่าขี้ฝุ่นสักเม็ดหนึ่ง; นี้ไม่ควรจะเห็นว่า เรื่องของเราไม่มีนัยสำคัญใหญ่โตอะไร ใ้ก็ไ้, ไม่ไ้ก็ไ้ หรือดีกว่า.

ถ้าเป็นเรื่องของโลกทั้งโลกละก็ ควรจะถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ. นี้ก็เป็นเรื่องที่พุทธบริษัทจะต้องนึกถึงอยู่เสมอ; จะนึกกันโดยแรงใจก็ไ้ คือ ไม่เห็นแก่ตัว, แล้วนึกถึงคนอื่น. หรือเมื่อไม่บังคับตัวกันทั้งหมดแล้ว ปล่อยให้สติปัญญาพากันไป ตามอำนาจของสติปัญญาแล้ว ก็จะทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ที่เป็นส่วนรวม, แล้วธรรมะนั้นก็จะเป็นประโยชน์แก่คนทั้งโลกเอง.

นี่มันเป็นทางลัดอันหนึ่งว่า ถ้าเราจะ ไม่นึกถึงตัวเราเองเลย ไปนึกถึงธรรมะ, ไปนึกถึงคุณค่าของธรรมะ; แล้วก็นึกถึงผู้ที่จะได้รับ คือผู้อื่นแล้ว มันก็สูงส่งอยู่เท่านั้น. เรากลายเป็นของเด็กนึกเดียว ฝากหรือฝากไว้ในนั้น, หรือ แม่

จะคิดเข้าข้างตัวว่า ถ้าโลกนั้นมันพินาศ เราก็ปล่อยให้พินาศด้วย อย่างนี้ ก็ยังได้เหมือนกัน; ไม่ผิด หรือไม่เสียหายอะไร ในภารกิจที่จะช่วยกัน ทุกอย่างทุกประการที่จะช่วยให้โลกนี้มีความรอด หรือปลอดภัย แล้วเป็นอยู่ด้วยสันติ.

ยากมาจึงมีความเห็นว่า เราทุกคนควรจะนึกถึงโลก อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านทรงหวังไว้. เมื่อนึกถึงโลก ก็นึกตามที่เป็นจริง ว่ามันกำลังเป็นอย่างไร? ก็ยวันก็มาพบว่า โลกนี้ยังไม่มีธรรมะครอง. โลกนี้กำลังหมุนไป ตามกระแสของสิ่งที่ไม่เรียกว่าธรรมะ; ถ้าจะเรียกว่าธรรมะ ก็ต้องเรียกว่า ธรรมะคำ หรือธรรมะบาป หรือธรรมะที่นำมาซึ่งความทุกข์; แต่ภาษาธรรมคณาแล้ว ก็เรียกว่า "อธรรม" มากกว่า.

นี่จะต้องทำกันอย่างไร? แต่พิจารณาดูแล้ว ก็เห็นตามทีกล่าวนมาแล้วว่า:--

ข้อแรกที่สุดนั้น มนุษย์กำลังชวนชวชวยไป ในทางที่จะทำโลกให้พินาศ เพราะว่าการศึกษาไม่ถูกต้อง เพราะไม่หะกำลังครอบงำ ฉะนั้น การที่จะแก้ปัญหาข้อนี้เป็นอันดับแรก จึงพึงเร่งไปยังการจัดการศึกษากันเสียใหม่ ให้ถูกต้อง ซึ่งจะมีอะไรบ้าง ก็จะได้พูดกันในวันนี้.

และขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า การบรรยายชุดนี้ จะพูดแต่เรื่องนี้ จนกว่าจะหมดกันทุกแห่งทุกมุม คือ ให้มองเห็นลู่ทางที่จะประพฤติปฏิบัติกันได้ ในลักษณะที่ธรรมะจะมาครองโลก.



[เริ่มการบรรยายตามหัวข้อของวันนี้.]

ข้อที่ว่า จะต้องจัดการศึกษากันเสียใหม่นี้ ถ้าถามขึ้นว่า คืออะไร? ก็ยังตอบกันอย่างไรที่เรียกว่าไม่มีทางผิด หรือว่า อย่างกำปั้นทุบดิน ว่า จัดให้มันตรงกันข้าม จากที่มันกำลังมีอยู่เดี๋ยวนี้ นักตอบได้เพียงเท่านี้ก่อน; แล้วยังไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร แน่แน่นอนลงไปนัก. บอกแต่ว่ามันตรงกันข้าม จากที่เขาจัดอยู่ในเวลานี้; แล้วยังต้องดูว่า เวลาที่มันจัดกันอย่างไร ก็ได้พูดมาเป็นส่วนมากแล้ว. ในการบรรยายครั้งที่แล้วมา.

นี่จึงพูดว่า จัดตรงกันข้าม จากที่เป็นอยู่ในเวลานี้ เพื่อเป็นเครื่องบูชาพระธรรม หรือว่า อารยนาทพระธรรม ให้มาครองโลก. พูดอย่างสมมติก็ต้องพูดอย่างนี้. ถ้าสมมติจริงไปกว่านั้น ก็เพื่อบูชาพระเจ้า ให้พระเจ้ามาโปรดโลก ดับอีกทีหนึ่ง; ต้องทำให้ถูกต้องตามความประสงค์ของพระเป็นเจ้า. หรือว่า ถูกต้องตามความมุ่งหมายของพระธรรม ก็หมายความว่า ไม่จำกัดไปตามหลักการการศึกษาของฝรั่งพวกที่เป็นวัตถุนิยม.

เรื่องฝรั่ง นี้ก็เหมือนกัน; คำนี้หมายถึงพวกที่กัณฑ์คิด เจริญก้าวหน้าแต่ในทางวัตถุนิยมอย่างหลบลูบลับตา จนบอกว่า พระเจ้าตายแล้ว, คือ พระเจ้าไร้ความหมายไร้ค่า โลกนี้ไม่ต้องมีพระเจ้า อะไรทำนองนี้. นี้อย่าไปตามกันพวกนี้ ซึ่งเป็นวัตถุนิยมจัดเกินไป.

ที่นี้ ถ้าจะตอบให้มันรัดเข้ามา ถึงตัวเด็ก ๆ ที่จะรับการศึกษา ก็จะต้องว่า จัดการศึกษาในลักษณะ ที่จะทำให้หัวใจของเด็ก ๆ มันเต็มเปี่ยม

หรือว่ามัน ประกอบไปด้วย หิริ โอตตปิยะ ทมะ สัจจะ ชันตี จาคะ กตัญญู, สี่ห้าอย่างเท่านี้ก็พอแล้ว.

ธรรมะมีมากมาย แต่ที่จำเป็นแก่เยาวชน ที่จะเติบโตขึ้นในอนาคต แล้ว  
อยากจะระบุ :-

หมวดที่ ๑ ธรรมะแรก ก็คือ หิริ และ โอตตปิยะ ให้รู้จักละอายบาป  
หรือกลัวบาป. เดี่ยวนี้ยังไม่ละอายบาป ยิ่งไม่กลัวบาป มากขึ้นทุกที ไม่ถือว่าบาป  
มี; อย่างกับถือว่า พระเจ้าตายแล้ว ก็คือไม่มีใครที่จะมาทำอะไรเราได้ เราทำอะไร  
ความชอบใจได้.

ที่นี้ หมวดที่ ๒ ก็มี ธรรมะอีกหมวดหนึ่ง ซึ่งเป็นการช่วยให้เกิด  
ความสำเร็จ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ชันตี จาคะ ที่เรียกว่า *ขรรยาวสธรรมทั้งสี่ประการ*.  
นี่เป็นเครื่องมือที่ว่า ต้องการจะทำอะไรให้สำเร็จ ก็ให้ใช้เครื่องมือสี่ประการนี้ ;  
แม้ที่พูดแต่อยากจะให้มิหิริและโอตตปิยะ ก็ต้องพยายาม ปฏิบัติธรรมะสี่ประการนี้.

จะทำอะไรทุกอย่างที่เป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ต้องอาศัยเครื่องมือสี่อย่างนี้ คือ  
*สัจจะ - ตั้งใจจริง, ทมะ - บังคับตัวเองให้ทำ, ชันตี - อดทน,* เพราะว่า เรา  
ท้องร้อ ท้องคอย ท้องทน แล้ว *จาคะ - คือ สละสิ่งที่มันไม่ควรจะมีอยู่ในจิตใจ ออก  
ไปเรื่อย ๆ.* ถ้าทำกันอยู่อย่างนี้ ถึงที่ปรารถนานั้น ก็จะต้องได้เป็นแน่นอน.

แล้ว หมวดที่ ๓ ข้อสุดท้าย ก็เป็นเรื่อง กตัญญูกตเวที อีกสักข้อหนึ่ง; โดยไม่คิดว่า เราอยู่ได้โดยไม่ต้องอาศัยผู้อื่น ทั้งทางร่างกาย ทั้งทางจิตใจ ทั้งทางดวงวิญญาณอันเล็กซึ่ง ต้องอาศัยผู้อื่นทั้งนั้น. ต้องรู้จักบุญคุณของผู้อื่น หรือสัตว์อื่น ที่มองเห็นยาก ๆ ก็มี มองเห็นง่าย ๆ ก็มี โดยอ้อมก็มี; แม้แต่คน หนู มด แมลงบางอย่าง ในบางแง่ บางปริยาย มันก็มีบุญคุณแก่มนุษย์ ไม่ควรจะไปฆ่ามัน; อย่างนี้เป็นต้น.

ถ้าเด็ก ๆ มีจิตใจเต็มเปี่ยมไปด้วยธรรมชาติ อย่างนี้ ก็เรียกว่า เรามีการศึกษาอย่างใหม่ อันใหม่ ที่ตรงกันข้ามจากที่กำลังเป็นอยู่. แต่ที่ว่ากันโดยเนื้อแท้แล้ว; ไม่มีธรรมชาติอะไรใหม่, ธรรมชาติไม่รู้จักใหม่ ไม่รู้จักเก่า เป็นของอย่างนั้นเอง. นี่ละเลยกันเสียจน จนกลายเป็นเหมือนกันกับว่า เป็นของใหม่ อย่างนี้เป็นต้น.

นี่คือการศึกษาใหม่ สำหรับยุคที่กำลังจะพิเนาศ; จะต้องศึกษาให้มันตรงกันข้าม จากที่กำลังเป็นอยู่ หรือก้าวหน้า; ไม่ตามกันวัตถุนิยม. ทำให้มีหิริโอตตตัปปะ และธรรมชาติอื่นๆที่จำเป็น ที่โลกจะต้องมี.

สำหรับ หิริและโอตตตัปปะ นี้ จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับที่จะต้องมีในโลก โลกอยู่ได้เพราะธรรมชาติ; ไม่ใช่อยู่ได้เพราะกฎหมาย เพราะอาชญา หรือเพราะการหลอกลวง การจ้าง การอะไรกัน อย่างอื่น; นั่นมันเป็นเรื่องหลอกลวง.

มันเป็นผลของการที่ บรรพบุรุษเขาทำไว้ดี คนในโลกนี้จึงยังมีหิริและโอตตตัปปะ อยู่บ้าง ก็เลยคุ้มครองโลกมาได้โดยไม่รู้สีกตัว; แล้วคุณเวลานี้ก็อวดที่ เราอยู่ไปตามความรู้สึกสามัญสำนึกของเรา มันก็ถูกต้อง ทำโลกให้สงบร่มเย็นอยู่.

แต่ที่จริงตลอดเวลาที่โลกมีความสงบวิงวั้นนั้น มันหมายความว่า มีสิ่งที  
เรียกว่า หิริ และ โอตตปิยะ ที่บรรพบุรุษเคยมีอยู่ในสายเลือด ทำสืบ ๆ ต่อกันมา  
ถ่ายทอดกันมา เป็นเครื่องช่วยให้โลกนี้เยือกเย็น; เพิ่งจะมาหายไปเมื่อไม่นาน  
นี้เอง ก็เลยต้องหันหลังกลับไปใหม่ อย่างที่เรียกว่า "ถอยหลังเข้าคลอง". เคียวนี  
ทำกัน ไปจนออกนอกคลองแล้ว เป็นเรื่องบ้า ๆ บอ ๆ . เผลอโผล่ออกไปนอกคลองแล้ว  
ก็ต้องถอยหลังกันเสียที ให้ลงคลอง, ก็ให้ลงร่องลงรอย; แล้วจะได้เดินไปตาม  
คลอง คือโลกนี้จะไปสู่ความสงบสุข หรือสันติ.

นี่เป็นความมุ่งหมายของการจัดการศึกษากันเสียใหม่ เพื่อให้ธรรมะมา  
ครองโลก. **ต่อไปนี่จะได้พูดให้ละเอียดออกไป เป็นข้อ ๆ เช่นจะตั้งปัญหา  
ขึ้นว่า การศึกษานี้คืออะไร?**

.....

### จะจัดการศึกษาใหม่ ต้องรู้ความหมายของการศึกษา.

เมื่อถามว่า **การศึกษาคืออะไร?** พวกนักการศึกษาในโลกนี้ก็ตอบได้  
มากมายจนเวียนหัว : คนหนึ่งก็ตอบอย่างหนึ่ง, ยุคหนึ่งก็ตอบอย่างหนึ่ง, ยุคหนึ่ง  
ก็ตอบอย่างหนึ่ง, จนมากมายจนเวียนหัว. แต่ในที่สุดก็พอสรุปได้เป็นใจความ  
สำคัญว่า :-

การศึกษานี้ มุ่งหมายให้เยาวชน มีสติปัญญา ความเฉลียวฉลาด  
พอที่จะดำเนินอาชีพ หรือชีวิตของตน ให้พ้นจากความยากลำบากไปได้. หรือจะให้

ถึงลง ไปอีกหน่อย ก็ว่า เพื่อจะ พัฒนาสังคมมาเรื่อยๆ เลวๆ ต่ำๆ นั้น ให้มันดีขึ้น, เป็นสติปัญญาที่ขึ้นมา เอาไปใช้อะไรก็ได้.

ความรู้อันนี้ สติปัญญาอันนี้ เอาไปใช้เพื่อประโยชน์อะไรก็ได้;

แต่ในที่สุดก็ใช้เพื่อทำมาหากิน, แล้วก็ในที่สุดจริงๆ ก็เพื่อความก้าวหน้าในทางวัตถุ เป็นวัตถุนิยม เจริญขึ้นที่ท่าโลกนี้ให้วินาศ อย่างที่เห็นๆ กันอยู่. แต่เขาก็ได้ให้คำจำกัดความไว้ที่ว่า “การศึกษาเพื่อความรอคอยได้ของมนุษย์”; แต่แล้วก็ไม่ถึงถึงความรอคอยในทางวัตถุทางร่างกาย เสียมากกว่า. เขาสอนกันแต่อย่างนั้น โลกนี้จึงมีความรอคอยในทางร่างกาย, แล้วก็รอคอยมาก เทลิกเบียดเบียนไป จนกลายเป็นปัญหาอย่างอื่น เป็นความทุกข์อย่างอื่นขึ้นมา.

นี่การศึกษาไม่พอ ที่จะทำโลกนี้ให้มีสันติ; ไม่ต้องไปคาดคะเน หรือว่า ไปอ้างเหตุผลอะไรกันที่ไหน ก็ดูเวลานี้ ซึ่งเขาก็ อวดกันว่า การศึกษากำลังเจริญที่สุด. พวกเขาเป็นผู้จัดการศึกษากำลังอวดว่า เจริญที่สุด. พวกเขาไปเตือนแล้วเขาก็ไปตามเขา ว่ากำลังจะเจริญตามเขา ว่าโลกนี้มันกำลังเจริญด้วยการศึกษา; แต่ผลของมัน ก็ออกมาในลักษณะที่ว่า โลกนี้กำลังยุ่งยากลำบากยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน. ในส่วนน้อยๆ ย่อยๆ นี้ก็ลำบาก, ส่วนตัวบุคคล นี้ก็ลำบาก, ส่วนประเทศ นี้ก็ลำบาก, ทั้งโลกนี้ก็ลำบาก, ยิ่งลำบากมากขึ้น; ไม่เห็นว่าตรงไหนมันมีความลำบากน้อยลง; ฉะนั้นการศึกษาที่กำลังมีอยู่ ก็พิสูจน์ตัวมันเองว่า มันยังไม่ถูกแน่ เพราะว่า ยิ่งนับวัน ก็ยิ่งไกลต่อสันติภาพ.

นี่ ถ้าว่าให้พวกเขาพุทธบริษัท เป็นผู้ตอบปัญหาหนักันบ้าง เราก็จะไม่ตอบอย่างนั้น เพราะว่า จะตอบตามทัศนคติของพุทธบริษัท. มองสิ่งต่างๆ ในสายตา

ของพุทธบริษัท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มองการศึกษาศาสนาวิธีการของพุทธบริษัท เราจะตอบไปในทางที่ว่า การศึกษานั้นมันคือ การยกสถานะทางวิญญาณของคนในโลกให้สูงขึ้น.

สถานะทางวิญญาณของคนในโลกตกต่ำ ด้วยอำนาจของกิเลส ของโมหะ ของอวิชชา ของความสับสนหลง จนเกิดกิเลสปลุกย่อยอีกมากมาย ต้องมีการยกจิตใจ หรือวิญญาณของมนุษย์ในโลกให้สูงขึ้น คือ อย่าให้กิเลสเหล่านั้นครอบงำได้. นี่คือการศึกษา ในทัศนะของพุทธบริษัท; ไม่พูดถึงร่างกาย โดยเอาร่างกายเป็นสิ่งที่เกินไปตามอำนาจของจิต, แล้วจิตก็เป็นไปตามอำนาจของความรู้ วิชาความรู้ ศักดิ์ปัญญา ซึ่งจะเรียกในที่นี้ว่าวิญญาณ; ฉะนั้นจะเป็นการยกดวงวิญญาณของสัตว์ให้สูงขึ้น.

เรื่องวัตถุนั้นเกือบจะไม่ต้องพูดถึง เพราะมันเพื่อแล้ว, แล้วจึงมาทำให้เรื่องทางจิตทางวิญญาณกระทบกระเทือน หรือว่าตกต่ำ; เพราะ เรื่องทางวัตถุนั้นมันล่อลวงคนในโลกได้ดีที่สุด เรื่องทางจิต ทางวิญญาณนี้ มันไม่ล่อลวง มันจึงมีอำนาจน้อย.

นี่เรียกว่า จำกัดความลงไปได้ว่า การศึกษาคือการยกสถานะทางวิญญาณของคนในโลก ให้มันสูงขึ้นๆ; กิเลสครอบงำไม่ได้ ไม่หลงตัววัตถุ ไม่ทำลาชวัตถุเปล่าๆ ไม่ทำลาชการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ที่เป็นธรรมะนั่นด้วย. โลกก็มีสันติ, การศึกษาก็เพื่อโลกมีสันติ, ด้วยเหตุที่มนุษย์มีจิตใจสูงขึ้นๆ. เมื่อจิตใจสูงขึ้นจริงแล้ว ก็ทำอะไรถูกเอง และก็ไม่ทำให้มากเกินไป แล้วก็ไม่ว่าในสิ่งที่ไม่จำเป็น เพราะความสับสนหลงในเรื่องทางวัตถุเหล่านั้น.

### การศึกษาที่แท้ ควรจะเป็นการยกสถานะทางวิญญาณ.

ทีนี้ **ข้อที่หนึ่ง** จะพูดต่อไปอีก ให้มันชัดขึ้นไปอีก ว่าการศึกษาคืออะไร? การศึกษาก็คือ การที่พ่อแม่ หรือครูบาอาจารย์ หรือว่า พระเจ้า พระสงฆ์ ทำการ ยกสถานะทางวิญญาณของคน ให้สูงขึ้น.

บิดามารดา เป็นผู้ยกสถานะทางวิญญาณของลูก ตั้งแต่แรกมาทีเดียว ถ้าเป็นพ่อแม่ที่ดี; ถ้าไม่เป็นพ่อแม่ที่ดีก็ไม่ต้องพูดถึง; เพราะว่ามันไม่ใช่พ่อแม่ เพราะว่าไม่ได้ทำหน้าที่ของพ่อแม่. ถ้าทำหน้าที่ของพ่อแม่ ก็จะเป็นการยกฐานะทางวิญญาณของทารกน้อย ๆ นั้น ให้สูงขึ้น.

ตามหลักพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า บิดามารดาเป็นอาจารย์คนแรก เรียกว่า **บูรพาจารย์**ของคน แล้วยังเป็นอะไรอีกมาก; แต่ที่ว่าสำคัญนี้ เป็น**บูรพาจารย์** มีความหมายว่า ยกวิญญาณของทารกให้สูงขึ้น.

นี่มีความหมายว่า เป็นพ่อแม่ที่ดี ถูกต้องตามกฎหมายแท้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามหลักธรรมะในพระพุทธศาสนา. ฉะนั้น เพียงแต่ทำกิริยาท่าทางให้ดู ก็จะมียกวิญญาณของทารกน้อย ๆ ให้สูงขึ้นมา; เมื่อพูดจาพรั่สาธอนเอาใจใส่ ก็ทำให้เกิดแสงสว่างขึ้นในจิตใจของทารก จนกระทั่งเป็นเด็กรู้เขารู้เรา เป็นเด็กที่ดี.

เดี๋ยวนี้ก็เลยกันมาก เพราะไปเป็นทาสของวัตถุนิยม. พ่อต้องไม่ทำงานหาเงิน นี่ลูกต้องแล้ว; แต่ถ้าแม่หึงลูกไปเสียด้วย ไปหาเงินอีกเหมือนกัน มันก็ผิดแน่. เพราะว่าวิญญาณของลูกนี้ มันจะถูกภูตผีปีศาจคว้าเอาไป กลายเป็น

ไม่ใช่ลูกมนุษย์; แม้จะไปฝากไว้ที่โรงเรียน เขาก็สอนกันแต่เรื่องวัตถุนิยม ก็ตกไป เป็นมหาสของภุมพีสึกอีกชนิดหนึ่ง, แม้ว่าเรียนไปถึงชั้นมหาวิทยาลัย ก็เป็นมหาสของ วัตถุนิยม แล้วก็เป็นมหาสของอื่น ๆ แทรกเข้ามาอีกมาก ไม่เป็นมนุษย์ที่ประกอบไป ด้วยมนุษยธรรม ที่จะทำความสงบรำงับ.

ฉะนั้น การศึกษานั้นคือ สิ่งที่พ่อแม่จะต้องทำ เพื่อยกฐานะทางวิญญาณ ของทารกให้ดีขึ้น แล้วก็เป็นสิ่งที่ ครูบาอาจารย์ที่โรงเรียน ที่วัด ที่ไหน ก็จะต้องทำ.

เดี๋ยวนี้เมื่อ ความนิยมมันเปลี่ยนไป แม้แต่บิดามารดาที่ยังต้องการให้ สอนอย่างอื่น ไม่ต้องการให้สอนไปในทางที่ให้มีจิตใจสูง ประกอบไปด้วยธรรมะ, เขาก็ต้องการสอนหนังสือ รู้หนังสือเร็ว ๆ ประกอบวิชาชีพได้เร็ว ๆ ไปหาเงินหาเกียรติ อะไรได้เร็ว; เป็นเสียอย่างนี้ ก็เลยไม่มีการสอนในเรื่องที่จะทำจิตวิญญาณให้มันสูง, มันก็ซาลไป.

ที่นี้มาบวชมาเรียนก็เป็นหน้าที่ของพระเจ้าพระสงฆ์ อุปัชฌาจารย์ จะต้องยกสถานะทางวิญญาณของกุลบุตรนั้น ให้สูงขึ้น ก็ไม่ได้ทำ, หรือไม่ได้ ทำเสียเลย เพราะกุลบุตรนั้นก็ไม่ต้องกรอย่างนั้น; พ่อแม่ของกุลบุตรนั้นก็ไม่ต้องกร อย่างนั้น. บางทีอุปัชฌาจารย์เสียเองนั่นแหละ ก็ไม่ได้ต้องการอย่างนั้น; เป็น ผู้ที่มีความเข้าใจเป็นอย่างอื่น ลืมตัวกันไปหมด; ต้องการอย่างอื่น ก็คือไปเป็นมหาส เป็นบ่าวของวัตถุนิยมนั่นอีกเหมือนกัน.



ก็เป็นอันว่า ไม่มีการศึกษาเลย, คือไม่มีการยกสถานะทางวิญญาณของคนที่เกิดมานานให้สูงขึ้นในระดับพ่อแม่ก็ดี ระดับครูบาอาจารย์ ก็ดี ระดับพระเจ้า พระสงฆ์ ในชั้นสุดท้ายนี้ ก็ดี.

การศึกษา ต้องเล็งถึงสิ่งดังกล่าวมานี้ ไม่ใช่ให้รู้หนังสือ. การให้รู้หนังสือนั้น เคียงวันเขาทำกันเก่งจนพอ จนเป็นคนฉลาดที่จะเป็นผู้ทำลายโลก เคียงวันมีวิชาความรู้ทางหนังสือ ทางเทคโนโลยี ทางอะไรต่างๆ มากมาย จนถึงกับสามารถเป็นผู้ทำลายโลกกันได้ด้วยกันแทบทุกคน; แต่เรื่องทางจิต ทางวิญญาณนั้น ไม่มี, ก็เลยต่ำ.

ถ้าจะพูดให้ชัดกว่านี้อีก ก็ต้องพูดว่า ธรรมะนั้นแหละเป็นสิ่งที่ยกสถานะทางวิญญาณ ของคนเราให้มันสูงขึ้น ทั้งโดยส่วนบุคคล และโดยส่วนสังคม. แต่ว่าธรรมะนั้น มันต้องอยู่ที่บุคคลจัก หรือกระทำ มันจึงจะมายกฐานะของจิตของวิญญาณของคน ให้สูงขึ้น. เพราะฉะนั้นการยกฐานะทางวิญญาณนี้จะต้องทำทั้งในฝ่ายที่เป็นความรู้ คือศึกษาให้รู้. เช่นเรียนปริยัติธรรมสมควร, แล้วก็ปฏิบัติ นี้ต้องทำกันจริงๆ มาก; ให้มีผลเกิดขึ้นมาจริงๆ จึงจะเป็นการยกสถานะทางวิญญาณของคนได้จริง. เพียงแต่เรียนรู้ ก็ไม่มีความสูงทางวิญญาณ, หรือมีกัณหาหวั.

การปฏิบัติ นั้น ถ้าปฏิบัติไม่สำเร็จ มันก็ยังไม่ได้รับผลตามที่ต้องการ; แต่อย่างน้อยก็ยังดีกว่าที่ไม่มีการปฏิบัติ มันคงจะมีผลบ้าง; ที่จะไม่มีผลเสียเลยนั้น เป็นไปไม่ได้. **จะต้องปฏิบัติให้ถึงที่สุด;** นี้มีผลเป็นการยกฐานะทางวิญญาณ. ต้องมีผลในวัณคืน ทุกวันทุกคืน อยู่เป็นประจำ ที่เรียกว่าในชีวิตประจำวัน ไม่มีว่างวัน.

นี่คือ การศึกษา ตามความหมายของพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาที่ไม่ใช่ของมันอยู่ในโรงเรียน; แต่เป็นการศึกษาที่จะต้องปฏิบัติอยู่ที่ กาย วาจา ใจ ท่านเรียกว่า ไตรศึกษา หรือ ไตรสิกขา คือ *ศึกษาสามอย่าง*; เรียกว่า *ศีล สมาธิ ปัญญา* มันกระทำการไปที่ กาย วาจา และใจ; ให้มีลักษณะอย่างนั้นๆ เรียกว่าศีล, อย่างนั้นๆ เรียกว่าสมาธิ, อย่างนั้นๆ เรียกว่าปัญญา. นี่คือการศึกษานี้ แล้วก็ต้องทำอยู่ที่เนื้อที่ตัว แล้วก็ทำตลอดเวลาด้วย การศึกษานี้คืออย่างนี้.

ที่นั่นนักศึกษาในโลกนี้ หรือโดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักปรัชญาทางการศึกษาของโลกนี้ เขาไม่เคยศึกษกันอย่างนี้ ไม่เคยมองกันอย่างนี้; มีแต่จะทำให้เด็กรู้หนังสือเร็วๆ แล้วก็รู้อย่างวิธีที่สนุกสนาน ไม่ต้องเคารพครูบาอาจารย์. ต่อไปก็อาจจะนั่งไหว้คู่ที่.วิ. แทนอาจารย์ เพราะไม่ต้องเรียนกับอาจารย์ ก็ได้. ถ้าอยากจะให้หัวอาจารย์สักที ก็ไหว้คู่ที่.วิ. คู่วิทยุ เป็นต้น; เพราะว่าเขากำลังจะเรียนทางวิทยุทางที่.วิ.กัน โดยจะไม่ต้องใช้ครูบาอาจารย์ก็ได้ ในอนาคตนี้. แต่ในที่สุด มันก็ไม่มีผลทางจิตใจ มีความรู้ที่เหลือเพื่อแล้วก็เพื่อ เพื่อจนเขาฆ่าตายตัวเอง.

ฉะนั้น รู้จักแยกสิ่งๆ ที่เรียกว่า การศึกษา ตามแบบของพุทธบริษัท ออกมาเสีย จากการศึกษาตามแบบของชาวโลกแห่งยุคปัจจุบัน; ที่เรียกว่ายุคปรมาณู หรือยุคบึงบองนี้ มันต่างกันดิบ.

สรุปก็คือว่า การศึกษาที่แท้จริง ต้องเป็นการยกฐานะทางวิญญาณของคนที่อยู่ตลอดเวลา.

ที่นี้ การศึกษายุคปรมาณู ยุคป้องกัน มันไม่ยก มันกลับกดให้จมลงไป  
ในทิวแห่งกิเลส แห่งการเห็นแก่ตัว แห่งการเบียดเบียนผู้อื่น; เป็นอย่างตรงกัน  
ข้าม อย่างนี้. ฉะนั้นที่อาตมาว่า เรา จะต้องจัดการศึกษากันเสียใหม่นั้น ก็  
หมายถึง จัดการศึกษาตามแบบของพุทธศาสนา หรือว่าของธรรมชาติที่ถูกต้อง  
แล้วของศาสนาอะไรก็ได้ ให้มันมีจิตใจสูงขึ้นก็แล้วกัน.

.....

ที่นี้ ก็มาถึงคำศัพท์ไป ข้อที่ ๒ ที่เรียกว่า วิทยญาณมันสูง นั้นมันสูง  
อย่างไร? อย่างไรเรียกว่า วิทยญาณสูง? อย่างจะระบุไว้ วิทยญาณสูงนั้นไม่  
ตะกตะไม่ตะกถาม ในเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ.

มันจะไม่นำพังกก็ได้ แต่ว่า พิจารณาแล้ว ไม่เห็นว่ามีความหมายอื่นคิดไป  
จากนี้. ถ้าวิทยญาณสูง วิทยญาณนั้นจะไม่ตะกตะตะกถาม ในเรื่องกิน เรื่อง  
กาม เรื่องเกียรติ สามอย่างนี้ เราเคยเรียกกันสั้นๆว่า สาม ก. สาม ก. คือกิน  
คือกาม คือเกียรติ, สาม ส. คือ สะอาด สว่าง สงบ; สามคู้่นั้นมันเป็นข้าศึก  
แก่กัน, เคี้ยวมันเป็นเรื่องสาม ก.

เรื่องที่ ๑ ตะกตะตะกถามในเรื่องกิน หมายความว่า เตาที่จำเป็น  
ที่จะต้องมีอาหารการกิน มีเครื่องนุ่งห่ม มีอะไรอาศัยใช้สอย ก็ตะกตะตะกถาม; แทน  
ที่จะเป็นวัตถุจำเป็น มันกลายเป็นวัตถุเหลือเฟือ พุ่มเพื่อย พุ่มเพือ ชันมา ที่ว่าตะกตะ  
ตะกถาม.

เรื่องกินอาหารนี้ ไม่ได้กินอย่างอาหารกันเสียแล้ว มันกินอย่างกินเหยื่อ  
กินของเอร์ดีอว้อย สุนัขกสนาน ประคับคดแก่ง ซึ่งล้วนแต่เป็นการห้ามไว้ ใน  
พระพุทธานิเทศสำหรับภิกษุที่จะบริโภคน้ำจืด ๔.

นี่ชาวโลกสมัยใหม่นี้ เขาก็มีอะไร ก็คิดดู เรื่องกิน เรื่องใช้เรื่อง  
สอย เรื่องอะไรต่างๆ นี่ ก็เกือบจะเป็นของทิพย์ หรือว่าของในเมืองสวรรค์ไปแล้ว  
ก็ยังไม่พอ ยังอยากจะเปลี่ยนกันเรื่อย: จะเปลี่ยนเตียงนอน หรือว่าจะเปลี่ยน  
รถยนต์ จะเปลี่ยนอะไรกันเรื่อย อย่างที่เรียกว่า สุขชีวิตจิตใจ นี่เรื่องกินก็ทะลอะ  
ทะลกลามอย่างนั้น.

**เรื่องที่ ๒** สูงไปจากเรื่องกิน ก็เป็นเรื่องกามารมณ์. กามารมณ์ระหว่าง  
เพศ ก็กำลังลุดประคินฐุกิดขึ้นมา: ให้มันมีความกระตุน หรือว่ามีความรู้สึกอะไร  
รุนแรง เพื่อให้จิตใจมันไม่ลุ่มหลง ให้หนักไปกว่าแต่ก่อน จนไม่มีสิ่งที่เรียกว่า  
ลตามกอนาจาร, จนไม่มีสิ่งที่เรียกว่า ความถูกต้องในทางกามารมณ์: ก็มันยิ่งมาก  
ก็ว่ายังถูกต้อง, ยิ่งมีความบ้าหลังมาก ก็ยังเป็นความถูกต้อง เลยมีความทะลอะ  
ทะลกลามในเรื่องกามารมณ์. แม้กินจะมีอายุมาก จะแก่แล้ว ก็ยังมีวัตถุบ้จ้าย อุปรกรณ์  
จะช่วยแก้ไขให้มันมัวเมาในกามารมณ์ได้จนกระทั่งตายก็มี.

**เรื่องที่ ๓** ก็คือเรื่องเกียรติ, เกียรติในที่นี้ หมายความว่า ความ  
รู้สึกที่รู้สึกว่าเป็นเกียรติ มีได้จากการทำความดีก็มี จากการทำความชั่วแล้วมัน  
ไม่มีใครรู้สึกมี; แล้วมันเป็นสิ่งที่ทะลอะทะลกลามไปเหมือนกัน, แล้วเป็นสิ่งที่รู้สึกได้  
ตามอำนาจของสัญชาตญาณ. เราจะเห็นสัตว์เช่น สุนัข และแมว เป็นต้น หรือ  
โดยเฉพาะได้: ถ้ามันเกิดรู้สึกว่ามันชนะ หรือมันมีเกียรติ หรือมันอะไร มันก็ตีปีก  
มันก็แสดงอาการเป็นผู้มีเกียรติขึ้นมาเหมือนกัน.

แต่เนื่องจากเกียรติมันเป็นเครื่องมือ สำหรับจะไร้หนากาม หรือไร้หาคินอะไรก็ได้ ก็เลยยิ่งหลงไหลถื่นใหญ่, กระทั่งว่า เกียรติปลอมๆ ก็เอา; เพราะวาทะเกียรติปลอมๆ นั้นยิ่งสำคัญนัก ยิ่งเอาไปไร้หาคิน หากาม อะไรได้ดีกว่า. คนในโลกเวลานี้จึงชอบเกียรติปลอม คือไม่ใช่เกียรติ แต่ในนามของเกียรติกันมากขึ้น แล้วถึงขนาดที่เรียกว่าตะกตะกลาม.

ถ้ามีการตะกตะกลามในเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ ตามอย่างนี้แล้ว เรียกว่า วิญญาณนั้นต่ำทราม วิญญาณนั้นลงในแหวงแห่งกิเลส ไม่ใช่วิญญาณสูง; จึงบัญญัติลักษณะของวิญญาณที่สูงว่า มันไม่มีการตะกตะกลาม ในเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ ให้มันเป็นที่เข้าใจง่าย. จิตใจมันก็สูงอยู่เหนือสิ่งเหล่านี้ สิ่งเหล่านี้มันเหมือนกับโคลน หรือเลน หรือของสกปรก มันอยู่ในที่ต่ำ มันก็ไม่ขึ้นมากพอจะจับได้; ฉะนั้นจึงมีจิตสมกับการที่จะเรียกว่ามนุษย์ ซึ่งแปลว่าสัตว์มีใจสูง.

คำว่า "มนุษย์" นี้แปลว่า มีใจสูงอยู่ในตัว แปลอย่างอื่นก็ได้ แต่ว่าความหมายทั่วๆ ไปหาว่า มีใจสูงอยู่นั้นแหละ; มนุ แปลว่า ใจ, อุษะ หรือ อุษยะ ก็ตาม แปลว่า สูง, เขาวิเศษณะไว้ข้างหลัง ในกรณีอย่างนี้ ก็แปลว่า มีใจสูง. ถ้าใจต่ำก็ไม่ใช่มนุษย์; ถ้าใจสูงคือวิญญาณสูง ก็เป็นมนุษย์.

บางทีก็แปลว่า ลูกหลานของมนุ; มนุ ก็แปลว่า มีใจสูง หรือ มีสติปัญญา มีความรู้ ลูกหลานมนุ ก็คือลูกหลานของคนที่มีใจสูงนั่นเอง. ไปๆ มาๆ ก็เอาความสั้นๆ ว่า มนุษย์นี้แปลว่าสัตว์ที่มีใจสูง. ฉะนั้นจึงต้องไม่หลงจนตกต่ำลง ไม่อยู่ให้เขี่ยคอม มีกามเป็นต้น.

นี่ข้อแรกว่าจะไม่ตะกละตะกลามในเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ;  
นี้วิญญาณสูง.

นี้แสดงโดยผล วิญญาณสูงก็คือพ้น หลุดพ้นจากความผูกพันในทาง  
วิญญาณ, ไม่มีอะไรผูกพันทางวิญญาณ; หมายถึงว่าไม่มีตัวตน, วิญญาณ  
ถูกผูกพันนั้นคือความทุกข์; ถูกผูกพันด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง ความ  
เกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความอะไรทั้งๆนี้ เลยรวมอยู่ที่ความยึดมั่นว่า  
ตัวกู วัวของกู; นี้คือความผูกพันของวิญญาณ.

ถ้าใจสูงหมายความว่าหลุดออกมาจากความผูกพันเหล่านี้ทั้งหมด;  
แล้วมีความพักผ่อนในทางวิญญาณ เพราะหลุดพ้น; หลุดพ้นออกมาจากความผูกพัน  
ทางวิญญาณ แล้วก็จะมีส่วนคือการได้รับความพักผ่อนในทางวิญญาณ.

เรานึกดูก็แล้วกัน ถ้าเรามีกิเลสตัวนั้น มีกิเลสตัวนี้ ผูกพันอยู่กับสิ่งนั้น  
สิ่งนี้; มันก็เหมือนกับว่าวิญญาณนี้ไม่เคยพักผ่อน ไม่เคยนอนหลับ มันถูก  
ทิ้งถูกระชาก ถูกแสตเผา ทิ่มแทง ร้อยรัดไปเสียเรื่อย.

เมื่อมีความพักผ่อนทางวิญญาณนี้จึงจะมีจิตใจสูง แล้วสมกับการที่ว่า มัน  
เกิดมาเพื่อเป็นมนุษย์. เกิดมาเป็นมนุษย์คือเกิดมาเพื่อใจสูง ก็พ้นจากความผูกพัน;  
ก็ได้รับการพักผ่อนทางวิญญาณ; นี้เรียกว่าใจสูง. เข็มคำว่า อวิยะ หรือ อารยะ  
เข้าไปก็ได้ เป็นผู้ประเสริฐกว่าธรรมดา เพราะว่าเขาได้รับความพักผ่อนทางวิญญาณ.

ฉะนั้นถ้าท่านผู้ใดยังไม่ได้รับความพักผ่อนทางวิญญาณ ก็ขอให้รู้ไว้เถอะ  
ว่า ; ตัวของนั้นยังไม่เป็นมนุษย์ในความหมายที่ถูกต้อง ยังมีใจต่ำ อยู่ภายใต้ความ  
บีบคั้น ท่วมทับ เสดาตของสิ่งที่มีนเป็นกิเลส.

.....

ทั้งเรื่องของตัวหมดแล้ว ข้อที่ ๓ ก็จะต้องระบุว่า วิญญาณสูง  
จิตใจสูงนั้น จะเลยไปถึงเห็นแก่ผู้อื่น.

เมื่อตัวได้รับความพักผ่อนแล้ว ไม่มีความหิวกระหายทะลกลามในสิ่งใดแล้ว  
เป็นความพักผ่อนอย่างยิ่งแล้ว ก็มีโอกาศที่จะนึกถึงผู้อื่น. การเห็นแก่ผู้อื่นนี้  
ช่วยจำไว้ด้วย อย่าเอาไปทั้งเสียที่ไหน เรื่องของตนจะเสร็จแล้วหรือไม่เสร็จแล้วก็ตาม  
ข้อนี้ถึงผู้อื่นด้วย ; แต่เดี๋ยวนี้เราหมายความว่า เรื่องของตนเสร็จแล้ว ก็ควร  
จะนึกถึงผู้อื่นทันที.

พระพุทธรเจ้าเป็นบุคคลผู้นึกถึงผู้อื่นก่อนพระองค์. ไปสอบสวนดูในพระ  
พุทธภาษิตทั้งหลาย การตั้งปณิธานเพื่อเป็นพระพุทธเจ้านั้นเป็นเรื่องเพื่อผู้อื่น  
ยิ่งกว่าเพื่อพระองค์ ; ฉะนั้นจึงยอมลงทุนมาก คือบำเพ็ญบารมีมากเพื่อจะให้ไต่แก่  
ผู้อื่น. ถ้าต้องการเพื่อตัวคนเดียวแล้ว ไม่ต้องบำเพ็ญบารมีมากถึงขนาดนั้น.

ฉะนั้นการนึกถึงผู้อื่นนั้น แม้จะนึกถึงตั้งแต่ที่แรกไปก็ได้ ; แต่เดี๋ยวนี้  
เราเขาเห็นว่า เรื่องของเรานั้นพอ พอสมควรแล้ว พอได้พักผ่อนแล้ว ก็นึกถึง  
ผู้อื่น. นึกถึงผู้อื่นอย่างไม่น้อยกว่านึกถึงตัว หรือว่า นึกถึงผู้อื่นยิ่งกว่าตัว

หรือว่านึกถึงผู้อื่นหมดเลย หมดเลยเรื่องของเราไม่นึก อย่างนึกทำไม่ได้. ไปลองดู  
เกาะไม้ค้ำบางทีมันจะเจริญเร็วกว่าเสียอีก.

นึกถึงผู้อื่นไม่น้อยกว่าที่นึกถึงตัว นี้ควรจะทำให้ แม้ว่าเรายังไม่ถึง  
ที่สุด ก็ยังไม่เป็นพระอรหันต์; หรือว่ายังไม่รวยเป็นมหาเศรษฐีอะไรก็ตาม มันก็  
นึกถึงผู้อื่นได้ อย่างที่เรียกว่าไม่น้อยกว่าตัว. นี้จะเป็นการพักผ่อนทางวิญญาณ.  
ถ้านึกถึงแต่เรื่องตัวเรื่อย มันจะเพิ่ม ๆ ๆ ความเห็นแก่ตัว; แล้วยากที่จะมี  
ความพักผ่อนทางวิญญาณ. เรื่องนึกถึงผู้อื่นนี้เป็นยาแก้กัน จะทำให้เกิดความเห็น  
แก่ตัวนั้นน้อยลง ๆ ๆ หรือสลายไปในบางครั้ง บางคราว มันก็ได้พักผ่อน, มันได้พัก  
ผ่อน; คล้าย ๆ กับเป็นสุขอย่างยิ่ง เพียงแต่ว่ายังไม่เด็ดขาด ยังกลับมาไปกลับมา.

ถ้าว่านึกถึงผู้อื่นยิ่งกว่าตัว นึกเป็นอุบายอันหนึ่ง เพราะว่าคนเรามัน  
มักจะเห็นแก่ตัว; นึกให้มากไว้ เมื่อมันรู้ไหลเสียบ้าง มันก็ยังจะพอดี. หรือถ้านึก  
ถึงผู้อื่นหมดเลย ก็ยิ่งเก่งมาก แต่คนเห็นแก่ตัวเขาไม่ยอม; เพราะว่าเขาชี้ขาด.  
ที่จริงไม่ควรจะชี้ขาด ถ้านึกถึงผู้อื่นทั้งหมด; นั่นมันทำมาก แล้วมันก็ได้แก่ตัวก่อน,  
ก่อนกว่าที่จะไปได้แก่ผู้อื่น.

เพราะว่าเราเป็นผู้ทำ; แม้ว่าเราจะทำอย่างช่วยเขา เราก็ได้ภารกระทำ  
หรือได้ผลการกระทำนั้นก่อนเสมอ. แต่ว่าไม่ควรจะตั้งใจนึกที่ไม่ชื่อ, ไม่ชื่อตรง  
แบบนั้น. ถ้าว่านึกถึงผู้อื่น ก็ขอให้นึกถึงผู้อื่นจริงๆ; ที่มันจะมาหาตัวนั้น  
มันมาของมันเอง, มากก็ได้ไม่มากก็ได้. นี้เรียกว่ามันมีวิญญาณสูง.



การศึกษาเป็นสิ่งที่ทำให้สถานะทางวิญญาณสูง วิญญาณสูงต้องไม่ตะกละตะกลามเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ อย่างคนธรรมดาที่ต่ำ แล้วก็ได้รับความหลุดพ้น พักผ่อนในทางวิญญาณ สมกับคำว่าเป็นมนุษย์, แล้วก็มีโอกาสที่จะนึกถึงผู้อื่น. ทั้งหมดนี้รวมกันแล้ว เรียกว่าวิญญาณสูง จิตใจสูง นี่ตามหลักของพุทธศาสนา ที่เราจะถอดรูปออกมาได้.

เดี๋ยวนี้ในโลก การศึกษาเขาไม่ได้ต้องการอย่างนี้, เขาไม่ได้ต้องการพักผ่อนอย่างนี้; เพราะเขาต้องการจะตะกละตะกลามมากขึ้น ไม่รู้จักละอาย. นี่มันเดินกันคนละทางอย่างนี้. นักปรัชญาการศึกษาของโลกปัจจุบันจึงมุ่งไปอย่างอื่น มีอุดมคติอย่างอื่น วางรูปกฎของปรัชญา ซึ่งเป็นเพียงความคาดคะเน; เป็นเรื่องพูดแค่ปากทั้งนั้น จะวางอย่างไรก็ได้ ยังเป็นเรื่องปรัชญาแล้วมันเป็นเรื่องพูดเท่านั้น.

เดี๋ยวนี้เราไม่ต้องการเป็นแค่เพียงเรื่องพูด ต้องการเป็นเรื่องทำจริง แล้วก็เป็นเรื่องที่ว่ามีเหตุผลแสดงอยู่ชัดเจนอย่างเรื่องวิทยาศาสตร์; เพราะเราไม่ชอบปรัชญา ซึ่งเป็นเรื่องลมๆ แล้งๆ ไม่มีตัวมีตน. และเราชอบอย่างวิธีวิทยาศาสตร์ ก็คือมีข้อเท็จจริงที่เห็นชัดอยู่ แล้วก็ทำได้จริงๆ เหมือนกับทำแก้วกุด.

ทั้งหมดนี้เราเรียกว่า วิญญาณสูง เป็นผลของการศึกษา ที่เป็นไปตามทัศนคติอันแท้จริงของพุทธบริษัท; แล้วก็ยังจะออกเลยไปถึงว่า ที่ว่าของพุทธบริษัทนี้คือของธรรมชาติ, ของธรรมชาติที่แท้จริง ที่ตายตัว ที่เด็ดขาดอยู่ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ.

ที่นั่นข้อต่อไป ขอบทสี่ ก็อยากจะพูดถึงคำว่า การศึกษาสูง เมื่อรู้ว่า  
 วิทยุญาณสูงเป็นอย่างไร แล้วก็มาได้จากการศึกษา ก็ต้องมีภาระหนักถึงการ  
 ศึกษาที่สูง.

การศึกษาที่สูง ก็คือการศึกษาที่ถูกต้อง. พอพูดว่าศึกษาเฉยๆ มัน  
 พร่า มันไม่ค่าก็ได้; ยิ่งไปอยู่ในมือของพวกวัตถุนิยมแล้ว มันค่าไม่มาก. เมื่อการ  
 ศึกษาสูง ก็ต้องมีความถูกต้องหลายประการ แสลงอยู่ในตัวมันเอง ว่าสูงจริง.

อย่างแรกที่สุด อยากรจะระบุว่า เรียนรู้แต่สิ่งที่มนุษย์ควรเรียน ที่ไม่  
 จำเป็น, ที่ไม่จำเป็นแก่มนุษย์ อย่าไปเรียน; มันทำให้มาก ทำให้ยุ่ง จนที่จำเป็น  
 นั้นไม่ได้เรียน, เรียนได้น้อย เรียนได้ด้วยความยากลำบาก. สิ่งที่มีมนุษย์ควรเรียนด้วย  
 ความจำเป็นไม่เพ้อ. นี่คือการศึกษามันถูกต้องหรือสูง มันถูกต้อง มีจุดหมายที่ถูกต้อง.

เดี๋ยวนี้เรากลัวมากไป ก็เอาเรื่องของปรัชญาเข้ามาใช้ มันก็พร่า; คนจึง  
 ต้องไปเรียนสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องเรียนเสียมาก. นาสงสารลูกเล็กๆ เล็กๆ ที่ได้รับการ  
 ศึกษาสมัยปัจจุบันนี้ ต้องเรียนสิ่งซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเรียน แล้วมันถึงกับให้โทษก็มี  
 มันเกินกำลัง แล้วมันสอบได้ มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร นอกจากได้การรับรองหรือว่า  
 ประกาศนียบัตร ตามที่นักการศึกษาสมัยนี้เขาบัญญัติกัน. ส่วนเรื่องที่ต้องรู้ ที่ทำ  
 อยากรจะเป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็งอดทนมีวิทยุญาณสูง นี่ไม่ได้เรียน; เด็กๆ  
 ไม่ได้เรียน, วัยรุ่นก็ไม่ได้เรียน, คนหนุ่มสาวถึงมหาวิทยาลัยแล้ว ก็ไม่ได้เรียน,  
 จนจบการเรียนแล้ว ก็ไม่ได้เรียน เรื่องที่จะทำให้จิตใจสูง หรือบังคับตัวเองได้ หรือ  
 มีศีลธรรมก็ ไม่ได้เรียน. ไปเรียนเรื่องอาชีพเป็นหลักใหญ่ แล้วก็ไปเรียนเรื่อง  
 ประกอบออกไป เป็นศิลปะเป็นอะไร ไม่มีที่สิ้นสุดนั่นแหละจนเพ้อ, คือไปเรียน

สิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องเรียนนั้นมากเกินไป. เราจะเรียกว่า เป็นการศึกษาที่หลับตา ฉะนั้นมันสูงไปไม่ได้.

**อย่างที่สอง** นี้ การศึกษาสูงจริง มันต้องเรียนด้วยประสบการณ์ หรือเรียนจากประสบการณ์แล้วก็เกิดมีประสบการณ์ใหม่ ที่จะเป็นตัวการศึกษาจริงๆ ขึ้นมา; แต่โดยเฉพาะที่มันกำจัดความทุกข์ได้ กำจัดความโลภ ความโกรธ ความหลงได้ กำจัดกิเลสได้. การศึกษาที่สูง ต้องเป็นแบบนี้ ไม่ใช่ไปจดไว้ในตำรา ท่องคำวาทอบทามันได้แล้วก็ได้ปริญญา เป็นเรื่องถ่ายทอดวิชาหนึ่งคือ.

เดี๋ยวนี้คนจึงยังเรียนยิ่งโง่ หมายความว่ายิ่งเรียนยิ่งโง่ ในการที่จะทำตัวเอง ให้มีความสุข. ยิ่งเรียนยิ่งโง่ ในการที่จะทำตัวเองให้มีความสุขสะอาด สว่าง สงบ; แต่เดี๋ยวนี้เรียนก็ยิ่งฉลาด ในการที่จะไปทะเลาะทะเลาะถกเถียงกัน เรื่องการเมืองเกี่ยวกับ; นี่มันตรงกันข้ามอยู่อย่างนี้. ไปฉลาดอย่างวัตถุนิยม; จึงขอรับรองว่า มาโง่อย่างตามแบบโบราณไทย ๆ ของเราบ้าง เป็นเรื่องจิตใจ เป็นเรื่องวิญญาณสูง.

เดี๋ยวนี้ไปเรียนเมืองฝรั่งฉลาดมากแล้ว; มาโง่อย่างไทย ๆ กันเสียบ้างเถอะ คือมารู้เรื่องจิต เรื่องวิญญาณ ที่จะเป็นตัวความสุขแท้ที่จริง. ไปฉลาดทางวัตถุนิยม ก็คืออันนะ จะรื้อมาถกขึ้น; จะไม่ออกไปจากขอบเขตของความรื้อกันได้. ฉลาดอย่างฝรั่งมากนั่นแหละ; มาโง่อย่างไทย อย่างปุ่ย่าตายายสมัยโน้นกันเสียบ้างเถิด. ขออภัยพुरुคอย่างนี้ ก็เพื่อว่ามันเลิภัย.

**อย่างที่สาม** การศึกษาที่แท้จริง ไม่ต้องอยู่ที่ประกาศนียบัตร ไม่ต้องอยู่ที่เกียรติ ไม่ต้องอยู่ที่อะไร; นอกไปจากความจริง แล้วก็จริงกว่า

ที่คนธรรมดาเขาจะมองเห็นกัน คือไม่มองข้ามสิ่งสูงสุดที่มีอยู่แล้ว. ที่จริงการที่ไม่มีอะไรในทางวัตถุ แต่มันมีการสูงในทางจิตใจ นั่นแหละมันมีสูงอยู่แล้ว.

เมื่อวันสองวันนี้ ฟังวิทยุเรื่องทำดี ที่เอามาเล่าให้ฟังเพื่อเข้าใจเรื่องนี้ คือว่าแม่ทำขนมขายด้วยความสามารถ ฉลาดเฉลียว อนาคตดีเยี่ยม อนาคตนี้ ก็ทำเงินได้ เลี้ยงตัวเองได้ เลี้ยงลูกให้เล่าเรียนได้ดีด้วย. ที่นี้ข้างลูกนั้น เขาว่า ถ้าฉันขายบ๊วยฉันเรียนจบ ฉันจะคงขอให้แม่หยุดทำขนมขาย ให้หยุดพัก. เขาว่าถ้าเขาเรียนสำเร็จนะ; ส่วนแม่ก็บอกว่าไม่ต้อง ที่ฉันทำอย่างนั้นมันก็อยู่แล้ว เพราะฉันได้ออกกำลังทำขนม แล้วก็ไปขาย แล้วก็ใส่สบายใจในการขาย ได้หาบไปขายก็สบายใจในการส่งนม แล้วก็ยังมีเงินเหลือให้แม่ได้เล่าเรียนด้วย. นี่ฉันพอใจอย่างนี้อย่างยิ่งอยู่แล้ว; แต่เด็กที่เป็นลูกนั้นเขาไม่พอใจ เขาต้องเรียนให้ได้ปริญญาให้ได้เงินเดือนมาก เขาก็จะให้แม่ได้นอน ไม่ต้องทำงาน.

นี่ความดีมันอยู่ที่กันที่ตรงไหนแน่? ขอให้คิดดูว่า อันไหนมันเป็นดีแท้ที่จริง? อย่าง แม่ของเด็กคนนี้ จะเป็นพลโลกที่ทำให้โลกให้มีสันติ. เด็กคนนั้นจะทำโลกให้ฉิบหาย คือว่าจะเรียนปริญญา ได้เงินได้เกียรติได้อะไรแล้ว มันก็มีแต่จะกดโกง เพราะว่ามันไม่อึด ไม่พอด้วยเงิน ด้วยเกียรติ ด้วยของ ด้วยอะไรต่างๆ; แล้วยังไม่แถมทำให้กันอยู่เปล่าๆ นอนเสียเปล่าๆ นี่มันเสียแรงงานของโลก ที่ทำให้โลกมันวุ่นวายยุ่งยากขาดแคลนขึ้นทุกที.

นี่ขอให้มองเห็นความดี ที่มีมันดีอยู่แล้ว. เคยเห็นว่าบ้านเมืองมันหาความสงบไม่ได้ ก็เพราะมันไม่ค่อยจะมีใครสมัครเป็นอย่างแม่คนนั้น; มันอยากจะเป็นอย่างลูกคนนั้น. แล้วมันก็ไม่พอ; มันก็ต้องแย่งกัน มันก็ต้องโกงกัน มันก็

ห้องคอร์ริปชั่น. แล้วจะเอาอะไรมาแต่ไหนให้ทุกคนให้ทุกคน; ถ้าทุกคนต้องการอย่างนั้น.

อย่างที่ดี การศึกษาที่ดีที่สูง ต้องให้คนรู้จักสิ่งที่ดีที่สูง ที่มีอยู่จริง; แล้วบางทีจะว่า จะต้องมีอาบเหงื่อต่างน้ำช่วยเข้าไป ที่มันจะดีจะสูง; ไม่ใช่มันไปทำงานหนัก ๆ หน่อยแล้วได้เงินมาก ได้เกียรติมาก ได้อะไรมาก แล้วจะเรียกว่าดีว่าสูง. ชนิดนั้นจะทำให้โลกใหญ่ จะทำให้โลกให้ขาดแคลน ให้ไม่พอยิ่งขึ้นทุกที.

แต่ถ้ามีคนที่เห็นว่า เป็นสุขด้วยการอาบเหงื่อทำขมขมขาย นี่มันก็จะทำให้โลกนี้ให้พอ, ก็ทำให้โลกนี้ให้เหลือ, ให้มีสิ่งที่มนุษย์ต้องการนั้นมันเหลือ. คนจะไม่ต้องแย่งงาน คนจะไม่ต้องสไตร์ค กรรมกรจะไม่ต้องสไตร์ค, อะไรต่าง ๆ มันจะเรียบร้อยไปหมดได้ เพราะว่าเรามีธรรมะเป็นเครื่องช่วย.

การศึกษาสูง ต้องทำให้ผู้เรียนนั้นมองเห็นสิ่งที่ดีจริงอย่างนี้ ไม่ใช่ชะเง้อคอ แหงนปริญญา แหงนเกียรติ แหงนอะไรต่าง ๆ จนไม่พอ, จนเอามาไว้ที่ไหนก็มีมัน ไม่มีที่จะเก็บแล้ว ก็มีแต่สำหรับจะย่อง หรือจะเอาเปรียบกันเท่านั้น.

อย่างที่ดี หรืออีกทีหนึ่งก็ว่า การศึกษาที่สูงนี้ต้องไม่แพง, ต้องไม่มีอะไรที่แพง. ขอให้คิดถึงการศึกษาที่พระพุทธเจ้าท่านให้แก่เรา. เดียวนี้เราก็มักจะอายุอย่างยังพอนึกเรื่องนี้ ที่ว่าต้องมานั่งบนธรรมมาสน์; แล้วก็ในสถานที่ที่ก่อสร้างอย่างนั้น แล้วจึงมาพูดกัน. ในเมื่อพระพุทธเจ้าท่านประทับตามพื้นดิน สอนสาวกของท่านกลางพื้นดินเป็นส่วนใหญ่; แม้แต่ในวิหาร วิหารนั้นก็พื้นดิน ตามทางเดินบนขอนไม้ อะไรต่าง ๆ; นี้ก็มีปรากฏอยู่หลายเรื่องหลายราวหลายสูตรที่ท่านสอนไว้. ไม่ต้องการที่มหาวิทยาลัย ที่มันแพงมาก แล้วจึงจะส่งสอนกัน.

ฉะนั้นเราไม่ต้องมีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่มันแพง โดยที่เรามันไปเอง หลีกเลี้ยงการแพงได้เท่าไร จะยังเป็นการศึกษาที่สูงได้เท่านั้น นี่ถ้ามันไปยกมกันพวกพวกถุนิยมอีกเหมือนกัน มันก็เลยทำให้ยุ่งมากขึ้น; เรียกว่ามันต้องไปหาเงิน มามากมาย มาสร้างอาคารสร้างเครื่องใช้อะไรต่างๆ ที่มันไม่จำเป็นจะต้องสร้าง; แล้วก็สร้างแล้วก็ไม่ใช้ว่า จะทำให้คนมีจิตใจสูงเหมือนกับอาคารที่มันแพง มันกลับจะลดลงไปเสียอีก. เพราะมันคิดในความสุข ความงาม ความหรูหรา ฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม; ใจมันก็เลยไปเสียอีก; ฉะนั้นสู้ให้มันนั่งเรียนกลางดินไม่ได้.

นี่เราจ่ายเงินเพื่อการศึกษากันมากมาย แล้วก็ร้องว่าไม่พอกันอยู่ เสมอ; เพราะเราเอามาลงเงินแม่น้ำ ไม่ได้ล้นกุ่มกันเลย, เท่าไรมันก็ไม่พอ. ยิ่งไปจัดตามแบบใหม่ ๆ เข้าแล้ว มันก็ยังไม่ว่า; แม้แต่การสร้างสถานที่ก็ไม่พอ, เงินเดือนครูก็ไม่พอ. อะไร ๆ มันก็กินไป จนแพงเกินไป, แล้วผลมันก็นิดเดียว, ไปขยายโรงเรียน ไปเพิ่มครูให้มากขึ้น; แต่ว่าตัวการศึกษานั้นมันก็ลดลง เพราะว่า มันไม่ทำให้ใครมีจิตใจสูงตามแบบนี้ได้. แล้วครูก็มีจิตใจต่ำ; เพราะฉะนั้นเรียน จบก็เป็นอันธพาลกัน ใจบ้านในเมืองนี้มากขึ้น; เพราะว่าฉลาดสำหรับที่จะเป็น อันธพาล การศึกษาแบบนี้.

ถ้ามันจะเป็น การศึกษาที่ตามธรรมชาติมากขึ้น แล้ว คนก็จะมีจิตใจ สะอาด สว่าง สงบ, หรือว่ามีจิตใจสูงมากขึ้น. ให้มีการศึกษาสวยงามหรูหรา เล่นหัวมากขึ้น; คนที่เรียนแล้ว ก็จะมีจิตใจลดลง, มีนิสัยแห่งความมั่งงายสะเพร่า สำรวย ส่วาง ส่วอย อะไรต่างๆมากขึ้น; เพราะอุปกรณ์การศึกษาที่ว่ามันดีเกินไป การศึกษาสูงมันต้องไม่ใช่วัตถุแพง.

เรื่องนี้พระพุทธเจ้าหรือว่าคำสตาทั้งหลาย เขาก็เคยทำกันมาแล้ว; แล้วเมื่อเร็ว ๆ นี้ ในยุคนี้ในประเทศไทย ก็มีมหาวิทยาลัยบางแห่ง ที่ยังให้เรียนที่โคนไม้อยู่ก็มี ก็มีผลเป็นที่พอใจของคนที่มีสติปัญญา; คนใหญ่คนโตส่งลูกส่งหลานไปเรียนที่โคนไม้, มหาวิทยาลัยที่ยังเรียนที่โคนไม้ก็ยังมียุค แต่ก็จะหายากยิ่งขึ้นทุกที; มันเปลี่ยนแปลงไปตามคนที่เกิดขึ้นมาทีหลังมันไม่ชอบ แม้ว่าคนจัดการที่แรกทำไว้ดี ก็คนที่หลังก็มาเปลี่ยนแปลงไป ตามอิทธิพลของวัตถุนิยม.

นี่เรียกว่า การศึกษาที่สูงนั้น ก็ต้องระวังให้ดี มันมีสูงอยู่แล้ว ซ่อนอยู่แล้ว แต่ไปกลับทำให้มันต่ำเสีย ก็เลยจะพูดเสียอีกทีว่า ยิ่งสูงนั้นแหละคือยิ่งต่ำในทางวัตถุ, ในทางวัตถุนี้ยิ่งสูงก็ยิ่งต่ำ ให้ลิให้แพง ให้สวยให้หรู ให้สูง, นั่นจะดียิ่งเร็ว ยิ่งต่ำ ยิ่งทราวม ยิ่งเพาะนิสัยให้เป็นคนที่ใช้ไม่ได้; แต่ถ้าเป็นเรื่องทางจิตใจจริงๆ แล้ว ยิ่งสูงก็ยิ่งสูงจริงๆ. ยิ่งสูงยิ่งดี และมันก็ยิ่งสูง, ยิ่งสูงก็ยิ่งต่ำ พึงยาก; แต่ไปคิดตามเดอะจะยิ่งพบ. ถ้ายิ่งสูงในทางฝ่ายวัตถุ ทางฝ่ายเนื้อหนัง หรือฝ่ายการกินอยู่แล้ว ใจจะยิ่งต่ำ, ยิ่งกินอยู่ต่ำๆ แล้วยิ่งใจจะสูง, ยิ่งกินอยู่สูงๆ แล้วยิ่งใจจะต่ำ.

อย่าคิดว่าไปอยู่ในบ้านในเมืองที่เจริญ เช่นเมืองนอกเมืองนา แล้วจิตใจมันจะสูง; มันจะยิ่งต่ำกว่าอยู่ที่เมืองไทย, อยู่ที่เมืองไทยนี้แหละ ถ้าอยู่ในบ้านในตง มันจะมีจิตใจสูงกว่าที่ไปอยู่ในเมืองหลวงก็ได้. เรื่องที่มีมาแล้ว หรือมันจะมีต่อไปอีกก็ได้ กำลังมีอยู่ก็ได้ ยกตัวอย่างเป็นเรื่อง:—

ครั้งหนึ่งมันมีเงาะป่า ที่ถูกจับไปจากจังหวัดพัทลุงในรัชกาลที่ ๕ เขาเรียกว่านายกระหนังไปอยู่ในไร่ในวัง เจริญด้วยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ. บางคนก็ทราบเรื่องนายกระหนัง

คืออยู่แล้ว; อาจมาเอามาแล้วก็เป็นพระวิฆเนศวร. แต่ทำไมไม่มุ่งหมายจะเล่าเรื่องนั้น; มุ่งหมายจะชี้ให้เห็นอะไรสักอย่างหนึ่ง ว่านายคณังเป็นเงาะป่าแท้ ๆ อยู่ในป่าที่ไปอยู่ในเมืองหลวง ก็ได้ใกล้ชิดเจ้านายได้แล้วมีความสุข. ในที่สุดเขาก็ตายด้วยโรคกาฬโรค ในอายุไม่เท่าไร.

ถ้าเขายังอยู่ในป่าที่พัวตง เขาก็ยังไม่ตาย; เพราะไม่มีกามโรค. โรคของคนศิวิไลซ์แบบสมัยใหม่ ก็มาเอาชีวิตนายคณังนี้ไป ทั้งที่เป็นคนโปรดอะไรของพระเจ้าแผ่นดินในหลวงรัชกาลที่ ๕. สันบุยุรัชกาลที่ ๕ แล้ว เขาก็ไปเป็นอย่างนี้ตาย นี่เป็นต้น. ถ้าอยู่ในป่าก็ยังไม่ตาย เชื่อว่ายังไม่ตาย เพราะไม่มีกามโรคหรือไม่มีโรคศิวิไลซ์. ถ้ายังอยู่ในป่า ยังมีอะไรที่จะสูงหรือต่ำ; ก็คิดดูเอาเองก็แล้วกัน. นี่เป็นสิ่งที่จะต้องมองไว้ด้วย ไม่อย่างนั้นจะทำอะไรผิดได้.

การอยากไปเรียนเมืองนอกนั้น เชื่อว่าวิญญานเริ่มต่ำแล้ว; ต่ำอย่างไรบ้างก็ไปคิดดูเถอะ. เขียวนี้ยังห้ามก็ไม่ฟัง; เพราะว่าได้ยินว่าเมืองนอกมันมีอะไรฟรีมาก แม้แต่ฟรีกันเรื่องเช็กซ์ มันก็เลยอยากไปเรียนเมืองนอก. ถ้าด้วยเหตุผลอย่างนั้นแล้ว ก็เรียกว่าจิตใจทรมานมาก เพราะว่าแม่แต่อยากไปได้ดิบได้ดี ตามแบบวัตถุนิยมนั้น มันก็เรียกว่าทรมานอยู่แล้ว.

ถ้าเราอยู่กับในที่ที่ว่ามีจิตใจสูงสะอาด สว่าง สงบ; นี่มันดีกว่า. ก็อยากไปสนุกสนาน อยากไปหาความเป็นอิสระในทางกิลเลส. บางคนถึงกับหลอกให้พ่อแม่สิ้นเนื้อประดาตัวก็มี; มันมีจิตใจทรมานไปถึงแก่ขบไปแล้ว. เอาละ. ว่าเป็นผู้ดี สอบไล่ชิงทุนได้อะไรได้ก็ตามเถอะ. แต่ความเท็จเหิมทำนองนี้ไม่จริงว่าเป็นของดีไปได้; อย่างมากก็เป็นของธรรมดา. แต่ส่วนมากมันไม่เป็นอย่างนั้น. มันไปด้วยความทะเยอทะยาน.



ที่นี้ไปแล้ว มันก็เปลี่ยน เหมือนอย่างที่เขาเรียกว่าไปซุบตัว; แหมมันไม่ใช่ไปซุบตัวให้เป็นทองคำ, มันไปซุบตัวให้เป็นตะกั่ว จะเป็นโคลนเป็นอะไรไปในที่สุด ก็อวดถูนิยม; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มันไปหาความเป็นอิสระในการทรมานจิตใจเลส. อย่างนี้ก็เรียกว่าไปซุบตัวให้เป็นโคลน; อยู่บ้านเราทำงานอาบเหงื่อต่างน้ำ อย่างนี้เหลวยงจะให้; ไปเป็นอย่างนั้นเหลวคาก็ไม่ให้.

แต่ที่มันร้ายไปกว่านั้น ก็ พอลืมมาถึง ก็เอาของวิเศษเมืองนอก นั้นแหละมา ทักตัวมา แล้ว ก็มาไล่อะไรต่างๆ ที่เป็นของไทยออกไป มาไล่วัฒนธรรมไทยแท้ บริสุทธิ์สะอาดออกไป. เอาวัฒนธรรมวัตถุตะวันตกมา, เอาของใหม่มาไล่ของเก่า. เอาของนอกให้เข้ามาไล่ของในออกไป. นี้ระวังให้ดี; นี้คือความทรมานอย่างยิ่ง.

เอาของนอกมาปรับปรุงของในให้มันดีขึ้น นี้ถูกต้อง; แต่ว่าเอาของนอกมาไล่ของในออกไป. เอาของนอกใส่แทนนี้ผิดอย่างยิ่ง; อย่าไปยกเล็กของในหรือของเดิม ที่สืบ ๆ กันมาไม่รู้ก็สืบชั่วบรรพบุรุษแล้ว. อย่าไปเอาของใหม่มาไล่ของเก่าออกไป. ขอให้ฟังให้ดี เรากำลังจะเข้าใจผิด; บางทีก็เผลอด้วยคำพูด.

ขงจื้อ ก็ เป็นคนพูดว่า ของเก่ามันไม่ใช่จะดีไปเสียทั้งหมด คนอย่างขงจื้อ ก็พูดอย่างนี้ว่า ของเก่ามันก็ไม่ใช่ว่าจะดีไปเสียทั้งหมด; ก็มีส่วนที่จะต้องคัดออกเหมือนกัน. แต่ว่าคัดออกนั้น ไม่ใช่เอาหัวใจของมันออก เอาส่วนกระพี้ส่วนผิว ๆ เฝื่อน ๆ ที่มันไม่ตั้นนั้นแหละออกได้. หัวใจของมันต้องดี; ถ้าไม่มีมันจะทนอยู่เป็นอย่างนี้ไม่ได้, มันต้องหายไปนานแล้ว.

วิญญาณหรือนิวเคลียสอะไรของเก่านั้น ต้องสงวนเอาไว้ เหน้แก้ไข ที่ผิวหนังนั้นทำได้. แต่อย่ารุกรานวิญญาณเดิมออกไป; เอาวิญญาณใหม่มาใส่แทน มันจะกลายเป็นตรงกันข้าม. เช่นไปเอาวิญญาณฝรั่งมาใส่แทน วิญญาณไทยก็หมดไป. เอาวัฒนธรรมตะวันตกมาใส่แทน วัฒนธรรมตะวันออกก็หมดไป; มันก็ตรงกันข้าม ที่เป็นอิสรภาพมาแต่เดิม ก็กลายเป็นทาสไปเลย, เป็นบ่าวเป็นทาสไปเลย.

นี่คือระว่างให้ที่ว่าการศึกษาใน เรามันไปตามกันฝรั่งมาก จนถึงขนาดว่า ไปเอาของฝรั่งมา ใส่ของไทยที่มีอยู่ในจิตใจเดิม ๆ ออกไป.

.....

### คั่งระมัตระวัง อย่าให้สูญเสียความเป็นไทย.

ข้อนี้ยากจะขอรบกวเวลา ให้สนใจสักหน่อย มันมีความสำคัญมาก; ความเป็นไทยของเราต้องเหลืออยู่. ถ้าไปเอาของฝรั่งมาใส่ความเป็นไทยออก ที่นี้ไม่รู้ว่าเป็นอะไร อิศราภาพหมดไป, ก็เหลือแต่ความเป็นสุนรับใช้. คำนี้ได้ยินมากที่สุดคในวิทยุ อิศราภาพหมดไปแล้ว ก็เหลือความเป็นสุนรับใช้ เพราะมันตรงกันข้าม เป็นไทยกับเป็นทาส.

ฉะนั้น ของเก่าถ้าไม่ดี มันก็ส่วนผิว ส่วนกะพี้ ก็แก้ไขได้. นี่ก็เป็นกฎธรรมชาติที่จะต้องเป็นอันอยู่แล้ว, คือว่า ที่แรกก็เป็นของป่า แล้วกลายมาเป็นของบ้าน. เช่นทุเรียนในป่า ตามธรรมชาติแท้ ๆ มันก็เกือบจะไม่ไหว; แต่มาแก้ไขปรับปรุงกันที่ในบ้านในเมือง เป็นทุเรียนอย่างที่มีเมืองนนท์ หรืออะไรก็ด้วย

มันติดกันมาก มันตัววิเศษมาก แต่ความเป็นเหตุเรียนนั้นมันไม่ได้เสีย ไปนะ มันยังคงเป็นเหตุเรียนอยู่นะ แต่ตัวเอาความเป็นเหตุเรียนออกเสีย เอาเป็นอื่นแทนแล้ว มันก็ไม่ มีอะไรเลยเหลือ.

ต้นไม้ในป่าหลาย ๆ อย่างนี้ เช่นมังคุดนั้นก็มาจากต้นมังคุดป่า ที่เรียกกันว่า พะวาวะไร่น้ำ หรือว่า; มาปรับปรุงอยู่ที่บ้านมันก็เป็นมังคุดอย่างที่มีค่า แม่แต่สัตว์ เช่นไก่ เช่นกระต่าย ก่อนนี้มันก็อยู่ในป่า สุนัขก็อยู่ในป่า; ปรับปรุงมาเป็นสุนัขบ้าน. แต่ให้รู้ไว้ว่า ความเป็นสุนัขมันยังอยู่. ความเป็นไก่ก็ยังอยู่.

ถ้ามันทำให้ผิดไปจากนั้นแล้ว มันก็สูญเสียดวงวิญญาณนั้น มันก็ใช้อะไรไม่ได้. เช่นอ้อยมากลายเป็นอันนี้ มันจะกินได้ที่ไหน; หรือว่ากล้วยมากลายเป็นกล้วยที่ไม่มีลูกนี้ มันก็กินไม่ได้. พันธุ์ข้าวดี ๆ กลายเป็นพันธุ์ข้าวผี มีเมล็ดกินไม่ได้; นั่นเพราะมันไปเปลี่ยนวิญญาณ หมกความเป็นสิ่งนั้น ของสิ่งนั้นไป.

นี่ระวังว่า อย่าเอาตะวันตกมาใส่แทนตะวันออก ได้ความเป็นตะวันออก วัฒนธรรมแบบตะวันออก, หรือคนไทยอย่างนี้ไปเสีย มันจะสูญเสียความหมายเดิม. มันจะทำได้ก็เพียงแต่ว่า เอาส่วนประกอบผิว ๆ นอก ๆ นั้นมาปรับปรุงแก้ไข; ตกแต่งวิญญาณเดิม ๆ ของเราให้มันดีขึ้น ให้มันทันสมัยขึ้น หรือให้มันเข้ากับสิ่งแวดล้อม สมัยปัจจุบันนี้ดีขึ้น.

เดี๋ยวนี้ไม่เป็นเช่นนั้น พิจารณาคุณแล้ว คล้าย ๆ กับจะรับเอาระบบการศึกษาตะวันตกทั้งก้อน มาดูคุณวิญญาณเดิม ๆ ของการศึกษาอย่างไทย ๆ นี้ออกไปให้

หมด. ให้ของฝรั่งนั้นมันมาอยู่แทน มันจะหมดความเป็นไทย แล้วจะเหลือความเป็นสุนัขรับใช้ ซึ่งไม่ใช่คนแล้วทีนี้.

นี่พูดถึงการศึกษา ที่ว่าในโลก ที่ว่าเจริญ ที่ว่าเขาก้าวหน้า จนเราไปตามกันเขา จะต้องระวังให้ดี มันมีส่วนแห่งความเป็นอย่างนี้อยู่มาก. การศึกษาอย่างนี้ไม่ตุก คือไม่สูง; ไม่ทำให้มีวิญญาณสูง ก็เลยไม่ควรจะเรียกว่า การศึกษา.

.....

### การศึกษาที่สูง จะต้องมีการบังคับกิเลสได้.

ขอให้คำจำกัดความเฉพาะเรื่องนี้ว่า “ถ้าไม่มีการบังคับกิเลสแล้ว ก็ไม่ใช่การศึกษา”. การศึกษาต้องทำจิตวิญญาณให้สูง โดยวิธีการที่สูง. ถ้าทำอย่างนั้นจะมีการบังคับกิเลส ย้ายกิเลส ชัยกิเลสให้สูญหาย กระจัดกระจายไป; อย่างนี้เรียกว่าการศึกษา. แต่ถ้าดลับไม่รู้เท่าถึงกรรม มาเป็นทาสกิเลส ส่งเสริมกิเลส จนเต็มไปทั่วยักกิเลส อย่างนี้แม้จะหรรษา ครึกครื้นอย่างไร ก็ไม่ใช่ความเจริญ ไม่ใช่การศึกษา.

เดี๋ยวนี้ในโลกเรากำลังเป็นอย่างนี้ มันมีเหตุผลอย่างอื่นเข้ามาแทรกแซงด้วย; โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือว่า ความสำคัญ หรือ อิทธิพลทางการเมือง ทำให้ประเทศเล็กๆ ด้อยพัฒนาทั้งหลายนี้ ไปตามกันประเทศใหญ่ๆ ทั้งทางวัฒนธรรม ทางการศึกษา ทางอะไรต่างๆ. จนลืมนึกว่าที่แท้มันเป็นอะไร สำคัญอยู่ที่ตรงไหน? ถ้าจะเป็นมนุษย์กัน ต้องมีใจสูง ก็ต้องทำอย่างนี้ ถ้าไม่อย่างนั้น ก็ต้องยอม ยอมสูญเสียความเป็นมนุษย์.

นี่จึงกล่าวเป็นเครื่องให้สังเกตได้ง่าย ๆ สำหรับจะได้ไปสังเกตต่อไปว่า ถ้าไม่มีการบังคับกิเลสแล้ว เป็นไม่ใช้การศึกษา. จะระดับอนุบาลก็ดี ประถมก็ดี มัธยมก็ดี วิทยาลัยก็ดี มหาวิทยาลัยก็ดี หรือจะมีอะไรที่สูงไปกว่านั้นอีกก็ตาม. ถ้าไม่มีการบังคับกิเลสแล้ว; นั่นไม่ใช่การศึกษา, เป็นอุบายอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเอา ได้ทำตามกิเลสของคนเหล่านั้น.

ฉะนั้นการศึกษาชนิดนี้ไม่ใช่การศึกษา ไม่ทำประเทศให้สงบราบรื่น ไม่ทำโลกนี้ให้มีความสงบราบรื่น; มันเป็นการหัดให้ไปเป็นทาสของกิเลส. การศึกษาชนิดนั้น มันเป็นการหัดให้ไปเป็นทาสของกิเลส; แต่การศึกษาที่ถูกต้อง ที่จะทำให้อิทธิพลสูง ให้โลกมีสันติภาพนี้ ต้องเป็นการย้ายกิเลส ข่มขี่กิเลส.

เห็นว่า เมื่อเป็นกิเลสแล้ว มันก็ทำกับมันยาก แหละ; เพราะว่า มันมีโฉมหน้าทำหลอกลวง รู้เท่าทันได้ยาก. สิ่งที่เราเรียกว่ากิเลส มันโกง มันคด ฉะนั้นต้องระวังมากกว่าธรรมดา. กิเลสหลอกให้ไปเข้ากรุง, กิเลสหลอกให้ไปเมืองนอก, กิเลสหลอกให้ไปหาเหยื่อต่างๆ ให้เกียรติแก่กิเลส; มันหาเหยื่อให้แก่โมหะ หาเหยื่อให้แก่ความโลภ ที่จะไล่โง่หนกขึ้นไปกว่าเดิม นั่นแหละคือกิเลส. ถ้ายิ่งก้าวหน้าในทางการศึกษาแบบนี้ มันก็ยิ่งเพิ่มวิฤทธิการณณ์ คือเพิ่มความทุกข์ขึ้นมาในโลก. ต้องจัดการศึกษากันใหม่ ในลักษณะที่จะทำให้อิทธิพลพระมหากษัตริย์ มีพระเจ้านาคำคุ้มครอง แล้วโลกนี้ก็มีสันติ.

นี่เรื่องทีกล่าวในวันนี้ ก็มุ่งหมายจะชี้ในข้อนี้ ว่าถ้าเราอยาก จะให้พระมหากษัตริย์ ครอบครองโลก เราก็ต้องจัดการศึกษากันใหม่ ให้ถูกต้อง ในลักษณะที่ว่า จิตวิญาณของคนมันสูงขึ้น ๆ; เพียงเท่านั้นแหละ ต่อไปมันก็จะแก้ปัญหาทั้งหลายของมันในตัวเองได้.

เนื้อหาตามขอร้องซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่า เรื่องนี้อย่าไปถือเสียว่า ไม่ใช่ธุระของเรา. ถ้าเรายังคงเป็นพุทธบริษัทอยู่เพียงใด ยังเคารพพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ อยู่เพียงใดแล้ว ก็ต้องรู้เถิดว่า วัตถุประสงค์ของพระพุทฺธเจ้านั้น ท่านต้องการให้พุทธบริษัททุกคน ยอมรับรู้เรื่องของเพื่อนมนุษย์ทั่วไปหมดทั้งโลก ทั้งสากลจักรวาล; แล้วการที่เราไปนึกถึงคนเหล่านั้น ก็ไม่ใช่ว่า จำเป็นว่าเราจะต้องสูญเสีย หรือทำลายอะไรที่เป็นประโยชน์ของเราเอง มันทำไปได้พร้อมกัน.

การที่เราจะไม่นึกถึงสัตว์ทั้งหลายนั้นแหละ มันจะเกิดความเห็นแก่ตัวขึ้นมาไม่ทันรู้ แล้วมันก็จะถูก ดึง เลี้ยว ไปในทางกิเลส ไม่ทันรู้อีกเหมือนกัน. ฉะนั้นการนึกถึงผู้อื่น ด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์นี้ ก็เป็นเครื่องคุ้มครองที่ก็คุ้ม, เป็นการบำเพ็ญกุศลที่สูงสุดพร้อมกันไป หลาย ๆ อย่างด้วย, เรียกว่า ประโยชน์ตนก็ได้, ประโยชน์ผู้อื่นก็ได้; แล้วก็ช่วยกันทำโลกให้มีสันติ ตามความมุ่งหมายของพระพุทฺธประสงค์.

นี่คือคำอธิบาย ทว่า เมื่อต้องการให้ธรรมะครองโลก เราต้องจัดให้โลกนี้ มีการศึกษาเสียใหม่ ผิดจากที่ดำรงมียู่ในโลกเวลานี้ รายละเอียดอย่างอื่น ไว้พูดกันในวันหลัง.

ในวันนี้สมควรแก่เวลาแล้ว ก็ขอยุติการบรรยายนี้ ให้โอกาสแก่พระสงฆ์ ท่าน สวดคณเฑาะวยาย บทสวดขยายที่ส่งเสริมกำลังใจ ในการยึดพระธรรมเป็นที่พึ่ง ต่อไป.

เมื่อธรรมครองโลก

- ๗ -

พินโด่ง ๒๕ พ.ศ. ๑๖

## ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ก็ต้องปรับปรุง สัมมาทิฐิกันใหม่.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม หวังหลาย,

การบรรยายประจำวันสาร โดยหัวข้อว่า เมื่อธรรมครองโลก ได้ดำเนินมา จนถึงครั้งที่ ๗ ในวันนี้แล้ว ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อย่อยว่า “ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ต้องปรับปรุงสัมมาทิฐิของโลกกันเสียใหม่” มีความสำคัญ เรื่องสัมมาทิฐิ นั่นเอง ซึ่งจะได้วินิจฉัยกัน ให้เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้ง เท่าที่จะทำได้.

[คำปรารภ และบทพรรณนาระกัษี้อิงหน้า ๒๗๕.]

แม้แต่เราจะวินิจฉัยกัน ในหัวข้อที่ว่า ทำไมจะต้องสนใจเรื่อง ธรรมะที่  
จะครองโลก? นี้ก็เรียกว่า เราสนใจในเรื่องสัมมาทิฏฐิ อยู่ด้วยเหมือนกัน, คือเรา  
จะต้องนึกดูว่า ถ้าโลกนี้จะเป็นโลกที่ดีที่สุด มีค่าที่สุด น่ายุที่สุด หรืออะไรทำนองนั้น  
แล้ว; มันก็ไม่มีทางอื่น นอกจากจะให้ธรรมะนั้นครองโลก, ที่นี้ ธรรมะครอง  
โลกไม่ได้ เพราะเหตุหลายอย่างหลายประการด้วยกัน, ที่สำคัญนี้ ก็ที่จะเป็น  
เรื่องที่ว่า โลกนี้ยังไม่มีสัมมาทิฏฐิอันเพียงพอ, หรือไม่มีเอาเสียเลย ก็ว่าได้.

อีกประการหนึ่ง ก็อยากจะเตือนแล้วเตือนอีก, ไม่กลัวใครจะรำคาญ ว่าเรา  
ต้องนึกถึงผู้อื่น, ไม่ใช่จะนึกถึงตัวเองคนเดียว. ทำไมจะต้องนึกไปถึงโลกทั้งหมด? ก็  
ก็เพราะว่าเป็นพระพุทธประสงค์, พระพุทธองค์ทรงประสงค์จะช่วยโลก ไต่กรัสไว้  
อย่างนั้น อย่างนี้ อย่างนั้น โดยปริยายเป็นอันมาก ซึ่งสรุปความแล้วก็ว่า “*ตถาคค  
เกิดมา เพื่อประโยชน์เกื้อกูล แก่สัตว์โลกทั้งหลาย ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก*”  
เป็นต้น และทรงหวังว่า *พระสาวกทั้งหลาย จะเผยแผ่ธรรมะ หรือ พรหมจรรย์  
ให้เป็นที่พอใจแก่โลก* เพื่อว่า การตรัสรู้ของพระองค์ จักเป็นสิ่งที่มิมีประโยชน์ มีค่า  
มีอันสูงส่ง แก่สัตว์โลกนั่นเอง.

ดังนั้นเมื่อเรามีพระภิกษุบวรอุทฺทรม พอดีไปเผยแผ่พรหมจรรย์ได้ ก็ทรง  
ส่งไป, แล้วทรงกำชับให้ทำ ให้ได้ผลมากที่สุด ให้ประหยัดที่สุด เช่นว่า “*อย่าไป  
ทางเดียวกัน ๒ รูป*” ดังนี้ เป็นต้น.

ที่นี้พวกเรา พุทธบริษัท เมื่อจะสนองพระพุทธประสงค์อันนั้น  
ก็ต้องนึกถึงสิ่งที่เรียกว่า “โลก” ซึ่งจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการตรัสรู้ของพระ



พุทธองค์. นี่ก็เป็นข้อหนึ่งที่เราจะสนใจ. เรื่องธรรมะครองโลก ก็เป็นข้อที่ท้าวถาม พระพุทธประสงฆ์.

ทีนี้ถ้าเราจะถึตึสนั่ๆ อย่างขีตึระ ว่าที่เกี่ยวกับเราโดยตรง ไม่เกี่ยวกับพระ พุทธเจ้า เราจะต้องนึกว่า ควรจะสนใจเรื่องนีหรือไม่? การนึกนั้นก็ไม่วาย เสนย เพียงแต่จะนึกว่า เราควรจะทำอะไรกันบ้าง? ถ้าจะมีคนคิดแค่เพียงว่า เราจะ ทำอะไรแต่ที่เป็นประโยชน์เรา แล้วก็แล้วกันไป ไม่ค่อยนึกถึงอะไรอย่างนี้ก็ได้.

แต่โดยเนื้อแท้แล้ว คนเราไม่อาจจะถึคอย่างนั้น; เราจะเห็นกันเป็นอัน มากยังนึกถึงผู้อื่นอยู่; อย่างน้อยที่สุดก็เพราะความจำเป็นบังคับ, คือว่า มันอยู่คน เดียวในโลกไม่ได้ มันก็มองเห็นมากขึ้ทุกวัน ๆ ว่า อยู่คนเดียวไม่ได้ ก็ต้องเลย นึกถึงผู้อื่น. แล้วเมื่อเกิดปัญหา เช่น ความทุกข์เป็นต้นขึ้ขึ้นมา ก็จัดการคนเดียว ไม่ได้ มันต้องพึ่งอาศัยคนอื่น.

เมื่ออยากจะให้บ้านเมืองนี้มีชื่อมีแป้ เป็นอย่างน้อย ก็ต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น ซึ่งทำให้ต้องนึกถึงคนอื่น, แล้วมัน เกี่ยวพันกันไปทั้งโลก โดยที่จะ เห็นได้อย่างไม่ต้องสงสัยว่า ถ้าโลกโดยส่วนรวม เป็นโลกที่บ้าหลัง เต็มไปด้วยกิเลส คัดเหวแล้ว ก็ไม่มีใครจะอยู่ในโลกนี้ได้; ไม่มีทางที่จะมีความสงบสุขเลย.

ดังนั้นเมื่อเกิดจะนึกถึถึตัวเองขึ้ขึ้นมาว่า เราจะทำอะไรกันบ้างดีหนอ? ก็จะต้องนึกถึงว่า ช่วยกันทำโลกนี้ให้ อยู่เป็นผาสุก นั้นแหละ คงจะถึคว่าอย่างอื่น ทั้หมด. ถึว่าเรื่องปากเรื่องท้องของเราหมดไปแล้ว. ไม่มีปัญหาแล้ว ก็จะต้อง อยู่แต่ปัญหาที่เกี่ยวกับโลกเป็นส่วนรวม; คนที่หมกปัญหาเรื่องปากเรื่องท้องของตน

จึงไม่มีอะไรทำ คือไปกว่าที่จะเอาเรื่องของโลกเป็นส่วนรวมมานึกมาคิด. แต่ตัวคนที่ เป็นสัตว์บุรุษ ได้ยินได้ฟังธรรมะของพระอรหันต์บ้าง ก็จะเกิดความคิดเห็นไปทางอื่นว่า; แม้ว่าเรื่องปากเรื่องท้องของเรายังไม่เสร็จ เราก็ยังต้องนึกถึงเรื่องของผู้อื่น หรือเรื่อง ของโลกอยู่นั่นเอง. ข้อนี้ พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสเตือนว่า "จงทำประโยชน์ตนและ ประโยชน์ผู้อื่น อย่างที่ไม่ประมาทเกิด".

ทีนี้ถ้าจะดูกันว่า การทำประโยชน์ผู้อื่นนั้น มันจะมีค่ามากน้อยเท่าไร; แม้ที่สุดแล้ว มันจะนำสุขกุศลนานอย่างไรหรือไม่? ในเมื่อมาเปรียบเทียบ กับการทำ ประโยชน์ของคนแต่ฝ่ายเดียว.

คนที่เห็นแก่ตัวมาก ๆ ก็คงจะนึกสนุกไม่ได้ ในเมื่อไปช่วยทำประโยชน์แก่ ผู้อื่น; เพราะว่ามันมีความลับอยู่อย่างหนึ่ง ในข้อที่ว่า การทำประโยชน์ตนนั้น มันร้อน. แต่พอ ทำอะไร ให้ผู้อื่นแล้วมันจะเย็น; เพราะว่าการทำประโยชน์ตนนั้น ต้องทำด้วยกิเลส ทำด้วยศตเวท มันก็ร้อนตลอดเวลา. แต่ไป ทำประโยชน์ผู้อื่นนั้น มันทำด้วย เมตตา กรุณา ด้วยความเสียสละ; เพราะฉะนั้น มันก็เย็นตลอด เวลา. จริงไม่จริง ก็ลองไปสังเกตดูเองก็แล้วกัน : แม้ว่าคนจะขี้เหนียวมาก ไม่เห็น แก่คนอื่น ก็ยังมีกมลชมนนชมนคนที่ทำประโยชน์ผู้อื่น หรือสงเคราะห์ผู้อื่นไม่ได้.

นี่แหละ คนจึงทนอยู่ไม่ได้ในกาที่จะเห็นแต่ประโยชน์ตนโดยส่วนเดียว จึงเกิดความคิดเห็นที่กว้างขวางออกไป, จนกระทั่งมีการผูกพันกัน; ในที่สุดก็มองเห็นรวม ๆ กันไปว่า โลกนี้มันเป็นของคนทุกคน. ถ้าใครไม่ยอมรับในข้อนี้ ก็คงจะเป็นคนที่มีความคิดไม่สมบูรณ์ไปแล้ว. ตัวเองก็ได้รับประโยชน์จากโลกอยู่; หรือว่าคนอื่นก็ต้องช่วยเหลือตนเองอยู่ มันจึงจะอยู่กันได้ในโลกนี้.

ถ้าเราจะเอาอะไรๆ เพื่อประโยชน์เราคนเดียว ก็มีปัญหว่า จะเอาไปไหน ? มันก็ไม่รู้จะเอาไปไหน ; นอกจากจะเอาไปสูมเผาตัวเอง. ถ้าเราไม่เอาความสูมเผาตัวเอง ; แต่แจกจ่ายไป เพื่อคนอื่น มัน ก็ยังมีผลแก่ตัวผู้นั้น เพราะว่าเราอยู่ในโลกร่วมกัน.

นี่คือข้อที่ว่า จะต้องย้ายอยู่เสมอ ไม่กลัวใครจะรำคาญ ว่าถ้าเป็นพุทธบริษัทแล้ว จะต้องมองดูให้กว้างออกไป จนถึงปัญหาของโลก ; ไม่มองแต่เรื่องของคนคนเดียว และเรื่องของคนก็จะกลายเป็นเรื่องเล็กน้อย. ในเมื่อเรื่องของโลกมันเข้ามาแล้วทำประโยชน์แก่โลก, หรือ ทำประโยชน์แก่ผู้อื่นนั้น มัน เป็นการทำประโยชน์เด่นในชั้นสูงสุด คือทำให้ความยึดถือในตัวตนของตนนั้น มันละลายออก, เป็นการบำเพ็ญธรรมะแก่ตนในชั้นสูง คือชั้นที่จะช่วยให้พ้นโลกหรือเหนือโลก.

สรุปความว่า ถ้าเราจะถือเอาหลักง่าย ๆ ว่า ทำประโยชน์แก่โลกไปเรื่อย ๆ อย่างเดียวก็พอ ; เพราะว่ามันรวมตนเองเข้าไว้ด้วยเสร็จ. ส่วนประโยชน์ของคนแต่ละคน เมื่อไปถึงขั้นสูงสุดแล้ว มันก็ไม่มีประโยชน์กันเหลือ. ตัวใครหวงอยู่แต่ที่ประโยชน์ของตน มันก็ไปไม่ได้ หรือสูงไปไม่ได้ หรือว่าหลุดพ้นออกไปไม่ได้ ; ดังนั้น เมื่อเรามา คิดถึงเรื่องโลกกัน ก็ไม่มีปัญหาอะไรดีกว่า จะมกคิดว่า ทำอย่างไร ธรรมชาติจึงจะครองโลก.

ทั้งนี้ทั้งนั้นก็คิดเอาตามสิ่งที่สงสัยกันว่า เมื่อมีธรรมชาติของโลกแล้ว โลกนี้มันจะเป็นอย่างไร ? ก็เวลานี้ก็เห็น ๆ กันอยู่แล้ว ไม่ค่อยจะมีธรรมชาติให้เห็นเลย ในโลกนี้ ; แล้วโลกนี้มันเป็นอย่างไร ? นี้ก็เห็น ๆ กันอยู่อีก. ที่นี้มันก็กตัญญูกันเสียว่า ถ้ามันไม่เป็นแบบนี้ คือ มีแต่ความเมตตาอารีซึ่งกันและกัน ประพฤติเป็น

อยู่อย่างถูกต้องแล้ว โลกนี้ก็จะไม่มีเวรไม่มีภัย ไม่มีอันตรายใดๆ ทั้งภายนอกและภายใน คือ สังคมก็ดี มีความสุข จิตใจของคนแต่ละคนก็ดี มีความสุข. นี่เป็นหัวข้อใหญ่ ในอันประสงค์ของการที่ธรรมะครองโลก.

แล้วก็เลยคิดถึงข้อที่ว่า จะทำอย่างไรจึงจะให้ธรรมะครองโลก? ก็**พบปัญหา** มาตามลำดับ ที่ว่า **เดี๋ยวนี้โลกกำลังหลงไหล ในการทำแต่ความเจริญชนิดที่จะทำโลกให้วิनाศ.** คำพูดนี้มีนัยลอกกันอยู่ ว่าทำความเจริญ เพื่อทำโลกให้วินาศ เพราะว่ามันเป็นความเจริญตามแบบของคนอันธพาล คือเจริญไปในทางวัตถุ เพื่อหล่อเลี้ยงกิเลส.

ที่นี้ก็เลยสมันไม่มีที่สิ้นสุด มันก็ทำมาก ๆ ๆ จนเรียกว่าเป็นความเจริญ; แล้วโลกนี้ก็วินาศ, วัตถุในโลกนี้ก็วินาศ, ร่างกายคนก็วินาศ, จิตใจคนก็วินาศ, วิญญาณของคนก็วินาศ. เขากำลังทำทุกอย่าง เพื่อส่งเสริมแต่ ราคะ โทสะ โมหะ; แล้วกำลังลุ่มหลงในวัฒนธรรมทางเนื้อหนังที่เรียกกันว่า วัฒนธรรมตะวันตก ในปัจจุบันนี้.

การศึกษาค้นคว้าทั้งหมดทั้งสิ้นในโลกนี้ จึงเป็นไปแต่ในทำนองอย่างนั้น; ผลมันจึงออกมาอย่างนี้คือ โลกนี้เต็มไปด้วยสงคราม โดยตรง โดยอ้อม ปรากฏและไม่ปรากฏ คือการเบียดเบียนกัน. แล้วแต่ละคน ๆ ก็ดำเนินไม่ผิดทาง คือ มีแต่จะทำให้จมอยู่ในกองทุกข์มากขึ้น; แม้ที่สุด แก่เรื่องที่ไม่เคยมีในสมัยก่อนโน้น มันก็มีขึ้นมา อย่างที่น่าเวทนาที่สุด เช่น ภัยหยาบเสียดสี เป็นต้น ซึ่งมันไม่เคยจะมี. นี่เพราะว่าการศึกษาเดินผิดทาง กำลังเป็นอันตราย ก็ดีขวางต่อสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ ที่จะมาครองโลก; เพราะว่ามนุษย์ต่อคำธรรมะอยู่โดยไม่รู้สึกตัว.

ดังนั้น ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลกรู้ ก็ต้องจัดการกันใหม่; นับตั้งแต่ว่า จะต้องจัดการศึกษากันเสียใหม่ อย่างที่ได้พิจารณาถกกันแล้วโดยละเอียด ในการ บรรยายครั้งที่แล้วมา. ซึ่งบรรยายโดยหัวข้อว่า ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลกรู้ ก็จะต้องจัดการ ศึกษากันเสียใหม่.

.....

[เริ่มการบรรยายโดยหัวข้อแห่งวันนี้]

ทีนี้ในวันนี้ ก็จะได้กล่าวต่อไป โดยหัวข้อที่เนื่องกัน ว่า ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลกรู้ ก็ต้องปรับปรุง สัมมาทิฏฐิในโลกกันเสียใหม่. หัวข้อสำคัญก็อยู่ที่คำว่า “**สัมมาทิฏฐิ**” ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา, เพราะว่าพระพุทธเจ้า ท่านได้ตรัส และยอมรับแม้แต่คนอื่นจะกล่าว ว่า **สัมมาทิฏฐิ สมาทานา สัพพี ทุกฺขี อุปะจฺจคฺคิ - สัตว์โลกจะก้าวล่วงความทุกข์ทั้งปวงเสียได้ ก็เพราะการมีสัมมาทิฏฐิ.**

สัตว์ทั้งหลายจะก้าวล่วงความทุกข์ทั้งปวงเสียได้ ก็เพราะการมีสัมมาทิฏฐิ. ถ้ามีสัมมาทิฏฐิ ก็ก้าวล่วงความทุกข์ได้ทุกชนิด. นี่ปัญหาของมนุษย์ ก็ไม่มีอะไรยากไปกว่าความทุกข์ ชนิดใดชนิดหนึ่ง. สัมมาทิฏฐิมีความสำคัญ ตรงที่จะทำให้มองเห็นว่า อะไรเป็นความทุกข์, อะไรเป็นความไม่ทุกข์ หรือ เป็นความสุข.

เดี๋ยวนี้คนก็มีความคิดเห็นของคน ว่า อะไรเป็นความทุกข์ อะไรเป็นความสุข; แต่เดี๋ยวก็ไม่ค่อยจะตรงกัน. ถ้ามีความคิดเห็นในข้อนี้ตรงกัน ปัญหา คงจะไม่เกิดขึ้น, ก็ทุกคนก็จะทำตามเหมือนกันหมด ในทางที่จะดับทุกข์ แล้วมี

ความสุข. เคี้ยวนี้คนเกิดมีความเข้าใจหรือความคิดเห็นต่างกัน ; พวกหนึ่งเห็นว่าความสุขเป็นอย่างหนึ่ง, พวกหนึ่งเห็นว่าเป็นอย่างหนึ่ง ถึงกับตรงกันข้ามก็มี, จึงเลยกระทำขึ้นมาพร้อม ๆ กันหลาย ๆ อย่าง ที่ตัวถือว่าเป็นความสุข.

อย่าง พวกวัตถุนิยม ก็ ต้องการให้มีวัตถุสมบุรณ์ ในการหล่อเลี้ยงกิเลส ทัฬหา คือว่าเป็นความสุข คือโลกในนี้ปัจจุบันนี้. พวกหนึ่งถือตรงกันข้าม ว่า ความสงบใจ ไม่เป็นป่าวเป็นหาสของวัตถุนี้ เป็นความสุข. สองคติฤๅจะว่า คนสองพวกนี้ จะอยู่ร่วมกันได้อย่างไร ; ถ้าเมื่อพวกไหนมีพรรคพวกมากขึ้นในโลกนี้ เขาก็จัดโลกไปในลักษณะอย่างนั้น ; อีกพวกหนึ่งก็จงจะไม่มีแผ่นดินอยู่.

อย่างเคี้ยวนี้ เราก้เห็นว่า เขาจัดโลกกันไปในลักษณะวัตถุนิยมยิ่งขึ้น คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น, การศึกษาเล่าเรียนก็ยิ่งทำให้คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น เต็มไปด้วย อันธพาล ทั้งอย่างผู้ดี และผู้โง่ หรือทั้งอย่างเร็วที่สุด จนโลกนี้แทบจะหาวที่หลบ เพื่อความสงบยาก. นี้คือปัญหาที่มีอยู่จริง.

ทั้งนี้ ปัญหาโดยธรรมชาติ มัน ก็ยังมีอยู่อย่าง ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้. เช่น ว่า คนเกิดมาในโลกนี้ ไม่ใช่ว่าเกิดมาที่เดียว ก็จะเป็นผู้ใหญ่ ไม่ต้องเป็นเด็ก, หรือว่าเกิดมาเป็นผู้ใหญ่ แล้วก็จะเหมือนกันไปหมด ; อย่างนี้ก็ไม่มี. มันต้องเป็นเด็ก ซึ่งไม่มีความคิดอย่างผู้ใหญ่ มีวัยรุ่น มีหนุ่มสาว ซึ่งก็ไม่มีความคิดอย่างเด็ก ๆ ; ฝ่ายผู้ สูงอายุ คนแก่ คนเฒ่า ก็คิด ไม่อีกทางหนึ่ง ; ความต้องการสิ่งที่เรียกว่าความสุขนั้น ต่างกัน.

เขาเห็นอะไรอย่างไหนเป็นความสุข เขาก็จะเอาแต่อย่างนั้น แล้ว ก็ทำแต่อย่างนั้น ; อย่างที่เรียกว่าเป็นบ้านเป็นหลัง ; ทั้งนี้จะต้องเรียกว่า มันเป็น

บ้าไปเสียเลยจะดีกว่า. เช่น เต็กๆ กับักินบ้าเล่น , คนวัยรุ่น คนหนุ่มคนสาว ก็  
บ้าเรื่องกามารมณ์ เรื่องเพศ, คนสูงอายุก็บ้ารวย บ้าเกียรติ; แล้วก็หายากเหลือเกิน  
ที่จะเลยไปถึงปัญญา หรือ บ้าหาความสงบ มันไม่ค่อยจะมี.

ที่นี้ คนบ้าเหล่านี้ ก็ต้องขัดขวางกันแน่; ไม่รู้ว่าใครจะเป็นคนเจ้า  
ของโลกหรือเจ้าของบ้าน มันก็เลยเกิดการปะทะกัน กระแทกกระทั้น. ใครบ้าอะไร  
ก็จะต้องกล่าวได้ว่า เขาเห็นว่ามันเป็นความสุข; อย่างเต็กๆ เขาก็ต้องมีความ  
สุขแบบนี้ ซึ่งคนใหญ่ก็รับไม่ไหว; คนหนุ่ม คนสาว คนเฒ่า คนแก่ ก็ไปกันคน  
ละทางสองทาง. นี่ปัญหาโดยธรรมชาติ มันก็เกิดเสียแล้ว.

ที่นี้ ที่มนุษย์เข้ามาจัดการ ให้เป็นไปอย่างเป็นกลุ่ม เป็นก้อน เป็นเกลียว  
ไปทีเดียว; นี่ก็อย่างที่เรารู้จักว่า เคียวนี้ วัฒนธรรมตะวันตกดึงไปหาความสุข  
ซึ่งที่แท้ก็ ความสุขหรืออิน คือ สุข ก. สะกด. เป็นความสุขทางเนื้อหนัง ทั้งเด็ก ทั้ง  
วัยรุ่น ทั้งหนุ่มสาว ทั้งผู้ใหญ่แก่เฒ่า ก็หมุนไปทางนี้กันหมด. นี่มันได้เปรียบอย่างนี้  
สำหรับในโลกนี้.

เมื่อมีจิตทิฐิเข้าครอบงำ ก็จะแยกกันไปหมด เป็นโลกของมีจิต-  
ทิฐิไปได้; แล้วเขาก็ถือว่า นี่ก็ความสุข, นี่ก็ความสุข, แล้วก็ขยายให้  
มันหนักขึ้น จนกระทั่งเกิดปัญหาทางตามกอนาจาร ไม่มีอะไรที่เป็นเรื่องน่าบໍคืดี น่า  
ทำหนีทีเหยียน.

หรือที่เรียกว่า ลามกอนาจาร เขาก็ช่วยกันแก้ไข กฎเกณฑ์ ศีลธรรม  
อะไรต่างๆ จนเรื่องลามกอนาจาร ก็ไม่ลามกอนาจาร อย่างนี้เป็นต้น. แล้วกำลัง

เชื่ออย่างยิ่งก็เที่ยวว่า นี่คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่มนุษย์ควรจะได้; ก็เลยระงับเรื่อง ศาสนา เรื่องพระเจ้า เรื่องอะไรต่างๆ ทมห, เหลือแต่เรื่องเนื้อหาหนึ่งว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่มนุษย์ควรจะได้. แล้วว่าอันนี้เป็นสันติภาพของโลก; ถ้ามนุษย์ได้ความเต็มเปี่ยม อิ่มเอิบในเรื่องของวัตถุ.

นี่เมื่อกำลังหลงในเรื่องนี้ ก็ไปเห็นว่า มันจะเป็นไปได้ ว่าความ สมบูรณ์ด้วยวัตถุมันจะเป็นรากฐานของสันติภาพ; โดยที่เขาไม่รู้ว่ วัตถุ เจริญเท่าไร ยิ่งส่งเสริมกิเลสตัณหาของคนมากขึ้นเท่านั้น แล้วก็มากออกไป, มาก ออกไป จนตามไม่ทัน; ก็ยังมีคนที่เห็นแก่ตัวยิ่ง ๆ ขึ้นไป พร้อมทั้งจะเอาเปรียบผู้อื่น อยู่. นี่คนพวกนี้เขาเห็นอย่างนี้. แล้วก็ลองคิดดูเอาเองว่า คนในโลกนี้ กำลังเห็น อย่างนี้ มีจำนวนมากน้อยเท่าไร บางที่จะเกิน ๘๐ เปอร์เซ็นต์เข้าไปแล้ว, แล้วมี พวกที่กำลังจะเห็นอย่างนั้น, กำลังจะเดินตามกันพวกนั้นไป ก็ยังมีอีกมาก ซึ่งไม่ เท่าไรก็จะต้องไปเข้าพวกนั้น.

พวกที่จะเหลืออยู่ สำหรับเห็นว่า ความสงบสุขแท้จริงนั้น ไม่ใช่เป็นอย่าง นั้น; ต้องอยู่ที่วางขันธ์เลส ระงับความเห็นแก่ตัว, ระงับความหลงใหลในเนื้อ หนังนั้นต่างหาก; ก็เลยเกิดการเห็นที่ชัดกัน, นี่มีการกระทบกระทั่ง ในเมื่อ พวกวัตถุนิยมเห็นว่า การได้สมบูรณ์ในทางกามารมณ์ เป็นความสงบสุข; พวกหนึ่ง ตรงกันข้าม ก็เห็นความสงบระงับแห่งจิต ไม่ไปเป็นทาสของ กามารมณ์ ว่านั่น เป็นความสุข. พวกหนึ่งเห็นว่าเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ นี้ประเสริฐที่สุด, พวกหนึ่งเห็นว่าไม่ใช่ ไม่พอ, ต้องเป็นเรื่องเหนือกิน เหนือกาม เหนือเกียรติ จึงจะเป็นสุข.



### เปรียบเทียบสงบสุขอย่างมีฉภาทิฐิกับสัมมาทิฐิ.

สัมมาทิฐิ ในพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็มี *พระพุทธภวชิคอยู่* ว่า *นตฺถิ สนฺติ ปริ สุขํ - สุขอื่น* นอกไปจากความสงบแล้วเป็นไม่มี. *สนฺติ ปริ* แปลว่า *อื่นไปจากความสงบ, ปร* แปลว่า *อื่น*; *สนฺติ ปริ* แปลว่า *อื่น* นอกไปจากสันติ ที่จะเป็นความสุขนั้นไม่มี.

ที่นี้ *สงบ* ในที่นี้ หมายถึง สงบตั้งต้นมาจากจิตใจ. มัน สงบเพราะ ไม่มีกิเลสรบกวน; แล้วก็ทำอะไรให้วุ่นวายขึ้นทางกาย ทางวาจา, แล้วก็ให้วุ่นวายในทางสังคมหรือในโลก. อย่างนี้เรียกว่า "สันติ" ต้องอย่างนี้. ถ้าเกี่ยวนี้ จิตใจมันไม่เป็นโทษของกามารมณ์ มันก็ไม่สงบ มันก็ร้อนอยู่ข้างในแล้ว, ออกมาข้างนอกก็เป็นความไม่สงบ.

หรือถ้าจะเอา *พระพุทธภวชิคอีกข้อหนึ่ง ที่ตรัสไว้ว่า "ถอนความยึดมั่น ถือมั่นว่าตัวตนเคยได้เป็นสุขอย่างยิ่งเวีย"* อย่างนี้ก็เห็นได้ว่า มันยังไม่ไกลออกไปอีก คือให้ทุกคนไม่มีความเห็นแก่ตน, ไม่มีตนสำหรับจะเห็นแก่ตน; ก็ทำไปตามที่ถูกที่ควร ด้วยจิตใจที่ไม่เห็นแก่ตน. อย่างนี้จึงจะเรียกว่า *โลกนี้มีความสุข สงบสุข ถึงที่สุด.*

ถ้าจะพูดให้มากไปอีกก็ยังพูดได้ว่า *ความสุขแท้จริงนั้น มันต้องถึงขนาดที่เรียกว่า ไม่รู้สึกว่าจะเราแสวงความสุข.* แต่ถ้าพูดอย่างนี้ ก็ไม่ค่อยมีใครเอาแล้ว, ไม่มีใครยอมรับแล้ว; เพราะเขาคิดว่าการจะแสวงความสุข, จะถูกตีความความสุข.

เราไปบอกเขาว่า “ถ้าเป็นความสุขที่แท้จริง ต้องไม่มีแม้แต่การเสวย หรือการ कुछุ้มซึ่งความสุขนั้น” เพราะว่าการเสวย कुछุ้มความสุขนั้น มันเป็นเรื่องรู้สึกไปตามอำนาจของกิเลสตันโทอย่างใด อย่างหนึ่ง มันเป็นความสุขของคนในโลก ที่ไม่รู้ว่าเป็นโลกนี้คืออะไร. ถ้ามีจิตใจสูง เห็นธรรมะแล้วก็จะมีความเข้าใจเห็นอสังขารว่า “ไม่ต้องเสวยความสุข นั้นแหละ มัน เป็นความสุขอย่างยิ่ง” ไม่ต้องมีการเสวยอะไร อยู่หนึ่งๆเฉยๆ ยิ่งคิดว่า อย่างนี้ก็ไม่มีการเห็นด้วย มันจึงกลับตรงกันข้าม.

ต้องมีการเสวย, แล้วอะไรเสวย? กิเลสเสวยหรือสติปัญญาเสวย? ถ้ากิเลสเสวย มันก็ต้องเสวยอารมณ์ที่เป็นที่ตั้งของกิเลส. นี่จึง เอาเรื่องของกิเลสมาเป็นเรื่องดีหรือสูงสุด ก็เกิดมีอาการที่เรียกว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว”.

ไม่ใช่เขาเกลียดเห็น เขาเห็นจริงๆ อย่างนั้น จึงต้องสร้างทุกข์, สร้างความทุกข์ขึ้นมาใส่ตัว; โดยไม่รู้สึกรู้ว่า เรานี้กำลังสร้างความทุกข์ขึ้นมาใส่ตัว; ตัวเองก็เป็นทุกข์, เพื่อนฝูงร่วมโลกกันก็เป็นทุกข์, แม้แต่ธรรมชาติ ก็อันดินอันหิน เนื้อก้อนโลกนี้ก็พลอยหมดเปลืองโดยไม่จำเป็น.

ข้อนี้ไม่ต้องอธิบายยืดยาวอะไร ก็เห็นกันอยู่ทั่วไปว่า ความเจริญ ชนิดทำให้โลกให้ฉิบหายนั้น เขาซุกเขาสิ่งต่างๆ ในโลกขึ้นมาสูงส่ง เพื่อความต้งเริงสำราญไม่จำเป็น, หรือยากไปกว่านั้น ก็เอามาเป็นเครื่องมือสำหรับฆ่ากัน. ดูเมื่อเขาทำสงครามกันนั้น ตัวเลขที่ใช้กันนั้น ใช้อุปกรณ์ต่างๆ ที่จะรบกันนั้นละ เป็นเงินเท่าไร; แล้วส่วนใหญ่ที่เขาไปเที่ยวที่นั่นที่นี้ สะสมเงินไว้ไปเที่ยวที่นั่นที่นี้ สำเร็จสำราญอย่างนั้นอย่างนี้ มันเป็นเงินเท่าไร, เป็นวัตถุเท่าไร.

นี่เรียกว่าแม่แก้วธาตุของโลกนี้ ทรัพย์สินการของธรรมชาตินี้ก็สิบหาย นี่วิวัฒนาการเพื่อวิวัฒนาการของวัตถุในโลก ของร่างกายคน ของจิตใจคน.

นี่เป็นการ “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ทั้งก่อนโลกเป็นอย่างนี้; เมื่อคนจำนวนมากเป็นอย่างนี้ ก็หมายความว่าทั้งโลก มันมีความหมายเป็นทั้งโลก เพราะว่ามันมีอิทธิพลเหนือโลก.

เมื่อพวกนี้มีการศึกษาอย่างนี้ ถิ่นคว่ำอย่างนี้ ผลิตออกมาอย่างนี้ ยั่ววนอยู่อย่างนี้; โลกนี้มันก็เป็นอย่างนี้. มันก็เต็มไปด้วยแต่ลักษณะอย่างนี้. ไม่มีความสุขเลย. เขาก็ยังพูดได้ว่า มีสันติภาพ มีความสงบสุข. บางคนก็พูดว่า มีสันติภาพอย่างมีเกียรติเสียด้วย; หมายความว่าเมื่อเขาทำอะไร ได้เปรียบคนอื่นมากที่สุด เขาก็เรียกว่า มีสันติภาพอย่างมีเกียรติ. ส่วนคนที่ทนทุกข์อยู่นั้น ไม่รู้จะเรียกว่าอะไรดี.

เกี่ยวนี้โลกกำลังมีการศึกษาอย่างนี้ เพราะมีมีจิตวิญญูครอบงำโลก. ลองคิดดู ถ้าไม่มองเห็นข้อนี้ ก็คงจะฟังไม่รู้เรื่อง; เพราะกำลังพูดว่า โลกนี้มีมีจิตวิญญูครอบงำโลกอยู่อย่างนี้. ถ้าจะให้โลกนี้มีสันติสุข ก็ต้องให้สัมมาทิฐิมาครองโลก; ฉะนั้น จึงพูดว่า ต้องปรับปรุงระบบสัมมาทิฐิกันเสียใหม่.

คนในโลกเขาถือกันว่า อย่างนั้นถูกแล้ว, การศึกษาศึกษามาดีแล้ว, ประพดกิระจะทำกันไม่อย่างนั้น เรียกว่าถูกต้องแล้ว. เขาว่าถูกต้องแล้ว การศึกษาในโลกที่จัดอยู่เวลานี้; แม้จะจัดการศึกษาสำเร็จออกมาในรูปที่ว่า มีแต่สงคราม, มีแต่พวกที่เห็นแก่ตัวอย่างสูงสุดในทางวิญญูณ, เช่นพวกฮิปปืออะไรที่เรียกกัน กระทั่งว่ายาเสพติดกำลังเป็นสิ่งประเสริฐที่สุดในโลก.

แต่ว่าก็เมื่อเร็ว ๆ นี้เอง เมื่อการศึกษาชนิดนี้ยังไม่เจริญ คนในโลกยังไม่ชอบยาเสพติดกัน เหมือนกับยุคที่การศึกษาเจริญอย่างเดี๋ยวนี้ ยาเสพติดนี้เอาไปขายวัยรุ่นคนวันเทกทั้งนั้น คือพวกฝรั่งนั้นแหละ มากกว่าพวกอื่น; ก็หมายความว่าพวกฝรั่งเขาจัดการศึกษา ในลักษณะที่เรียนจบแล้ว มีจิตใจชอบยาเสพติด ไม่เกลียดยาเสพติด อย่างนี้เป็นต้น.

นี่เรียกว่า มิจฉาทิฎฐิ ในการศึกษา; ฉะนั้นจะต้องคู่กันต่อของปัญหาทั้งหมด ว่ามันอยู่ที่การศึกษา. การศึกษาผิดก็ไปอย่าง, การศึกษามาก็ไปอย่าง; แต่ที่สำคัญกว่านั้น ก็คือว่า การศึกษาเป็นสิ่งที่บนโลก หรือว่าก่อโลก หลอมโลกขึ้นมา, คือเราให้การศึกษากันอย่างไร โลกนั้นจะต้องเป็นอย่างนั้น.

เดี๋ยวนี้ให้การศึกษากันแต่ให้หลงใหลในวัตถุ โลกนี้ก็มีแต่การหลงใหลในวัตถุ นี่เป็นมิจฉาทิฎฐิ; ฉะนั้นจึงเห็นว่าจะต้องมีการปรับปรุง สิ่งที่เรียกว่ามิจฉาทิฎฐิ ให้กลายเป็นสัมมาทิฎฐิ. แต่ถ้าจะพูดอย่างนั้นมันฟังยาก จึงพูดว่าต้องปรับปรุงสัมมาทิฎฐิ ที่มันไม่มี, ไม่ค่อยจะมี ให้มันมี, และให้มันถูกต้องยิ่งขึ้น. การปรับปรุงก็ต้องมี ไม่อย่างนั้น มันก็ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามทางที่เราต้องการ.

### หลักการปรับปรุงมิจฉาทิฎฐิให้เป็นสัมมาทิฎฐิ.

ที่นี้ก็จะมีปัญหาเกิดขึ้นอย่างว่า การปรับปรุงนี้ เป็นสิ่งที่ทำได้หรืออย่างไร? มันก็เป็นสิ่งที่ทำได้ เพราะว่าเราก็เคยปรับปรุงสิ่งต่างๆ มาแล้ว แต่ว่าเรามันปรับปรุงไปในทางที่ไม่ควรจะปรับปรุง.



ทีนี้ก็ยากจะพูดเสียด้วยเลยว่า วัตถุประสงค์นิยมมันสุดเหวี่ยงอย่างไร แต่ต้องระวัง; แม้ว่าที่จะเรียกว่า เป็นจิตนิยมมนิยมอะไรนี้ ก็ยังต้องระวังอีกเหมือนกัน มันอาจจะเสยเถิกสุดเหวี่ยงสุดโต่งไปก็ได้ คือจะ เอาแต่เรื่องจิต เรื่องมน อะไรเป็นบัวเป็นหลัง ไม่สนใจกับเรื่องวัตถุ อย่างนี้ก็ไม่ได้. ฉะนั้นจะเรียกว่ามีมนิยมสุดเหวี่ยงนั้นมันก็ได้เหมือนกัน.

ก็ดูร่างกายเรากันหนึ่ง ๆ ก็แล้วกัน มัน มีความพอดีทั้งทางกายและทางจิต ทางวิญญาณด้วย มันจึงจะตั้งอยู่ในความสงบสุขหรือเป็นผาสุก; เมื่อเราเกลียดชังวัตถุประสงค์ เกลียดกลัววัตถุประสงค์ ก็ต้องระวังว่า อย่าไปมโนนิยมสุดเหวี่ยง มันจะเสยเถิกไปอีกทางหนึ่ง.

ถ้าเป็น สัมมาทิฏฐิจริงก็พอดี; เป็นการ มีวัตถุประสงค์ และมีจิตใจที่ถูกต้อง, ควบคุมวัตถุนั้นอย่างถูกต้อง. มันเป็นเรื่องพอดีไปทุกแง่ทุกมุม ไม่ว่าจะมองกันในด้านไหน อย่างนี้ จึงจะเรียกว่ามีสัมมาทิฏฐิ.

หรือถ้าอีกอย่างหนึ่ง ก็จะต้องมองไปในด้านที่ว่า มีทั้งการคิดและการกระทำ มีทั้งเรื่องของร่างกาย และมีทั้งเรื่องของจิตใจ ที่ถูกต้องหรือสมส่วนกัน จึงจะเรียกว่าเป็น สัมมาทิฏฐิ; เพราะฉะนั้น สัมมาทิฏฐิ จึงบัญญัติความหมายลงไปว่า คือ *ทิฏฐิที่ทำความถูกต้องเหมาะสมระหว่างวัตถุกับจิต.*

*ทิฏฐิ* คือ ความรู้ ความคิด ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจอะไรต่าง ๆ นี้ ชนิดที่ทำให้เกิดความถูกต้องเหมาะสมระหว่างเนื้อหนึ่งกับจิตใจ; ก็จะเกิดความทุกข์ขึ้นไม่ได้; สัมมาทิฏฐิแท้จริง ต้องทำหน้าที่อย่างนี้. เมื่อมีความถูกต้องเหมาะสม

สมระหว่างกายกับจิตใจแล้ว ไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้น เกี่ยวกับสิ่งทั้ง ๒ นี้ ทางกายก็ไม่มีปัญหา ทางจิตก็ไม่มีปัญหา มีแต่ความถูกต้องเหมาะสมพอดีอะไรสมมุติอะไรไปหมดระหว่างวัตถุกับจิต.

.....

**ขณะที่วัตถุนิยมครองโลก, เราต้องใช้สัมมาทิฐิกัน.**

ที่นี้เหลือวัตถุโลกเราในปัจจุบันนี้ มันก็น่าใจหาย คือมันไม่มีสภาพอย่างนี้: มันมีแต่เรื่องวัตถุ หรือเหยื่อทางวัตถุ หรือรสอร่อยทางวัตถุ กำลังครอบงำโลก. เอาจิตใจไปไว้ได้ความครอบงำของวัตถุเหล่านั้นหมด. ถ้าโลกเป็นจน ๆ หนึ่ง ก็เหมือนกับว่า มันมีปัญหาหนัก มีอาหารใช้หนัก มีโรคภัยไข้เจ็บอย่างหนัก จนจะวิบัติมากกว่า. นี่ก็ความหมายของคำว่า "กำลังวิวัฒนาการเพื่อวิวัฒนาการ" โดดเข้ามาถึงขนาดนี้.

ที่นี้เรามาพูดกันถึงว่า จะปรับปรุงสัมมาทิฐิกันเสียใหม่ ก็คงจะไม่ค่อยมีใครเห็นด้วย; มันเป็นเหมือนกันว่า ตัวเองจะรักษาตัวเอง คือคนบ้านนั้นจะรักษาคนบ้านเอง นี้ก็ไม่มีใครเห็นด้วย. แต่แล้วมันก็ยังมีความหวัง ที่จะคิดกันดูให้ดี ๆ ซึ่งจะได้วินิจฉัยกันในส่วนนี้ ไฉนนี้ ให้มากเป็นพิเศษ ตามความมุ่งหมาย. อย่างเดียวที่เราได้มองเห็นกันแล้วมาแต่ข้างต้นว่า โลกนี้มันเป็นไปตามการศึกษา แล้วแต่เราให้การศึกษากันในโลกอย่างไร โลกก็จะต้องเป็นไปอย่างนั้น ฉะนั้นการทำโลกให้เป็นสัมมาทิฐินี้ มันก็ต้องไปจัดที่รากฐาน คือ การศึกษา.

เราจะทำอย่างไรกับโลก ที่กำลังเป็นมัจฉาทิฏฐิ; มันมีหวังอยู่ ๒  
 อย่างว่า : เราอาจ จะแก้ไขเขาได้ หนึ่ง, อีกอย่างหนึ่ง แม้จะแก้ไขเขา  
 ไม่ได้ เราก็ยังเอาตัวรอดได้, เราก็ยังแยกตัวออกมกันได้ ไม่ต้องกลัว.

ที่ว่าเรายัง มีความหวังที่จะแก้ไขเขาได้ คือโลกส่วนใหญ่ได้ นั่นมันเป็น  
 เป็นเรื่องของธรรมะอยู่มาก, คนไม่เข้าใจก็ไม่ค่อยมองเห็น และก็ค่อยเชื่อ  
 ว่า ธรรมะนี้ศักดิ์สิทธิ์ จนพูดไม่ถูก ว่าศักดิ์สิทธิ์สักก็มากน้อย, หรือว่ามีอำนาจ  
 สูงสุด มีปาฏิหาริย์ มีอะไรมาก. ต้องเอาธรรมะนี้เข้ามา; สัมมาทิฏฐินี้ก็เป็นธรรมะ  
 อันหนึ่ง หรือเป็นที่รวมแห่งธรรมะทั้งหลาย.

สิ่งที่เรียกว่า สัมมาทิฏฐินั้น ย่อมมีคุณสมบัติในตัวเอง ที่จะทำ  
 บุคคลให้มองเห็นได้ ให้เข้าใจได้ ให้ยอมรับได้; แล้วที่สำคัญที่สุดนั้น ก็คือ  
 ธรรมชาตินั้นจะช่วย. นี้จะพูดไว้อย่างน่ก่อนว่า เรามีหวังที่จะแก้ไขโลกส่วนใหญ่ได้..  
 อยากจะพูดให้เสร็จไปเสียทีหนึ่งว่า ถ้าแก้ไขไม่ได้; เราก็มีทางที่จะแยกตัวออกมาจาก  
 สังคมมัจฉาทิฏฐิได้; น้อย่างแล้ว. เพราะมีวิธีที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสสอนไว้อีกวิธี  
 หนึ่ง. อีกทางหนึ่งโดยเฉพาะ สำหรับคนที่แยกตัวออกมาจากโลกที่เป็นมัจฉาทิฏฐิ.

โดยร่างกายเราก็หนีเข้าไปได้แล้ว ไตรจะมว่าอะไรเรา; หนีไปอยู่เสียที่  
 อื่นก็ได้ เหมือนที่เขาสอพพหนีโรคทำ. หนีการปกครองที่ไม่เป็นธรรมอะไรนี้ เขาก็  
 ยกอพยพทางร่างกายหนีไปได้. แต่ พระพุทธเจ้าท่านมีอุบายวิธี ให้หนีหรือ  
 แยกตัวออกไปได้ทางจิตใจ.



ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลกก็ต้องปรับปรุงสัมมาทิฐิกันใหม่

ขอให้ฝึกฝนจิตใจให้ถูกต้องตามแบบของพระพุทธเจ้า เรามีทางที่จะแยกตัวออกจากโลกของมิชฌาทิฐิได้ นี้โดยจิตใจเราแยกออกได้แน่. ถ้าเรามีธรรมชาติของพระพุทธเจ้ามากพอ ไม่ต้องอยู่ร่วมโลกกับโลกมิชฌาทิฐิ; นี่ทางกายเรายังแยกออกไปได้โดยปริยาย. นี่ที่เอามาพูดนี้พูดเผื่อไว้ เตียวเผื่อว่าจะทัน, ทางมันจะทัน.

.....

### ต่อสู้กับมิชฌาทิฐิต้องรู้ทันภาวะของโลก และกล้าสู้.

ที่นี้จะพูดถึง ทางที่จะสู้ ก็ว่าจะไม่แยกไม่หนี จะปะทะกันเข้ากับมิชฌาทิฐิ เราก็มีหนทาง; แต่ว่าเราจะต้องพิจารณาถนัดละเอียดสักหน่อย. จะพูดคำเดียวจบ มันพูดไม่ได้แน่ ก็ว่าจะต้องดูให้ดีเสียก่อนว่า โลกนี้มันคืออะไร? และมัน เป็นอย่างไร? ว่าโลกนี้มันกำลัง ตกอยู่ได้อานาจอะไร? นั่นแหละสำคัญที่สุด.

พระพุทธเจ้าท่านก็ได้ตรัสไว้ว่า อำนาจเป็นใหญ่ในโลก วิส อิสสรีย โสเท-อำนาจเป็นใหญ่ในโลก แต่แล้วก็ไม่มีความริบชัยโดยท่านเอง ว่าอำนาจนั้นคืออำนาจอะไร; เราก็ก็ความกันตามความคิดเห็นของเรา. แต่เอาสมาทานดูว่า พระพุทธเจ้าท่านแล้ง ส่วนใหญ่ถึงอำนาจของกิเลส. แต่นั่นมันเป็นเรื่องของคนที่คิดเกินไป.

เตียวนี้มันเป็นเรื่องของคนบ้า ๆ บอ ๆ อันธพาลในโลกนี้ อำนาจคำนี้ มันก็ต้องหมายถึงอำนาจบีบคั้น อำนาจจ้าว อำนาจที่ว่า ถ้าไม่เชื่อฟังแล้ว ก็เอา

ให้ตายเลย. นั่นแหละเรียกว่าอำนาจ. อำนาจอาวุธ. นี้โลกมันมีอำนาจอาวุธ ก็เห็น ๆ กันอยู่; เขามีสถิตอาวุธขึ้นมาใช้ อย่างที่เรียกว่านาคจักรวรัย. คนที่มีอาวุธ มาก มีอาวุธชนิดนี้มาก ก็มีอำนาจมาก ก็ตั้งโลกไปตามความต้องการของตนได้. นี้เราจะไปตั้งโลกกลับมาอย่างไร ในเมื่อโลกมันอยู่ใต้อำนาจอย่างนี้.

นี้ถ้ามองกันทางอื่น มันก็ยังมีอำนาจอย่างอื่นอีก อำนาจเงินก็มี; เขามีเงินมาก เขามาชื้อเอาคนทั้งโลกไปก็ได้. เขาจะตั้ง เขาจะหว่านล้อมคนทั้งโลกไปได้ ด้วยเงินของเขา; แล้วเราจะตั้งโลกกลับมาหาพระพุทธเจ้าได้อย่างไร. ก็อาจจะตั้ง มิจจาคิทธิ มาสู่ สัมมาทิทธิ ได้อย่างไร. เขายังมีภาษา มีวิชา มีอะไรที่จะล่อหลอก เขาไป. นี้เรียกว่าอำนาจภายนอก

โลกนี้มันก็ตกอยู่ใต้อำนาจภายนอก เหมือนกับว่า วิษณุหนุ่มสาวนี้ ตกอยู่ใต้อำนาจของกามารมณ์ พุคกันไม่รู้เรื่อง ตั้งมาให้หัวขาด ตัวมันก็ไม่มา; นี้เรียกว่ามีอำนาจอย่างนั้นครอบงำอยู่. แต่มองดูให้ดีแล้ว ก็จะเห็นว่า อำนาจ จิตใจ อำนาจจิตสธ อำนาจคัจจะหามาณะทิฐินั้น ยังสำคัญกว่า; แล้วมันก็ ไปรวม อยู่ต่อวิชาความไม่รู้. ที่นี้เรียกอีกชื่อหนึ่ง ก็เรียกได้ว่ามิจจาคิทธิ.

อำนาจของมิจจาคิทธิกำลังครองโลกอยู่ เราจะไปตั้งคนออกมาได้ อย่างไร? นี้ก็ตอบด่ามันทุกคืน ว่าจัดการศึกษาให้โลกนี้มีสัมมาทิฐิ นี้เขาก็ไม่ให้อจ. แต่ว่าทางออกของมันนั้นมีอยู่ทางเดียวว่า, ต้องจัดโลกนี้ให้เป็นสัมมาทิฐิ, แล้วพวกนั้นเขาก็ไม่ยอมให้อจ. แล้วเราจะทำอย่างไร? เราจะต้องมองดูถึงความจำเป็น ข้อนี้ให้มันแน่นนอน ให้มันถึงกับอาจจะระดมทุ่มเททั้งหมด สู้มันให้ได้ ว่าถ้าจัดการ ศึกษาถูกต้องแล้ว มันจะหมดปัญหาได้; เพราะว่า การเมืองก็จะถูกต้อง

การทหารก็จะถูกต้อง การเศรษฐกิจก็จะถูกต้อง อะไรก็จะถูกต้องไปหมด, ถ้าการศึกษาถูกต้อง. เดี่ยวนี้การศึกษามันไม่ถูกต้องอย่างเดียว การเศรษฐกิจ การเมือง การทหาร การปกครอง การอะไรต่าง ๆ มันก็ไม่ถูกต้องไปหมด.

บางคนก็จะท้อแท้ว่า เมื่อมันตกอยู่ใต้อำนาจของมิชฌาติภูฏริ ของกิเลส อย่างนั้นแล้ว เราก็ไม่มีอำนาจอะไรจะไปดึงมา มาชวนเพื่อนให้ทำอย่างนี้; เพื่อน เขาก็อาจจะเปรียบเทียบว่า เหมือนกับเขาถูกพรวนไปผูกคอแมว จะไม่ยอมเสี่ยงเข้าไปหาเรื่อง. หรือบางคนเขาอาจจะหัวเราะเยาะเขาว่า มันเหมือนกับจะไปบอกให้แมวมัน เลิกกินหนู มันคงทำไม่ได้ ถ้าว่าหนูตัวไหนจะช่วยเขาถูกพรวนไปผูกคอแมว นี้ก็ยัง ค่อยยังชั่ว ส่วนหนูตัวไหน ที่จะไปบอกให้แมวเลิกกินหนูนี้ คงทำไม่ได้. เรื่องตลุ นิยมนี้ มันก็ครองโลกอย่างนี้ยังอยู่อย่างนี้.

.....

**อภินิพาทแห่งธรรมะอภัยข้ออภัยกับปัญหาที่พึงได้.**

ที่นี้เราก็มองกันไปอีกนิตหนึ่งว่า มันก็ยังมีอำนาจหลายชนิด. คน ในโลกก็ตกอยู่ใต้อำนาจต่าง ๆ ชนิดกัน แล้ว คงจะมีสักจำนวนหนึ่งที่ตั้งอยู่ใต้ อำนาจของพระธรรม ของธรรมชาติ ของวิชา ของสติมาปฏิวัติ; นี้จะได้รับกัน.

เมื่อคตก็ อากมากก็ได้บอกแล้วว่า ธรรมชาติจะช่วย ซึ่งผูกคางไว้ นี้ก็จะ ชั่วว่า ธรรมชาติจะช่วยอย่างไร มีพระพุทธรูปสถิตอยู่เป็นหลักฐานด้วย ว่าความ ทุกข์มันจะช่วย. นี้แกดังพูดให้สงสัยเล่นอย่างนั้นแหละ. *ความทุกข์ที่เราได้รับ*

มาจากมิจลาทิจฐิ นั้นแหละมันจะช่วย “ดูให้ตีมีแต่ได้ไม่มีเสีย” ดูไม่เป็น มันก็ตกใจจริงนี่; เพราะว่าที่เดี๋ยวมาแก้ทันหลัง มันมาอย่างนั้นทั้งนั้น.

ความทุกข์มันจะช่วย เพราะความทุกข์เป็นเหตุให้นี่ทำอะไรได้ แล้วให้หันหาความลับทุกข์. ความทุกข์นั้นแหละ มันจะค้ำอมนุญย์ให้หันกลับ พุทธเป็นสมมติหน้อยก็พูดว่า พญามารนั้นแหละ จะค้ำอมนุญย์ให้หันกลับ. ก็เลสพาเอาไป ไปทำทุกข์ทรมานเสียเต็มที; พอกันมันรู้จักความทุกข์ดี คือไม่หลงเอา “ก่งจักรเป็นคอกบัว” อีกต่อไป, เห็นทุกข์; เป็นทุกข์; เห็นลับทุกข์, เป็นลับทุกข์นี้, มันจะเกิดการกลับตัว นี้เรียกว่าการ สำนึกบาป.

คำว่า “สำนึกบาป” นี้เป็นคำสำคัญที่สุดนะ ขอให้จำไว้ด้วย; เป็นคำที่จำเป็นที่สุด คำสำคัญที่สุดในศาสนา; แม้ในพุทธศาสนา. อย่าง *วิถีกรรมแสดงอาบัติของภิกษุ* นี่ก็เป็นเรื่องสำนึกบาป. *ศาสนาคริสต์เตียน* มีกรรมแก้บาป นั่นก็เป็นเรื่องของการสำนึกบาป มีคำว่า *repentance* ในทุกศาสนา คือการสำนึกบาป.

สลดสังเวช หุดเหี่ยวในใจ ที่กำลังได้รับความทุกข์อยู่; อย่างนี้ก็จะเรียกว่า พญามารจะเริ่มต้อนกลับแล้ว. พญามารจะเริ่มค้ำอมนุญย์ทั้งหมดให้หันกลับแล้ว; เพราะที่แรกพญามารก็พาไป คือมิจลาทิจฐิพาไป, ไปทำให้เป็นทุกข์อย่างยิ่ง จนร้องไม่มีน้ำตาจะร้อง; หรือว่าถึงที่สุดของความทุกข์แล้ว ความทุกข์นั้นเองก็จะค้ำอมนุญย์กลับ.

นี่ถึงคำพูดที่ว่า “ธรรมชาติสอนนั้น มันดีกว่ามนุษย์ด้วยกันสอน”; แม้แต่พระพุทธเจ้าสอน ก็สู้ธรรมชาติสอนไม่ได้. *พระพุทธเจ้าท่านสอน*

ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลกก็ต้องปรับปรุงสัมมาทิฐิกันใหม่

๒๕๑

เพื่อให้เราไปพบวิธี ที่จะให้ธรรมชาติมันสอน : ท่านสอน **เรื่องทุกข์ เรื่องเหตุให้  
เกิดทุกข์ ความดับทุกข์** อะไร ก็เพื่อให้ไปรู้จักตัวธรรมชาติเหล่านั้นจริงเสีย  
ก่อน ; แล้วธรรมชาติมันจึงจะสอนอีกทีหนึ่ง แล้วมันก็จะต้องปล้ำไล่สิ่งซึ่ง ที่จะเดิน  
ทางแบบตรงกันข้าม จากที่เคยเดินมาก่อน.

มีสูตรอยู่สูตรหนึ่ง **อุปนิสสสูตร** อธิบาย แสดงให้เห็นชัดว่า **ความทุกข์นั้น  
เป็นจุดกลาง ; ถ้ามาข้างนี้ก็เป็นเรื่องผิดไปอิงกิเลส, ถ้าไปเรื่องนั้นก็ตั้งต้นถึง  
ไปถึงนิพพาน, ความทุกข์อยู่ตรงกลาง.**

คนบางคนไม่เคยศึกษา **เรื่องปัจจุสมุปบาท** ก็จะออกข้อสรุปหน่อยว่า :  
**อวิชชาเป็นต้นตอให้เกิดสังขาร - สังขารให้เกิดวิญญาณ - วิญญาณให้เกิดนามรูป -  
นามรูปให้เกิดอายตนะ - อายตนะให้เกิดผัสสะ - ผัสสะให้เกิดเวทนา - เวทนาให้เกิด  
ตัณหา - ตัณหาให้เกิดอุปาทาน - อุปาทานให้เกิดภพ - ภพให้เกิดชาติ ชรา มรณะ  
คือ ความทุกข์ทั้งปวง ; นี่มันอยู่ที่ตรงนี้.**

.....

**เมื่อถึงจุดเข้คกลางคือทุกข์แล้วธรรมชาติจะค้นพาทหารอก.**

ทันทีเมื่อ **มนุษย์หรือสัตว์ทั้งปวง** ได้เสวยทุกข์มากเข้าๆ มันก็เบื่อ  
มันก็ **เอือม มันก็ ระอา,** มันก็เบื่อหน่ายในสิ่งที่เป็นทุกข์ทั้งหลาย จะย้อนกลับ  
ไปทางต้นอีกก็ได้ ; ถ้าย้อนซ้ำๆ อยู่ไหนแหละ. แต่ในที่สุดมันก็ไม่กลับไปทาง  
ต้น มันจะไปข้างหน้านั้น มันจึงแสวงหา. ถ้าความทุกข์มาก ก็ทำให้เกิด  
ศรัทธา คือความเชื่อในธรรมะมาก.

เดี๋ยวนี้เรากำลังไม่มีความทุกข์, หรือความทุกข์ยังไม่ปรากฏ เราก็ไม่เชื่อ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่เชื่อธรรมะ ไม่เชื่อศาสนา; เพราะว่าการความทุกข์ ยังไม่มีกับเรา. เรามีเงินใช้ เราทำอะไรอยู่ได้, เราจะอยู่อย่างนี้ไปจนตายก็ได้, เราไม่มีความทุกข์กับคน; ฉะนั้น เราเดี๋ยวนี้ จึงไม่ค่อยศรัทธา ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์.

ความทุกข์จะต้องมีกับคนเราตลอดที่เรียกว่า ตายแล้วตายอีก, ตาย แล้วเกิดอีก, ตายแล้วเกิดอีกเป็นทุกข์อีก, ทุกข์เรื่อยไป ตกหนักตกเบาใหม่ในอเวจี โลกภูมิก็ หลายหมื่นหลายแสนครั้ง นี้ มันก็จะเปลี่ยนความคิด คือไม่อยากจะฆ่า อย่างนั้น. คนที่รู้จักความทุกข์เท่านั้นที่จะเปลี่ยน ถ้ายังเป็นยิปปี ยิปปีทำอะไรอยู่; ไม่รู้จักความทุกข์ ก็ไม่มีทางที่จะเปลี่ยน. ฉะนั้นใครที่ได้ชิมรสของความทุกข์ แล้ว รู้จักความทุกข์ ดี เว้ว คนนี้ก็เรียกว่าจะมีบุญมีวาสนา ที่จะได้เปลี่ยน.

ความทุกข์อยู่ตรงศูนย์กลาง. ที่นี้ก็จะให้เกิดศรัทธา ในสิ่งที่ตรงกันข้าม, หวังหาสิ่งที่ตรงกันข้าม, มีความเชื่อมั่นแน่นแฟ้นต่อสิ่งที่ตรงกันข้าม, มีความหวังขึ้นมา ซึ่งในบาลีนั้นกล่าวว่า ศรัทธาจะให้เกิดปราโมทย์ คือเริ่มพบสิ่งที่มันตรงกันข้ามจากความทุกข์ วิถีแนวของสิ่งที่จะช่วยดับทุกข์ เช่น ธรรมะสักมิดหนึ่งก็ยังดี ก็เกิดศรัทธาในธรรมะนั้น; แล้วรู้สึกว่ามีหวัง ในสิ่งนี้ ก็พอใจ หรือ ปราโมทย์ ว่าเราคงจะรอด, หรือว่าเราจะต้องรอด, เรามีทางที่จะรอด. อย่างที่เขาเรียกว่า ปราโมทย์; มีบิตติจากปราโมทย์ ตรงนี้ก็สำคัญมาก.

เรา, เดี่ยวนี้ไม่ได้ปรับปรุงศรัทธา ปราโมทย์ หรือบิตติ ในทางฝ่ายข้างพระธรรม ข้างฝ่ายศาสนาให้มากพอ. ปากเราก็ดูว่าได้, เราดีบวช เราก็เรียน เรา

ก็ท่อง เรา ก็อ่านแต่หัวหนังสือทั้งนั้น. เรื่องศรัทธา ก็ดี เรื่องปราโมทย์ ก็ดี บิณฑิ  
ก็ดี ในพระธรรมนั้นยิ่งน้อยไป; ศรัทธาในธรรมะก็น้อย, ปราโมทย์ใน  
ธรรมะก็น้อย, บิณฑิในธรรมะก็น้อย.

อย่าว่าอาทมาแกล้งว่าหรือว่าแกล้งทับถมอะไร; ไปดูกันเองก็แล้วกันว่า  
ความศรัทธาในธรรมะยังมีน้อย. เพราะว่าความทุกข์ยังไม่ดับกันเรา, หรือว่า  
สำหรับเรา นั้น พญามารไม่ได้ตีเราหนัก ๆ, เพียงเอาแต่ไม้เรียวทวงเล่น ๆ เรา ก็  
ก็อยู่ได้. ถ้ามัน ถูกความทุกข์หนัก ๆ, พญามารบีบกันเอาหนัก ๆ นั้น ก็จะ  
ศรัทธาต่อฝ่ายที่ตรงกันข้าม จากพญามาร คือ คั้นหาสิ่งที่ตรงกันข้าม.

นี่มันยากตรงที่ว่า จะให้คนบีบมาช่วยตัวเอง มันยากพอ ๆ กันขนาดนั้น;  
แต่มันยังมีทางที่จะเป็นไปได้. ขอให้มีความเข้าใจ หรือแสงสว่างสักนิดหนึ่ง ที่จะ  
ยอมรับว่าเราเป็นคนบีบ.

เตี้ยนี้เราไม่กลัวความทุกข์ แล้วเราก็ไม่ยอมรับว่า เรามีความทุกข์  
เรามีเงิน มีบ้าน มีเรือน มีลูก มีหลาน ล้วนแก่ ๆ ทั้งนั้น; เราก็ไม่กลัวความ  
ทุกข์. ... เราว่า "ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์" เราก็ว่าแต่ปาก, แล้วเรา  
ก็ว่า "ร้องไห้มันก็สนุกดี ตายแล้วก็ไม่รู้อะไร ยิ่งร้องไห้ได้ก็ร้องไป มันก็สนุกดี";  
มันเป็นเรื่องมีคมหนักก็คล้ายค้ำอันอยู่อย่างนี้. นี่เรียกว่า ไม่ก้าวไปข้างฝ่ายของธรรมะ  
ศรัทธาไม่พอ.

"ถ้าศรัทธาเพียงพอ แล้วจะเป็นต้นเงื่อนของพระโสดาบัน" นี้คือลัทธิ  
ในสูตรทั้งหลายเป็นอันมาก. เตี้ยนี้เราก็ศรัทธาทางปากนะนี่พอ, ศรัทธาทางใจพอสมควร

คิดนึกกลัวเหตุผลก็อาจจะมีพอ. แต่ว่าศรัทธาด้วยความรู้สึกแท้จริงในใจ นี้ไม่พอ; มันก็เลยไม่เป็นศรัทธาจริง. ศรัทธาในธรรมะยังไม่พอ; นี้อาตมาไม่กลัวคุณให้กระเทือนใจกว่านี้. แต่แล้วพูดว่า ถ้าศรัทธาในธรรมะพอ คงทำอะไรดีกว่านี้, ทำอะไรมาดีกว่านี้.

ทำอะไรดีกว่านี้ แล้วก็จะมีปราโมทย์ว่า เราได้มาข้างฝ่ายดี, เป็นโชคดี, เป็นการได้ดี ที่ได้หมุนมาข้างฝ่ายนี้. ฝ่ายโน้นแต่หนหลังนั้น ยินดีทั้งสลดเลย ไม่นึกถึงกันอีกต่อไป, ไม่อาลัยกันอีกต่อไป; จะหมุนมาข้างฝ่ายนี้ ศรัทธาในพระธรรม, ปราโมทย์ในการที่ได้พบแสงสว่างของพระธรรม แล้วก็มีปิติ ย่อมอยู่ด้วยความรู้สึกก่อนนี้.

นี่เงื่อนไข ๓ ชั้น ศรัทธา แล้วปราโมทย์ แล้วปิติ; นี่เพราะปิตินี้ จะเกิด ปัสสัทธิ, เพราะปัสสัทธิ จะเกิดสุข, เพราะเกิดสุข จะเกิดสมาธิ; เพราะเกิด สมาธิ จะเกิดยถาภูตญาณ, เพราะเกิดยถาภูตญาณ จะเกิดนิพพิทา, เพราะนิพพิทา จะเกิดวิราคะ, เพราะ วิราคะ ก็ จะเกิดวิมุตติ, เพราะ วิมุตติก็จะเกิด ภยญาณ หรือ วิมุตติญาณ, วิมุตติญาณทั้งสิ้น. แต่ในบาลีนี้เรียกว่า “ภยญาณ” คือ ญาณรู้ว่าทุกข์สิ้นแล้ว เพราะ ภยญาณนี้ จะทำให้มีสภาวะที่เรียกว่า นิพพาน สิ้นสุดลง คราวนี้.

ความทุกข์อยู่ตรงกลาง มันจะให้ทุกข์ต่อไป สำหรับบางคนก็ได้; แต่ถ้าคนที่เป็น สัตบุรุษ อยู่บ้าง หรือเป็น เมฆยบุคคล อยู่บ้าง ก็พอพูดกันรู้เรื่อง อยู่บ้าง; ความทุกข์มันจะผลัดไปทางหนึ่ง คือไปทางนิพพาน. “ถ้าไม่มีความทุกข์ ก็ไม่มีนิพพาน” นี่ไม่ใช่เรื่องพูดเล่นตลก ว่า นิพพานมีสำหรับดับทุกข์.



ถ้าไม่มีความทุกข์ ก็ต้องไม่มีนิพพาน ; ฉะนั้นเมื่อมีความทุกข์ ก็ต้องมี  
เพื่อมีนิพพานจะได้ดับทุกข์ ; มีนิพพานก็เพื่อจะดับทุกข์นั่นเอง. ฉะนั้น การมี  
ความทุกข์ ก็ ต้องเป็นสิ่งที่แน่นอนว่า จะต้องไม่มีนิพพาน คือการดับทุกข์.

อย่างนี้อาตมาเรียกว่า พญามารก็จะท้อมนมนุษย์กลับ ไปทางโน้น. ความ  
ทุกข์นั้นแหละมันจะท้อมนมนุษย์กลับ. มนุษย์ที่ถึงขนาดที่ควรไปแล้ว ; ฟังดู  
คล้ายๆกับวันพิพากษาโลก ในศาสนาคริสต์เคียน หรืออะไรทำนองนั้น ก็จะมีการคิด  
แยกว่า นี่จะไปทางนี้ หรือจะไปทางนี้. ในที่สุดวันนั้น คือ วันที่บุคคลนั้น  
เขาจะมองเห็นความทุกข์ รู้สึกด้วยใจจริง นี้เขา จะเปลี่ยนทางเดิน ;  
ไม่ศรัทธาแบกเกส, ไม่ศรัทธาค้อกเกสอีกต่อไป ; ก็ไปศรัทธาฝ่ายที่ตรงกันข้าม.  
นี่ศรัทธาจริงต้องเป็นอย่างนี้ มันต้องมีรากฐานอยู่ที่ความทุกข์มันมีบั้น. แล้วก็ไป  
ศรัทธาในสิ่งที่ตรงกันข้าม.

เดี๋ยวนี้เรามาได้แต่เขาสอนว่าให้มีศรัทธาให้เชื่ออย่างนั้น, ให้เชื่ออย่างนี้,  
เป็นเรื่องคำพูดทั้งนั้น. มันก็มีศรัทธาแบบคำพูด หรือว่ามีศรัทธาแบบการใช้  
เหตุผล ; ไม่ใช่ศรัทธาแท้จริง คือความรู้สึกของจิต ที่มีศรัทธาต่อสิ่งที่ตรงกัน  
ข้ามกับความทุกข์.

.....

**“คนฉลาดอาจเปลี่ยนได้ แต่คนโง่ไขว้ไปไม่แน่นอน”**

เป็นอันว่าเราพูดได้ว่า มนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้ จะมีอยู่ส่วนหนึ่ง ซึ่ง  
พญามารจะต้อนกลับไปหาความดับทุกข์ คือไปนิพพาน. ใครก็ถือได้ ไม่มีใคร

ว่า; ไครอยากจะทำคือก็เอาซี คือไม่ยอมไป. พญามารตั้งขึ้นก็ยังไม่ยอมไป, พญามารก็หัวเราะอยู่นั้นแหละ. มันก็คือตายแล้วตายอีก, ตายแล้วตายอีก, ตายแล้วตายอีก อยู่บนนั้นแหละ.

จะใช้คำว่า “ตายซ้ำสอง” ไปแล้วเกิดใหม่ก็ได้, จะใช้คำว่า “ตาย” อยู่ครั้งนี้แหละก็ได้. เกิดตัวอีกครั้งหนึ่ง บ้าไปพักหนึ่ง แล้วก็ตายอีก; แล้วก็เกิดมาใหม่อีกก็ผิดอีก, เกิดมาอีกก็ผิดอีก คือตายอยู่ที่ตรงนั้นแหละ หลายๆ ร้อยครั้ง พันครั้ง หมื่นครั้งเข้า นี้เรียกว่ามันคือ มันก็ตายแล้วตายอีก.

แต่แล้วในที่สุดมันต้องแพ้แน่ คือมันต้องยอมแน่; ถ้าพันครั้งไม่ยอมแพ้ หมื่นครั้งก็คงจะยอมแพ้, หมื่นครั้งไม่ยอมแพ้แสนครั้งก็คงจะยอมแพ้. ไครมันจะทนไหว ที่จะให้ความทุกข์มันบีบคั้น ซ้ำๆ ซากๆ; มันก็สิ้นใจเพื่อจะเปลี่ยน. นี้ไครฉลาดหน่อยก็เปลี่ยนได้เร็วกว่า คือพญามารไม่ต้องชั้ยนักก็มากน้อย ไม่ถูกเมียนก็ที ก็ยอมไปในทางที่จะถูกต้อง คือสัมมาทิฐิ.

นี่เป็นอันว่า อย่างไรเสีย ก็ต้องมีพวกที่กลับตัว. อย่างแล้วว่าในโลกนี้ จะไม่มีพวกที่กลับตัว. พวกวิญญูณิมทั้งก่อนโลก เข้า; มันก็แกว่งไปซี เหวี่ยงไปสุดเหวี่ยงทางโน้น เหวี่ยงไปๆ เหวี่ยงไปในที่สุด มันก็ต้องพ่ายแพ้แก่สิ่งนี้. วิญญูณิมก็เพิ่งเกิดไม่กี่สัปดาห์ ที่ครอบงำโลกมาอย่างนี้; พอสุดเหวี่ยงนี้แล้ว มันก็จะถอยรัฐสขของความทุกข์นี้; พญามารก็ถอยกลับมาจากทางนี้อีก; กลับๆ กับลุดตุ้มนาฬิกาแกว่งไปแกว่งมา. ที่นี้พวกเรา พุทธบริษัท มันไม่ควรจะเป็นอย่างนั้น คือไม่ต้องให้ถูกเมียนมากหรือว่านานถึงเท่านั้น กลับตัวกันเสียแต่เนิ่นๆ นี่มันดีกว่า.

นี่เป็นแน่แท้ว่าความทุกข์มันกัดเขา มันตีเขา มันเผาเขา มันทรมาณเขา. มนุษย์ก็จะสำนึกตัว, คร่ำครวญหาภาวะที่ตรงกันข้าม. นี่เรียกว่าพญามารได้แสดงบทบาทเต็มที่.

คนอื่นเขามองพญามารกันแต่ในแง่ร้าย; เขาไปไว้ฝ่ายเป็นข้าศึกเสียเรื่อย. อนาคตยังมองในแง่ดี แล้วพุดชมนิดที่คนอื่นเขาไม่ยอม ไม่ยอมรบ; เช่นบอกเพื่อนฝูงที่เป็นคริสเตียนว่า : “คุณอย่าแยกพญามารออกไปเสียจากพระเจ้า” มันจะคิด มันจะฉิบหายหมด ถ้าแยกพญามารออกไปเสียจากพระเจ้า ให้พญามารเป็นคู่ปฏิบัติกับพ่อพระเจ้า อย่างนี้มันก็ไม่เก่งอะไรซีพระเจ้า. พระเจ้ามีคู่ปฏิบัติด้วย พระเจ้าก็ไม่มีอันทุกสิ่ง ไม่มีอำนาจเหนือทุกสิ่ง; เพราะว่าพระเจ้ายังไม่มีความเหนือพญามาร.”

พญามารคือส่วนหนึ่งของพระเจ้า สำหรับมาไว้ต้อนรับคน สอนคน ทรมาณคน ให้คนมันรู้รสของความทุกข์ นั้น. มารเป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้า, ซาตานเป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้า สำหรับย้ายคนให้รู้รสของความทุกข์; แล้วจะเกิดการเปลี่ยนแปลง. อย่าไปแยกพญามารออกเป็นอีกฝ่ายหนึ่งต่างหากจากพระเจ้า อย่างนี้ผิดหมด. แล้วทำลายพระเจ้าหมดไม่มีเหลือ ทำลายคำของพระเจ้าหมด.

นี้ก็เหมือนกัน ความทุกข์นี่มันเป็นพญามาร; แต่แล้วมันจะต้อนรับคนให้เกิดสำนึก หรือเกิดการเปลี่ยนแปลง. เราหลงในความสุข ทางนี้เอง มัน ก็สร้างพญามารขึ้นมาเอง. เราไปโกงว่า มีตัวตนเอง มันก็สร้างพญามารขึ้นมาเอง; แล้วมันก็มี ความทุกข์ ทุกข์ ๆ หนักเข้า ๆ มันก็เอือมระอา; จะเอือมระอาที่ต่อเมื่อพญามารได้แสดงบทบาทเต็มที่.

เมื่อไรเราเริ่มรู้จักพญามาร เมื่อนั้นมีหวัง ที่จะไปนิพพาน; หรือว่า  
 ได้รับการบีบคั้นของพญามารเต็มที ก็มีหวังที่เราจะกลบัตว์ได้เพื่อไป  
 นิพพาน. จะเป็นพญามารชนิดไหนก็ตาม; อาจมากด้าก้า ที่เขาพูดกันว่า  
 พญามารๆ, มารชนิดไหนก็ตาม ล้วนแต่ทำหน้าที่อย่างหนึ่งนั่น.

**รู้จักพญามารตามแนวพุทธศาสนาแล้วจะสู้ได้.**

ที่รู้จักกันอยู่ที่ตามอรรถกถาตามหนังสือต่างๆนี้ : พญามารที่ ๑ เรียกว่า  
 กิเลสมาร, มันก็คือกิเลส แล้วกิเลสมันเป็นอย่างไร? กิเลสนี้มันก็ใครบงำ  
 เราให้มัวหม่อเรา ร้อยรัดเรา แผลดเผาเรา ทิ่มแทงเรา กัดกินเรา; นี้กิเลส,  
 แล้วมันจะไม่มีประโยชน์อะไรเสียเลยอย่างไร!

เมื่อถูกทรมานด้วยกิเลส ร้อนเป็นไฟเผาอยู่ข้างในนี้ มันก็ได้ความรู้  
 ว่ามันเป็นอย่างไร; แล้วมันจึงเกิดความรู้สึกอยากจะทำจัดสิ่งนี้ หรือทำสิ่งนี้,  
 เอาชนะสิ่งนี้. นี้เรียกกิเลสมาร; มันก็มาเพื่อให้เรารู้จักมันเพื่อจะชนะมัน เพื่อจะ  
 ฆ่ามันเสียนี้. เมื่อเรายังเียงอยู่ตามธรรมศาสตามัญสัตว์ มันก็ต้อนไปๆ ไปหาความ  
 หุกษ์; พอเราหุกษ์หนักเข้ามาก ก็รู้จัก อ้าว, มันมีเท่านั้นเอง มีแค่นั้นเอง.  
 เราก็เริ่มเปลี่ยน, เปลี่ยนวิถีทาง.

พญามารที่ ๒ เรียกว่า **ขันธมาร** คือ เบญจขันธร้างกายนี้ก็เป็นมาร.  
 มารตัวนี้จะเล็ก ๆ เราจะต้องมีปัญญาข่มขากด้ามาก **เกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่ ด้วยเรื่อง**

ภายในเรื่องใจนี้ นับตั้งแต่ต้องบริหาร, บริหารร่างกายกินนอน ทุกอย่าง บริหารจิตใจ อย่างนี้เป็นอย่างนี้. นี่ก็เป็นความทุกข์บีบคั้น เรียกว่าชั้นนี้ก็เป็นมาร. ชั้นนี้ทั้ง ๕ เป็นมาร.

เอาซี เกี่ยวกับรู้แหละ, เกี่ยวกับรู้จักกันดีกว่า นี่“มันอย่างนี้เอง”. เพราะว่าเรามันไปเข้าใจผิด ที่จะไม่ให้เป็นอย่างนั้น; มิฉะนั้นก็รู้มันไปต้องการแต่จะอย่างอื่น ก็ต้องการให้เอริคอร่อยสนุกสนาน. แต่พอรู้ว่า“ต้องเป็นอย่างนี้เอง” มันก็หายไป ก็อ่าวหายล้ามากใจ; หายเป็นทุกข์เพราะการต้องบริหารชั้นนี้, เพราะสลักชั้นนี้ออกไปเสียจากความเป็นตัวตนของคน. ให้ชั้นมารมันแสดงออกมาซี แสดงให้สุดเหวี่ยงก่อนซี แล้วมนุษย์ก็จะมี จะรู้สึก มันไม่มีทางอื่นที่จะรู้สึก นอกจากให้ปัญญาของเราแสดงบทบาทเสียให้เต็มที่.

พญามารที่ ๓ ค่อยไปเรียกว่า มัจจุมาร หรือ ความตาย, ตายทางร่างกายนี้ก็ได้นี้ ยังมีฤทธิ์น้อย ที่ทำให้ตายทางร่างกายเอาใส่โลงไปเผา; มารอย่างนี้ยังมีความหมายน้อย. ความหมายอันแท้จริง มันเป็นความหมาย คือ ความกลัวตาย ยังไม่ทันตายนั้นมันกลัวตาย มัจจุมารครอบงำเรา. มีชีวิตเป็น ๆ อยู่นี้ให้รู้สึกมีความทุกข์ เนื่องด้วยความตาย. พอถึงที่จะตายจริงๆ ไม่รู้สึกตัวก็เลยเข้าไป.

บางทีบางคนก็ไม่มีมีความทุกข์อะไรเลย ก็ตายไปเหมือนว่าเล่น. แต่เมื่อยังไม่ตายนี้ มัจจุมารบีบคั้นมาก คือทำให้กลัวตาย; แล้วความกลัวตายนั้นมันเป็นอย่างไรบ้าง ก็รู้จักกันก็อยู่แล้ว. กลัวได้ทุกแห่ง กลัวได้ทุกเวลา กลัวได้ในทุกความหมาย แม้แต่ความโง่คิดเอา มันก็กลัวได้; ไม่ต้องมีอะไรจริง มีโมหะเท่าไรมันก็กลัวตายมากเช่นเท่านั้น. นั่นคือมัจจุมารที่กลัวกลัวครอบงำย้ายอยู่.

เนื่องด้วยความตายแล้วก็เรียกว่ามัจจุมาร, หรือ เหตุที่จะทำให้  
ต้องตาย เราก็กลัวทั้งนั้น : เรากลัวงู กลัวเสือ กลัวผี กลัวอะไรต่างๆ มันเป็น  
เหตุที่จะทำให้ต้องตาย. แต่พอเราวัชรธรรมะ หรือว่าเราได้ วิชาข้อเท็จจริง ที่เกี่ยวกับ  
สิ่งเหล่านี้มากเข้า ก็อึดถึกมันยำเอามากเข้า, ย่ำเอามากเข้า, เราก็ทั้งตัวได้เหมือนกัน  
ที่จะไม่กลัว ที่จะเกิดการไม่กลัว. เราไม่อยากจะอีก, เราไม่อยากจะทรมาณตัวเรา  
เองอีก, เราก็เปลี่ยน.

พญามารที่ ๔ ถัดไป เรียกว่า เทวปุตตมาร ก็หมายถึงเทวดาในสวรรค์  
เทวบุตรในสวรรค์เป็นมาร. มารอย่างนั้นเมื่อเขาเอาตัวจริงมาให้เราดูไม่ได้ ก็ทว่า  
โกหก; ไม่ต้องพูด แต่ว่าเทวปุตตมารตัวจริงนั้นมีมันอยู่ คือ ความหลงไหล  
ในกาม ในกามารมณ์. คำว่า *เทวะ* คำว่า *สวรรค์* ในที่นี้ หมายถึง *กามารมณ์*.  
ถ้าเราเป็นทาสของกามารมณ์ แล้วก็แปลว่า เทวปุตตมาร ย่ำอยู่เต็มที *กามปงฺโก*  
ในบทกรวดน้ำก็มี *เบ็อกถม* กล่าวคือ *กาม* นั่นแหละ, นั่นคือที่อยู่ของเทวปุตตมาร.  
“ขอให้ข้าพเจ้าพ้นจาก *เบ็อกถม* กล่าวคือ *กาม* นั้น” คือให้พ้นจากเทวปุตตมาร.

อำนาจของเทวปุตตมารนั้นคือเทพกาม, กามเทพอะไร, ก็จะดึง  
จิตสัตว์เอาไว้ในอำนาจ. ถ้าเรียกเป็นธรรมะทรงๆ ก็เรียกว่า *กามฉิสฺสหา* -  
*ฉิสฺสหาแห่งกาม กามาหึนวะ อาหึนพแห่งกาม*; *นี้ตั้งแต่นั้นเทวปุตตมาร*  
มีความหมายอยู่ตรงที่อำนาจของกาม มากกระทำแก่เรา. แต่ในที่สุดก็รู้ได้อีก  
เหมือนกัน เมื่อสิ่งเหล่านั้นกระทำเอาสุดเหวี่ยง; เราก็เกิดความรู้สึกได้. หนีจาก  
เทวปุตตมารอย่างนี้.

ที่นี้มารสุดท้าย พญามารที่ ๕ เรียกว่า อภิสังขารมาร มารคือกรรม;  
ถ้าพูดให้ถูกกว่านั้นก็ต้องพูดว่า มารคือกรรมที่ต้องเป็นไปตามกรรม เราไม่อยากจะ  
เป็นอย่างนั้น แต่มันก็ต้องเป็นไปตามกรรม คือเป็นอย่างนั้น หนีเป็นมาร.

ได้ทำกรรมไว้แต่หนหลัง แล้วก็ต้องเป็นไปตามกรรม; แม้ว่ากลับตัว  
เสียวันนี้แล้ว ก็ยังกลับไม่ก่อใหม่ คือไม่อยู่เหนือกรรมได้; จนกว่าจะไภส หรือ  
เกลียด หรือขยะเขื่อง ทำกรรมหรือผลกรรมนั้นมากแล้ว มันจึงจะมีจิตใจหลุดพ้น  
ตามแบบของโลกุตตาระ อยู่เหนือกรรม.

เดี๋ยวนี้ยัง ต้องเป็นไปตามกรรม ถูกกรรมปรุงแต่ง ผลกรรมปรุงแต่ง  
นี้ก็เรียกว่ามาร; แต่ว่าขอให้มันเป็นไปสุกเหียงซี ให้มันอย่ามาทำเล่น ๆ อยู่นะ  
พอพญามารเขาแสดงบทบาทของเขาเต็มที่ที่สุดเหียงแล้ว มนุษย์นี่ก็จะเริ่ม  
หมุนตัว ก็จะเปลี่ยนกระแส ไม่วกไปทางอวิชาหรือความทุกข์อีก จะเลี้ยวไป  
ฝ่ายธรรมะหรือนิพพาน.

คนที่ชอบรูปภาพ ก็ควรจะขยับไปดูรูปภาพ ที่เขียนไว้ในตึกกรมสรรพทาง  
วิญญานโคจรอบนั้นแหละ คือเรื่องนี้, เรื่องมารกัณฑ์ยี่สิบมนุษย์แต่ละเทวคา, มนุษย์  
หรือสัตว์ทั้งหลายนั้นก็เกิดรู้จักมารขึ้นมา แล้วหันไปหาพระธรรม จนเจริญด้วยธรรม  
ไปเอาหนวดเต่า เขากะต่าย นอกบนี้ คือ อนัตตา สุญญตา นี้มาฆ่ามารเสีย.

เมื่อมนุษย์เขารู้จักความทุกข์ดี ก็จะทำกรรมหาความดับทุกข์;  
เมื่อมนุษย์เป็นมีจิตทิฏฐิสุกเหียง ก็คือมีความทุกข์สุกเหียง ก็จะทำกรรมหาสัมมา  
ทิฏฐิ. พวกนี้คร่ำครวญหาความรอด ทางรอด สิ่งที่จะช่วยให้รอด; นี้จะไม่เรียก  
ว่าพญามารขบขันแล้วจะเรียกว่าอย่างไร.

พญามารบีบบ้านขบขันขัน; คน หนอยู่ไม่ได้ในความสุขทุกข์ มัน ก็  
ต้องเปลี่ยนแปลง, เปลี่ยนไม่เปลี่ยนมา, เปลี่ยน ไปเปลี่ยนมา, ก็ต้องเปลี่ยน

ไปถูกทางเข้าคราวหนึ่ง คือ ไปหาความคับทุกข์. เคี้ยวนี้จะเปลี่ยนให้ทุกข์มากขึ้นก็ได้. ลองเปลี่ยนไปซิ, ในที่สุดโลกนี้มันก็จะเอือมระอาต่อความทุกข์ ก็จะเปลี่ยนไปหาความสงบหรือสันติภาพที่แท้จริงได้.

ฉะนั้นเราอย่าท้อถอย ว่ามนุษย์จะเปลี่ยนไม่ได้ ว่าโลกจะเปลี่ยนไม่ได้; แม้ว่าโลกนี้จะเป็นมิชฌาภิกขุเข้าไปตั้งครึ่งตั้งก่อน ถึง ๙๙ เปอร์เซ็นต์แล้วก็ตาม. ฉะนั้น ขอให้นี่ถึงธรรมะครองโลก ให้รู้ว่ามารนั้นแหละ มันจะถูกเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์; แล้วมารนี่ก็จะเป็นสิ่งที่ไม่มีจริง. อย่าไปเข้าใจผิด บางคนไม่รู้จักรับมาร แล้วเขาเอาเองว่า มารแมนที่ไหน ไม่มีอะไร.

ขอให้รู้จักมารทั้ง ๕ ชนิดในลักษณะนี้ แล้วก็จะเห็นว่า พญามารนั้น มีจริง แม้แต่ฝรั่งก็จะมองเห็นว่ามารนั้นมีจริง, ซาตานนั้นมีจริง; ไม่ใช่ mythology, ไม่ใช่นิยายบ้าๆ บอๆ. มัน เป็นสิ่งที่อยู่จริง แล้วมีอยู่ทุกวัน แล้วมันกัดกิน อยู่ในหัวใจของเราทุกวัน; มันมีจริงถึงขนาดนั้น. ที่นี้พวกไทยจะไปตามกันฝรั่งเสียอีก; ถึงแม้พวกไทยจะไปตามกันฝรั่ง ก็จะเริ่มเห็นว่ามารนั้นมีจริง; ไม่ใช่ นิยายแล้ว ก็จะใช้มารให้เป็นประโยชน์ตามลักษณะมันได้.

.....

### เมื่อมิชฌาภิกขุทำร้ายมากเข้า ข้อมคังการธรรมะช่วย.

นี่ขอให้รู้จักกันอย่างนี้ว่า สัมมาภิกขุจะช่วยโลกได้. นี้โลกเขาเป็น มิชฌาภิกขุ ก็ต้องให้มิชฌาภิกขุ นั้นแหละ มันกัดเอา มันสอนเอา ในที่สุด



ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลกรู้ก็ต้องปรับปรุงสัมมาทิฐิกันใหม่

มันก็ย้อนไปหาสัมมาทิฐิ. มนุษย์เมื่อถูกความทุกข์ที่มาจากมิจจาทิฐิย้ายเอามาก  
เข้าๆ ก็จะต้องกรำคราญหาที่พึ่ง หาที่หลักไว้. หาที่หลบที่หลีก; มันก็ไปหา  
ธรรมชาติ.

นี่ มนุษย์ทั้งโลก เมื่อความทุกข์ครอบงำถึงขนาดนั้นแล้วก็จะ  
เปลี่ยน, ถึงจุดเปลี่ยน; แต่การที่จะปล่อยให้เป็นไปตามเรื่องของธรรมชาติแท้ๆ  
เข้าใจว่าคงจะนานอยู่เหมือนกัน หลายปีหลายสิบปี หลายศตวรรษก็ได้. แต่ถ้าเสียด  
มนุษย์จะช่วยกัน ถ้ามีความฉลาดสามารถพอ ทำให้รู้จักมารกันเสียเร็วๆ, ก็จะ  
ได้ธรรมชาติของโลกรวดเร็วๆ; โลกโดยสมมติที่เรียกกันว่าโลกพระศรีอารีย์จะมา  
ถึงเร็ว ๆ.

โลกพระศรีอารีย์ ก็คือโลกของสัมมาทิฐิที่สูงสุดทั้งทางฝ่ายวัตถุ  
และ ทั้งฝ่ายจิตใจ. พูดแล้วไม่ใช่ว่าจะลบหลู่ผู้มีพระพุทธานุภาพเจ้าปัจจุบันของเรา;  
พระพุทธานุภาพเจ้าปัจจุบันของเรา เกิดขึ้นในโลก ในยุคที่ไม่เจริญสมบูรณ์ด้วยวัตถุ;  
ฉะนั้นเราต้องออกหนทางเป็นอยู่ทางร่างกาย. แต่ถึงอย่างนั้น ก็เอาชนะกิเลส  
ชนะมาร ได้หมด ไม่มีความทุกข์เลยเหมือนกัน, แต่ความสะดวกสบายในทางฝ่ายร่าง  
กายนั้นไม่มี.

อย่างพระพุทธานุภาพเจ้าไม่มี, คุณเหมือนจะไม่มี กระทั่งรองเท้าหรือร่ม;  
แล้วจะไปพูดถึงมีรถยนต์ขึ้นเป็นไปไม่ได้, ก็ไม่ได้รับความสะดวกเมื่อว่าท่านจะไป  
ไหน, หรือท่านจะไปสอนใครที่ไหน, หรือความสะดวกอย่างอื่น หรือไม่มีวิฤ  
ทกระเจาเสียง ไม่มีอะไรที่จะสื่อสารอะไรอย่างนี้.

สำหรับมนุษย์ในโลกสมัยพระศรีอารีย์ จะมีแปลกออกไปก็แค่สิ่งเหล่านี้ คือ ความสะทอททางวัตถุมี; ส่วนทางจิตใจนั้นก็หลุดพ้นเท่านั้น, สอนเหมือนกัน สอนอย่างเดียวกัน. อย่าไปหลงไหลในวัตถุเลย; ถ้ามีวัตถุก็มีเพื่อความสะทอท.

อย่างเรามีรถไฟ มีเรือไฟ มีเครื่องบิน ก็เพื่อความสะทอท; แต่แล้วมันเรื่องบ้า ก็ว่ามันอาศัยไม่มีขอบเขตของความสะทอท, แล้วไม่มีขอบเขตของความต้องการ หรือความที่ต้องไปต้องมา. ถ้าเรามีหลักที่ว่า จะทำเท่าที่จำเป็น ก็จะคุ้มกันต้องใช้ ต้องไปต้องมา; แล้วก็ไม่ต้องมีรถมีเรือมีอะไรมาเหมือนเดี๋ยวนี้. นี่เดี๋ยวนี้มีนักถลุงบ้า กำลังพยายามไปได้เปรียบ; พยายามหลอกให้ไปทำให้มันเกินๆๆ เกินไปในทางที่จะเป็นทุกข์.

ที่นี้มนุษย์เมื่อถูกกระทำร้ายหนักเข้า ร้องท่มร้องไห้ให้เหมือนในภาพเขียนนั้น, ร้องท่มร้องไห้ ไม่มีเวลาสร้าง; นั่นแหละคือกลัวไล่ก้อนของพญามาร. ถ้าไปคอยไปอีก ก็กีดทานทางที่จะไม่ต้องร้องไห้.

.....

### สัมมาทิฐิจะกำจัดมิจฉาทิฐิออกไป.

นี่สรุปความว่า จะให้โลกมีธรรมครอง เป็นโลกของพระศรีอารีย์ ต้องจัดการปรับปรุงเรื่องสัมมาทิฐิ; เพื่อจะขจัดมิจฉาทิฐิที่กำลังมีอยู่ในโลกนี้ จนจะเป็นอำนาจที่ครองโลก อำนาจเป็นใหญ่ในโลก. เดียวนี้ อำนาจมิจฉาทิฐินี้ กำลังเป็นใหญ่ในโลก. ความทุกข์เกิดขึ้น, แล้วความทุกข์นั้นจะบีบกันสัตว์โลก, หรือว่าจะบีบกันมีจลาทิฐินั้นเอง. ความรู้สึกอยู่ที่จิตใจผิๆ นั้นจะถูกบีบกัน ให้ค่อยๆ หมกไป หรือให้ค่อยกลายเป็นความถูกต้อง.

ความถูกต้องนี้ต้องตั้งต้นที่สัมมาทิฐิ, หรือว่าสัมมาทิฐินั้นจะเป็นเหตุให้เกิดความถูกต้อง. สัมมา ๆ นี้แปลว่า ถูกต้อง, ทิฐิ แปลว่า ความคิดเห็น ; ตามตัวหนังสือ สัมมาทิฐิ ก็แปลว่า ความเห็นอันถูกต้อง. ความถูกต้องอันนี้มาก่อน, แล้วความถูกต้องอันอื่นก็ตามมาเอง. ทิฐิ แปลว่า เห็น ; ถ้า ทางวัตถุ ก็ เห็นด้วยตา, ถ้า ทางนามธรรม ก็ เห็นด้วยใจ เห็นด้วยปัญญา.

ควรจะทราบว่ คำว่า สัมมาทิฐิ นี้จะต้องรวบรัดเอาหลาย ๆ คำไว้ด้วย : ความรู้ ก็ถูกต้อง ความเข้าใจ ก็ถูกต้อง ความเห็น ก็ถูกต้อง ความเชื่อ ก็ถูกต้อง การพิจารณาอะไรต่าง ๆ ก็ถูกต้อง. นี้เรียกว่าเป็นสัมมาทิฐิหมด.

ต้องทำให้โลกนี้มีความรู้ถูกต้อง มีความเข้าใจถูกต้อง มีความเห็นถูกต้อง มีความเชื่อถูกต้อง ; ถ้าเห็นถูกต้องแล้วมาอยู่ในรูปของความเชื่อนั้นง่าย, ก็ว่ามันไม่ต้องวุ่นวายกันอีก. ถ้ามีความเชื่อถูกต้อง มันก็ใช้ได้.

ที่นี้ ความเชื่อมันยาก ที่จะถูกต้องตามลำพัง แล้วต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ความเห็น ความใคร่ครวญอะไรก่อน ; พอยคิดว่าอย่างไร มันจึงจะเชื่อ.

เดี๋ยวนี้ โลกของเรา มีความรักกันแต่ทางอื่น ไม่มีความรู้ทางนี้. ที่เรียกว่าวิชาความรู้เป็นไปเพื่อวัตถุทั้งนั้น เพื่อให้เป็นบ่าวเป็นทาสของวัตถุทั้งนั้น. ुकสำหรับเรียนหนังสือหนังสือทางถึงมหาวิทยาลัย ผ่านมาแล้ว ปริญามากมาย มันก็เพื่อคกอยู่ได้อำนาจของวัตถุอย่างยิ่ง ; เพราะว่าไม่มีสอนกันเรื่องนามธรรม, หรือเรื่องจิตหรือเรื่องพระธรรมโดยตรง.

## สัมมาทิฏฐิที่อยู่ในทุกศาสนา.

ทั้ง สัมมาทิฏฐินี้เหมือนกันหมด; จะเป็นสัมมาทิฏฐิ ในพระศาสนา เพื่อดับทุกข์ไปนิพพาน ก็อย่างนั้นแหละ, หรือ สัมมาทิฏฐิที่จะอยู่ในโลกอย่าง ชาวโลก ก็อย่างนั้นแหละ, เพราะว่ **สัมมาทิฏฐินั้นท่านตรัสไว้ว่า รู้เรื่องความทุกข์ รู้เรื่องเหตุให้เกิดทุกข์ รู้เรื่องความดับทุกข์ และทางให้ออกความดับทุกข์** ถ้าไม่ยัง กลาง ๆ อยู่ แล้วแต่ละจะจับกับความทุกข์ระคับไหน.

ถ้ารู้ดีว่าเป็นทุกข์ มันก็ดับได้ โดยหลักของสัมมาทิฏฐิ ทั้ง ของแต่ละคน, และของสังคม, ก็ทั้งของบุคคลคนหนึ่ง ๆ และของโลกทั้งโลก, ต้องอาศัยสัมมาทิฏฐิอย่างเดียวกันนี้ คือ **รู้ให้ถูกต้องเสียว่า ทุกข์เป็นอย่างไร เหตุ ให้เกิดทุกข์เป็นอย่างไร ความดับทุกข์ชนิดที่ไม่มีเหลือมันมีสภาพเช่นไร แล้วทำอย่างไรจึงจะได้มา?** กฎเกณฑ์อันนี้ใช้ได้ตั้งแต่ต่ำที่สุด จนถึงสูงที่สุด. ฉะนั้นเรื่องที่เรากลงใจหลงอยู่ในเรื่องโลก ๆ อย่างเลวที่สุดนี้ ก็ต้องแก้ด้วยสัมมาทิฏฐิ ที่มีหลัก อย่างนี้เหมือนกัน แต่ในระดับที่ต่ำลงมา.

ทั้งเราอยู่กันในโลก มีความรับผิดชอบร่วมกัน ก็ต้องหนีถึง สัมมาทิฏฐิ ของโลก ปัญหามันก็อยู่ที่การศึกษาที่ถูกต้อง ที่ทำให้มีสัมมาทิฏฐิ; ฉ่การศึกษาถูกต้อง อื่น ๆ จะถูกต้องไปหมด อย่างที่พูดมาแล้ว. หรือว่าใคร ๆ ก็มองเห็น ได้เอง. ยาดมาก็ไม่ต้องพูด ว่าถ้าการศึกษาถูกต้องแล้ว จะทำให้มีสัมมาทิฏฐิ; พอมีสัมมาทิฏฐิแล้ว ความต้องการก็ถูกต้อง การกระทำมันก็ถูกต้อง; เมื่อการกระทำถูกต้อง ผลของการกระทำมันก็ถูกต้อง. ในทางธรรมแจกองค์มรรคไว้ถึง ๘ องค์ ที่เรียกว่า **อัฐมรรค** แต่ องค์แรก นี้แหละ สำคัญ ก็คือ สัมมาทิฏฐิ; พย องค์แรกนั้นถูกต้องแล้ว องค์อื่นมันก็ถูกต้องไปหมดได้.

ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลกรู้ก็ต้องปรับปรุงสัมมาทิฐิกันใหม่

๓๐๗

## การศึกษาที่ถูกต้องช่วยให้มีสัมมาทิฐิ.

ทั้งเรื่องโลก ๆ ของมนุษย์ มีจลาทิฐินี้ก็เหมือนกัน ; ถ้ามันกลับได้ทีทิฐิ คือมีจลาทิฐิจางไป เกิดสัมมาทิฐิขึ้นมาแทน เพราะการศึกษาถูกต้องขึ้นแล้ว ; เรื่องนอกนั้นจะถูกต้องตามไปเป็นหาง :-

*การเศรษฐกิจ* ที่ทำเพื่อทำโลกให้ฉิบหายนี้ ก็จะกลายเป็นการเศรษฐกิจที่พอเหมาะพอดี ทำโลกให้เรียบร้อย ราบรื่น.

*การเมืองระหว่างประเทศ* ถ้ามีการศึกษาถูกต้อง ก็มีการเมืองที่ดีขึ้นหรือบริสุทธิ์ขึ้น : โลกนี้ก็ไม่แยกเป็นกันถึงขนาดนี้.

หรือว่า *การทหาร* นี้ ถ้ามีสัมมาทิฐิแล้ว บางทีจะเลิกได้ เลิกการทหารเสียก็ได้ เพราะไม่ต้องฆ่ากันอีกแล้ว. หรือถ้าจะมีการทหาร เหลืออยู่ ก็นำกุหรือพอเหมาะพอสม แก่เรื่องแก่ราว.

มีสัมมาทิฐิแล้ว *การปกครองบ้านเมืองภายในประเทศ* นี้ก็ถูกต้องราบรื่นเรียบร้อย.

*วัฒนธรรมก็จะอยู่ในร่องในรอย* . ไม่ไปตามกันวัฒนธรรมเนื้อหนัง.

*ศีลธรรมก็จะดี* กระทั่งกล่าวได้ว่า สังคมศาสตร์ สังคมวิทยา ก็แขนง ๆ ก็จะถูกต้องไปหมด ; มนุษย์ก็หมดปัญหา.

ที่การศึกษาถูกต้องนี้จะช่วยให้มีสัมมาทิฏฐิ ฉะนั้นจะปรับปรุงสัมมาทิฏฐิ ก็ต้องปรับปรุงการศึกษาให้ถูกต้อง. อย่าไปศึกษาค้นแค่เรื่องปากเรื่องท้องที่เรียกว่าวิชาชีพ. หรือว่า อย่าไปศึกษากันแต่เรื่องวิชาหนังสือ จนไม่รู้ว่าเขาไปทำอะไร; นอกจากจะไปทำให้ฉลาด สำหรับที่จะไปเป็นอันธพาลที่ฉลาด แล้วปราบปรามยากขึ้นเท่านั้นเอง. ให้การศึกษาทำให้มีสัมมาทิฏฐิ เกิดสติบรูชเพิ่มจำนวนมากขึ้น. มีฉันทิฏฐิก็ลดลง; สติบรูชก็เพิ่มขึ้น ๆ. นี่เป็นเรื่องที่วัชรธรรมจะคุ้มครองโลก เพราะเราปรับปรุงระบบทิฏฐิในโลกนี้กันเสียใหม่อย่างทีกล่าวนานี้.

นี่คือเรื่องธรรมะครองโลก: วาดภาพเมื่อธรรมครองโลกไว้ดี ๆ แล้วจะได้ช่วยกันทำให้ธรรมะมาครองโลก ด้วยการจัดการศึกษาให้ดี, จัดระบบทิฏฐิความคิดความเห็นของมนุษย์ให้ดี; แล้วก็มองเห็นลู่ทางที่พอจะมองเห็นได้ว่าไม่เหลือวิสัย เราจะแก้ไขได้.

แต่ตลอดเวลาแม้ว่าเราจะ แก้ไขไม่ได้, หรือยังไม่ทันจะแก้ไข เรา ก็ไม่มีความทุกข์; เพราะเรามีที่หลบมุมอยู่แห่งหนึ่ง ที่ที่พระพุทธเจ้าท่านมอบไว้ให้. เราต้องไม่มีความทุกข์ก่อน ไม่อย่างนั้นจะไม่เป็นพุทธบริษัท; ระหว่างนั้นก็แก้ไขเพื่อเพื่อมนุษย คือ ช่วยกันชำระสะสางมนุษย ให้พ้นจากความทุกข์. นี่เรียกว่าได้อาศัยเครื่องมือ คือ สัมมาทิฏฐิ ที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่ง.

นี่เวลาที่มักก็หมดแล้ว ขออุทิศบรรยายวันนี้ไว้เพียงเท่านี้ เพื่อเป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าที่ทนสวดคณเสาวนัยส่งเสริมกำลังใจของพุทธบริษัททั้งหลาย เพื่อปฏิบัติหน้าที่ของกน ๆ โดยไม่มีความกลัวหรือความท้อถอย อะไรอีกต่อไป.

เมื่อธรรมครองโลก.

— ๘ —

พินิตัง ๑ ก.ย. ๑๖

## ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ต้องยึดหลักสัมมาทิฏฐิ มิใช่ปรัชญา.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ ในภาคอาสาฬหะ ได้ดำเนินมาถึงครั้งที่ ๘  
ในวันนี้แล้ว ซึ่งได้กล่าวมาโดยลำดับ โดยหัวข้อใหญ่ว่า เพื่อธรรมครองโลก.  
ในวันนี้ก็จะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อย ต่อจากการบรรยายครั้งที่แล้วมาแล้ว ถ้าจะให้  
ธรรมะครองโลก ต้องยึดหลักสัมมาทิฏฐิ มิใช่แค่ปรัชญา.

(คำปรารภ และบทวนถึงหน้า ๓๑๑)

ในที่นี้ย่อจะขอทบทวนอยู่เสมอว่าการบรรยายชุดนี้ ส่วนใหญ่ต้องการจะให้เราช่วยกันพิจารณาคุณ โลก ช่วยกันทำตามที่จะสามารถทำได้ เพื่อให้โลกนี้ประสบสันติสุข; และโดยที่ถือว่า เป็นพุทธบริษัท จะต้องนึกถึงผู้อื่นด้วย ไม่ใช่นึกถึงแต่ตัวคนเดียว. ที่ต้องทำดังนี้ ก็เพราะว่า **เป็นพระพุทธประสงค์ให้เราช่วยกันทำ** อย่างนั้น **แม้พระองค์เองก็ทรงทำ** อย่างนั้น **แล้วก็หวังให้ศาสนาของพระองค์ มีความสำเร็จประโยชน์อย่างนั้น.** นี้เราเรียกว่า เราจะตั้งทำตามพระพุทธประสงค์ นึกถึงคนทั่วไปทั้งโลก แล้วช่วยตามที่จะทำได้.

แล้วอีกอย่างหนึ่ง ในฐานะที่ว่ามันเป็นเรื่องของธรรมชาติ เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ; นับทั้งแก่เรา อยู่คนเดียวในโลกไม่ได้. และว่า **เราเป็น "เพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งโลก"**; เพราะเหตุฉะนั้น เราจะตั้งนึกถึงสิ่งทีเรียกว่าโลก คือเพื่อนมนุษย์ หรือเพื่อนสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.

นี่จะต้องขอร้องให้ทำไว้ในใจ ไม่ลืมเสีย ไม่อย่างนั้นแล้วก็จะเบื่อ ที่จะฟังข้อความอย่างนี้ แล้วบางทีก็จะนึกเลยไปถึงว่า ไม่ใช่ธุระอะไรของเรา อย่างนี้ไปก็ได้.

ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก จะต้องทำโดยประการที่กล่าวมาแล้ว **ในวาระบรรยายครั้งที่ ๖** **ว่าจะต้องจัดการศึกษากันเสียใหม่** มีข้อความถามที่ได้กล่าวในการบรรยายครั้งนี้. และ **ในครั้งที่ ๗** ที่แล้วมานี้ ก็มีหัวข้อว่า **ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ต้องปรับปรุงสัมมาทิฏฐิกันเสียใหม่;** เพราะว่าเป็นโลกนี้มีสัมมาทิฏฐิ ที่ไม่เป็นสัมมาทิฏฐิเสียแล้ว แล้วก็ได้บรรยายโดยละเอียดแล้ว ในการบรรยายครั้งที่ ๗ นั้น.



## ถ้าจะให้ธรรมะครองโลกต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่ปรัชญา

๓๑๑

ส่วนในครั้งที่ ๘ นี้ มีหัวข้อว่า ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ก็จะต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา ก็เป็นอันว่า เป็นการบรรยายที่ติดต่อกัน. ถ้าจะให้ธรรมะครองโลกแล้ว ๑. จะต้องจัดการศึกษากันใหม่. ๒. จะต้องปรับปรุงสัมมาทิฐิกันใหม่. ๓. จะต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา แต่ก็ยังมีข้ออื่น ๆ อีก ที่จะช่วยกันทำไปเรื่อย ๆ ในลักษณะที่ให้ธรรมะมาครองโลก.

โลกถ้าอังกฤษได้อำนาจวัตถุ; ต้องทำให้กลับมามีศาสนาให้องค์ได้.

ส่วนในที่นี้จะต้องพิจารณา ให้เข้าใจเหตุผลเหล่านี้. เคียงนี้ โลกกำลังจมอยู่ภายใต้วัฒนธรรมทางวัตถุ; เรียกสั้น ๆ ก็เรียกว่า เนื้อหนัง. คือไม่รู้จักเรื่องทางจิต ทางวิญญาณนี้ ยิ่งขึ้นทุกที; แล้วก็ไม่รู้แต่เรื่องทางวัตถุ มากจนเกินแล้วที่หลงใหลในผล ทางวัตถุนั้น ๆ.

อย่างนี้เรียกว่า มันจมอยู่ใต้วัฒนธรรมทางวัตถุ จึงได้รุนแรงยิ่งขึ้นทุกที ด้วยราคะ ด้วยโลภะ ด้วยโทสะ ด้วยโกรธะ ด้วยโมหะ ที่ว่า มีการกระทำอะไร ก็ทำไปแต่ในทางที่จะส่งเสริม ราคะ โทสะ โมหะ.

ดังนั้น วิวัฒนาการของมนุษย์สมัยนี้ จึงเป็นไปเพื่อวินาศนาการ. ที่เราค้นคว้า กระทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ ผลคือสิ่งนั้นสิ่งนั้นขึ้นมา มากมาย นี้เรียกว่าวิวัฒนาการ; แต่แล้วผลมันก็เป็นไปเพื่อวินาศนาการ. อย่างน้อยก็ทำให้วัตถุมีค่าในแผ่นดินนี้มันหมดไปเปล่า ๆ คือว่าไม่เป็นประโยชน์.

อยากจะพูดอีกครึ่งหนึ่งว่า วิชยเมือวาน หรือเมือวานจีนนี้ มีข่าวบรรพบุรุษมาด้วยเครื่องบิน เป็นฝูง ไปแข่งกันที่ต่างประเทศ คือระหว่างประเทศ. นี้ก็เรียกว่า

วิวัฒนาการของเขา สามารถที่จะเอามาแข่งบรรทุกเรือบินเป็นฝูง ไปแข่งระหว่างประเทศ; แล้วอย่างนั้นมันจะไปเพื่ออะไร? ก็เพื่อเปลืองเปล่า เพื่อเหนื่อยเปล่า, และเพื่อไม่สนใจกับคนที่ยังมีความทุกข์อยู่. อย่างนี้แหละคือตัวอย่างที่อำคมวเรียกว่า วิวัฒนาการเพื่อวินาศนาการของมนุษย์.

นี่เมื่อมีแต่การกระทำอย่างนี้ แล้วมีแต่การศึกษาที่ส่งเสริมการกระทำอย่างนี้ เรียกว่า มีการศึกษาหรือวัฒนธรรม ที่จับคนไปเป็นทาสของกิเลส. เมื่อเป็นทาสของกิเลส แล้วก็จมลงไปในกิเลสโดยไม่รู้สีกตัว; อย่างที่เรียกว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” แล้วก็พูดกันไม่รู้เรื่อง ที่จะทำให้เกิดสันติภาพ.

ดังนั้นแหละ จึงได้เสนอความคิดขึ้นมา ว่าถ้าจะให้ธรรมะช่วยโลก ก็ต้องจัดระบบการศึกษาอันเสียใหม่ ปรับปรุงสิ่งที่เรียกว่า สัมมาทิฐิอันเสียใหม่ ให้ถูกต้องสำหรับโลกนี้. ถ้ากล่าวอย่างสั้นที่สุดก็ว่า ให้โลกนี้กลับมามีศาสนากันอีกนั่นเอง.

โลกที่เคยมีศาสนาน่าดู น่าชื่นใจ ค่อยๆ เปลี่ยนไป เป็นไม่มีศาสนา; หรือถ้าจะกล่าวอีกทีหนึ่ง ก็เปลี่ยนศาสนา ไปเป็นศาสนาวัตถุ, ศาสนาได้, ศาสนาเงิน, กระทั่งเป็นศาสนาบูชาความสุขทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนัง; เอาสิ่งเหล่านี้ เป็นศาสนา เขาก็มีศานาอย่างนี้. แต่ว่าเราไม่อยากจะเรียกสิ่งชนิดนี้ว่า เป็นศาสนา; เพราะมันไม่ใช่สัมมาทิฐิ. จะมีสัมมาทิฐิ อย่างถูกต้องตามหลักของศาสนาทั้งปวงนี้ต้องแก้ไขกันใหม่; แล้วก็ไม่มีใครมาช่วยได้ นอกจากมนุษย์นั่นเอง.

### มนุษย์เป็นทาสวัตถุ ก็ต้องใช้สัมมาทิฐิตั้งให้คืนมา.

ที่นี้มนุษย์จำนวนมาก ตกไปเป็นทาสของวัตถุเสียแล้ว; ก็เหลือไม่กี่คนที่จะไปยื้อแย่งคนเหล่านั้น ให้กลับมากับในทางของศาสนา บางคนก็ไม่เอา บางคนก็ทอดย.

นี่เรื่องให้หนักถึงข้อที่ว่า 'ไม่ต้องทอดย คอยช่วยประคับประคองเขา ให้เหมาะสมแก่กาลเวลา ที่มันจะมีอะไรเกิดขึ้น; มันดีกว่าที่ไม่มีอะไรคอยเตือนสติกัน. เพราะว่าส่วนใหญ่วัตถุที่สุคนั้น ก็คือความทุกข์นั่นเอง มันจะบีบคั้นคนมนุษย์ในโลกนี้หนักเข้าๆ; ถ้าไม่ซิงตาย หรือวินาศไปเสียก่อน มันก็สำนึกได้. มันตัวมันก็กลับตัว; แต่ถ้ามันกลับตัวช้าเกินไป มันก็มีวินาศนาการมากเกินไป. ฉะนั้นเราจึงมาคิดกันใหม่ ปรีะเวทกันใหม่ ว่าจะช่วยกันถึงกลับมากได้เร็ว ๆ อย่างไร ก็จะทำอย่างนั้น.

เพราะฉะนั้นการบรรยายชุดนี้ ที่เรียกว่า เมื่อธรรมครองโลกนี้จึงเกิดขึ้น และได้บรรยายมาจนถึงตอนที่ ๘ แล้ว. ถึงที่กล่าวแล้วข้างต้น เพราะฉะนั้นเรื่องที่จะบรรยายต่อไป ก็คือเรื่องสัมมาทิฐินี้เอง โดยหัวข้อว่า เราจะต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ ไม่ใช่ยึดหลักทางปรัชญา.

.....

[เริ่มการบรรยายตามหัวข้อแห่งวันนี้.]

เมื่อพูดอย่างนี้ บางท่านอาจจะไม่เข้าใจ เพราะว่า บางท่านยังไม่ทราบว่ปรัชญานั้น คืออะไร. ส่วน *สัมมาทิฐิ* นั้น เชื่อว่า *คงจะเข้าใจกันอยู่ เป็นส่วนมาก* และพอสมควรแล้ว; เพราะว่าเราได้ยินได้ฟังคำนี้มาตั้งแต่เล็ก. พุทธบริษัท

เกิดในตระกูลของพุทธบริษัท จะเหยียดยีนคำว่า มิชฌาทีฎฐี มาตั้งแต่เล็ก และสัมมาทีฎฐี คู่กันมาด้วย; ฉะนั้นจึงพอเข้าใจว่า เป็นเรื่องที่ถูกค้ำองในทางความคิดเห็น ความเชื่อ ความรู้ อะไรต่างๆ เป็นสัมมาทีฎฐี ก็จับทุกขี้ได้ และเป็นเรื่องของศาสนา ของแก่ ละศาสนา ที่กำลังพยายามใช้สิ่งนี้ เพื่อช่วยมนุษย์ให้รอดจากความทุกข์.

ส่วนคำว่า “ปรัชญา” นั้น ก็เคยพูดมามากแล้วเหมือนกัน แต่บางคนก็จะยังไม่เข้าใจก็ได้; คือ ระบบวิชาความรู้อันใหม่อันหนึ่ง ที่เขาเพิ่งจะเอามาสนใจกันเป็นพิเศษและมากขึ้น, เป็นวิธีการที่จะคำนึงคำนวณ หาคำความรู้ เกี่ยวกับความจริงของสิ่งที่เรายังไม่รู้ในเวลานี้ และยังไม่อาจจะรู้, แต่อยากจะได้รู้ และรักที่จะรู้ ก็ใช้วิธีการคำนวณออกไปตามเหตุผล เท่าที่จะดึงเอามาได้, แล้วก็เป็นเรื่องของนามธรรม คือ ความคิดนึก.

การคำนวณมันไม่มีตัวตน ก็เลยไปกันได้ไกล ไปกันไต่มาไกล จนเลยความจำเป็น เลยขอบเขตของความจำเป็น จนกลายเป็นเรื่องที่น่าหัวเราะ: หรือมีการหัวเราะเยาะกันอยู่แล้วตลอดเวลา ว่า *เรื่องของปรัชญานั้น เป็นความจริงเพื่อประโยชน์แก่ความจริง เป็นสัจจะเพื่อประโยชน์แก่สัจจะ.*

ฟังๆ ให้ดีๆ สัจจะเพื่อประโยชน์แก่สัจจะ ไม่ใช่เพื่อเราเลย ไม่ใช่เพื่อมนุษย์เลย; เป็นสัจจะ หรือความจริงที่ไกลออกไป, ไกลออกไป ว่ามันจะจริงอย่างไร มันจะถูกต้องอย่างไร; ไกลออกไป, ไกลออกไป ไม่มีทางที่จะหยุด.

เราต้องการสัจจะ ที่เป็นประโยชน์แก่มนุษย์เรา ที่จับความทุกข์กันที่นี้ และเดี๋ยวนี้; แล้วก็ต้องมีกันที่นี้เดี๋ยวนี้, เป็นความจริงที่จะจับทุกข์กันที่นี้และ

เดี๋ยวนั้น ส่วนเรื่องปรัชญานั้น เขาไปไกล ไม่อยากจะทำง่าย ๆ อย่างนี้; อยากจะทำยาก ๆ ให้มันลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป ให้สุดความสามารถของมนุษย์. มันจึงตั้งปัญหาไปในทางว่า จริงละหรือ? จริงละหรือ? เรื่อยไป; ก็เลยลือไว้ ด้วยคำเปรียบอันหนึ่งว่า.

นักปรัชญานั้นมักเหมือนกับคนที่เห็นทางรถไฟมีสองราง, แต่พอมองไกลไปตามทางรถไฟ มันเห็นเป็นทางเดียวกัน มันเลี้ยวคดเป็นเป็นทางเดียวกัน; ไม่ใช่สองรางเหมือนที่เห็นอยู่ตรงนี้. เขาก็เลยตามไปคู่ ตรงที่เห็นเป็นทางเดียวกันนั้น. พอกามไปถึงที่นั่น มันก็แยกเป็นสองรางอีก. นี้ก็มองคู่ต่อไปอีก โกลดสุดคาโหนมัน ก็เห็นเป็นรางเดี่ยวอีก; เขาก็วิ่งตามไปคู่ที่นั่นอีก และมันก็สองรางอีก. แต่ตายังเห็นรางเดี่ยวกันอีก เขาก็วิ่งไปเรื่อย ไม่มีกำหนดว่า จะหยุดวิ่งไปคู่กันที่ไหน และเมื่อไร.

นี่ประโยชน์ มันก็มีเพียงเท่านี้ เพื่อจะรู้ว่ามันจริงอย่างไร, จริงในลักษณะเช่นไร จึงจะเรียกว่าจริง อย่างนี้เป็นกัน. เช่น ตั้งปัญหาว่า ทางรถไฟมันคู่ หรือเดี่ยว ดูตรงนี้มันคู่ ดูไปมันเดี่ยว; คนก็วิ่งไปเรื่อย เพื่อจะดูให้รู้แน่ว่ามันคู่หรือเดี่ยวกันแน่. นี้อุปมาอย่างนี้ สำหรับใช้กับสิ่งที่เรียกว่าปรัชญา มันจะออกไป—ออกไป—ออกไป จนไม่ได้ปฏิบัติอะไร.

แม้การคำนึงคำนวณ ในทางความเกิด ความตาย โลกหน้า โลกหลังอะไร ก็เหมือนกัน ถ้าทำไม่ได้มันก็เป็นเรื่องปรัชญาไปหมด; แล้วไม่ได้ปฏิบัติอะไรกันเลย. ม้วนนี้ถึงกับกันว่า “ตายแล้วเกิด ตายแล้วเกิด” จนได้ทะเลาะวิวาทกัน ด้วยข้อความนั้นนั่นเอง; คือไม่ตั้งปัญหาว่าเดี๋ยวนั้นเรากำลัง เกิดอยู่ หรือไม่เกิด นี้ไม่สำคัญ; แต่ว่า มีความทุกข์ หรือไม่มีความทุกข์.

ถ้ามีความทุกข์ที่รับกับทุกข์กันเดี๋ยวนี้ แล้วจะดับได้อย่างไร ? นั่นแหละ เป็นสิ่งที่ต้องการ. ถ้าทำอย่างนี้ไม่เป็นปรัชญา มันเป็นที่ธรรม เป็นศาสนา เป็นสัมมาทิฐิ เป็นการปฏิบัติธรรมลงไปตรงๆ. แต่ ถ้าไปมัวตั้งปัญหาว่า คายแล้วเกิดหรือไม่เกิด ? อ่างเหตุผลอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่มีจุดจบ มันก็เป็นปรัชญา. แล้วก็ไม่รู้ว่าจะไปได้ประโยชน์ที่ใคร ; คนนั้นก็คายเปล่า. เหมือนคนที่จะวิ่งไปถูรางวัลให้ที่สุตทานั้น ว่ามันรางวัลหรือรางวัล อยู่เสมอไป อย่างนี้.

### สมัยปัจจุบัน คนหลงปรัชญา แต่ไม่รู้จักสัมมาทิฐิ.

แต่ที่นี้มันน่าประหลาดที่ว่า คนสมัยนี้ยังหลงปรัชญา คือการคำนึง คำนวณ คิดไปตามเหตุผลในสิ่งที่ยังไม่รู้ ; ก็ได้รับประโยชน์อยู่บ้างเหมือนกัน ใน การทำอะไรก็ได้. แต่มัน ไม่มีจุดจบลงที่ความสงบสุข หรือสันติสุขของมนุษย์เรา ; มันดูได้ง่ายๆ ที่ว่า โลกนี้ถือกันว่าเป็นโลกที่กำลังเจริญด้วยการศึกษา กันแล้ว และ สูงสุดอยู่ด้วยความรู้ทางปรัชญา ยิ่งขึ้นทุกที. แต่แล้ว โลกนี้ก็ยังไม่มีความสงบสุข ยิ่งขึ้นทุกที ; มีแต่วิกฤติการณ์ ความทุกข์ยากลำบากเพิ่มมากขึ้น อย่างนั้น อย่างนี้ กระทั่งถึงเรื่องเหนือเปล่า, เปลืองเปล่า, มากขึ้นทุกที ทำวักดูให้หมดไป ทำโลก ให้สั่นปรกเร็วขึ้น. ผลิตของการกันคว่ำ และกรกั่วหัว ในทางที่มันไม่จำเป็น มัน เป็นอย่างนี้.

นี่เราแยกเรื่องสัมมาทิฐิ กับเรื่อง ปรัชญา ออกไปเป็นสองเรื่อง อย่างนี้. อย่าให้มันปนกันยุ่ง จนแยกไม่ออก แล้วมันมีทางที่จะปนกันได้ง่ายๆ : เพราะ เหตุว่า มันเป็นเรื่องของความคิดเห็นด้วยกัน.

เรื่อง สัมมาทิฐิก็เป็นเรื่องความคิดความเห็น ; แต่มันคิดเห็นลงไปบนสิ่งที่มีอยู่จริง ; เช่น มีความทุกข์มาแล้วก็คิดลงไปบนนั้น. พลิกหารากเหง้าของความทุกข์ว่า มีอยู่อย่างไร ; แล้วก็นำลายมันเสีย ; ถ้าคิดอย่างนี้เป็นสัมมาทิฐิ ก็จะดับทุกข์. ถ้าคิดไปทางอื่น แล้วไม่มีตัวจริง สำหรับมาเป็นวัตถุสำหรับคิด ก็ขโมยไม่ได้คุณที่ความทุกข์ ไปแต่ที่ว่าอะไรเป็นความจริง ในอนาคตจะเป็นอย่างไร.

หรืออาจจะตั้งปัญหาชนิดที่ไม่รู้จบ ว่าที่เรียกกันว่า ความทุกข์นี้ มันเป็นความทุกข์แน่แท้หรือ? มันไม่ยอมเรียกกันว่าความทุกข์ก็ได้. ถ้าอย่างนั้นละก็ ความคิดเห็นนั้น มันก็เคลิบเคลิ้มไปในรูปแบบของปรัชญา. แล้วก็ไม่มีทางที่จะเรียกว่า สัมมาทิฐิได้ ; เพราะไม่ได้ไปจับเอาสิ่งที่มีอยู่จริง เป็นอยู่จริงเฉพาะหน้ามาพิจารณา ทาทางแก้ปัญหานี้ ๆ.

ฉะนั้น ความคิดความเห็น ความก้าวหน้า ที่เป็นรูปปรัชญา นั้นจึงไปไกลออกไป สำหรับความเป็นนักปราชญ์ที่เพื่อ, เป็นนักปราชญ์ที่ไม่ทำโลกนี้ให้มีสันติได้. แต่ถ้าความคิดเห็นที่เป็น เรื่องของสัมมาทิฐิแล้ว มันก็แยกตัวออกมาต่างหากจากกันนี้ สามารถทำให้โลกนี้มีสันติ หรือประสบความสงบสุขได้โดยเร็ว.

นี่ก็จะปนกันอยู่ สำหรับบางท่านที่ยังไม่ทราบ แม้บางท่านที่เป็นนักปรัชญา ไปเล่าเรียนมาจากเมืองนอกเมืองนา เต็มไปด้วยความรู้ทางปรัชญา ก็ยังไม่รู้จักสัมมาทิฐิ ; ก็เลยไม่รู้ว่ เรื่องสัมมาทิฐินี้ จะเอามาใช้แก้ปัญหของโลกได้อย่างไร ? เพราะไม่รู้จัก, ก็รู้จักแต่จะแก้ปัญหของโลกนี้โดยวิธีทางปรัชญา มาเปรียบคู่กันแล้ว มันก็หลวมๆกันอยู่.

พวกท่านทั้งหลายรู้จักสัมมาทิฐิ แต่ไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ปริชาญา ; แล้วพวกที่เขาไปศึกษาเมืองนอกเมืองนา เขา รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ปริชาญา จนต้นสมอง. แต่เขาก็ไม่รู้จัก สิ่ง ที่เรียกว่า สัมมาทิฐิ จึงไม่มีทางที่จะแยกออกจากกันได้ ว่าเราควรจะเอาอะไรกันแน่ ที่จะเป็นที่พึ่งแก่เราได้. เคียงนี้ ขอให้พูดกันอย่างพุทธบริษัท ที่รู้จักสัมมาทิฐิ ที่จะยึดหลักสัมมาทิฐิเป็นที่พึ่ง แล้วก็ไม่มียึดหลักปริชาญาเพื่อเจอ ไม่มีจุดจบ.

เมื่อพูดถึง สัมมาทิฐิ แล้ว ต้องจัดสิ่งนี้ไว้ในรูปของวิทยาศาสตร์ คือ ไม่ใช่ปริชาญา ; วิทยาศาสตร์ต่างจากปริชาญาคนละแนว.

ปริชาญาไปค้นหาสิ่งที่มีตัวคนอยู่จริง ก็ใช้การคำนวณคำนวณไกลออกไป เพื่อจะหาสิ่งที่ยังไม่รู้. หรือ ไม่รู้โดยประการทั้งปวงเลย. แต่ถ้าวิทยาศาสตร์ เขาไม่ทำอย่างนั้น ; เขาคิดองการจะเอาสิ่งที่มีอยู่เฉพาะหน้า. ถ้าเป็นทางวัตถุก็เขาวัตถุมา, ถ้าเป็นเรื่องทางจิต ; ก็เอาสิ่งที่กำลังรู้สึกอยู่ในจิตมา, มาดูมาพิจารณา มาค้นหา ให้รู้จักสิ่งนี้ และต้นเหตุของสิ่งนี้ แล้วแก้ปัญหาเฉพาะที่เราต้องแก้. ไม่ตั้งปัญหาให้มากมายเกินจำเป็น และไม่ให้ออกไป ไกลออกไป ; ให้อยู่แต่ตรงที่มันเป็นปัญหาเฉพาะหน้า แล้วแก้ปัญหาเหล่านั้นให้ได้ ก็ดับทุกข์ได้ อย่างนี้. วิธีการอย่างนี้ เป็นเรื่องทางวิทยาศาสตร์.

ถ้าเป็นเรื่องของปริชาญา ก็เรียกว่า เหมือนกับมันมีติดอยู่เรื่อย ; จะผ่านมันตรงนั้นไปก็ไปพบมันข้างหน้า ผ่านมันข้างหน้าไป ก็ไปพบมันต่อไปจากนั้นอีก, อย่างเรื่องทางรถไฟคู่หรือเดี่ยว อย่างนี้เป็นต้น.



แต่ถ้าเป็นเรื่องของสัมมาทิฐิแล้ว ไม่ต้องวิ่งออกไปอย่างนั้น จักการกันที่นี้ จึงจัดสิ่งที่เรียกว่า สัมมาทิฐินี้ เป็นเรื่องที่อยู่ในระบบทวารวิทยาศาสตร์ มิใช่ทางปรัชญา และจะเรียกอย่างที่เราเข้าใจกันก็ต้องเรียกว่าศาสนา ไม่เรียกว่าปรัชญา.

สิ่งที่เรียกว่าปรัชญา นั้น ไม่ใช่ศาสนา; เพราะสิ่งที่เรียกว่า ปรัชญา นั้น ไม่มีอะไรที่เป็นสิ่งที่แน่นอนลงไปได้ ว่าอะไรเป็นอย่างไร. เพราะว่าการที่จะค้นหาต่อ ๆ กันไป ๆ ไม่มีจุดจบ; แม้ที่สุดแต่ที่จะพูดว่า ความจริงคืออะไร ความศึคืออะไร ก็ยังไม่มีจุดจบ จึงไม่เป็นศาสนาอะไรได้.

ถ้าเป็นเรื่องทางศาสนา ก็ต้องมีปัญหาคือความทุกข์ คือเอาความทุกข์นี้เป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นผลของบาป; นี้ก็ต้องแก้ไข ก็เลยพบตันเหตุ คือกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงทำการกำจัดกิเลสนั้นลงไป โดยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง. อย่างนี้จึงเรียกว่าศาสนา.

ข้อเท็จจริงที่ค้นหาทางปรัชญานั้น มันไม่รู้ว่่าเพื่ออะไร; แต่มันเพื่อความจริงเท่านั้น จึงพูดว่า ความจริงเพื่อความจริง, ส่วน ทางศาสนานี้ ระบุชัดเจนไปว่า ความจริงต้องเพื่อความดับทุกข์. ถ้าความจริงเพื่อความจริง มันก็ไม่รู้ไปได้ที่ไคร; แต่ถ้าให้ความจริงนี้เพื่อความดับทุกข์ มันก็ได้ที่บุคคลผู้มีความทุกข์. ฉะนั้นเราจึงหวังพึ่งศาสนา; ไม่มีประโยชน์ที่จะไปหวังพึ่งปรัชญา เว้นไว้แต่ว่าอยากจะเป็นนักปราชญ์ ที่ไม่มีที่สิ้นสุดในการคิดการนี้.

## ปรัชญาเป็นเรื่องไม่ตายตัว จึงต้องใช้สัมมาทิฐิ.

แต่ที่นี้ก็อยากจะให้ทราบต่อไปว่า สิ่งที่เรียกว่าปรัชญานั้น มันไม่มีตายตัว, มันเอาไปใช้คิดอะไรก็ได้. ฉะนั้นเขาจึงเอาปรัชญานี้ มาคิดลงเป็นหนังสือสัมมาทิฐิ ก็ได้. เรื่องความดี ความชั่ว ความผิด ความถูกต้องอะไรก็ได้; แม้แต่ก่อนหินก้อนหนึ่ง จะมองดูกันในรูปของปรัชญา คิดกันไปโน่นแ่งของปรัชญาก็ได้; แต่ก็ไม่มียุติสุด อยู่นั่นเอง เพราะมันมีจุดหมายปลายทางว่า ความจริงเพื่อความจริง. แล้วก็ยุติลงไม่ได้ สักทีว่ามันอยู่ที่ตรงไหน.

นี่เราไม่ประสงค์สักจะเพื่อสักจะ, สักจะเพื่อประโยชน์แก่สักจะ, เราไม่ต้องการ. เราต้องการสักจะเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ ที่กำลังมีความทุกข์อยู่. โลกนี้ มันกำลังมีความทุกข์อยู่; ฉะนั้นเราจึงต้องการสิ่งที่จะมาช่วยกันดับทุกข์โดยเร็ว. ก็เป็นอันว่า เราจะใช้สิ่งที่เรียกว่าสัมมาทิฐิ ความเห็นอย่างถูกต้องนี้ เป็น สิ่งที่จะแก้ปัญหาของมนุษย์ในโลก ให้เป็นสัมมาทิฐิ เพื่อการแก้ไขทางการศึกษาให้ดีขึ้น, แก้ไขทางศีลธรรมให้ดีขึ้น, ซึ่งจะได้พิจารณากันโดยละเอียดต่อไป.

แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ ระบบการเมืองในโลกเวลานี้ มีหลายแบบหลายชนิด แต่ละประเทศต่างก็มีคิดแปลก ๆ กันไป; ถ้าหากว่า สัมมาทิฐิครองโลกเมื่อไร มันก็จะกลายเป็นเหลือแต่ระบบเดียว คือระบบที่ จะทำให้ โลกมีสันติเท่านั้น. ส่วนระบบหลาย ๆ อย่าง ที่จะดึงโลกให้แกว่งไปทางโน้นบ้าง ทางนี้บ้าง ไม่มีทางที่จะรักใคร่ปรองดอง หรือตกลงเพื่อสันติภาพกันได้; อย่างนี้ต้องเรียกว่ามิชฌาทิฐิ. ถ้าพยายามขายหรือมากเกินไป ก็เรียกให้เพราะสักหน่อยว่าปรัชญา. แล้วก็ยังเพ้อเจ้ออยู่ นั่นเอง. ไม้รู้ว่าจะไปจบลงที่ไหน.

ระบบการเมืองทุกวิถี เขาก็มีปรัชญาของเขาด้วยกันทั้งนั้น; แล้วยังอ้าง มาสำหรับเอาชนะกัน ให้ฝ่ายหนึ่งยอมแพ้ มายอมต่อบริษัทของฝ่ายนี้ รับระบบการเมืองอย่างนี้; อย่างนี้เป็นต้น. นี่เราไม่เรียกว่าสัมมาทิฐิ จะเรียกว่า ระบบ ปรัชญาที่กำลังเพ้ออยู่ในโลก ยังไม่อาจจะช่วยโลกให้มีสันติได้, มาพูดถึง สิ่งที่เรียกว่าสัมมาทิฐิ ซึ่งไม่ใช่ปรัชญาหนักกว่า.

.....

### สัมมาทิฐิ มีรากฐานอยู่ที่ ยถาภูตสัมมัตถปัญญา.

จะตั้งหัวข้อขึ้นว่า สัมมาทิฐินั้นคืออะไร? นี้ก็ตอบได้หลายอย่าง ตอบได้หลายทาง หรือหลายคำ. ถ้าจะดูรากฐานของสัมมาทิฐิ ก็จะตอบว่าสัมมาทิฐิ เป็นสิ่งที่ **มีรากฐานอยู่ที่ ยถาภูตสัมมัตถปัญญา.** ถ้าหนักแปลหนักและยาวเพื่อ ยสำหรับท่านบางคน ที่ไม่เคยได้ยิน ในทางพุทธศาสนาเรียกเป็นภาษาบาลีว่า **ยถาภูตสัมมัตถปัญญา** แปลว่า ปัญญาที่เห็นชอบ หรือถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง.

ใครๆ ก็อาจจะเถียงว่า ของเขาก็ล้วนแต่เป็นปัญญาที่เห็นชอบ ถูกต้องตาม ที่เป็นจริงทั้งนั้น: ที่นี้จะเอาอะไรมาตัดสิน มันก็ต้องเอาเรื่องผลของการกระทำ ตาม ความถูกต้องนั้นๆ. ถ้า ความถูกต้องของใครดีบุคคลก็ได้ ความถูกต้องของคน นั้นถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง.

ที่นี้ความถูกต้องที่เรามายกกันส่วนมาก มันคับทุกซ์ไม่ได้ มันก็เลยเป็น ความถูกต้องที่ปลอม ที่ไม่จริง ที่เกี ที่อะไรต่างๆ ซึ่งไม่อาจจะเรียกว่า ยถาภูต-

สัมมปปีญญา ในที่นี้. การเห็นชอบหรือถูกต้องตามที่เป็นจริงนี้ เรียกว่า สัมมาทิฐิ ไม่อยู่ในรูปของปรัชญา เพราะไม่ว่าออกไป ไกลออกไป ไกลออกไป ที่ไหน พยายามที่จะจับทุกข์ให้ได้ อยู่ที่ตรงนั่นเอง.

ที่เอาเข้ามาเอาคำแปลกๆ คำนี้ และก่อนช่วงขยวนี้มาพูด ไม่ใช่เพื่อจะอวดอ้างอะไร, หรือไม่ใช่เพื่อจะทำให้ท่านทั้งหลายรำคาญ; แก่มันเป็นคำที่จำเป็น มันเป็นเรื่องที่จำเป็น หรือ เป็นเรื่องที่จำเป็น จะต้องรู้จัก และต้องพุกกันอยู่ติดปาก; เหมือนกับคำที่ไม่มีประโยชน์อีกมากมาย เราเอามาพูดคิดปาก. แต่คำที่มีประโยชน์ที่สุด เรากลับไม่เอามาพูดให้ติดปาก.

ตัวอย่าง เช่นเรื่อง *อิทัปปัจจยตา* ไม่ค่อยมีใครเอามาพูด เป็นคำพูดในชีวิตประจำวัน ซึ่งก็แก่มันเป็นเรื่องนั้น ไปในทุกหนทุกแห่ง; ก็อุตส์ทำจากพระบาลี มาบรรยายให้ฟังถึง ๑๐ กว่าครั้งให้เข้าใจเรื่อง อิทัปปัจจยตา. เพื่อให้มันเป็นคำพูดที่ติดปาก พังปากก็พังเป็น อิทัปปัจจยตา ผันไปก็ผันเป็น อิทัปปัจจยตา. หรือจะ กระทำอยู่ด้วยความรู้สึกสติสัมปชัญญะนี้ ก็ให้มันถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา ซึ่งหวังอยู่ในโอกาสข้างหน้า คำนี้ก็จะ เป็นคำที่อยู่ในภาษาพูด และอยู่ในจิตใจของเราเป็นประจำวัน.

และในกรณีนี้ก็เหมือนกัน อยากจะให้คำว่า *ยถากุตสัมมปปีญญา*, ยถากุตสัมมปปีญญา; อุตส์ทำที่ห้องไว้หนึ่งน้อย มาอยู่ที่คำที่ติดปากของเรา, แล้วพูดจาอยู่เป็นประจำวัน *ยถากุตเต* แปลว่า *ตามที่มันเป็นจริง สัมมปปีญญา* แปลว่า *ปัญญาที่ถูกต้อง ที่ชอบ ที่ถูกต้อง* ยถากุตสัมมปปีญญา *ปัญญาที่รอบรู้อย่างถูกต้องตามที่มันเป็นจริง* ในสิ่งที่มันอยู่จริง. นิขอให้ช่วยใช้คำพูดคำนี้กันให้ชินปาก ท่องไปไปด้วย.

### จะมีสัมมาทิฐิถูกต้อง ต้องปฏิบัติตามหลักกาลามสูตร.

ที่นี้จะขอขยายคำนี้ พร้อมกันไปกับคำว่า สัมมาทิฐิ, สัมมาทิฐิ – ความเห็นชอบ หรือ เห็นถูกต้อง มันก็มีบัญญัติที่เรียกว่า ยถาภูตสัมมัตถบัญญัติ นั่นเอง มาเป็นเครื่องเห็น, แล้วก็จะเห็นอย่างถูกต้อง. ถ้าเห็นอย่างนั้นก็ไม่มีทางที่จะเป็นปรัชญา หรืออะไรเพื่อเจ้อไปทางไหนได้; จะคงเป็นแค่สัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนา, แม้เรื่องทางวิทยาศาสตร์; แต่ว่าเป็นวิทยาศาสตร์ทางจิตใจ ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ทางวัตถุ. สัมมาทิฐินี้ ต้องเป็นสิ่งที่มีความรอบรับ มีศรัทธา มีสิ่งที่จะมาใช้พิจารณาลงไปบนวัตถุ เห็นผลออกมาเป็นความจริง.

ถ้าจะพูดให้เกลี้ยงเกลา ก็ต้องพูดถึงหลักที่ว่า กาลามสูตร อีกครั้งหนึ่ง เพราะว่าสัมมาทิฐิที่แท้จริงนั้น มันค้นออกมาได้ จากเครื่องกรองของกาลามสูตรทั้ง ๑๐ อย่างนั่นเอง. ถ้ามันผ่านเครื่องกรองของกาลามสูตร ๑๐ อย่าง มาได้แล้ว ออกมาแล้วก็จะเป็นสัมมาทิฐิ แล้วก็ไม่ใช่ปรัชญา ไม่เพื่อเจ้ออะไรหมด จึงขอร้องให้ออกหน้าทำความเข้าใจ เกี่ยวกับกาลามสูตร กันอีกสักครั้งหนึ่ง.

**ข้อที่ ๑.** ที่ว่า *มา อนุสฺสเวน* - อย่าเชื่อ อย่ารับ อย่าเห็นด้วย อย่าอะไร ด้วยเหตุสักว่า ฟังตามๆ กันมาแต่เนิ่นนานแล้ว แต่ก็ก็คว่ำบรรพ์แล้ว. ต้องเป็นเรื่อง ยถาภูตสัมมัตถบัญญัติ จึงจะยอมรับ ยอมรับ เชื่อ ยอมรับ ฟัง ยอมรับเอาเป็น หลักเกณฑ์ที่ถูกต้อง.

**ข้อที่ ๒.** *มาปรมุปราย* - อย่าเชื่อ อย่ายอมเห็นด้วย หรืออย่ารับเอา ด้วยเหตุสักว่า มันมีการกระทำ ประพฤติตามๆ ตามๆ กันมา อย่างที่

เรียกว่า *tradition* หรืออะไร ที่เขาชอบกันมีเวลานั้น. ทำอะไรเป็น *tradition* แล้วก็  
ไม่อยากจะเลิกร้างไป ทั้งที่มีแนวทราวมที่สุด พิสูจน์ผลเป็นความแนวทราวม ถัดยังไม่  
อยากจะเลิก; เพราะว่าคนมันแนวตรง มันก็อยากจะทำสิ่งที่แนวตรง ทำตาม *tradition*  
ผิด ๆ หรือขยายออกไปจนผิด ๆ.

อย่าง *tradition* รับน้องใหม่ของมหาวิทยาลัยบางแห่งนั้น เป็นเรื่องของภุกษี  
ปีศาจ; แต่ก็ยังสงวนไว้เป็น *tradition* ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง จนมีเรื่องเป็นเรื่องตาย  
กันขึ้นมา จึงจะยอมเปลี่ยนแปลง อย่างนี้เป็นต้น. ถ้าทำตาม ๆ กันมาอย่างหลับหู  
หลับตา อย่างนี้ก็ผิดหลักข้อที่สองนี้ ที่เรียกว่า "มา ปรมาปราย". อย่างนี้ก็ไว้ ไว้ไว้  
หรือเห็นด้วย เพราะเหตุว่ามันเป็นสิ่งที่ทำตาม ๆ กันมานานแล้ว.

**ข้อที่ ๓. มา อธิ กิราย** - อย่างยอมรับยอมเชื่อ ยอมเห็นด้วย  
เพราะเหตุว่า มันกำลังถือกระดองนอนอยู่ทั้งบ้านทั้งเมือง หรือทั้งโลก; แม้  
เขากำลังถือกระดองนอนกันอยู่ทั้งโลก ว่ามันเป็นอย่างนั้น ก็อย่ารับเอา ด้วยเหตุที่ว่า มัน  
เป็นสิ่งที่ถือกันอยู่กระดองนอน ทั้งบ้าน ทั้งเมือง ทั้งโลก แล้วก็เห็นอยู่บ่อย ๆ ได้ยินอยู่  
บ่อย ๆ ว่า เวลาที่บางทีก็ถือกันทั้งโลก ว่าโลกจะวินาศป็นเป็นนี่ อะไร; จะทำนาย  
กันอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็ถือกระดองนอนกันไปทั้งโลก ก็โทษ ไม่มีใครรับผิดชอบ.  
เป็นเรื่องความหลอกลวงกัน โดยไม่ต้องมีใครรับผิดชอบ นี่เสียงถือกระดองนอน; นี่เขา  
มักจะเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า **ตื่นข่าว**.

นี่สามอย่างนี้ มัน เป็นเรื่องของเครื่องครอง ที่จะใช้ครองสิ่งที่ได้ยิน  
ได้ฟังทางหู หรือเป็นเรื่องของการฟัง ว่าฟังตาม ๆ กันมา หรือทักตาม ๆ กันมา หรือ  
กำลังเล่าถือกันอยู่กระดองนอน. อย่ารับเอา; ต้องผ่านตะแกรงนี้ไปเสียก่อน ให้มันมี  
เหตุผลกว่านี้ ให้มันจริงกว่านี้ ซึ่งเกี่ยวกับจะได้สรุปกล่าวที่เดียวกัน.

ทีนี้ข้อต่อไป ซึ่งเป็นข้อที่ ๔ นั้น มา ปฏิกสมุปทานน - อย่าเชื่อถือ  
อย่ารับเอา อย่าเห็นด้วย เพราะเหตุว่า มันมีอ้าง มีที่อ้างอยู่ในปฏิก คือใน  
ตำรา รวมทั้งพระไตรปิฎกด้วย; ไม่ว่าปฏิกชนิกไหน ไม่ว่าตำราชนิกไหน เรียกว่า  
ปฏิกทั้งนั้น. อย่ารับเอา อย่าเชื่อถือ อย่ายึดมั่น อย่ายอมเห็นด้วยเหตุตั้งว่ามันมีอยู่  
ในปฏิก หรืออ้างปฏิกมาคู่ได้.

นี้เกี่ยวกับตำรา มีอยู่อย่างเดียว แล้วเกี่ยวกับการคำนวณ มีอยู่ ๔ หัวข้อ.

ข้อที่ ๕ มา ตกทุกเหตุ - อย่ายอมรับ เอามาเชื่อถือ ด้วยเหตุ ว่ามัน  
มีเหตุผลในทางตรรก ในทางตรรกวิทยา ที่เขาเรียกกันว่า logic อะไรอย่างนี้ เวลา  
พูดมันภาษาบาลีเขาเรียกว่า ตกทุก เราแปลเป็น ตรรกวิทยา; นี้ค่านึงคำนวณด้วย  
เหตุผล ที่อยู่ปลงขมิ้นฝัก เป็นเรื่องของการพูดจา มากกว่าอย่างอื่น เป็นเรื่องกรร  
กวิทยาคืออย่างนี้. อย่าเชื่อด้วยเหตุผล ยอมรับเอาด้วยเหตุผลทางตรรก.

ข้อที่ ๖ มา นยเหตุ - อย่าเชื่อเอา ถือเอา โดยเหตุผลทางนัยะ.  
นัยะนี่คือปรัชญาที่กล่าวถึงเหตุอยู่ นี่ใช้สำหรับคิดโดยนัยะ ไปยังสิ่งที่ยังไม่เห็นตัว  
ไกลออกไปทุกที่ รู้ได้โดยนัยออกไปทุกที่ๆ; อย่างนี้เรียกว่าโดยนัยะ. นั่นแหละ  
คือวิธีการที่เรียกว่าปรัชญา ในโลกนี้ เวลาที่ ใช้กันมากอยู่ในเวลานี้. ตรงกับข้อ  
ที่พระพุทธเจ้าท่านแนะไว้ว่า อย่าไปเอากันมัน คือ มา นยเหตุ. อย่าเชื่อ อย่ารับเอา  
อย่าอะไร ด้วยเหตุแห่งนัยะ คือการค่านึงคำนวณไปโดยนัยแห่งเหตุผล ที่มีผลลាក់กันไป  
ตามแบบนั้น.

**ข้อที่ ๗ มา อากาการปริวิตกฺเคน** - อย่าเชื่อหรือรับเอา ถือเอา โดยการตริ่กตามอาการ, **อากาการ ปริวิตกฺเคน** - การตริ่กตามอาการ **นี่คือสามัญสำนึก** ที่เรียกว่า **common seuse** อันนี้ใช้ไม่ได้; จะยึดถือน้ำเป็นหลักโดยส่วนเดียวก็ไม่ได้. แล้วสามัญสำนึก ก็มีกันทุกคน แล้วส่วนมากมักจะถูกหรือจะก็เหมือนกัน สามัญสำนึกนี้; แต่ก็อย่ามองให้สามัญสำนึกนี้ทั้งหมดทั้งต้น.

**ข้อที่ ๘ มา ทิฏฐินิขณานกฺขนฺคิยา** - อย่าเชื่อถือ อย่ารับเอา อย่าเห็นด้วย โดยเหตุว่ามันเข้ากันได้ หรือมันทนได้ กับความคิดเห็นของเรา. สิ่งใดเมื่อเราเอาความคิดเห็นของเราเองเข้าไปจับ แล้วมันทนอยู่ได้ คือมันไม่แสดงว่าผิด อย่างนี้ก็อย่าเพิ่ง มันไม่ถูกก็ได้; เพราะถ้าเราเียงไป มันก็ผิดได้. เมื่อเราไม่เหตุผลของเราเียง. **นี่เอาเหตุผลของเราเข้าไปวัด มันทนได้; แล้วก็ถือน้ำนี้ถูกอย่างนี้ ก็ยังไม่ได้** ยังไม่ใช่โดยถูกต้องสัมมัตถ์อยู่อย่างนั้นแหละ.

นี่อย่างนี้มันเป็นเรื่องคำนึงคำนวณ อย่าเชื่อเอาด้วยเหตุผลทางตรรก, อย่าเชื่อเอาด้วยเหตุผลทางปรัชญา, อย่าเชื่อโดยการตัดสินด้วยสามัญสำนึก, แล้วก็อย่าเชื่อด้วยเหตุว่ามันทนกันได้กับความคิดเห็นของเรา.

ทั้งหมดวกสุดท้ายก็เกี่ยวกับบุคคล **ข้อที่ ๙ มา ภพฺพรูปตยา** - อย่าเชื่อถือ อย่ารับเอา อย่าเห็นด้วย เพราะเหตุว่าผู้พูดนี้มีลักษณะควรเชื่อ **นี่เรามาก** จะพบบุคคลบางคนที่เราเห็นลักษณะท่าทางน่าเชื่อ ควรเชื่อ น่าเคารพนับถือ เป็นผู้รู้ เป็นผู้ที่มึนลักษณะอย่างนี้. **นี่ก็อย่าเพิ่ง อย่าเพิ่ง.**



ข้อสุดท้าย ข้อที่ ๑๐ มา สมโย โม ครุติ - อย่าเชื่อถือ อย่าเห็นด้วย  
อย่ายอมรับเอา เพราะเหตุว่า สมณะผู้นี้เป็นครูของเรา. เหตุผลเพียงเท่านั้น  
ไม่พอ สำหรับที่จะให้รับเอา เชื่อเอา มาถือไว้เป็นสัมมาทิฐิ.

นี้รวมด้วยกันเป็น ๑๐ ข้อ ไปทบทวนดูให้ดี เขียนทักไว้ข้างฝาที่ยังดี  
ว่า ๑๐ อย่างนี้ พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสห้ามไว้ ว่าอย่าใช้เป็นหลักสำหรับเชื่อ, หรือ  
รับเอา หรือเห็นด้วย หรืออะไรทำนองนั้น. แต่ให้พิสูจน์ ให้กระทำ ให้ทดลอง  
ไป จนกระทั่ง มันมีสภาพุตสัมมัตถปัญญา เกิดขึ้นในภายในใจ ของตัวเอง ตาม  
กฎเกณฑ์ของธรรมะ ของสังขะที่แท้จริง จึงจะยอมรับเอามาเชื่อ มาเห็นด้วย.

ที่นั่นมีความสับสน ที่ทำให้เข้าใจผิดได้. บางคนก็ว่า อ้าว, ถ้าอย่าง  
นั้นเราก็ไม่ต้องทำอะไร ไม่ต้องเชื่ออะไร ยังมีคนเคยเขียนคำอาตมาโดยอ้อมแหละ  
ไม่กล้าคำโดยตรง แต่ก็รู้ว่าเขาคำอาตมา ว่าชอบพูดกันว่า ไม่ให้เชื่อตามปฏิญญาตามคำรา  
แล้วทำไมตัวเองก็ยังพระใครปฏิญญา อยู่ในกฎการเทศน์ หรือการพิมพ์หนังสือ  
มันก็อ้างพระใครปฏิญญาบอกเลขหน้า บรรทัดอะไรอยู่ นั้นฟังผิด คนนั้นเขาเข้าใจผิด.

พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ ว่าอย่าเชื่อ เพราะเหตุว่ามันมีอ้างได้ไปเมื่อก่อน  
แต่ท่าน ไม่ได้หมายความว่า ไม่ควรเลยที่จะไปดูตำรา หรือว่าไปเปิดดูตำรา  
หรือวินิจฉัยในตำรา ทั้งหมดทั้ง ๑๐ ข้อนี้ ท่านไม่ได้ห้ามไว้นะ ว่าไม่ต้องไปเกี่ยวข้องกับ.

เรื่องที่เขาพูดตาม ๆ กันมา เราก็หยิบขึ้นมาดู แต่เรายังไม่เชื่อ เรายัง  
ไม่เชื่อ ไม่ยอมเชื่อ; แต่เราก็หยิบขึ้นมาดู มาใคร่ครวญดู มาอะไรดู ที่เขาทำ  
ตาม ๆ กันมา เป็นขนบธรรมเนียม จริตประเพณี เราก็ไม่ยอมเชื่อ แต่เราหยิบขึ้นมา  
ดูเหมือนนั้น.

แล้ว อติภิกษุ - เอ้าล้อกันกระถ้อนโลก ก็ไม่ใช่ทำให้เราอुकุเสีย ไม่ใช่เราอुकุเสีย เรากียังคงหึ่ง แล้วเอามาพิจารณาดู.

ในเรื่องปฏิภูกก็ดู ถ้าจะพุกกับคนอื่นให้เขาเอาไปลुकูก็ บอกละเลขหน้าเขาก็ได้ บอกละเลขหลังเขาก็ได้.

นี่ คำนวณทางตรรก ในบางกรณีก็ใช้เหมือนกัน เหตุผลที่เด็ก ๆ มันใช้กันง่าย ๆ นี้ ก็เป็นเรื่องทางตรรกก็ได้ แล้วก็ทางนี่ยะ :

เหตุผลทางลือกซึ่งสำหรับคำนวณ ก็ว่ามันมีมาให้ลुकู หรือใครมาเสนอให้ ก็มองลुकูก็ได้ พิจารณาลुकูก็ได้ แต่ไม่ยอมเชื่อ.

สามัญสำนึก ก็ไม่เชื่อ ถ้ามันเกิดขึ้น ต้องทำลुकูไปอีก จนกว่าจะเป็นการเห็นแจ้ง เป็นวิปัสสนา เป็นยถากุศลสัมมัญญานา.

คำพูดของผู้อื่นที่ทนต่อความคิดเห็นของเรา เราก็ไม่เชื่อ แต่ว่าเรารับไว้ได้สำหรับพิจารณา.

ผู้ไม่ควรเชื่อ ทำทางน่าเชื่อ ก็เอาไว้ก่อนอย่างนั้นก็ได้ ยังไม่ต้องเชื่อ; เชื่อครั้งหนึ่งก็ได้ ที่ชาวบ้านเขาเรียกว่าเชื่อหูเดียว. แต่ในที่นี้ต้องการให้พิจารณาให้ลือกลือก ให้เอาคำที่เขาบอกเขากล่าวเหล่านั้น มาทดสอบพิสูจน์ทดลองดู แล้วจึงเชื่อ; เมื่อมันเป็นเรื่องที่ชัดเจน เป็นยถากุศลสัมมัญญานา.

แม้ว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา ก็ไม่ใช่ให้ไม่นับถือว่าไม่ใช่สมณะ หรือไม่ใช่ครูของเรา ก็คงนับถือเป็นสมณะนี้ เป็นครูของเรา พูดอะไรก็ฟัง แต่ยังไม่เชื่อ คือไม่ปลงศรัทธาลงไป จนกว่าจะได้พิสูจน์ด้วยจิตใจของตนเองว่า ที่พูดนั้นจริงอย่างนั้น.

นี่ พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสอย่างนี้ และข้อกฎอันนี้ก็ใช้กับตัวท่านเอง ด้วย. พระพุทธเจ้าท่าน เป็นประชาธิปไตย เป็นอะไรอย่างยิ่ง. ลองคิดถึงบ้าง ว่าแม้แต่ท่านพูดเองก็อย่าเพื่อเชื่อ; เช่นท่านพูดว่า “ราคะเป็นของร้อน” อย่างนี้ ก็อย่าเพื่อเชื่อ. ให้มัน เกิดราคะขึ้นมาก่อน แล้วมัน ร้อนหรือไม่ร้อนก็รู้เอาเอง; ถ้า ราคะมันร้อน ก็เรียกว่าธาตุตัมมัมปิบัญญัติ มัน เกิดขึ้นมา. หรือ โทสะเป็นของร้อนนี้ ไม่ต้องการให้เชื่อทันที ให้ไปมีโทสะดูก่อน, โมหะก็เหมือนกัน อะไรก็เหมือนกัน.

ที่ท่านตรัสๆ ไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็เรื่อง อริยสัจจ์ ก็ไม่ต้องการ ให้เชื่อทันที. ให้ไปดูที่ตัวความทุกข์, มันทุกข์จริงหรือไม่? ว่ามัน เกิดมาจากตัณหาคือความอยากที่มาจากอวิชชา จริงหรือไม่? ให้ดูมาถึงตอนนี้ๆ ก็ไม่ต้องเชื่อท่าน. แต่ว่าเชื่อยถาภูตสัมมปิบัญญัติ ที่ได้เกิดขึ้นแล้ว ในจิตใจ ของผู้นั้นเอง, แล้วสิ่งนั้นก็เรียกว่า ตัมมมาทิจฺจได้ คือมันเป็นสิ่งที่ลอกตะแกรง ๑๐ อย่าง ในกาลามสูตรมาแล้ว มันก็ออกมาเป็นตัมมมาทิจฺจ ที่ไว้ใจได้ ที่เชื่อได้ ซึ่งในที่นี้เราเรียกว่าธาตุตัมมัมปิบัญญัติ.

ถ้าเราถือหลักอย่างนี้ เราก็ มีตัมมมาทิจฺจที่แท้จริงๆ; เราก็ไม่ตกเป็น ทาสของพวกนักปรัชญาทั้งหลาย ที่กำลังกำหนดแล้วก็พูดไปพลาง, แล้วกำลัง

คำนวณแล้วก็พูดไปพลาง. แล้วกระเียบโกลออกไปโกลออกไป: เช่นวิ่งไปคุยทาง  
 รถไฟว่ามีคู่แข่งหรือไม่? ให้วิ่งจนตาย มันก็ไม่ได้คำตอบที่แน่นอน เพราะมัน  
 ยังมีอีก มันไม่รู้สุด. ฉะนั้นจะต้องอาศัยความจริงที่ตรงนี้ ที่เพื่อจะดับทุกข์กันที่  
 ตรงนี้: พอรู้ความจริงนี้แล้วก็ดับทุกข์ได้ที่ตรงนี้.

ความรู้อันนี้เรียกว่า ยถาภูตสัมมปปัญญา นี่คือ ไม่ใช่ปรัชญา. ยุตสำหรับ  
 พุทธันเหมายเสียเวลามาก ก็เพื่อให้ท่านทั้งหลาย รู้จักแยกของ ๒ อย่างออกเสีย  
 จากกันโดยเด็ดขาด ว่าสัมมาทิฐินั้น ไม่ใช่ปรัชญา, ปรัชญานั้นไม่ใช่สัมมาทิฐิ.  
 ถ้ามีสัมมาทิฐิ มันก็ปฏิบัติถูกต้อง ตรงตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขาด  
 มีอำนาจเกิดขาดสูงที่สุดเหนือสิ่งใด ๆ.

นี่ขอให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า สัมมาทิฐิ กันในลักษณะเช่นนี้ ว่าสิ่งที่เรียกว่า  
 สัมมาทิฐินี้ มันมีรากฐานอยู่บนยถาภูตสัมมปปัญญา; แล้วสิ่งที่เรียกว่า  
 ยถาภูตสัมมปปัญญา นี้ คือสิ่งที่ครอง ลอทเครื่องครอง ๑๐ ประการแห่งกาลามสูตร  
 ออกมาได้ แล้วมันก็เป็นยถาภูตสัมมปปัญญาอยู่ในเวลานั้น. นี่ก็ สัมมาทิฐิ มัน  
 ไม่ฝากไว้กับเหตุผลใด ๆ แต่มัน ฝากไว้กับความจริง ที่กำลังรู้สึกอยู่ในใจ. ความ  
 จริงนั้น เราไม่เรียกว่าเหตุผล เพราะมันเป็นความรู้สึกที่สูงที่สุดเด็ดขาด รู้แจ้งอยู่แล้ว;  
 ไม่ใช่เหตุผล ที่จะมามาใช้เป็นหลักวินิจฉัย หรือประกอบให้เกิดความรู้. แต่ที่มัน  
 เป็นความรู้เสียแล้ว ปรากฏชัดอยู่ในใจแล้ว.

ถ้าทิฐินั้นยังต้องอาศัยการคำนวณคำนวณไปตามเหตุผล ก็ยังไม่เรียกว่า  
 สัมมาทิฐิ. แม้ว่าเราจะได้ฟังมาจากพระพุทธเจ้าเอง มันก็ยังไม่สำเร็จประโยชน์เป็น  
 สัมมาทิฐิ: จนกว่าเราจะมาทำให้มันเป็นความรู้แจ้งประจักษ์ขึ้นในใจเรา จึงจะเป็น

สัมมาทิฐิ. เพราะว่าถ้ามิใช่เป็นอย่างนั้นแล้ว มันก็ง่ายเกินไป; พอฟังจากปากเขาแล้วก็บรรลุธรรมเสียนี้ มันก็เป็นเสียอย่างนั้น.

เที่ยววันมันไม่เป็นเช่นนั้น; มัน ต้องมาเป็นนยาธาตุสัมมัตถิปัญญาอีกทีหนึ่ง, อีกชั้นหนึ่ง; จะช้าหรือเร็วก็ไม่แน่. มันอาจจะเร็วจนพูดเสร็จก็เกิดนยาธาตุสัมมัตถิปัญญา บรรลุมรรค ผล นิพพาน ไปเสียก็ได้ ชั่วพูดจบลงไปเท่านั้น; แต่แล้วมันอาจจะนานมากกว่านั้นก็ได้อีก.

ถ้ามันไม่เกิดขึ้น ก็ต้องเอามาทำให้เกิดขึ้น ให้มันแจ่มแจ้งขึ้นมา; อย่างที่เราเรียกว่า ทำกรรมฐาน ทำวิปัสสนา ทำอะไรเหล่านี้ ก็ล้วนแต่ เป็นการทำให้เกิดนยาธาตุสัมมัตถิปัญญา ทั้งนั้น. ในข้อที่ได้ยิน ได้ฟังมาแล้วอย่างไร มัน เป็นเพียงได้ฟังตาม ๆ กันมา ได้ฟังบอกกันมานี้ มันยังไม่เป็นความจริงขึ้นมาได้ ต้องเอา มาทำให้เป็นวิปัสสนา.

เช่นเรื่อง อนินัจฉิ ทุกขัง อนัตตาทัน ก็ฟังแต่เพียงฟังบอกมา มันก็ไม่ สำเร็จประโยชน์อะไร? เห็นไหม? ก็รู้กันอยู่ทุกคน จนกว่าจะเอามาทำเป็นนยาธาตุ- สัมมัตถิปัญญา โดยถูกต้องวิธี ตามวิธีของศาสนา ของพระพุทธศาสนา แล้วจะรู้สึก ประจักษ์ความเป็นอนินัจฉิ ทุกขัง อนัตตาทันขึ้นมาทันที. วิธีทางปรัชญาเอา มาใช้ไม่ได้ มันจะไม่ให้เกิดความรู้สึกอย่างนี้; ที่มันทำให้เกิดความรู้สึกอย่างนี้ได้นั้น มิใช่วิธีทางปรัชญา. อย่าเข้าใจผิด ถ้ามันเกิดรู้สึกแจ่มแจ้งขึ้นมาได้ในวิปัสสนา อันนั้น มิใช่ปรัชญา, เป็นวิถีทางของศาสนา โดยเฉพาะของพุทธศาสนาทำให้เกิดนยาธาตุ- สัมมัตถิปัญญาขึ้นมาอย่างนี้.



โลก มันเป็นทาสของวัตถุนิยม; อย่างลูกเด็ก ๆ ของเรา เต็มใจเป็นทาสของวัตถุนิยมหมด เพราะว่าสัมมาทิฐิไม่เข้ามาอยู่ในการศึกษา. เขาก็จัดการศึกษากันไปทั้งโลกอย่างนี้ มันก็ไปเป็นทาสของวัตถุนิยม เด็ก ๆ ก็หายใจเป็นวัตถุนิยม บุษาวัตถุนิยม; ฉะนั้นความเคารพบิดามารดา ความสัจย์ซื่อ กตัญญูอะไร มันก็หายไป หายไป หายไป ตามปริมาณที่ไปเป็นทาสของวัตถุนิยม ซึ่งมันไม่ใช่สัมมาทิฐิ. นี่ข้อแรกที่ต้องนึกกันอย่างนี้ :-

**ข้อที่ ๑. การศึกษาต้องเป็นสิ่งที่ทำให้เป็นอิสระจากวัตถุนิยม.**

วัตถุนิยม คือวัตถุมากเกินไป บุษาวัตถุ เป็นทาสของวัตถุ. เต็มใจจะไปเข้าใจผิดเสียว่า เราไม่ต้องการวัตถุ ไม่ต้องอาศัยวัตถุ อย่างนั้นมันก็มีมากมาย; เพราะว่าเนื้อหนังร่างกายของเรา ก็เป็นวัตถุ ผ้านุ่งผ้าห่มของเรา ก็เป็นวัตถุ, บ้านเรือนของเรา ก็เป็นวัตถุ; แต่เรามีได้บุชวัตถุ เรามีแต่พอความสะอึกสะอื้น.

ถ้าบุชวัตถุดีกว่า เห็นแก่ความสุขสนุกสนาน เอรีก็อ้อยทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนัง; โดยเฉพาะก็เรื่องกามารมณ์ เรื่องเพศตรงกันข้าม นี่ก็เรียกว่าวัตถุ เป็นเรื่องทางวัตถุ เป็นเรื่องทางเนื้อหนัง. สัมมาทิฐิจะช่วยป้องกัน ไม่ให้เป็นอย่างนั้น เรียกว่า การศึกษาต้องเป็นอิสระจากวัตถุ.

.....

และ **ข้อที่ ๒. การศึกษาต้องไม่ลืมตัว กระทั่งเมารัฐญา** เมาส่งที่พูดมากระนั้นแหละ. การศึกษาต้องไม่ลืมตัว ไม่หลงไหล ไม่รู้จักตัวเองจนว่า

มันไปไหนในปรัชญา. ปรัชญาคือสิ่งที่กล่าวมาแล้วว่า มันต้องอาศัยการคำนึงคำนวณ  
ที่ไกลออกไป หากความจริง เพื่อความจริง ไกลออกไปนั้น.

การแก้ทุกข์ จะแก้ด้วยปรัชญาไม่สำเร็จ.

สิ่งที่เรียกว่า ปรัชญา นี้ มัน ตั้งรากฐานของมันบนความสงสัย ว่า  
เป็นอะไร? แล้วมันก็อยากจะรู้ แล้วก็อยากจะรู้ไม่จำกัดทิศทาง ไม่มีวัตถุประสงค์ที่  
แน่นอน เพียงแต่อยากจะรู้ความจริง ซึ่งมันพำไปทุกด้าน ทุกมุม ทุกทิศ ทุกทาง  
นี้. แล้วก็เลยเป็นความจริงเพื่อความจริง อันไม่รู้จักสิ้นสุด; ขยายออกไปเท่าไร  
มันก็ยังมากเรื่องขึ้นเท่านั้น. แล้วก็ยังพอใจว่าเป็นนักปราชญ์ เก่ง เฉลียวฉลาด  
เหนือกว่าใครยิ่งขึ้นเท่านั้น; เขาก็เลยพอใจตัวเอง ว่าได้เป็นนักปราชญ์ ไปเป็นครู  
ผู้สอน. นี่มันเป็นโรคของบุคคลที่เป็นอาจารย์ หรือเป็นขรรค์.

ขอเตือนให้สังเกตสักหน่อยว่า คนที่เป็นอาจารย์ เขาไม่ยอมใครง่าย ๆ ไร่  
ไหม? แล้วเขาไม่อยากจะให้ใครขึ้นมาสู้ ในระดับเดียวกันด้วย แล้วถ้าว่า ไปว่า  
เขาผิดแล้ว เขาโกรธตายเลย. โรคของอาจารย์ หรือของนักปราชญ์ มันเป็นอย่างนี้,  
หมายถึงนักปราชญ์ทางปรัชญา มันเป็นอย่างนี้. ฉะนั้นเขาจึง ตีตราความรู้ปรัชญา  
ตีตราเหมือนกับตีตีฟัน ตีเขาโรฮัน อย่างยิ่ง แล้วยิ่งกว่าเขาโรฮัน, เขาโรฮัน  
ทางวิญญาณ.

ความรู้ทางปรัชญา เป็นที่ตั้งแห่งความเมา จนเรียกได้ว่าเป็นเขาโรฮัน  
ทางวิญญาณ เป็นเครื่องเสพติดที่สูงที่สุด; ฉะนั้นนักปรัชญาสูงสุด มันจึงเป็นฮิปปี  
ทางวิญญาณชั้นสูงสุด ก็คือเมารีชาความรู้ เหมือนกับพวกฮิปปีเขาเมาที่รู้จักความคิดเห็น



ของเขา. แต่นักเฝ้าความรู้ทางปรัชญา ไม่มีที่สิ้นสุด นักปรัชญาก็คือ ซิปป์ทาง  
วิญญาณชั้นสูงสุด ศึกษารัฐธรรมนูญเหมือนกับศิษย์คนอื่น.

**พิจารณาคนที่เขากำลังพิจารณาถึงเรื่องปรัชญาในวงการศึกษ.**

นี่เราอย่าให้มันมากถึงขนาดนี้เลย เรื่องสติปัญญาขั้นนี้ แต่ว่าอย่าให้มันมาก  
ถึงขนาดนี้เลย มันไม่มีจุดจบ แล้วเดี๋ยวนี้โลกก็กำลังหมุนมาทางนี้. เขาพูด  
กันแต่เรื่องปรัชญามากขึ้น ๆ จนจะไม่ต้องพูดด้วยคำอื่นแล้ว. เมื่อเร็ว ๆ นี้ก็ยัง  
ได้อ่านข่าวคราว ที่เขาพิจารณากันถึงเรื่องเกี่ยวกับปรัชญา ในวงการศึกษของประเทศ  
ไทยเรา; และทั้งหมดคนนี้อาจกำลังมองเห็นว่า มันไม่ช่วยได้ หรือมันจะพูดกันไม่รู้  
เรื่องกับพวกเรา ซึ่งนิยมสัมมาทิฐิ ไม่นิยมปรัชญา.

เขาดึงหัวข้อขึ้นมา ให้พิจารณาดูว่า ให้ช่วยกันพิจารณาเรื่อง  
ปรัชญาของการศึกษา, การศึกษาของเยาวชนในชาติไทยของเรา มันมีอะไรเป็น  
ปรัชญา? หรือมีปรัชญาอย่างไร? เขาใช้คำนี้ ก็ตั้งปัญหาว่า การศึกษาคือ  
อะไร? ผลของการศึกษาคืออะไร? จะดำเนินการศึกษาอย่างไร? ถ้าเขาไปถึง  
ปัญหาในแบบปรัชญา ใช้วิธีการทางปรัชญาแล้ว ไม่พบคำตอบที่ถูกต้องได้.

เช่นว่า การศึกษาคืออะไร ก็คือให้รู้สัจจะ ความจริงอะไรสิ่ง ๆ ขึ้นไป  
มันไม่ควมอดตามแบบของศาสนา ที่ว่า การศึกษานี้ ก็เพื่อจะช่วยให้คนได้  
รอดพ้นจากความทุกข์ โดยวิธีอย่างนั้น ๆ. ถ้านักปรัชญาเขาก็จะถามว่า การ  
ศึกษาคืออะไร? ปัญหาคืออะไร? ความจริงคืออะไร? ความถูกต้องคืออะไร?  
ความผิดคืออะไร? มันไกลออกไป, ไกลออกไปทุกที จนคำตอบนี้มากมายก่ายกอง  
เอามาวางกองลงก็ไม่ไหวคไม่ไหว.

แล้วผลของการศึกษาคืออะไร? ก็ยิววิจารณ์กันไม่จบ จนเดี๋ยวนี้แหละ ไม่รู้ว่าผลของการศึกษานั้นคืออะไร ตามวิถีทางของปรัชญา. แต่ถ้ามองวิถีทางของพวกเรา ที่เป็นคนใจ ไม่ใจนักปรัชญาเนี่ย เรามุ่งแต่จะเอาสันติสุข สันติภาพของสังคม หรือของบุคคล; แล้วการศึกษาก็เพื่อแก้ปัญหาข้อนี้ หรือ ทำให้มีศีลธรรม แล้วเราก็ไม่มีเรื่องที่เป็นอันตราย ที่เบียดเบียนกัน ให้อุ่นวายไปหมดทั้งบ้าน ทั้งเมือง ทั้งโลกนี้ มันอยู่ใกล้ๆ สั้นๆ ง่ายๆ แค่นี้. แต่ถ้ามองปรัชญาแล้ว เขาก็ไปไกลออกไป เหมือนกับมันมีรัศมีรอบตัวไกลออกไป, ไกลออกไป มันไม่จบ.

แล้วประวัติการศึกษาแต่ไหนแต่ไร จะบอกเราได้อย่างไร? หรือทำไร? นี่เขาเอามาสำหรับจะค้นหาความจริงค่อยไป แล้วมันไม่ถูกจุด; แล้วมันก็ไม่พอที่จะแก้ปัญหา เพราะ ไม่ได้ดูลงไปที่ตัวความทุกข์ที่เป็นตัวปัญหา ไม่ได้ดูไปที่ความเดือดร้อน ความเป็นอันตรายของมนุษย์ในโลกนี้. แล้ว จะแก้ไขกันที่ตรงนั้น จัดการศึกษาให้แก่เขาข้อนั้น มันก็จะเสร็จเร็วเข้า ได้ประโยชน์เร็วเข้า. ไปมัวกังวลปัญหาเป็นปรัชญา จนไม่รู้จะไรกันแน่; แล้วก็ไม่มีใครจะบังคับใครให้เชื่อใครได้ ก็ค้างเติ่งกันอยู่นั้น. ฉะนั้น ทฤษฎีทางปรัชญา ก็มากขึ้นๆ เป็นคำรับตำรา ท่วมหูท่วมหัว มันก็ ไม่มีประโยชน์อะไร อยู่นั่นเอง.

นี่ข้อทำทนายอย่างนี้ แล้วถ้ามองเขาแย้งหรือค้าน ก็ตอบไปอีกคำหนึ่งว่า ก็ดูโลกนี้ เค้ายิวกันแล้วกัน โลกนี้ เวลานั้น ที่เต็มไปด้วยความไม่รู้ทางปรัชญา ของพวกฝรั่ง ที่เราไปเป็นลูกศิษย์เขานั้นแหละ. แล้วทำไมโลกนี้มันจึงยิ่งเลวลง? ทำไมยังมีวิกฤตการณ์มากขึ้น? มีความเดือดร้อนมากขึ้น. ทำไมความรู้ทางปรัชญานั้นมันไม่ช่วย? ก็เพราะว่า มันไม่มุ่งมา เพื่อความดีทุกอย่างนี้ ที่มันและเดี๋ยวนี้มันมุ่งไกลออกไป สำหรับจะเป็นนักปราชญ์ ที่ตอบได้ไม่มีที่สิ้นสุด.

สรุปความว่า เรากำลังไม่ได้เอาตัวความทุกข์จริงๆ มาเป็นปัญหา, มาเป็นตัวปัญหา มาพลิกๆ ทุกแง่ ทุกมุม แล้วกำจัดรากเหง้ามันเสีย. เราอยากแต่จะพุกอวศศิมัญญา เจลียวฉลาค. แ่งน้ำแ่งนี้ มุมนี้มุมนี้ เป็นเรื่องพูด เป็นเรื่องใช้เหตุผลสำหรับพูด, แล้วก็ไหลออกไปจากสิ่งที่มองเห็นตัว; เพราะฉะนั้นยังพูดไม่รู้เรื่องนั้นแหละ เขาว่ายังเป็นนักปราชญ์ ใครอยากเป็นนักปราชญ์ ก็พูดให้มันอย่าให้ใครฟังรู้เรื่อง เขาก็จะยกย่องว่าเป็นนักปราชญ์ลึกลงไปทุกที นี่เรื่องปรัชญา ที่ว่ามีในการศึกษา.

ที่นี้ เขาให้เปรียบเทียบปรัชญาในทางชีวิต ปรัชญาของชีวิต ของชาวตะวันตก กับชาวตะวันออก คือเรากับฝรั่งนี้ จะมาประสมประเส ประสานกันได้อย่างไร?

มีหลายอย่าง เกิดเพราะกิเลสในจิต ไม่ใช่อยู่ที่เพศเผ่าพันธุ์.

นี่มันเห็นได้ทันทีว่า ถ้ามีการแยกเป็นชาวตะวันออก ชาวตะวันตก อย่างนี้แล้ว มันเป็นเรื่องของเก็กอมมือ ก็เขามองสั้นๆ ที่จะเห็นเป็นชาวตะวันออก ชาวตะวันตก, ไม่มองที่เดียวเป็นมนุษย์ ที่มีรากฐานหรือมีอะไรมันเหมือนกัน. เป็นชาวตะวันออกตะวันตก นี่มันเป็นผิวเผินที่เปลือกเล็กน้อยเท่านั้น; นี่ไปมองที่เปลือก.

เพราะว่าปัญหาใหญ่ มันอยู่ที่ส่วนลึกของจิตใจ ที่ไม่เป็นชาวตะวันออก ไม่เป็นชาวตะวันตก; ส่วนลึกนั้นคือกิเลส เช่น โลภะ โทสะ โมหะ นี่ไม่เป็น

ชาวตะวันออก ไม่เป็นชาวตะวันตก, มันเป็นเรื่องของธรรมชาติที่เหมือนกันเลย โลกะ โทสะ โมหะ จะมีที่ตะวันออก หรือจะมีที่ตะวันตก หรือมีบนสวรรค์ ในนรกอะไร มันก็เหมือนกันหมด, ทำไม่ได้ที่นี่, แล้วนี่ที่เป็นต้นเหตุ ที่จะให้มันเกิดความทุกข์ ก็ต้องดับที่นี่.

นี่มาว่าเปรียบเทียบปรัชญาตะวันออก ตะวันตก แล้วพวกนี้หนึ่งยังไม่จบเลย. มันก็มีประโยชน์อะไร มันไปอยู่ที่เปลือกที่ผิว; ไม่มองพื้นฐานลึกสุดของมนุษย์ ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ซึ่งมันเป็นปัญหาเดียว ปัญหาลึก อยู่ที่ เป็นมัจฉาทิฎฐิ ไม่เป็นสัมมาทิฎฐิ. แล้วก็ไม่รู้จักความดับทุกข์ มันเป็นความรู้คู่ของใครในตอนที่ หลั่ง หรือของพวกฝรั่งเอง ที่จะมาแบ่งเป็นชาวตะวันออกชาวตะวันตก ที่มีผิว ๆ เท่านั้น ส่วนลึกมันเป็นคน ที่มีกิเลส ทำผิด แล้วก็มี ความทุกข์อย่างเดียวกัน, ทำถูก แล้วก็ดับทุกข์อย่างเดียวกัน; ไม่ต้องมีตะวันออก ไม่ต้องมีตะวันตก ถ้าต้องการเรื่องดับทุกข์; เว้นไว้แต่ต้องการเรื่องอื่น เรื่องผิวนอก ที่จะทำให้ไปตก ๆ ออกไป.

นี่ เราก็เสียเวลาไปเปล่า ๆ ที่จะไปจับที่ผิว ที่ผิว ๆ ไม่จับที่ส่วนลึก ที่เป็นตัวจริง หรือที่เป็นเรื่องตัวจริง. นี่เรา ไปสร้างปัญหาที่เปลือก ที่ผิวกันเรื่อย ไม่มีเวลาจบ. ปัญหาที่เป็นผิวนั้น เราให้เห็นเป็นของใหญ่โต แล้วมีเท่านั้น; ก็เป็นอันว่า ไม่ได้มองดูที่ปัญหาอันแท้จริง ที่ลึก อยู่ในส่วนลึก ของสิ่งที่เรียกว่ามนุษย์ หรือของสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายนี้.

ถ้าว่าเราเป็นพุทธบริษัท เราจะมองที่กิเลส มองที่ความทุกข์ จะเห็นว่า เรื่องผิวขาว ผิวดำ ผิวเหลือง. นี่เป็นเรื่องบ้าง ๆ บอ ๆ ไม่ใช่เรื่องสาระอะไร เป็น

เรื่องผีวิเศษ. แต่เรื่องที่เหนือทวิจริง ๆ มันอยู่ที่จิตใจ ที่มีกิเลส หรือไม่ก็มีกิเลส ; ฉะนั้น พุทธบริษัทจึงเพิ่งไปยุ่ง การที่มันจะดับความทุกข์ที่นั่นได้, หรือกำลังพยายามที่จะ ทำให้เป็นอย่างนั้น. เราไม่ไปเข้าใจที่ผีวิเศษ ๆ เพื่อประโยชน์ทางการเมือง มีความหวาดกลัวทางภาวเมือง มีความต้องการทางวัตถุ จึงไปตามกันฝรั่งที่เป็นพวกผีวิเศษนี้ เกิด เป็นปัญหาผีวิเศษ ผีวิเศษ มีตะวันออกตะวันตกขึ้นมา; เพราะเรื่องผีวิเศษทั้งนั้น มันไม่ แก้นปัญหาอะไรได้จริง,

นี่ขอให้ระวังว่า เราอย่าไปตามกันเขา ที่มีแนวคิดแก้ปัญหา เรื่องตะวันออก ตะวันตก มันกับทุกข์ไม่ได้. แบบตะวันออกมันก็ไม่ได้ แบบตะวันตกมันก็ไม่ได้ มันกับทุกข์ไม่ได้ ถ้ายังไม่รู้จักกิเลสต้นเหตุ; ถ้ารู้จักกิเลสต้นเหตุ มันก็ดับทุกข์ ไม่ว่าจะ เป็นมนุษย์ตะวันออก หรือมนุษย์ตะวันตก. นี่ ไม่แยกให้มันต่างกัน; แทนที่จะถูกด้วยกันทั้งสองฝ่าย มันก็กลายเป็นผิดด้วยกันทั้งสองฝ่าย เพราะมัน เป็นเรื่องเปลือก.

การที่จะสนใจปรัชญาตะวันออก ปรัชญาตะวันตกนั้น ยังไม่อาจ จะแก้ปัญหา; แล้วมีเรื่องอื่นที่สำคัญกว่า ที่รีบกว่านั้นแล้วก็ไม่สนใจ. นี้ เรียกว่าอย่าไปเมาปรัชญา ให้เป็นผู้ศึกษาวิธีอื่นทางวิญญาณ ให้มันมากไปเลย.

**นักปรัชญาที่มีหัวเนื้อเกี่ยวกับชีวิตและการศึกษา ซึ่งไม่เข้าใจถึงอรรถาธิบาย,**

เขายังมีหัวข้อที่พิจารณาว่า ปรัชญาชีวิต กับ ปรัชญาการศึกษา ของไทย เรา นี้ มันกำลังเป็นอย่างไร ? นี้ก็เรียกว่ายังน่าฟังหน่อย ที่กำลังหัวข้อปรัชญาชีวิต ของสิ่งที่มีชีวิต ไม่แบ่งใครเป็นใคร แล้วปรัชญาการศึกษาของคนไทยกำลังเป็นอย่างไร ?

จะเข้ากันได้กับปรัชญาชีวิตหรือไม่? นี่แสดงว่า เป็นนักปรัชญา ไซ้แต่กล่าวปรัชญา, เมาแต่ปรัชญา. เอาปรัชญาเป็นสัจจะ ไม่ใช่เอาสัจจะเป็นสัจจะ หรือว่าปรัชญานั้นจะเป็นสัจจะขึ้นมาได้ มันก็เป็นสัจจะเพื่อสัจจะ สัจจะเพื่อสัจจะ ไม่ใช่เพื่อมนุษย์.

แต่ถ้าเอาสัจจะอริยสัจจ์ของพระพุทธเจ้าแล้ว มันจะเป็นสัจจะที่จะเพื่อมนุษย์ แล้วมันก็ไม่ใช้ปรัชญาด้วย. แต่ไม่ใช่ว่า จะไม่มีใครสามารถเอาเรื่องอริยสัจจ์ ของพระพุทธเจ้า ไปพูดอย่างปรัชญานะ: เขาเอาคำสอนของพระพุทธเจ้า ไปพูดอย่างปรัชญาเพื่อเขาก็ได้ ไม่มีที่สิ้นสุดเหมือนกัน. แต่เกี่ยวนี้ ในพระพุทธศาสนานี้ เรื่องอริยสัจจ์ไม่ใช่เรื่องปรัชญา, เป็นเรื่องศาสนา เป็นเรื่องศีลธรรม.

หัวข้อที่แตกกันที่ว่า พุทธธรรม กับ ปรัชญาการศึกษาของไทย จะว่าเป็นอันเดียวกันหรือไม่? หรือแยกกัน หรือว่าจะเข้ากันได้อย่างไร? นี้ก็ยังคงยังงัวใช้คำว่า พุทธธรรม นั้นมันก็ถูกแล้ว เป็นเรื่องของพุทธศาสนา. แต่ที่ไม่พูดกับปรัชญาการศึกษาของไทยนี้: ถ้าการศึกษาของไทยยังอิงปรัชญามากเกินไป มันก็เข้ากันไม่ได้กับพุทธธรรม ซึ่งไม่ใช่ปรัชญา. แต่การที่คนตั้งปัญหาตั้งมาอย่างนี้ ย่อมแสดงว่าคนตั้งปัญหานั้น เขามองเห็นว่าปรัชญาของชีวิตนี้ กับสิ่งที่เรียกว่าพุทธธรรมนั้น ไม่ใช่สิ่งเดียวกันแน่; แล้วเขาต้องการให้เปรียบเทียบกัน ให้พิจารณาถึงในคนละแง่คนละมุม.

แต่ถ้าเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าพุทธธรรมอย่างถูกต้อง หมายถึงตัวศาสนาแล้วก็นับว่าถูก แล้วมันก็ไม่ใช่ปรัชญา; จะเอาสิ่งที่ไม่ใช่ปรัชญา ไม่ผสมกับสิ่งที่เป็นปรัชญา จะให้มันหรือไม่ก็สองคู่. แต่ในที่สุด ก็ควรจะถือว่า การศึกษาของ

คนไทยเรานี้ ควรจะยึดพุทธธรรม หรือพระศาสนาเป็นหลัก. เมื่อเอามาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ก็ควรจะเรียกว่าศีลธรรมในชีวิตประจำวัน, ธรรมะในชีวิตประจำวัน, อย่าได้เรียกว่า ปรัชญาแห่งชีวิตประจำวัน อะไรเลย, เพราะว่ามันเป็นปรัชญาแล้ว มันจะไม่เป็นเรื่องเป็นราวที่จะดับความทุกข์ได้ เป็นคำที่กำกวมอยู่นั่นแหละ; ถ้าขึ้นใช้คำว่าปรัชญา จะกำกวมอยู่ตลอดไป ก็จะเป็นเพียงทฤษฎีความคิดเห็นที่ไกลออกไป, ไกลออกไป.

นี่เพราะมันไม่มีความซักเงินตายตัวแน่นอน สำหรับสิ่งที่เรียกว่าปรัชญา มันตั้งรากฐานอยู่บนความสงสัยแปลก ๆ ใหม่ ๆ ออกไปเรื่อย ตลอดเวลาเลย; เพราะสิ่งที่เรียกว่าปรัชญา เขามีต้นเหตุมาอย่างนั้น. ที่เขาเรียกว่า *philosophy* เขาวัดกันไว้ก่อนว่าจะรู้ ในสิ่งที่ยังไม่รู้ เพราะมีความสงสัย. นี่สิ่งที่เรียกว่า *philosophy* เป็นอย่างนี้; แต่เอามาให้ชื่อในภาษาไทยว่าปรัชญา มันก็เลยติดกันยุ่งไปหมด. แต่เดี๋ยวนี้ก็คือเอา คำว่า ปรัชญานี้มีความหมายอย่างคำว่า *philosophy* ของพวกฝรั่ง คือการค้นคว้าตามความสงสัย อยากจะรู้ แล้วก็ไม่มีที่สิ้นสุด เพราะมันขยายตัวออกไปได้เรื่อย.

นี่การศึกษาของไทยเรา กำลังจะถูกทำให้เป็นปรัชญา หรือฝากตัวไว้กับปรัชญา จึงมีปัญหาหัวข้อต่อไปว่า **นำปรัชญาไปใช้ในหลักสูตร การเรียน การสอน ในการศึกษาได้อย่างไรหรือไม่?**

นี่มันอธิบายยาก ยากที่จะเข้าใจได้ว่า จะทำมันได้โดยวิธีใด? เพราะถ้าเอาเรื่องปรัชญาไปเป็นเรื่องการประพาศปฏิบัติมัน มันจะทำได้หรือไม่?

ที่แล้วมามันพิสูจน์ว่า เรื่องปรัชญา มัน ไม่ใช่เรื่องการปฏิบัติเลย เป็นเรื่องคิดผันทั่น; ฉะนั้นจะเอามาทำได้ก็เพียงเป็นพิธีการ เป็นแบบ เป็นอะไรๆ ที่เป็นเรื่องพิธีการ, พิธีการ ให้มันมองดูแล้ว มันเล็กซึ่งเป็นนักปราชญ์ แต่แล้วก็คับทุกซ์ไม่ได้ ไม่เป็นศีลธรรม ไม่เป็นศาสนา. ถ้า ไปหวังปรัชญาแล้ว ศีลธรรม จะล้มเหลว ศาสนาจะล้มเหลว ก็มีความคึกอย่างเสรีเพื่อเจ้อไป: ในที่สุดก็ได้เป็นฮิปปีทางวิญญาณ เสพถึงเสพศิกทางสติปัญญาทางวิญญาณ ถอยกลับมาไม่ได้.

ข้อสุดท้าย เกี่ยวกับปรัชญาของการศึกษานี้ เขาตั้งหัวขั้วว่า *ปรัชญาการศึกษาของไทยเรา ในทัศนะของคนรุ่นใหม่ เป็นอย่างไร?* นี้เข้าใจไม่ได้ เพราะคนรุ่นใหม่ก็คือคนหลงปรัชญา ทินโนทัศนะของคนรุ่นใหม่ ก็นิยมปรัชญา ก็ถึงการศึกษาไปในรูปของปรัชญา.

ถ้าว่ากันที่แท้แล้ว การศึกษาของไทยเรานี้ ไม่เคยเป็นปรัชญา เคยอยู่ในรูปของศีลธรรม ผากอยู่กับวัดกับวากับศาสนา; เพิ่งแยกออกไปนี้ แล้วก็ไปเข้ากลุ่มปรัชญา แล้วไม่มีปรัชญาที่แน่นอน, แม้ปรัชญาของการศึกษาก็ยังเถียงกันอยู่ตลอดเวลาหลายสิบปีมาแล้ว หรือหลายร้อยปีมาแล้ว ซึ่งมันไม่แน่นอน. คนรุ่นใหม่นี้ ก็คนที่กำลังศึกษะโรฮินของปรัชญา; ฉะนั้นไม่ต้องถาม เขาก็นิยมในเรื่องของปรัชญาไปตามแบบของคนรุ่นใหม่.

ถ้าคนพวกนี้ ไม่ได้คิดเฮโรฮินทางปรัชญา แล้วจะเรียกว่าคนรุ่นใหม่ได้ อย่างไรกัน; โนโลกนี้ทั้งโลก ไม่เฉพาะโนประเทศไทยนี้ ถ้าเขาไม่ได้คิดเฮโรฮินทางปรัชญา แล้วก็ไม่เรียกว่าคนรุ่นใหม่. คนรุ่นใหม่ต้องเป็นคนหลงไหลในความรู้แบบปรัชญา.



ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลกลดลงยึดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่ปรัชญา

๓๔๓

ฉะนั้นเรากลับมีคนรุ่นใหม่ ที่จะไปเป็นอย่างนั้น มันก็ ไม่สำเร็จประโยชน์ ในการที่ว่า จะให้คนรุ่นใหม่ ช่วยแก้ไขความผิดพลาดทางปรัชญา แต่ประการใด.

นี่ข้อยกย่าวทน้อย เพราะหากมาอยากจะทำเสียคราวเดียวกัน ให้มันสั้น เรื่องว่า :-

๑. การศึกษาต้องเป็นอิสระจากวัตถุนิยม ๒. การศึกษาต้องไม่ล้ม ทัพ กระทบไปเป็นทาสของปรัชญา หรือเมापรัชญา.

.....

นี่จะแสดง ข้อ ๑ ต่อไปว่า การศึกษานั้นต้องเกี่ยวข้องกับ กับสิ่ง ที่เรียกว่าศาสนา.

ศาสนาไม่ใช่ปรัชญา นี้ออกแล้ว, แล้วก็ ศาสนานี้เป็นข้อที่กับ วัตถุนิยม นี้ก็ได้ออกมาแล้วหลายสิบครั้ง. ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่า ศาสนานี้ คือ ระเบียบปฏิบัติชนิดที่ว่า มันแผดเผากิเลสลงไปตรงๆ; เหมือนกับจับตัว กิเลสมา แล้วก็เอาขวานผ่าหัวมันลงไป. ระเบียบอย่างนี้จะเรียกว่าระเบียบศาสนา; ไม่ใช่ปรัชญาหรือไม่ใช่อะไรอื่น.

ถ้าการศึกษาของคนในโลก มันเกี่ยวข้องกับกับศาสนา ก็เป็นการศึกษาที่ ถูกต้อง; ไม่ว่าศาสนาไหนจะใช้ได้ทั้งนั้น เพราะว่าทุกศาสนาจะทำลาย ความเห็นแก่ตัว. นี้ไม่ต้องอธิบายมาก เพราะเคยอธิบายมามากแล้ว.

ที่นี้ข้อที่ ๕. นี้ การศึกษาต้องจัดให้มันสามารถที่จะรู้จัก รู้โดย  
 ประจักษ์ หรือเผชิญหน้ากับปัญหาของแต่ละบุคคล หรือของสังคมก็ตาม  
 คือกิเลสนั้นแหละ คือความลุ่มหลง หลงใหลไปตามอำนาจของกิเลส เป็นทาสของ  
 วัตถุนิยม จนเกิดความทุกข์นี้.

การศึกษาต้องจัดให้เด็ก ๆ หรือเยาวชนเขารู้จักสิ่งนี้ มันจึงจะเป็นการศึกษา;  
 ถ้าไม่อย่างนั้นจะไม่ใช่การศึกษา. หรือว่าไม่ใช่การศึกษาที่อาศัยสัมมาทิฐิ;  
 ถ้าอาศัยสัมมาทิฐิ จะช่วยให้เราทุกคนรู้จักชัดซึ่งตัวกิเลส ซึ่งเป็นต้นเหตุของ  
 ความทุกข์; แล้วลากอ้อมหันมา เอาขวานผ่าหัวมันเสียอย่างนี้ จึงจะเรียกว่า การศึกษา  
 ที่ทำให้บุคคลรู้จักต่อปัญหาของมนุษย์ สิ่งที่เป็นความทุกข์ ที่เป็นปัญหาสำหรับมนุษย์.

เอาละ, เป็นอันว่า วันนี้ธรรมชาติไม่อำนวยความสะดวก ไม่อาจจะพูดให้จบได้ ฉะนั้น  
 ขอยุติค้างไว้แค่นี้ คือเรื่องของสัมมาทิฐิ ที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องเข้ามา  
 เกี่ยวข้อง กับสิ่งที่เรียกว่า การศึกษา เพราะเหตุ ๔ ประการดังที่กล่าวมาแล้วยังไม่จบ เหลือ  
 ไว้กล่าวในวันหลังอีก.

วันนี้ขอยุติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้ เพราะฝนกำลังมา.

## ถ้าจะให้ธรรมครองโลก ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฏฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา. (ต่อ)

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาฬหบูชา ดำเนินมาเป็นครั้งที่ ๘  
ในวันนี้แล้ว และได้กล่าวตลอดมาโดยหัวข้อใหญ่ว่า เพื่อธรรมครองโลก  
เป็นลำดับมา จนกระทั่งวันนี้ ซึ่งกล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า ถ้าจะให้ธรรมครอง  
โลก ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฏฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา. และการบรรยาย  
วันนี้ เป็นการบรรยายต่อจากการบรรยายในครั้งที่แล้วมา ซึ่งบรรยายได้ไม่ทัน  
จะจบ ก็มีฝนตกลงมาเสีย; เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายจะต้องระลึกลงการ  
บรรยาย ในครั้งที่แล้วมา ว่ามีอยู่อย่างไร จะได้ฟังให้ติดต่อกันไป.

(คำปรารภ และบททวนจนองก์หน้า ๓๕๐.)

แต่อย่างไรก็ตาม อาตมาจะขอรับรอง ให้ทุกท่าน ทบทวนความรู้สึก เกี่ยวกับการบรรยายนี้ อยู่เป็นประจำทุกครั้งที่ไป ถึงข้อที่ว่า ทำไมเราจึงทนลำบาก จัดให้มีการบรรยายในท่านองนี้. มันเป็นหน้าที่ของเรา ที่เป็นพุทธบริษัท ที่รับผิดชอบ ในหน้าที่ของตน ที่จะทำให้ตนเอง มีความรู้ความเข้าใจ ในพระศาสนา ยิ่งขึ้นไป. อีกทางหนึ่งก็ เพื่อจะสามารถ ช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้เป็นประโยชน์ แก่โลก ในฐานะที่เป็นหน้าที่ ตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์; ดังนั้นขอให้ตั้งใจ ฟัง ให้สำเร็จประโยชน์ อย่างน้อยก็ในสองอย่างนี้.

ข้อที่ว่า เมื่อธรรมครองโลก นั้นหมายความว่า เมื่อนั้นโลกนี้ก็มี ธรรมะ ประกอบไปด้วยธรรมะ เป็นโลกที่ได้รับประโยชน์จากธรรมะ. เราจึงต้อง พิจารณาปัญหาต่างๆ สืบต่อกันมาตามลำดับ; นับตั้งแต่ต้องพยายามทำความเข้าใจ ให้ยิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อให้เข้าใจว่า สิ่งที่เรียกว่าธรรม หรือธรรมะนั้นเป็นอย่างไร, สิ่ง ที่เรียกว่าโลกเป็นอย่างไร; และเห็นว่าในปัจจุบันนี้ วิวัฒนาการในโลก ส่วนแต่เป็น ไปเพื่อวิวัฒนาการของโลกนั่นเอง; เพราะว่าโลกกำลังเจริญ แต่ด้วยสิ่งที่เพิ่มราคา โทสะ และโมหะ.

เรากำลังมีอันตรายจากวิวัฒนาการธรรมะวันตก ซึ่งเป็นวิวัฒนาการเนื้อ หนึ่งว่าวัตถุนิยม. เราเรียกกันว่าตะวันตก ไม่ใช่จะดูถูกพวกตะวันตก; แต่โดย เหตุที่ว่า ส่วนใหญ่มันได้ก่อรูปขึ้นที่นั่น เป็นวิวัฒนาการเนื้อหนึ่ง ห่างไกลจากธรรมะ ในทางจิต หรือทางวิญญาณ ยิ่งขึ้นทุกที.

ถ้าจะให้ธรรมชาติครองโลก ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๕๗

ข้อนี้ก็ได้หมายความว่า ชาวตะวันตกจะเป็นอย่างนั้นมาแต่เดิม ในตอนต้น ๆ ก็เป็นผู้เคร่งด้วยศาสนา วัฒนธรรม ชนิกาก็เห็นแก่ความสงบสุขในทางจิตใจ อยากรจะไปอยู่กับพระเจ้าเป็นหลัก ภัยเหมือนกัน. แต่ด้วยเหตุอะไรก็ไม่มีความสนใจนัก; เพียงแต่ยอมรับกันว่า มันโดยบังเอิญ ที่การศึกษา และการก้าวหน้าในฝ่ายตะวันตกนั้น มันก้าวหน้ารวดเร็วไปโดยยังไม่รู้ ไปในทางวัตถุ หรือเนื้อหนัง. เพียงไม่กี่ชั่วอายุคน มันก็เปลี่ยนมาก; แล้วก็เปลี่ยนมากเมื่อเร็ว ๆ นี้ จนเป็นอารยธรรมเนื้อหนัง เป็นวิวัฒนาการชนิดที่เป็นไปเพื่อวิวัฒนาการของโลก. การศึกษาของโลก ก็ห่างแพ้แก่อารยธรรมเนื้อหนังเหล่านั้น เพราะว่าผู้จัดการศึกษาก็เป็นมนุษย์ เป็นคน ๆ ธรรมดาตัวเอง.

เมื่อคนเหล่านั้นตกอยู่ใต้อิทธิพล ของอารยธรรมทางเนื้อหนังเสียแล้ว เขาก็จัดการศึกษาในโลกทั้งหมด ให้เทกันไปในทางเนื้อหนัง โดยรวดเร็ว; ก็หมายความว่า กิเลสกำลังครองโลก ไม่ใช่ธรรมะครองโลก. ส่วนเรื่องอื่น ๆ ก็เป็นอุปการะไปหมด; เรื่องเศรษฐกิจก็ดี เรื่องวัฒนธรรมก็ดี; แม้แต่กระทั่งเรื่องศิลปะดีก็กลายเป็นบริวาร ของการจัดโลกให้เป็นไปในทางเนื้อหนัง หรือทางวัตถุนิยมไปเสียทั้งหมด. เราไม่ต้องไปโทษสิ่งเหล่านั้น หรือว่าไม่ต้องไปสนใจกับสิ่งเหล่านั้นนักก็ได้; สนใจแต่เรื่องที่เป็นต้นตอของมัน คือการศึกษา.

ที่นำมาค้นในทางหนึ่ง คือ การที่จะแก้ร้ายให้กลายเป็นดี โดยพิจารณากันว่า ถ้าจะให้ธรรมชาติกลับมาครองโลก อีก เราจะต้องทำอย่างไร? ข้อนี้ก็ได้วิเศษขึ้นมาแล้วตามลำดับ นับตั้งแต่ว่า ๑. ต้องจัดระบบการศึกษากันเสียใหม่ และ ๒. ถ้าจะจัดระบบการศึกษากันเสียใหม่ ก็ต้องปรับปรุง สิ่งที่เรียกว่าสัมมาทิฐิกันเสียใหม่ แล้วก็ ๓. ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ ไม่ใช่ไปยึดหลักปรัชญา พุทได้เพียงครึ่ง

เวลานั้นก็ตา จึงต้องกล่าวถึงข้อ ๓. นี้ต่อไปจนจบ คือการบรรยายโดยหัวข้อว่า ถ้าจะให้ธรรมครองโลก ก็ต้องยึดหลักสามมหาปฏิฐิ ไม่ใช่ยึดหลักปรัชญา ต่อไป.

**ข้อความที่กล่าวค้างไว้** นั้น ก็กล่าวถึงสามมหาปฏิฐิ แห่งการศึกษาของโลก ก็ต้องให้การศึกษานี้ของโลก เป็นไปด้วยสามมหาปฏิฐิ จะให้การศึกษานี้ของโลก อยู่ในคลองของสามมหาปฏิฐิ จะต้องจัดการศึกษา ให้เข้ารูปกันกับสามมหาปฏิฐิ โดยทุกแห่งทุกมุม ซึ่งในที่นี้ คงใจจะชี้ให้เห็น เท่าที่จะชี้ได้ หรือจำเป็นเป็น ๔ หัวข้อด้วยกัน : —

**หัวข้อแรก** ก็ได้บรรยายมาแล้ว ว่า**ต้องจัดการศึกษา ให้เป็นอิสระจากวัตถุนิยม** ที่กำลังรุกรานอยู่ทั่วไป ทุกหัวระแหงในโลกนี้ คือไปบุชราวัตถุเกินไป.

และ**ข้อที่ ๒. ต้องจัดการศึกษาไม่ให้ล้มตัว** ไปในทางที่จะเมาปรัชญา คือเป็น *idealism* มากเกินไป เป็นเรื่องทางจิตถึงจริง แต่มันเป็นเรื่องที่มากเกินไปขนาดที่เรียกว่าเมาปรัชญา นี้ก็ได้กล่าวโดยละเอียดแล้ว ในการบรรยายในครั้งที่แล้วมา.

แล้ว**ข้อที่ ๓. ต้องจัดการศึกษานี้ ให้เคียงคู่กันไป กับสิ่งที่เรียกว่าศาสนา** โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนา นั่นก็คือตัวการศึกษา ; เพราะว่า พระพุทธเจ้าท่านจัดพระมหจรรย์ หรือศาสนาของท่าน เป็นศีลสิกขา - ศึกษาในส่วนศีล, จิตตสิกขา หรือสมาธิสิกขา เป็นไปในส่วนจิต หรือส่วนสมาธิ, แล้วก็ บัญญาสิกขา เป็นไปในส่วนสติปัญญา ความฉึกความเห็น ให้มันผูกโยงไปหมด นี้เรียกว่าตัวศาสนา.

ที่นี้ การศึกษาของชาวบ้านในโลกนี้ ต้องเคียงคู่กันไปกับสิ่งที่เรียกว่าศาสนา เพราะว่ามนุษย์รอดได้ด้วยการปฏิบัติถูกต้อง ตามหลักของศาสนา.

ถ้าจะให้ธรรมชาติของใจ ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๔๕

เมื่อจัดการศึกษาในเบื้องต้นสำหรับเด็ก ๆ มันผิดไปเสียแล้ว มันไขว่ถั่วไปคนละทาง, หรือมันถึงกับตรงกันข้ามแล้ว มันก็ยาก ที่ว่าเด็กคนนั้นหรือมนุษย์คนนั้น จะไปพบกัน เข้ากับทางรอดของมนุษย์ ที่เรียกว่าศาสนานี้เป็นหลักใหญ่ ๆ.

แต่เดี๋ยวนี้มีความหมาย หรือความมุ่งหมาย ว่า การศึกษาสำหรับเยาวชน ทั้งหลาย จะต้องเคียงคู่กันไปกับศาสนานี้ ก็เพราะว่า ต้องการให้จิตใจ ของเขาเหล่านั้น มีความถูกต้อง มีความเหมาะสมอยู่ตลอดเวลา.

เมื่อเขากำลังศึกษาวิชาความรู้ตามธรรมดาสามัญ เช่น วิชาหนังสือ วิชาอาชีพ วิชาอะไรต่าง ๆ เหล่านี้ มันไม่เป็นการรับประกันได้ ว่าจิตของเขา จะไม่ ออกไปนอกทางของศาสนา; หมายความว่า จิตของเขาอาจจะเหวอกไปนอกทาง ของศาสนา ไปเป็นเบา ๆ ไปเป็นทาสของกิเลส ของวัตถุนิยม; แล้วก็ใช้วิชาความรู้ นั้น ทำสิ่งที่ประไรอันแก่ตัว เห็นแก่ตัว จนทำลายผู้อื่น. อย่างที่กล่าวถึงเป็นอยู่ เดียวนี้ :-

ใช้วิชาความรู้เพื่อทำให้ตัวเองมีวาไรตี้ หรือโนกิเลส จนไม่มีมนุษยธรรม. เมื่อไม่พอก็เบียดเบียนผู้อื่น แล้วก็ตาม ๆ กันไปทั้งโลก; มันก็เป็นอันว่า เสียหายกันทั้งโลก เป็นการศึกษาก็เบียดเบียนคนทั้งโลก; เพราะเป็นการ ศึกษา ที่ไม่เคียงคู่กันไปกับศาสนา. ถ้าเขาจัดการศึกษาให้เคียงคู่กันไปกับศาสนา มันก็เป็นอย่างนั้นไม่ได้ ก็ยังมีจิตใจที่ตั้งอยู่ในทำนองคลองธรรม จึงกล่าวว่าการศึกษาคงจัดไปในลักษณะที่เคียงคู่กันไปกับศาสนา. นี้ก็ได้บรรยายโดยละเอียดแล้ว.

ต้น **ข้อ ๔.** **ที่ว่าจัดการศึกษา ให้คนทุกคนรู้จักหัดแจ้ง ต่อ**  
**ปัญหาของคน ๆ** เรียกว่าบัจจกัมปัญหา คือปัญหาเฉพาะคน ซึ่งมีอยู่โดยธรรมชาติก็มี  
 ซึ่งพึงจะมีขึ้น เพราะเนื่องด้วยสังคม ที่สัมพันธ์กัน ไปด้วย.

ปัญหาโดยธรรมชาติ ก็เกิด แก่ เจ็บ ตาย .และทำให้เกิดเป็นปัญหาขึ้น  
 หรือการที่ทุกอย่างจะไม่เป็นไป ตามความต้องการของคนใดคนหนึ่ง นี้เขาก็ ต้องรู้  
 ต้องแก้ไขให้ถูก มิฉะนั้นแล้ว ก็จะมีการแก้ไขอย่างอันธพาล.

ปัญหามีสักค่อยเกิดขึ้นมาใหม่ ซึ่งไม่ใช่ที่เป็นไปตามธรรมชาติโดยแท้  
 ก็ยังมีอีกมากมาย ; ควรจะเห็นว่าปัญหานั้นเป็นปัญหา ไม่ใช่เห็นกลับกันไปเสีย  
 โดยเอาสิ่งที่เห็นความทุกข์ หรือว่าเป็นอันตรายนั้น กลายเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา หรือเอา  
 สิ่งที่เป็นปัญหา มาเป็นสิ่งที่มิใช่ปัญหา ก็เลยมิได้สนใจ ในการที่จะแก้ไข อย่างเดียว  
 เรากำลงไม่ได้สนใจให้ถูกกับปัญหา และแก้ไขปัญหานั้นไม่ได้ เพราะเราไม่รู้ว่ามีมันเป็น  
 ปัญหา อย่างที่มีอยู่มาก นี้ก็ได้บรรยายแล้ว ในการบรรยายครั้งที่แล้วมา.

[รวมการบรรยายต่อจากครั้งที่แล้วมา]

บัดนี้ก็ตาม **ข้อ ๕.** **ว่าการศึกษานี้** เราจะ**ต้องจัดต้องทำ**  
**ให้เป็นเรื่องของการกระทำ ไม่ใช่เป็นเรื่องสำหรับพูด** หรือไม่ใช่เรื่องสำหรับ  
 คำนึงคำนวน อย่างเดียว. การศึกษามักจะเป็นไปแต่ในเรื่องสำหรับพูด. พูดกัน  
 แล้วก็เลิกกัน หรือว่าจดไว้ในสมุด ปิดสมุดแล้วก็เลิกกัน. ตัวอย่างนั้น ไม่เน้น  
 การศึกษา เพราะว่าผลแท้จริงมิได้เกิดจากการพูด หรือเพียงแค่พูดกัน หรือจดไว้ใน  
 สมุด ผลของทฤษฎีจะเกิดขึ้นเมื่อได้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง ตามหลักเกณฑ์นั้น ๆ.



ถ้าจะให้ธรรมชาติของใจ ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๕๑

อีกทางหนึ่ง สมัยนั้นที่ขอบไม้แผ่น ในทางกติกาคำหนึ่งคำนั้น ไม่ได้เป็นรูปของปรัชญา จนไม่มีการปฏิบัติ มีความเคยชินแต่การที่จะคำนวณ ด้วยเหตุผลอย่างนั้น อย่างนี้ จนคิดนิสัย ไม่มีการปฏิบัติ; เพราะไปเข้าใจผิดในคำวาทศึกษา ว่าหมายถึง การศึกษาเล่าเรียน; ไม่เข้าใจให้ถูกต้องว่า การศึกษานั้น หมายถึงการกระทำลงไปจริง ๆ. การศึกษาเล่าเรียนนั้น เรียนเพื่อให้รู้ว่า จะทำอะไร อย่างไร ยังไม่จบการศึกษา เขาต้องทำเป็น จึงจะเรียกว่ามีการศึกษา.

ถ้าเปรียบเหมือนอย่างว่า ให้เรียนสอนการทำกระbungหรือตะกร้า สอนด้วยปาก ทำเท่าไร มันก็ยังไม่ทำไม่ได้, ให้ลงมือทำ มันก็ยังทำไม่ได้, มันต้องทำไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะทำได้. ตอนนั้นแหละเป็นการเรียนที่แท้จริง. การศึกษาอย่างอื่นก็เหมือนกัน มันดูยากตรงที่ว่า การศึกษาบางอย่าง เป็นเรื่องทางจิตใจ; เพราะมันเป็นเรื่องทางจิตใจ ก็ต้องทำในทางจิตใจ จึงจะสำเร็จประโยชน์ในการศึกษาเรื่องนั้น.

ฉะนั้นเกี่ยวกับ การศึกษาของยุวชน ยังอยู่ในรูปของคำพูด มากเกินไป แล้วก็เพ้อด้วย คือให้เขาเรียน ให้เขาจำ สิ่งที่มีมันไม่จำเป็นจะต้องเรียนต้องจำนั้นแหละ มากไปเสียกว่าสิ่งที่จำเป็น. แล้วก็มีแต่พูดกันอย่างเดียว ยังไม่ได้ทำ; ในทางกายสัตว์ ทางวาจาสัตว์ ทางใจก็ ยังไม่ได้ควบคุม ให้มีการกระทำที่ถูกต้อง อย่างนี้ ไม่เรียกว่า การศึกษานี้เป็นสัมมาทิฐิ; ยังเป็นการศึกษาที่ใจเขาลอยอยู่นั่นเอง หากความเป็นสัมมาทิฐิไม่ได้.

สัมมาทิฐิแห่งการศึกษา ของโลกมนุษย์เรา นี้ ต้องเป็นเรื่องการกระทำ เช่นเดียวกับหลักเกณฑ์แห่งพระพุทธศาสนา : **ศีลสิกขา ก็ประพฤติ** ในส่วนศีล, **สมาธิสิกขา ก็ประพฤติ** ในส่วนจิต, **ปัญญาสิกขา ก็ประพฤติ** ในส่วนปัญญา; นี่จึงจะเรียกว่า มีสัมมาทิฐิในการศึกษานั้น ๆ.

ข้อ ๖. ต่อไป สัมมาภิกษุณีแห่งการศึกษาชั้น จะทำให้มีการจัดการศึกษา ที่ไม่ต้องแพง หรือไม่ต้องแพงลิบล้อ อย่างที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้. แล้วในที่สุดมันก็มีผล อย่างกับว่า ทำน้ำพริกจะตายทะเล.

ท่านทั้งหลาย อย่าคิดว่า อาตมาพูดมากเกินไป เขาพูดกันแต่ว่า “*ตัวน้ำพริกละลายแม่น้ำ*” เทียบมันไม่พอ; มันมีผลขนาดว่า “*ตัวน้ำพริกละลายทะเล*” ในเรื่องการจัดการศึกษาของมนุษย์นี้. เราพูดอย่างนี้ พวกที่เขাজัดการศึกษา เขาก็ต้องคิดว่า เราโง่ เราดูไม่เป็น เราไม่เข้าใจ. อาตมาก็ยอม แม้วว่าเขาจะคิดว่อย่างนั้น; แต่อยากจะทำให้เห็นว่า การจัดการศึกษาที่แท้จริงนั้น ไม่ต้องแพงลิบล้อ.

จะดูกันไปตั้งแต่ของเบื้องต้นที่สุด ถึงขั้นที่สุด อย่างว่า เรานั่งฟังเทศน์ หรือฟังบรรยายที่นี้ กับว่าเราจะต้องนั่งฟังเทศน์บนศาลา บนตึก บนวิมานนี้ มันจะต่างกันอย่างไร. บางทีนั่งฟังเทศน์กลางดินนี้ จะได้รับประโยชน์จากการฟัง; ยิ่งเสียกว่านั่งฟังเทศน์บนตึก บนวิมานเสียอีก. เพราะว่ามันไกลธรรมชาติออกไปเท่าไร มันก็ยากที่จะเข้าใจธรรมชาติ; เรื่องความจริงนั้น มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ.

อุปการะการศึกษา ก็เหมือนกัน มัน ไม่ต้องมากอย่างที่เราคิด ที่เขাজัดกันระบบใหม่ ให้มันแพงให้มันมหกนั้น มันก็ได้ผลเหมือนกัน; แต่มันต้องเกินแล้วมันจะไม่ได้ในทาง หรือในส่วนที่ควรจะได้. มันจะได้ในส่วนที่มันแหวกแนวออกไป คือไกลไปจากความสงบ. หรือบางทีก็ทำให้ผู้ศึกษา เด็ก ๆ ผู้ศึกษานั้น มีนิสัยจับจิก หนักไม่เอาเบาไม่สู้ เอาแต่สะกดก เอาแต่่ง่าย, ไม่มีควมมอดทน ไม่มีการฝ่าฝืนความยากลำบาก.

ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลก ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิมาใช้ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๕๓

ข้อนี้อย่าลืมว่า โลกกำลังเป็นโลกที่เจริญด้วยวัตถุ แล้ว คนจัดการศึกษาเหล่านั้น เขาก็เป็นคนเม้าวัตถุ เมฆผลทางวัตถุ เมฆการกระทำทางวัตถุ; แม้จะจัดจะทำอะไร มันก็ต้องให้ยิ่งขึ้นไปในทางวัตถุ. มันก็เลยมีจิตใจเอียงไปในทางวัตถุ ใช้วัตถุลงทุนมากหรือแพง ในการจัดการศึกษา. แต่แล้วผลที่ได้มานั้นมันไม่คุ้มกัน อาจจะทำให้ลลาค; แต่ว่าลลาคแต่ในทางที่จะเป็นทาสของวัตถุ, ลลาคไปในทางที่จะเป็นทาสของกิเลส, เป็นบ่าวเป็นทาสของกิเลส. นี้เรียกว่าเป็นทาสของวัตถุก็ได้ บางทีก็เกินไปสำหรับที่จะอยู่ในโลกนี้ด้วยซ้ำ ไม่เหมาะสมสำหรับที่จะอยู่ในโลกนี้; เรichen มากไป จนไม่เหมาะสมสำหรับที่จะอยู่ในโลกนี้.

นี่ การศึกษาที่แท้จริง ไม่ต้องแพงลิบลิ่ว. ถ้าใช้คำว่าอย่างนี้ มันหยาบคายหน่อย ก็สุดแท้ แต่ว่ามันพึงง่ายดี ยิ่งถ้าเป็นเรื่องการศึกษาทางธรรมทางศาสนาคงด้วยแล้ว ยิ่งจะต้องเป็นอย่างนี้มากขึ้น. แม้ว่าจะล่วงมาถึงสองพันกว่าปีแล้ว มันก็ไม่มีอะไรที่เปลี่ยนแปลง ถึงขนาดที่จะทำให้เกิดมีหลักเกณฑ์อันใหม่ขึ้นมาว่า เราจะต้องศึกษากันบนตึกบนนิมาน จึงจะบรรลุมรรค ผล นิพพาน; ยิ่งไปศึกษาบนตึกบนนิมาน ยิ่งจะไกลต่อการบรรลุมรรค ผล นิพพาน. ถ้ายังศึกษากันอยู่ตามกลางดินตามอะไรนี้ ยิ่งจะไกลมรรค ผล นิพพานกว่า.

ขอให้นึกถึงข้อที่ว่า อาตมาเคยพูดแล้วพูดอีกซ้ำๆ ซากๆ จนท่านทั้งหลายรำคาญ ว่า **พระพุทธเจ้านั้นท่านประสูติกลางดิน ท่านตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าก็กลางดิน ท่านนิพพานก็กลางดิน. โดยมากท่านก็ต้องประทับอยู่กลางดิน;** เพราะว่าแม้แต่ญาติของท่าน ก็พื้นดิน นี่เป็นอย่างนี้.

แม้ว่าจะล่วงมาถึงสองพันกว่าปี ก็ไม่เห็นมีอะไร ที่ทำให้เปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์อันนี้ได้; คือหลักเกณฑ์ในข้อที่ว่า ยิ่งใกล้ชีวิตธรรมชาติเท่าไร มันก็ยิ่งง่าย

ยิ่งสะดวกคาย ยิ่งแจ่มแจ้ง ยิ่งชัดเจน ต่อความจริงต่าง ๆ ที่มีเป็นเรื่องของธรรมชาติ, มัน ต้องเป็น ไปตามธรรมชาติ. เดียวนี้เราจะทำผิดกันมาก ไปแล้วก็ได้ ที่เราจัดการศึกษานิตที่มีน้แพง แล้วมันก็ได้ผล . ไปในทางที่ ไกลจุดมุ่งหมาย คือ ความสงบ.

แต่ข้อนี้ก็มีได้หมายความว่า เราจะไม่ลงทุน หรือไม่ทำอะไร ให้มันสะดวกสบาย เรียบร้อยกันเสียเลย. มันจะกล่าวแต่ในข้อที่ว่า ที่มีน้แพงลิปดิวนั้น มัน จะเป็นเรื่อง ไม่จำเป็น ไปเสียทั้งนั้น; มันกลายเป็น “ละลายน้ำพริกตงไป ในทะเล” มันไม่เห็นผล. เมื่อก่อน เรามีการศึกษา อย่างที่เรียกว่า ไม่ต้องลงทุนอะไรมากนัก ; ศาสดาก็เรียนได้ ครูก็เงินเดือน ๔ บาท ๑๐ บาท; เด็กนักเรียน จบประถมแล้ว ก็มีความรู้เท่ากันกับเด็กนักเรียนที่จบประถมศึกษา ที่แม่จะเรียนบนตึก หรือครูเงินเดือนทั้งพันอย่างนี้เป็นต้น.

มันต้องมีข้อเท็จจริงอะไรบางอย่าง ที่มีน้ยังไขว้กันอยู่. ขอให้ระวังให้ดี ว่าแม้แต่เราจะให้การศึกษาเป็นส่วนตัว เฉพาะภายในครอบครัวแก่ลูกแก่หลานของเราก็ตาม มัน ต้องไม่แพง มันต้องไม่แพงลิปดิว. ลองให้อย่างแบบแพงลิปดิว; มันก็ จะได้ผลตรงกันข้าม.

หรือว่า จะซื้อของเล่นให้ลูกเล่น มันก็ไม่จำเป็นจะต้องเป็นเรื่องแพงลิปดิว; ยิ่งแพงเท่าไร จะทำควาผินผาย ไปได้จิตใจของลูกเด็ก ๆ มากขึ้นเท่านั้น. ฉะนั้นของจริงไม่ต้องแพง. จริงที่สุด ไม่ต้องใช้เงินเลย; อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “นิทานนี้ให้เปล่า ไม่เอาสตางค์”. ถ้าเรายังถือหลักเกณฑ์อันนี้อยู่. เราคงจะจัดการศึกษาที่ไม่แพงได้ และได้ผลดีกว่า.

ถ้าจะให้ชาวระฆังโลก ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิมาใช้ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๙๕

ขอให้ไปศึกษา ในที่สุดจะเห็นด้วยว่า การศึกษาที่จัดแพงบั้น เป็น  
มีจนาทิฐิ. การศึกษาที่เป็นสัมมาทิฐิ ต้องไม่แพงบ,

.....

ข้อที่ ๙. การศึกษาต้องไม่พุ่มเพื่อข ไม่เพื่อ ด้วยวิชาที่ไม่  
จำเป็น. นั้นมันเกี่ยวเนื่องกันไปหมดทุกแขนง.

เรากำลังทำ สิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ อยู่มากที่สุดเดียว ในโลกนี้.  
เมื่อเป็นดังนี้ การศึกษาก็จัดไปในทางที่เพื่อ หรือไม่จำเป็น ไปตามด้วย; เพราะว่า  
เราอยากจะทำสิ่งที่ไม่จำเป็น. เราจะไปโลกพระจักร์เทร์ ไปโลกพระองค์การ ไปโลก  
อะไรก็สุดแท้แต่จะ ซึ่งมันยังไม่จำเป็นจะต้องทำ เพราะว่าสิ่งที่จำเป็นกว่านั้น ยังมีอีก  
มาก ถ้าเป็นไปเพื่อสันติสุขของมนุษย์. แคนี่รวมนี้อยากจะทำ หรืออยากจะทำ  
หรืออยากจะทำข่มขู่ผู้อื่น อะไรนี้ ก็จะต้องไปให้ได้; ก็ต้องลงทุน, ก็ต้องทำสิ่งที่  
เรียกว่า ยังไม่ต้องการ, ยังไม่จำเป็นต้องการ. สิ่งที่ดีกว่าทำกว่านั้นมันยังมีอยู่ นี้เป็น  
หลักการใหญ่; ในโลกทั้งหมด ในเวลานี้ สิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ มีมากขึ้น.

ที่เรียกว่า ความเจริญทั้งหลายนั้น ขอให้ไปดู, แล้วดูกันด้วยจิตใจที่  
เป็นธรรม, ดูให้ละเอียด จะพบว่า; ในบรรดาสิ่งที่เรียกว่า ความเจริญทั้งหลาย  
นั้น มีส่วนที่เพื่อ คือไม่จำเป็นอยู่ตั้งก่อน, ทั้งครึ่งทั้งก่อน.

อย่างไรว่า เราจะเดินไป ในถนนใหญ่ ในมหานครใหญ่ๆ ของโลก เราจะ  
เห็นว่า มันเต็มไปด้วยสี่ต้น แสง เสียง อะไรนี้; ก็ไปแยกแยะดูว่า อะไรมันจำเป็น.

มัน ล้วนแต่สิ่งที่เพื่อทั้งนั้น แล้วก็บอกว่า กระแสไฟฟ้าไม่พอ น้ำไม่พอ ความสะอาดไม่พอ อะไรนั้น มันจะพอได้อย่างไร เพราะส่วนหนึ่งมันคอยแต่จะทำให้พอ หรือว่ากินจำเป็นอยู่เรื่อย.

นี่ความเจริญ มันก็เจริญในเรื่องที่เพื่อ เจริญเพื่อความวินาศ เจริญเพื่อส่งเสริมโลหะ โทสะ โมหะ. นี่มนุษย์กำลังเป็นมิชฌาทิฎฐิ ทลัปปุหลัปปท ทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ แล้วก็มาบ่นว่า เกือคร้อน ว่าเป็นทุกข์ ว่าอะไรต่างๆ.

หรือว่า ถ้าจะมองให้ละเอียดออกไป มันเป็นการที่สัมพันธ์กันอยู่ ซึ่งจะต้องแบ่งแยกออกไป ว่า คนหนึ่งโง่, คนหนึ่งจะทำนามนหลังคนโง่ มันก็ต้องหาอะไรมาหลอก มาล่อ ให้หลง ให้ไหล. เรื่องเพื่อมันก็เกิดขึ้นเพราะเหตุนี้; เราก็ต้องไปเสียเวลา ทำสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ, บางทีมันก็มาตั้งเขาไป ทั้งที่เราไม่อยากจะไปอย่างนี้.

ถ้าสิ่งใดที่มันส่งเสริมกิเลส สิ่งนั้น ก็นิยมกันมาก ก็เลยพาไปแค่ในทางนั้น. เคียวนักิจการมทรสทต่าง ๆ อะไรต่างๆ นี้ มันเพื่อยิ่งกว่าเพื่อ, มันเกินยิ่งกว่ากิน. มันเป็นมิชฌาทิฎฐิ ยิ่งกว่ามิชฌาทิฎฐิ แต่ก็ไม่มีความเห็นกันอย่างนี้ ไม่มีใครร้องทุกข์อย่างนี้ บางทีก็ไม่ช่วยผสมโรงกับเขาค้วยซ้ำไป.

ที่นี้ การศึกษา นั้น มัน อยู่ในกำมือ ของคนที่จัดการศึกษา แล้ว คนที่จัดการศึกษานั้น อยู่ในกำมือของกิเลส ของภุคณ์ ปิศาจแห่งความเพื่อ; แล้วก็ต้องจัดการศึกษาเพื่อไปถวาย เป็นธรรมดา, มันเป็นการพุ่มเฟิย เรียนในสิ่งที่ไม่ควรรเรียน จนไม่รู้ว่าจะเรียนไปทำไม; นอกจากว่า ให้ฉลาด ให้ทันเพื่อน ให้รู้อะไรมาๆ.

ถ้าจะให้พระมหาราชของโลก ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๕๖

เราเห็นเด็กนักเรียนตัวเล็ก ๆ ให้เรียนวิชาอะไรบางอย่าง ที่ยังไม่จำเป็นต้องเรียน; เช่นเรียนรู้เรื่องเมืองนอกเมืองนาทั่วโลก แม้แต่ว่าเมืองที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรา ก็ยังไปรู้เขารู้เราอะไร เป็นอะไร ที่ไหน อย่างไร. แต่พอจะถามว่า *พระพุทธเจ้าเกิดที่ไหน? ไม่รู้.* เป็นเด็กไทยนี่ไปรู้เรื่องเมืองนอกเมืองนา ฝรั่งอย่างนั้นอย่างนี้. แต่ถาม พระพุทธเจ้าเกิดเมืองไหน? ไม่รู้. แล้ว *เรามีความทุกข์ต้องร้องไห้บ่อย ๆ อยู่ มีนเพราะเหตุอะไร?* อย่างนี้ *ตอบไม่รู้ถูก;* แต่ไปรู้เรื่องเมืองนอกเมืองนาศาราพัดอย่าง.

สมัยก่อนเคยเห็นมี ให้เด็กต้องท่องรายชื่อของแม่น้ำ ของภูเขา ของนครหลวง ของอะไรประเทศต่าง ๆ จะทั่วโลกไปเลย; แต่ชื่อที่มีจำเป็น ที่จะต้องรู้เดี๋ยวนี้ว่าเด็ก ๆ จะต้องทำอะไรบ้าง? จะต้องช่วยเหลือพ่อแม่อย่างไร? นี่ก็ยังไม่รู้. ถาม พระพุทธเจ้าเป็นโฮรสของใคร? อะไร? ก็ไม่รู้ทั้งนั้น. นี่มันพ่อไปในทางที่ไม่จำเป็น แล้วมันมาคอยอยู่ในทางที่จำเป็น. การศึกษาชนิดนี้เป็นมิจฉาทิฐิ โดยไม่รู้สติตัว ก็หลับตาจัดไป ทำไป.

ถ้าเป็น การศึกษาสัมมาทิฐิ ต้องไม่พุ่มเพี้ยงด้วยวิชาที่ไม่จำเป็นต้องเอาสิ่งที่จำเป็น มาเป็นอันต้นหนึ่ง แล้วก็จั้นรองลงไป, รองลงไป, แล้วก็จำกัดได้เพียงเท่านั้น ก็จะพอสึกกับความสามารรถ เรียวแรง กำลัง ของผู้ศึกษา. แต่เดี๋ยวนี้ เขามันหลงกัน แข่งกัน ในทางเพื่อ กลัวจะไม่เพียงพอเหมือนเขา.

.....

ข้อที่ ๘. สัมมาทิฐิแห่งการศึกษา จะต้องจัดการศึกษา ที่รากฐานในทางธรรมะ หยั่งลึกลงไปในสันดานของชุมชน.

การศึกษานั้นต้องให้มีรากฐานที่เป็นธรรมะ แล้วมันยังลึกลงไปใน  
 สันดาน ผั่งลงไปในสันดานของยุวชน ผู้กระทำการศึกษาศึกษา.

ทางธรรมะ นี้ก็หมายถึงทางศีลธรรม ซึ่งมีเรื่องที่จะต้องพูดกันมาก  
 ก็ไว้พูดกันวันหลังก็ได้. แต่จะให้ป็นหัวข้อว่า ถ้ามีจรรยาปฏิบัติแล้ว ก็จะทำไป  
 ทางที่ ไม่มีเนื้อที่เหลือไว้ในจิตใจของเด็กๆ สำหรับที่จะให้ธรรมะหยั่งลงไปเป็น  
 รากฐาน; เพราะเขา ไปบรรจจุไว้ด้วยความลุ่มหลงทางวัตถุนิยม ทางสวย ทาง  
 งาม ทางเนื้อทางหนัง ทางดีทางเด่น ทางกิน ทางถาม ทางเกียรติ นั้นไปหมด;  
 ไม่มีที่ว่างสำหรับธรรมะ หรือศีลธรรม, ไม่มีใครรับผิดชอบ ว่ามนุษย์จะเป็นอย่างไร,  
 ไม่มีใครเป็นเจ้าของมนุษย์โดยแท้จริง หรือว่าไม่มีใครรับผิดชอบ เรื่องความเจริญ  
 หรือความฉิบหายของโลก.

ก็กึกกูดอะ ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องนี้ มันรับไม่ได้; มันไม่  
 สามารถจะรับได้ มันก็มีแต่คนที่เขาเปรียบโลก ใช้โลกเป็นเครื่องมือ หานนั่นหานี่  
 ตามที่ตัวต้องการ ไม่ต้องคำนึงว่า จะเป็นธรรม หรือไม่เป็นธรรม. หลักสูตรการ  
 ศึกษา จึงเต็มอึดอ้อยู่ยการที่จะวิ่งแข่งกันไป ในทางความเจริญทางวัตถุทั้งนั้น;  
 จะมีเรื่องของทางธรรมะ หรือจิตใจบ้าง ก็อย่างที่เรียกว่า พอแก้ขัด หรือพอ  
 แก้เก้อ ว่าจะไม่เสียเลย คือมันหนักตะอวยในข้อที่ว่า แต่หนหลังที่แล้วมานั้น  
 เขาเคยมี. หรือบางทีก็คิดว่า ประเทศของเราเจริญด้วยศาสนา; อย่างนี้ก็ต้องมี  
 พวกนี้ซื้อควหา เท่านั้นเอง.

นี่เราจึงเห็น ยุวชน รุ่นหลังๆ มานี้ มีความประพุดติเสื่อมเสียทาง  
 ศีลธรรมมากขึ้นๆ เพราะว่าการศึกษาไม่ถูกต้อง ไม่เพียงพอที่จะควบคุมเขาได้;



ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฏฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๕๘

แล้วมันก็ไม่มีทางที่จะหยั่งรากลึกลงไป ในจิตใจ ให้เขามีรากฐานของศีลธรรม เป็นพื้นฐานที่ชัวร์อยู่ แล้วก็เจริญงอกงามขึ้นมาตามลำดับ.

มันเป็นเรื่องที่ถูกแล้วพูดแล้ว ชั่วแล้วชั่วแล้ว ในข้อที่ มนุษย์ค่อย ๆ ลืมตัวไป ทีละยุค, ทีละยุค ว่ามนุษย์ควรจะเป็นอย่างไร? ควรจะมีอะไร? มันกลายเป็นปล่อยไปตามอำนาจของความคิดนึก ของสี่รอบค่าน ซึ่งเป็นเรื่องของกิเลส, เป็นเหยื่อของกิเลส ของคนอื่นที่เขามีกิเลส; ก็มาดึงคนที่ยังไม่มีกิเลสให้ มีมีกิเลสใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ๆ ก็เลยเป็นโรคที่ประหลาด. ไม่มีช่องว่างในจิตใจของมนุษย์ ที่จะให้ศีลธรรมเข้าไปตั้งมั่น; เพราะมิจฉาทิฏฐิ หรืออธรรม หรืออะไรก็ตาม มันเข้าไปแย่งที่อยู่เต็มหมด ในจิตใจของมนุษย์.

นี่เป็นข้อหนึ่งที่ว่า การศึกษาไม่อยู่ในรูปของสัมมาทิฏฐิ ก็ไม่ได้จัดการศึกษา ให้เกิดช่องว่างในจิตใจของเด็ก เพื่อจะเป็นรากฐานทางธรรมะ ทางศีลธรรม มั่นแน่นอยู่ที่นั่น; จนกระทั่งครูเองก็ไม่มี ว่าศีลธรรมคืออะไร. ที่นี้เด็กรุ่นหลังโง่ขึ้นมา เป็นครูอีก ก็ยังไม่รู้มากขึ้นไปอีก ว่าศีลธรรมคืออะไร; นอกจากทำไปตามหลักสูตรให้ดีที่สุด ก็สอบไล่ได้ดีที่สุด ก็ได้อาชีพที่ดีที่สุด ได้เงินเดือนมากที่สุด; รู้แต่อย่างนั้น ในที่สุด ก็เอาการได้ การสนุกสนาน นี่เป็นของดี.

.....

ทีนี้ข้อสุดท้ายเป็น ข้อที่ ๘. อาตมาอยากจะพูดว่า สัมมาทิฏฐิแห่งการศึกษา จะทำให้จัดการศึกษา ชนิดที่หวังผล เพื่อให้ได้คนดี ซึ่งกว่าที่จะให้ได้คนดีมีความรู้.

พูดให้สั้น ๆ ก็ว่า เขาคนดีก็ดีกว่า; ไม่ต้องการคนมีความรู้. คนที่  
จั่ววยด้วยความรู้อย่างเดียวกัน จะเป็นอันรพาสสุกเหียง ไม่ทันรู้ตัว. คนดีแม้ไม่  
ค่อยมีความรู้ อย่างที่เขามีกัน; แต่จะไม่เป็นอันรพาสเลย.

การศึกษา ต้องจัดโดยหวังจะให้ไต่คนดี ไม่ใช่ให้ไต่คนมีความรู้.  
พบพุกอย่างนี้ เขาว่าบ้า; เพราะว่่าทุกหนทุกแห่ง เขากำจัดจัดการศึกษา เพื่อให้คน  
มีความรู้. แต่ก็ไม่เคยนึก ไม่เคยเจตยวไปถึงว่่าต้องเป็นคนดี. หรือ จะเหมา  
เองเองว่่า ถ้ามีความรู้แล้วก็เป็นคนดี อย่างนี้ก็เป็่นมิจฉาภิภูฏฐิสองเท่า; เพราะ  
ว่่าเขาใจผิดถึงสองซ้อ่นสามซ้อ่น.

อภมกาคิดว่่า จะไม่ต้องอธิบายอะไรกันแล้ว เรื่อง คนดี กับ คนมี  
ความรู้ นั้นมันไม่ใช่คนเดียวกัน; ไม่ใช่อย่างเดียวกัน. คนอาจจะเป็่นทั้ง  
คนดีและคนมีความรู้ด้วยก็ได้ นี้ก็ยั้งดี; แต่ถ้ามันเป็่นเพียงอย่างเดียว เช่นคน  
หนึ่งเป็นคนดี, คนหนึ่งเป็นคนมีความรู้. ใครจะเลือกเอาคนไหน? ถ้าจะต้อง  
เลือก คนไหนมันจะปดขกัย?

ฉะนั้นถึ่เกี่ยวกับการศึกษา ที่จัดให้แก่เด็ก ๆ นี้ มันเป็่นการเพื่อ ในทาง  
ที่จะจัดให้ เป็่นคนมีความรู้ และ ไม่เป็่นคนดี เพราะมันแมกความรู้. เพียง  
เท่านั้นก็บ้าแล้วใช่ไ่ม? เพียงแค่มันบ้าเรียน บ้าความรู้นี้ มันก็เป็่นคนไม่ดีแล้ว;  
เพราะเป็่นคนบ้าแล้ว. ถ้าเป็่นคนดี ก็ต้องไม่บ้าอะไร. ถ้ามันรู้มาก มันก็บ้าน  
มันนับถือพ่อแม่ ไม่นับถือคนเฒ่าคนแก่ ไม่นับถือครูบาอาจารย์ ในที่สุด.

ถ้าจะให้ธรรมชาติของใจ ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฏฐิมิใช่ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๖๑

ฉะนั้นอย่าจะพูดว่า สร้างวิญญาณให้นักเรียน ดีกว่าให้นักเรียน เรียนหนังสือ. พวกที่เป็นครูนี้ ถ้าทำได้ "สร้างดวงวิญญาณให้นักเรียน ดีกว่าให้เรียนหนังสือ". ให้เรียนหนังสือ ก็อย่างที่มีอยู่ในหลักสูตรให้เรียน : เรียน ๆ เรียนหนังสือ รู้หนังสือ วิชาความรู้, ภาระทั้งวิชาชีพ. เราต้องเรียนหนังสือก่อน เราจึงเรียนวิชาชีพได้ รวมกันแล้วก็เรียกว่า เรียนหนังสือ; เสร็จแล้วมันเป็นอะไร? ก็เป็นคนที่มีความรู้ รู้หนังสือ แต่ไม่มีวิญญาณอย่างมนุษย์ก็ได้ คือ ใจมันไม่สูง.

ที่ว่า "สร้างวิญญาณให้เด็ก ๆ" นี้ หมายความว่า ให้เขามีจิตใจสูง คนไม่รู้หนังสือเลยก็มีจิตใจสูงได้. ยิ่งย้อนหลังไปทางข้างหลัง หลดรายย่อยมีหลายพันมี คนมีจิตใจสูงมาก แล้วส่วนมากก็ไม่รู้หนังสือ.

แม้ในประเทศไทยเรานี้ อย่างสมัยอยุธยา สุโขทัย อะไร ถอยๆ หลังเข้าไป เขาก็ไม่ค่อยรู้หนังสือ กันก็คน; แต่ก็ไม่ได้มีจิตใจสูงกว่าคนสมัยนี้ที่รู้หนังสือมาก. แล้วมันยังพิสูจน์ว่า การเบียดเบียนมันน้อย; การที่จะฆ่าพ่อฆ่าแม่กันอย่างเดียวกัน มันก็หายาก, ที่จะตักในมหาวิทยาลัยนั้นเป็นไม่มี, หรือว่า จะเรียกครูว่าอ้ายว่าอี อย่างนั้นมันไม่มีได้. มันจึงมีรากฐานทางศีลธรรมอยู่ในจิตใจมาก; เพราะว่า เขามุ่งกันแต่จะให้เป็นที่ดี ให้เป็นคนดี.

เขาให้เรียนเข้าไปทางกาย ทางวาจา ทางใจ; เขาไม่ให้เรียนทางศก ทางเหมือนสมัยนี้ เขาให้เรียนเข้าไปทางกาย ทางวาจา ทางใจ ก็หมายความว่า ควบคุมกันเต็มที่ ที่จะให้ความประพฤติทางกายนี้ดีขึ้น ๆ, มีการพูดจาทางวาจาดีขึ้น ๆ, มีการดำรงจิตใจในทางจิตใจนี้ดีขึ้น ๆ. ส่วนวิชาหนังสือนั้น ปล่อยให้ตกตามมารู้ก็ได้ ไม่รู้ก็ได้.

มันกลับตรงกันข้ามอยู่อย่างนี้. เพราะว่าในตระกูลที่เป็นสัมมาทิฐิ, สมมุติว่าตระกูลหนึ่ง เขาวิวาทกันกับเด็ก ๆ มาตั้งแต่ก่อนแต่อก ให้เด็กมีกาย วาจา ใจ ที่ถูกต้อง หนังสือยังไม่เรียน. ไต่ชั้นอายุครบจะบวชเณรบวชพระ จึงค่อยมาเรียน หนังสือที่วัดก็ยังได้นี้; ก่อนหน้านั้น ยังไม่ได้เรียนหนังสือเลย แต่ว่ามีกาย มีวาจา ใจ กายทวาร วจิตวาร มโนทวาร อะไรที่บรรจุกวามดี หรือธรรมะ หรือศีลธรรม หรือรากฐานของศีลธรรมไว้เต็มปรี. นี้อย่างไรหนังสือ ค่อยเรียนต่อเมื่อจะสะดวก; จะเรียนเมื่อไรก็ได้เมื่อครบอายุ, อายุครบจะบวชเณรบวชพระ ค่อยเรียนก็ยังได้ แต่ขอให้มีความรู้ในจิตใจดีมาก่อน.

เกี่ยวใ้ความที่คนหนึ่งละ ที่จะต้องสรวลภาพว่า เหลือจะทนทานได้แล้ว คนที่มาเป็นเจ้าหนาค บวชเณรก็ดี บวชพระก็ดี มันเหลือที่จะทนทานได้แล้ว มันพูดกันไม่รู้เรื่อง. ที่เป็นเรื่องนี้ถึงพูดกันไม่รู้เรื่อง แม้ที่ว่าจะเคยว่าเคยเรียน มีปริญามาจากเมืองนอกเมืองนาด้วยซ้ำไป มัน ก็ยังพูดกันไม่ค่อยรู้เรื่อง ว่าเรื่องของพระพุทธเจ้านั้นจะเป็นอย่างไร, เราจะท่องคทาอย่างไร, จะต้องบิบบังคับ กาย วาจา ใจ อย่างไร, มันคนละเรื่อง. เขามากไปด้วยปริญา มา แล้วก็ยังจะมาหาปริญาอย่างเดียวกันอีก จากทางศาสนา ไม่ใช่มาหาการฝึกฝน กาย วาจา ใจให้เกิดธรรมะ ให้เกิดความปลอดภัย.

เขาหลงไหลในปริญา วิชาความรู้ ที่ได้รับการรับรอง จะมาเรียน นักธรรม เวียนบาลี หรือ เวียนอะไรก็สุดแท้ ให้เป็นการเพิ่มเกียรตินิยม ไม่ได้หวังว่าจะมาชุดเกล้ากิเลส เป็นการประหตุปฏิบัติ. เขาไม่รู้จำ ที่วัดเรานี้ ก็มีปริญาเหมือนกัน; แต่ไม่ใช่ปริญาที่ขาวเป็นทางอย่างนั้น มันเป็นปริญาที่จะทำให้ทางหดสั้นเข้า ๆ คือเป็นปริญาที่ไม่มีศัพท ๆ ไม่มีของกู, เป็นปริญา

ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลก ก็ต้องยึดหลักสันมาทฤษฎีมาใช้ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๖๓

ที่ตายเสียให้ได้ ก่อนร่างกายตายนี้. เมื่อมีปริญญาอย่างนี้ ก็เลยไม่เข้าใจ; ก็ไม่ยอมได้ หรือก็ไม่เอา. นี่ตัวอย่างที่มันทุกคนไม่รู้เรื่อง.

คนที่เป็นคนดี “น้ำชาล้นถ้วย” มาแล้ว แล้วทุกคนไม่รู้เรื่อง ลำบาก ยิ่งยาก กำลังจะยอมแพ้อยู่ทุกวันแล้ว; หมายความว่า ที่ได้รับการศึกษารวมอย่างดีมาก ก็ทุกคนไม่รู้เรื่อง. ที่ไม่ได้รับการศึกษาอะไรนัก เป็นลูกทุ่งลูกนา ก็ทุกคนไม่ค่อยรู้เรื่อง, กำลังมีปัญหาอย่างนี้; เพราะไม่จัดการศึกษานิดที่ว่า สร้างดวงวิญญาณ ดีกว่าให้รู้หนังสือ; อย่างที่ว่ามาแล้วนั่นเอง.

การศึกษาอย่างโบราณ มันแพงไว้ มันแทรกไว้ ด้วยการอบรมทางศีลธรรม มากเกินกว่าให้วิชาความรู้ทางหนังสือ. อย่างชั่วไม่กี่สิบปี อย่างฮากมา เป็นแก้วๆนี้ ไปอยู่วัด เวลาเรียนหนังสือไม่ทำอะไร; แต่เวลาที่ต้องทำงานงานหลายอย่างนั้น มากกว่าเวลาเรียนหนังสือ. ถ้านอนที่วัด ขึ้นเช้าขึ้น ก็ต้องทำงานงานบ้าง ก่อนที่จะไปเอาเงินไปเอาหม้อแกงในหมู่บ้าน. กลับมาแล้วก็ต้องจัดให้เรียบร้อย สำหรับที่จะให้พระได้นั้น และยังต้องคอยปฏิบัติพระ. ทั้งหมดนี้ต้องทำไปด้วยความรับผิดชอบ ทำพลาดไปนิดเดียวก็ถูกตี ไม่มีอะไรพูด ก็พูดด้วยไม่เรียว; ไม่ต้องบอกว่าทำผิดอย่างไรดอก ก็ตีไปเลย. ถึงเวลาเรียนหนังสือก็เรียนบ้าง ถ้าวางนอนเพลอีก มันก็ต้องทำอีก ตอนบ่ายก็เรียนอีกนิดหน่อย ตอนเย็นก็ต้องไปทำอะไรที่ลานวัดนั้น ไปกวาดบ้าง ไปตักน้ำบ้าง ไปทำสวนครัวบ้าง แล้วพอค่ำลงก็ต้องทำอะไรอีกบางอย่าง กระทั่งไหว้พระสวดมนต์ตามธรรมเนียม.

แม้ว่า ตลอดเวลาเหล่านั้น ต้องระวังตัวแะ แล้วต้องรับผิดชอบเองด้วย คือว่า สิ่งต่างๆ ไม่ได้รับคำสั่ง, หรือไม่ได้รับคำบอกว่าจะต้องทำอะไร

มากนัก; มีการบอกกันด้วยไม่เร็วเลย บอกว่าเรื่องนี้ใหม่ยังไม่เคยทราบ ก็ไม่ได้ไม่ใช่ข้อแก้ตัว. แล้วมันก็ต้องระวังเอาเอง ต้องถามเอาเอง ต้องคอยสอดส่องเอาเอง ว่าเขามีระเบียบอย่างไร. เราเพิ่งมาอยู่ที่หลัง ก็ต้องดูเอาเอง; มันก็เป็นเรื่องอบรมความเข้มแข็ง ความอดทนในอคตชน ความรอบคอบบสนุมน ทุกอย่างทุกประการ กระทั่งความเสียสละ. เราจะต้องทำสวนครัว ของนี้ไม่ใช่ว่า เราจะเป็นผู้ได้ประโยชน์ ต้องถวายพระฉัน ต้องแจกชาวบ้าน อะไรนี้.

ที่ศึกษานั้น ก็คือ นิสัยยอมแพ้ อ่อนน้อม ถ่อมตัว มาตามลำดับ ต้องเคารพพรหม ต้องเคารพพระ, ต้องเคารพครูบาอาจารย์, ต้องเคารพคนแก่ๆ คนแก่, อย่างที่อยากจะเล่าแล้วเล่าอีกว่า คนบ้าเดินผ่ามามากกลางวัด ก็ต้องไหว้ นี้อตามานี้ ไม่ต้องไหว้คนอื่น เพราะว่ามันเป็นระเบียบของวัดของอาจารย์ว่า คนแก่มาต้องไหว้ ไม่ต้องถามว่า คนแก่นั่นคนดีหรือคนบ้า ทุกคนเด็กๆ ทุกคนก็ต้องไหว้. คนแก่คนหนึ่ง อยู่ที่นอกนวล เด็กๆ มันก็รู้ว่า คนบ้า. แต่ถ้าวัดเกิดขึ้นมากกลางวัด ไปนอกนวล ก็ต้องไหว้ ต้องทั้งจบที่ทำสวนครัวไว้ แล้วก็มาไหว้ แล้วจึงไปจับจบทำสวนครัวอีก; ถ้าไม่อย่างนี้ ก็ต้องดูไม่เร็ว ไม่ต้องถาม.

เพราะฉะนั้นมันจึงเป็นการอบรมที่รุนแรงรวดเร็ว ที่ให้เคารพคนแก่ๆ คนแก่ ให้เชื่อฟัง ให้เสียสละ; มันก็แก่นิสัย ที่ทำให้วิญญาณต่ำอยู่ในตัว. หนังสือก็เรียนน้อยมาก แต่ที่รู้ได้ในที่สุด ก็คืออย่างนี้. แต่แล้วก็มีมองเห็นประโยชน์ว่า ได้ความก้าวหน้า ความเจริญ ทางจิต ทางวิญญาณ คือทางกาย ทางวาจา ทางใจ นี้มากกว่าได้รู้หนังสือ.

พอเดี๋ยวนี้ การศึกษามันก็เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ออกไปนอกวัด แล้วเด็กๆ ก็ไม่ต้องไหว้กันแล้ว อะไรก็ไม่ต้องทำ; จะกวาดขยะสักนิดหนึ่ง ก็ต้องให้ภารโรงกวาด.

ถ้าจะให้ธรรมชาติของลูกก็ต้องยึดหลักอันมาที่กฎวิธีไม่ใช่ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๖๕

มันเป็นเรื่องของการศึกษาที่ตีเกินไป; สำหรับจะทำเด็ก ๆ ให้เป็นทวดก็พูดกันไม่รู้เรื่อง ในที่สุด. ฉะนั้นออกมามีความคิดว่า ถ้ามีอำนาจอะไรที่จะบันดาลการศึกษาได้ก็จะจัดการศึกษาแบบโบราณ เพื่อสร้างดวงวิญญาณของเด็ก ๆ มากกว่าที่จะให้เด็ก ๆ ได้รู้หนังสือเร็ว ๆ คือให้เขามีวิญญาณแสง นำหน้าวิชาหนังสือเสมอไป จะปลอดภัย.

เดี๋ยวนี้ เขาอ่านหนังสือเร็วเกินไป การเจริญทางวิญญาณมันตามไม่ทัน ที่มีความฉลาดปราดเปรื่องในทางหนังสือ มันก็ทิ้งไปหากการตามใจตัวเองเป็นทาสของกิเลส นำไปสู่ความจอมอง ไม่เคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์, ไม่รู้อะไร; ก็ตีกันได้ในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย ในสนามกีฬา ก็ไม่มีความสงบเลย.

ฉะนั้น การศึกษาคควรจัดไปในรูป ที่บรรจุกิจกรรมเข้าไปในกาย วาจา ใจ เรื่อยไป แล้วก็เรียนวิชาความรู้ตามหลังทีละน้อย ๆ. ถ้าจะพูดตามความรู้สึกแล้ว ว่าควรมีโรงเรียน ชนิดที่ให้เด็ก ๆ เขาทำอะไรเหล่านี้เอง; แม้โรงเรียนก็สร้างเอง เครื่องเรียน เครื่องอะไร ก็จะต้องเตรียมเอง พยายามเอง, กระทบ สอนครัว กระทบเลี้ยงสัตว์ ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ก็จะเสียสละเพื่อส่วนรวมอยู่เสมอ. นี่ทำเป็นแบบอย่าง ให้วิญญาณของเกิดสูง หนังสือเรียนตามหลัง.

ถ้าทำอย่างนี้แล้วเวลานี้ เราก็จะมีเด็ก ๆ ที่อดทน เข้มแข็ง หนักเอาเบาสู้, ในทางจิตใจ มีเมตตาธรรมดี. แล้วเด็กก็มีอนามยดี, แล้วเขาก็มีอารมณ์ดี, เพราะเขามีอารมณ์ในทางศีลธรรม. เขาก็มีจิตใจดี เขาก็มีอนามยดี เป็นคนที่โกรธยาก เอาเปรียบคนอื่นยาก; เพราะว่าเขาเคยชินแต่ในการที่จะสนุกสนานในการทำกรรม.

เดี๋ยวนี้ เขามัน ซินกันแต่สนุกสนานในการอวดเบ่ง อวดกล้า อวดพาลเกรนนั้น เขาจะสนุกกันแต่ทางนั้น; เพราะฉะนั้นเซโรอินมันจึงเข้าไปได้ในโรงเรียนมัธยม โรงเรียนชั้นวิทยาลัย ชั้นมหาวิทยาลัย. อย่างที่เมืองนอก ที่เป็นปัญหาหนักที่สุดในเวลานี้ ก็คือยาเสพติด ที่มันเข้าไปในโรงเรียน ในวิทยาลัย ในมหาวิทยาลัย.

เพียงเท่านี้ก็สรุปได้แล้วว่า เขาจัดการศึกษาแบบไหนกัน; ที่ว่าเด็กยิ่งเรียนยิ่งมีความเห็นว่ายาสเสพติดเป็นสิ่งที่จะต้อง หรือเป็นสิ่งไม่ควรลอง หรือเป็นสิ่งที่ดี. เมื่อสมัยก่อนมันไม่เคยมี เรียนจบการศึกษา แล้วยังเกลียดของอย่างนี้; แต่เดี๋ยวนี้ทำไมยังจบการศึกษา มันยังรักของอย่างนี้.

ความเสพติด ในยาเสพติดอย่างแรง เป็นผลของการศึกษาจบ เสพติดทางวัตถุ เช่น เซโรอิน เสพติดทางวิญญาณ เช่นเป็นชิปปี, ชิปปี้ดส์มันมันเป็นการเสพติดทางวิญญาณ. มันเป็นกันเสียทั้งสองอย่างทั้งสองทาง เป็นมิฉฉาตัญฐิ; นี่ การศึกษาที่ไม่สร้างดวงวิญญาณของแท้ๆ มันเป็นอย่างนี้ จึงพูดว่า จัดการศึกษาใหม่ สร้างดวงวิญญาณ ก่อนให้รู้หนังสือ ให้เรียนหนังสือ.

.....

**จัดการศึกษาผิด เป็นเหตุให้เกิดปัญหาหนัก.**

ความคิดมากอีกอย่างหนึ่งในการศึกษาเวลานี้ ก็เอาการเล่น เข้ามาปนในการศึกษามากเกินไป. เขาหวังว่าคนโบราณเห็นใจเจ้า ทำให้การศึกษา



ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลก ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิผู้มีชีวิตหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๖๑

นำเมื่อน่าระอา; นี่เขาจะแก้ปัญหา. เอาการเล่นใส่เข้าไปในการศึกษา พร้อมกัน  
ไปเลย แล้วการเล่นหัวสนุกสนานมันก็มากขึ้น ๆ. เด็ก ๆ ก็ชอบการศึกษา; ในที่สุด  
มันก็เป็นเด็กที่เรียกว่าโตเล เป็นโตเลขุคคด; จะเอาแต่ที่ง่าย ที่สนุก ไม่เอาชนิด  
หนักเอาเบาสู ถ้าต้องออกหนักเป็นไม้เอา. พวกที่ได้รับการศึกษาแบบนี้มาแล้ว ก็จะมี  
นิสัยจิตใจ ความรู้สึกคนละแบบ.

เช่นมาที่นี่ จะเห็นว่า การที่พระเจ้าจะต้องกวาดขยะด้วยตนเองนี้  
เป็นงานหนักแล้ว ทำไม่ได้แล้ว ก็ต้องยกเลิกระเบียบ หรือวัตร วินัย ต่าง ๆ ที่ว่า  
พระเจ้าต้องกวาดลานวัด วิหาร ลานพระเจดีย์. นี่พวกที่มีการศึกษานิดหน่อยให้โตเล  
มาแต่เล็ก.

การศึกษาที่คู่กันมากับเล่น กับเพลง กับอะไรต่าง ๆ จนกระทั่งเกี่ยว  
กัน จะเอาการศึกษาผ่านทางสื่อมวลชน เช่น วิทยุ เช่น โทรทัศน์ พูดคำหนึ่งก็ร้องเพลง  
คำหนึ่ง, แม้แต่ข่าวก็พูดคำหนึ่งร้องเพลงคำหนึ่ง. การศึกษาก็พูดคำหนึ่ง ก็ร้อง  
เพลงคำหนึ่ง. นี่ก็เรียกว่า สร้างคนให้เป็นมนุษย์โตเล โดยไม่รู้ตัว แล้วอย่างนี้  
เสียด้วย.

อีกทีหนึ่ง การศึกษาสมัยนี้ ก็เป็นเรื่องให้แก่งในทางจินตนาการ  
คิดนึก คำนวน ประชญา อะไรมากเกินไป; ไม่แก่ในทางที่จะใช้หนังสือ  
ความเห็นแก่ตัว. ถ้าสมัยโบราณของเรา จะต้องใช้หนังสือเพื่อล้างความเห็นแก่ตัว.  
การล้างความเห็นแก่ตัว นั่นคือการศึกษาที่แท้จริง. เขาเอาการเล่นไปไว้แต่การเล่น  
แล้วก็มีส่วนน้อย มีเปอร์เซ็นต์น้อย. ถ้าการงานก็ต้องเป็นการงาน, ถ้าการเรียน  
ก็ต้องเป็นการบังคับตัวเอง ขนาดเหงื่อแตกก็ได้ แม้แต่การเรียน.

เดี๋ยวนี้โลกเขาเปลี่ยนการศึกษา ให้เป็นการเล่นให้สนุกสนาน  
แล้วก็เอาระเบียบไหนมา ที่ว่าดีไม่ได้; ไม่เรียนนี่ไม่มีแล้ว, *เด็กไม่รู้จักไม่เรียน,*  
*แล้วก็ไม่ต้องเคารพครูอย่างนั้น ๆ.* พอเรียนชั้นสูงมากยิ่งขึ้น ไม่มีครูแล้ว ไม่มีครูบา-  
อาจารย์แล้ว; แล้วก็พร้อมกันที่จะสไตร์ครู, แล้วบางพวกแก๊งถึงขนาดว่า *จะฆ่า*  
*ครูเสีย* ถ้าครูทำให้เขาสอบไล่ตก คือลงบัญชีเขาเป็นผู้ที่สอบไล่ตกนี้ เขาจะฆ่าเสีย  
อย่างนั้นก็มี; ไม่ใช่เป็นเรื่องพูดเล่น มันเป็นเรื่องจริง แล้วจะมีมากขึ้น ๆ นี่การ  
ศึกษาที่ว่า ไม่สร้างดวงวิญญาณของยุวชน มันให้แต่ความรู้เพื่อ.

นี่ข้อ ๔ ข้อสุดท้ายนี้ อยากจะให้พิจารณาแก่กันให้มากกว่า ถ้าจะอบรมเด็ก  
ให้เจริญ ก็จงช่วยอบรมไปในทางสร้างวิญญาณ ดีกว่าให้ได้มีความรู้ปราด  
เปรื่อง. ความรู้ปราดเปรื่องนั้นก็ดีเหมือนกัน แต่อย่าให้มันล้าหน้าความสูงในทาง  
วิญญาณ.

สัมมาทิฐิ ของการศึกษา อาตมามีความเห็นอย่างนี้ ที่ต้องเอาเรื่องนี้มาพูด  
ก็เพราะว่า ธรรมะกำลังเป็นหมัน, ธรรมะกำลังจะเป็นหมัน, ศาสนากำลัง  
จะเป็นหมัน; เพราะว่ามนุษย์ละทิ้งสัมมาทิฐิ แล้วก็ไปบูชาทิฐิแล้วจะ  
โทษใคร; จะโทษศาสนาก็ไม่มีเหตุผล. เพราะว่า คนทั้งศาสนา คนละทั้งศาสน  
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษานี้ ละทิ้งสัมมาทิฐิ ปล่อยให้ทิฐิเข้ามาครอบงำ  
โดยไม่รู้สีกตัว. นี่เรียกว่า สัมมาทิฐิ ของการศึกษาจะต้องปรับปรุงกันเสียใหม่  
ถ้าอยากให้ธรรมะกลับมารองโลก ครองโลกทั้งโลก.

ถ้าจะให้ธรรมชาติของใจ ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิมาใช้ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๖๕

## เฉพาะประเทศไทย ก็ต้องจัดการศึกษาเสียใหม่ ให้สอดคล้องกับสัมมาทิฐิที่กล่าวแล้ว.

ที่นี้พูดกันเฉพาะประเทศไทยเราบ้าง ให้ธรรมชาติกลับมารองประเทศไทยนี้ ก็ต้องมีข้อปด้อยบ้างเป็นธรรมดา. จะแยกกล่าวเฉพาะประเทศไทยเรา ถ้าจะให้ธรรมชาติของประเทศไทย ก็ต้องจัดระบบการศึกษากันเสียใหม่ ให้การศึกษาถูกควบคุมอยู่โดยสัมมาทิฐิ ในฐานะที่เป็นพุทธบริษัท. **จะต้องนึกถึงพระพุทธรูปนิมิตที่ว่า การสมาทานสัมมาทิฐิ ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวง สัมมาทิฐิสมาทานลาภหิ ทุกข์ อุปฺจุกฺกั - คนจะล่วงพ้นความทุกข์ทั้งปวงได้ เพราะสมาทานสัมมาทิฐิ คือยึดมั่นในสัมมาทิฐิ. ด้วยยึดมั่นในสัมมาทิฐิ มันก็ต้องมีแบบของสัมมาทิฐิ ก็ตรงกันกับที่ว่ามาแล้วทั้ง ๙ ข้อ.**

ถ้าสำหรับประเทศไทยเรา **ข้อแรก อย่าไปตามกันประเทศที่ไม่มีศาสนา หรือกำลังจะไม่มีศาสนา.**

ประเทศไทยไม่มีศาสนาก็ กำลังจะไม่มีศาสนาก็ อย่าไปตามกันประเทศเหล่านั้น. **อย่าไปจัดการศึกษาหลบลูหลบตา ตามกันคนพวกนั้น; ก็ไปพิจารณาดูเอาเองว่า การศึกษาในประเทศไทยเรากำลังไปตามกันเขา หรือตามกันคนพวกนั้นหรือเปล่า?**

ไปตามกันเขา ก็จะไม่เป็นสัมมาทิฐิ และในที่สุด คำว่า "ไทย" ก็หายไป เพราะว่าไปตามกันเขา. พอไปตามกันเขาเท่านั้นแหละ คำว่า "ไทย" ก็หายไป; เพราะคำว่าไทยนั้นหมายถึงอิสระ ไม่เป็นข้าใคร ในทางวัตถุก็ ในทางจิตใจก็

ในทางนามธรรมอื่น ๆ ก็ดี. ประเทศที่ไม่มีศาสนา ก็ไม่มีประเทศไหน ก็คือประเทศ  
วัตถุนิยมทั้งหลาย. การที่มีวัตถุเป็นที่ยึดมั่น เราไม่เรียกว่าวัตถุนั้นเป็นศาสนา;  
เพราะว่ากิเลสเป็นศาสนา. อย่างนี้เราไม่เรียกว่าศาสนา. ศาสนากิเลสไม่ใช่.

... ..

**ข้อที่ ๒.** ถ้าให้คนนั้นวัฒนธรรมไทย ที่มีรากฐานแนบสนิท  
กันอยู่กับศาสนา ก็เป็นไทย แล้วก็เป็นอิสระ; แล้วก็มีวัฒนธรรมเป็น  
ของไทย เป็นวัฒนธรรมอิสระ.

อิสระในที่นี้ ก็อิสระจากกิเลสก่อนอื่นทั้งหมด; ถ้าอิสระจาก  
กิเลสแล้ว ก็จะเป็นอิสระจากทุกสิ่ง พอเป็นทาสกิเลสอย่างเดียวกันเท่านั้นแหละจะเป็นทาส  
ของทุกสิ่งไปเสีย.

นี้ วัฒนธรรมไทย ก็มีรากฐานติดกันมากับพุทธศาสนา ซึ่งจะทำ  
ความเป็นไทยแก่กิเลส, หรือช่วยทำความเป็นไทยทางวัตถุ ทางเศรษฐกิจ ทางอะไร  
ทุกอย่างได้; เพราะมันอยู่ด้วยสัมมาทิฐิ. แล้วเราก็ต้องไม่มีข้อพิพาทระหว่าง  
ศาสนาด้วย. เมื่อเราไม่เห็นด้วย เราก็ไม่เอา; เราไม่ต้องไปทะเลาะกับเขา. แล้ว  
ในพุทธศาสนาก็เพียงพอ ก็สมบูรณ์แล้ว ที่จะทำให้เป็นอิสระได้.

... ..

**ข้อที่ ๓.** ต้องจัดให้การศึกษารองคนไทย สัมพันธ์กันอยู่  
เรื่อยไป กับสถาบันทางศาสนาต่างๆ อย่างแบบโบราณ.

ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฏฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๗๑

แบบโบราณ จะต้องให้คนเราทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ ทั้งหญิงทั้งชายนี้ มีการสัมพันธ์กันอยู่เสมอกับสถาบันทางศาสนา คือสถาบันที่ทรงไว้ซึ่งระบบปฏิบัติทางศาสนา; มีอะไรของศาสนาแสดงอยู่ตลอดเวลา; นี่จึงใจจูงอะไรต่างๆ ไปแค่ในทางของศาสนา.

ฉะนั้น อย่าได้เห็นทางสิ่งเหล่านี้ ซึ่งจะอยู่ในรูปของวัดวาอาราม โบสถ์วิหาร พระเจดีย์ อยู่เป็นวัตถุหนึ่งก็ดี. หรืออย่างบุคคลที่เป็นครูบาอาจารย์ ที่มีความก้าวหน้าของจิตใจก็ดี, หรือว่าสถานที่ให้การศึกษาโดยตรง โดยอ้อมทางธรรมะ; แม้ที่สุดแต่ว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เขามีไว้สำหรับให้คนกลัวบาป เกตียบาป แล้วรักบุญนี้ ก็ต้องใกล้ชิดกับสิ่งเหล่านี้. แทนที่จะไปที่โรงละคร ที่โรงอะไรๆ ที่อาตมาก็เรียกชื่อเขาไม่ค่อยถูก ที่ว่ามันตรงวันข้าม ไกลออกไปทุกที, ไกลออกไปทุกที, จนอันนั้นมันก็เกิดเป็นสถาบันขึ้นมาแล้วเดี๋ยวนี้ เป็นสถาบันแทนแล้ว; เมื่อคนทั้งหลายนิยมมันก็เป็นสถาบันเอง.

แม้แต่เรื่องหนังเรื่องละคร เรื่องเลวทรามกามารมณ์ ลามกอนาจารอะไรก็ตาม; มันเป็นสถาบันขึ้นมาอย่างแน่นแฟ้นมันคงๆๆ ใครบ่งว่าจิตใจมนุษย์ส่วนมากแล้ว ก็สามารถที่จะออกกฎหมาย ให้สิ่งลามกอนาจารเหล่านั้น ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม มิใช่ตามกอนาจาร นี่เป็นต้นไป. นี่มันจะมีความมั่นคงอย่างนี้ มันก็เป็นสถาบันขึ้นมา. แทนโบสถ์วิหาร วัดวาอารามต่างๆ นี่ทั้งโลกมันกำลังเห็นอย่างนี้. มันกำลังคับคูลงออกไปในรูปนี้. เราก็หาสถาบันทางศาสนา อย่างแบบโบราณยากขึ้นทุกที. นี่ระวังให้ดี ถ้าไม่ช่วยกันรักษาไว้ วิชาที่มันก็จะเปลี่ยนแปลงเป็นแบบนั้นไม่ได้. วัดวาอารามนี่ จะเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นแบบนั้นไปได้ ก็ต้องช่วยทำให้มีไว้ให้คงอยู่ เป็นสถาบันทางวิญญาณทางศาสนา อย่างที่เคยมีมาแต่โบราณกาล.

อย่างว่ามานั่งที่ตรงนี้ นายใจสะดวกไหม? รู้สึกสบายใจไหม? กับไปนั่งอยู่ในโรงอะไรที่ตลาด ที่มทรสพนั้น จะเป็นอย่างไร? ตรงไหนมันสบายใจกว่ากัน? อย่างนี้ ควรจะทำความเข้าใจที่ถูกต้อง ในสิ่งเหล่านี้ไว้. ถ้ากิเลสไม่ครอบงำมากเกินไปแล้ว มันก็ยังจะเข้าใจถูกต้องได้อยู่; พอจะเข้าใจถูกต้องได้อยู่ ว่าตรงนี้นั่งสบายใจกว่า ก็จะไปนั่งในโรงหนัง โรงละคร หรือโรงอะไรทำนองนั้น.

.....

ทั้ง ข้อที่ ๔ ต้องให้การศึกษาของคนไทยเรา ไม่บกพร่องจากสัมมาทิฐิตามหลักพุทธศาสนา.

สัมมาทิฐิตามหลักพุทธศาสนานี้ก็มีอยู่ อย่างที่รู้จักกันอยู่แล้ว. ถ้าในศาสนาอื่น, ถ้าเป็นศาสนาที่แท้จริงที่แท้ มันก็ไม่ไกลกัน; เพราะ สัมมาทิฐิต่างหลายจะไม่ไกลกัน. เพราะว่ามันมนุษย์บัญญัติความดี ความไม่ดีขึ้นมา จากต้นตอหรือปัญหา อย่างเดียวกัน คือ ถ้าทำให้เกิดความทุกข์ ก็จะบัญญัติว่าไม่ดี หรือผิด. ถ้าไม่เกิดความทุกข์ ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ก็จะบัญญัติว่าดีหรือถูก; ฉะนั้นศาสนาไหนก็ไม่ค่อยจะมีปัญหา มันจะอยู่ในรูปของสัมมาทิฐิตัวช่วยกันไว้.

แต่เดี๋ยวนี้ว่า ประเทศไทยนี้ มีพุทธศาสนาประจำชาติ จึงออกชื่อพุทธศาสนา ว่าจะไม่บกพร่องจากสัมมาทิฐิตามหลักแห่งพุทธศาสนา.

ข้อนี้อยากจะขอเวลาหน่อย ฝากก็ยังไม่วางวน คือคำว่า "สัมมาทิฐิ" นี้ ขอให้สนใจมากเป็นพิเศษ ซึ่งก็จริงแล้วควรจะพูดกันเรื่อง ไปอีกข้างหน้า เรื่อง

ถ้าจะให้ธรรมชาติของใจที่คอยยึดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๗๑

สัมมาทิฐิ. แต่เดี๋ยวนี้ผูกแคใจความ ที่เป็นหัวข้อสำคัญ เพื่อประกอบเรื่องธรรมชาติของประเทศไทยเราได้อย่างไร ?

สัมมาทิฐินั้น ตามตัวหนังสือแปลว่า ความรู้ ความคิด ความเห็น ความเข้าใจ หรือ ความเชื่อก็ตาม ที่ถูกต้อง อย่างนี้เรียกว่าสัมมาทิฐิ.

นี่เนื่องจากคนเรามีอยู่เป็นสองชั้น คือยังมีจิตใจ ที่ไม่มองเห็น และว่าโลกนี้เป็นทุกข์เป็นภัย อยากจะออกไปเสียจากโลกนี้ ก็พวกหนึ่ง. ที่นี้ อีกพวกหนึ่ง เขาเห็นว่า “ระดับนี้ไม่ไหว ฉะนั้นอยากจะอยู่สูงกว่านี้” ก็สูงกว่าโลกนี้นั้นมันมีอีกระดับหนึ่ง; ก็เกิดตั้งชื่อกันเอาเองว่า นี้เรียกว่า “โลกิยะ” นั้นเรียกว่า “โลกุตระ”. มันเกิดเป็นคนสองพวกขึ้นมาโดยอัตโนมัติ ในโลกอย่างนี้.

ที่นี้ สัมมาทิฐิ ก็ต้องพลอยแบ่ง ออกไปเป็นอย่างนั้นด้วย : สัมมาทิฐิ สำหรับศีลธรรม เพื่อประโยชน์แก่ศีลธรรม เพื่อผลของศีลธรรม ของคนที่ยังรู้จักแต่เรื่องอย่างนี้ เรื่องโลกอย่างนี้ ก็พวกหนึ่ง.

นี้ สัมมาทิฐิอีกพวกหนึ่ง ก็สำหรับคนที่เบื่อความเป็นอย่างนี้ จะอยู่ที่ไหน สูงกว่านี้ ไกลกว่านี้ คือ ไกลกว่าภาวะตามธรรมดาในโลกนี้ ที่เรียกว่า “โลกุตระ”. นี่เขาคงชื่อขึ้นมาอย่างนี้; ก็เห็นว่าดีแล้ว เราก็ใช้ชื่ออย่างนี้. ที่จริงพระพุทธเจ้าท่านก็ได้บัญญัติ ด้วยคำสองคำนี้.

เอาละ, พูดถึงว่า สัมมาทิฐิสำหรับศีลธรรม ของคนที่ยังจะต้องจมอยู่ในโลกนี้เท่าๆ; นั้นแหละต้องควรอย่างยิ่ง เป็นพื้นฐานทั่วไป นับตั้งแต่เด็ก ๆ

ลูกเด็ก ๆ มา. ต้องมีสัมมาทิฏฐิเพื่อศีลธรรมนี้ ซึ่งจะเรียกว่า โลกียสัมมาทิฏฐิกันได้  
ได้; ไม่เคยพบคำนี้ที่ตรงไหน หรืออาจจะหลงหูหลงคำก็ไม่ทราบ, คือไม่เคยพบว่า  
พระพุทธเจ้าท่านมีคำเรียกว่า โลกียสัมมาทิฏฐิ นี้ไม่มี. แต่ว่าในวันหลังรุ่นเรา  
เรียกกันเป็นมาตรฐานเลย ก็เป็นที่เข้าใจกันที่อยู่แล้ว ก็เอาละ. เรียกว่า โลกียสัมมา-  
ทิฏฐิ สัมมาทิฏฐิที่มีไว้สำหรับคนที่อยู่ในวิสัยโลกธรรมดานี้; นี้ก็มีเรื่อง  
เหมาะสมที่สุด สำหรับคนที่จะอยู่ในโลกนี้ให้ดีที่สุด.

สำหรับสัมมาทิฏฐินี้ พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสเป็นพระบาลีว่า *สมมา-  
ทิฏฐิโก โข ปน โหติ อวิปริตทสฺสโน* - เขาเป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ มีทัศนะไม่  
วิปริต. เขาเป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ. *อวิปริตทสฺสโน - มีทัศนะไม่วิปริต, ไม่วิปริต*  
ว่า *อตฺถิ ทินฺนํ อตฺถิ ยฺยฺจฺฉิ อตฺถิ หุตํ* - การให้ทานมี การบูชา มี การประกอบ  
การบวชธรรมนั้นมี, อตฺถิ ทุกทุกทุกานํ กมฺมานํ วิปาโก อตฺถิ - ผลวิบากของกรรมดี  
กรรมชั่วมิ เอาเท่านี้กันก่อน. *อตฺถิ ทินฺนํ* - การให้ทานมี, *อตฺถิ ยฺยฺจฺฉิ* - การบูชา  
การบวชธรรมมี ผลของการทำกรรมดีชั่วมิ.

ทำไมต้องพูดอย่างนี้? เพราะว่าคำว่า “มี” มันมีความหมายพิเศษ  
กว่าธรรมดา คือมีคนบางพวกถือว่าการทำก็เหมือนกับไม่ทำ, ทำดีทำชั่ว ก็เหมือน  
กับไม่ทำ. การให้ทาน การบูชา การบวชธรรมอะไรต่างๆ ทำก็เหมือนกับการไม่ทำ.  
พวกนี้จิวทิฏฐิเขาจะเห็นอย่างนั้น.

เขาวัว ต่อเมื่อเราทำอะไร ได้ประโยชน์แก่เรา เป็นวัตถุ เป็นเงิน เป็น  
ทอง เป็นตามที่เขาคิดการนั้น จึงจะเรียกว่ามี; ส่วนนอกนั้นมันไม่มี. ถ้าใคร



ถ้าจะให้พระนครของโลก ก็ต้องเปิดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๗๕

เห็นว่าไม่มีที่ไม่ทำซี เช่น ไม่ให้ทาน ไม่ช่วยเหลือผู้อื่น ไม่บูชา ไม่บวงสรวง ไม่สละ เพื่อสิ่งทีวรสละ; แล้วผลกรรมดีกรรมชั่วก็ไม่มี. เขาก็เลยไม่ถือกรรมดีกรรมชั่ว อย่างนี้เรียกว่า เป็นมิจนาทิฐิ มีโทษะวิปริต.

ต่อไปอีกที่ว่า *อติ อัย โลก - โลกนี้มี, อติ ปร โลก - โลกอื่นมี.*  
*อติ อัย โลก - โลกนี้มี,* คนที่ไม่รู้ความหมายก็เข้าใจเอาเองผิด ๆ ว่าเป็นคำพูด ที่ไร้สาระอะไร ที่พูดว่า โลกนี้มี ก็ใคร ๆ ก็เห็นอยู่แล้วว่าโลกนั้นมี. เราก็อยู่ในโลก; แล้วทำไมต้องพูดว่า โลกนี้มี.

นี่คำว่า “มี” มันมีความหมายพิเศษ. โลกนี้มีมี ในลักษณะที่ว่า เราจะต้องประพฤติปฏิบัติ ให้ถูกต้องแก่โลกนี้; เรียกว่า โลกนี้มีมันมี. แต่ที่เราไม่ยอมรับผิดชอบ; เราทำอะไรตามชอบใจ, อะไรจะเป็นอย่างไรก็ช่างมัน, โลกนี้จะเป็นอย่างไรก็ช่างมัน. อย่างนั้นก็คือคนที่ไม่ยอมรับว่า โลกนี้มีมันมีอยู่ในระบบ ที่ทำให้เราต้องประพฤติปฏิบัติหน้าที่ อย่างใดอย่างหนึ่ง ให้ถูกต้องตามทีโลกนี้มีมันมี.

ถ้าเมื่อคนนั้นเห็นอย่างนั้น กระทำอย่างนั้น จึงจะถือว่า คนนั้นมีทิฐิว่า โลกนี้มี ก็ มันมีอยู่ สำหรับเราจะต้องรับผิดชอบ; จะต้องทำให้ถูกต้อง ไม่ใช่เพียงแค่ว่ามีตัวโลก ก้อนโลกกลม ๆ อยู่ นี้ แล้วจะเรียกว่าโลกนี้มี.

มันเป็นความหมายที่ซ่อนอยู่ในนั้น ว่า ให้เรารับรู้ รับผิดชอบต่อ การที่มนุษย์หรือสัตว์ หรือต้นไม้ หรืออะไรทุกอย่าง มันมีอยู่ในโลกนี้, ใน ลักษณะที่เราต่างคนต่างมีหน้าที่หลายอย่าง ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติต่อโลกนี้ ด้วย ความเคารพ. ไม่รับผิดชอบนั้นคือไม่เคารพ; ถ้ายอมรับผิดชอบ ก็ชื่อว่าคนนั้น เคารพความที่โลกนี้มีมันมี แล้วเคารพหน้าที่ของตน.

ที่นี้ ที่ว่า โลกอื่นมี, *อตฺถิ ปิโร โลโก* ตามตัวหนังสือก็ต้องเรียกว่า *โลกอื่น*. บางทีเขาก็แปลว่า *โลกหน้า*; *ปิโร* นี้ ตัวหนังสือแปลว่า *อื่น*; แต่บางคนก็แปลว่า *หน้า* หรือ *โลกหน้า*. นี้เราเอาตามตัวหนังสือคิดว่า ว่า *อตฺถิ ปิโร โลโก - โลกอื่นมี* หมายความว่า *โลกอื่นนอกจากโลกนี้* ก็แล้วกัน. ที่นี้มันจะอยู่ที่ไหนนั่น มันเป็นเรื่องหนึ่งต่างหาก บางทีมันก็อยู่ที่หน้าผากเรา เราก็ไม่รู้ มันก็เหมือนกันว่าไม่มี.

ที่นี้คำว่า *อื่น* อื่นจากที่คนธรรมดาจะเห็นได้ จะรู้สึกได้ *มันมันก็มี*; แล้วก็มีได้ระบุมุ่งหมาย เจาะจงว่า ต่อยตายแล้ว จึงจะไปถึงโลกอื่นอีกชนิดหนึ่ง เหมือนที่คนจำนวนมากเขาเชื่อถือ; อย่างนั้นก็ไม่ใช่. มันว่า *อื่นจากสภาพอย่างนี้ก็คือแล้วกัน*; นั่นมันมีความหมายทางนามธรรม เป็นเรื่องของความดี ความชั่ว อย่างนั้นก็ใช่.

เรามีร่างกายเป็นมนุษย์ ถ้าเราอยู่อย่างมนุษย์ เราก็อยู่ในโลกมนุษย์ ถ้าเรามีความ *ประพฤติกะระทำ คิตฺถิโกะโรอย่างสัตว์* เราก็อยู่ในโลกของสัตว์; จะเป็นสัตว์น่ารักก็ได้, เกรงใจกันได้, เปรตก็ได้, อสุรกายก็ได้. สองมีความประพฤติกะระทำ พุดจา คิตฺถิโกะ อย่างสัตว์เหล่านั้นนี่; มันก็เป็นโลกอื่นไปทันที; ทั้งที่ตามกฎหมายตามอะไรก็ว่า อยู่ในโลกนี้ เพราะมันเดินอยู่ที่นี้ มันนั่งอยู่ที่นี้. แต่ที่เหมือนกัน มีจิตใจ มีวิญญาณอะไร อยู่ที่โลกอื่น.

ฉะนั้น *โลกอื่นจากโลกนี้มี* แล้วก็นับไม่ถ้วนด้วย ไม่รู้วาก็ร้อย ก็พัน ก็หมื่น ก็แสนชนิด เต็มยี่ที่นั่นก็ได้ อีกหลายบ่ก็ได้ หรือเข้าโลงแล้ว ตายไปแล้วก็ได้ ถ้ามันมี. ถ้ามันมี มันก็มีได้ ก็ต้องจัดไว้ในพวกโลกอื่นด้วยเหมือนกัน; แต่

ถ้าจะให้ธรรมชาติของใจ ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๗๒

ว่าถ้าสิ่งใดมันไปเกี่ยวข้องกับไม่ได้ ควบคุมไม่ได้ ไม่มีอะไรที่จะไปจัดการได้ ก็จะต้องว่าไม่มีก็ได้ สำหรับสิ่งชนิดนั้น. ให้มันสนใจกับสิ่งชนิดที่เดี๋ยวนี้เราจัดการได้ ทำได้ ควบคุมได้, ระวังอย่างก็ได้, ระวังขึ้นบางอย่างก็ได้. นั่นจึงจะเรียกว่า สิ่งที่เราควรสนใจ เดี่ยวนี้ ที่นี้ โดยเร็ว โดยด่วน.

แล้วก็อยากจะถูกใจเสียเลยว่า ถ้าเราทำถูกต้องแล้วสำหรับอย่างนั้น ที่นี้ เดี่ยวนี้แล้ว มันถูกหมด ต่อตายแล้วไปโน้น. ถ้ามันมีอีกจริง ๆ มันก็ถูกอีกเหมือนกัน; ถ้าทำถูกแล้วแต่ที่นี้; จะมันเราสนใจแต่ทำให้ถูกต้องที่นี้ เดี่ยวนี้เป็นรับประกันได้ แล้วเราไม่ต้องไปมวงาย ไปเถียงกันว่า “ตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด”. นั่นมันเป็นเรื่องไม่มีประโยชน์อะไร; แล้วก็ไม่ต้องคำนึงความกลัวของพุทธบริษัท ที่จะไปเถียงกัน ด้วยเรื่องที่ยังไม่รู้ว่าจะไร เขามาให้ดูไม่ได้.

แต่ถ้าเราพูดว่า โลกแปรท โลกนรก โลกเศรษฐาน โลกอุสุภกาย ที่เราเข่าถึงได้เดี๋ยวนี้มี; นี่มันเป็นการสมควรแล้ว ถ้ามีจิตใจอย่างนั้น เร็วกว่า เป็นสัตว์นรก, ถ้ามีจิตใจอย่างนั้น เรียกว่า เป็นเปรตแล้ว. แล้วก็มีมันน่ากลัวกว่า มันถึงอยู่ใกล้ชีวิตกว่า; นี่ก็ต้องจักเป็นโลกอื่น ที่ว่ามันมีอยู่จริงเหมือนกัน.

ฉะนั้นโลกนี้ก็อย่างนี้ โลกอื่นก็อย่างอื่น ยอมรับรู้ด้วยความเคารพว่า โลกอื่นมันก็มี; ต้องปฏิบัติตัวให้ถูกต้อง ท่อโลกอื่นนั้น. อย่างนี้เรียกว่า เป็นผู้มีสัมมาทิฐิ. ก็คือเป็นทิฐิที่จะไม่ทำอันตรายแก่บุคคลนั้น; แต่จะเป็นประโยชน์แก่บุคคลนั้น ว่าโลกนี้มี โลกอื่นมี.

ทีนี้ข้อต่อไปมันมีว่า *อตุลิต มาตา - มารคามิ, อตุลิต บิดา - บิตามิ*. นี่คนโง่ ๆ ฟังแล้วจะหัวเราะพระพุทธรเจ้า. นี่ใครกำลังหัวเราะพระพุทธรเจ้าอยู่ที่นั่นบ้าง ? เดียวนี้ ที่ว่าพระพุทธรเจ้าท่านว่า มารคามิ บิตามิ; มันก็เพราะว่า ตัวเองฟังไม่ถูก ที่ว่ามารคามิ บิตามิ หมายความว่าอย่างไร ? มันมีคน บางพวก **ไม่รับนับถือ** ความเป็นบิดามารดา ของบิดามารดา คือไม่ยอมรับนับถือสถาบันแห่งบิดามารดา.

ระวังให้ดี การศึกษาสมัยนี้ ของกลุ่มชนที่บอกว่า **เจริญด้วยการศึกษา** นี้ กำลังสอน กำลังกระทำ กำลังอบรมให้ลูกเกิด ๆ นี้ **ไม่รู้** ศึกว่า มารคามิ บิตามิ; คือ ลูกเด็ก ๆ เหล่านี้ **ไม่เคารพมารดาบิดา** ไม่ยอมรับว่ามารคามิ บิตามิ ตามความหมายที่พระพุทธรเจ้าท่านตรัส.

ถ้ายอมรับว่า มารคามิ มีอย่างไร ? ก็ให้กำเนิดชีวิตมา มีบุญคุณแสงสุก. **ชีวิตทั้งหมดของเรา** ได้มาจาก มารดาและบิดานี้; ฉะนั้นเราก็ต้องให้แก่ บิดามารดาหมด คือว่า นับถือบิดามารดา ด้วยชีวิตจิตใจทั้งหมดทั้งสิ้น, มอบอะไร ให้บิดามารดาหมด. อย่างนี้จึงจะเรียกว่า **ผู้นั้นยอมรับว่า มารคามิ บิตามิ**; **ไม่ใช่** ศึกกว่ามีอยู่ในโลก. **แต่ว่ามีอยู่ในฐานะที่ว่า** เป็นคุณธรรมอันหนึ่งก็ได้, **หรือว่า** จะเรียกว่าเป็นสถาบันอันหนึ่งก็ได้ ของความเป็นบิดามารดาทั้งโลก. บรรดา มารดาทั้งหลาย ก็เป็นสถาบันของมารดาทั้งโลก, บิดาทั้งหลายก็เป็นสถาบันของบิดาทั้งโลก. ให้เคารพแก่สถาบันนี้อย่างสูงสุด คนไหน จึงจะชื่อว่า **เป็นผู้ที่มีสัมมาทิฐิ** ที่เห็นว่า มารคามิ บิตามิ.

ระวังให้ดี, เดียวนี้เด็ก ๆ ของเรา กำลังโน้มเอียงไปในทางมารดา **ไม่มี บิดาไม่มี**. โกรธขึ้นมาที่ค่าบิดามารดาได้, ถ้ามากกว่านั้น ก็ฆ่าบิดามารดา

ได้. เพราะว่า การศึกษาในโลก หรือในประเทศไทยก็ตาม ไม่กระทำไปในทางที่จะเน้นให้เห็นพระเดชพระคุณ พระอริยของบิดามารดา. ไปพูดเรื่องอื่น, ไปเรียนเรื่องอื่น, อย่างให้ลูกเด็ก ๆ ไปท่องบัญญัติรายชื่อแม่น้ำ ภูเขา เมืองหลวง ที่ประเทศอื่น ทวีปอื่น ด้านโลกอื่น; แต่เด็กนั้นก็มิได้รู้ว่า บิดามารดามีคุณอย่างไร? การศึกษาอย่างนี้แหละ จะทำให้ลูกเด็ก ๆ ไม่มีความรู้สึกว่ามีมารดาบิดาเป็นสถาบันศักดิ์สิทธิ์ สูงสุด อยู่เหนือเกล้าเหนือเศียรของตนนั้น.

นี่การศึกษาที่ต้องจัดว่าเป็นมิจจาคิฏฐิ หรือเริ่มเป็นมิจจาคิฏฐิ เพราะทำให้เด็ก ๆ รู้สึกไปในทางที่ว่า ไม่มีบิดามารดา; มีแต่การเป็นมาโดยบังเอิญ หรือว่าอาศัยกัน. เด็กที่มีมิจจาคิฏฐิสูงสุดที่ว่า บิดามารดาทำนอกลูกสนุกลูกสนานของท่าน เกิดเวรมา ไม่มีบุญคุณแก่เรา; นี่จะปรุปรุน: บิดามารดาไม่ได้ทำอะไรแก่เรา มันเป็นเรื่องธรรมชาติธรรมดาสามัญของสัตว์ ที่ประกอบกรการสืบพันธุ์นี้. การให้เด็กศึกษาเรื่องเพศศึกษา เรื่องอารยศึกษา ชนิดที่มีมิจจาคิฏฐิหลงหลวมนี้ จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่า ไม่มีบิดามารดา ระวางให้คิด. ฉะนั้นช่วย ไปอธิบายกันให้เข้าใจให้หมดทุกคนได้ละเป็นที่ ว่าคำว่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า *สัมมาทิฏฐินั้น* คือ *เห็นว่ามีมารดามี บิดามี มารดามีอยู่ บิดามีอยู่* นี่มันหมายความว่าอย่างไร? ถ้าตอนลูกของเราเอง: บางทีก็กระดาก หรือว่ากลัวลูกเขาจะต่อว่า ก็ต้องหาวิธีข้อมด้วยการกระทำ การพูดจาอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้. แต่ให้เด็กเกิดความรู้สึกเต็มทีเสียว่า ผู้เป็นมารดาคืออย่างนั้น ๆ มีพระเดชพระคุณให้ชีวิตมาโดยทั้ง ๑๐๐ เปอร์เซนต์อย่างนั้น ๆ แล้วอยู่ได้ เป็นไปได้ด้วยการร่วมมือของบิดานี้.

นี่เป็นรากฐานอันสำคัญที่สุด ที่จะทำให้มนุษย์มีความอ่อนโยน มีความเชื่อมั่น ในเรื่องของความดี หรือบุญกุศล. ถ้าตั้งมีจิตใจหยาบคาย

ชนิดที่ไม่มองเห็นพระคุณของมารดาบิดาแล้ว เรื่องอื่น ๆ ก็จะต้องล้มเหลวหมด. ฉะนั้น  
อย่ามีมิจนทิวฐิ จนากที่เรียกว่า บ่ล้อยให้เส็กๆ มันโตขึ้นมาเอง, หรือพอคอดค  
ออกมาไปจ้างเขาเลี้ยง เลี้ยงๆ จนเด็กไม่รู้ว่ บิดามารดาอยู่ที่ไหน; ไม่เกิดความ  
รู้สึว่แท้จริงโนใจว่ มารดาบิดาคือผู้ที่มีบุญคุณเหลือประมาณ เรารักยิ่งกว่าชีวิต  
อะไรนั.

เดีวนี้ เขาเห็นว่า แม่ช่วยกันออกไปจากบ้าน ไปหาเงินมาใช้กันมาก ๆ คื  
กว่า ไม่ต้องเลี้ยงลูก ไม่ต้องเอาลูกกอดไว้กบอดก็ไค้ ก็ไค้เงินมากจริงเหมือนกัน  
แต่ลูกนี้, ระวังให้กั้; จะไม่มีความรู้สึกว่ มารดามี บิดามี อย่างดีกั้ซึ่ง  
อย่างถึงที่สุดไค้ หรืออาจจะมื้หลวง จนใช้อะไรไม่ไค้ ก็ไค้.

ข้อค่อไปว่ *อตุถิ สตุตว โอบปาดิกว - สัตว์ทั้งหลย ที่เป็นโอบปาดิกะมี;  
โอบปาดิกะ* นี้แปลว่ *อุบติขึ้นฉับพลัน* อุบติขึ้นมาฉับพลัน โทยไม่ต้องอาศัยกรรม  
มารก หรือไม่ต้องอาศัยอะไรทำองนั้น แล้วก็เกิดขึ้นมาฉับพลัน โตเต็มที ไม่ต้อง  
เป็นเด็ก ๆ หรือค่อย ๆ โตขึ้นมา นั อย่างนี้ก็เรียกว่ โอบปาดิกะ.

ถ่านเป็นปัญหามาก แล้วถ่าน้ำหัวเราะด้วย ในทางศีลธรรม เขากั้สอนไว้  
เรากั้ไม่ไปเล็กร้างอะไรของเขว่ ว่ไค้ไค้แล้วพวกเขว่กว่ เช่นว่ เราทวยลงบับ ก็ไปเกิดเป็น  
เทวทว่บับโตเสย เป็นเทวทว่คั่วโตเต็มทีเสย. แล้วไปเกิดเป็นสัตว์นรก ก็คั่วโตเต็ม  
ทีเสย ไม่ต้องเกิดทางกรรมพ่อแม่, เกิดโดยกระแสจิต กระแสวิญญาณ ย่นาจรกรรม  
อะไรก็สุกแท้ ไปเกิดโนเหตุก็คั้ สุคคั้ก็คั้ บับเดีวขึ้นมา; อย่างนี้เขาเรียกว่  
โอบปาดิกะ.

ถ้าจะให้ธรรมชาติของโรค ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๗๑

ก็ไม่เคยเห็นหลักฐานในพระบาลี หรือในพุทธภาษิต เพราะว่าพระพุทธภาษิตท่านตรัสไว้สั้น ๆ ล้วน ๆ อย่างนี้ว่า สัตว์ที่เข็ญโอบป่าติกะมี ก็เลยคิดว่า มันเป็นเรื่องการเกิดทางจิตใจ เมื่อทางที่ว่าอย่างโน้นไม่มองเห็น ก็ยังไม่พูดแล้วก็ไม่ค้าน ไม่รับรอง, ไม่รับรอง และไม่ค้าน บังคับไปเลย, แต่ว่าที่มีอยู่เดี๋ยวนี้ก็คือว่า พอเราคิดอย่างไร เรากลายเป็นอย่างนั้น นั่นแหละหน้ากลัวมาก.

พอเราคิดอย่างโจร ก็เกิดเป็นโจร, คิดอย่างบัณฑิต ก็เกิดเป็นบัณฑิต, คิดอย่างคนทวด ก็เกิดเป็นคนทวด, คิดอย่างสัตว์ไตรัจฉาน ก็เกิดเป็นสัตว์ไตรัจฉาน, คือใน ภายใน ในจิตใจ มันเกิดเป็นอย่างนั้น. แล้วก็เกิดอย่างที่เราว่า ผดุงเดี๋ยวขึ้นมาเลย ชั่วแวบเดี๋ยวขึ้นมาเลย ก็เกิดเสร็จแล้ว; ไม่ต้องเกิดทางท้องแม่. ไม่ต้องเกิดตัวเล็ก ๆ ก่อน แล้วค่อยโตขึ้น มันถึงที่สุด หรือเต็มเปี่ยมของความเป็นอย่างนั้นเลย. พอคิดอย่างโจร ก็เกิดเป็นโจร; ร่างกายนี้ไม่ใช่เขาเป็นประมาธ. ถ้าจิตใจเป็นอย่างไร ก็เรียกว่าเป็นอย่างนั้น แล้วร่างกายนี้มันก็พลอยเป็นอย่างนั้นไปด้วย.

นี้อาตมาเข้าใจว่า คำว่า โอบป่าติกะนี้ก็หมายความว่าความอย่างนี้ด้วย และเพราะเหตุที่ว่าการถือเอาความหมายอย่างนี้สำคัญ จำเป็นอย่างยิ่ง สำคัญอย่างยิ่ง; เพราะว่า ถ้าทำผิดไปจากนี้แล้ว มันก็เป็นมิจฉาทิฐิ ก็เกิดเลวเรื่อย, เกิดเลวเรื่อย, เลวลงไป เลวลงไป จนเป็นคนเลว เป็นคนอันธพาล เป็นคนเวรนาศไปในที่สุก.

ฉะนั้นระวังจิตใจดี ๆ อย่าให้มันเกิดเป็นนั่นเป็นนี่ ชนิดที่เลวลงไป มันยังมีความยึดมั่นถือมั่นเกี่ยวกับคตินหา อุปาทานหวัช มันจึงจะเกิดอย่างนี้ได้ แม้

ว่าจะไปเกิดเป็นเทวดาคูบังก็ได้ ก็สบายใจก็เหมือนกัน มีจิตใจอย่างเทวดา เป็นเทวดาคูบัง ก็สบายใจก็เหมือนกัน. แต่มันก็ไม่พ้นจากความยึดมั่นถือมั่น เป็นตัวกู-ของกู แล้วก็ทนท้อทหนักใจด้วยเหมือนกัน.

แต่ว่าเกิดตื่นนี้ ยิ่งดีกว่าเกิดเลย; ฉะนั้นถ้าจะมีโอปปาติกะกันบ้าง ก็ให้เป็นไปในทางดี. ถ้าไม่เกิดเสียเลย นั่นถูกที่สุดแล้ว คือ ไม่มีตัวกู-ของกู แบบไหนหมด นี้จะไม่มีความทุกข์เลย. เกิดอย่างโจร ก็เป็นทุกข์อย่างโจร, เกิดอย่างเทวดา ก็เป็นทุกข์อย่างเทวดา; แล้วแต่จิตใจมันอยู่ในสภาพอย่างไร, แล้วเขาบัญญัติกันอยู่แล้วว่าสภาพอย่างนั้นเรียกว่าอะไร ก็ไปถามที่บัญญัติกัน.

เราอมรับว่า การเกิดโดยจิตใจ บังคับเป็นอย่างนั้น. บังคับเป็นอย่างนั้น, นี่มีอยู่จริง อยู่ในโลกนี้ คือในมนุษยนี้ มันมีอยู่จริง. ความเห็นอย่างนี้มีประโยชน์, แล้วก็สิ่งที่ทำได้ แล้วเป็นสิ่งที่มันเกี่ยวข้องกันอยู่กับเรา; เพราะฉะนั้น ต้องจัดการให้ได้รับประโยชน์, มีความคิดเห็นอย่างนั้น; จึงเรียกว่าถูกต้อง เพราะดับทุกข์ได้ และมีประโยชน์ เรียกว่าถูกต้อง.

ที่นี้ข้อสุดท้าย อตุลิต โลก สมณพราหมณา สมมุคคตา สมมาปฏิบัติ-ปณา - ในโลกนี้สมณพราหมณ์ ที่ประพฤติกี่ประพฤติกี่ชอบ อิงแล้วซึ่งความดี ความชอบ เป็นสมณพราหมณ์ ที่รู้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกอื่น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้ว ช่วยให้ผู้อื่นรู้จักได้ด้วย นี้ก็มีอยู่. สมณพราหมณ์จริงนี้มีอยู่ สมณพราหมณ์ที่ปฏิบัติปฏิบัติชอบ ถึงแล้วซึ่งความดีความชอบ ในโลกนี้มีอยู่; เป็นผู้ที่ ภาระทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้ และโลกอื่น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว ช่วยให้ผู้อื่นพลอยรู้ได้ด้วย.



ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฏฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๘๓

ข้อความนี้ ตามปกติหมายถึงพระพุทธเจ้า เป็นผู้ที่รู้โลกนี้ รู้โลกอื่น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว ทำผู้อื่นให้รู้ตามด้วยนี้ เขาหมายถึงพระพุทธเจ้า. แต่ในที่ที่ท่านใช้จำนวนเป็น “ทั้งหลาย” สมณเพราะหมณทั้งหลาย ที่เป็นอย่างนี้ๆ ในโลกนี้มีอยู่; ดังนั้นจึงหมายความว่า เป็นพระพุทธเจ้า ถึงขนาดพระพุทธเจ้าก็ได้, ไม่ถึงขนาดนั้นก็ไม่ได้. แต่ว่าต้องทำอาการอย่างเดียวกัน คือปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ, และถึงซึ่งความดีความชอบ เพราะว่ารู้ว่าโลกนี้เป็นอย่างไร, โลกอื่นเป็นอย่างไร, ควรปฏิบัติอย่างไร? แล้วก็สอนผู้อื่นให้รู้ และให้ปฏิบัติได้ด้วย นี้เรียกว่าสมณเพราะหมณชั้นนี้ แล้วก็มีอยู่ในโลกนี้.

ข้อนี้ก็มุ่งหมายว่า ให้มันเกิดการเชื่อฟังในบุคคลชนิดนี้; ถ้าไม่อย่างนั้น ถ้าไม่มีใครฟังใคร, ไม่มีใครเชื่อใคร; เรียงง่าย ๆ ว่า ผู้ที่รู้ธรรมะนั้นมีอยู่ในโลกนี้ ผู้ที่จะเป็นแสงสว่าง, เป็นผู้นำในทางธรรมะนั้น ก็มีอยู่ในโลกนี้ ก็เป็นหน้าที่ ที่จะต้องชวนชวนเขาเอง ทาให้พบ, และใช้ประโยชน์จากบุคคลเหล่านั้นให้ได้; จึงจะเรียกว่าสัมมาทิฏฐิ ไม่โง่เปล่า ไม่เสียเปล่าที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้.

นี่ก็เรียกว่า เป็นปัญหาคล้ายเหมือนกัน เด็ก ๆ ของเรา หรือคนวัยรุ่นของเรา หมู่สาวของเรา กำลังจะไม่มีความคิดอย่างนี้ คือ มีความคิดว่า มันไม่มีประโยชน์อะไร กับสมณเพราะหมณชั้นนี้; เรื่องกิน เรื่องกาง เรื่องเกียรติต่างหาก เราต้องการ. สมณเพราะหมณเหล่านี้ จะมีอยู่ในโลกนี้หรือไม่มีอยู่ในโลกนี้ เราไม่อยากจะรู้จะซี. การศึกษาในปัจจุบันนี้ มันนำไปสู่ความคิดอย่างนั้น มันจึงเป็นมิจฉาทิฏฐิ จะทำให้อุณหภูมิของโลก ที่กำลังจะโศกขึ้นมานี้ จะเติมไปด้วยมิจฉาทิฏฐิ แล้วก็จะทำให้ลำบาก ชนิดที่ไม่มีใครแก้ได้ อย่างกับจะเป็นมิลล์ลัญจะ เป็นความวิบัติของโลก เพราะมิจฉาทิฏฐินั่นเอง.

สัมมาทิฏฐิทั้งหมด ที่กล่าวมานี้ เรียกว่า เป็น สัมมาทิฏฐิทางศีล-  
 ธรรม เพื่อสนับสนุนให้มีศีลธรรม ให้อยู่ในโลก ในสภาพที่เรียกว่า เป็นสุคติ.  
 ถ้ามีข้อความเป็นอย่างนี้ เพราะความซ้าซาก อยุ่กจะขึ้นไปเหนือจากโลกนี้ มันเป็นเรื่อง  
 ของโลกุตตรสัมมาทิฏฐิ ยังไม่ค้องพูดในที่นี้ ; เพราะมันคนละเรื่องกัน. แม้  
 จะเอามาพูดเวลามันก็ไม่พอ ; และสามารถจะพูดให้เห็นว่า แม้ที่สักเกณฑ์ในโลกุตตร-  
 สัมมาทิฏฐินั้น ก็ยังสามารถที่จะเอามาใช้เป็นประโยชน์แก่เด็ก ๆ หรือคนในปัจจุบันนี้ได้  
 เพื่อให้มีความทุกข์น้อยลง, ความทุกข์อย่างตึกซึ่ง อย่างละเอียดประณีตนั้น มันจะ  
 ได้น้อยลงไปอีก.

เกี่ยวนี้เรามุ่งจะกำจัดความทุกข์ ชั้นหยาบชั้นแล้ว ชั้นที่ว่า มันเป็น  
 เสนีย์จัญไรแก่โลกกันก่อน จึงได้พูดถึงสัมมาทิฏฐิประเภทศีลธรรมนี้ก่อน เรา  
 จะต้องจัดการศึกษาในประเทศของเรา อย่าให้มีหมกพร่องควัยสัมมาทิฏฐิ ในพระพุทธ-  
 ศาสนาชนิกนี้ แล้วที่นี้ถ้าทำได้ ก็เป็นข้อต่อไป.

ข้อที่ ๕. ถ้าวางเสริมโลกุตตรสัมมาทิฏฐิ เท่าที่จะทำได้ พร้อม  
 กันไปในตัวพลาง ๆ อย่างนี้ก็ได้. นี้เรียกว่าการที่จะปรับปรุงสัมมาทิฏฐิในการศึกษา  
 ของประเทศเราเป็นอย่างนี้.

ที่นี้ ก็มีแขนงพิเศษอีกแขนงหนึ่ง ซึ่งจำเป็นเหมือนกัน จะต้องจัดการ  
 ศึกษา ให้อ่อนช้วนทั้งหลาย รู้จักสิ่งที่เป็นเนืองออกของศาสนา คือของผิด ๆ  
 ที่เกิดขึ้นมาเรื่อย ๆ นี้ แล้วช่วยกันป้องกัน กำจัดเสีย ระวังเสีย หรืออย่าไปรับ  
 เอามา. เราควรจะเห็นว่า จะมีใครที่โทษมาทำให้ ถ้าไม่ใช่คนที่เป็นเจ้าของศาสนา  
 เจ้าของประเทศชาติ เจ้าของโลก มันต้องทำของตนเอง ; ถ้ามันไม่รู้จัก มันจะทำ  
 อย่างไม่รู้ได้.

ถ้าจะให้ธรรมชาติของพระองค์ ก็ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ มิใช่ยึดหลักปรัชญา (ต่อ) ๓๘๕

ฉะนั้น ต้องให้การศึกษาศาสนา ชนิดที่ให้เขารู้ว่า นี่ไม่ใช่ตัวแท้ของศาสนา; มันเป็นเรื่อง หรือเป็นเรื่องอื่น ที่เกิดขึ้น กักกินศาสนาให้กร่อนไป เหมือนภาพลวง หรือว่าเหมือนกับโรคมะเร็ง ที่จะทำลายชีวิตได้ แม้นี้ก็ควรจะมียู่ในหลักสูตรของการศึกษา ที่จะจัดให้เป็นสัมมาทิฐิได้.

นี่คือข้อความ ที่อยากจะให้พุทธบริษัทเรา มองเห็นโดยประจักษ์ว่า การศึกษายังไม่ช่วยทำให้โลกนี้มีความสุข ยังมี ยิ่งทำให้เกิดความวุ่นวาย ไร้สาระสาย เพราะว่าการศึกษานั้น ไม่ประกอบอยู่ด้วยสัมมาทิฐิ.

ถ้า จะให้ประกอบอยู่ด้วยสัมมาทิฐิ เราจะต้องทำอย่างนี้ ๆ ซึ่งมีหัวข้อตั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว ในการบรรยายสองครั้ง คือครั้งที่แล้วมา กับครั้งนี้ด้วย จึงหวังว่า ผู้ที่มีความสนใจ ที่จะให้ธรรมชาติของพระองค์ใหม่ ก็จะต้องสนใจเรื่อง การจัดการศึกษา ให้เข้ามาอยู่ในคลองของสัมมาทิฐิอย่างนี้.

เป็นที่เห็นว่า การบรรยายในวันนี้ ก็สมควรแก่เวลา ขอยุติไว้เพียงเท่านี้ ให้โอกาสแก่พระสงฆ์สวดคถาเสวยยา สังเสริมความเลื่อมใส ในพระธรรมคำสอนของพระองค์ต่อไปอีกวาระหนึ่ง.

เมื่อธรรมครองโลก

— ๑๐ —

พินิตัง ๑๕ ก.ย. ๑๖

## ถ้าจะให้ธรรมครองโลก ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ ภาคอรสาพหุชา ดำเนินมาถึงครั้งที่ ๑๐ ในวันนี้แล้ว ซึ่งจะได้บรรยายโดยหัวข้อย่อยว่า “ถ้าจะให้ธรรมครองโลก ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมเป็นการใหญ่”. การบรรยายชุดนี้ ได้มุ่งหมายบรรยายในหัวข้อใหญ่ว่า เมื่อธรรมครองโลก เป็นลำดับมา โดยหัวข้อย่อยต่างๆกัน ซึ่งจะต้องขอพบทวนบ้างเล็กน้อย.

ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลกรู้ ก็ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่

๓๘๗

[คำปรารภ และบทพรรณนอลงหน้า ๓๘๖]

ในครั้งแรก ได้พยายามทำความเข้าใจกัน ในสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” กับสิ่งที่เรียกว่าโลก เพื่อจะเข้าใจกันว่า ธรรมชาติของโลกรู้ ได้ง่ายขึ้น; แล้วก็ได้นามให้ทั้งคู่ก่อน ในข้อที่ว่า เคียวนี่โลกมีแต่ วิวัฒนาการ ชนิดที่เป็นไปเพื่อวิวัฒนาการของโลกนั่นเอง.

เขาคงสงสัยกันว่า เราทำความเข้าใจ, โดยไม่รู้ดีที่ว่า ความเจริญนั้น กลับเป็นความวิเศษในทางจิตในทางวิญญาณ; เพราะว่ามีวิวัฒนาการ แต่ในทางวัตถุ จึงชี้ให้เห็น ในการบรรยาย ครึ่งต่อมา อีกครึ่งหนึ่งว่า *โลกกำลังเจริญ แต่ในการที่จะส่งเสริมโลกะ โทสะ โมหะ* คือส่งเสริมกิเลสตนเอง. อันตรายนี่ก็มาจากวิวัฒนาการที่นิยมวัตถุ คือวิวัฒนาการแบบตะวันตก ซึ่งเคียวนี่ ก็มักจะเรียกกันว่าแบบฝรั่ง ซึ่งคำว่า ฝรั่งในกรณีอย่างนี้ ก็หมายถึงวัตถุนิยม เพราะว่าเขาเป็นผู้นำในขณะนี้.

ยิ่งกว่านั้นอีก การศึกษาในโลก ที่มีอยู่ในเวลานี้ทั่วโลก กำลังเป็นอันตราย คือสิ่งที่เรียกว่าธรรม. ใครๆ ก็มองเห็นได้แล้วว่า *โลกนี้มันอยู่ในอำนาจของการศึกษา*; หมายความว่า การศึกษาย่อมพาโลกไปตามแต่จะให้การศึกษากันอย่างไร. เคียวนี่การศึกษาทั้งโลก กำลังเป็นอันตราย แก่การที่ธรรมชาติของโลกรู้; ก็หมายความว่า การศึกษาที่มันไปเข้าข้างฝ่ายที่เป็นศัตรูของธรรมชาติ คือเป็นโลกชนิดที่เป็นโลกวัตถุ หรือปลุกชน หรืออะไรมากเกินไป.

ที่นี้ ก็ได้ชี้ให้เห็นมาตามลำดับว่า ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลกรู้จะต้องทำอย่างไร?

ข้อ ๑. ต้องจัดการศึกษากันเสียใหม่ ให้มันตรงกันข้าม คือให้การศึกษาในโลกนี้ ไม่เป็นอันตราย, คือไม่ขัดขวางแก่การที่จะมีธรรมะ เข้ามาครองโลก.

และครั้งต่อมา ก็ได้ชี้ให้เห็นว่าข้อ ๒. คือ *ต้องปรับปรุงสัมมาทิฐิกันเสียใหม่.* ถ้าพูดนั้นก็น่าหวั่น ที่ว่า ปรับปรุงสัมมาทิฐิกันเสียใหม่. ถ้ามันเป็นสัมมาทิฐิจริง ก็ไม่ต้องปรับปรุงอะไร. เกี่ยวมันเป็นสัมมาทิฐิที่ไม่จริง ที่ปลอมก็เอามิฉะนั้นมาเป็นสัมมาทิฐิ แล้วก็ยืนยันยึดถือไว้อย่างแน่นแฟ้น; จึงต้องใช้คำว่า ให้ปรับปรุงสิ่งที่เขากำลงเรียกว่าสัมมาทิฐินั้นแหละ กันเสียใหม่, เพื่อให้เป็นสัมมาทิฐิที่แท้จริง และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็หมายถึงสัมมาทิฐิในพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ตรงกลาง ระหว่างความมากเกินไปหรือน้อยเกินไป หรือว่าถูกต้องเกินไป หรือว่าผิดเกินไป อย่างนี้; ให้มันอยู่ตรงกลาง ให้พอดี.

และในครั้งต่อมา ได้พูดถึงข้อ ๓. คือข้อที่ว่า *เราต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ ไม่ใช่ยึดหลักปรัชญา* นี้กำลังเป็นปัญหามากที่สุดในโลกนี้ คือเป็นโรคที่กำลังเผาปรัชญา เหมือนกับบิณฑเซโรอิน. เซโรอินในที่นี้ เป็น *เซโรอินทางวิญญาณ คือปรัชญานั้นเอง* เป็นเซโรอินทางวิญญาณ. บัณฑิตนักปราชญ์ทั้งหลาย ในโลกนี้ กำลังติดเซโรอินทางวิญญาณ คือเผาปรัชญา.

นี่เป็นสิ่งที่น่ากลัวมาก คือว่ายากที่จะแก้ เพราะว่าสติปัญญาทั้งหลาย ไปติดเซโรอินกันเสียหมด นักปรัชญาก็คือ ผู้เสพติดเซโรอินทางวิญญาณ จึงถอยมาหาสัมมาทิฐิไม่ได้.

สัมมาทิฐินี้ไม่ใช่เป็นเรื่องปรัชญา ซึ่งได้เปรียบเทียบกับให้เห็นอย่างละเอียดแล้วว่า มันคนละฝ่ายกัน. ปรัชญาเป็นเรื่องคำนวณเลขหนึ่ง ไม่เกี่ยวกับการ

ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ก็ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่

เห็นแจ่ม ไม่มีตัววัตถุแจ่มชัด สำหรับมาเป็นวัตถุสำหรับพิจารณา จึงจัดไว้เป็นพวก metaphysics ไปหมด คือเอาสิ่งที่ เป็น metaphysics มาเป็นวัตถุของปรัชญา ตัววัตถุ นั้นเอง มันก็ไม่ชัดเจน ฉะนั้นจึงได้แต่การคำนึงคำนวณ.

ส่วน สัมมาทิฐินั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในพุทธศาสนาแล้ว มันมี ลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่เป็นปรัชญา; จะยังอยู่บ่อย ๆ อย่างนี้ว่ามันต้องมีวัตถุ มาแสดงให้ปรากฏชัดลงไป ว่ามันมีปัญหาอย่างไร? แล้วก็แก้ลงไปก็ปัญหานั้น ไม่ได้คำนวณเพื่อไว้, หรือไม่ได้คำนวณนามธรรม ชนิดที่ไม่มีอะไรแน่นอน; เช่นจะตั้งปัญหาขึ้นมาว่า ความดีคืออะไร, ความจริงคืออะไร, ความอะไรคืออะไร; อย่างนี้มันเป็นเรื่องที่ดีอนลย.

ถ้าเป็นสัมมาทิฐินั้นมันก็ชัดเจนลงไปว่า ในปัญหาว่าจะไร. ถ้าใน ปัญหาว่า ความทุกข์ต้องมีความทุกข์ มาเป็นคำปัญหาอยู่ที่นี้ และเกี่ยวนี้; แล้วก็ดู ที่ความทุกข์; แล้วก็ดูที่เหตุของความทุกข์ ซึ่งเป็นของมีอยู่จริง โดยไม่ต้องคำนวณ. ฉะนั้นจึงพบสิ่งที่ตรงกันข้าม ที่จะแก้ได้โดยตรง โดยไม่ต้องคำนวณเอ๊กเหมือนกัน. นี้คือลักษณะของวิทยาศาสตร์; หากแต่ว่ามันเป็นวิทยาศาสตร์ที่วิญญูญาณ หรือตัว จิตใจ. ถ้าเป็นเรื่องปรัชญาที่ต้องวิ่งไกลออกไป, ไกลออกไป ไกลออกไป; เหมือนกับวิ่งตามไปภูเขาให้สุดทางรถไฟ ว่ามันเป็นคู่ มันเป็นรางคู่ อย่างนี้เรื่อยไป หรือเปล่า มันก็วิ่งไปจนตาย.

แล้วมี ข้อสำคัญ ข้อที่ ๔. อีกข้อหนึ่ง ก็คือข้อที่ว่า คนทั้งโลกกำลัง เข้าใจว่า พุทธศาสนเป็นปรัชญา หรือศาสนานั้นเป็นปรัชญา. น้อยคนที่จะ เข้าใจว่ามันแยกกัน. แต่ว่าพุทธศาสนา นี้ จะเอาไปผูกกันในรูปแบบของปรัชญาก็ได้

เหมือนกัน. เมื่อยังไม่เข้าใจธรรมะนั้น ๆ เอาไปผูกกันในรูปแบบของปรัชญา ก็ได้เหมือนกัน. แต่มีประโยชน์น้อยมาก เพราะว่สิ่งทีเรียกว่า ศาสนานั้น ไม่ใช่ปรัชญา.

อย่างพูดถึงเรื่องปฏิจจนูปบาท ถ้าผู้ศึกษาไม่เข้าใจ จะเป็นฝรั่งก็ตาม จะเป็นไทยก็ตาม หรือแม้จะเป็นชาวอินเดีย บ้านเกิดของพระพุทธเจ้าเองก็ตาม ถ้ายังไม่เข้าใจ เรื่องปฏิจจนูปบาทนั้นจะเป็นปรัชญาลอกเขาไปก่อน, เป็นในรูปแบบปรัชญาอยู่เรื่อยไป จนกว่าจะเข้าถึงตัวปฏิจจนูปบาท : รู้จักทุกข์เกิดขึ้นอย่างไร? ทุกข์ดับลงไปอย่างไร? อย่างนี้แล้ว ปฏิจจนูปบาทนั้น ก็กลายเป็นวิทยาศาสตร์อันหนึ่ง; หมกความเป็นปรัชญา. ถึงแม้ศาสนา สิ่งทีเรียกว่าศาสนานั้น เป็นเรื่องฝ่ายวิทยาศาสตร์; โดยเฉพาะพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธเจ้าท่านตรัสห้ามเด็ดขาด ไม่ให้ใช้การคำนึงคำนวณ, ไม่ให้เชื่อด้วยการคำนึงคำนวณ, ไม่ให้เชื่อด้วยเกียรติด้วยเกรดิต ก็ไปพินเรื่องกาลามสูตรทั้ง ๑๐ ข้อกันใหม่ ทีได้อธิบายมาแล้ว ในการบรรยายครั้งทีแล้วมานั้นเหมือนกัน.

โดยเหตุทีปัญหานี้มีมาก ทวีไปทุกหัวระแหง จึงต้องบรรยายเรื่องให้ยึดหลักสัมมาทิฐิ แทนยึดหลักปรัชญานี้ ถึงสองครั้ง ของการบรรยาย. ทีครั้งทีแล้วมาคือครั้งที่ ๕ นั้น ก็พูดย้ำถึงข้อทีว่า *ต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ ไม่ใช่หลักปรัชญา* จึงจะสามารถช่วยให้ธรรมะนี้ครองโลกได้. ถ้าจะให้ยึดหลักปรัชญากันอยู่แล้ว ก็เป็นอันว่า ไม่มีหวัง ทีว่าธรรมะนี้จะครองโลกได้; จะคงเหมือนกับว่าวิ่งตามไปถูกรางรถไฟสุดทางโน้น มันจะยังคงเป็นคู่กันอย่างนี้หรือไม่? อย่างนี้เป็นต้น; เพราะมันชวนแต่ให้คิดไกลออกไปทุกที ๆ ด้วยการค้าคำนึงคำนวณ ไม่วกกลับมาหาตัวจริงหรือต้นเหตุกันแท้จริง ของสิ่งทีเป็นตัวปัญหา. เมื่อเขาไม่รู้จักตัวความทุกข์ ก็ไม่อาจจะรู้จักเรื่องอริยสัจจ เรื่องปฏิจจนูปบาทอะไร เป็นอันได้; สัมมาทิฐิทีไม่เกิดขึ้น.



ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ก็ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่

นี่ขอถือเป็นหลักกันไว้อย่างนี้เรื่อย ๆ ไปก่อน สำหรับการที่จะฟังคำบรรยายชุดนี้ ว่า ศาสนานั้น เป็นไปในฝ่ายวิทยาศาสตร์ มิได้เป็นไปในฝ่ายปรัชญา. พุทธศาสนานี้เป็นวิทยาศาสตร์ แต่ถ้ายังไม่เข้าใจ ก็เอาไปพูดอย่างปรัชญาได้เหมือนกัน สำหรับหลงใหลในความเป็นนักปราชญ์, หรือพูดกันอย่างเพื่อใจไม่มีจุดจบ. ศีลธรรมมีขึ้นไม่ได้ ภัยเหตุที่มีปรัชญาอันแบบนี้ ศีลธรรมจะมีได้ก็ต่อเมื่อดำเนินกิจการนี้ไปในรูปของศาสนา คือในลักษณะที่เป็นวิทยาศาสตร์ แม้ในขั้นต้น ๆ.

.....

[เริ่มการบรรยายครั้งใหม่]

ทีนี้ ในวันนี้ เป็นการ บรรยายครั้งที่ ๑๐ นี้ จะได้พูดโดยหัวข้อที่ว่า **ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ก็ต้องระดมปรับปรุง ทางศีลธรรมกันเป็นการใหญ่.** เป็นอันว่าในวันนี้ จะพูดกันโดยหัวข้อที่สำคัญที่สุด ก็คือศีลธรรม เราจะต้องปรับปรุงสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม.

อาตมาก็ยัง ขอบททวน ต่อไป ถึงข้อที่ว่า ทุกๆ คนนี้อย่าเบื่อหน่าย อย่าระอา อย่าเห็นว่าเป็นไม่ใช่ธุระของเรา ที่จะไปนึกถึงโลกทั้งโลก หรืออะไรทำนองนั้น. ถ้าเป็นพุทธบริษัทจริง จะต้องนึกถึงโลกส่วนรวม เพราะว่า เป็นพระพุทธรูประสงค์ ว่า **“การเกิดขึ้นของพระพุทธรูปองค์นั้น เพื่อประโยชน์ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์”** คือมันทั้งโลก ทั้งโลกเทวดา ทั้งโลกมนุษย์. ท่านประสงค์อย่างนั้น ถึงนั้นผู้ที่เสร็จหน้าที่ของตนแล้วก็ตาม, หรือยังไม่เสร็จหน้าที่ของตนก็ตาม จะต้องนึกถึงผู้อื่นด้วย จะต้องนึกถึงโลกด้วย.

เดี๋ยวนี้โลกกำลังไม่มีธรรมะคุ้มครอง มีแต่สิ่งที่เป็นข้าศึกของธรรมะ กำลังมี กำลังระบาด มันจึงมีเวทิดฤศการณ์กันไปทั่วโลก; แล้วคนเหล่านี้ ถ้าไม่เคยละเมอถึงธรรมะ ที่จะช่วยแก้ปัญหาได้. เขาก็ตะเมอกันแต่เรื่องในโลก คือเรื่องที่มีมนุษย์ จะต้องเจริญด้วยวัตถุเรื่อยไป. แล้วก็จะมัวเมาปัญหาที่เป็นความทุกข์ของโลก ด้วยวัตถุของตัวเอง; นี่มันเป็นเรื่องที่น่าหวั่น ที่ว่าความทุกข์เกิดขึ้น เพราะหลงในวัตถุ เจริญทางวัตถุมากเกินไป แล้วก็จะแก้ความทุกข์นั้น ด้วยเรื่องทางวัตถุอีก ไม่นึกถึงเรื่องทางจิตทางวิญญาณ บ้ากก็พว้าหาสันติภาพอย่างลมๆ แล้งๆ เพราะไม่รู้ ว่าต้นเหตุของเวทิดฤศการณ์นั้น มันคืออะไร ?

นี่ทุกหน ทุกแห่งในโลก กำลังเต็มไปด้วยความยุ่งยากลำบาก; ที่ยิ่งใหญ่หลายๆ ก็คือ *เรื่องสงคราม*. ที่รองลงมา ก็คือ *ปัญหาต่างๆ ภายในประเทศ*. อย่างประเทศไทยเรา ก็กำลังมีปัญหา ถัดมาให้คิดแล้ว มันน่าเศร้า ปัญหาต่างๆ ที่ไม่ควรจะเกิด มันก็เกิดขึ้น. ที่ควรระแวงได้ มันก็แก้ไม่ได้ นับตั้งแต่ว่ามันเป็นปัญหาเล็กๆ น้อยๆ ที่สุด เรียกว่าปัญหาอยู่กลางบ้านกลางเมือง เหมือนกับเด็กอมมือ; แต่มันก็เป็นปัญหาอยู่นั่นแหละ. อย่างที่กรุงเทพฯ ก็มีปัญหาเรื่องเฉพาะที่นั่น เช่นเรื่องรถประจำทางไม่พอ หรือไม่ถูกต้อง หรืออะไรต่างๆ เหล่านี้ มันก็เป็นปัญหา; **เพราะว่าทุกฝ่าย นานจะไม่มีศีลธรรม ถ้ามีศีลธรรม สิ่งเหล่านี้ไม่อาจจะเกิดเป็นปัญหาขึ้นมาได้.**

การแก้ปัญหาต่างๆ เช่นจะแก้ปัญหาข้าวขาดหมากแรงแงนี้ **ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว มันก็ไม่มีทางจะแก้ได้** เพราะถนนเห็นแก่ตัว ก็คอยแต่ที่จะเอาเปรียบอยู่เรื่อยไป. เรื่องการเงินมันไม่ถูกต้อง หรือไม่เหมาะสมนี้ ก็แปลว่ามีความบอบช้ำทางศีลธรรม; ก็คือความต่างกันเกินไป ระหว่างคนมันมีกับคนยากจน หรือคน

ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลก ก็ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่ ๓๕๓

มีอำนาจ กับ คนไม่มีอำนาจ มันเป็นเรื่องบังคับไม่ได้ เป็นเรื่องกักตุนเอาไว้, มันเป็นเรื่องกวาดต้อนเอาไป อยู่ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง, จนทางฝ่ายหนึ่งขาด อีกทางฝ่ายหนึ่งสั้น.

ถ้ามีศีลธรรมด้วยกันทุกฝ่าย อย่างนั้นมันไม่เกิด คือ พุดกันรู้เรื่องแล้วก็ แก้ไขได้ อย่างที่เรียกว่าพริบตาเดียว. คนที่เขาต้องการประโยชน์เป็นเงิน เขาก็ต้องการเงิน เขาก็มีศีลธรรมไม่ได้; เพราะว่าอำนาจของศีลธรรม ไม่มีมากพอที่จะคุ้มครองประชาชน หรือควบคุมประชาชน ให้อยู่ในเรื่องรอยของศีลธรรม.

ปัญหาทั่วโลก เช่นเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับกรรมกร นี้กำลังมากขึ้นทุกที อย่างในประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศที่มีชื่อเสียงสูงสุดในความเป็นสภาพชนก๊กกลายเป็นประเทศที่มีกรรมกรตีไร่มากที่สุดขึ้นมาได้ในยุคหนึ่ง อย่างนี้เป็นต้น. สิ่งอะไรมันหายไป? ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีธรรมาภิบาล ความกินอยู่แต่พอดี มันมันขาดไป ๆ ๆ จนกระทั่งว่า ท่านคนข้างเห็นแก่ตน ความเอาเปรียบกัน หรือการต่อสู้ในการเอาเปรียบกัน มันก็มีขึ้น ที่เรียกว่าสไตรค์ทั่วไปทั้งโลก. ถ้ามีศีลธรรมสิ่งเหล่านี้ไม่เกิด หรือว่าสิ่งนี้เกิดแล้ว ก็แก้ไขได้โดยง่าย.

นี่ไม่ใช่จะเป็นเรื่องประเดณาม หรือว่าเหยียดหยาม หรือว่าเรื่องคำทอ อะไรทำนองนั้น; ต้องการแต่เพียงจะชี้ให้เห็นว่า เมื่อชาติศีลธรรมแล้วมันจะเป็นอย่างไร?

ที่นำมาดูเรื่องเด็ก ๆ นักเรียนตีกัน อย่างไม่เคยมีมาแต่กาลก่อน, นักเรียนชั้นมัธยม ชั้นวิทยาลัย กระทั่งชั้นมหาวิทยาลัย มีการตีกัน อย่างไม่เคยมีมาแต่กาลก่อน เพราะว่ามันขาดศีลธรรม แม่แก่ของเด็ก ๆ หรือของนักเรียน. การ

ศึกษาไม่ให้ผลอย่างการศึกษา มีผลให้บ้ำเสรีภาพ จนไม่มีระเบียบวินัยเหลือ ไม่มีขนบธรรมเนียมที่คงาม ในเลือดเนื้อของชาวไทยเหลือ กระทั่งว่า ไม่มีความรู้สึกร่วมกันว่ามีบิดามารดา ครูบาอาจารย์. นี่จึงไม่จริงขอให้อ่านไปคิดดู.

อาตมายังยืนยัน และท้าทายอยู่เสมอ ว่า*การศึกษาในโลกเวลานี้ จັดกัันไป จັดกัันไป จนไม่มีบิดามารดา ครูบาอาจารย์ อยู่ในโลก*, คือไม่มีเคารพบิดามารดาอย่างบิดามารดา ไม่เคารพครูบาอาจารย์อย่างครูบาอาจารย์ แล้วนักเรียนก็ดัดกัน อย่างที่ไม่เคยมีมาแต่กาลก่อน.

มันน่าหัวทิ่มว่า *พอเรียนจบก็โง่ขนาดหนัก ถึงขนาดบูชาเสกพิศ* เพราะเมื่อยังเป็นเด็กเล็ก ๆ ยังไม่บูชาเซโรอิน หรืออะไรต่าง ๆ นี้. พอเรียนจบก็เลยไปบูชาสิ่งเหล่านี้ได้ แม้ในประเทศที่ว่าเจริญที่สุดในโลก ก็ยังเป็นอย่างนี้. นี่ การศึกษา ชนิดนี้ มันทำลายศีลธรรม. โดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้าง; กระทั่งเถียงกันว่า มันเต็มไปด้วยปัญหาทั่วไปหมด มีคนเคียดแค้นมากกว่าคนที่ไม่เคียดแค้น, มีความยากจนแผ่ไพศาลยิ่งขึ้นทุกที คือไปร่ำรวยอยู่ที่จุดเป็นจุด ๆ ซึ่งร่ำรวยจนเกินไป ความยากจนที่แท้จริงก็แผ่กว้างออกไปทุกที ไม่มีใครเคยคิดว่า นี่มันเนื่องมาจากความไม่มีศีลธรรม ในหลายแง่หลายมุม.

*ความไม่รู้จักตัวเอง ว่าเกิดมาทำไม* มันก็เป็นการขาดรากฐานทางศีลธรรม ว่าเกิดมาจะต้องทำอะไรบ้าง? นี่เกิดมาแล้วก็ได้รับการศึกษา ชนิดแต่ที่ ทำให้เห็นแก่ตัว, เห็นแก่ตัว, เห็นแก่ตัว; จนกระทั่งไม่เห็นแก่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ เป็นอัน.

ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลกรู้ ก็ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่

๓๕๕

พูดว่าเห็นแก่ประเทศชาติก็เป็นเรื่องตมๆ แล้วๆ จนกระทั่งว่า มีความเห็น  
แก่ตัวจัด เป็นหมิงเป็นธู. นิตหนึ่งก็ฆ่ากัน จนกิเลส โดยเฉพาะ กิเลสประเภท  
กามารมณ์นี้ มีอำนาจครอบงำจิตของมนุษย์ ให้ฆ่ากันง่าย ๆ.

หรือว่า ชวนกันเลิกวางศีลธรรมเรื่อย ๆ ไปหลาย ๆ อย่าง จนตรงกัน  
ข้ามไปหมด คือสิ่งที่เรียกว่ามีศีลธรรมนี้ กลายเป็นไร้ไม่ได้. สิ่งที่เรียกว่าไร้ศีลธรรม  
กลายเป็นใช้ได้.

ที่เคยเป็น ลามกอนาจาร ก็ได้รับการแก้ไขว่า ไม่เป็นลามกอนาจาร  
ยกระเบียบออกกฎหมายมาอย่างนั้นอย่างนี้ เพื่อจะป้องกันลามกอนาจาร แต่ผลมันก็คือ  
กลับนิยมสิ่งที่เรียกว่าลามกอนาจารนั้นยิ่งขึ้นทุกที ชัอนี้ก็เป็นอย่างมาก. แม้ในประเทศไทย  
ไทยเรา.

นี่เรียกว่าปัญหาในโลกเป็นอย่างนี้ แม้ในประเทศไทยเรา ก็เป็นอย่างนี้  
เพราะว่ามันเสื่อมไป โนแง่ของศีลธรรมนั่นเอง. นี่เรียกว่าปรับทุกข์กัน ไม่ใช่ว่าจะ  
มาตำราว่า ประณามใครผู้ใดผู้หนึ่ง.

เราต้องการสันติสุขส่วนบุคคล ต้องการสันติภาพส่วนสังคม ;  
แต่แล้วมัน ก็ไม่เคยได้ มันก็ไกลออกไปทุกที, ไกลออกไปทุกที โดยเฉพาะอย่าง  
ยิ่ง สิ่งที่เรียกว่าสันติภาพของโลกนี้ ทุยยิ่งไกลออกไป, ไกลออกไป. ความก้าวหน้า  
ทางวัตถุ มันก้าวหน้าออกไปเท่าไร ; สันติภาพก็ยิ่งไกลออกไป เพราะมันทำลาย  
ศีลธรรม. เพราะว่าสันติภาพมันตั้งรากฐานอยู่บนศีลธรรม, และความก้าวหน้าทาง  
วัตถุ มันทำลายรากฐานของศีลธรรม มันก็ไม่มีทางที่จะเกิดสันติภาพ.

นี่ เคียววัน ก็มีการจัดการศึกษาดี ดีมาก ดีที่สุด ในทางที่ทำให้เกิดสติปัญญา อาจจะมีสติปัญญาแก่กล้าไปตั้งแต่เด็ก แต่แล้วก็เอาไปใช้เพื่อมิจฉภาทิสฺสุ. อย่างที่พูดมาแล้วข้างต้นว่า มีสติปัญญา แต่ไปคิดเซวอินของปรัชญา เมฆปรัชญา เมฆมิจฉภาทิสฺสุ ในรูปของสัมมาทิสฺสุ เมฆิเสส เมฆัตถุนิยม; จะนั่นจึงอยู่ด้วยความหิวกระหาย แม้แต่ในทางวิชาความรู้ หิวกระหายในเนื้อหาของกิเลสตัดเดานั่น มันอีกประเภทหนึ่ง มันทำให้คนเป็นนรก อย่างเต็มที่อยู่แล้ว.

เกี่ยวนั้นยัง หิวกระหายในทางสติปัญญา ทางวิชาความรู้ ชนิดที่ใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ คือความรู้ในทางปรัชญา ที่ไม่รู้จกขบตนเอง. มันเพียงแต่เห่อกทม ๆ กันไปว่า ไอนี้ดี, ไอนี้ดี, ปรัชญาวิเศษ จะช่วยคนทั้งโลกได้. แล้ววิหิวความรู้เรื่องปรัชญา แต่ผลมันเป็นเรื่องที่ เป็นไปในทางใช้ห่างไกลจากสันติภาพ; เพราะว่าสันติภาพไม่อาจจะหามาได้ด้วยปรัชญา ต้องหามาได้ด้วยสัมมาทิสฺสุ อย่างที่กล่าวมาแล้ว.

จะนั่น การศึกษาที่ว่าดึกว่าน้ำ ในโลกนี้เวลานี้ กำลังเป็นไปเพื่อโมหะ คือฉลาดเพื่อให้โง่, ฉลาดเพื่อให้มันโง่มาก ยิ่งฉลาดมันจะโง่ยิ่งโง่มาก ในทางที่ไปหลงสิ่งที่มีน้เป็นก้ฟ้งไม่ได้, หลงปรัชญาทางวิถุนิยม หลงปรัชญาอะไรต่าง ๆ มากมาย นี่เป็นเหตุให้วิศีลธรรม. เพราะว่ารากฐานของศีลธรรมถูกทำลายหมดเลย ไม่ต้องกล่าวถึงผลของการมีศีลธรรมก็ได้; เพราะเมื่อศีลธรรมมันไม่มี จะไปกล่าวถึงผลของการมีศีลธรรมนั้น มันเป็นไปไม่ได้. จึงไม่มีธรรมะสำหรับคุ้มครองโลก, แม้ในชั้นที่เรียกว่าศีลธรรม. อย่างพูดถึงปรมัตถธรรมอะไรให้มันมากไป.

ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ก็ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่

๓๕๗

แม้แต่ขั้นที่เรียกว่าศีลธรรม มันก็ ยังไม่มี สำหรับที่จะมาครองโลกนี้; มีแต่ศีลธรรม แบบที่เขาคิดขึ้นมาใหม่ : ศีลธรรมของวัตถุนิยม, ศีลธรรมของกามารมณ์ บัญญัติคิดขึ้นมาใหม่ ที่เคยถือว่าชั่วหรือเลวนั่น กลายเป็นไม่ชั่ว หรือไม่เลวไป. นี่มันเป็นระบบศีลธรรมใหม่ ที่กำลังหึ่งไปในโลก ระเบิดลือซาไปในโลก; ความซื่อสัตย์หายไป ความหน้าค่านก็เข้ามาแทน ยิ่งขึ้นทกที จนไม่มีระเบียบวินัย ปล่อยไปตามใจ. นี่ทั้งกันตั้งแต่ว่า ปล่อยเรื่องหมแต่หน้าตา แล้วก็ปล่อยเรื่องเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม แล้ว ปล่อยกระทั่งเรื่องจริยวิทยามารยาท.

เมื่อก่อนเคยโกนหนวดโกนเคราเกลี้ยง หวีผมเรียบ เกี้ยวนี้ปล่อย มันก็เหมือนกับหน้าตาของคนบ้า หรือคนบ้า; นี่ก็เรียกว่าปล่อยในเรื่องผมเผ้า หน้าตาเนื้อตัว แล้วต่อไปไม่เท่าไร มันก็ปล่อยเรื่องทางจิตทางวิญญาณ ปล่อยเรื่องทางชีวิต เพราะมัน เกิดนิสัยปล่อยเสียแล้ว. เมื่อมันช้เกี้ยวหัวหัวแล้ว มันก็ช้เกี้ยวจที่จะควบคุมจิตใจ ให้อยู่ในร่องในรอย ซึ่งเปรียบเหมือนกับหวีจิตใจ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย. นวัตกรรมวัตถุ ที่เขมเรียกกันว่าชิปปี ชิปปีอิสမ် หรืออะไร ก็แล้วแต่เขาจะเรียก.

เดี๋ยวนี้ถ้ามองดูด้วยสายตาของพุทธบริษัทแล้ว มันก็คือ ความเป็นนิมิจนา-ทิลลุตติ จนกระทั่งปล่อยไปกามอารมณ์ของโมหะ ความไม่มีเหตุผล, ไม่รู้ แม้แต่ว่าคนนี่เกิดมาทำไม? ความเป็นระเบียบนี้จำเป็นอย่างไร? อย่างนี้เป็นต้น. นี่เรียกว่ากำลังขาดรากฐานของ ศีลธรรมที่แท้จริง, มีศีลธรรมใหม่ เป็นศีลธรรมของคนที "เห็นกงจักรเป็นดอกบัว" จึงขอยืนยันว่า ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ต้องปรับปรุงระบบศีลธรรมกันใหม่ เป็นการใหญ่ทีเดียว.

## ต้องรู้จักคุณค่าของศีลธรรม เพื่อใช้แก้ทุกข์.

สำหรับคำว่า "ศีลธรรม" นี้ อาจจะพูดว่า เป็นคำที่น่ารักที่สุด ถ้ารู้จักมัน. เคียวนี้ ไม่มีใครรัก สิ่งนี้เรียกว่าศีลธรรม เพราะถูกโมหะครอบงำ; คนไปหลงในเรื่องการปล่อยตัว ปล่อยใจ ปล่อยอะไร ไปตามเรื่องทางวัตถุ ก็เลยไม่รู้จักสิ่งนี้เรียกว่าศีลธรรม ก็ไม่มีใครรัก หรือชอบ หรือพอใจ ในสิ่งนี้เรียกว่าศีลธรรม. แล้วในโรงเรียนก็ไม่สอน, ยิ่งไม่สอน, ยิ่งกันสิ่งนี้เรียกว่าศีลธรรมออกไปจากการเรียนการอะไรต่าง ๆ หมด; เหลือบ้างนิดหน่อยให้จดไว้ในสมุด ที่เนื้อที่ตัวที่จะอบรมกันให้เสียสละ ให้ซื่อสัตย์ ให้กตัญญู ให้รักษานามธรรมนิยมประเพณีที่ดีนี้ไม่มีแล้ว ก็เลยไม่รู้จักสิ่งนี้เรียกว่าศีลธรรม.

ที่เ คนนี้โตขึ้นมาเป็นครู ครูก็ไม่รู้จักศีลธรรม; แล้วจะไปสอนศิษย์ให้รู้จักศีลธรรมอย่างไรได้. ที่นี้ ลูกศิษย์ ชั้นนั้นออกมาอีก ก็ยังไม่รู้จักศีลธรรม ก็ไปกันใหญ่; ศีลธรรมก็ไม่มีที่อยู่ ในจิตใจของใคร. แต่ถ้าเรารู้จักสิ่งนี้เรียกว่าศีลธรรม ก็ชอบมากทีเดียว.

คำว่า "ศีล" นี้มันน่ารักน่าชอบใจ แล้วคำว่า ศีล นี้มันแปลว่า สงบ ร่าเริง หรือ นิ่ง ไม่วุ่นวาย ไม่ระส่ำระสาย; นี้คำว่า สี-ละ แปลว่า นิ่งหรือปกติ. ที่นี้คำว่า "ธรรม" มันก็น่ารัก เพราะมันแปลว่า ทรงตัวอยู่ได้ ไม่ล้มลุกคลุกคลาน; นี้เรียกว่าพูดกันอย่างภาษาหนังสือ. คำว่า "ศีล" ตัวหนังสือแปลว่าสงบนิ่ง ระเบียบปกติ. คำว่า "ธรรม" มาจากคำว่า ธ-ร ที่แปลว่า ทรง ถือทรงตัวอยู่ได้. แล้วคิดดูซิ จะไม่น่ารักอย่างไร อันหนึ่ง นิ่ง สงบ ปกติ, แล้วอันหนึ่งว่า ทรงตัวอยู่ได้, รวม



ถ้าจะให้ธรรมชาติของใจ ก็คือระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่

๓๕๕

กันเป็น ศีลธรรม - ความทรงตัวอยู่ได้ ด้วยความสงบเย็น เป็นปกติ นั่นแหละคือศีลธรรม.

เดี๋ยวนี้ ไม่รู้จัก; ไปรู้จักสิ่งที่โยกโคลง หวั่นไหว โลกโตน ไปตามอำนาจของกิเลส. สะสมเงินไว้ทั้งปี เพื่อใช้เป็นเหยื่อของกิเลส ในการไปเที่ยวกินเที่ยวเล่น ไล่สุกเที่ยวขี้; แล้วก็จะเติมสิ่งที่เรียกว่าการมรดก ลงไปในชีวิตนั้น ให้มันมาก ให้มันล้น. แม้ว่าเป็นผู้ที่มีภรรยาสามี มีคู่ครองแล้ว ก็ยังต้องการให้มันเพิ่มไปกว่านั้น; ศีลธรรมก็ไม่มี, ความปกติก็ไม่มี, ความทรงตัวอยู่ได้ มันก็ไม่มีก็อมมันล้น มันล้นไปในทางความทุกข์ ความต่ำทราม ความเหลวไหลอะไรต่างๆ ไม่ทรงตัวอยู่ได้ ในความปกติที่น่ารัก น่าพอใจ.

.....

### เพราะโลกขาดศีลธรรม จึงต้องเด่นวิถีปรับปรุง.

นี่คือสิ่งที่จะต้องปรารภกัน ในเวลานี้ ในโลกนี้ ว่า ศีลธรรมกำลังไม่มีอยู่ในโลก เพื่อจะควบคุมโลก ให้นำคนมาอยู่. ถ้าเราจะให้ธรรมชาติของใจจริง ก็ต้องปรับปรุงเรื่องศีลธรรมนี้กันเสียให้ดี จึงกำหนดหัวข้อในวันนี้ว่า จะพูดกันถึง การปรับปรุงศีลธรรม.

อาตมาก็ไม่ใช่ว่ามีความรู้สติปัญญา ไปเสียหมดทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ว่ามีบ้าง เพราะว่าเอาใจใส่เรื่องนี้มาเป็นสิบ ๆ ปีแล้ว เคยศึกษาเคยนึกมาเป็นสิบ ๆ ปีแล้ว และเคยสังเกตสิ่งต่างๆ มา เป็นสิบ ๆ ปีแล้ว. ฉะนั้นสิ่งใดที่จะพูด มันก็หมายความว่า พูดจาก

ที่เคยสังเกต คิดนึก ศึกษา มา เหล่านั้น จึงอยากจะเสนอว่า วิธีการปรับปรุง ศีลธรรมนี้ มีอย่างไรบ้าง ?

### ข้อหนึ่ง ข้อแรกที่สุด ก็คือ ต้องยอมถอยหลังเข้าคลอง.

ฟังดูแล้วมักจะมีใครคัดค้าน หรือไม่ชอบ ในการที่จะชวนให้ “ถอยหลังเข้าคลอง” มันก็ต้องคิดดูเหมือนกันว่า เรือลำนี้มีมันน้ำ จนวิ่งเป็นขอบคลอง จะตกลงไปในแหวนแล้ว, หรือซีรคอนกรีตเป็นขอบถนน จะพลัดตกลงไปในแหวนแล้ว จะต้องทำอย่างไร; ถ้าไม่ให้ถอยหลัง ให้มันเข้ารูปเต็ม เข้าคลองเต็ม.

เดี๋ยวนี้ มนุษย์ในโลก กำลังเป็น ขอบคลองของธรรมะ ของศีลธรรม ของศาสนา กำลังจะตกลงไปในแหวนแล้ว; ฉะนั้นทางที่ดีที่สุด มันต้องยอมถอยหลัง ให้มันเข้าคลอง ให้ตั้งคลองกันเสียใหม่ข้อที่หนึ่ง, เลิกเป็นคลองกันเสีย; ฉะนั้น เราจะต้องพิสูจน์กัน จนให้เห็นว่า เดียวนี้เรากำลังออกนอกคลอง.

นอกคลองของพระธรรม นี้ อย่างหนึ่ง แล้ว นอกคลองของธรรมชาติ นี้ก็อย่างหนึ่ง. *นอกคลองของพระธรรม* คือนอกคลองของศีลธรรม ที่ท่านได้บัญญัติไว้ดี แ่่งตั้งไว้ดี จนบุคคล คือมนุษย์ทั้งหลายนี้ อยู่กันเป็นผาสก ก่อแ่ก่ยุค ที่จะไปป่าไปหลงในเรื่องวัตถุนั้น; เขาอยู่ในคลองของพระธรรม, เดียวนี้เรามันเป็นคลอง ออกไปหาเหยื่อทางวัตถุ จนยังเหลือแ่ก่จะบ่กหัวลงไปในแหวนข้างคลอง.

ที่นี้ อีกคลอง ที่ว่า *คลองของธรรมชาติ* นี้ไม่ต้องเกี่ยวกับธรรมะ หรือ ศาสนา *เกี่ยวกับธรรมชาติ* แ่ก่ๆ. เราก็กำลังทำเป็นขอบเขต ที่ควรระวังกระทำ

ตามหลักของธรรมชาติ, หรือตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ. หรือรูกฎ้าธรรมชาติ มากเกินไปแล้ว จนกลายเป็นทำลายธรรมชาติอยู่ทุกวี่ทุกวัน. เอาธรรมชาติขึ้นมาดอง มากทำลายเสียทุกวี่ทุกวัน. อย่างไม่มีเหตุผล. ไม่มีความหมายอะไรนี้ มันเกินคลอง ทั้ง ของพระธรรม และของธรรมชาติ.

คล้ายๆที่ว่า ทำผิดมาเรื่อยๆ ในข้อที่ว่า ไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม? ไม่มีการสอนในโรงเรียน หรือในมหาวิทยาลัย ให้รู้ว่า มันเกิดมาทำไม; ก็เลยไม่รู้ว่าจะ แนวทาง แนวคลอง ที่มันจะต้องเดินไปนั้นเป็นอย่างไร ก็เลยเป็นคลอง ออกนอกคลอง, ก็เลยเป็นเรื่องหลบตาทำไป แต่ในทางที่จะให้ถูกใจกิเลส รับใช้ รับอาสากิเลส รับจ้างกิเลส. แล้วก็เรื่องกามารมณ์เป็นส่วนใหญ่, เรื่องโลภะ เรื่องราคะนี่เป็นส่วนใหญ่.

ที่นี้ เมื่อมีราคะ โลภะแล้ว ก็ไม่ต้องพูดละ เรื่องโกรธะ หรือ โทสะนั้น มันเมาเอง; เพราะว่าความโกรธ ความประทุษร้ายนี้ มันมาจากการที่ไม่ได้ ตามความต้องการของโลภะ หรือราคะ. ถ้าคนเราไม่มีความต้องการในทางราคะ โลภะแล้ว ความโกรธมีไม่ได้ ไม่อาจจะเกิดได้ตามลำพัง; มันต้องมีปัญหาที่ความต้องการก่อน แล้วไม่ได้ตามต้องการ จึงเกิดความโกรธขึ้นมา. ฉะนั้นทีเดียวมีโลภะ ราคะ มาก มันก็ต้องมีโทสะ โกรธะมาก ก็ส่งเสริมให้มันมากกว่าอยู่แต่สองอย่างนี้. อันนี้ก็เป็นโมหะ อยู่ในตัว การกระทำทั้งหลาย มันจึงเป็นไปในเรื่องของกิเลส.

ทำบุญเอาหน้า โดยที่ไม่รู้จักว่า บุญจริง ๆ นั้นเป็นอย่างไร? คนสมัยก่อนเขาไม่ได้ทำบุญเอาหน้า, ปู่ย่าตาทวดของเราเห็น ท่านไม่ได้โยกทำบุญเอาหน้า. เคียงนี้จะทำบุญอะไรสักนิด ต้องไปหาทางที่จะให้ได้หน้า ที่จะเอาหน้า

ที่จะต้องไปทำอย่างนั้นอย่างนี้ กับคนนั้นคนนี้. อย่าต้องออกชื่อเลย มันบัวบกวะ; เพียงแต่จะชี้ให้เห็นว่า เมื่อเขายังอยู่ในศีลธรรม เขาไม่มีคนที่ทำบุญเพื่อเอาหน้า. ที่นี้พอศีลธรรมเสื่อมไป ต้องการกิเลส ต้องการจะบูชากิเลส มันก็ต้องเกิดการทำบุญ ที่เอาหน้าขึ้นมา ก็เกิดการสับสนไขว้กันไปหมด.

ที่นี้ เด็ก ๆ กำลังปั้นโคลง ก็ ไม่มีใครแก่เด็ก ๆ ให้อยู่หลังเจ้าคลอง. เด็กที่หูตาคี ๆ ไม่พิการนี้ ไม่มีใครถือว่า น่าสงสาร; ไม่สนใจเด็กบอด ไม้ หนวก ว่าน่าสงสาร. แล้วใครไปช่วยเหลือนเด็กพิการ บอด ไม้ หนวก แล้วก็มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีอะไรขึ้นมา; เด็กที่หูตาคี ๆ นี้ ก็เลยไม่ต้องสนใจกัน มันก็เป็นคลองกันใหญ่. แล้วอันตรายมันอยู่ที่ศีลธรรมทานี้ ที่ไม่ได้หนวก บอด อะไรข้าง ๆ นี้ก็เรียกว่าทำบุญเอาหน้าก็ได้.

ไปสงเคราะห์เด็ก ๆ เหล่านี้ ก็มาอวดกันใหญ่ ว่าได้ทำบุญพิเศษแล้ว แค่ว่าปล่อยให้เด็ก ๆ ตกเหว ตกนรกนี้ ไม่ยอมรับเอาว่ามันเป็นบาป หรือไม่ยอมรับเอาว่าเป็นความผิดพลาดของคนที่เหลือ ที่จะทำบุญเอาหน้า, นี้ ต้องถอยหลังเข้าคลอง ต้องย้อนกลับไปหาสมัย ย่า ตายาย ที่ทำบุญด้วยจิตใจที่เป็นกุศล โดยแท้ อย่าก้าวหน้าไปตามอำนาจของกิเลส.

สมัยก่อน ไม่มีสนามม้า ไม่มีสวนลุมพินีแบบนี้, แบบส่งเสริมกิเลสเนี่ย มันเพิ่งมี ไกร ๆ ก็เห็น; นือวาทที่มันเริ่มปั้นโคลง. ถ้าวจะถอยหลังเข้าคลอง ก็ยุบสนามม้า ยุบสวนลุม ๆ แบบนั้น ยุบสนามกีฬา ชนิดที่เด็ก ๆ เอาไฟเผา เพราะมันไกรทรขึ้นมาบ่อย ๆ เหล่านี้เป็นต้น; นี้ให้ยุบเสีย. นี้คือ ถอยหลังเข้าคลอง คือ ไปหารากฐานที่มีศีลธรรม หรืออะไร.

ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ก็ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่

๕๐๓

ระบุที่กรุงเทพฯ ก่อน ว่า สนามม้า กับสวนลุมฯ ที่อยู่ต่อกันนั้น ยิบเล็ก  
สกปรกอย่างน่าเสียดาย เขามักทำเป็น สถานที่พักผ่อนตากอากาศ ก็ยังดี **จัดพุทธบรมมณฑล**  
**น้อยๆ** ขึ้นที่นั่น **ฟังเทศน์ ฟังธรรม สันทนาธรรม** คำดังกล่าวรวมกันฟังเทศน์ที่พุทธ  
มณฑลนั้น. **อย่างนี้จะเรียกว่า ถอยหลังเข้าคลอง ดีไหม?** กับที่ว่า จะแข่งม้า  
กันไปอีก มีอบายมุขทุกอย่างทุกประการต่อกันไปอีก ที่สนามม้าหรือสวนลุมฯ ที่เขา  
เรียกว่าก้าวหน้า.

นี่อาตมาพูดว่า ถอยหลังเข้าคลองดีกว่า มันเป็นคลองมากหนักแล้ว รู้จัก  
คำว่า “ถอยหลังเข้าคลอง” กันให้ถูกต้อง; คือว่าคลองของศีลธรรมนี้ เขามี  
กันหมดแล้ว เป็นคลอง ออกนอกคลอง กระจัดกระจายกันไปหมดแล้ว ต้องถอยหลัง  
เข้าคลอง.

เดี๋ยวนี้มันเป็นการออกนอกคลอง, เป็นการที่แหวกแนวของศีลธรรม,  
ทำลายแนวของศีลธรรม ทางแก้มันก็ต้องเป็นเรื่องที่ตรงกันข้าม. ถ้าไม่  
ยอมถอยหลังเข้าคลอง อย่างแบบที่วานี้แล้ว จะมีความวินาศภัยๆ ขึ้นไป. แม้ว่าเรา  
จะจัดการกินอยู่ให้ดีที่สุด ให้เหมือนกับพวกเทวดา มันก็ยังฉิบหายอยู่นั้นแหละ;  
เพราะว่ามัน ไม่มีศีลธรรม. จะจัดการศึกษาวิชาให้ก้าวหน้าเกินฝรั่ง มันก็ยังฉิบหาย  
อยู่นั้น; เพราะไม่มีศีลธรรม. จะจัดอะไรต่างๆ การพัฒนา การอาสาสมัคร  
การเศรษฐกิจอะไร มันก็ยังฉิบหายเร็วเข้า; เพราะว่ามันไม่มีศีลธรรม, โดยเฉพาะ  
อย่างยิ่ง สื่อมวลชนนี้ จะมีสถานีวิทยุ จะมีการพิมพ์โฆษณา มีการสื่อสารทวเทียม  
ก็รั้อยก็พันทวงก็เถอะ มันจะยิ่งฉิบหายเร็วเข้า เพราะสื่อสารกันแต่เรื่องไม่มีศีลธรรม  
ฉะนั้นถอยหลังเข้าคลองยังดีกว่า.

การประดิษฐ์ต่างๆ ที่ว่าสติปัญญาเหมือนกับประติษฐานมนุษย์ได้ เช่น ไร่คอมพิวเตอร์แทนสมองคนอย่างนี้ มันก็นำมาซึ่งความวินาศ; เพราะมันไม่ได้ใช้เพื่อศีลธรรม. แม้ว่าจะมีวัด มีโบสถ์วิหารมากขึ้น มันก็ไม่แก้ปัญหานี้ได้ ถ้าไม่มีศีลธรรม จะมันกันแคว่ดให้มาก; แล้วคนไม่มีศีลธรรม. นี้จะแก้ปัญหอะไรได้. นี่ที่เรียกว่าการกุศลก็เหมือนกัน ถ้าไม่เป็นไปเพื่อศีลธรรมแล้ว มันก็เป็นการทำบุญเอาหน้าอยู่นั่นเอง.

เดี๋ยวนี้มีการลูกเสือ สังคมสงเคราะห์ อาสาสมัครต่างๆ ถ้าไม่เป็นไปเพื่อศีลธรรมแล้ว ยิ่งทำก็เหมือนกับยิ่งลงไปในเหว, หรือว่าหล่นตกลงไปในเหวมากกว่า. ฉะนั้นจะถูก หรือไม่ถูก. ให้อุทกกันอยู่ที่ว่า มีศีลธรรม หรือ ไม่มีศีลธรรม. กิจกรรมลูกเสือก็ดี อนุชาก็คือดี สังคมสงเคราะห์ทั้งหลายก็ดี มันพิสูจน์ความมีศีลธรรมแล้วก็ใช้ได้; แต่ถ้ามันเป็นไปอย่างละเมอ หรือเห่อตามๆ พวกฝรั่งแล้วก็ไม่มีการที่จะไม่มีความสงบสุข. หรือว่าเราจะทำประเทศให้อุคสมบูรณไป ด้วยวัตถุประสงค์ทั้งหลาย; แต่ถ้ามนุษย์ หรือคนไม่มีศีลธรรม แล้วก็ไม่มีความอะไร.

ศิลปินทั้งหลายนี้เจริญ เพื่อศีลธรรมหรือเปล่า? สังเกตดู เห็นว่า ศิลปินนิยมกันเดี๋ยวนี้ ไม่เป็นไปเพื่อศีลธรรม; เป็นไปเพื่อให้ไม่เข้าใจศีลธรรม, ไม่เข้าใจแม้แต่ศิลปินนั่นเองว่า ศิลปินเขามัววิ่งคนเข้าไปหาศีลธรรมโดยไม่รู้ตัว; อย่างนี้จะเรียกว่า เป็นศิลปินสำหรับมนุษย์. เดี่ยวนี้เขามัวศิลปินคนไปหาอะไร ไปหาความไม่รู้ว่าจะอะไร หรือความเพ้อเจ้อไปทางไหน ก็ไม่มีใครรู้; จะให้คำว่า ความงาม ความสวย ความอะไรต่างๆ มันก็ยิ่งขึ้นไป ในทางที่จะเป็นโมหะ ไม่เกิดศีลธรรม ไม่ส่งเสริมศีลธรรม. คนศรีก็ถาม เพลงก็ถาม วิจิตรกรรม กิจกรรมต่างๆ ก็ดีนี้ ถ้ามันไม่ส่งเสริมศีลธรรม แล้วก็ถือว่ามันเป็นเรื่องที่ทำลายมนุษย์โดยอ้อม.

ถ้าจะให้ธรรมชาติของเราก็ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่

การแพทย์ การอะไรก็เถอะ ถ้าว่ามันไม่เป็นไปเพื่อศีลธรรมได้แล้ว มันก็ป่วยการ, ช่วยชีวิตคนไว้ ตำหรับเป็นอันธพาลมากขึ้น. นี่ก็เวียนหมองจะเสียใจ ผู้ที่เป็นหมอนี่ ช่วยชีวิตคน บางทีก็รับจ้าง ช่วยเขาเอาเงิน ก็จะถูกกลายเป็นว่าช่วยให้คนมีมากเกินไปในโลก แล้วมีอันธพาลมากขึ้น. แต่ถ้าช่วยให้คนมีศีลธรรมเท่านั้นแหละ มันก็มีผล มีผลอย่างที่น่าชื่นใจ.

ที่พูดนั้นก็แปลว่า มีใจความนึกทีเดียวว่า ถ้าชาติศีลธรรมเสียแล้ว เป็นอันไม่มีสันติภาพ แล้วจะเดือดร้อนยิ่งกว่าเดิม; ยิ่งเจริญยิ่งเดือดร้อน ยิ่งก้าวหน้ายิ่งเดือดร้อน, ยิ่งพัฒนายิ่งเดือดร้อน, ยิ่งอะไรก็ตามใจ ที่เขาเรียกว่าก้าวหน้า เจริญ ยิ่งเดือดร้อน ถ้าไม่มีศีลธรรมเพียงอย่างเดียว. ฉะนั้นขอให้มองกันใหม่เถิด แล้วท่านก็จะเห็นด้วยทันทีว่า การถอยหลังเข้าคลองนี้ถูกต้องแน่ คือถอยจากความผิดมาหาความถูก.

นี้เรียกว่าข้อที่หนึ่ง อตมาให้ความเห็นว่า เราต้องถอยหลังเข้าคลอง; เพราะว่ายืนคลองกัน จนจะตกเหวตายอยู่แล้ว ลงคลองกันเสียใหม่ จะได้ไปโดยสะดวกสบาย ถูกต้อง ราบรื่น.

.....

**หัวข้อที่สองการปรับปรุงศีลธรรมนั้น ต้องปรับปรุงในทางที่  
ต้องไม่หลงอรยธรรมวัตถุนิยม.**

เดี๋ยวนี้ศีลธรรมแม้จะมีกันอยู่บ้าง ก็เป็นเรื่องหลงใหลในวัตถุนิยม ก็คือคึกขี้เรื่อง ทางวัตถุ มัน ก้าวหน้า ก็ด้วยความประสงค์มุ่งหมายอะไร? มันเพื่อจะส่ง

เสรีมิเกลส; แล้วมิเกลสข้อแรก ก็คือเรื่อง กามารมณ์เป็นส่วนใหญ่. ก้าวหน้า ส่วนอื่นนั้น ในที่สุดก็มองไปยังกามารมณ์; ที่เราจะกินก็อยู่ที่ มีอะไรมาก ๆ ยิ่งขึ้นไป ในที่สุดก็นรวมจุดอยู่ที่ความหมายของกามารมณ์. ฉะนั้น การปรับปรุง ศีลธรรมนั้น ต้องปรับปรุงไปในทางที่ อย่าให้มีการหลงไปในทางวัตถุนิยม.

อย่าไปหลง civilization อย่างประเภทวัตถุนิยม คือเห็นแก่เนื้อหนัง เป็น ส่วนใหญ่. แม้ว่าเราจะจัดทางวัตถุที่ จัดสังคมสงเคราะห์ อะไรให้ดี จนไม่มีใครเจ็บ ไม่มีใครไข้ ไม่มีใครยากจน มีแต่คนเฉลิวจลตแล้ว; โลกนี้ก็ยังมี อัมพาตอยู่นั้นแหละ ถ้าชาติศีลธรรมเพียงอย่างเดียว เพราะว่าไร้แสงสว่าง ทางวิญญาณ ที่ให้รู้ว่า เกิดมาทำไม?

ทรงนี้จะ ต้องรู้จักแยกกันให้ดี และก้าวจิตใจที่กล้าหาญ และเป็นธรรม ว่ายิ่งสบายมาก ยิ่งเฉลิวจลตมาก ยิ่งได้ยิ่งใจมากนั้นแหละ มันจะเป็นไปในทางมี ศีลธรรม, หรือว่า มันจะเป็นไปในทางเหยียบย่ำศีลธรรม มองข้ามศีลธรรม. คุณให้ที ๆ คุณก็แล้วมาแต่หลังว่า มันเป็นอย่างไร? ความเจริญทางวัตถุก้าวหน้าไป เท่าไร ศีลธรรมก็เห็นหายไปเท่านั้น. ชาติศีลธรรมแล้วมันก็เป็นโลกอัมพาต ที่ยิ่งกว่าความเป็นอัมพาตที่แล้ว ๆ มา เพราะว่าเดี๋ยวนี้ มันเจริญด้วยวัตถุ.

อย่างที่ว่าใจมันยังต้องเดินเท้าอยู่นี้ กับใจที่มีรถยนต์ใช้; นี้ลอง คิดดูว่า ใจไหนมันจะเป็นอันตรายมากกว่ากัน? ความเจริญไปตามตัวพั่งของความเจริญ ปราศจากการควบคุมของศีลธรรมนั้น มันเป็นอันตรายแก่มนุษย์ อย่างยิ่ง. เป็นอันตรายแก่ศีลธรรมด้วย มันทำลายสันติภาพหมด เพราะฉะนั้นการ ปรับปรุงทางศีลธรรม ขอให้มันหลักอันหนึ่งคอยตัวลงไปว่า อย่าให้ตกไปเป็นทาส ของวัตถุนิยม.



ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ก็ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่

(๑๐๑)

ข้อที่สองนี้ว่า ต้องไม่หลงอารยธรรมของวัตถุนิยม จนไปบูชา  
วัตถุนิยม. เคียงข้างทางวัตถุนิยม ว่าไปโลกพระจันทร์ ก็ได้, ไปโลกไหน ก็ได้,  
ภายในไม่นานนี้เขาจะไปได้ทุกโลก ไปโลกไหนก็ได้; แต่มนุษย์ก็ไม่ดีขึ้น ในทาง  
ศีลธรรม. ก็ลองเปรียบเทียบกันดู ก่อนไปโลกพระจันทร์ กับไปโลกพระจันทร์แล้วนี้  
ศีลธรรมดีขึ้นหรือเลวลง? ความมักใหญ่ใฝ่สูง ความแสวงหาโอกาส เครื่องมือ  
อำนาจ ที่จะข่มขู่ผู้อื่น มันเจริญขึ้นตามความเจริญแบบนี้. ฉะนั้นอย่าไปหลง  
อารยธรรมวัตถุ อย่างบูชาอารยธรรมวัตถุ จึงจะมีศีลธรรม.

....

ที่นี้ ข้อที่สาม ต้องมีศาสนาหรือศีลธรรม ในฐานะเป็นคู่กัน  
กับชีวิต.

ถ้าชีวิตเป็นสิ่งที่มีคู่ สิ่งที่เราเรียกว่าคู่นี้ต้องคือศีลธรรม. อย่าไป  
เข้าใจว่า ทรัพย์สินสมบัติ เงินทอง เกียรติยศ ชื่อเสียง อำนาจวาสนาอะไรนี้ เป็นคู่กับ  
ชีวิต เป็นคู่ของชีวิต. เป็นคู่ชีวิต คู่ชีวิตไม่ใช่ผิวเมีย. คู่ชีวิตต้องเป็นศีลธรรม  
ต้องมีศีลธรรม หรือศาสนา หรือพระธรรม เป็นคู่ชีวิต. ที่ว่ามีผิวเมียเป็นคู่ชีวิตนั้น  
มันเรื่องวัตถุเรื่องร่างกาย เรื่องเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง; ทำได้เพียงเท่านี้ โลกยังไม่มี  
สันติภาพ แม้ตัวบุคคลนั้นก็ยังไม่มีความสุข ไร้สันติสุข.

นี่อย่าว่าอาตมาพูดเลยขอบเขตนอกเรื่อง หรือว่ากระทบกระเทือนอะไร.  
เมื่อมีผิวเมียเป็นคู่ชีวิตนี้ อย่างดีที่สุด มันก็มีความสะดวกสบาย ในเรื่องทาง  
ร่างกาย ทางวัตถุ; แต่เราอันด้วยกิเลสอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปอีก. ยิ่งกว่า

คู่ผัวเมียที่ไม่ถูกต้องแล้วอีกด้วยซ้ำไป. ยิ่งได้ข้อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีความรัก ความยึดถือ ความห่วงแทน ความอะไรเหนียวแน่น ยิ่งขึ้นไปอีก; มันเป็นความทุกข์อย่างลึกซึ้งมากขึ้นไปอีก; เรียกว่าตีมากก็รักมากอย่างนี้. อย่าเข้าใจว่า มันไม่ทำอันตราย มันก็ทำอันตรายส่วนลึก ฉะนั้นคู่ชีวิตนี้ มันไม่ใช่เรื่องคู่ผัวตัวเมีย, หรือทรัพย์สินสมบัติ เงินทอง ข้าวของ.

คู่ชีวิตแท้ ๆ ก็คือธรรมะ ที่จะทำให้ชีวิตเยือกเย็นเป็นสุข ตามความหมายของคำว่า ศีลธรรม. *ศี-ละ* แปลว่าหยุด ปกติ *นัง* เจียม สงบ, *ธรรม* แปลว่า ทรงตัวอยู่ได้; นั่นแหละคือคู่ชีวิต ให้ชีวิตนั้นมีเย็น แล้วมันทรงอยู่ได้ มันไม่ล้มลุกคลุกคลานไป. ถ้าพูดให้ชัดหน่อยก็ว่า คู่ชีวิตในทางฝ่ายนามธรรมคือศีลธรรม คู่ชีวิตทางฝ่ายร่างกาย ก็คือคู่ผัวตัวเมียที่ดีที่สุดในทำนองนี้ก็ได้เหมือนกัน; แต่เดี๋ยวก็ต้องระวังให้ดี ถ้าไปยึดมันมากจะมีความทุกข์มาก.

นี่ไม่ใช่ว่า เราจะมองข้ามสิ่งที่เรียกว่าวัตถุ ศีลธรรมไม่มองข้าม สิ่งทีเรียกว่าวัตถุต้องการความพอดี ในฝ่ายวัตถุ เพียงเพื่อความสะดวกสบาย เงินก็ยอมรับว่ามีประโยชน์ ไม่ใช่เน้นรั้งเกียจอะไร; ทางธรรม ทางศาสนา ก็จะยอมรับว่าเงินมีประโยชน์ ไม่ใช่เน้นรั้งเกียจอะไร. ถ้าว่าไม่มีประโยชน์เน้นรั้งเกียจ คนนั้นว่าเขาเองบ้าง ๆ บอ ๆ พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้ว่า มันอยู่ที่คนต่างหาก ที่จะไปใช้เงินนั้นอย่างไร, เกียวข้องกับเงินอย่างไร, มันจึงจะกลายเป็นอันตราย หรือของน่ารั้งเกียจขึ้นมา, เพราะฉะนั้นเงินนี้มันจะเป็นอะไรก็ได้ ให้ความสะดวกสบายก็ได้ และทำให้คนเป็นอันธพาลเพราะเงินนั้นก็ได้อีก, เป็นโรคต้นประสาทก็เพราะเงิน เป็นบ้าก็เพราะเงิน ทยายไปก็เพราะเงินนี่. แล้วจะว่าเงินมันดี หรือชั่วโดยส่วนเดียว มันไม่ถูก มันแล้วแต่ว่าคนมีศีลธรรมหรือไม่. ถ้าคนมีศีลธรรม เงินนั้นไม่เป็นอันตรายอะไร; แต่พอคนไม่มีศีลธรรม เงินนั้นก็เป็นอันตราย นั้นมันจริงแน่.

ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลก ก็ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่ ๔๐๕

ฉะนั้นเราจะต้องมีธรรมเป็นคู่ชีวิต ไม่ใช่มีเงินเป็นต้น เป็นคู่ชีวิต ; ถ้าเรามีเงินมาก เราต้องมีธรรม มีธรรมะสำหรับควบคุมเงินนั้น อย่าให้เป็นอันตราย ; หรือว่า แม้ไรพจนเงิน ก็ต้องมีธรรมะมาควบคุม. อย่าให้การหาเงินนั้นเกิดเป็น ความทุกข์ขึ้นมา เกียวทนไม่ได้ก็เป็นอันพลาด. ฉะนั้นตั้งแต่การคิดนึก การ แสวงหา การได้มา การยึดครองไว้ การบริโภคใช้สอยต่างๆ นี้ ต้องประกอบไปด้วยธรรม ด้วยศีลธรรม ; มันจึงรอดอยู่ได้ คือไม่เป็นอันพลาด, รอดอยู่ ได้ ไม่เป็นโรคเส้นประสาท, แล้วรอดอยู่ได้ ไม่เป็นบ้า รอดอยู่ได้ ไม่ต้องตาย, รอดอยู่ได้ เพราะศีลธรรมคุ้มครอง. ถ้าหลงให้ปล่อยไป ตามอำนาจเงินอย่างเดียวแล้ว ต้องเป็นบ้า ต้องกาย เพราะมันวิ่งไปแต่ในทางที่นอนไม่หลับ.

นี่เรียกว่า ต้องมีธรรมะนั้นคู่กันกับชีวิต แล้วชีวิตนี้จะแยกยื่น ตามความหมายของคำว่าศีลธรรม. แต่คำว่า "มีธรรมะเป็นคู่ชีวิต" นี้ ท่านมีหลัก เกณฑ์ของท่านตายตัวอยู่แล้ว. อย่าไปหลบลี้หลบลี้ตา กระโจนกระทุบเอา อย่างที่ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร, ถ้ามีธรรมะจริงมันก็ต้องพอเหมาะพอดี คือว่าไม่เป็น อะไรมากเกินไป ก็เรียกว่า มีวิชาปฏิบัติพา.

อย่างเราจะมีเสียใจ มีกางเกงใส่นี้ มันก็ต้องขนาดพอดีกับเรา จะมีเก้าอี้ มีโต๊ะใช้ มันต้องขนาดพอดีกับเรา เก๊กตัวเล็กๆ โต๊ะสูงตั้งว่า มันจะเขียน ได้อย่างไร ; นี้ว่าขนาดมันไม่พอดีกัน. เกี้ยวนี้คนเป็นบ้ากันมาก เพราะว่าไม่มีธรรมะที่พอดี ; แล้ว ไม่มีธรรมะที่พอดี ก็คือไม่มีธรรมะ. อย่างทำบุญเอาหน้านั้น ไม่มีธรรมะ ขนาดไม่พอดีกัน, ไม่ทำบุญเสียเลย มันก็ขาดไป มันก็ไม่มีธรรมะ มันก็ไม่มี ความพอดีเหมือนกัน มันมากเกินไป หรือมันน้อยไป อย่างนี้ก็เรียกว่าไม่พอดี.

นี่เราจะคงให้รู้ว่า แม้จะเอาธรรมเป็นคู่ชีวิต ก็ต้องเป็นคู่ที่ถูกฝา ถูกตัว คือพอเหมาะพอดี เหมือนกัน. อยู่อย่างชาวบ้าน ทำอย่างพระ, อยู่อย่างพระ ทำอย่างชาวบ้าน. นี่ก็เป็นตัวอย่างของการที่มันไม่พอเหมาะพอดี ไม่ถูกฝาไม่ถูกตัว. เหมือนเอาร่างงูสูงทั้งตัว ให้ได้กัศับเดียวใส่ มันก็ผิด ก็มัน เป็นอันตราย จะให้ล้มลง หรือมันจะพัน หายใจไม่ออกตายเลย. ความพอเหมาะพอดี เป็นใจความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา.

ทีนี้ ในทางที่เฉียบขาดอีกทางหนึ่ง ที่ว่าต้องมีธรรมเป็นคู่ชีวิตนั้น ถ้าปราศจากศีลธรรมแล้ว คนนี้จะเลวร้ายอันตราย ยิ่งไปกว่าสัตว์. เราได้รับอันตรายจากคนไม่มีศีลธรรม ยิ่งกว่าอันตรายที่ได้รับจากสัตว์ เช่น เสือ เช่น ช้าง เช่นงู เช่นอะไรต่างๆ สัตว์ร้ายในโลกทั้งหลายรวมกันแล้ว ทำอันตรายมนุษย์ ก็ไม่เท่ากับที่ว่า มนุษย์ที่ไร้ศีลธรรมนี้ เพียงคนเดียวนี้ ทำอันตรายคนทั้งบ้านทั้งเมือง, ฉะนั้นต้องให้เด็ก ๆ ของเรา หรือ ให้ทุกๆ คนรู้ว่า ไม่มีธรรมะอยู่กับเนื้อกับตัวแล้ว ไม่มีศีลธรรมนั่นเอง ก็จะไม่เลวร้ายยิ่งไปกว่าสัตว์. ฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลาย อย่าได้เผลอเธอในเรื่องนี้.

นี่ข้อที่สามนี้ อาจกล่าวสรุปความว่า ต้องมีศีลธรรม หรือพระธรรมนี้เป็นคู่ชีวิต ในความหมายอย่างนี้ ที่หนึ่งก่อน ชั้นหนึ่งก่อน ที่เห็นๆ กันอยู่ในปัจจุบันนี้.

ทีนี้เพื่อเป็นพยานหลักฐานมากขึ้น ก็ให้ย้อนไปดู เมื่อสักพันปี หนึ่งปี หรือแสนปี ล้านปี มาแล้วก็ได้ ว่าสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนี้ มันเพิ่งเกิดขึ้นมาในโลก แล้วเจริญขึ้นมาได้ เพราะมีการกระทำถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ มันจึงรอดเหลืออยู่; ถ้าผิดธรรมชาติเมื่อไร ชีวิตนั้นจะต้องตายไป. ฉะนั้นหลายแขนงแล้วที่มันได้

ถ้าจะให้ธรรมชาติของใจโลก ก็ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่

๔๑๑

สูญหายไป เพราะมันไม่มีความถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ; นี่ก็คือไม่ถูกต้อง ไม่มีธรรม ไม่ประกอบอยู่ด้วยธรรม; จนกระทั่งมีสัตว์ขึ้นมาในโลก มีคนไม่ขึ้นมา มีสัตว์ขึ้นมา กระทั่งมีคนในยุคแรก ๆ ขึ้นมา ที่เหลืออยู่ได้นี้ เพราะมีการกระทำถูกต้องทั้งนั้น, ถูกต้องทางกฎธรรมชาติบ้าง, ถูกต้องตามศีลธรรมของมนุษย์เองบ้าง.

คนป่าที่เขายังไม่รู้จักนุ่งผ้า ก็ต้องมีศีลธรรมแบบนั้น มีความถูกต้องแบบนั้น จึงรอดอยู่ได้ จนมาถึงสมัยที่รู้จักนุ่งผ้า. ถ้าไม่มีศีลธรรมช่วยเหลือแล้ว คนป่าไม่นุ่งผ้ามันจะตายหมด ไม่มีเหลือมาสำหรับเป็นคนนุ่งผ้าเลย. เกี้ยวนี้นุ่งผ้าแล้ว มันก็ยังต้องมีศีลธรรมที่จะทำต่อไป จนเจริญขึ้นมา จนอยู่กันเป็นผาสุก ไม่ฆ่ากันตายหมดเสียตั้งแต่ครั้งกระโน้น นี่ความถูกต้องอย่างนี้ เรียกว่าศีลธรรมทั้งนั้น.

ขอให้เห็นว่า มันเป็นเรื่องที่คู่กันกับชีวิต ตั้งแต่ว่าชีวิตเริ่มมีขึ้นมาในโลก ตามกฎของธรรมชาติ มีความถูกต้อง เกิดสัตว์เซลล์เดียว เกิดพืชขึ้นมา เกิดคนไม่ขึ้นมา เกิดสัตว์เคี้ยวหญ้าขึ้นมา กระทั่งเกิดมนุษย์ขึ้นมา ตัวมันเคี้ยวได้ รอดมาได้ เพราะมีสิ่งที่เรียกว่าธรรมะนั้น เป็นคู่ชีวิตทั้งนั้น. ฉะนั้นจะขอให้ทุกคนถือว่า ธรรมะเป็นคู่ชีวิต อย่างนี้ ไม่มีสิ่งอื่นเป็นคู่ชีวิต หรือช่วยให้ชีวิต รอดมาได้จนถึงขั้นนี้.

นี่จะปรับปรุงศีลธรรม ก็ต้องมุ่งหมาย ให้มีศีลธรรมเป็นสิ่งที่คู่กันกับชีวิต มีธรรมะมีศาสนา แล้วแต่ละจะเรียก ให้มันมีธรรมะนั้นแหละ เป็นคู่กันกับชีวิต.

... ..

ที่นี้ **ข้อที่สี่** ต่อไป อยากจะให้หัวข้อว่า **ต้องมีการปั้นดวงวิญญาณ** กันเสียใหม่ ให้เข้ารูป.

**ปั้นดวงวิญญาณกันเสียใหม่ให้เข้ารูป** นั้นมันเป็นคำพูดแบบภาษาอุปมา. เราใช้คำว่า “ปั้นดวงวิญญาณ” นี้ก็หมายความว่า ไม่ใช่เอาดินเหนียวมาปั้นหรืออะไรทำนองวัตถุ; แต่ให้มีการจัด การกระทำต่าง ๆ ที่ให้เกิดความถูกต้องในทางวิญญาณ; นี่ปั้นดวงวิญญาณ. เหมือนกับเด็กเล็กๆ เกิดมา เราแวกล้อมเขาให้มีความคิดดี มีความคิดถูกต้อง มีความรู้สึกอะไรถูกต้อง ในทางจิตทางวิญญาณ; เรียกว่าปั้นดวงวิญญาณ ในที่นี้. ต้องการให้ปั้นกันเสียใหม่ ให้มันเข้ารูป; เกียรติมันไม่เข้ารูป เพราะว่าเด็ก ๆ หรือคนเหล่านี้ เราไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าวิญญาณ หรืออะไรนั่นมากนัก ก็ปล่อยไปตามความต้องการในวันหนึ่ง ๆ มันก็เคล็ดเบ็ดเปิงไปได้โน้ตที่สุด.

เมื่อพูดถึง การปั้นดวงวิญญาณ ก็ไม่มีอะไรนอกจากการศึกษา; นี่ได้พูดแล้วพูดอีก ย้ำแล้วย้ำอีก ว่าการศึกษานั้นแหละ คือควรพาไปทุกอย่าง พาโลกนี้ไป; แล้วพาดวงวิญญาณของคน ๆ หนึ่งไป ก็ตามใจ แล้วแต่จะเล็งถึงอะไร; จึงพูดได้ว่า การศึกษามันเป็นเรื่องปั้นดวงจิต บั้นวิญญาณ ของสิ่งที่เรียกว่าคน. เราต้องรู้ว่า เราจะปั้นกันไปในทางไหน.

เดี๋ยวนี้ ยกตัวอย่าง ขออย่าไม่กลัวใครใคร่ทร เช่นว่า กิจการลูกเสือ กิจการอนุศาสนาจารย์ มันเป็นการปั้นวิญญาณที่สูงสุด ถ้าทำได้จริง ถูกต้องจริง. แต่ถ้าทำเพราะเหตุตามกันฝรั่งแล้ว ไม่เป็นการปั้นวิญญาณเลย เพราะไม่มีความรู้ว่าอะไร จากอะไร เพื่ออะไร โดยวิธีใด? หลับตาทำตามๆ กันไป ก็ผิดหลักข้อที่ว่า ทำตามๆ เขา ได้ฟังกันมา ทำตามๆ เขา จนกระทั่ง ก็ทำไป หอสังเกตว่า ให้ได้รับตามรายการที่เขาเขียนให้, อย่างนี้กลายเป็นไม่ปั้นดวงวิญญาณ ไปเสียก็มีนะ.

ระวังให้ถี่ กิจการลูกเสือ กติ อนุภาษาด อะไรก็ดี ที่ว่าประเสริฐ  
วิเศษอยู่แล้วนี้ ผลอนิดเดียว มันก็ไม่บันดงวิญญาน, ทำลายดวงวิญญาน  
ก็ได้; เพราะเรายังเห็นความไร้ไม่ได้ ความไม่มีศีลธรรม โนหม่ถดเาะวชน  
ที่เรียกว่าลูกเสือ หรืออะไรนี้อยู่บ่อยๆ ที่ค่ายลูกเสือก็มี กล้ายันย่นอย่างนี้.

นี่ก็เพราะว่า ทำเห่อๆ ตามๆ กันไป พอให้ครบตามรายการ เขียนไว้ใน  
กระดาษ ไม่เข้าถึงดวงจิตดวงวิญญานแท้แท้จริง คือการไม่เห็นแก่ตัว นั้นเป็นข้อแรก,  
การไม่เห็นแก่ตัว เป็นหัวใจของวิญญานทั้งหลาย แล้วค่างๆ มันจะง่ายหรือจะถี่  
ตามไปได้เอง. เดียวนี้ยังเห็นแก่ตัว, เห็นแก่ตัวโดยไม่รู้สึกตัวชั่วเข้าไป เช่นเคย  
ไปซื้อเหล้ามากินกัน; อย่างนี้ก็เรียกว่า เห็นแก่ตัว โดยไม่รู้สึกตัว อย่างนี้  
มันก็ไม่ได้ผลอะไรเลย.

ตัวอย่างอีกอันหนึ่ง ก็เห็นว่า อย่าไปเบียดห้องสมุด ที่เติมไปด้วยหนังสือ  
ที่มนุษย์ไม่ควรอ่าน. ห้องสมุดแต่ละห้องสมุด ยังเติมไปด้วยหนังสือที่มนุษย์  
ไม่ควรอ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุวชน. หนังสืออย่างนั้นกลับมีมาก เพราะว่าคนซื้อ  
มักจะคิดว่า เขาชอบอ่าน แล้วก็ซื้อแต่หนังสืออย่างนั้น; อย่างนี้เอามา ทำลาย  
ดวงวิญญานของยุวชน หรือของผู้อ่านทั้งหลาย.

มีการพูดอย่างเขลาๆ ว่า ให้อ่านไว้พออย่าให้มันลืมหนังสือ ให้อ่าน  
หนังสือคล่อง. อย่างนี้ไม่อ่านเสียดีกว่า โง่เสียดีกว่า; ถ้าไปอ่านหนังสือที่  
เป็นยาพิษ ไปอ่านหนังสือที่มอมวิญญาน ให้มันเมา เป็นอะไรไปเลย อย่าอ่านดีกว่า,  
ไม่รู้หนังสือก็ยังดีกว่า. ฉะนั้นข้อแก่ตัวเพียงว่า ให้คนมีหนังสืออ่าน ไม่ลืมหนังสือ  
นั้นไม่พอ; เพราะว่าเขาได้ให้ยาพิษเขาไปแล้ว ด้วยการให้อ่านหนังสือที่มนุษย์

ไม่ควรจะอ่าน. นี้ช่วยกัน ไปกันดู ให้พลิกดูทุกเล่ม หนังสือที่มีอยู่ในห้องสมุด ทั้งหลาย ว่าทุกเล่มนี้มีมันทำลายวิญญาณ หรือว่ามีมันฟื้นฟูวิญญาณ มันแยกย่อยวิญญาณ.

เกี่ยวนี้ก็เป็สมยที่เรียกว่าเหอ เหอห้องสมุด นอกจากเหอตามกันฝรั่ง แล้วยังเหอกันเองก็ได้ เหอที่จะมีห้องสมุด ว่าจะช่วยให้อัจฉริยะฉลาด มีเงินก็ซื้อค้หนังสือมาสมุไว้มากมาย. ที่กุฎิอาตมาก็มากมายเหมือนกัน จะใช้ทำพื้นเผาได้ มันมาโดยที่ว่า ไม่ได้ตั้งใจจะซื้อจะหา มันก็มา แล้วส่วนใหญ่ก็ไม่จำเป็นเลย ไม่ต้องมีก็ได้. หนังสือส่วนมากเหล่านั้น ไม่ได้ทำให้มีประโยชน์อะไร แล้วมาถึงเอาเวลาที่จำเป็นประโยชน์ ในการอ่านหนังสือประโยชน์ด้วยซ้ำไป ควรจะเอาไปเผา นี่ยั้งถึงเลยว่าจะเอาไปเผาที่ไหน อย่างไร ?

ที่ว่า บันเดวงวิญญาณกันเสียใหม่นี้ มันมีรายการรายละเอียดมากมายเหลือเกิน พุคก็ไม่ไหวแล้ว นอกจากจะยกตัวอย่างมาให้ฟัง เช่นว่า พิการอบรมดวงวิญญาณเสื่อ อนุภาซาค นี้ก็ทำให้มันจริงลงไปซิ หรือว่าห้องสมุด ก็ให้มันเป็นห้องสมุด ที่เป็นแสงสว่างทางวิญญาณ อย่างนี้เป็นกัน.

ที่นี้ ต่อไปอีก ก็ควรจะจัดเรื่องทางวิญญาณนี้ ถึงขนาดที่ว่า ให้เด็ก ๆ หรือวัยรุ่น อะไรก็ตาม ได้รู้เรื่องปรมัตถ์ตามสมควรที่ควรจะมี. ใช้คำว่า "ปรมัตถ์" บางคนไม่ชอบแล้ว; แล้วอาตมาก็เคยถูกคำถามหลายกระบวนแล้ว โดยนักปราชญ์บางคน. เขาคำอาตมาว่า เขาเรื่องปรมัตถ์ไปสอนชาวบ้าน ให้เสียเวลาชาวบ้าน, ให้รคขวางแก่ความเจริญของประเทศชาติ เขาเรื่องปรมัตถ์ไปสอน. เกี่ยวนี้ ยั้งยืนยันอยู่ว่า ทุกคนตั้งแต่เด็กถึงผู้ใหญ่ คนหนุ่ม คนสาว อะไรก็ตาม



ต้องรู้เรื่องปรมาตม์ ตามสมควรแก่อัธภาพของตนๆ และที่ต้องรู้ร่วมกันหมดก็คือ เรื่องที่จะทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว.

เอาละ, ที่นี้ จะพูดกันว่า เรื่องเล็กๆ เด็กนักเรียนนี่ ต้องรู้เรื่องปรมาตม์. ปรมาตม์ที่สุด ปรมาตม์อย่างยิ่ง ปรมาตม์ที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด ต้องตั้งต้นที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หกอย่างนี้ ซึ่งมันคู่กับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รัชมารมณฺ์ อีกหกอย่าง เป็นหกคู่ มันเลยเป็นสิบสอง เรื่องปรมาตม์จะต้องตั้งต้นที่นี้ แล้วมันอยู่ที่นี้.

เด็กจะต้องเข้าใจเรื่อง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; เมื่อได้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รัชมารมณฺ์ แล้วมันเกิดอะไรขึ้น. มันเกิดกิเลส เช่น ความโลภ หรือราคะอะไรขึ้น. นี่ ต้องมีความรู้พอสมควร. เขาจะสามารถระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือว่ามีสติสัมปชัญญะ รู้สึกตัวทันทั่วทั้งนี้ เมื่อกิเลสมันจะเกิดโดยอาศัยทางตา หู จมูก ลิ้น กาย. ในทางที่จะป้องกันความชั่ว เขาก็ต้องรู้จัก ตา หู จมูก ลิ้น กาย, ในกรรที่จะทำความดี เขาก็ต้องรู้จัก ตา หู จมูก ลิ้น กาย, ที่สูงสุดเขาก็ต้องรู้ตามที่ พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้; ว่านรก มันก็อยู่ที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, สวรรค์มันก็อยู่ที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

เรื่องนี้ได้บรรยายแล้วโดยละเอียด ในการบรรยายชุดที่เรียกว่า "ปรมาตม-สภาวะธรรม". ท่านที่เคยฟังแล้ว ท่านยังคงจำได้ ทำอย่างไร ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จะไม่เป็นนรกขึ้นมา? ทำอย่างไร ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จะเป็นสวรรค์อยู่? เขาต้องมีสติควบคุม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เขาจึงจะละสิ่งที่ควรละได้; เช่น เขาจะละการสูบบุหรี่นี้ เขาคิดบุหรี่ เขาอยากจะละบุหรี่นี้. เขาก็ยังจะต้องรู้เรื่องเกี่ยวกับ ตา หู จมูก ลิ้น กาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องใจ ที่ว่ามันเกิดความคิดขึ้นมาอย่างไร? เป็นเวทนาอย่างไร? เป็นคัตถาอย่างไร?

ที่นี้ คนบางคน หรือว่า นักปราชญ์บางคนว่า มากไปแล้ว ให้เด็ก ๆ เรียน  
ปรมาตม์ นั้นมันมากเกินไปแล้ว. ที่จริงมันไม่มาก สำหรับคำว่า “ปรมาตม์” มันแปลว่า  
มีอรรถอย่างอันยิ่ง คือ มีเนื้อความที่ลึกซึ้งกว่าธรรมดา. เราสอนเด็ก ๆ ว่าให้ทำดี  
อย่างนั้น ๆ. อย่าทำชั่วอย่างนั้นอย่างนี้ มันก็เป็นเรื่องบังคับ ซึ่งมีมากที่จะบังคับ  
กันได้ ตามคองการ หรือว่า ได้เสมอไป. ฉะนั้น ควรจะได้ความรู้บางอย่างที่ลึก  
กว่านั้น ที่ว่าขั้นปรมาตม์นี้ :-

ว่า พอตตาของเราเห็นรูป ก็เกิดการเห็นทางตาขึ้นมา นี้เรียกว่า การสัมผัส  
ทางตา ก็เกิดเวทนา สบายตา หรือไม่สบายตาขึ้นมา อย่างนี้ ก็อย่าไปหลงไหล  
เรื่องสบายหรือไม่สบาย เรื่องสวยเรื่องไม่สวย อย่าให้มันมากนัก; เพราะมันเป็น  
เพียงความรู้สึกที่เพิ่งเกิด, เพราะสิ่งเหล่านี้ไปตามธรรมดา. รู้อย่างนี้แล้ว  
จะได้ไม่หลงไหลในความสวย จะได้ไม่หลงไหลในความไม่สวย หรือจะไม่รักสวยเกินไป  
จะไม่เกลียดสิ่งที่มีมัน ไม่สวย จนเป็นบ้าเป็นหลังไปนี้ จะช่วยให้ดวงวิญญาณของ  
เด็ก ๆ นี้สูงได้มาก. แม้แต่เรื่องที่เขากินตะกอละตะกลามนี้, ถ้าเขารู้เรื่องนี้  
เสียบ้าง เขาก็จะบรรเทาได้ง่ายกว่า ที่จะบีบบังคับด้วยไม้เรียว.

ที่นี้ การที่ให้เด็ก ๆ หรือวัยรุ่น หรือสูงขึ้นไปถึงผู้ใหญ่ รู้เรื่องปรมาตม์  
ตามสมควรแก่อัตภาพยิ่ง ๆ ขึ้นไปนี้ เรียกว่า เป็นการปั้นดวงวิญญาณให้ดีขึ้น  
หรือว่าจะปั้นเสียใหม่ ให้เข้ารูปก็ได้ สำหรับสมัยนี้ ซึ่งมีมันเกินออกนอกคลอง  
เค็มที่แล้ว. ถ้าจะถอยหลังให้เข้าคลอง ก็ต้องปั้นวิญญาณให้มันเสียใหม่ จนบึงกัน  
ความคิดนึก. ภูตีสึกที่ช่วยร้ายทั้งหลายได้; มันจะแก้ไขความซี้มึนของเด็กได้,  
แก้ไขความหลงไหล ความตะกอละตะกลาม ความไม่รู้จักอะไรต่าง ๆ ได้อีกมาก.  
แล้วก็ไม่มีสอน นอกจาก ไม่สอนแล้ว ยังห้ามไม่ให้สอนเสียอีก. นี้ก็เรียกว่า

ไม่ทำความรู้ให้เป็นประโยชน์, คือไม่ใช่ความรู้ของมนุษย์ให้เป็นประโยชน์ แล้วก็ได้เป็นมนุษย์ที่ไม่เป็นมนุษย์ในที่สุด.

ไหน ๆ ก็พูดแล้ว ถึงเรื่องปรมาตม์สำหรับเด็ก ๆ; ก็อยากจะพูดต่อไปอีก ตักนิคหน่อย, ซึ่งมันจะปรมาตม์ยิ่งขึ้นไปอีก ว่า แม่แต่เด็ก ๆ หรือวัยรุ่น หรือผู้ใหญ่ที่ยังไม่ใหญ่มากนี้, จะต้องรู้เรื่องข้อเท็จจริง ที่เกี่ยวกับ ชาติ อันลึกซึ้งนี้ตามสมควร เช่น กามธาตุ รูปธาตุ อรูปธาตุ นิโรธธาตุ, ที่ชาตินี้สูงส่งแล้ว. เรื่องชาติ ความรู้ปรมาตม์เรื่องชาตินี้สูงส่งแค่ไหน.

แม่แต่เด็ก ๆ ก็ ควรจะได้มีความรู้เรื่องนี้ พอสมควรแก่อัตภาพ ว่ากามธาตุนั้น คือความรู้สึกที่เป็นไปในทางกาม คือเรื่องเพศ; เมื่อได้อะไรมาทองตาคู อมุก อัม ภาย ใจ กวนความรู้สึกทางเพศ มันก็ต้องเกิดรู้สึกทางเพศขึ้นมา ก็เรียกว่า กามธาตุได้เกิดขึ้นแล้วในเรา. นี่ต้องรู้ตัว ว่ากามธาตุได้เกิดขึ้นแล้วในเรา. ระวังให้ดี มันจะพาไปลงรก หรือจะพาไปสวรรค์. กามธาตุนั้นได้เกิดขึ้นแล้ว หรือว่าโดยธรรมชาติ ธรรมชาติมันก็ต้องสร้างให้มี.

เช่นธรรมชาติสร้างให้มีอวัยวะ ต่อมเมแลนดี จะสร้างฮอร์โมนขึ้นมาในกายนี้. เมื่อมีมากก็เกิดความรู้สึกทางเพศ นี้เพื่อประโยชน์อะไร นี่ก็เรียกว่า กามธาตุ. ความรู้สึกอันนี้เรียกว่า กามธาตุ แล้วเพื่อประโยชน์อะไร? เพื่อใช้กันในทางไหน? จึงจะไม่มีโทษ หรือจะมีแต่คุณ? พอใช้ผิดมันก็มีแต่โทษ ไม่มีดีคุณเลย.

นี่เรียกว่า กามธาตุ เป็นปรมาตม์ที่ลึกซึ้ง ทิวเด็กไม่เคยได้ยิน; แต่ถ้าเคยได้ยิน ก็จะมีประโยชน์ว่า สิ่งนี้เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง ให้ระวังให้ดี.

ถ้าว่า เราไป สนใจเรื่องรูปธาตุ อรูปธาตุ เสียบ้าง มันก็จะละ  
 ความรู้สึกอันนี้ ได้. *ความรู้สึกทางเพศครบถ้วน* ก็ไปสนใจ ในสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิด  
 ความรู้สึกทางเพศเสียบ้าง มันก็จะควบคุมได้ เช่น *ว่าไปเล่นกีฬาเสีย* หรือ*ว่าจะไป*  
*ทำศิลปะเสีย* อะไรเสียอย่างนี้ มันก็*ควบคุม* หรือ*ว่าบังคับกามธาตุได้ ด้วยรูปธาตุ*  
*หรือด้วยอรูปธาตุ*. ถ้าทำได้เก่งกว่านั้น ก็คือ*นิโรธธาตุ* คือมี*ปัญญา*ระงับอำนาจของ  
 ธาตุทั้งหลายเหล่านี้เสียได้; เป็นเรื่องของนิพพาน แต่ไม่เรียกว่านิพพาน. เป็น  
 เรื่องสูงสุด ที่ว่าเราจะวางับความรู้สึกหลงใหลในสิ่งทั้งปวงเสียได้อย่างไร; นี่ต้อง  
 อาศัยสิ่งที่เรียกว่า นิโรธธาตุ อย่างนี้เป็นต้น.

นี่เรื่องสูงสุดในพระพุทธศาสนานี้ เป็นปรมาตม์อย่างยิ่งด้วย ก็เป็น  
 สิ่งที่ยัง สมควรอยู่นั่นเอง ที่จะให้เด็ก ๆ หรือวัยรุ่นรู้จัก ได้ศึกษาความรู้แบบนี้.  
 แล้วดีกว่าความรู้มากมายมหาศาล ที่เขาเอามาตีเขี่ยให้เด็กเรียน. อย่างว่า *เรียนเพศ*  
*ศึกษา* อย่างเดียวกัน *ผลอนิดเดียวจะเป็นอันตรายเหลือประมาณ*. ถ้าให้*มาเรียน*  
*อย่างนี้เสีย ไม่มีอันตรายเลย* อย่างนี้เป็นต้น. ก็แปลว่า เราไม่ได้จัดการศึกษา  
 ในทางที่จะปั้นดวงวิญญาณของอนุชน ให้ดำเนินไปโดยปลอดภัยนั่นเอง.

จะมี*วิญญาณ*สูงได้ ก็เพราะมี*ความรู้*ถูกต้อง; *เทียบมันเต็มไป*  
*ด้วยความรู้* ชนิดที่ "เห็นกงจักรเป็นดอกบัว". เขาว่าถูกต้อง เพราะว่า จิตใจของเขา  
 มันผิดแล้ว; เช่นว่า พวกโจรพวกอันธพาล เขาก็ต้องถือว่า ที่เขากำหนดมันดีและ  
 ถูกต้อง. การขโมยเขา ข่าเขา อะไรเขานั้น เป็นดีและถูกต้อง; พวกโจรพวก  
 อันธพาล เขาก็ต้องรู้สึกอย่างนั้นแน่นอน อย่างน้อยมันก็ถูกต้องสำหรับเขา. ฉะนั้น  
 คำว่า ถูกต้องนี้ มันต้องให้ชัดเจนไปว่า ถูกต้องของอะไร? ของ*ธรรมะ* หรือของ  
 อธรรม, ของ*สัมมาทิฏฐิ* หรือของ*มิจจาทิฏฐิ* ?

ก็ดูตัวอย่าง ในเรื่องเล็กๆ ที่มีวิญญาณเล่า เขาไม่รู้ เขาก็คิดว่า เรื่อง กามารมณ์นี้เป็นเรื่องสูงสุดของมนุษย์ ใต้อย่างใจ แต่วิธีก็เป็นเรื่อง โชคดีที่สุดของมนุษย์. แต่ถ้าเขาจะรู้ให้มันจริงกว่านั้น มันก็รู้ว่า มันไม่ใช่อย่างนั้น. มันเป็นเรื่องที่ไปตามธรรมชาติอย่างหนึ่ง; ถ้าเราใช้ผิดมันก็อันตราย ใช้ถูกมันก็เป็นคุณ หรือเป็น ประโยชน์.

แต่ถ้ารู้ให้ลึกกว่านั้น ให้รู้ไว้เถอะว่า กามารมณ์นั้นเป็นค่าจ้าง ของผี ปีศาจก็ได้ หรือว่า ของธรรมชาติก็ได้ ให้มนุษย์ต้องทนทำ สิ่งซึ่งตามธรรมชาติ มนุษย์ไม่อยากจะทำ; เช่นการสืบพันธุ์อย่างนี้ มันลำบากยุ่งยาก มนุษย์ไม่อยากจะทำ เขาก็เอา กามารมณ์มาปะหน้าไว้ เป็นค่าจ้าง ให้สัตว์หรือมนุษย์ก็ตามยอมทำ ด้วยความ สนิทใจอย่างนี้. ถ้าวิญญาณมันต่ำ ก็หลงไปในทางหนึ่ง, ถ้าวิญญาณสูง มันก็รู้เท่า ไปในอีกทางหนึ่ง, นี่เป็นตัวอย่าง.

ยังมีความรู้อื่น ๆ ที่สอนกันผิด ๆ ก็ยังมีอีกมาก มีความเป็นอันตรายมาก แล้วก็จะทำให้เข้าใจในสิ่งที่ผิด หรือว่าใช้สิ่งที่ผิดที่ถูกต้องนั้นผิดไปโดยเสีย; อย่าง เรื่อง ประชาธิปไตยนี้ คุณเจตนาอารมณ์ก็ดีอยู่, แต่พอเข้าใจผิด ก็กลายเป็นอันตราย ทำให้คนเป็นบ้า เสรีภาพ บ้าอิสระภาพ, จนประชาธิปไตยนั้น ตามใจตัวเอง ตามใจกิเลสของตัวเอง ไม่ใช่ตามใจกฎเกณฑ์ของความถูกต้อง ที่จะต้องรับรองร่วมกัน ทุกคน อย่างนี้.

เดี๋ยวนี้ที่ประเทศอินเดีย ยังพบคนจำนวนมาก ที่ว่า "เป็นฆอทาน คิดว่าเป็นขโมย". อาตมาก็ไปพบกับตัวเอง คนฆอทานเข็นฟุ้ง ๆ มีเวลาก็นั่งคุยบ้าง อะไรบ้าง มีคนยืนยันว่า เป็นฆอทานดีกว่าเป็นขโมย. ฉะนั้นเขาจึงไม่ไปเป็นขโมย

แล้วก็นำอศักรยี่ห้อว่า เขาจะขโมยได้ง่ายที่สุดกว่าเมืองไทยมาก; เพราะมีของที่หึงไว้ให้ขโมยมาก กระทั่งเราไปเที่ยวนี้ ก็หึงของที่เขาจะขโมย หรือพาวิ่งไปค่อหน้าก็ได้. เรื่องถ้องถ่ายหนัง ถ้องถ่ายรูป ของชาวต่าง ๆ นั้นก็อยู่นั้นแหละ; บางทีตัวไปอยู่นั้น บางทีเขาช่วยถือไปให้, เต็มทุ่งนมั้นไม่พาวิ่งหนีไปเลย. นวัตกรรมธรรมนี้มันลงราคาดีมาก จนคนขอทานเหล่านั้นนี้ยึดเป็นหลักว่า “ขอทานยังดีกว่าเป็นขโมย”. ที่เมืองไทยหาได้ที่ไหนบ้าง ที่กรุงเทพฯ หรือที่นี้ หรือที่ไหน เคยพบใครพูดอย่างนี้บ้าง มันจะไม่มีละมัง.

นี่เรียกว่า วิญญาณเท่าวิญญาณสูง มันมีอะไรต่างกันอยู่อย่างนี้. เกี่ยวนี้เมื่อวิญญาณมันต่ำ มันไปเป็นทาสของความรู้สึกฝ่ายต่ำ เช่นกามารมณ์เป็นต้นแล้ว มันก็มีศ, มีศไปทุกทิศทุกทาง ไม่รู้จักเลือก แม้แต่จะเลือกกว่า ไปเป็นขอทานดีกว่าไปเป็นขโมย.

พวกที่ไปเรียนนอก มีอยู่ส่วนใหญ่ ที่ว่าไปหาความเป็นอิสระเสรีภาพทางกามารมณ์; นี่มันคนยืนยันหลายคนแล้ว แล้ววิญญาณมันเป็นอย่างไร, แล้วไปเข้าชุดเข้าพวกเข้าฝูงแล้ว มันจะเป็นอย่างไร? เป็นเหตุให้ ไม่รู้จักสิ่งทีเรียกว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์; นี่เป็นตัวอย่าง ทีเรียกว่าวิญญาณสูง วิญญาณต่ำมันเป็นอย่างไร?

ถ้าเราจะให้ธรรมะครองโลก ต้องปรับปรุงศีลธรรมกันใหม่ ในข้อที่สี่นี้ว่า บันดวงวิญญาณกันเสียใหม่ ให้มันเข้ารูป.

ถ้าจะให้ธรรมชาติของโลกนี้ ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นกรณีใหญ่

๔๒๑

นี่เวลาทั้งหมดแล้ว แล้วยังเหลืออีกนิดหนึ่ง อยากรู้จะพูดเสียให้จบว่า ข้อที่ทำการศึกษาคือ **ต้องจัด เพื่อศีลธรรมก่อนเพื่อสิ่งใดหมด.** การศึกษาในโลกนี้ ต้องจัดเพื่อศีลธรรมก่อนเพื่อสิ่งใดทั้งหมด.

เดี๋ยวนี้เราจัดการศึกษาเพื่ออะไร? หลายคนที่เคยเกี่ยวข้องกับ เคยรู้เรื่องดี จัดการศึกษาเพื่ออะไร? กระทรวงศึกษาของประเทศไหนในโลกนี้ เขากำลังจัดการศึกษาเพื่ออะไร? มันยังเป็นการศึกษา เพื่อประโยชน์แก่ความเห็นแก่ตัวมากขึ้นทุกที. ไม่มีหลักสูตรการศึกษาไหนที่จัดขึ้น เพื่อประโยชน์แก่การทำลายความเห็นแก่ตัว. จะเห็นสิ่งที่เขามองก่อนสิ่งใดหมด ก็คือเรื่องอาชีพ จริงไหม? กิจดุขี, จะเรียนประถม มัธยม ยุคมอะไร ก็มันไปลงที่อาชีพทั้งนั้น; มีแต่อาชีพสูงหรือต่ำ อาชีพเบา หรืออาชีพหนัก. นี่การศึกษาเดี๋ยวนี้ มันจึงเป็นเพื่ออาชีพก่อน; นี่ตามความรู้สึกของผู้ที่จะไปศึกษา.

นี่ รัฐบาลของประเทศนั้น ๆ ก็จัดการศึกษา เพื่อให้ประเทศนี้ มีกำลัง มีอะไรในการต่อสู้ต่อตัวมัน เช่น จะให้มีกำลังทางเศรษฐกิจ ต้องให้การศึกษาช่วยให้มีอาชีพดี. ให้รักษาดี ก็ศึกษาเพื่อให้คนรู้จักหลงชาติ หรือรักชาติ, หรือว่า การเมืองก็ว่า ประชาธิปไตย หรืออะไรไปก็สุดแท้เถอะ มันก็เพื่อประโยชน์แก่ความต้องการ ที่เป็นไปเพื่อตัวเรา เพื่อของเราอะไรทั้งนั้น.

ไม่มีใครจัดการศึกษาเพื่อศีลธรรมเลย; เพราะมองไม่เห็น หรือมองข้าม ว่าศีลธรรมนั้นแหละคือรากฐานของสันติภาพในโลก. เพราะว่าแม้จะเจริญด้วยเศรษฐกิจ ด้วยทหาร ด้วยปัจจัยอะไรต่างๆ มีการเมือง มีอะไรก็หมด ก็ไม่เห็นทำให้โลกนี้มีสันติภาพได้ แม้ประเทศนั้น ก็ไม่มีสันติภาพได้. ระหว่างชาติคือในโลกนี้ ก็ยังจ้องที่จะทำลายล้างกัน ยิ่งกว่าแต่ก่อนเสียอีก.

ในประเทศหนึ่งๆ ก็ยังมีแบ่งกลุ่ม แล้วก็ต่างคนต่างกอบโกยประโยชน์ เพราะคนไม่มีศีลธรรม เมื่ในหมู่บ้านหนึ่งๆ มันก็มุ่งกอบโกยประโยชน์ มุ่งทำลายผู้อื่น. เมื่อทำอะไรไม่ได้ขึ้นมา ก็จะขโมยตีกันว่าเป็นขอรทาน, ขโมยตีกันว่าเป็นขอรทาน มันตรงกันข้ามกับที่ว่ามาเมื่อจะกัน.

ฉะนั้น ศีลธรรมถูกมองข้าม แล้วก็เหมือนกับ ถูกเหยียบย่ำ **พระธรรม** ถูกเหยียบย่ำ ก็คือพระเจ้าถูกเหยียบย่ำ. พระเป็นเจ้าถูกเหยียบย่ำ, **พระพุทธ** **พระธรรม** **พระสงฆ์** ก็ถูกเหยียบย่ำ แม้ว่าจะโดยไม่รู้ตัว. ก็ยวันพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ถูกเหยียบย่ำ; เพราะว่า ไม่มีใครปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ว่า เป็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อย่างนั้น อย่างนี้. บางทีคนก็เหยียบย่ำโดยเจตนา เพราะเห็นแก่ประโยชน์, บางทีก็มองประโยชน์อื่นมากเกินไป เลยไม่ได้มองถึงสิ่งนี้ ก็เหยียบย่ำไปก็มี.

นี่เรียกว่า ศีลธรรมกำลังถูกเหยียบย่ำ โดยรู้ตัวบ้าง ไม่รู้ตัวบ้าง, เจตนาบ้าง ไม่เจตนาบ้าง, ก็เลยเดือนหายไป. ไม่มีใครถือ หรือว่า ยกขึ้นมา เป็นจุดสำคัญ เป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งเป็นการบินคน บันมนุษย์ บันประเทศชาติ บันโลก. การศึกษานี้มันมีอำนาจอย่างนั้น.

เทียบเคียงกันง่ายๆ ว่า ถ้าคน มีศีลธรรมอย่างเดียวกับเท่านั้น จะเป็นอย่างไร? โลกนี้ ถ้าประเทศนี้มีศีลธรรม ไม่ต้องมีรัฐธรรมนูญก็ได้ จริงไหม? สองคิกๆ. ถ้าคนทั้งประเทศมีศีลธรรม ไม่ต้องมีกฎหมาย ไม่ต้องมีแม้แต่รัฐธรรมนูญก็ได้, มันเป็นความถูกต้องอยู่ที่ กาย วาจา ใจ ของคนไปหมด. รัฐธรรมนูญ ก็เป็นหมัน กฎหมายก็เป็นหมัน เรือนจำก็เป็นหมัน ก็การศึกษาต่างๆ



ก็เป็นหมันไปหมด; เพราะว่าคนมีศีลธรรม. ถ้ามีศีลธรรม มันก็ไม่มีสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา จะไม่มีการปกครองระบอบที่ไม่น่าปรารถนา.

สมมติว่า มีพระโพธิสัตว์มาปกครองบ้านเมือง จะเป็นอย่างไร? จะไม่มีอะไรที่มันเป็นปัญหาทางการเมือง เช่นจะไม่ใช่แค่กิจการ หรือจะไม่โกงบอย หรือจะไม่ทำทุกอย่าง ที่เป็นพรตเป็นพวก อย่างที่ในโลกเขากระทำกันอยู่. นี่ถ้าว่าคน มีศีลธรรมอย่างเดียวกันนั้น มันก็ เขาสบายไปหมด, ไม่ต้องมีอะไรที่หนัก ๆ เหมือนที่กัวลันแบกอยู่เดี๋ยวนี้.

เดี๋ยวนี้โลกกำลังมีแต่ความว่างหรือความไร้ศีลธรรม มันเลยเต็มไปด้วยความทุกข์ยากลำบาก ที่เรียกว่าวิกฤตการณ์เต็มไปหมด, แล้วก็เต็มไปด้วยอันตราย ซึ่งเป็นตัวการ ที่ทำให้เราลำบาก. อันธพาลปล้นกลางถนนก็มี, อันธพาลทำให้ไม่มีความยุติธรรมในบ้านเมืองก็มี, อันธพาลที่เราไม่เคยเห็นตัว แต่ทำให้เราพลอยเดือดร้อน นี้ก็มีมาก. และเดี๋ยวนี้ ก็มีแต่การผูกที่แก่งๆ เป็นนักปราชญ์ ผูกแล้วก็ทำไม่ได้ มีแต่หนังสือที่ทำให้เวียนหัว นี้เพราะคนชาติศีลธรรม มันมีแต่อย่างนี้.

แต่ว่า ไม่น่ากลัวเท่าที่บ่าว เมื่อการศึกษาไม่เป็นไปเพื่อศีลธรรม เป็นเบี่ยงหน้าแล้ว เด็กของเราก็หมดทุกอย่าง หมกมรรคาภาพ หมดกำลังหมดอะไรทุกอย่าง ที่จะต่อสู้ กับสิ่งที่มายั่วให้เขาทำบาป. ในโลกนี้ มันเต็มไปด้วยสิ่งที่จะช่วยคนให้ทำบาป นี้เราต้องต่อสู้. การต่อสู้นี้ ต้องมีความรู้ความสามารรถ มีกำลัง มีอะไรต่างๆ; นี่การศึกษา ให้ผิด ชาติจุดหมาย คือศีลธรรม แล้วเด็ก ๆ ก็ไม่ได้รับสิ่งนั้น สิ่งที่จะต่อสู้กับบาปได้. เด็กก็ไม่สามารถจะต่อสู้กับบาปได้, ฆาตกรก็ลากล่อเด็กไปลงเหว ลงรก โดยไม่มีใครรู้ตัว พ่อแม่เขาก็ไม่รู้ตัว เด็กเองก็ไม่รู้ตัว.

นี่เรียกว่า โลกที่เต็มไปด้วยวิกฤติการณ์ เพราะว่าการศึกษาผิดแล้ว ที่ไม่มีศีลธรรมเป็นเบื้องหน้าแล้ว เด็ก ๆ ก็ไม่สามารถที่จะต่อสู้กับบาป; ยิ่งกว่านั้นก็คือ เด็กไม่รู้แม้แต่ว่าอะไรเป็นบาป, ไม่รู้แม้แต่ว่าอะไรเป็นบาปแล้วจะไปต่อสู้บาปได้อย่างไร. การที่เราจะต่อสู้บาป เราต้องรู้ซิ ว่าอะไรเป็นบาป.

เดี๋ยวนี้การศึกษาไม่ช่วยให้เด็กรู้ แม้แต่ว่า อะไรเป็นบาป; ก็บ่อยครั้งที่เขาพูดว่า เด็กจะมีกำลังอะไร ที่จะต่อสู้กับบาป คือไม่ให้บาปมาครอบงำ ตกเขาตัวไปหาบาป. เพราะว่าการศึกษาไม่ได้มุ่งหมายศีลธรรมเป็นเบื้องหน้า หรือก่อนสิ่งอื่นใด ก็ไม่ได้พูดกันเรื่องนี้ ไม่ได้สอนกันเรื่องนี้; นี่เรื่องการประพฤติปฏิบัติมันจึงล้มละลายไป.

เฮ้, ที่นี้ ก็มีเรื่องใหม่ ๆ ที่น่าขบขันขึ้นมา คือเรื่องจิตวิทยา; เดี่ยวนี้โลกกำลังบ้าสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง คือบ้าจิตวิทยา เพราะมันมีความจำเป็นมาจากกาโรไลนา ชาวเหนือ เขาพรรคพวกไปต่อสู้ผู้อื่น ก็ใช้จิตวิทยา จนกระทั่งต้องฝึกการพูด ซึ่งเมื่อก่อนนี้ ไม่มีแบบฝึกการพูดให้พูดเก่ง เพื่อจะไปล้างกระเป๋าคันอื่นได้ มันไม่มีเดี๋ยวนี้มันก็มี แล้วก็มีมากขึ้นเป็นธรรมดา. ฝึกพูดกันเสียเลิศลอย เก่ง เป็นนักพูดอย่างวิเศษ; แต่ไม่เคยพูดเรื่องศีลธรรมเลย, ไม่เคยพูดเรื่องศีลธรรม ไม่เคยพูดซักจึ่งหลอกคนมาหาศีลธรรม, ไม่ใช่ศิลปะในการพูด ถึงคนมาหาศีลธรรม; เพราะเขาจะพูด ในทางที่ล้างกระเป๋าคันอื่นเสมอ อย่างสุภาพบุรุษ ล้างกระเป๋าคันอื่นได้ เพราะว่าเขาคือคน.

เขาไม่ถูกกาหน้าว่าเป็นอันธพาล เพราะว่าเขาคือคน เป็น แล้วก็เลยฝึกการพูดแบบนั้นกันเสียเรื่อยไป เพื่อล้างประโยชน์ผู้อื่น, อย่างดีที่สุด ก็เพื่อชาตินิยม ให้หลง

ถ้าจะให้ธรรมชาติของสัตว์ ก็ต้องระดมปรับปรุงศีลธรรมกันเป็นการใหญ่ ๔๒๕

พวกของตัว โท้เป็นประโยชน์แก่ชาติของตัว อย่างที่เรียกว่า เกินขอบเขต เป็นชาตินิยม จะได้ฆ่าฟันกันให้มาก ๆ. นี่การศึกษาที่ไม่มุ่งเอาศีลธรรมเป็นจุดหมาย จนกระทั่งต้องใช้บ้ายอย่างนี้ เป็นอุปกรณ์.

.....

เอาละ, ทีนี้ ข้อสุดท้าย ข้อที่หก ที่อยากจะพูด ก็คือว่า เรามาดูเปรียบเทียบกันดูดีกว่า เด็กโง่ ๆ เด็กโง่ ๆ สมัยก่อนโน้น กับ เด็กที่ฉลาด ๆ ฉลาด ๆ สมัยนี้ ใครมีศีลธรรมดีกว่ากัน หรือมากกว่ากัน ?

นี่อย่าให้อาคมาตัดสินเลย เพราะท่านทั้งหลาย ก็มีตา มีหู มีอะไรก็ทุกคน, ก็ไปลองนึกดูว่า เด็กชนิดโง่สมัยก่อน กับเด็กฉลาดสมัยนี้ เด็กพวกไหนมีศีลธรรมดีกว่ากัน ? แต่อยากจะพูดไว้สักนึกหนึ่งว่า อย่างน้อยที่สุด เด็กสมัยโน้นนั้น ก็ไม่เคยทำลายศีลธรรมมากเหมือนกับเด็กสมัยนี้ ที่ฉลาดแสนที่จะฉลาด; เพราะว่าเขาใช้ความฉลาด เพื่อเป็นทาสของกิเลส ก็เลยใช้ความฉลาดนั้น เพื่อทำลายศีลธรรม.

นี่ไม่รู้หนังสือ ก็ฉลาดน้อย ฉลาดน้อยก็ทำลายศีลธรรมได้น้อย รู้หนังสือ รู้อะไรมา ฉลาดมาก ก็ทำลายศีลธรรมได้มาก. นี้ว่าอย่างนี้กันก็แล้วกัน. เพราะฉะนั้น ขอให้เด็กถึงพระคุณ พระเดชพระคุณ พระอะไรคุณ ของสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม, แล้วเป็นผู้กตัญญูกตเวทีต่อสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม. แล้วส่วนใหญ่ก็ขึ้นอยู่กับบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ที่จะทำให้เด็ก ๆ มีศีลธรรม; เพราะว่ามันเป็นการศึกษา มาตั้งแต่ก่อนแต่ ออก จนไปเข้าโรงเรียน จนไปเข้ามหาวิทยาลัย ก็อยู่ในการควบคุมของบิดามารดา ครูบาอาจารย์.

เดี๋ยวนี้ขอให้พ่อเป็นพ่อ ให้แม่เป็นแม่. อย่าไปแย่งกันทำ จนไม่รู้ว่าเป็นใครเป็นพ่อ ใครเป็นแม่ มันจะขาดหน้าที่ ที่จะดูแลลูกให้ดี. แล้วลูกสมัยนี้ก็เหมือนกัน มันก็โง่เขลา เพราะเมื่อการศึกษาไม่ดี จะไปโทษเด็กก็ไม่ได้; ฉะนั้นจะต้องใช้ไม้เรียวกันบ้าง ที่ว่าจะบังคับให้ฟังก่อน. ถ้ายังไม่เชื่อ ก็ให้ฟังก่อน, ไปคิดดูก่อนว่า อย่างนี้จะดีหรือไม่ดี? อย่าพ่อเห่ประชาชนิปไทย จนไม่เชื่อฟังใคร. อย่างจะว่า อยากรจะทำอะไร ก็ทำตามใจตัว ปล่อยให้หมด เป็นอิสระเสรี ที่เขาเรียกลัทธิฮิปปี้มัน ไม่ควรจะมีอยู่ในโลกเลย; เพราะเป็นการตามใจตัวเองมากเกินไปแล้ว.

นี่เรื่องการปรับปรุงศีลธรรม มันมีมากมาย ใ้ยัดตัวอย่างมาให้ฟัง พ่อเป็นแนวสำหรับคิดนี้ถือว่า ถ้าจะปรับปรุงศีลธรรมกันเสียใหม่ และทำเป็นการใหญ่แล้ว ข้อแรกที่สุดที่จะต้องนึกถึง ก็คือ การถอยหลังเข้าคลอง ไควว่าอาตมาบ้าก็ยอมรับแต่ยืนยันจนตายเลยว่า คนสมัยนี้ต้องถอยหลังเข้าคลองแล้ว มันมันคลองมากไปแล้ว คลองของศีลธรรม.

อย่าไปหลงอารยธรรมวัตถุ ต้องมีธรรมะเป็นคู่ชีวิต แล้วมันดวงวิญญาณกันเสียใหม่ เด็ก แล้วการศึกษา ก็จงมุ่งเอาศีลธรรมเป็นวัตถุประสงค์ ก่อนสิ่งอื่นใด ก่อนอาชีพ ก่อนประชาธิปไตย ก่อนความร่ำรวย ก่อนอะไรหมด ให้มุ่งเอาศีลธรรมเป็นจุดประสงค์ แล้วทุกอย่างจะดีไปหมดเอง มันมีความถูกต้องที่กาย วาจา ใจ แล้ว ทุกอย่างจะดีตามไปเอง.

การบรรยายในวันนี้ ก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว ขอโอกาสให้พระคุณเจ้าสวค  
มธรรมะ สนับสนุนความเชื่อ ความเต็มใจ ในพระรัตนตรัย ต่อไปอีกตามสมควร.

เมื่อธรรมครองโลก

- ๑๑ -

พินโด่ง ๒๒ ก.ย. ๑๖

ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก  
ต้องมีระบบการเมืองแบบธัมมิกสังคมนิยม.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

ในการบรรยายประจำวันเสาร์ โดยหัวข้อใหญ่ว่า เพื่อธรรมครองโลก อันเป็นการบรรยายครั้งที่ ๑๑ ในวันนั้น จะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ต้องมีระบบการเมืองแบบธัมมิกสังคมนิยม.

[บทพวน การบรรยายครั้งที่แล้ววนจนถึงหน้า ๔๑๑.]

เกี่ยวกับเรื่องนี้ บางคนอาจจะฟังไม่เข้าใจ เนื่องจากไม่ได้ฟังมาแต่ต้นก็มี หรือไม่อาจจะทราบเรื่อง เกี่ยวกับระบบการเมืองในโลก ในเวลานี้ก็มี; เพราะฉะนั้น

จะต้องมีการทบทวน เท่าที่จะทำได้ เพื่อความเข้าใจ อันจะสำเร็จประโยชน์. ขอให้ท่านนึกทบทวนถึงหัวข้อ ที่ได้บรรยายมาแล้วตั้งแต่ต้น เกี่ยวกับเรื่องเมื่อธรรมครองโลก คือเราได้พิจารณาที่ศึกษากันมาตามลำดับ ในการบรรยายตอนต้นๆ.

เช่น ในครั้งหนึ่ง พยายามทำความเข้าใจ ให้ดีที่สุด ในคำว่า *ธรรม* กับ คำว่า *โลก* จนกระทั่งรู้จักสิ่งที่เรียกว่า ธรรม หรือพระธรรม กับสิ่งที่เรียกว่าโลก พอสถมควร. แล้วก็พิจารณาคูณถึงสถานการณ์ หรือพฤติกรรมต่างๆ ของโลก ในยุคปัจจุบัน ก็เห็นว่า โลกนี้มีวิวัฒนาการ คือความเจริญก้าวหน้า เหมือนอย่างกับบัววิ่งไป. ความเจริญในโลกสมัยก่อนหน้านั้น ก็เป็นเมฆอย่างช้าๆ มาถึงยุคปัจจุบันนี้ เจริญอย่างรวดเร็วราวกับบัววิ่งไป อย่างที่จะเทียบกันไม่ได้ ผู้ที่มีอายุประมาณสัก ๖๐--๗๐ ปี ก็ย่อมจะเข้าใจได้ดี.

ที่นี้ ต่อมา เราที่ *พิจารณาคูณกัน* ในข้อที่ว่า *โลกนี้มีมันเจริญเพื่ออะไร* มันกลายเป็นเจริญ เพื่อความวินาศของโลกนั่นเอง ไปเสียแล้ว เพราะเหตุใด; เพราะเหตุว่า โลกเจริญแต่เพื่อจะส่งเสริมโลกะ โทสะ โมหะ นี้จะจริงหรือไม่? ก็ต้องพิจารณาคูณด้วยตนเอง ว่า ความเจริญในโลกนี้ ไม่ได้เจริญเพื่อบรรเทา หรือว่าตัดถอน โสกะ โทสะ โมหะ; เจริญไปแต่ในทางที่จะส่งเสริม ให้มีโลกะหรือราคะ โทสะ หรือโกรธ และอีกโมหะนี้ ให้ยิ่งๆ ขึ้นไป.

เหตุผลในข้อนี้ มันมีง่ายนิดเดียว เพราะว่าด้วยอำนาจของโสภณนั่นเอง เราจึงทำอะไรให้มันมากออกไปกว่าที่จำเป็น ไม่ยอมหยุดพักผ่อน กลับกว่าให้มันมากออกไป; เพราะอยากจะได้ ให้มันมากออกไป ก็มีความเจริญ เพื่อประโยชน์แก่โลกะนั้น. มันเป็นที่กันอย่างนี้ทั้งโลก แล้วเป็นอย่างนี้ทางฝ่ายตะวันตก ที่เราเรียกกันว่าพวกฝรั่งนั้น

มากกว่า; เพราะว่าอะไรก็บังเอิญ หรือโดยเหตุอะไรก็ตามใจ เรื่องมันปรากฏว่า *ความเจริญทางวัตถุ* นั้น พวกฝรั่งทำได้ดี ทำได้เร็ว ทำได้มาก ก็เลย *เจริญทางฝ่าย ตะวันตก* แล้วต่อมา ก็ค่อยไหลมาทางฝ่ายตะวันออก; ไม่ใช่ไหลมาเฉยๆ แต่ได้ มาทำลายวัฒนธรรมแห่งความสงบ หรือสันติภาพของโลกตะวันออก ซึ่ก็ตะวันออกนี้ ให้หมกมุ่นไปด้วย.

ตรงนี้ก็ค่อนข้างยากให้เห็นชัด หรือคายตัวลงไปว่า *โลกตะวันออกยังล้าหลัง* ฝ่ายตะวันออกนี้ยังล้าหลัง เพราะว่ายึดมั่นในทางฝ่ายจิตใจ; *ไม่ค่อยสนใจเรื่อง ก้าวหน้าทางวัตถุ* หรือทางเนื้อหนัง เรื่องกินเรื่องอยู่; ไปสนใจเรื่องจิตใจ จนเป็น วัฒนธรรมทางจิตใจ. ที่นี้พอวัฒนธรรมฝรั่งตะวันตกเข้ามา เป็นเรื่องสนุกสนานเริงร่า ครอบงำทางวัตถุทางเนื้อหนัง หรือทางอำนาจวาสนา; ทางฝ่ายนี้ก็ทนไม่ได้ ก็รับเอา วัฒนธรรมนั้น ก็เลยเป็นอันว่า หมกมุ่นไปโดยประชาชนวัฒนธรรมเนื้อหนัง คือ วัฒนธรรม ที่เรียกว่าวัตถุนิยม เป็นความก้าวหน้าทางเนื้อหนัง.

เมื่อทั่วโลกนิยมกันอย่างนี้ สิ่งต่างๆ ก็เปลี่ยนไป เพื่อความเป็นอย่างนี้ ที่สำคัญที่สุด ก็คือว่า *การศึกษาของคนในโลก ได้เปลี่ยนไปเป็นเรื่องวัตถุนิยม.* การศึกษาเจริญมาก แต่เจริญไปในทางวัตถุนิยม จนกระทั่งสิ่งที่เรียกว่าศาสนานี้ ค่อยดับไปๆ ไม่ได้ได้รับความสนใจ จนกระทั่งศาสนาหมดอิทธิพล การศึกษาก็เป็นเรื่อง โลกไปหมด. มนุษย์ก็เลยมีจิตใจที่มิวเมาน์ในวัตถุกันอย่างเต็มที่; ในคราวนี้เอง การศึกษาทั่วไปทั้งโลก ก็เป็นอันทรยศต่อสิ่งที่เรียกว่าพระธรรม พระธรรมก็ค่อยๆ หายไป ไม่ปรากฏในโลก เรียกว่าศาสนาไม่ครองโลก; แต่กิเลสของมนุษย์เข้ามาร ครอบงำ. อย่างนี้เราเรียกว่ากิเลสครองโลก แล้วก็เป็นอันว่าอันอย่างไว้ม่าง ก็ลอง พิจารณาดู.

ที่นี้ มองกลับอีกทางหนึ่ง ก็มาพิจารณากันต่อไป ในข้อที่ว่า ถ้าจะให้ ธรรมะมาครองโลกอีก เราจะต้องทำอะไร? เคยได้หัวข้อว่า *ถ้าจะให้ธรรมะครองโลกอีก ประการที่หนึ่ง ก็จะต้องจัดระบบการศึกษากันเสียใหม่*. อย่าให้ระบบการศึกษามันเป็นไปในทางวัตถุนิยม; จิตใจของมนุษย์ทั้งหมด จะไปเป็นทาสของภិតส ธรรมะก็ไม่มี, ไม่มีธรรมะอยู่ประทับประคองโลก นี้ก็ได้ผูกกันโดยละเอียดแล้ว ในการบรรยายครั้งทีหานั้น.

ต่อมาก็ได้ผูกในครั้งที่เจ็ดโดยหัวข้อว่า *ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก ใน ประการที่สอง ต้องปรับปรุงสัมมาทิฏฐิกันเสียใหม่*; หมายความว่ามนุษย์ในโลก กำลังเขามาพิจารณาทิฏฐิมาเป็นสัมมาทิฏฐิ คือเอาผิดมาเป็นถูก อย่างที่เรียกว่า เอา "กงจักร เป็นคอกบัว" เพราะเขาใจผิด "เห็นกงจักรเป็นคอกบัว". นี้เรียกว่าต้องปรับปรุง เรื่องทิฏฐิกันเสียใหม่. ที่เขาวาสัมมาทิฏฐินั้น มันไม่ใช่. ต้องมาดูกันเสียใหม่ ว่าโลกนี้มันมีความทุกข์เพราะอะไร? มันจะพินาศล่มจมไปเพราะเหตุอะไร? ให้ดู ให้ดี ๆ. มาดูกันเสียใหม่ นี้เรียกว่าปรับปรุงทิฏฐิกันเสียใหม่ ให้ถูกต้อง จนให้มันเป็นสัมมาทิฏฐิจริง ๆ.

นี่ครั้งต่อไป ได้ผูกต่อไปถึงข้อที่ว่า *ถ้าจะให้ธรรมะครองโลกแล้ว ประการที่สาม จะต้องยึดหลักสัมมาทิฏฐิ ไม่ให้ยึดหลักปรัชญา*. ที่ได้พูดอย่างนี้ ก็เพราะว่า คนกำลังเมฆปรัชญากันทั้งโลก เขาใจผิดไปว่า สิ่งทีเรียกว่า ปรัชญานั้น มันจะช่วยมนุษย์ได้. ที่จริงมันทำให้ไปในทางความผิดเห็น ลุ่มหลงไปในความมี สติปัญญาชนิดเพื่อ จนเมื่อการเหมือนกับว่า ติดเซโรอินในทางวิญญาณ คือเมาปรัชญา ก็เลยไม่ยึดหลักสัมมาทิฏฐิ เพื่อจะเป็นที่พึ่ง นี้ต้องแก้ไข; อย่าให้กลายเป็นคนเมา เซโรอินของปรัชญา มาอาศัยหลักปฏิบัติโดยตรงในทางศาสนา ทีเรียกว่าสัมมาทิฏฐิ.



หัวข้อนี้ได้บรรยายซ้ำต่อในครั้งที่ ๔ อีกครั้งหนึ่ง เพราะเรื่องมันยืดยาว ในการที่จะเข้าใจ คำว่าธัมมาทิวฐิ.

ทีนี้ ในครั้งที่สิบ ก็บรรยายด้วยหัวข้อว่า **ถ้าจะให้วัฒนธรรมครองโลก ในประการที่สี่ แล้วจะต้องระดมปรับปรุงทางศีลธรรมกันเป็นการใหญ่**; เพราะสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมนั้น ได้เสื่อมทรามลง จนไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นศีลธรรม อะไรไม่เป็นศีลธรรม.

[เริ่มบรรยายตามหัวข้อของวันนี้.]

ทีนี้มาในวันนี้ ครั้งที่ ๑๑ นี้ ก็พูดด้วยหัวข้อว่า **ถ้าจะให้วัฒนธรรมครองโลก ในประการที่ ๕ แล้ว โลกจะต้องมีระบบการเมือง แบบที่ขอตั้งชื่อไว้ในวันนี้ว่าธัมมิกสังคมนิยม** เพราะฉะนั้นอาตมาจะได้กล่าวถึงสิ่งที่เรียกว่า ธัมมิกสังคมนิยม ท่อไปโดยละเอียด.

.....

นี่ขอให้คิดดูเถิดว่า เมื่อพิจารณากันให้จริงๆ ก็จะมองเห็นความน่าหวาดเสียวในทางก้นจิตใจ คำบัญญัติว่า โลกกำลังจะวินาศ เพราะความตกต่ำในทางวิญญาน หรือจิตใจ เพราะว่ามีเจริฎจนเพื่อไปในทางฝ่ายวัตถุ; แล้วพยายามนั้นก็ยังมีชัคอยู่ จนใครๆ ก็ต้องยอมรับว่า ยิ่งเจริญด้วยวัตถุ อย่างแบบที่กำลังเป็นอยู่นี้ ก็ยังไม่เห็นมีสันติภาพเลย. หรือพูดกลับกันอีกทีหนึ่งว่า สันติภาพยังพอลูกได้

ในเมื่อโลกมันไม่เจริญทางวัตถุถึงขีดสุดอย่างนี้; มันก็มีเหตุผลมากมาย ซึ่งก็ได้บรรยายกันไปแล้วโดยละเอียด.

แต่ถ้า โดยสรุปก็ว่า เพราะเหตุว่า มันมีความเจริญในส่วนการคมนาคม คือ การไปมาติดต่อ หรือกระทั่งการสื่อสาร จนทำให้โลกนี้เล็กนิดเดียว; เพราะไปไหนไต่สะดวกและรวดเร็ว คล้ายกับว่ากระโดดไป. เคี้ยวหน่อยจะไปเมืองฝรั่ง ก็คล้ายๆ กระโดดไปแผล็บเดียว. จากนี้ตอนเช้า ตอนบ่ายตอนเย็น ก็ถึงได้แล้ว. ถ้าเป็นสมัยโบราณก็จะเหมือนกับว่า มันไปนอกฟ้าหิมพานต์, หรือว่าเมื่อไม่เจริญด้วยคมนาคม ไม่มีเรือไฟ ไม่มีรถไฟนี้ เราอยู่ที่ไซยานี้ ใครจะไปกรุงเทพฯ มันก็เหมือนกับว่าไปนอกฟ้าหิมพานต์.

เคี้ยวไม่มีรถไฟ กระทั่งมีเรือบิน การไปกรุงเทพฯ ก็เหมือนกับว่า เดินออกไปเที่ยวเล่นที่ทุ่งนา เคี้ยวเคี้ยวเท่านั้น ไม่ใช่ถึงนอกฟ้าหิมพานต์; นี่ก็เป็นอันหนึ่งที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง เนื่องมาจากวัตถุ มันจึงถึงกันเข้าโดยเร็ว. เมื่อเกิดเหตุอะไรขึ้น มันก็ถึงกันหมดโดยเร็ว; ฉะนั้นความไม่สงบเกิดขึ้น มันถึงกันทั่วโลก มันจึงมีส่วนที่ระส่ำระสายกันได้ทั่วโลกได้ ในทวีปคาเคียวไม่เหมือนสมัยก่อน.

ที่อีกทางหนึ่ง ความเจริญในฝ่ายวัตถุนี้ มันให้ความเอริศอระอัย สนุกสนาน เฟลิกเพดิน ทางเนื้อทางหนัง มันส่งเสริมกิเลส, ไปเฟลิกเพดินเข้าเท่าไร มันก็ยังส่งเสริมกิเลส. เมื่อคนเมื่อกีเลสมากขึ้นเท่าไร มันก็เบียดเบียนตนเองและเบียดเบียนผู้อื่น; ฉะนั้นมันจึงเราาร้อนไปด้วยอำนาจของกิเลส โลกก็ไกลจากสันติภาพยิ่งขึ้น.

นี่เหียงเท่านั้นก็พอแล้ว สองข้อใหญ่ ๆ เท่านั้นก็พอแล้ว ที่จะมองเห็นว่า โลกยิ่งขาดสันติภาพ ไร้สันติภาพยิ่งขึ้นทุกที ๆ และโดยเร็ว จนกระทั่งอนาคตไม่หลับ ทุกประเทศ. คนที่มีงมีกันอนาคตไม่ค่อยหลับ, คนจนกันอนาคตไม่ค่อยหลับ, คนอยู่ตรงกลางกันอนาคตไม่ค่อยหลับ, เพราะปัญหาหนักมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ก็เป็นเหตุให้เป็นทุกข์ที่รบกวนในทางจิตใจ มีผลออกมาเป็นโรคเส้นประสาท โรคจิต กระทั่งโรคที่ร้ายไปกว่านั้นมากมาย. ที่จะไม่เป็นโรคเส้นประสาทเสียเลยนั้น จะยิ่งหายากขึ้นทุกที ; แม้ไม่เป็นโรคเส้นประสาทเลย ก็ยังมีวิตกกังวล ที่รบกวนจิตใจ หากความสุขไม่ค่อยจะได้, แล้ววิตกกังวลจะเป็นโรคเส้นประสาทนั่นเอง.

นี่สันติภาพ หรือสันติสุขในภายในส่วนบุคคล ก็หายากขึ้นทุกทีอย่างนี้, และสันติภาพ หรือสันติสุขในส่วนสังคม ก็หายากขึ้นทุกทีออกไป มันก็ยิ่งหายากเข้าทุกที, นี้เรียกว่าสภาพในปัจจุบันของโลก เป็นอย่างนี้.

ที่นี้ ก็อยากจะทบทวน ขอเตือนไว้เสมอว่า อย่าได้ไปคิดว่า ไม่ใช่หน้าที่ของเรา หน้าที่ของคนอื่น. ถ้าว่าเป็นพุทธบริษัทจริง ๆ มันก็ต้องคิดถึงหน้าที่ของมนุษย ให่กว้างขวาง ให้ถูกต้อง ตั้งต้นแต่ว่า เรามันอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ ทั้งหมคนมันต้องเนื่องถึงกันหมด ; ฉะนั้นเราจะปล่อยให้โลกเป็นไปตามยถากรรมไม่ได้ ก็ต้องช่วยกันแก้ไขสถานการณ์ ตามความสามารถของตน เพราะเรานึกถึงพระพุทธ-ประสงค์ของพระพุทธเจ้าว่า : -

“ตถาคตเกิดมา เพื่อประโยชน์นี้ เกื้อกูลแก่สัตว์โลกทั้งหลายทั้งปวง ทั้งเทวดา และมนุษย์, ขรรณวินัย ตถาคตบัญญัติขึ้น เพื่อประโยชน์นี้ เกื้อกูลแก่

สัตว์โลกทั้งหลาย ทั้งเทวดาและมนุษย์, นี้ความมีอยู่แห่งธรรมวินัยของตถาคต ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลกทั้งหลาย ทั้งเทวดา และมนุษย์”.

นี่เป็นความประสงค์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งก็ทราบดีกันอยู่แล้ว ฉะนั้นเมื่อเป็นพุทธบริษัท อย่างน้อยก็ต้องนึกถึงพระพุทธประสงค์; นี่เป็นเหตุให้ต้องนึกถึงผู้อื่น หรือนึกถึงโลกบ้าง.

แล้วคิดดูให้ดีๆ ถ้าเราจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จะต้องทำอะไรบ้าง? ก็ต้องทำตามทีพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “จงยังประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ให้บริบูรณ์”. ความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ มีอยู่อย่างนี้, จนเรียกได้ว่า เกิดมาเพื่อช่วยกันทำโลกทั้งโลกนี้ ให้มันงอกงาม คือให้ประกอบไปด้วยธรรมะ มีความงอกงามทางธรรมะ.

เดี๋ยวนี้โลกมันอยู่ในสภาพที่สกปรก มีกมัว เสร้าหมอง เว่าร้อน ในบ้านจิตใจ จนกระทั่งหาสันติภาพไม่ค่อยจะได้. พุทธบริษัททั้งหลาย ไม่ควรจะไปปฏิเสธเสียว่า ไม่ใช่หน้าที่ของเรา. พุทธบริษัทต้องเป็นผู้รู้ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน อะไรต่างๆ ตามความหมายนั้น; ฉะนั้นจะนึกเห็นแก่ตัวแคบๆ เห็นแก่ตัวจักตนเดียว อย่างนั้นมันไม่ใช่พุทธบริษัท. เพราะว่าถือเอาแต่ประโยชน์ตัวคนเดียวมันแคบ; แล้วตัวมันถือแต่ประโยชน์ตัวคนเดียวอย่างแคบๆ เหล่านี้แล้ว จะกลายเป็นบาป เป็นอกุศลไปได้ โดยไม่ทันรู้ตัว; เพราะว่าผู้ที่เห็นแต่แก่ตัวเองนั้น ย่อมเป็นโมหะ เป็นอวิชชา หรือเป็นกิเลสอยู่แล้ว.

ฉะนั้น เราจึงต้องทำการป้องกันไว้ ไม่ให้จิตใจนี้ มันพลัดตกลงไป สู่ความเห็นแก่ตัวอย่างแคบๆ. นี่จึงต้องไปหมั่นเอาเรื่องของมนุษย์ หรือเพื่อนมนุษย์ทั้ง

โลกมา พิจารณาพร้อมกันไปกับเรื่องของตัวเอง ในเมื่อมันทำกันได้พร้อม ๆ กันไป. หรือว่า ถ้าเป็นผู้ก่อการบุญกุศลอันแท้จริง ก็จะต้องนึกถึงผู้อื่น จึงจะได้บุญได้กุศล. การนึกถึงแต่ตัวเอง เห็นแก่ตัวเองนี้ มันเป็นบุญกุศลขึ้นมาไม่ได้; ต้องทำลายความเห็นแก่ตัว จึงจะมีบุญมีกุศล อะไรขึ้นมาได้.

เฮลละ, ที่นี้ ก็ยวนี้ เราก็ได้มองเห็นแล้วว่า . . . โลกกำลังไม่มีสันติสุข ไม่มีสันติภาพ; เพราะที่ไม่มีธรรมชาติของโลกล. . . เราจะต้องจัดการทุกอย่างให้ธรรมชาติของโลกล; และในส่วนสุดท้ายนี้ เราจะพิจารณาถึงเรื่องของการเมือง หรือระบบการเมือง ที่ต้องมีในโลก หรือว่าเรียกว่ามันครองโลก.

.....

**ระบบการเมืองที่ดี ต้องเนืองด้วยศีลธรรม.**

ที่นี้ สำหรับ การเมืองนี้ เขาถือว่าเป็นเรื่องการบริหารเมือง เป็นเรื่องโลก หรือเป็นเรื่องของความคิด ที่จะต่อสู้ แข่งขัน แย่งชิง ครอบงำกัน โดยตรง โภษะอ้อม ใ้กิน บ่นกิน อะไรอย่างนั้นมากกว่า; ไม่สมควรแก่พุทธบริษัท หรืออุบาสกอุบาสิกา. อย่างนี้อาจจะมีผู้คิด หรือมองไปในรูปนี้. เขาถามอยากจะทำอะไรว่า ให้ดูให้ดี มันไม่จำเป็นจะต้องเป็นอย่างนั้น.

เราเองกันด้วยจิตใจของมนุษย์ ซึ่งหวังจะให้เกิดความถูกต้อง หรือความสุข หรือความบริสุทธิ์อะไรแก่มนุษย์. ถ้าอุปสรรคมัน อยู่ที่เรื่องของการเมือง เราก็พิจารณาเรื่องของการเมืองได้ โดยไม่ต้องจำเป็นที่จะสมัครเป็นนักการเมือง ไม่ต้อง

เป็นนักการเมือง แล้วก็ไม่ต้องพูดอย่างที่เราเรียกว่า พูดยการเมือง; เพียงแต่จะปรึกษาหารือกัน ถึงความจริงอันสำคัญที่สุดอันหนึ่ง.

เช่น จะชี้ให้เห็นว่า ระบบศีลธรรมนี้ มันเนื่องกันอยู่กับระบบการเมือง หรือว่า ระบบศีลธรรมที่ถูกตองนั่นเอง มันเป็นรากฐานอันแท้จริงของระบบการเมืองที่ดี ที่จะทำให้โลกนี้ให้มีสันติสุข, จนทำให้เห็นว่า ระบบการเมืองนี้ต้องเนื่องกันอยู่ กับระบบของศีลธรรมที่ถูกตอง แล้วก็ชวนชวนทำความเข้าใจ ในทางศีลธรรม เพื่อเป็นรากฐานของการเมืองที่ถูกตองต่อไป. ถึงแม้จะเป็นพุทธบริษัท และแม้จะเป็นภิกษุ หรือเป็นบรรพชิตอย่างอาตมานี้ ก็เห็นว่าไม่เป็นการผิด ไม่เป็นการเสียหายอะไร; ถ้าเราจะมองดูสิ่งทั้งปวง แม้สิ่งที่เรียกว่าการเมือง ในฐานะที่มีมันเกี่ยวพันกันอยู่ กับสิ่งที่เรียกว่าศาสนาหรือจริยธรรม หรือว่ามันเกี่ยวกันอยู่กับความรอดของมนุษย์.

### สภาพการเมืองในปัจจุบันยุ่งเหยิงมาก.

ที่นี่ ลองพิจารณาดูสภาพการเมืองในโลกนี้ ในยุคปัจจุบันต่อไป. ความยุ่งเหยิงที่สุด ในระบบการเมืองในโลกยุคปัจจุบันนี้ มันยุ่งเหยิงที่สุด; แม้แต่พวกนักการเมืองเอง ก็เวียนหัว แก่ไม่ตก ได้แต่คอยจ้องเองเปรียบกันไป. วันหนึ่ง ๆ เท่านั้น แก่ไขอะไรไม่ได้; โลกนี้ก็ยังไม่มีความสงบ แม้ว่าการเมืองได้เกิดขึ้นมากมาย, ไร้จำนวนว่า เหมือนกับ "ดอกเห็ดในฤดูฝน" ก็ยังไม่ทำให้โลกนี้มีสันติภาพได้ คิดดูให้ดี. เราจะมองดูระบบการเมือง ในโลกปัจจุบันกันสักสามแง่ คือ ดูที่ด้านเหตุผลของมัน, ดูที่ความเจริญของมัน, แล้วก็ดูที่มันพัวพันกันอยู่อย่างซับซ้อน.

แง่อย่างแรก ที่ว่าต้นเหตุของปัญหาของการเมือง ทั้งโลกนี้ มันมีอยู่ที่ไหน? อาจมาจากระบบลงไม่ทั่ว โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ ไปหลบลับหลบลับตา หลงใจหลง ในเรื่องความเจริญทางวัตถุกันมากเกินไป ไม่มีใครรู้สึกตัว ไม่มีใครระอวย ในการที่จะกอบโกยวัตถุ. เมื่อตกเป็นทาสของกิเลส หรือตกเป็นทาสของวัตถุเสียแล้ว, จิตใจมันก็ไม่อาจจะรู้สึกระอวยได้ ก็ไม่รู้รู้สึกตัวด้วย.

“ไปเป็นทาสของกิเลส” นี้เรียกว่า “ไปเป็นทาสของความสุขทางเนื้อหนัง” เรียกสั้น ๆ ว่า เป็นทาสของเนื้อหนัง, อะไร ๆ ก็จะทำเพื่อความสนุกสนาน เอร็ดอวอย ทางเนื้อหนัง; อย่างนี้เรียกว่า เป็นทาสของเนื้อหนัง. เป็นทาสของเนื้อหนังมันก็ละทิ้งพระเจ้า; พวกฝรั่งเขาเคยมีพระเจ้า เขาก็ทิ้งพระเจ้า เขาก็ให้พระเจ้าตายแล้ว ไม่มีอยู่แล้ว.

ฝ่ายตะวันออกก็ ละทิ้งพระธรรม ซึ่งมีฐานะอย่างเดียวกับพระเจ้า, ละทิ้งศาสนา ละทิ้งพระธรรม แม้แต่วัฒนธรรม ของบรรพบุรุษในฝ่ายตะวันออก อย่างจีน อย่างไทยแท้ ๆ มันก็ถูกละทิ้งไป ไปเป็นทาสของเนื้อหนัง.

สิ่งที่เคยระอวยกันนักหนา ต้องปกปิดอย่างมิดชิด เขาก็ไม่ระอวย. คำพูดที่ชาวธรรมดาคา เขามานุกันในที่ชุมนุมชนไม่ได้ เป็นคำพูดชั้นเฉว ชั้นต่ำ ชั้นอนาจาร; เที่ยวนี่เขาก็เอาจามาพูดกันได้. แล้วพูดด้วยเครื่องมือชนิดที่พูดทีเดียว ได้ยินทั้งโลก เช่นวิทยุเป็นต้น เขาก็เอาจามาพูดกันได้ เขามาแสดงด้วยภาพทาง ที.วี. เห็นกันทีเดียวทั้งบ้าน ทั้งเมือง ทั้งโลก ก็เอาจามาแสดงได้. คำพูดอย่างนั้น เมื่อก่อนเขาคงพูดกระซิบ, อาการอย่างนั้น เมื่อก่อนนี้เขาไม่ให้ใครเห็น; ก็ยกยอนก็เอาจามา เพราะว่ามีคน “ตกเป็นทาสของ กุศ ฝึ บิศาจ แห่งเนื้อหนัง” ใช้คำว่าอย่างนี้ มันลึกซึ้ง.

อันนี้เป็นต้นเหตุ ที่ทำให้ระบบการเมืองมันเปลี่ยนไป เปลี่ยนไป เปลี่ยนไป. คนถูกทำให้เป็นทาสของกิเลสของเนื้อหนังแล้ว; คนเหล่านั้นมันก็วางระบบการเมืองกันใหม่ มีการปกครองกันใหม่ เพื่อให้แต่ละคนได้มีโอกาส แสวงหาความสุข สนุกสนานทางเนื้อหนัง ก็เลยได้เป็นทาสทางเนื้อหนัง. นี่ว่าต้นเหตุอันแท้จริงที่ทำให้ระบบการเมืองเปลี่ยนไปอยู่ในสภาพที่หมดความสงบ หรือหมดสันติภาพ.

ขั้น แง่ที่ ๒ มองดูถึง ความเจริญ ต้นเหตุอันนั้นได้ทำให้เกิดความเจริญยิ่งขึ้น ๆ เจริญไปแต่ในทางเกียตศีลธรรม. เจริญไปแต่ในทางเกียตศาสนา เห็นแต่ความสุขทางเนื้อหนัง, เห็นแต่ส่วนเกินยิ่ง ๆ ขึ้นไป ในความสุข สนุกสนานทางเนื้อหนัง. ขอให้ท่านทั้งหลาย ช่วยจำคำว่า "ส่วนเกิน" คำนี้ไว้ให้ดีกว่า เพราะว่าจะต้องพุกกันต่อไปอีกมาก.

คำว่า "ส่วนเกิน" นี้ มีความหมายมาก ทหลายความหมาย เช่นเดียวกัน กำลังหมายถึงว่า เราไม่ต้องกินถึงขนาดนี้ เรายังจะกินได้ถึงขนาดนี้, เรายังจะกินให้มากไปกว่านั้น. เราไม่ต้องใช้สอยนุ่งห่มได้ถึงขนาดนี้ เรายังจะใช้สอยนุ่งห่มให้มันถึงขนาดนั้น. เราไม่ต้องมีบ้านเรือนที่อยู่อาศัยถึงขนาดนั้น เรายังต้องการให้มันยิ่งไปกว่านั้น. มีเรียกว่าเห็นแก่ส่วนเกิน หลงในส่วนเกิน แม้ของคน ๆ เฉพาะคนแต่ละคน ๆ.

ขั้น นี้ แข่งขันกัน ประท้วงควักกัน ก็ต้องแข่งขันกัน. หรือความกลัวว่าคนอื่นมันจะล้ำหน้าไป มันจะละลายเขา, ก็แข่งขันกัน ก็กลัวว่าหน้ารุนแรงรวดเร็วจนโลกสถិតเดียวอย่างนี้. ความที่วิ่งกันเพานั้นมันสัมพันธ์กัน จนคิดกันว่า จะต้องไปเอาที่โลกอื่นแล้ว ที่โลกพระจันทร์, โลกพระอังคาร, โลกอะไรก็ตามใจ ที่มันยังมี



อยู่ที่อื่นอีกนี่; เราจะคงไปเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์. นี่ถือข้อที่ว่า ความเจริญ  
ได้ทำให้ระบบการเมือง หรือว่าระบบการปกครองในโลกนี้ มันเปลี่ยนไป,  
เปลี่ยนไปโดยไปหลงในส่วนเกิน ส่วนที่ไม่ต้องมันนั่นแหละยิ่งขึ้นไปทุกที.

ที่นี้ มันก็จะไม่รู้ดีกว่าเกิน เพราะว่าไปต้องการด้วยกิเลส; กิเลสนี้  
ไม่รู้จักอ้อม กิเลสคดเหวเป็นสิ่งที่ไม่รู้จักอ้อม. ข้อความนี้ได้มีมากในพระบาลี ในพระ  
กัมภีร์ พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้มาก เช่นว่า ตัณหา คือ ความอยากนี้ มันเป็น  
กระแสที่ไหล ไม่มีแม่น้ำ กระแสน้ำน้ำใด ๆ จะเปรียบได้ แล้วมันก็ไม่มีที่สิ้นสุด.  
ความอยากไม่มีที่สิ้นสุด. ความอ้อมความพอนนั้นมันก็ไม่มี มันก็ยิ่งเกิน. แล้วก็ยัง  
ภวนิตในพระบาลีข้อหนึ่ง ซึ่งพอได้ฟังก็สะอึกใจ มีใจความว่า "ต่อให้ภูเขา กลายเป็น  
ทองคำไปหั่งลูก ๆ นี้ หั่งสองลูก ก็ไม่พอแก่ความต้องการของมนุษย์คนเดียว".

แต่วิทกุกุที่ว่า มนุษย์มีก็ร้อยล้านพันล้าน "ภูเขาทองคำสองลูก" ก็ไม่พอ  
แก่ความต้องการของมนุษย์เพียงคนเดียว; ท่านครีตี ใช้อย่างนี้. นี่มันขายออกไป  
อย่างนี้ ก็เลยไม่รู้ดีกว่าพอ. อย่างว่าแต่รู้ดีกว่าเกินเลย, รู้ดีกว่าพอนยัง  
ไม่รู้ดีสัก. นี่ความเจริญของโลก ระบบการเมืองของโลก ก็ส่งเสริมความไม่รู้จักพอ  
ของมนุษย์. ฉะนั้น ระบบการเมือง นั่นแหละ มัน จะทำโลกนี้ให้เวียนหัว  
ให้บ้านบ่่วน จนไม่รู้ทักเทือกเทือกได้.

ที่นี้ ในแง่ที่ ๓. ตูอาการที่มันพัวพันกัน ผูกพันกันในระหว่าง  
มนุษย์ หรือระหว่างระบบการเมืองทั้งหลาย. ความพัวพันนี้ มันเป็นความ  
พัวพันหลายอย่างหลายทาง; เช่นประโยชน์มันเกี่ยวเนื่องกัน หรือมันเป็นปัจจัยให้แก่  
กันและกัน. ต่างฝ่ายต่างต้องอาศัยกัน; มัน ก็เป็นเหตุให้ระบบการเมือง

ในโลก มันเกี่ยวของมัน จนกระทั่งว่า แม้ที่เป็นข้าศึกแก่กัน มันก็ยังต้องมาพัวพัน  
เกี่ยวของมัน.

อย่าง ระบบเสรีประชาธิปไตย กับ ระบบคอมมิวนิสต์ โดยตรงนี้  
มันต่ำก็ต่ำกัน ไป; อีกทางหนึ่งก็ติดต่อกัน สัมพันธ์กัน จะล่อหลอกเอา  
ประโยชน์จากกันและกันนี้ มันพัวพันกันทั้งอย่างคดโกงและทั้งอย่างซื่อตรง ทั้งอย่าง  
ก่อนหน้า ทั้งอย่างลับหลัง.

แล้ว แต่ละพวก ก็ต้องการขยายตัว ขยายตัว ขยายตัวเรื่อยไป มันก็เกิด  
การพัวพันกันยุ่ง : ความรุกรานก็แลกเปลี่ยนกัน, การปฏิบัติงานกันขวักก็แลกเปลี่ยนกัน,  
ผลที่ได้มาก็ต้องแลกเปลี่ยนกัน; เพราะมันจะนั้นแล้วมันไม่รู้จะเอาไปไหน. นี่มันก็  
มีทั้งทางที่จะสนับสนุนกัน, แล้วก็มี ทั้งที่จะทำลายล้างกัน พร้อมกันไปในตัว  
อย่างหน้าไหว้หลังหลอก. นี่ก็ยิ่งเห็นว่าเป็นการพัวพันที่น่าสงเวช ความจำเป็นบังคับ  
ให้ต้องทำอย่างนี้ ธรรมะก็ไม่มีในโลก, ธรรมะก็ไม่มีสำหรับที่จะครองโลก.

นี่เป็นอันว่า เราได้มองดูพอเข้าใจว่า โลกในสภาพปัจจุบันนี้มันเป็นอย่างไร,  
ถ้าจะดูว่า ทำไม่ยิ่งเจริญ ยิ่งไม่มีสันติภาพ? ก็ขอให้คุณให้เป็น เพราะว่า คำว่า  
“เจริญ” นี้ มัน หมายถึงแต่เพียงว่า มันมากเข้าเท่านั้น มันมากเข้า มันทรูหราขึ้น;  
แต่มันมิได้หมายความว่า ถูกต้องยิ่งขึ้น.

ข้อนี้อย่าลืมเสีย ว่าหากมาได้เคยอธิบายหลายครั้ง หรือหลายสิบครั้งแล้วว่า  
คำว่า วัฒนธรรม หรือคำว่า เจริญ หรือคำว่า วัฒนธรรม ก็ตามใจ, ล้วนแต่แปลว่าเจริญ.  
แล้ว คำนี้ไม่ได้หมายความว่า จะนำมาซึ่งสันติภาพ เพราะมัน เจริญผิดก็ได้

พัฒน์นาผิดก็ได้. มันมีแต่ทำให้มากขึ้นเท่านั้น; ถ้ามันมากไปในทางผิด มันก็เลวร้ายยิ่งไปกว่าที่ไม่เจริญ, คือไม่เจริญเสียดีกว่า เพราะมันไม่ผิด; หรือถ้ามันเจริญไปในทางถูก แต่มีมันน้อยหน่อย มันก็ยังดีกว่าเจริญมาก แต่เป็นไปในทางผิด.

.....

### พิจารณาคุณค่าความเจริญของโลกส่วนใหญ่ไม่เป็นที่เห็นคุณค่า.

๑. ที่นี้ ความเจริญ การพัฒนาในโลก มันเป็นไปในทางผิด ผิดคือไปเป็นทาสของกิเลส ไปตามใจตัวเอง เห็นแก่ตัวกู-ของกู ด้วยยังเจริญในแบบนี้แล้วก็ ยิ่งไม่มีสันติภาพ. การค้นคว้าก็ก้าวหน้า, ศึกษา ก็ก้าวหน้า, การค้นคว้าก็ก้าวหน้า, การประดิษฐ์ของใหม่ๆ ก็ก้าวหน้า, การผลิตขึ้นมาเป็นภูเขาเลากา ด้วยอำนาจเครื่องจักร นี่มันก็ก้าวหน้า; แต่ก้าวหน้าอย่างไร มาทำไร มันก็ก้าวหน้าไป เป็นทาสของกิเลส.

ฟังดูให้ตี ๆ ก้าวหน้ากันมาอย่างไร, เจริญขึ้นมาอย่างไร, ก็ก้าวหน้าไป เพื่อเป็นทาสของกิเลส; ไม่ใช่เพื่อชนะกิเลส. มันยิ่งก้าวหน้ามาก ก็ยิ่งเป็นทาสของกิเลสมาก, อุตสาหกรรมเจริญ, อุตสาหกรรมก้าวหน้า อะไร ๆ ก็ไปเป็นทาสของกิเลส. มันน่าหัว หมกทุกอย่าง.

แม้ในสิ่งที่เรียกกันอย่างไรเพราะน่าจะจับใจ ก็ทำให้เกิดความรู้สึกไปในทางคืน แต่แล้วมันก็กลับตรงกันข้าม. เช่นว่า เดี่ยวนี้มนุษย์ก็ก้าวหน้า ในทางอารยธรรม ในทาง civilization นี้ มันก็ก้าวหน้า; เรียกว่าก้าวหน้าทางอารยธรรม ไม่มีใครค้าน; แต่แล้วก็ไม่เห็นคุณค่า เพราะมันเป็นอารยธรรมเนื้อหนัง.

นี้ช่วยจำไว้ให้ดี ๆ มัน เป็นอารยธรรมเนื้อหนัง เพื่อเป็นทาสของกิเลส ไม่ใช่อารยธรรมฝ่ายจิตใจฝ่ายวิญญาณ ซึ่งจะชนะกิเลสได้. ฉะนั้นอารยธรรมของมนุษย์ ที่ก้าวหน้าไปแต่ในทางเนื้อหนัง มันก็ทำโลกนี้ให้เร้าร้อนเป็นไฟยิ่งขึ้น หรือบางทีก็อาจจะเรียกว่าวัฒนธรรม.

แต่ละประเทศ เขาคูยโควคองอ้างกันว่า วัฒนธรรมก้าวหน้า แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน. วัฒนธรรมนี้แลกเปลี่ยนกัน แม้ระหว่างเสรีประชาธิปไตย กับพวกคอมมิวนิสต์ด้วยซ้ำไป. เขาแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน วัฒนธรรมหน้าไหว้หลังหลอก หรือวัฒนธรรมอะไร ยิ่งมีวัฒนธรรมอย่างนี้มาก โลกนี้ก็ยิ่งร้อนระอุเป็นไฟมาก; เพราะว่ามันเป็นวัฒนธรรมวัตถุล้วน ๆ อีกนั่นเอง.

อย่างอารยธรรม หรือวัฒนธรรมอะไรก็ตาม ที่ดึงกันไปโลกพระจันทร์ได้<sup>๕</sup> มันทำให้โลกเย็นลงหรือเปล่า? การที่มนุษย์ไปโลกพระจันทร์ได้<sup>๕</sup> ทำให้โลกมีสันติภาพขึ้นที่ตรงไหนบ้าง? นี่ ก็มองดูอย่างนั้นก็แล้วกัน เพราะว่าทำไปเพราะอำนาจของโลภะ หรือความต้องการ; ฉะนั้นได้มา มันก็ใช้ไปตามวิถีทางของโลกหรือกิเลส. เพราะฉะนั้นก็ ไม่มีหวังว่า โลกนี้มันจะมีสันติภาพ หรือเย็นลงได้ เพราะการก้าวหน้าในเรื่องนี้.

๒. ที่ใหญ่ ในทางสังคม : เขาก็บอกว่าก้าวหน้า; ก็จริง ก้าวหน้าไปมาหาสู่ มีระเบียบอะไรทางสังคมงกาย; แต่ไม่เห็นว่าการโลกมันเย็นลง มีแต่โลกมันเร้าร้อน. สังคมกันโดยวิถีทางก็ยกแก้วเหล้าชูขึ้นท่วมหัวอะไรนี้ เคยพูดกันมาแล้ววันก่อนนี้, ให้พวกมัน ด้วยการยกแก้วเหล้าขึ้นชูเหนือหัววัน เป็นตัวอย่างอันหนึ่งที่ว่า จะกันดื่มได้ ว่าสังคมของมนุษย์ ที่ยังมีความรู้สึกอย่างนี้ ไม่ทำให้โลกนี้เย็นได้.

๓. ที่นี้ ที่หน้าประหลาดยิ่งขึ้นไปอีก ก็คือ จริยธรรม หรือ ศีลธรรม; เดียวนี้ก็มีการยืนยันว่า เขาได้จัดให้มีศีลธรรม มีจริยธรรม. พวกสมัยใหม่ที่ก้าวหน้าทางวัตถุนี้ เขาก็ยืนยันว่า เขาก็ได้จัดให้มีความก้าวหน้า ความเจริญ ทางศีลธรรม ทางจริยธรรม; แต่ดูให้ดีแล้ว มันเป็นศีลธรรมแท้ จริยธรรมแท้ คือ ของปลอม ศีลธรรมที่ว่าเอาใหม่ ซึ่งก็เลยเป็นผู้ว่า.

เดี๋ยวนี้การที่โงกกันก็เกือบทั้งโลก ในระหว่างพวกนักการเมือง นี้ไม่เห็นว่าเป็นบาป, หรือการฆ่ากันคราวละมากๆ ไม่ก็ที่จะหมดโลกนี้ เขาก็ไม่เห็นว่ามันเป็นบาป, หรือว่า ให้อินเมาเป็นเรื่องการเมืองละ. ระหว่างพวกนี้ให้ลุดเหยียง เขาก็ไม่เห็นว่าเป็นบาป. ศีลข้อสามเมตฺตมิจจาจารนี ถูกเพิกถอนเสียแล้วโดยปริยาย. นี้จะเรียกว่าศีลธรรมเจริญอย่างไร. นี้ระบบการเมืองกำลังเป็นอย่างไร ขอให้ดูให้ดี ๆ.

๔. ที่นี้บางพวกอาจจะกล้าเขย่งขึ้นมาถึงคำว่า "มนุษยธรรม"; พวกที่เจริญด้วยวัตถุนั้นแหละ เขาว่าเขาเจริญด้วยมนุษยธรรม ก็คือมีคุณธรรมสูงสมแก่นามว่ามนุษย แล้วมันก็เป็นมนุษยแก่นั้นแหละ. มนุษย์ที่เป็นทาสของกิเลส เป็นทาสของเนื้อหนัง เป็นทาสของวัตถุ. นี้มันเป็นมนุษยแท้. นี้เขาเจริญด้วยธรรมะสำหรับมนุษยชนิดนั้น ก็เป็นมนุษยธรรมแท้; ไม่ใช่มนุษยธรรมที่สมควรแก่มนุษย ผู้มีจิตใจสูง มีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ. คำว่า "มนุษย" แปลว่าจิตใจสูง จิตใจสูงต้องอยู่เหนือปัญหาทั้งหลาย อยู่เหนือความทุกข์ทั้งหลาย ก็อยู่เหนือกิเลสด้วย; มนุษยธรรมแท้จริงต้องเป็นอย่างนั้น.

เดี๋ยวนี้มันตรงกันข้าม มันลงมาอยู่ข้างใต้ของกิเลส มันเป็นตัวรับมากขึ้นทุกที. นึกแล้วก็น่าหัว ที่จะต้องพูดว่า มนุษยธรรมที่เป็นตัวรับยิ่งขึ้นทุกที ของคน

พวกนี้ ที่เจริญด้วยเนื้อหนัง การลุ่มหลงในเนื้อหนัง. ถ้าจะมองในรายละเอียดก็กันได้ พวกกันสามวันก็ไม่จบ ความเจริญ ที่เขาเรียกกันว่า ความเจริญ แต่แล้วก็ เป็นไป เพื่อความวินาศของมนุษย์ หรือของโลกนี้เอง.

๕. การศึกษา เราก็ต้องยอมรับกับเขาว่าเจริญ; แต่เจริญทางฝ่ายวัตถุ ทำให้คนฉลาดสำหรับจะเป็นคนแล้ว. การศึกษาเจริญ ทำให้ลูกเล็กๆฉลาด; แต่ฉลาดสำหรับจะไปเป็นคนแล้ว คือไปเป็นคนเห็นแก่ตัว เป็นคนเอาเปรียบผู้อื่น เป็นคนเห็นแก่เนื้อหนังของตัวเอง. การศึกษาเจริญ เรียนจบก็ออกศึกษาเฮโรอิน. เมื่อการศึกษายังไม่เจริญ เด็กๆรู้จักเกลียดเฮโรอิน เกลียดฝิ่น เกลียดกัญชา.

เดี๋ยวนี้เขาจัดการศึกษาที่ก้าวหน้า เรียนจบมหาวิทยาลัย ก็ไปปริญญาศึกษาเฮโรอิน หรือว่าบ่อนการเมือง หรือว่าอะไรต่างๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นความมระส่ำระสายวุ่นวาย. เมื่อก่อนเขาเล่าเรียนแล้ว เขาเคารพคนแก่ๆคนแก่ บิดามารดา ครูบาอาจารย์; เดี่ยวนี้ยังเล่าเรียนแล้ว ก็ยังไม่เคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์ คนแก่ๆคนแก่ อย่างนี้เป็นต้น. นี่ว่าการศึกษาเจริญ แต่เจริญเพื่อความวินาศของมนุษย์.

๖. การกันคว่ำ โดยเฉพาะ ทางวิทยาศาสตร์ มันเจริญ มันก้าวหน้า. เดี่ยวนี้เรามีการประดิษฐ์ของประหลาดๆเช่นวิทยุ เช่นทีวี. เช่นคอมพิวเตอร์ อะไรต่างๆ ซึ่งแสนจะประหลาด แต่ก็มีประดิษฐ์ขึ้นมาได้มาก ผลก็คือเร็ว พุ่งแรงก็พุ่งแรง. การทำมาหากิน ก็มีเครื่องมือชั้นคั้นพิเศษ ก็เรียกว่า การกันคว่ำมันก็ก้าวหน้า แต่แล้วก็ไม่เคยเห็นมีสันติภาพ เพราะการกันคว่ำหรือก้าวหน้า.

ถ้ามีอะไรขึ้นมา ก็เอาไปใช้ ให้เป็นทาสของกิเลสเสียหมด มีวิทยุ มีทีวี. แทนที่จะไปฆ่าแกะไขศีลธรรม กลับไปให้เป็นเหยื่อของกิเลส เพื่อหมักหมม

กิเลสมากขึ้น. ถ้ามีรถยนต์ที่ แทนที่จะไปฟังเทศน์ที่วัด ก็ไปหาเรื่องกามารมณ์ เรื่องสนุกสนาน; ไม่ว่าจะอะไร เขาใช้มันไปเพื่อเป็นทาสกิเลสหมด. ถ้ามีเงินมาก ก็ไม่ให้เกิดเสียว่า จะช่วยผู้อื่น; ก็คิดในทางที่จะเห็นแก่ตัว มันก็มาช่วยทำให้มีกิเลสหนาแน่นขึ้น.

๗. ท่านจะดูที่ตัวการเมืองนั่นเอง ระบบการเมือง ว่าการเมืองนี้ เขาถือว่า เป็นเรื่องสำคัญที่สุดในหมู่มนุษย์ ในระหว่างประเทศนี้. ทุกคน ถ้าถึงระดับที่จะวางในทางการเมือง หรือว่าจะใช้ประโยชน์ทางการเมือง, มีอุปกรณ์ทางการเมือง : -

เช่น การเศรษฐกิจนี้ ก็ต้องจัดไป เพื่อเป็นอุปกรณ์แก่การเมือง. การทหาร ก็จัดไปเพื่อเป็นอุปกรณ์แก่การเมือง. แม้ที่สุดแต่การสื่อสาร การคมนาคม อะไรต่างๆ ที่แสนจะวิเศษนี้ ก็ต้องเป็นอุปกรณ์แก่การเมือง เพื่อดำเนินการทางการเมือง ให้ได้เปรียบคนอื่น ให้มากที่สุด.

ฉะนั้น การเมืองก็คือการเล่นการพนันชนิดหนึ่ง ที่เอากำไร หรือจะเอาเปรียบผู้อื่น ให้มากที่สุด ด้วยจิตใจที่ประกอบอยู่ด้วยกิเลส หรือ ความเห็นแก่ตัว.

ถ้ามนุษย์ทุกคนมีจิตใจบริสุทธิ์ ไม่จำเป็นจะต้องมีการเมือง ไม่ต้องเล่นการเมือง ไม่ต้องมีกาปกครอง. ฟังดูให้ดี ถ้าทุกคนมันเป็นคนดี เป็นสัตบุรุษนี้ เราไม่ต้องมีโรงศาล, ไม่ต้องมีคุกตะราง, ไม่ต้องมีตำรวจ, นี่ข้างในนี้; แล้วภายนอก ระหว่างประเทศ ก็ไม่ต้องมีการเมือง. ไม่ต้องมีอะไร ถ้าคนมันดี. มันมีแต่คนที่จะหากำไร หรือกอบโกยประโยชน์ กระทั่งลัทธิผลประโยชน์ของผู้อื่นมา

อย่างลึกซึ้งกว้างขวาง; เลยต้องมีเรื่องการเมือง ต่อสู้ป้องกัน ตำแหน่ง ไว้สู้รบกัน. ฉะนั้นการเมืองยิ่งเจริญ ก็ไม่ได้หมายความว่า จะทำให้โลกมีสันติภาพ ยิ่งการเมืองก้าวหน้า ก็หมายความว่า โลกมันเลวลง. ถ้าโลกนี้ดีขึ้น การเมืองก็ต้องน้อยลงมันไม่จำเป็น.

๘. ที่นี้ มากุณห์ทางอื่นบ้างว่า แม้ว่าเราจะมีความสุขในทางร่างกายกันบ้าง เพราะว่า การแพทย์ การอนามัย อะไรทาง ๆ นั้นมันดีขึ้น; แต่แล้วก็ได้ไม่ได้ ช่วยให้โลกนี้มีสันติภาพ กล้ายกบ่ว่า เขาช่วยให้รอดชีวิตนี้ ก็เพื่อจะไปรบราฆ่าฟันกัน. ในทางการเมือง หรือว่าในทางทหารก็ตามใจ.

๙. ทาง การศึกษาชั้นสูงเต็มไปด้วยศาสตร์ต่าง ๆ เช่นปรัชญา เช่นจิตวิทยา เช่นครุภทวิทยาก็ก้าวหน้า; แต่ว่าก้าวหน้าไปในทางให้คนมันโง่งง คือให้เวียนหัวมากขึ้น เข้าไปสู่ความมืดมนออกไม่ถูก นึกมากขึ้น; เพราะมันก็เกินไป เรื่องปรัชญาที่ดี เรื่อง *logic, psychology*. อะไรก็ดี มันไป ๆ ไป จนไปในทางที่ไม่รู้จะไปทางไหน. เรื่องของปรัชญา มันเป็นอย่างนั้นเอง ไม่ใช่เรื่องปฏิบัติโดยตรงด้วยสัมมาทิฐิ แต่ว่าแก้ความทุกข์กันที่นี้ และเตี้ยวนี้.

๑๐. ที่นี้ ดูทางศิลปะกันบ้าง ก็น่าประหลาดที่สุด เตี้ยวนี้เรื่องของศิลปะเจริญที่สุด มาอยู่ในหลักสูตรของลูกเล็ก ๆ ป. ๓, ป. ๔ อยู่แล้ว; ในมหาวิทยาลัยก็มีแผนกศิลปะทั้งนั้น นี่ศิลปะนี่ก็มีมาก โภชนศิลป์ให้กินให้ดีที่สุด ให้คิดให้สุดเหวี่ยง ที่ให้มนุษย์มันเมื่การกินที่ดีที่สุด ก็เรียกว่า โภชนศิลป์ แล้วก็เรียกเคหศิลป์ ให้มันมีบ้านเรือนเหมือนกับวิมานที่สุด ให้มันสวยงามที่สุด. นี่เรียกเอาเองว่า **สำอวงศิลป์** เมื่อไม่นานมานี้เป็นเขามาก ๆ ที่ปากแดงเหมือนกับไปกินเลือดไกรมา เตี้ยวนี้คุณ้อย ๆ ลงหน่อย.





ถ้าประเทศที่ร่ำรวย ประเทศเกินพัฒนา ก็มีระบอบ นายทุนธิปไตย ก็เดากันได้ มองเห็นกันได้ ว่าประเทศไหนบ้าง ที่เป็นนายทุนธิปไตย ในโลกนี้.

ถึงแม้ว่าจะมองดูกันในแง่ว่า เป็นเสรีประชาธิปไตย หรือ เป็นเผด็จการ ก็สุดแท้ มันก็ยังเหมือนกันหมด ตรงที่ **ไม่ทำโลกนี้ให้มั่งคั่ง**; เพราะว่าการระบอบเหล่านั้น แม้มันจะตรงกันข้าม มันก็มาเหมือนกันอย่างหนึ่ง ก็คือว่ากบฏไทยส่วนเกิน, **ต้องการจะเป็นมหาสของวัตถุของเนื้อหนัง** อย่างไม่มีที่สิ้นสุด.

**ระบอบทหารธิปไตย** ก็ต้องการเอรีคอร้อยทางเนื้อหนัง. **ระบอบนายทุนธิปไตย** ก็ต้องการเอรีคอร้อยทางเนื้อหนัง. **เผด็จการ** ก็ต้องการเอรีคอร้อยทางเนื้อหนัง **ประชาธิปไตย** ก็ต้องการเอรีคอร้อยทางเนื้อหนัง. นี้คือที่ตรงนี้ให้ตี ๆ และเข้าใจว่า มันจะมีกันสักที่ระบอบ มันก็ **ไม่ทำโลกนี้ให้มั่งคั่ง** ได้.

นี้สภาพปัจจุบันของโลกมนุษย์เรา แล้วในยุคที่มีความเจริญเหมือนกับวิ่งโดยหลังไปสัก ๕๐ ปีมานี้ ก็เรียกว่ายุคอิลคโทรนิค. ตอนนั้นก้าวหน้าทางอิลคโทรนิค **ถือว่าเป็นเรื่องสูงสุดของมนุษย์แล้ว** อะไรก็เป็นการใช้กำลังของอิลคโทรนิค; ไม่ก็บีกเปลี่ยนเป็นยุคอวกาศ หรือยุคปรมาณู, ใช้กำลังของปรมาณูได้. เอาปรมาณูในธรรมชาติมาใช้เป็นประโยชน์ได้ คือ ทำลายปรมาณูนั่นเอง, และต่อมาก็เป็นยุคอวกาศไปโลกพระจันทร์ได้, และต่อมาไม่กี่ปีนี่ เดือนขึ้นขึ้นเป็นโลกยุคบึงบอง ใช้ความหมายกลับกลอก กลิ้งกลอกของลูกบึงบองนั้นแหละเป็นที่พึ่ง. ยุคบึงบองยังกำลังเป็นยุคสุดท้ายอยู่ อีกไม่เท่าไรก็คงมียุคอื่นมาแทน.

ที่นี้อยากให้ท้าวท้าว ดูที่เดี่ยวทุกยุค ยุคอิลคโทรนิค ยุคปรมาณู ยุคอวกาศ กระทั่งยุคบึงบองนี้ **ไม่เห็นว่ามีโลกมันดีขึ้นในส่วนสันติภาพ**. มันก็จะมีก๊อ ก ๆ

แก๊งๆ อย่างตึกบึนป่อง ก็ออกดอกไปดอกมามากขึ้น นี่เป็นอันว่า ไม่ค่อยพุกกันแล้ว เรื่องความสงสัยในเวลานี้ ว่าโลกมีสันติภาพหรือยัง อยากรจะสรุปความว่า ยิ่งเจริญด้วยวิทยาการ หรือว่าพฤติกรรมอะไรเหล่านี้ โลกยังไม่มสันติภาพ.

....

### โลกจะมีสันติภาพได้ต่อเมื่อมีระบอบปกครองด้วยธรรมะ.

ที่นี้พุดกันใหม่ ในแง่อีกแง่หนึ่ง ให้อันที่เข้าใจ ว่าทำอย่างไร จะให้โลกนี้มีสันติภาพ? อาตมาได้เสนอกำพุชขึ้นมา ตั้งแต่ที่แรกข้างต้นแล้ว ว่าให้ตั้งใจฟัง หรือว่ากำหนดไว้ให้ดี คือถ้าว่า โลกจะต้องมีระบบการปกครอง ที่ไม่เห็นแก่ตัวคน และให้ประกอบไปด้วยธรรมะ. ระบอบการปกครองในโลกที่ไม่เห็นแก่ตัวคนตัวบุคคลคือใครมีฮยาวสาวเอาหนึ่ จะเปิดโอกาสให้ระบบการปกครองนั้นประกอบอยู่ด้วยพระธรรม หรือพระเจ้า แล้วแต่จะเรียก ไม่มีชื่อเรียกอย่างอื่น ก็เรียกไว้ที่ก่อนว่า ระบบซัมมิตส์คัมมิเยม.

สังคมนิยม ก็แปลว่าเห็นแก่เพื่อนมนุษย์ ไม่เห็นแก่ตัวเอง, ไม่เห็นแก่ตัวคุณเคียว เห็นแก่เพื่อนมนุษย์ จึงจะเรียกว่าสังคมนิยม แล้วการเห็นแก่สังคมนั้นต้องดูด้วย: เพราะว่ามีก็กันได้เหมือนกัน. การเห็นแก่สังคมนิตๆ ก็คุมพวกไปปล้นพวกอื่น หาประโยชน์มาให้แก่พวกตัวนี้ มันก็ผิด ก็เลยต้องใช้คำว่า "ซัมมิต" ประกอบอยู่ด้วยธรรมนี้ เข้ามาหน้าหน้าไว้ ว่าซัมมิตสังคมนิยม-ระบอบที่ถือเอาประโยชน์ของสังคมนเป็นหลัก และประกอบไปด้วยธรรมะ.

ใจความใหญ่ ก็บอกล่วงหน้าให้ทราบเสียก่อนก็ได้ เพื่อจะได้ฟังได้ง่าย ๆ ก็ถือว่าเป็น ระบบที่เห็นแก่ผู้อื่น จึงไม่มีการกอบโกยเอาส่วนเกิน. นี้คำว่า “ส่วนเกิน” มาอีกแล้ว; ช่วยทำความเข้าใจ ในคำว่า “ส่วนเกิน” นี้ให้ดีๆ; เพราะว่าเดี๋ยวนี้ โลกทั้งโลก กำลังมีปัญหา ยิ่งยากลำบาก จะร้อนเป็นไฟอยู่นี้ เพราะสิ่งๆเดียว คือสิ่งที่เรียกว่า “ส่วนเกิน”, จะเป็นส่วนเกินอย่างที่คอมมิวนิสต์เขาเรียกกันว่า *surplus value* หรืออะไรก็ตาม หรือเป็นส่วนเกินตามธรรมชาติ ที่คนไม่รู้สึกรู้สว่า มันมีส่วนเกิน นี้ก็ถาม; มันเป็นส่วนเกินทั้งนั้น. แล้วสิ่งที่เรียกว่า ส่วนเกินนี้ คือ ข้ำศึกของมนุษย์ ที่ทำมนุษย์ให้ไม่มีสันติภาพ; เพราะว่า เขาไปกอบโกยเอาส่วนเกิน; เขาไม่ซัดเหวี่ยงขว้างออกไปเสียให้ผู้อื่น. เขา กอบโกยเอาเอาไว้เป็นของคนมากขึ้น ว่ารวยด้วยส่วนเกิน มันจึงเกิดเป็นพิษร้ายขึ้นมา.

ที่เรียกว่า รั้วมิกสังคมนิยม นี้ จะมุ่งหมายให้ เป็นระบบที่มัน เห็นแก่ผู้อื่น โดยที่ไม่กอบโกยส่วนเกิน. การที่ไม่กอบโกยเอาส่วนเกินมานี้ คือความถูกต้องตามทางธรรม, หรือประกอบอยู่ด้วยธรรม. ฉะนั้นก็อยากจะเล่าเรื่องของ มนุษย์เรา คนเรา<sup>นี้</sup> ที่ได้เป็นมา เป็นมาตามลำดับ จนตกนรกของการกอบโกย ส่วนเกิน ในปัจจุบันนี้. พูดอีกทีก็ว่า จะเป็นการเล่าถึงประวัติของโลกของมนุษย์ โลกเรา อย่างย่อๆ ว่ามันเป็นมาอย่างไร. มันมันเกี่ยวกันอยู่กับส่วนเกิน.

นี้ได้บอกมาตั้งแต่ที่แรกแล้วว่า ให้ช่วยจำคำนี้ไว้ให้คือนะ ถ้าจะเข้าใจเรื่องนี้ หรือเรื่องธรรมะที่สูงๆ ก็ถาม ให้สังเกตคำว่า “ส่วนเกิน ส่วนเกิน ส่วนเกิน” นี้แหละให้ดีๆ เพราะว่าตนเองก็กำลังกอบโกยเอาไว้มาก โดยที่ไม่รู้สึกรู้สว่ามัน เป็นส่วนเกิน. นี้เพื่อจะให้เข้าใจได้ดียิ่งขึ้น ก็ลองเล่ากันมา ตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที จะดีกว่า.

[พิจารณาเรื่องราวเกี่ยวกับส่วนเกิน.]

ขั้นที่ ๑ ถึงขั้นที่แรก ก็ย้อนระลึกถอยหลังไป อย่างน้อยสักแสนปีหนึ่งก็ได้ หรือสองสามแสนปีก็ได้ เมื่อโลกมันยังไม่มีมนุษย์ มีแต่สัตว์ กระทั่งเมื่อโลกมันยังมีแต่ต้นไม้ เพราะตามหลักวิชาการ หรือเหตุผล ที่ใครจะพอเชื่อได้นั้น มันก็ยอมเชื่อได้ว่า; ที่แรกโลกนี้ที่ร้อนเป็นไฟอยู่ แล้วก็เย็นลงๆ กระทั่งมันมีน้ำ มีการหมักหมมในน้ำที่ผิวของโลก จึงเกิดเซลล์ที่มีชีวิต. เซลล์ที่มีชีวิตก็ผันแปรไป เป็นเซลล์สำหรับจะเป็นพืช คือต้นไม้ นี่ แล้วเป็นเซลล์สำหรับที่จะเป็นสัตว์; มันก็เกิดมีสัตว์ที่มองไม่ค่อยเห็น. แล้วต้นไม้ พืชที่มองไม่ค่อยเห็นขึ้นก่อน แล้วมันก็ได้ขึ้นจนเป็นต้นไม้ เป็นสัตว์ที่มองเห็น.

เอาละ, เอาเป็นสมมติว่า เคียวนี้มีพืชพันธุ์ธัญญาหารขึ้นในโลก แล้วก็มีสัตว์เล็กๆ น้อยๆ ขึ้นก่อน แล้วมีสัตว์ใหญ่ขึ้นมา สูงขึ้นมา ต้นไม้ก็สูงขึ้นมาจากกระทั่งมีคนป่าที่ยังมีลักษณะเป็นสัตว์ เป็นคนป่าชนิดที่ยังมีลักษณะเหมือนกับสัตว์ เช่นว่า พอตัวขึ้นก็ไปหาอาหารกิน อ้อแล้วก็เข้าถ้ำนอน นี่เรียกว่าคนป่าสมัยนั้น.

ถึงขั้นแต่มีชีวิตเป็นต้นไม้ เป็นสัตว์เล็กสัตว์น้อย นกหนูอะไรขึ้นมาเรื่อยๆ จนเป็นลิงเป็นค่าง กระทั่งมีคนขึ้นมาในโลกนี้ ยังไม่มีใครเอาส่วนเกิน. ลองทบทวนดูให้ดี โลกนี้มันสิ่งที่มีชีวิต เป็นพืชพันธุ์ธัญญาหาร เป็นสัตว์ กระทั่งเป็นคนป่าในระคับแรก ซึ่งยังเหมือนสัตว์อยู่; ก่อนนี้ยังไม่มีการเอาส่วนเกิน, มันเอาไม่เป็น.

อย่างนกที่ร้องจิบๆ อยู่บนยอดไม้ นี่ มันจะเอาส่วนเกินได้อย่างไร เพราะกระเพาะของมันมีเท่านี้ มันก็เกี่ยวหาผลลูกไม้ หรือหอนอนอะไรกิน เค็มกระเพาะมัน

ก็ต้องหยุด มันไม่มียัง มันไม่มีจบ มันก็ *เอาส่วนเกินไม่ได้* ทิวมันก็ไปหากินอีก อิ่มแล้วมันก็ต้องหยุด; มันเอาส่วนเกินไม่ได้. แม้ถึงค่างอะไรก็เหมือนกัน มันไม่มียังมีจบ; มันเอาส่วนเกินไม่เป็น เอาไม่ได้.

ที่นี้มนุษย์ก็ยิ่งเหมือนสัตว์นั้น ทิวก็ออกไปหากิน กินแล้วก็มานอนในถ้ำ มันก็เอาส่วนเกินไม่ได้; มันไม่มียัง ไม่มีจบ ไม่มีปัญญา . ไม่มีความคิดนึกว่าจะเอามากักคุณ. **นี่เราเรียกว่า มัน *ยังไม่มีส่วนเกินเกิดขึ้นในโลก* และไม่มีผู้เอาส่วนเกิน** ยังไม่มีผู้เอาส่วนเกิน, ยังไม่รู้จักกอบโกยเอาส่วนเกิน มันก็มีความสงบจิตใจชอบ ปัญหามันไม่มี.

**วันที่ ๒** ที่นี้ต่อมา ถ้าถือตามพระคัมภีร์ *ในพระคัมภีร์พระพุทธศาสนา ก็มีเรื่องที่ถูกกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเองเลย ว่ามนุษย์ก็รู้จักจิตสูงขึ้นมา จนรู้จักเพาะปลูก* นี่มันก็เริ่มมีความเปลี่ยนแปลง. คนที่เพาะปลูก ก็ทำได้เกินกว่าที่ธรรมชาติมีให้ เมื่อก่อนนี้มนุษย์ต้องไปเก็บสาร เม็ดสารจากหญ้า หรือจากข้าวสาธิตที่เกิดขึ้นอยู่ในบ่อน้ำนั้น **นี่ข้อความว่าอย่างนั้นละ : -**

มนุษย์นี้ไปเก็บสาร ข้าวสาธิตที่เกิดขึ้นในบ่อน้ำ; เพราะมันไม่มีก็คน บ่อน้ำนี้ยังเต็มไปด้วยหมก อุดมสมบูรณ์ แล้วเอามากิน มันก็เลยเอามาเท่าที่จะกิน ก็ *ไม่มีส่วนเกิน*; ยังไม่มียังจบ จนกว่าจะเกิดมนุษย์ที่มียังจบ หัวแหลมไปกว่าคนอื่น เก็บมาใส่ยังฉาง ฟุ้งนี้ออกไปแค่เข้า เก็บมากให้มาก เอามาใส่ยังฉาง เพื่อนไม่ทิ้งลง ไม่ได้ อย่างนี้. **นี่ คนหนึ่งมันเอาส่วนเกินเข้าแล้ว, คนหนึ่งมันเกิดขาดลงแล้ว.**

นี่มันมีการแยกทางกันเดิน คนหนึ่งมันขาดส่วนเกิน, คนหนึ่งมันได้ส่วนเกิน; **นี่เรียกว่าส่วนเกินตามวิถีทางการเมือง** ที่มนุษย์รู้จักทำขึ้น. **นี่ต่อไป**

จะมีปัญหาแล้ว; จะมีคนจนและคนมั่งมีแล้ว จะมีคนที่มัวเมา มีกำลัง และคนที่อ่อนแอ ที่ทุพพลภาพแล้ว. คนหนึ่งมันได้ส่วนเกิน, คนหนึ่งมันขาดส่วนเกิน. นี่ปัญหาของมนุษย์เริ่มตั้งต้นด้วยคำว่า “ส่วนเกิน” ตามวิถีของมนุษย์ หรือวิถีทางการเมือง.

ขั้นที่ ๓ แก่ที่นี้อยากจะให้มองย้อนกลับหลังไปยังเรื่องของธรรมชาติอีกครั้งหนึ่ง ว่า “วิวัฒนาการ” ในบางระดับนั้น มันก้าวหน้าขึ้นมา เพราะส่วนเกินคล้ายเหมือนกันแหละ. ถ้าไม่มีขั้วขยายมาในทางส่วนเกิน แล้วก็ไม่มีความจริงอย่างที่มนุษย์กำลังเป็นอยู่; แต่สิ่งอย่างไร ก็ยังมีความสงบสงบ สันติสุขอยู่ตามเดิม. เช่นว่าคนบ้ายังเก็บของกินอยู่ตามในป่า อืมแล้วกินนอน ทิวก็ไปเก็บมากินอีก อยู่เท่านั้น มันก็ยังไม่มีส่วนเกิน ยังไม่มีปัญหา.

ขั้นที่ ๔ แก่ที่นี้เขามันมีความคิดที่จะก้าวหน้า ที่จะกินให้ดีกว่านั้น หรือกินให้มากกว่านั้น, หรือเมื่อที่แรก ถ้าไปจับสัตว์มา ฆ่าแล้วก็กินดิบ ๆ ได้ อืมกินนอน ทิวก็กินอีก, นี่มันก็ยังไม่มีส่วนเกิน.

ที่นี้ต่อมามัน มีความบังเอิญ หรืออะไรก็ตามเถอะ ว่าช่างไฟเสียหน่อย มันก็เกิดพบไฟโดยบังเอิญโดยธรรมชาติ มันก็ต้องช่างไฟ มันออร์อัยกว่า; มันก็กินเข้าไปมาก เกินกว่าที่จะท้องกินโดยแท้จริงนี่ เมื่ออาหารนั้นได้ปรุงให้อร่อยกว่า มันก็กินมากกว่าที่กินตามธรรมชาติ. ฉะนั้นพอคนบ้านนี้รู้จักย่าง รู้จักบั้ง รู้จักอบอะไรให้มันดีขึ้น มันก็กินมากกว่าที่แรก; ที่มากกว่าที่แรกนี้ เรียกว่าส่วนเกินได้; เรียกว่าบาปมันตั้งต้นแล้ว แต่เราเรียกกันว่า ความเจริญ.

ขั้นที่ ๕ ทันท่อมารมมคิดว่า มนุษย์ป่าคนนี้ มันไปเกิดพบน้ำอะไร ที่จุ่มเข้าไปแล้ว กินอร่อยกว่าที่ไม่จุ่ม; มันก็เป็นความก้าวหน้าในส่วนเกิน ที่จะก่อให้เกิดน้ำจุ่มมาจุ่ม แล้วกินมากกว่าที่แรก; ก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง : ร่างกายก็เปลี่ยนแปลง, จิตใจก็เปลี่ยนแปลง, อะไรก็เปลี่ยนแปลง ที่จะมากขึ้นจะเกินขึ้น. เมื่อก่อนนี้ที่อยู่ในถ้ำเฉย ๆ ใต้. เคี้ยวเนื้อเขาจะต้องปรับปรุงถ้ำแล้ว เคี้ยวเนื้อเขาจะต้องสร้างบ้านสร้างเรือนแล้ว; มันก็เกินขึ้นมา. ถ้าเกินตามระบบธรรมชาติอย่างนี้ ก็ยังไม่เท่าไร แม้จะเพิ่มความลำบากบ้าง มันก็ยังไม่เป็นอันตรายอะไร นี้เรียกว่า “เกินตามธรรมชาติ” มันก็มีอยู่อย่างนี้.

ขั้นที่ ๖ ทันท่อมาน มัน ก็เกิน จนเกินระดับของธรรมชาติ นี้จะเห็นได้ในตอนหลัง ๆ นี้; จะต้องมีย่างนั้น จะต้องมีย่างนี้ จะต้องมีย่างโน้น จนเกินธรรมชาติ. ที่มันเกินพ้นความรับผิดชอบของธรรมชาติ ธรรมชาติไม่รู้ ไม่ช่วยที่นั่น. เมื่อมนุษย์ ที่ระดับธรรมชาติ ไปหาส่วนเกินมากไปกว่าที่ถูกต้องควร มนุษย์ก็รับผิดชอบเอง; แล้วมนุษย์ก็ต้องลำบากขึ้น; นี้ทางธรรมชาติ.

ขั้นที่ ๗ ทันท่อมาน ในแง่การเมืองกันใหม่ ที่มนุษย์เอาส่วนเกินในแง่ของการเมือง ก็อย่างที่ได้อีกแล้วได้ว่า มนุษย์พวกหนึ่งรู้จักขโมยขึ้นมา. เมื่อมนุษย์ผู้อื่นเขาปลุกฝังไว้ตามธรรมชาติ หรือไปขโมยสัตว์ของผู้อื่นที่เลี้ยงมา ก็เรียกว่าเป็นผู้ได้ส่วนเกินมา, อีกคนหนึ่งมันก็ขาดไป. ที่มันนั้นจะอยู่อย่างนั้นไม่ได้ ผู้ที่ถูกกระทำมันก็มีอาการต่อสู้; ผู้ที่ยากกระทำต่อไป ก็ต้องแสวงหากำลังเพิ่มขึ้น. ฉะนั้นทางฝ่ายหนึ่งก็แสวงหากำลัง หาอาวุธ หาเครื่องมือ หาพรรคพวกอะไรมากขึ้น ที่จะไปปล้นเอาของอีกพวกหนึ่งมา; ให้มีส่วนเกินของฝ่ายเรามากขึ้น. ฝ่ายโน้นก็ลดส่วนเกิน หรือขาดส่วนเกินลงไป อีก; มันก็เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง



กันขึ้น ซึ่งเดี๋ยวนี้ เขามักจะเรียกกันว่า “ช่องว่างๆ” นี้อีกต่างหาก, ก็ว่ามันไกลเกินไประหว่างคนที่ขาดส่วนเกิน กับคนที่มากไปด้วยส่วนเกิน. ก็เป็นอันว่า มีคนมั่งมีเกิดขึ้นแล้วพวกหนึ่ง, มีคนเข้มแข็งด้วยอำนาจอะไรเกิดขึ้นแล้วพวกหนึ่ง; แล้วพวกหนึ่งก็ถดถอยทรุดลงไป เป็นคนยากจน, หรือเป็นคนไม่มีกำลัง อำนาจของส่วนเกินก็ทำให้มนุษย์ระส่ำระสาย อย่างนี้.

ขั้นที่ ๘ ที่นี้ มนุษย์เจริญขึ้นมาในทางการเมืองนี้ มันมีสติปัญญาที่จะหาวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง เอาคนที่โง่กว่ามาใช้งาน, คนหนึ่งมันสู้ไม่ได้ ค่ายกำลังก็ตี ค่ายสติปัญญาก็ตี มันสู้ไม่ได้ มันต้องตกเป็นทาสของคนทีฉลาดกว่า คนทีฉลาดกว่าก็ยิ่งได้ส่วนเกินมากขึ้น อันนั้นก็ทรุดลงไปเป็นทาส ทาสส่วนเกินไม่ได้. นีระบบการเมืองมันจึงเกิดขึ้นมาเรื่อยมาๆ; พวกทีฉลาด, หรือว่าเหล่ากอของพวกทีฉลาด, หรือหมู่คณะของพวกทีฉลาด, มันก็ยึดครองไว้ได้เรื่อยไป ทางโน้นมันก็จกลงไป เกือบร้อยกันนัก.

นี่ข้อความในพระบาลียังมีกล่าวไว้ว่า *เมื่อมนุษย์พวกที่เดือดร้อนนัก* หรือค้ำงเกิดการรบฆ่าฟันเบียดเบียนกัน *เพราะเรื่องเขาเปรียบกันอย่างนี้*; มนุษย์พวกหนึ่งไม่ใช่ทั้งหมด มาปรึกษาหารือกันว่าจะทำอะไรดี ๆ ก็เกิดมนุษย์ทีฉลาด ออกความคิดเห็นว่า จะต้องมีระบบการปกครอง; *ก็เลือกสมมติคน ๆ หนึ่งที่เห็นว่าดีที่สุด* ฉลาดที่สุด เข้มแข็งที่สุด รูปร่างสะสวยที่สุด อะไรนี่ *ให้เป็นหัวหน้า* ให้มีอำนาจ เขาเรียกกันว่า *พระยาสมมติราช*.

พระเจ้าแผ่นดินในโลกมนุษย์ ที่ถูกสมมติขึ้นทีแรก เรียกว่า พระยาสมมติราช. คนนี้ได้รับสมมติแล้วก็ทำหน้าที่ อย่างที่เรียกว่าการเมือง

คือเป็นผู้ปกครองดูแลคนทั้งหลายเหล่านี้ ไม่ให้โกงกัน; ถ้าโกงกัน ก็ให้มีอำนาจของหมู่คณะจับตัวมาลงโทษ แล้วก็ควบคุมทุกอย่างทุกประการ จนมนุษย์ไม่เอาเปรียบกัน เรียกว่า พอเป็นมิตรเป็นสหายกัน ไม่ขโมยกัน ไม่อะไรกันเห็น ก็อยู่กันมาได้พวกหนึ่ง เรียกว่า วิวัฒนาการไปในทางที่จะมีกฎหมาย มีศีลธรรม มีศาสนา. นี่ในที่สุกก็มีศาสนาไปเลย เพื่อป้องกันเรื่องปัญหาส่วนเกิน.

พวกไหนไม่ทำอย่างนั้น ยังเถลไถลออกไปนอกกลุ่มนอกรทาง มันก็ไปรบราฆ่าฟันกันวินาศไป. หรือว่าสูญพันธุ์ไป. ถ้าไม่อย่างนั้น มันต้องมา มีระบบการปกครอง ที่ควบคุมไว้ให้ดี อย่าให้มีการทำผิดในเรื่องส่วนเกิน; ก็เลยมีกฎหมาย มีศีลธรรม มีศาสนา เป็นมาเรื่อยๆ กระทั่งถึงมีพระพุทธเจ้า มีอะไร ก็อยู่กันด้วยความผาสุก.

วันที่ ๙. ที่นั่นมันจะเกิดหัวเดียวหัวต่อ; มนุษย์ที่เคยเจริญด้วยกฎหมาย ศีลธรรม ศาสนา มีความสงบสุขนั้นแหละ มันก็เป็นยุคเป็นสมัยไป; มาถึงบางยุคบางสมัย มันมีอะไรเปลี่ยนแปลง เช่นที่กำลังเปลี่ยนแปลงมาหาวัตถุนิยม เพราะว่ามันไม่มีอะไรที่จะเที่ยง จะคงที่อยู่ได้. หรือว่าจิตใจของคนมันชอบเปลี่ยน มันก็เบียดช่องให้เปลี่ยน. แล้วมันก็สามารถที่จะรวมหัวกัน เป็นพวกหนึ่ง เป็นกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเปลี่ยน; นี่มันจึงเกิดระบบนี้ ระบบนี้ ระบบโน้นขึ้นมา. แล้วอาศัยความคิดเห็นในทางปรัชญา ทางเรื่องลึกลับ คำสอนเรื่องตายแล้วเกิด, ตายแล้วไม่เกิด, มีบุญมีบาป, มีโลกนี้ มีโลกหน้า มีอะไรต่างๆ นานา มันก็เกิดขึ้น; มีคนเชื่อบ้าง, ไม่มีคนเชื่อบ้าง. พวกที่เชื่อมั่นก็เดินไปแนวหนึ่ง ก็ปลอตภัยไปได้. ที่นี้พวกไม่เชื่อมั่นก็แยกตัวออกมา สำหรับที่จะหาอะไรตามความแหวกแนวของตัวเอง แล้วก็ไม่เชื่อศีลธรรม แล้วสร้างอะไรขึ้นมาใหม่ นี่ ศีลธรรมมันก็ยังที่อยู่ก็มี, เปลี่ยนแปลงอยู่ก็มี.

แต่ว่า มนุษย์เคยถึงยุคสูงสุด ที่มีธรรมะกันอย่างสูงสุด มีพระพุทธเจ้า  
 เกิดขึ้น หรือมีพระศาสดาใด ๆ เกิดขึ้น ก็แก้ปัญหามา เฉพาะยุค เฉพาะถิ่น เฉพาะเวลาไป ;  
 นั่นแหละเรียกว่ามันมีได้เพียงเท่านั้น. ถ้าเกิดเชื่อพระศาสนา เชื่อพระธรรม  
 เชื่อพระเจ้า ทั้งทณไวชอบดี ก็ไม่มีใครกล้าเอาส่วนเกิน ; เพราะว่าศาสนาเกิดขึ้น  
 นั้น มันเกิดมาจากความจำเป็น ที่คนเอาส่วนเกิน. อย่างคนทำผิดขโมย  
 หรือปล้นชิงหน้า, หรือมีวิธีการดีกลับ ล้วงประโยชน์ของผู้อื่นมา มันเดือดร้อน.  
 ความเดือดร้อนนั้นมันบังคับให้เกิดระเบียบ เกิดศีลธรรม เกิดศาสนาขึ้นมา ; ฉะนั้น  
 มองให้ดี ก็จะไม่ค่อยง่าย ๆ ว่า ทุกศาสนามันเป็นข้อจำกัดการกอบโกยส่วนเกิน.

ขั้นที่ ๑๐ หลักศาสนา มุ่งไม่ให้ใครคนใดคนหนึ่งเอาส่วนเกิน  
 ที่ไม่จำเป็นที่ไม่ควรจะมี. ถ้าหากว่าส่วนเกินเกิดขึ้นโดยบังเอิญ ก็เอาให้ผู้อื่นเสีย  
 ก็แล้วกัน ให้สังคม หรือสงเคราะห์สังคมเสียก็แล้วกัน ; แม้แต่ *ศาสนาคริสต์*  
*ก็มีบทบัญญัติ บารมีเพราะแสวงหาเกินจำเป็น เพราะ มีไว้เกินจำเป็น เพราะ บริโภค*  
*เกินจำเป็น.* นี้แม้แต่ศาสนาอื่นก็ยังเป็นอย่างนี้ ; พุทธศาสนาก็ยังเป็นอย่างนี้.  
 ฉะนั้นเราไม่สนใจคำสอนเหล่านี้ เพราะเราไม่ชอบ เพราะเราอยากจะมีส่วนเกิน.

จะชี้ให้เห็นได้ง่าย ๆ เขาก็ยกก่อน *ภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จะต้อง*  
*ฉันอาหารเท่าที่ได้มาโดยบริสุทธิ์* เท่าที่ชาวบ้านเขาให้. อาหารที่หาได้ในวันนี้  
 ไปบิณฑบาตได้มาวันนี้ ถ้าเก็บไว้ฉันในวันรุ่งขึ้น เป็นอาบัติ. คูชิ, แล้วพระจะ  
 สะสมได้อย่างไร. อาหารที่ได้วันมาวันนี้ กินไม่หมด เก็บไว้ฉันพรุ่งนี้เป็นอาบัติ  
 นิสสัยกัณฑ์ หรืออาบัติหลาย ๆ อย่าง ; มันมีส่วนเกินไม่ได้. ถ้ามันเกิดได้มากกว่า  
 กินไม่หมด ก็ต้องให้คนอื่น ต้องสงเคราะห์ผู้อื่น นี่เรื่องอาหาร. ที่นี้เรื่องจีวร อ้อ,  
 เดี่ยวก่อน แม้แต่ *บาตรจะใส่อาหารกิน* อาหารฉัน ก็ยังอนุญาตไว้ใบเดียว ; มีบาตร

เกินหนึ่งใบก็เป็นอาบัติ. นี้อย่างนี้เป็นต้น; เรื่องอาหาร หรือว่าบาตรยังไม่ชำรุดมาก ไปหาของใหม่มา ก็เป็นอาบัติ.

ที่นี้ **เรื่องนุ่งห่ม** มีได้สามผืน ถูกผู้คนเติมได้อีกผืนหนึ่ง มีเกินสามผืน ก็เป็นอาบัติ ถ้าพระยังซื้อสัณฑ์ข่อยวันอยู่ ก็มีจีวรได้สามผืน; จะมีพิเศษบ้างก็เฉพาะ บางครั้งบางคราว, หรือมีความจำเป็นอย่างอื่น. ถ้าได้จีวรมาเกินกว่าสามผืน ก็ต้องให้ผู้อื่น; ที่เรียกว่า "วิกัป" ทำเป็นของกลางให้ผู้อื่นใช้. ถ้าตัวเองจำเป็นจะไปเอามาใช้อีกทีก็ได้; จะต้องทำอย่างกับว่า มีสิทธิเท่ากับผู้อื่น. ถ้ามีเครื่องนุ่งห่มเกิน แล้วก็ต้องสละ เรียกว่าวิกัป เป็นของกลางไป เพราะฉะนั้น ภิกษุไม่มีทางที่จะเอาส่วนเกิน คอยไปส่วนเกิน ในเรื่องของการนุ่งห่ม.

ที่นี้ **เรื่องที่อยู่อาศัย** ท่านก็มีบัญญัติไว้แล้วว่า ภิกษุจะทำกุฏิอยู่ได้ ก็เพียงแต่ยาว ๑๒ คืบ หรือ ๑๒ ฟุต กว้างเพียง ๘ คืบ หรือ ๘ ฟุต ถ้าภิกษุขวนขวายทำกุฏิอยู่เกินกว่านี้ ก็เป็นอาบัติ; ต้องสละหมดเลย. เพราะฉะนั้น ไม่มีทางที่จะเอาส่วนเกิน เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย; เว้นไว้แต่ว่าเป็นของสงฆ์ ไม่ใช่ของบุคคลนั้น ไม่ใช่ของภิกษุองค์นั้น.

ที่นี้ **เรื่องหยุดยกยา** อะไรก็ตาม มันก็ไม่มีทางที่จะเอาส่วนเกินได้ เพราะว่ามีพระพุทธรูปบัญญัติว่า ภิกษุสละบาติไปกินยาเข่าก็เป็นอาบัติ. ไปกินน้ำตาลอะไรได้. แต่ว่าไปกินยาโดยตรงนั้นมันเป็นอาบัติ; เพราะมันไม่ควรจะกิน ไม่ควรจะทำ เป็นหลักที่ประหลาด. อาตมาพบเข่าที่แรกก็ตั้งเหมือนกัน ว่าถ้าภิกษุสละบาติไปกินยาโดยตรงเข่า ก็เป็นอาบัติ. แต่จะไปกินน้ำตาล ไปกินอะไรอย่างนั้นบ้างก็ไม่เป็นไร.

นี่แหละที่ว่า ท่านไม่ให้มันทำให้เกิน หรือ มีให้เกิน หรือ ใช้ให้เกิน หรือ กินให้เกิน; ก็กินก็ทำไม่ได้. แล้ว หลักทั่วไป ก็มีอยู่แล้วว่า ให้พอดีๆ ในการเป็นอยู่ บริโภคใช้สอย; ถ้าเราปฏิบัติตามหลักนี้ ภิกษุ ภิกษุณีก็ข้ามพ้นไปอย่างหนึ่งเลย ไม่มีทางที่จะทำบาป เพราะเอาส่วนเกินของมนุษย์, ได้มาก็ต้องให้ผู้อื่นไป) ก็สงเคราะห์ผู้อื่นไป.

ขั้นที่ ๑๑ ที่นี้มาดูขรรวาช อุบาสก อุบาสิกา พุทธสาวกที่เป็นขรรวาช ท่านก็มีหลักทั่วไปว่า ให้รู้จักพอดี ให้รู้จักความทั่วๆ เราเป็น "เป็นเพื่อนเกิด เพื่อนแก่ เพื่อนเจ็บ เพื่อนตาย ด้วยกัน"; ไม่มีข้อไหนที่พระพุทธเจ้าสอนให้เอา มาสะสมไว้ เป็นของตน จนสิ้นไปหมด เป็นผู้ร่ำรวย.

ที่นี้บางคนอาจจะคิดว่า ฉะนั้นในครั้งพุทธกาล ไม่มีใครเป็นเศรษฐี. นี้จะอธิบายให้ฟังว่า คำว่า "เศรษฐี" ครั้งพุทธกาล มันใกล้เคียงกับพวก นายทุนสมัยนี้ ในโลกปัจจุบันนี้. ระเบียบปฏิบัติ หรือกฎบัญญัติมันก็ต่างกัน สำหรับ นายทุนในโลกปัจจุบันนี้. ในโลกฝรั่งด้วยแล้ว เขาก็ไม่มีอะไร; เขาก็เป็นเสรี ประชาธิปไตย, เขามีสติปัญญา, เขาก็กว้าน กอบโกย กำไรมหาศาล จนไม่รู้ว่าจะ มีกำไรกันอย่างไร. เขาก็เป็นนายทุน ความคิดก็จะมุ่ง อยู่แต่ที่จะหาให้มันมากขึ้นอีก จนเป็นบ้า เพราะมีเงินมาก.

ขั้นที่ ๑๒ ที่นี้ถ้าว่าเป็น เศรษฐีสมัยพุทธกาล อย่างนี้ มันไม่ใช่อย่างนั้น เพราะเขายังนึกถึงคำสอน ที่ว่า ให้รู้จักสันโดษ ให้รู้จักพอ, แม้พร้อมกันนั้น ก็ให้รู้จัก เมตตา กรุณา ให้ช่วยผู้อื่น. ฉะนั้นคำว่าเศรษฐีในครั้งพุทธกาล ที่เป็นพุทธ บวชรับ, เศรษฐีที่เป็นพุทธสาวก มีกฎปฏิบัติ. หรือแม้เศรษฐีในลัทธิศาสนาอื่น

ช่วยก็ได้ในครั้งพุทธกาล ไม่เฉพาะในพุทธศาสนา. *เศรษฐี* ก็มีวิธีปฏิบัติ คือว่า *จะต้องมีโรงงาน* เขาเรียก *ฮาวล์อะบิลท์อะ* ก่อนข้าวสำหรับคนอนาถา คนยากจน ใครไม่มีจะกินก็ไปเอาได้ที่โรงงาน.

ฉะนั้นเศรษฐีคนไทยเป็น เศรษฐีร่ำรวยมาก ก็คือมีโรงงานนี้มาก ก็ช้างหรือวัวเศรษฐีกันค้ำยว่า มีโรงงานมาก, หรือมีโรงงานน้อย. ฉะนั้นเศรษฐีจะผลิตผลประโยชน์มา ใส่ยังใส่ฉาง ใส่ตงอะไรไว้ มันก็เพื่อใช้ขาย เกี่ยวกับโรงงานเป็นส่วนใหญ่. *ภิกษุวันไหนบิณฑบาตไม่ได้ จะไปเอาที่โรงงาน อย่างนั้นก็ไม่ได้; แต่พระพุทธเจ้าท่านก็ยังบัญญัติไว้ว่า เอาได้สองสามครั้งเท่านั้น, เอาได้เพียงสองสามวันเท่านั้น, แล้วอย่าฆ่าเอาอีก เรื่องส่วนเกินมันไม่มีอยู่อย่างนี้.*

ฉะนั้นเศรษฐี ก็คือผู้ที่พร้อม หรือว่าตลอดเวลานี้ เขาทำสังคัมสงเคราะห์; ฉะนั้นจึงมีความสมควรที่จะผลิตให้มาก ผลิตให้ตนเองเหลือเกิน แล้วก็ไม่ทำสังคัมเคราะห์ ด้วยการสร้างโรงงานนี้ให้มากขึ้น. ที่นี้พวกทาสพวกกรรมกร พวกบ่าว คนใช้ ก็อยู่ร่วมกับเศรษฐี ช่วยเศรษฐีผลิต ผลิตได้มาแล้ว ก็ส่วนใหญ่ก็ต้องไปทำสังคัมสงเคราะห์; ฉะนั้นเศรษฐีครั้งพุทธกาล ไม่ใช่เหนื่อยทุน.

ดูให้ก็จะเห็นได้ว่า มันคนละระบบกับระบบนายทุน; เพราะฉะนั้น แม้แต่ทาสของเศรษฐีสมัยพุทธกาล มันก็ไม่ใช้ทาสอย่างความหมายในสมัยนี้. ทาสสมัยนี้มันอยากจะหลุดไปจากนาย; แต่ทาสในสมัยพุทธกาล มันไม่อยากจะหลุดไปจากนาย หรือจากเศรษฐี เพราะว่า ได้ทำบุญทำทาน เป็นอยู่กันเหมือน ๆ กันกับนาย; อย่างนี้ ผลิตให้มากได้, ค่อมให้ผลิตให้มากได้. แต่ว่าถ้าส่วนที่เกิน ที่ตัวจะใช้สอยบริโภค ก็ต้องสงเคราะห์ผู้อื่น มันก็เลยเป็นการทำบุญไปในตัว.

นี่เรียกว่า ลัทธิที่ไม่ชอบไทยส่วนเกินนี้ ยังคงเป็นหลัก เป็นประธาน เป็นหัวใจของพุทธบริษัทอยู่ : เป็นภิกษุ ภิกษุณี กัถี เป็นอุบาสก อุบาสิกา กัถี ไม่เอาส่วนเกิน. ถ้าส่วนเกินมันเกิดขึ้น ก็สงเคราะห์ผู้อื่น แล้วก็มิได้ห้ามว่าอย่าผลิตส่วนเกิน; จะผลิตส่วนเกิน ก็ผลิตได้ แต่ว่าเมื่อได้กินไว้พอสมควรแก่อัคภาพแล้ว ต้องสงเคราะห์ผู้อื่น. ฉะนั้นใครจะกักกันไว้ไม่ให้เกินส่วนตนเองเท่าไร ก็พอสมควรแก่ตัวกัน ถ้าเหลือมันมันก็ต้องสงเคราะห์สังคม.

นี่หลักปฏิบัติที่ไม่เอาส่วนเกินในพระพุทธศาสนา มันเป็นอย่างนี้; เป็นชาวไร่ ชาวนาจน ก็ผลิตเท่าที่จำเป็น เท่าที่สมควรแก่อัคภาพ, ถ้าเหลือก็ เมื่อได้เก็บสำรองไว้ เป็นเครื่องปลูกขายแล้วมันก็ทำสังคมสงเคราะห์. นี่เห็นได้ว่า ไม่ใช่ขายทุน ไม่ใช่ระบบนายทุน เป็นระบบอะไรอันหนึ่งซึ่งเห็นแก่สังคม และประกอบอยู่ด้วยธรรมชาติ. ฉะนั้น ระบบนี้ อาตมาเรียกว่า “ซัมมิกสังคมนิยม” เห็นแก่สังคม หายใจเป็นประโยชน์ของสังคม ตามวิถีทางของธรรมชาติ ไม่ใช่ธรรม.

ขั้นที่ ๑๓ ที่นี้ลองคิดดูว่า ถ้าทุกคนในโลกเป็นอย่างนี้ ระบบการเมืองหรือธรรมานุญของโลกของบ้านเมือง มันมีเจตนารมณ์ มุ่งให้ทำอย่างนี้ โลกนี้ก็จะมีความสงบ. ไปคิดเองเห็นได้; ไม่มีใครเอาส่วนเกิน. ถ้าผลิตส่วนเกินก็ต้องสงเคราะห์สังคม; แม้ใครจะผลิตส่วนเกินให้มาก ก็ไม่ห้าม ยินดีด้วยซ้ำไป แต่ส่วนเกินนั้นจะต้องใช้สังเคราะห์สังคม.

ฉะนั้นอย่าเข้าใจว่า พระพุทธเจ้าห้ามไม่ให้ทำงานมาก ๆ, ห้ามไม่ให้หาเงินหาทรัพย์สินอะไรมา ๆ ท่านไม่ได้ห้าม. แต่ว่าถ้าได้มาแล้วนี่ จะต้องจัดการให้มันถูกต้อง; จะเลี้ยงลูก เลี้ยงเมีย หรือว่าจะเลี้ยงบิดามารดา หรือว่าจะทำบุญให้ทาน หรือว่าจะทำอะไร ที่ไม่ให้มันเกิดกิเลส หมักหมมอยู่ในตัวเอง ก็แล้วกัน.

นี้เรียกว่า บัญหาของมนุษย์อยู่ที่ส่วนเกิน ถ้าปฏิบัติต่อส่วนเกินตก ก็มีความสงบสุข; ถ้าปฏิบัติต่อส่วนเกินผิด มันก็มีความทุกข์ มีความระส่ำระสาย.

ย้อนกลับไปดู นก หนู บนยอกไม้หนักใหม่ ไม่เอาส่วนเกิน ก็ชงก้อยู่แค่นั้น แต่ก็ไม่มีความเดือดร้อน เพียงแต่ไม่แปลก ไม่เจริญ. พอวิวัฒนาการไป รู้จักทำให้ดีขึ้น ต้องมีอาหารกินอย่างนั้นอย่างนี้ บ้านเรือนอย่างนั้นอย่างนี้ มันก็เริ่มเป็นปัญหา จะแก้ปัญหาตกหรือไม่?

นี่เดี๋ยวนี้เราเกิดผลไป ทำไมจะต้องมีน้ำส้ม น้ำปลา น้ำซาวข้าว กอจมน้ำจมน้ำ? ทำไมไม่กินแต่เพียงเท่าที่มันมีอย่างนั้น? แล้วที่จริงมันก็ได้ทำให้อะไรดีขึ้น ที่ว่าจะเอาน้ำจิ้มมาจิ้มเนื้อจิ้มปลาให้อร่อย แล้วมันไม่มีอะไรดีขึ้น นอกจากอร่อยแล้วมันก็กินมากเกินไปกว่าที่ควรจะกิน. มันก็เป็นเรื่องส่วนเกินที่กินเข้าไปมาก หรือเปลืองเงินมาก หรือตั้งยุ่งยาก ที่จะหาน้ำส้ม น้ำจิ้มมา. แค่นั้นมันไม่มีใครรู้สึก ไม่มีใครสนใจ ไม่มีใครรู้ว่า นี่คือใจความสำคัญของปัญหา ที่ว่าเราไม่รู้เรื่องของส่วนเกิน.

เรื่องยุ่งหมกก็เหมือนกัน ทำไมจะต้องทำอย่างนั้น? ทำไมจะต้องทำอย่างนี้? ทำไมจะต้องทำให้มันเปลือง ให้มันมาก ให้มันยุ่งยาก? ไม่เอาเท่าที่ควรจะเอา แล้วเขาเจตนา หรือเขาทุนทรัพย์ไปทำอย่างอื่น เรื่องบ้านเรือน เรื่องตุ๊กเต้ทุกอย่าง มันก็เริ่มเปลี่ยน. เดี่ยวนี้มานิยมกินมาก ๆ เรื่องสวย เรื่องงาม เรื่องเก๋ยรติยศ เรื่องอะไรต่างๆ ก็เกินๆ ไปอีกทางหนึ่ง, จนกระทั่งว่ามีระบบนายทุน เอาส่วนเกิน มากกว่าคนอื่นและเกิดระบบคอมมิวนิสต์ ที่มันทนอยู่ไม่ได้; เพราะมันเอาคส่วนเกินมันก็ต่อสู้. มันก็ต้องต่อสู้กันไปเรื่อยไป ไม่มีใครตัดสินใจได้ ไม่มีใครเชื่อฟังพระเจ้า.



นี่เรียกว่าระบบการเมือง มันเป็นอย่างนี้ วัดถุนิยมเข้ามาแทรกแซง ทำให้คนหลงใหลในส่วนเกิน เกิดระบบนายทุนขึ้น แทนระบบเศรษฐกิจอย่างบรมโบราณ เศรษฐีอย่างรุ่นปู่ ย่า ตา ทวดของเรา ถ้ามีเงินมาก ก็สร้างวัด; นี่ไม่ใช่อ่างหลังถาวรแล้ว มันเห็น ๆ กันอยู่... แต่พวกนายทุนเดี๋ยวนี้ ถ้ามีเงินมากเข้า ก็ไปสร้างโรงงานอุตสาหกรรมอย่างใหม่ เรื่องใหม่ รายใหม่, ไปผูกขาดไปลงทุนค้าขายอื่นต่อไป. ถ้าเป็นเศรษฐีอย่างปู่ ย่า ตา ทวด ของเรา มีเงินมากเข้าก็สร้างวัด. นั้นระบบส่วนเกินมันแทรกอยู่ที่ตรงไหน? ขอให้คิดดู; คือว่าจิตใจมันผูกยอมมิให้ไปในทางไหน? ก็ขอให้คิดดู.

นี่ระบบการเมืองในโลก มันเกิดขึ้นเพราะสิ่งที่เรียกว่าส่วนเกิน นายทุนรู้จักดูเอาส่วนเกินของคนส่วนใหญ่ ไปเป็นความร่ำรวยของตน. ที่นี้ประชาชนที่ยากจน ก็ลุกขึ้นต่อสู้ เรียกว่าระบบคอมมิวนิสต์, ระบบอะไรก็ตามแต่จะเรียก มันช่วยไม่ได้.

ชั้นที่ ๑๔ เขียวนี้ก็ยังมีปัญหาว่า ทำไมเมื่อเรามีการศึกษาเจริญ มีอะไรเจริญ กันกว่าเจริญ ประดิษฐ์เจริญ, ทำไมเราจึงไม่เข้าใจถูก ในเรื่องกันเสียที? มันอาจจะยังมีปัญหาเกิดขึ้นแล้วว่า ทำไมพวกนี้ไม่รู้จักดี? ไม่รู้จักยกยาก็ได้ดีกันเสียเลย หรืออย่างไร? ทำไมมนุษย์ไม่รู้จักยกยอให้ดี ออกไปไหนทางดี? กลับยกยอไปในทางที่เอาส่วนเกิน เป็นอะไรไปก็ไม่รู้; นี่เพราะว่า ความดีดังุดของเนื้อหนัง อย่างที่พูดมาแล้วตอนต้น ฉะนั้นขอให้จำคำว่า "เนื้อหนัง" ไว้ให้ดี ๆ ไปด้วย.

โพธิ์ไม่พอกับกิเลส; โพธิ์ คือ ศบิบัญญัติอันแท้จริง มันตกลง ๆ กิเลสมันได้เหยื่อได้อะไรดี มันอ้วนขึ้น ๆ. โพธิ์ไม่พอกที่จะต่อสู้กับกิเลส; แล้ว

กิเลสมันยังแถมตบตาโพธิเสียอีก, ระวังให้ดี. พุทธบริษัททั้งหลายระวังให้ดี, กิเลสมันจะตบตาโพธิ; จะไม่เป็นพุทธบริษัท. ไม่มีโพธิ ก็ไม่เป็นพุทธบริษัท.

นี่เขาไม่อยากจะทำอะไรไปกว่า ที่ว่ามีส่วนเกินมาก, มีส่วนเกินมากก็  
นิยมว่าดี; แล้วก็ไม่อยากจะไปไกลกว่านั้น ไม่ต้องการจะเป็นมนุษย์ที่ดีที่สุด.  
แต่ต้องการจะเป็นมนุษย์ตามความรู้สึกว่า มีอะไรมากที่สุด มีทรัพย์สินสมบัติ มีเกียรติยศ.

เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ สามคำนี้ช่วยจำกันไว้ด้วย พุทธมาหลายปี  
แล้ว สาม ก. ก. กิน ก. กาม ก. เกียรติ; ถ้าใครไม่รู้จำมันจะครบจบจำ  
แล้วจะลากตัวออกไปนอกศูนย์กลาง. นั่นก็ล้วนแต่เป็นส่วนเกินทั้งนั้น; ถ้า  
กินแต่พอดีก็ไม่ใช่ส่วนเกิน. แต่หมิ่นกินอร่อย ๆ งามแพง จนยุ่งยากลำบาก จน  
กินเมื่อระอ้อยบาท พันบาท หมื่นบาทอะไรก็มี; อย่างนี้มันไม่ใช่กินตามธรรมดา มัน  
เป็นเรื่องกินด้วยกิเลส เรียกว่า "กินส่วนเกิน".

ทั้งเรื่องกาม หรือ *กามารมณ์* นี้ก็เหมือนกัน *ถ้าไม่เก็บ มันก็เป็นแต่เพียง*  
*การสับกันรั้ว* สุกหลานไว้; อย่าวัดใจกัณฑ์ธรรมะธรรมดะ นี้ไม่เก็บ. แต่ต้องการ  
กามารมณ์ ต้องการรสทางเพศ ระหว่างเพศนี้ ทุกวัน ทุกชั่วโมง ทุกนาที หาเงิน  
มาซื้อของเหล่านี้หมด. นี่เรื่องกามนั้นมันก็เป็นส่วนเกิน แต่ถ้าเป็นสืบพันธุ์ธรรมดา  
มันก็ไม่เกิน.

ทั้งเรื่องเกียรติ ถ้ามันจริง มันดีจริง มันไม่ต้องอวด มันไม่ต้อง  
ยกหู ชูหาง. *ยกยวน* มันเกียรติเอาหน้าเอาตา ยกหู ชูหาง มันก็เป็นเรื่องเกิน;  
ถ้าดีจริงก็ไม่ต้องอวด

เมื่อพูดว่า กิน กาม เกียรติ มันก็ เป็นเรื่องเกิน, ถ้าพูดว่าหลอเลี้ยง ชีวิตอย่างถูกต้อง สัมพันธุ์ไว้อย่างถูกต้อง มีความดีที่เคารพหน้าถือตัวเองได้, อย่างนี้ มันก็ไม่เกิน, นี่เดี๋ยวนี้เรามันไม่รู้ว่าจะไรดี อะไรไม่ดี, อะไรเกิน, อะไรไม่เกิน, ก็เลยไปถือเอาที่ไม่ดี, ที่ดีจริงไม่เอา.

นี่เดี๋ยวนี้ เขามันมีความคิด, เทกแขนงออกไป ในทางที่กลัวจะเสียเปรียบผู้อื่น คนไม่ยอมเรียนธรรมะ ไม่อยากปฏิบัติศีลธรรม กลัวจะเสียเปรียบผู้อื่น; เพราะคนที่พร้อมที่จะเอาเปรียบมันก็มีมาจริงๆ เหมือนกัน มันทุก ๆ หัวระเหงไปหมด คนเลยเกิดกลัว เกิดระแวง ไม่กล้าประพฤติธรรมะ กลัวว่าจะเสียเปรียบผู้อื่น. อันนี้ ก็เป็นเหตุอันหนึ่ง ที่ทำให้คนเรา ไม่อยากจะทำดีสุด ที่มนุษย์ควรจะได้; เราก็ต้อง กลัวเสียเปรียบผู้อื่นอยู่นั่นแหละ.

วันที่ ๑๕ นี้ เขาคิดว่า เขาควรจะได้รับความสำเร็จร่ำรวยสนุกสนานที่สุด ในภพที่เกิดมานี้; ไม่มีอะไรดีกว่าสิ่งนี้แล้ว, ไม่มีอะไรดีกว่าสิ่งนี้แล้ว, ก็ไม่เห็นว่าจะมีอะไรดีอีก ก็เลยหยุดไว้แค่นั้น; ก็ไม่ชวนชวนอะไรก็ไปกว่านั้น มนุษย์จึงไม่ได้ดีที่ สุด ที่มนุษย์ควรจะได้. ถึงเราจะไปพูดขึ้น เรื่องนิพพาน เรื่องอะไร ก็ไม่เห็นดี เขาไม่เห็นว่ามันดี ก็เลยติดอยู่เพียงที่กามารมณ์ หรือว่า เรื่องเนื้อหนัง. หรือบางทีก็อาจจะพูดว่า "อ๊ย, ไม่เอาหรอกก็เกินไป ฉันทะศีลธรรมได้ง่ายๆ" อย่างนี้. ถ้าถือเสียอย่างนี้มันก็เป็นมนุษย์ที่ได้สิ่งที่ดีที่ สุดไม่ได้. บางทีก็จะพูดกับเขาเหมือนกันแหละ ว่าอยากไปนิพพาน แต่ว่าหลอกทั้งนั้น ไม่จริง ยิ่งพูดว่า ก็จนอยู่เหนือดี แล้วเขาก็ยังไม่ต้องการ.

ความหมายอันแท้จริงของนิพพาน มันถึงจนอยู่เหนือดี เขาไม่เข้าใจ แล้วเขาก็ไม่ต้องการ. เมื่อสับสหนัก มันก็ใช้กันไปหมด เอาดีเป็นชั่ว, เอาชั่วเป็นดี;

ก็เลยเอาภาษาชาวบ้าน พูดตาม ๆ กันไปในแต่ละเป็นหลัก. นี่คือข้อที่ว่า มนุษย์ประหลาด ที่สุด ตรงที่ว่า ทำไมไม่อยากดีถึงที่สุด? อันนี้เองเป็นโอกาสให้กิเลสได้โอกาส วัตถุนิยมได้โอกาส ได้ก่อหอคอกก่ออะไรขึ้นมา.

วันที่ ๑๖ ที่นี้จะหันไปฟังการศึกษาในโลกนี้ การศึกษาก็ไปเป็นทาส ของการเมือง ของวัตถุนิยมไปแล้ว; ไม่มีการศึกษาไหน ที่จะสอนให้มนุษย์รู้จักถึง ชาติที่สูงสุด แล้วฮันกันไปในทางนั้น. เพราะว่าแม้แต่ภิกษุสามเณรนี่ ก็ยังลุดลงไปเป็น ขรवासแล้วโดยจิตใจ : เรียนอย่างขรवास, มุ่งผลอย่างขรवास, ทั้งที่เป็นพระเป็น เณรอย่างนี้ นี่การศึกษาในวัดมันก็ล้มละลาย การศึกษาอนุสาวรีย์ ซ้ำแม้ยม ชั้นมหา- วิทยาลัย มันก็อยู่เพียงแค่ว่า แสงวหาอาชีพประโยชน์เป็นเงินเป็นทอง ได้เงินมากมาย แล้ว ก็หาความสนุกสนานตามธรรมดา อย่างที่คนธรรมดาเขาต้องการกัน, แต่ส่วน มากมันเลยนั้นไป คือไปหลงไหลไม่มีขอบเขต งานเงินเดือนไม่พอใช้อยู่ตลอดไป ให้ ได้เงินเดือน เดือนละสองสามหมื่น มันก็ไม่พอใช้อยู่นั้นแหละ; เพราะว่าจิตใจ มันเป็นอย่างนั้นเสียแล้ว.

นี่เรียกว่าการศึกษาในปัจจุบันนี้ กำลังช่วยไม่ได้; อิทธิพลของ วัตถุนิยม ที่เรียกว่าเนื้อหนังนี้ กำลังลุกลาม กำลังระบะเท เป็นไฟไหม้ป่า, ระเบิดเป็น ไฟไหม้ป่าคือไหม้โลก. โลกกำลังสุดไหม้ด้วยไฟอันนี้ ก็เลยไม่มีผู้รู้ผู้ฉลาด ก็เลยทำให้โลก อยู่ในสภาพอย่างที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น.

เขาพูดกันว่า *ฆ่ากันระดับโลก* ต้องการจะ *ฆ่ากันอย่างล้างโลก* นั้นแหละ *กลับดี*; แล้วมีสันติภาพอย่างมีเกียรติ ก็คือการฆ่ากันให้มาก เขาเปรียบกันให้มาก *ปล้นหรือยื้อแย่งกันระดับโลก*; คือใช้ชีวิตทางลารเมือง การเศรษฐกิจอะไรก็ตาม

ปล้นเอาประโยชน์ของผู้อื่นไปเป็นอย่างมหาศาล. ถ้ามาเทียบกับพวกเด็กๆ ไม่น้อย หรือพวกโจรที่ปล้นวัวปล้นควายเป็นฝูงๆ นี้ ก็ยังไม่เท่ากับที่ พวกนักการเมืองหรือนักการเศรษฐกิจอะไร, เขา ปล้นกันในระดับโลก ยื้อแย่งกันในระดับโลก. ผลมัน ก็เกิดขึ้นอย่างนี้ แล้ว โลกในระดับโลก คือในที่ประชุมการเมืองมีการโกหกชนิดระดับโลก; แล้ว โลกมันจะมีสันติภาพได้อย่างไร.

แต่ก็ ดีมีของมีเงินมา ดีมีเศษของมีเงินมามากขึ้นในโลกแล้วนี้ นับตั้งแต่ เหล่ายขັນไป จนถึงเซโรอิน, แล้วของเมาก็ถึงขงที่สุดคือเม่า/รัชฎา, เม่าความรู้ที่ ปริญญายาวเป็นหางนี้. เม่ารัชฎานี้ก็เม่า ก็ช่วยโลกไม่ได้ มันเป็นเรื่องความรู้ที่ เพื่อที่เกิน; มันก็สร้างนิสัยอันใหม่ขึ้นมา ที่เป็นไปในทางที่จะใช้ศีลธรรมยิ่งขึ้น ๆ ไม่รู้สึกตัว. พูดถึงธรรมะพูดแต่ปาก แล้วเอาเรื่องโลกพระศรีอาริย์มาตบตาอันเล่น ฝ่ายโน้นที่ ฝ่ายนี้ที่; เอามาหลอกหลวงกันเล่น. นี้ทำให้มนุษย์มันมีจิตใจเสื่อมลง เห็นแก่ตัวมากขึ้น; ยุคมีคตัญญูมันก็ใกล้เข้ามา ที่จะชากันทั้งโลกนี้ ก็ใกล้เข้ามา; ถ้าขึ้นอยู่อย่างนี้มันก็ต้องถึงแน่.

แล้วหรือพยากรณ์แผ่นดินของพระเจ้า หรือของธรรมชาติ นี้ก็กำลังหมดไป อย่างรวดเร็วอย่างนี้. ปัญหานานาชนิดก็เกิดขึ้นมาใหม่ กระทั่งโรคภัยไข้เจ็บก็มาใน รูปใหม่นี้ เป็นสมัยใหม่กับเขาค่อย ก็ต้องยุ่งกันไปในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ; เพราะ มนุษย์ไม่มีศีลธรรม มีความมุ่งหมายในส่วนเกิน.

สรุปความแล้วก็ว่า โลกกำลังไม่มีธรรมะ เป็นเครื่องคุ้มครอง โลก ยิ่งขึ้น ๆ ไม่เหมือนแต่ก่อน. ฉะนั้น ขอให้ “ถอยหลังเข้าคลอง” อย่างที่ได้เคย พูดมาแล้วว่า. เต็มวันมันปั่นคลองมากนักแล้ว ถอยหลังเข้าคลอง ให้เข้าคลอง ทำนอง

ธรรม. ทำนองคลองธรรม; มิฉะนั้น ปัญหาในโลกนี้มันก็จะเกิดมากขึ้น ๆ. คู่ชีวิตมันเห็น ๆ กันอยู่ ในโลกนี้ไม่มีอะไรที่เรียกว่าเป็นธรรม.

ในสนามกีฬามันก็วิ่งกัน, การซื้อเอาเครื่องบินของเพื่อนไประเบิดกันเสีย; อย่างนี้มันก็เป็นของธรรมดา. อย่างที่หนังสือพิมพ์โฆษณายู่ในเวลานี้ ประเทศอังกฤษก็เต็มไปด้วยตุ๊กตะเบ็ค ที่ระเบิดใครก็ไม่รู้ เป็นระเบิดแบบที่ว่า คนชุกชนใส่เข้าไปตามทีต่าง ๆ เมื่ไนวันเขาของ อย่างนี้. จมตัวประกันไปฆ่า ไปยิง อย่างเลือดเย็น. เกี่ยวกับการเมืองระหว่างประเทศ ฆ่าเขาได้มาก ๆ ก็ยิ่งดี ยิ่งมีเกียรติ. ที่นี้ต่อไปก็จะใช้ระเบิดประลัยทั้งใส่กัน โดยไม่ต้องมีใครรู้สึกตลตสังเวช. นี้ผลมันเกิดขึ้นมาเพราะว่าสิ่งเล็กๆ สิ่งเดียวคือ ส่วนเกิน, ส่วนเกิน ที่มันเกินเข้ามา, เกินเข้ามา.

ถ้าจะพูดถึงประเทศไทยเราบ้าง ท่านทั้งหลายก็จะรู้สึกว่อาทมา โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ในเมืองหลวง กำลังมีปัญหาเกือบจะรันทไปทุกหย่อมหย่อมฯ นั่นคืออะไรบ้าง? เรื่องรถประจำทางบ้าง, เรื่องข้าวแพงบ้าง, เรื่องของแพงบ้าง, เรื่องสไตรค์บ้าง, นักเรียนจึกันไม่หยุกหย่อนบ้าง; อย่างยากจนไปทั่วทุกหัวระแหงอย่างนี้ก็เพราะว่ามันทำผิดในระบบศีลธรรม อันเนื่องมาจากส่วนเกิน. พูดไปอย่างนี้กลัวผิด มัน ขาดธรรมะในระบบของการปกครองในโลกนี้ การศึกษายังไม่ถูกวิธี ทั้งในแง่ของใจ และในแง่ของธรรมะ.

วันที่ ๑๗ นี้ขอให้ช่วยกันพิจารณาดูให้ดี ว่า ระบบการปกครอง ที่ว่ายังมีอยู่เดี่ยวน้ทั้งโลก มันใช้ไม่ได้ มัน ไม่เป็นสัมมิกสังคมนิยม อย่างที่พูดมาแล้ว, ไม่เห็นแก่ผู้อื่นอย่างถูกต้อง. กามทำนองคลองธรรม; มันเห็นแต่ตัวกู, มันเห็นแก่ของกู. เรามีส่วนเกินจากธรรมชาติกันมาแล้ว มาถึงขนาดนี้แล้ว; เมื่อก่อนเรา

อยู่ที่บ้านไหนก็จับได้ ต่อมาต้องบังคับต้องทุง ต่อมาต้องจมน้ำจมน้ำมึน ต่อมาต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ จนเดี๋ยวนี้มากลายเป็นโฆษณาคิดปของคนร่ำรวย. ผู้มีเกียรติ ไปสอนส่วนเกินสุภาพสตรีผู้สูงส่ง. ทั้งสมาคมสอนส่วนเกินเรื่องโฆษณาคิดป ไม่เห็นมีประโยชน์อะไร นอกจากจะทำให้มันยุ่งมากขึ้น. เกษตกรก็เหมือนกัน.

นี่เรียกว่า ส่วนเกิน เกินธรรมชาติมาทุกที; ตามธรรมชาติมันก็เกินได้ โดยไม่รู้สึกตัว. แต่เดี๋ยวนี้ก็เสตมันมาช่วยให้เกินเร็วขึ้น- เกินเร็วขึ้น; ก็ต้องมี การต่อสู้กัน ในปัญหาเกี่ยวกับส่วนเกิน คือ พวกเผด็จการที่ต่อสู้กับประชาธิปไตยแล้วประชาธิปไตย นายทุน ก็ต่อสู้กับประชาธิปไตยคอมมิวนิสต์.

ปัญหาทั้งหมดมาจากการกอบโกยส่วนเกินที่ไม่เป็นธรรม พวกค้ำราคอมมิวนิสต์ทั้งหลายมันก็เขียนไว้ถูกแล้ว ว่าปัญหาทั้งหมดเกิดขึ้นมาจาก surplus value ประโยชน์ที่คนหนึ่งควรจะได้. คนหนึ่งมันกอบโกยเอาไปไม่ทันรู้ แล้วไปมากเกินไป. นี่เรียกว่าเป็นส่วนเกิน, หรือส่วนการเมืองแล้ว ไม่ใช่ส่วนธรรมชาติแท้ๆ; แม้แต่ส่วนธรรมชาติแท้ๆ มันก็ยังทำปัญหายุ่งยาก. เช่นถ้าเราอยู่กระต๋อมเล็กๆ ได้ มันก็ไม่มีปัญหาอะไร; พอเราจะต้องอยู่ต่อกหลายๆ ชั้นขึ้นมา ปัญหาหนักก็ต้องเกิด. แม้ตามทางศีลธรรมจะถือว่า ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ผิดกฎหมาย แต่ในระบบจิตใจ มันก็ต้องเป็นบ้านเป็นธรรมคา.

วันที่ ๑๘ ที่นี้ขอมา ก็อยากจะพูดตอนสุดท้ายนี้สักหน่อย ไหนๆ เวลา มันก็เลยมาแล้ว แต่เรื่องมันยังขาด ต้องพูดอีกนิดหนึ่ง ที่ว่าเราจะมาต่อสู้กันใหม่ เพื่อให้โลกมันมีสันติภาพ โดยระบบที่อาตมาจะเรียกไปทีก่อนว่า ซิมมิลิกคอมมิวนิสต์ อันนี้ เป็นประชาธิปไตยแน่นอน เพราะต้องทุกคนยอมรับ แต่เป็นประชาธิปไตย ที่ไม่ให้

โอกาสแก่บุคคลเพียงคนเดียว. สามารถขอยกย่องจนเกิน. ถ้อยตามหลักพุทธศาสนา หรือศาสนาคริสต์นิกาย. ศาสนาไหนก็ได้.

ทุกคนต้องไม่เอาให้เกิน ถ้าผลิตขึ้นมาเกิน ต้องช่วยเหลือผู้อื่น ไม่ห้ามที่จะผลิตมาก; แต่ถ้าว่าผลิตมากแล้ว มันเกินแล้ว มันต้องช่วยเหลือผู้อื่น, ซินเอาไว้แล้วพึ่งตัวเองก็เป็นบาป. บาปอย่างที่นายทุนเขาดูกลาบี. *อย่างที่พระเจ้าเยซูพูดว่า "ลุงอูรูเจ้ารูเพิ่ม ง่ายกว่าลุงนายทุน ไปหาพระเจ้า"* ข้อความในไบเบิลเขามีอย่างนี้. ฉะนั้นเราก็มีหลักที่ว่า: จะจัดการเรื่องส่วนเกินกันนี้ให้ลูกกันเสียที เพื่อว่าจะได้ไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์.

ทั้งกันพวกแรกที่เด็ก ๆ ของเรา ลูกเด็ก ๆ ของเรา ต้องได้รับการอบรม ให้การศึกษาที่อบรมดวงวิญญาณ ยิ่งกว่าที่จะให้รู้หนังสือหรืออาชีพ. ซึ่งนำไปสู่ความเห็นแก่ตัว. เด็ก ๆ ของเราต้องได้รับการฝึกฝน ให้เห็นแก่ผู้อื่น; อยุ่เอาส่วนเกิน. ถ้ามีส่วนเกิน เด็ก ๆ ของเราก็ต้องให้เพื่อน ยิ่งกว่านั้นอีก ให้เด็ก ๆ ทุกคนรู้จักแยกเลือดเนื้อของตัวออกไปช่วยผู้อื่น.

จะยกตัวอย่างว่า เด็กคนหนึ่ง ได้รับเงินไปใช้ที่โรงเรียน ๕๐ สตางค์ต่อวัน. นี้ เขาจะต้องแยกสัก ๕ สตางค์ ๑๐ สตางค์ให้เพื่อน; ก็ไม่เห็นว่าเป็นอะไร. เขาได้ ๕๐ สตางค์ เขาจะกินมันเพียง ๔๕ สตางค์ เขาก็ไม่ตาย; แต่เขาได้มีจิตใจอันใหม่ ที่ว่า เห็นแก่เพื่อน. ฉะนั้น ๕ สตางค์นั้นให้ถือว่า *เป็นส่วนเกิน* ที่ควรจะแยกออกไป. ถ้าไม่อย่างนั้น เขาจะคิดว่า ๕๐ สตางค์นั้นก็ยังไม่พอ. บาทหนึ่งก็ยังไม่พอ เพราะฉะนั้น "ฉันไม่มีส่วนเกินที่จะแยกให้ใคร". ถ้าว่ามีนิสัยที่จะแยกส่วนเกินกันจริงๆ แล้ว มันก็แยกไปได้ ๕ สตางค์ ให้เพื่อน.



หรือว่า เกิดคนหนึ่งมันได้ไม่จากแม่เพียงวันละ ๑๐ สตางค์ ไปที่โรงเรียน มันคงเจียดได้ ๑ สตางค์ให้เพื่อน แล้วมันก็ไม่ตาย. ถ้าเด็ก ๆ ของเราถูกฝึกฝนอย่างนี้ มันก็จะเกิดขึ้นสยทที่ไม่เอาส่วนเกินด้วย; แล้วก็จะเจียดส่วนของตัวออก ให้ไปเป็นส่วนเกิน ให้เพื่อนด้วย.

นี่คนไทยเรามีนิสัยอย่างนี้ แม่จะจนเท่าไร ก็ยังใส่บาตรได้; นี่พูดเสียเลย ว่า วัดที่พระ ๕๐-๖๐ องค์นี่ อยู่ได้ช่วยชาวไร่ชาวนาที่ยากจน ที่เจียดส่วนเกินออกมาได้เสมอ ยามสงบ ยามสงครามอะไรก็ตาม. เมื่อยามสงครามที่ไม่มีอะไรจะกินกันทางกรุงเทพฯ แต่ที่บ้านนอกนี่ยังมี ที่ชาวนานี้ยังเจียดออกมา หล่อเลี้ยงวัดวาอารามไว้ได้ ยังมีกินมีใช้อยู่. นี่มันมีอย่างนี้; ไม่ใช่ว่ามันไม่มีเจียด ถ้าจะเจียดแล้ว มันก็เจียดได้กระทั่งเชือกเนื้อสดๆ ไปให้เลย ตามแบบของโพธิสัตว์ แต่มันยังไม่ถึงอย่างนั้น.

ฉะนั้น ให้เด็ก ๆ เขารู้ว่า เรื่องของมนุษยธรรมนี้ มันต้องมีทั้งร่างกาย และ ทั้งวิญญาณ; ให้ถูกต้องทั้งทางร่างกาย ทั้งทางวิญญาณ. ถ้าเราเห็นแก่ตัว มันก็ได้มาในทางร่างกาย; มันก็เสียไปในทางวิญญาณ คือจิตใจมันเสื่อมทราม. เราให้เด็ก ๆ ของเรา มีความรู้สึก มองเห็นยอมรับว่า ที่เราเกิดขึ้นมาในโลกนี้ ไม่ใช่เพื่อเราคนเดียว; เราเกิดมาเพื่อทำโลกนี้ให้ตั้งงาม, ให้มีความถูกต้อง อยู่ในโลกนี้. ให้โลกนี้ตั้งงาม แต่ไม่ใช่มาเป็นคัสเตอร์ บินไปบินมา, หรือว่าเป็นนกกกระจอกล่อกล่อกแล็กอยู่นั้น, หรือว่าเป็นลิงทโมนครว้าย, หรือว่าซีเกียจนอนเหมือนหมู มีโทษเป็นยักษ์เป็นมาร; อย่างนี้ ไม่เรียกว่า ทำโลกนี้ให้ตั้งงาม. นี้เรียกว่า เกิดมาเพื่อทำโลกนี้ให้ตั้งงาม ก็คือว่า ให้ทุกคนอยู่กันเป็นผาสุก. ลูกเด็ก ๆ ได้รับการอบรมอย่างนี้ ไม่เอาส่วนเกิน เจียดส่วนเกินได้ จนถึงหยดสุดท้าย ให้เพื่อนกัน.

วันที่ ๑๙ ที่นั่นคนหนุ่มคนสาว ต้องมีความรู้ว่า เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติยศ มันเป็นส่วนเกิน มันให้ออกาสแก่กิเลส, เป็นทาสแก่กิเลส. ต้องให้พอดี ที่เรียกว่า กินอยู่เพื่ออยู่ได้. หรือการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติ. หรือมีดี ก็ไม่ต้องอวด, ไม่ต้องยกหู ขู่ว่า ดูหมิ่นท่าน. เราต้องเกิดมาเพื่อเป็นไทย อย่าเกิดมาเป็นทาสของกิเลส. อย่าเกิดมาเป็นทาส อย่าให้มีโทษ อย่าให้มีความทุกข์.

๓๓.

เดี๋ยวนี้เป็นแฟชั่นใหม่ หนุ่มสาวไปเรียนเมืองนอก ชอบไปเรียนในประเทศที่เขา มีระบบ free sex - เรื่องกามารมณ์ไม่มีขอบเขต. ทำโอกาสไม่เรียนในประเทศ อย่างนั้นกันมากขึ้น. จนเป็นแฟชั่น; ใฝ่หาว่าอย่างนี้. นี่จะไปเอาจิตใจที่เสื่อมทราม; ต้องการส่วนเกินในทางกามารมณ์มากเกินไป. จึงไม่หาโอกาสแก่อย่างนั้น. ถึงคนหนุ่มคนสาว ก็ต้องคิดว่า เราเกิดมาเพื่อช่วยทำโลกนี้ให้รุ่งเรืองด้วยเหมือนกัน; แล้วก็ไม่ต้องเป็นผู้เสีย, ต้องไม่เป็นนกกระจะจอก, ต้องไม่เป็นไก่แจ้, ต้องไม่เป็นลิงทโมน.

วันที่ ๒๐ แล้วที่นี้คู่บิดามารดาทั้งข้าง; ขอให้แม่เป็นแม่, ขอให้พ่อเป็นพ่อ. เกียวกันพ่อกับแม่นี้แย่งกันทำงาน แย่งชิงกันทำงาน จนไม่รู้ว่าเป็นผู้ชาย ใครเป็นผู้หญิง. แม่ไปชิงทำงานอย่างพ่อ, พ่อไปชิงทำงานอย่างแม่; อย่างนั้นมันผิดธรรมชาติ. ลูกเด็ก ๆ ก็จะเป็นลิงทโมนหมด. ไม่มีใครหล่อเลี้ยงวิญญาณ กล่อมเกลาวิญญาณ. ไม่มีใครสนใจที่จะว่าเลี้ยงลูก ให้เป็นลูกของพระธรรม, ไม่มีใครสนใจที่จะเลี้ยงลูก ให้เป็นลูกของพระพุทธเจ้า, ปลดปล่อยไปตามเรื่อง. พ่อแม่ชิงกันไปหาเงินมาๆ แล้วเอามาทำอะไรก็ไม่รู้; แล้วลูกมันจะเป็นอะไร ก็ต้องเรียกว่ามันเป็นลิงทโมน; ไม่ใช่บุตรของพระเจ้า, ไม่ใช่บุตรของพระธรรม. พ่อแม่ต้องย้ายอยู่เสมอว่า มันจะต้องเกิดมานี้ เพื่อทำโลกนี้ให้รุ่งเรือง ไม่เอาส่วนเกิน; ถ้ามีส่วนเกินต้องสงเคราะห์ผู้อื่น. ผลิดให้มาก ก็ผลิตเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่น.

ขั้นที่ ๒๑ เอ้า, ทีนี้มาตัวที่ พระเจ้าพระสงฆ์ ภิกษุสามเณร. ภิกษุสงฆ์สามเณร ต้องเป็นผู้นำในทางวิญญาณ ที่ตี; ให้นำในทางโลก ทางการบริหารการเมืองนั้น ไม่ต้องพูดถึง ตามใจ. แต่ที่จำเป็นที่จะต้องพูดถึง หรือกำชับกันคือว่า ภิกษุสามเณร ต้องเป็นผู้นำในทางวิญญาณ และ ที่ตีด้วย คือเป็นปุชนียบุคคล; ประพฤติตรงตามหลักของพระพุทธเจ้า ไม่เอาส่วนเกิน อย่างที่ว่ามาหยกๆ นี้.

ทำส่วนเกินให้เกิดได้ แต่ต้องเพื่อคณะสงฆ์ เพื่อส่วนรวม; ส่วนตัวไม่ได้. ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาส่วนเกิน แล้วก็เจียดออกไปให้คนอื่น, สามารถที่จะเจียดออกไปได้เหมือนกัน ก็จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น. ตามวินัยของพระพุทธเจ้าไม่เอามากกว่านั้น; ถ้าเหลือมันให้เจียดให้ผู้อื่น ก็ไม่ทำตัวเป็นผู้กอบโกยเสียเอง ในนามของศาสนา. เกี้ยวพาราสีภิกษุสามเณรจะเป็นผู้กอบโกยเสียเอง แล้วก็ทำไป ในนามของศาสนา.

นี่ถ้าทำอย่างนี้ ก็จะมีระบบที่ว่าคือ ขัณมิกสังคมนตรี เห็นแก่สังคมนตรีเป็นใหญ่ ตามวิถีทางของธรรมะ.

ขั้นที่ ๒๒ คำสุดท้ายก็คือ ระบบการปกครอง. คนนี้ต้องแบ่งเป็นวรรณะ, แบ่งเป็นวรรณะ แต่ละวรรณะต้องบริสุทธิ์ผุดผ่อง. วรรณะนี้เล็กไม่ได้, วรรณะโดยชาติโดยกำเนิดเล็กได้; แต่วรรณะโดยกิจกรรม การงานที่ทำ นี้มันเล็กไม่ได้ : ถ้าเราทำนา เราต้องเป็นชาวนา, ถ้าทำราชการ ก็ต้องเป็นข้าราชการ, ถ้าเป็นผู้ปกครอง ก็ต้องวรรณะปกครองนี้, วรรณะอย่างนั้นมันเล็กไม่ได้ แต่ว่าทุกๆ วรรณะต้องมีความมุ่งหมายตรงกัน ทำตัวเป็นคนของพระเจ้า, หรือว่าเป็นคนของพระธรรมเหมือนกัน แบ่งหน้าที่กันทำ แต่แล้วเพื่อผลอย่างเดียวกัน.

ธรรมชาติก็ไม่ต้องการให้เราแบ่งพวกต่อสู้กัน ศาสนาก็ไม่ต้องการให้แบ่งพวกต่อสู้กัน; แต่เราก็ก็นับการแบ่งพวกเป็นวรรณะ แล้วก็ต่อสู้กัน. นี่คือวรรณะนี้ทำผิดวรรณะ โดยเฉพาะวรรณะ ซึ่งปกครองบ้านเมือง สมัยโบราณนี้ เขาก็มีพระราชา มีกษัตริย์โดยตรง. เดียวนี้ก็มีระบบประชาธิปไตย ก็มีกลุ่มคนที่ทำหน้าที่อย่างพระราชา คือผู้ปกครองบ้านเมือง; นี่ก็ต้องสงเคราะห์ไว้ในวรรณะ ที่มีหน้าที่ปกครอง ปกครองบ้านเมือง. แล้ววรรณะนี้ ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหา มาก การขัดแย้งต่อสู้ระหว่างวรรณะ ก็กำลังเป็นปัญหา มาก แต่เราเอาเป็นวรรณะ เดียว คือ วรรณะมนุษย์ที่มีมนุษยธรรม.

“วรรณะ” คำนี้มันแปลก มันแล้วแต่หน้าที่การงานต่างหาก ไม่ใช่โดยกำเนิด วรรณะสัตว์ วรรณะคน วรรณะมนุษย์. โครลงประพศุก็อย่างสัตว์เขี้ยว, คนนั้นเป็น สัตว์. โครประพศุก็อย่างคน คนนั้นก็เป็นคน. โครประพศุก็อย่างมนุษย์ซึ่งดีกว่า คน, คนนั้นก็ต้องเป็นมนุษย์. หรือว่าโครประพศุก็อย่างบรรพชิต, ก็เป็นวรรณะ บรรพชิต วรรณะนักบวช, โครประพศุก็อย่างชาวบ้าน, ก็เป็นวรรณะอย่างชาวบ้าน. แม้มันจะมีหลายวรรณะ ก็ให้ถือว่า มันมีวัตถุประสงค์ตรงกันในเรื่องเดียวกัน ก็คือ ต้องได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้, หรือให้ได้เป็นมนุษย์ที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควร จะเป็น ไม่มีใครเอาส่วนเกิน; ผลิตส่วนเกินออกมามาก ก็แจกสงเคราะห์ผู้อื่น นี่คือการระบบที่มีกึ่งคอมมิวนิยม.

ในที่สุดอยากจะยืนยันว่า พระพุทธเจ้าก็ดี พระศาสดาของศาสนาไหน ๆ ก็ดี มีเจตนารมณ์ในคำสั่งสอนมนุษย์นี้ ให้เป็นผู้มีลัทธิธรรมมีกึ่งคอมมิวนิยม, เห็นแก่สังคมอย่างถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม.

เป็นอันว่า วันนั้นก็ได้พูดกันถึง วิธีทางที่จะทำให้ธรรมชาติของเมืองในโลก ในประการที่ ๕ ที่เรียกว่า ต้องจัดระบบการเมืองในโลกนี้กันเสียใหม่ เป็นระบบที่ไม่เหมือนใคร; ไม่เหมือนคอมมิวนิสต์ ไม่เหมือนเสรีประชาธิปไตย ไม่เหมือน นายทุน ไม่เหมือนกรรมกร ไม่เหมือนอะไรหมด. เพราะทุกระบบนั้นยังกอบโกย ส่วนเกิน, คอมมิวนิสต์ก็ยังกอบโกยส่วนเกิน, ประชาธิปไตยก็กอบโกยส่วนเกิน.

ใครจะรับประกันได้ว่า ถ้าคอมมิวนิสต์ว่าร้ายขึ้นมาแล้ว จะไม่กลายเป็น นายทุนอีก; เพราะนายทุนเกิดขึ้น คอมมิวนิสต์จึงเกิดขึ้น. เมื่อคอมมิวนิสต์ต่อสู้ ชนะแล้วใครจะรับรองได้ว่า คอมมิวนิสต์จะไม่กลายเป็นนายทุนอีก ฉะนั้นเรา จึงถือว่า ระบบการเมืองในโลกเวลานี้ ทุกระบบเป็นผู้กอบโกยส่วนเกิน.

ที่นี้กลับไปหาพระเจ้า กลับไปหาศาสนาอันใหม่ ไม่มีใครเอาส่วนเกิน; ถ้าผลิตได้มากเป็นส่วนเกิน ก็ยังส่งเคราะห์ผู้อื่น ตามหลักของศาสนาในโลกนี้ ทุกระบบ ศาสนาเป็นอย่างนี้.

นี่อาจมาเห็นว่า เป็นเรื่องหนึ่ง ที่เราพุทธบริษัททั้งหลาย จะต้องเอาไปคิด ไปนึก; ไม่ใช่ว่าจะจะเป็นนักการเมือง, ไม่ใช่ว่าจะเป็นผู้ต่อสู้ทางการเมืองอะไร ก็หา มิได้. แต่ว่าในฐานะที่เป็นมนุษย์ ที่มีสติปัญญาอย่างพุทธบริษัท; นี้ก็มีส่วนที่จะ ช่วยกันทำโลกนี้ให้มีสันติภาพบ้าง จึงเอามาพูด, ก็หวังว่า ท่านทั้งหลายจะได้เอาไปคิด ไปนึกดู แล้วช่วยกันจงจำคำสั้นๆ เพียงสองสามคำว่า ไม่กอบโกยส่วนเกิน ถ้า เผอิญผลิตอะไรขึ้นมาได้มากเป็นส่วนเกิน ก็ยังส่งเคราะห์ผู้อื่น.

วันที่ ๒๓ สุกหทัยที่สำคัญที่สุด ก็สามารรถเจียดเอาส่วนที่ ใครๆ ไม่ เห็นว่าเป็นส่วนเกินนั้นแหละออกเป็นส่วนเกินมาให้ได้. แม้วันราชจะมีรายได้

วันหนึ่งสิบสองทางก็ เราก็ต้องเจียดออกมาหนึ่งสองทางก็ ให้เป็นส่วนเกินที่จะช่วยผู้อื่นให้  
 จนได้. นี่คือนามหลักของศาสนาทุก ๆ ศาสนาย่อมเป็นอย่างนี้ แล้วระบบนี้ก็เรียกว่า ระบบ  
 ที่เห็นแก่สังคมอย่างถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม; จะเป็นเครื่องมีวิเศษ ชัก  
 หรือบ่วงก้นลิ้นทิศาการเมืองทั้งหลาย ที่จะทำให้โลกตกเป็นไฟเสียได้. ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งที่  
 น่าสนใจ หวังว่าท่านทั้งหลายจะได้เอาไปศึกษา.

อาตมาเห็นว่าเกินเวลาแล้ว ก็หยุดการบรรยายไว้เพียงเท่านี้. ขอให้พระสงฆ์  
 ทั้งหลาย ท่านสวดคณเฑาะวย้ายด้วยบทพระธรรม ที่ส่งเสริมกำลังใจ ให้มีความกล้าหาญ ใน  
 การประพฤติ ประพฤติชอบต่อไป.

---

เมื่อธรรมครองโลก

- ๑๒ -

ทินโก้ง ๒๙ ก.ย. ๑๖

ศาสนาพระศรีอารีย์ ไม่ใช่เรื่องละเมอเพื่อฝัน.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ ภาคอาสาฬหบูชา ประจำ พ.ศ. ๒๕๑๖ นี้ ได้ดำเนินมาเป็นครั้งที่ ๑๒ ในวันนี้ เป็นครั้งสุดท้ายของภาคนี้, แล้วก็จะได้หยุดพักก่อน สามเดือนตลอดฤดูฝน. การบรรยายในภาคนี้ ได้กล่าวโดยหัวข้อใหญ่ว่า เมื่อธรรมครองโลก แล้วก็มีหัวข้อย่อย ๆ ที่จะอธิบายความข้อนั้นให้ชัดเจนเป็นการบรรยายถึง ๑๒ ครั้งด้วยกัน นับตั้งในวันนี้ ซึ่งจะกล่าวโดยหัวข้อว่า "ศาสนาของพระศรีอารีย์ ไม่ใช่เรื่องละเมอเพื่อฝัน".

[ข้อความเข้าใจ ความมุ่งหมายของหัวข้อย่อสำหรับยุค เมื่อธรรมครองโลก.]

การบรรยายหัวข้อย่ออื่น ก็คือ การบรรยายเพื่อให้รู้ว่า ในหัวข้อทั้งหมดที่ว่าเมื่อธรรมครองโลกนั้น เราจะต้องรู้ว่า ธรรมะนั้นคืออะไร? โลกคืออะไร? โลกกำลังเป็นอย่างไร? โลกกำลังจะไปสู่อะไรในเวลานี้? ถ้าจะให้ธรรมะครองโลก เราจะต้องทำอะไรกันบ้าง? ซึ่ง ได้พยายามพิสูจน์ให้เห็นว่า จะต้องจัดระบบการศึกษา กันเสียใหม่; เช่นไม่ให้การศึกษาตกไปเป็นเครื่องมือของกิเลส หรือวัตถุนิยม อย่างนั้นเป็นต้น

แล้วเราจะต้องปรับปรุงความคิดเห็น หรือความเข้าใจ ความเชื่อ กันเสียใหม่ จนให้ได้ชื่อว่ามีสัมมาทิฐิ เป็นหลักยึดถือ และต้องยึดหลักสัมมาทิฐิ หนักแน่น แทนหลักทางปรัชญา ซึ่งกำลังเฟ้อ หรือเพื่อเจืออยู่ในโลกนี้ ซึ่งก็ได้อธิบาย มากที่สุดไปแล้ว. และก็ได้ชี้ให้เห็นอย่างละเอียด ในข้อที่ว่าจะต้องมีการปรับปรุง ศีลธรรมกันเสียใหม่ หรือเป็นการใหญ่.

และในที่สุด จะต้องให้โลกนี้ มีระบอบการปกครอง ที่เรียกว่าสัมมาทิฐิสังคมนิยม คือไม่ใช่สังคมนิยม อย่างที่เขาละเมอเพื่อพวกกัน ซึ่งเป็นสังคมนิยมของ กิเลส ทั่วๆ เหมือนกัน. สำหรับประชาธิปไตยนั้นเห็นว่าใช้ไม่ได้; เพราะเปิดโอกาส ให้ทุกคนต่างทำ เพื่อประโยชน์ของตนโดยเฉพาะ มากเกินไป. และถ้ามีหลักกว่า ต้องทำเพื่อสังคมเป็นใหญ่ กว่าประโยชน์แก่ตนแล้ว ก็ย่อมไม่มีใครที่จะเห็นแก่ตนมาก, หรือเห็นแก่ตนอย่างเดียวกัน. แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังมิอันตราย คือสังคมนิยมนั้น อาจจะไปหาประโยชน์ของพรรคพวก หรือของคนหลาย ๆ ชาติ หลาย ๆ ประเทศรวมกัน ก็ยังได้. นั่นแหละจึงต้องเติมคำว่า "สัมมาทิฐิ" เข้าไปข้างหน้า เรียกว่า สัมมาทิฐิสังคมนิยม คือ สังคมนิยมที่ประกอบอยู่ด้วยธรรมะ.



แล้วก็มีกาฐให้เห็นแล้วเห็นอีก จนถึงกับท่านทั้งหลายบางคนอาจจะรำคาญ  
ก็ชี้ให้เห็นในข้อที่ว่า ปัญหาต่าง ๆ นั้น มันเกิดมาจากการที่มนุษย์ กระทำไป  
ในลักษณะที่ เป็นส่วนเกิน, เกินไม่มีขอบเขต. ในส่วนตัวก็เกินจำเป็น; แล้ว  
ก็ละโมภโลภลภ ไปเบียดบังเอาส่วนเกินของผู้อื่น มาเป็นของตัวเอง กระทั่งส่วนที่ไม่เกิน  
ก็มีส่วนที่จำเป็น หรือพอดีของผู้อื่น ก็ถูกหลอกหลวงกอบโกยเอามาเป็นของตัวเอง. ถ้า  
หยุดเรื่องนี้เสีย ก็จะเป็น "ธัมมิกสังคมนิยม" อย่างนี้เป็นต้น.

ในครั้งสุดท้ายนี้ ก็จะได้อะไรถึงอันสูงสุดอันนี้ ก็คือว่า ถ้าเมื่อเราได้ช่วยกัน  
จัดให้โลกมีระบบการศึกษา หรือศีลธรรมเป็นต้น โดยหลักการอย่างที่ว่ามานี้แล้ว โลกนี้  
จะเป็นอย่างไร. ดังนั้นหัวข้อบรรยายในวันนี้จึงมีว่า ศาสนาพระศรีอริย์ ไม่ใช่  
เรื่องละเมอเพื่อฝัน. นี้ขอให้พิจารณากันให้ดี เป็นครั้งสุดท้ายในวันนี้ ซึ่งข้าพเจ้า  
กำลังบอกว่า เรื่องพระศรีอริย์นั้น ไม่ใช่เรื่องละเมอเพื่อฝัน.

.....

[บทวนคำบรรยายที่แล้วมา จนถึงหน้า ๔๗๓.]

ที่นี้ก็จะต้องขอ ทบทวน ใจความสำคัญๆ ที่บรรยายมาแล้ว ให้มันติด  
ก่อน จนถึงกับจะเข้าใจได้โดยง่ายในที่สุด ว่าเราจะมีโลกที่เรียกว่า โลกของพระ  
ศรีอริย์ได้อย่างไร, ในลักษณะอย่างไร, หรือได้รับประโยชน์อย่างไร, เป็นต้น.

ข้อแรก จะต้องไม่ลืมว่า ต้องมีระบบธัมมิกสังคมนิยม ระบบนี้  
มันมีรากฐาน อยู่บนความรู้สึกรู้สึกที่ว่า "สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง เป็นเพื่อน เกิด แก่  
เจ็บ ตาย ด้วยกัน".

นี่แหละขอให้ลึกลับกว่า เติยวนี่ ระบบการเมืองหลาย ๆ แบบในโลกนี้ มีระบบไหนบ้าง ที่มีอุดมคติพื้นฐานว่า “สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง เป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน” ? มันมีแค่ระบบที่จะกอบโกย เอาเปรียบ.

อีกทางหนึ่งก็มีระบบที่จะต่อสู้ หรือป้องกัน มันก็มีกันเท่านั้น ไม่มีระบบไหน ที่จะมีหลักว่า “เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน” แล้วก็จะช่วยเหลือกัน.

เพราะฉะนั้นเป็นอันว่า ระบบการเมืองที่มีอยู่ในโลกเวลานี้ จะเป็นประชาธิปไตยก็ดี เป็นคอมมูนิสต์ก็ดี เป็นนาซุนก็ดี เป็นกรรมกรก็ดี ทุก ๆ กลุ่ม ไม่เป็นไปในลักษณะที่ว่า “เราเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน” จึงมีแต่การเอาเปรียบ แล้วก็มีการต่อสู้ เป็นคู่กัน พัดเหวี่ยงกันไป ไม่มีสิ้นสุด.

ฉะนั้นถ้าจะมีรากฐานในจิตใจ ตามหลักทางศาสนา ไม่ว่าจะศาสนาไหน ล้วนแต่แสดงให้เห็นว่า เรามีปัญหาตามธรรมชาติ เช่น ความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น หรือสิ่งอื่น ๆ อีกมากมาย ที่จะต้องต่อสู้กับธรรมชาติอยู่แล้ว. เราเป็นเพื่อนกัน เป็นหัวอกเดียวกัน; ทำไมจะต้องเบียดเบียนกัน ? ถ้ามาคิดอย่างนี้แล้ว มันก็เอาเปรียบคนอื่นไม่ลง, จะกอบโกยเอาส่วนเกินของผู้อื่น ก็ไม่ลง. อย่างว่าแต่ละไปก็กอบโกยเอาส่วนที่จำเป็นของเขามา แล้วมันก็จะมีความรู้สึก รักใคร่ เมตตา กรุณา คือความสงสารซึ่งกันและกัน. นี่นำไปสู่ความหมายของคำว่า ศรีอารยเมตไทย ; เมตตอารยก็ได้, เมตไทย ก็ได้.

ศรีอารยเมตไทย “ศรี” นั้น เป็นคำประกอบ เพียงแสดงความสูงสุด ความประเสริฐ, อารยนั้นแสดงความเป็นอารยะ ก็คือไม่ป่าเถื่อน หรือไม่ผิด ส่วน เมตไตรย

หรือ *เมตไทย* นั้น แปลว่า *ลักษณะแห่งความเป็นมิตร*. เมตไทยก็ดี, เมตไทยก็ดี คือความเป็นมิตร; ถ้า *ภาษาบาลี* ก็มาจาก *เมตตา* ที่แปลว่า ความเมตตา, เป็นภาษาอื่น ก็เป็นไมตรี. เช่นภาษาไทยที่ถอดออกมาจากภาษาสันสกฤต เป็นต้น มันก็เป็นไมตรี มีเมตตา ก็เรียกว่า เมตไทยะ, มีไมตรี ก็เรียกว่า เมตไทย; อย่างนี้เป็นต้น. เพราะว่า ทุกคนมีความรู้สึกว่ “*เราเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน*”; ความคิดมันจึงโน้มไป เพื่อความเป็นเมตไทยะ หรือเมตไทยะ มันเป็นขั้นเล็ก ขั้นประเสริฐ จึงใช้คำว่า ศรีอารยเมตไทย.

นี่ขอให้สังเกตตรงนี้ไว้ให้ดีๆ มันมีรากฐานอยู่บนความรับรู้ ว่า *เราเป็น “เพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน”* นี้เรียกว่า รากฐานของระบบธรรมิกสังคมนิยม คือเห็นแก่ผู้สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง, และเห็นอย่างที่ประกอบไปด้วยธรรมะ. ไม่ใช่เห็นแก่ประโยชน์ทางเนื้อหนัง ช่วยกันประกอบอีกทีหนึ่ง. ถ้าเป็นอย่างนี้แล้ว มันก็จะยิ่งร้ายไปกว่าระบบประชาธิปไตย ซึ่งประกอบไปด้วยคนคนเดียว, หรือเพียงเพื่อคนๆ เดียว.

ถ้าเรามีลัทธิธรรมิกสังคมนิยม อย่างนี้แล้ว ก็จะมีลักษณะเป็นความคุ้มครอง เป็นความสวัสดิ์มงคล ต่อต้านลัทธิอื่นไม่เพียงปรารถนาได้ทุก ๆ ลัทธิ; ระบบให้ชื่อว่า *ลัทธิธรรมิกสังคมนิยม* นี้ จะต่อต้านลัทธิธนาทุน เพราะว่านายทุนทรนกันข้าม มันกอบโกย, แล้วลัทธิธรรมิกสังคมนิยมนี้ ก็ยัง จะต่อต้านลัทธิชนกรรมมาชีพ หรือกรรมกร เพราะกรรมกรก็เป็นผู้ต่อสู้ เพื่อรักษาประโยชน์ของตน, ครั้นได้มาวุ่นเกินต้องการแล้ว ไม่มีใครรับประกันได้ว่า กรรมกรนั้นจะไม่กลับเป็นนายทุนไปเสียเอง อย่างนี้. ฉะนั้นจึงเป็นการต่อต้าน ไม่มีกักรทรรุณโทษร้าย หรือการข้อยแย้ง.

ลัทธิธัมมิกสังคมนิยม เห็นแก่เพื่อนสัตว์ทั้งหลาย อย่างประกอบด้วยธรรม นี้ มันไม่ทำให้อันไหนหนึ่ง เห็นแก่ประโยชน์ตน, อ้างความถูกต้อง ความเป็นธรรม แล้วกอบโกยประโยชน์เพื่อตน. แล้วเมื่อเห็นแก่สังคมนิยม มันก็เผด็จการไปไม่ได้ กระทั่งว่า มันไม่มีทางที่จะเบียดเบียนใครร้าย ที่เรียกกันว่า ทรราช หรือ tyranny อะไรแล้วแต่จะเรียกนี้.

ฉะนั้น ถ้าเรามีธัมมิกสังคมนิยม เป็นหลักปกครองแล้ว แม้ประเทศเล็กๆ นี้ ก็จะมีการคุ้มครองจากธรรมะ; ไม่ให้ไฟป่าเข้ามาไหม้บ้าน; เพราะว่า *เราไม่ไฟบ้านที่ดี* อย่างที่คนโบราณเขาว่า "จุดไฟบ้านเพื่อรับไฟป่า" ถ้าเราจุดไฟรอบบ้านเรา ให้อุกวิธเสียก่อน แล้วไฟป่าจะไหม้มาอย่างไร ก็ไม่สามารถจะไหม้บ้านเรา ให้เป็นอันตรายได้.

ถ้าเรามีลัทธิที่ประกอบไปด้วยธรรมะเช่น ธัมมิกสังคมนิยม เป็นกันแล้ว จะป้องกันลัทธิการเมือง ชนิดที่เป็นไฟไหม้ป่า, หรือเป็นไฟไหม้โลก คือกอบโกย เบียดเบียน ต่อสู้กันทั้งโลกนั้น ได้เป็นแน่นอน. ฉะนั้นจึงเป็นอันว่า เราควร จะคู่ให้ดี ถึงประโยชน์, หรืออันประสงค์ของลัทธินี้ ที่เห็นแก่ธรรมะ, และเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดโลกพระศรีอารียขึ้นมาได้โดยง่าย.

นี่เป็นสิ่งที่ได้กล่าวมาแล้ว และ ขอทบทวน อยู่เสมอ และได้รับรู้ไว้ด้วยว่า เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัทโดยตรง. พุทธบริษัทบางคน เป็นพุทธบริษัทชนิดไหนกัน ก็ยากที่จะกล่าว คือมักจะปฏิเสธว่าไม่ใช่หน้าที่ของเรา; เราทำอะไรเพื่อความรอดของเรา อยู่ในวงจำกัดนี้ก็พอแล้ว. ทำไมจะต้องชเง้งมองดูไกลออกไปถึงเรื่องของโลก หรือรอบโลก ทั่วโลกด้วยเล่า.

นี่ก็ได้บอกกล่าวหลายหนแล้ว ว่าพระพุทธเจ้าท่านประสงค์ จะให้  
ธรรมของท่านเป็นประโยชน์แก่โลก พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์. นี่ได้ครัด  
อ้าแล้วย้ออีก, ย้าแล้วย้ออีกว่า "ตลาคคเกิดขึ้นมา เพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลกทั้งปวง  
ทั้งเทวดาและมนุษย์, การมีอยู่ซึ่งธรรมวินัย อันตลาคคกล่าวไว้แล้วดี ในโลกนี้  
ก็เพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ทั้งเทวดาและมนุษย์".

เมื่อพระพุทธองค์ทรงหวังไว้อย่างนี้ เราก็ต้องรับว่า เป็นหน้าที่ ที่จะทำ  
ให้ธรรมของพระองค์นั้น เป็นประโยชน์แก่โลก; เราจึงสำนึก กลัวครัด  
กลัวพูด กลัวพยายาม ในลักษณะที่ จะให้ธรรมครองโลก จึงมาชวนกันว่า มาพิจารณา  
กันดูให้ดี ๆ ว่าทำอย่างไร ธรรมจึงจะครองโลก, ในที่สุดก็จะมีผลสูงสุด ถึง  
ขนาดที่จะทำให้โลกนี้เป็นโลกพระศรีอารียะ.

[เริ่มการบรรยายตามหัวข้อของเรื่องนี้.]

ที่นี้ก็จะได้ปรารภถึงคำว่า "พระศรีอารียะ" ซึ่งเราได้เคยได้ยินได้ฟังอยู่เสมอ  
ว่าศาสนาพระศรีอารียะบ้าง โลกในยุคพระศรีอารียะบ้าง มันจะเป็นอย่างไร? ถ้าเข้าใจ  
ข้อนี้ถูกต้อง ก็จะมองเห็น ได้ทันทีเหมือนกันว่า ถ้าโลกนี้มีระบบการปกครอง  
ที่ดี ก็จะมีศีลธรรมเป็นรากฐานแล้ว โลกของพระศรีอารียะนั้นจะไม่ไปไหนเสีย.  
วันนี้เราจะพูดกันถึงเรื่องนี้โดยเฉพาะ เป็นเรื่องสุดท้าย.

ข้อแรกก็จะขอร้องแต่เพียงว่า อย่าถือว่าเรื่องพระศรีอารียะนี้ เป็นเรื่อง  
นิยาย หรือเป็นเรื่องเทพนิยาย เป็นเรื่องราวไว้สำหรับหลอกให้คนทำบุญทำทาน เพียง  
เท่านั้น. แต่โดยที่แท้แล้ว มันเป็นเรื่องสำหรับมนุษย์โดยตรง เป็นเรื่องจุด-  
หมายปลายทางของมนุษย์ในโลกนี้ โดยตรง.

ถ้าจะกล่าวตามที่มีอยู่ในพระคัมภีร์ชั้นบาสิ ชั้นพระไตรปิฎก ก็ยังมีเรื่องที่ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า *จักมีพระพุทธรเจ้า พระนามว่าเมตโคยะนี้ ขึ้นในอนาคต*, แล้วก็ทรงบรรยายราชการที่น่าสนใจ; เช่นว่า เมื่อคนอายุแปดหมื่นมี ก็จะมีพระศรีอาริย์เมตโคทรยน์เกิดขึ้น นึกชื่อหนึ่งแล้ว. แล้วยังตรัสว่า ในศาสนา หรือธรรมวินัยของพระเมตโคยะนั้น จะมีพระอรหันต์เป็นจำนวนพันๆ เช่นเดียวกับที่ในธรรมวินัยของกาลาคณัน มีพระอรหันต์เพียงจำนวนร้อย อย่างนี้เป็นต้น.

นี่คนที่ไม่รู้ความหมายอันแท้จริง ก็จะถูกเสียดสีตั้งแต่ที่แรก ทิวา เมื่อ มนุษย์มีอายุแปดหมื่นมี จึงจะมีพระพุทธรเจ้าชื่อพระเมตโคยะมาเกิดในโลกนี้.

นี่ เรื่องราวที่นอกพระบาสิก็ยังมียีกมาก เช่นว่า ในโลก *ในยุคพระศรีอาริย์นั้น ทั้งสี่มุมเมืองก็มีคนกัณฑ์บุพกุญ* บางทีก็เรียก กัณฑ์บุพกุญ. คนไม่กัณฑ์ปะ คือให้สำเร็จประโยชน์ ทั้งสี่มุมเมือง ไม่มีคนยากจน; เพราะว่าการขออะไร ก็ไปเอาได้ที่คนไหนนั้น เสมอกันหมด. แล้วยังได้กล่าวต่อไปว่า ในสภาพของศีลธรรม นั้น พอกันออกไปนอกบ้านแล้ว ก็จำกันไม่ได้ มันก็เหมือนกันหมด จนจำหน้าจำตากันไม่ได้ มันเหมือนกันหมด มีแต่คนเป็นสุขขี้มแย้มแจ่มใส ไม่มีอันธพาล. ต่อ กลั้มมาถึงบ้าน จึงจะรู้ว่าเป็นคนไหนครอบครัวของจน อย่างนี้, นอกไม่ต้องมีประตูเรือน ไม่มีความทุกข์ร้อนอะไร, มารดาเอาแต่ให้ลูกน้อยเต็นรำอยู่ภายนอก.

แล้วยัง *กล่าวถึงธรรมชาติ* เช่นว่า *มันมีแผ่นดินสะอาด สม่่าเสมอ เหมือนหน้ากลอง* และในที่บางแห่งยังมีลักษณะพิเศษ; เช่นว่าไม่มีการเบียดเบียน กระทั่งสิ่งโลกบัตุกแกะ มาเล่นหัวกันได้, เสือกับเนื้อนี้มาเล่นหัวเป็นเพื่อนกันได้, หรืออุกับเขียดกันมันเป็นเกลอกันได้, แมวกับหนูเป็นเกลอกันได้, จะเซ้กับปลาเล่นหัวกันไปมาได้, อย่างนี้เป็นต้น.

นี่ก็ต้องคิด ว่ามันเป็นเรื่องเทพนิยายหรืออย่างไร? คนสมัยนี้มองกันแล้ววัตถุ ก็เลยเห็นว่า มันมันเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้; เพราะในทางวัตถุมันเป็นไปไม่ได้. แต่ถ้าในทางความหมายในทางธรรมะแล้ว มันเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์. คำกล่าวนี้เป็นคำกล่าวเปรียบเทียบ, หรือเป็นหลักสำหรับคำนวณอะไรสักอย่างหนึ่ง เช่นว่า คนอายุยืนแปดหมื่นปี พระศรีอริย์จึงจะมาเกิด. นี่ก็เคยอธิบายให้ฟังบ้างแล้วว่า หมายความว่าอย่างไร; แต่ก็ไม่เป็นที่อธิบายซ้ำๆ ซากๆ ว่ามันเกี่ยวกับความมากมายของความต้องการ ความอยาก ความกระหายในจิตใจของคน.

ถ้าคนมีความอยาก มีความหิวกระหายมาก เวลานั้นก็เหมือนกับสิ้นมาก. ถ้าเราไม่มีความอยาก ความกระหายมาก เวลานั้นก็เหมือนกับยาวออกไป. ถ้าเราไม่มีความหิวกระหายเลย เวลานั้นก็ยาวไม่มีที่สิ้นสุด. ถ้าเดือนนั้นมนุษย์มีความหิวกระหาย ในเรื่องกิน เรื่อง काम เรื่องเกียรติ อะไรก็ตามขนาดนี้ แล้วเราก็ตีอกกันว่า มีอายุร้อยปีตาย. แต่ถ้าเรามีความหิวกระหายน้อยลงไปกว่านั้น; เราจะรู้ดีกว่าเรามีอายุยืนกว่านั้น ยาวออกไปกว่านั้น. หมายความว่าเมื่อถึงน้อยลงเท่าไร; เราจะรู้ดีกว่า อายุของเรามันยาว คือวันคืนมันยาว เพราะเราไม่ต้องการอะไร. ถ้าเราต้องการอะไร วันคืนมันสั้นโดยความรู้สึกของเรา ถ้าเราไม่ต้องการอะไรเลย วันคืนมันยาว ไม่สั้นวันสั้นคืนลงไปได้ง่ายๆ.

นี่เดือนมนุษย์กำลังอายุสั้นลงๆ ถ้าถือตามพระบาลีนั้น ก็แปลว่ามนุษย์กำลังมีอายุสั้นลงๆ คือเขาจะมีความอยุ่ยากมากขึ้น เรื่องกิน เรื่อง काम เรื่องเกียรติ เรื่องวัตถุนิยมมัน จนวันคืนมันเหมือนกับว่า มันสั้นๆ สั้นลง เหลือสัก ๕๐ ปี คนเกิดมาอายุ ๕๐ ปี ก็ตาย คนเกิดมา ๕๐ ปีตาย ๓๐ ปีตาย กระทั่งคน ๑๐ ปีตาย. นี่คำนวณค่าทางความหิวความกระหาย ในทางจิตใจ มันมากถึง

ขนาดนั้นแล้ว; ก็เรียกว่า คนนั้นมีอายุ ๑๐ ปีตาย ก็เป็นพอกันกับเวลา. ที่เรียกว่า มิคสัญญี คือ คนอยากมาก หิวกระหายมาก เห็นแก่ตัวมาก จนไม่เห็นแก่หน้าใคร ก็ฆ่าผู้อื่นได้เหมือนกับฆ่าเนื้อฆ่าปลา, อย่างนี้เขาเรียกว่า ยุคมิคสัญญีเกิดขึ้นแล้ว เมื่อมนุษย์มีอายุประมาณ ๑๐ ปี.

ก็ต้องอยากในทางกิน ทางถาม ทางเกียรติ อะไรให้มากเข้าๆ วันคืนจะรู้สึกว้าวน้ำใจๆ เหลือสัก ๑๐ ปี เห็นจะได้; ตอนนั้นแล้วมนุษย์ก็ไม่รู้หน้าใคร แต่จะฆ่าฟันกันอย่างมิคสัญญี เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัตถันตรกัปป์ คือกัปป์ที่ใช้ศาสตรา เป็นเครื่องทำลายล้างกันถึงที่สุด.

ที่นี้ มนุษย์ฆ่ากันตาย เกือบหมดทั้งโลก ทั้งจักรวาลนี้ เหลืออยู่เล็กน้อย; ที่เหลืออยู่ไปอยู่ที่อื่น, หรือว่าเขาเตรียมตัวหนีไปอยู่ที่อื่น หลบหลีกไปเสียก่อน ก็รอดชีวิตอยู่ได้จำนวนน้อย. พวกนี้ก็ออกมา สังเวชถึงการฆ่ากันตายของคนส่วนใหญ่ ก็โดยมีความคิดถอยหลังกลับ. อย่างที่อาตมาเคยบอกบ่อยๆ ว่า “ถอยหลังเข้าคลอง” กันดีกว่า มันเป็นคลอง ถลกไปนอกคลองนรกแล้ว; “ถอยหลังเข้าคลอง” กันดีกว่า คือเข้ากลับมาอยู่ในร่องในรอยของธรรมะกันเสียใหม่ดีกว่า. มนุษย์ที่เหลือตายนั้น ก็มีความคิดอย่างนี้ ก็เลยประพฤติธรรมะหนักที่ด้วยความหิวความกระหายต่อไป คบได้มากขึ้นๆ มนุษย์นั้นก็มีชีวิตยืนยาวออกไป ยืนยาวออกไป.

นี้ถามข้อความในพระบาลีเป็นอย่างนี้ มนุษย์ก็จะกลับมีชีวิต ๒๐ ปีตาย ๓๐ ปีตาย กระทั่ง ๕๐ ปีตาย ๑๐๐ ปีตาย ๒๐๐-๓๐๐ ปีจึงตาย ๕๐๐ ปีจึงตาย ๑,๐๐๐ ปีจึงตาย ๕,๐๐๐ ปีจึงตาย ๑๐,๐๐๐ ปีจึงตาย กระทั่ง ๘๐,๐๐๐ ปีจึงจะตาย. อายุยืนตั้งแต่หกหมื่นปี ก็มีพระพุทธเจ้าศรีอาริยมก ไตรยเกิดขึ้น มีลักษณะดังที่กล่าวมา



มาแล้วนั้น. ในศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีพระอรหันต์เป็นพัน ๆ เช่นเดียวกับที่ในศาสนาพระพุทธเจ้าพระองค์นี้ มีพระอรหันต์เพียงร้อย ๆ. นี่ย่อมแสดงว่ามีความเจริญในทางจิตใจมากยิ่งขึ้นไป; ที่ทำให้คนเป็นพระอรหันต์ได้มากกว่า.

มีข้อสังเกตอย่างหนึ่ง ที่ว่า ไม่เห็นกล่าวถึงเรื่องการปกครอง หรือ พระราชาเป็นต้น คล้าย ๆ กับว่า พระพุทธเจ้านี้จะเป็นทั้งพระราชา เป็นทั้ง พระพุทธเจ้า หรืออะไรก็ยังไม่แน่.

ที่ว่ามักตีปฤกษ์ตีมูมเมือง ไม่มีใครยกจน เพราะไปที่คนไหนแล้ว ต้องการอะไรก็ได้ มีสิ่งที่ต้องการอยู่ครบครัน. นี้อาจมาชักให้นึกไปถึงระบบการ ปกครอง ที่เรียกว่าลัทธิสังคมนิยม :-

ไม่มีใครเอาส่วนเกินของใคร. อย่างว่าแต่ละไปเอาส่วนที่จำเป็นของเขาเลย, แล้วตัวเองก็พยายามที่จะไม่ให้มีส่วนเกิน พยายามที่จะเจียดออกไปเป็นส่วนเกิน ไว้ช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอไป แล้วก็สอนลูกสอนหลานให้เป็นอย่างนั้น. ให้รู้จักเจียดสิ่งที่มีอยู่นี้ ออกไปเป็นส่วนเกิน; เช่นว่า เด็ก ๆ ได้เงินจากพ่อแม่ไปโรงเรียน วันละ ๕๐ สตางค์ ก็ขอให้เจียดส่วนเกิน ๕ สตางค์ ให้เพื่อนที่ไม่มี. ถ้าว่า เราได้มาเพียง ๓๐ สตางค์ต่อวัน เราก็ยังจะเจียดออกไปหนึ่งสตางค์ ให้เพื่อนที่ยังไม่มี; เพราะว่าทำอย่างไรเสียมันก็ต้องเจียดออกมา เป็นส่วนเกินได้อยู่นั้นเอง; เพราะว่าเราเกินเพียงเท่านั้น เราก็ไม่ได้ขาย หรือเราก็ยังอยู่ได้.

เดี๋ยวนี้เด็ก ๆ ไม่เป็นอย่างนั้น ได้วันละกับาทก็ยังใช้ไม่พอ นี้ผู้ใหญ่ก็เหมือนกัน ไม่มีส่วนเกิน ที่จะเจียดออกไปให้ผู้อื่น ที่ยังไม่มี ทางคนต่างก็จะสมรวบ

รวมเอาไว้ ไม่มีส่วนเกิน ยังมีแค่ส่วนซากอยู่เรื่อย มีเงินเป็นร้อยๆ ล้าน พันล้านแล้ว ก็ยังรู้สึกว่ามีพอ ยังไม่พอ ยังไม่มีส่วนเกินอย่างนี้ นั่นแหละคือความที่เห็นแก่ตัว มีอิสรภาพเสรีภาพที่จะเห็นแก่ตัวอย่างเกี้ยว มันก็ไม่มีส่วนเกินที่จะเรียกให้ใคร.

แต่ถ้าในยุคในสมัยที่มนุษย์มีความคิดเรื่อง "ทุกคนเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ภัยด้วยกัน" เป็นสังคมนิยมอย่างนี้ แล้วประกอบธรรมชาติคือเจียดส่วนเกินให้ผู้อื่น; ถ้าไม่มีก็พยายามผลิตขึ้นมา เพื่อให้เป็นส่วนเกิน เพื่อจะไปช่วยผู้อื่น แล้วส่วนที่ตัวมีอยู่เท่าไร ก็ยังจะเจียดส่วนเกินออกไปให้ ได้เพื่อช่วยผู้อื่น. ลักษณะอย่างนี้ควรจะเทียบกันได้กับข้อที่ว่า มีต้นกัฒปพฤกษ์อยู่ทั้งสี่มุมเมือง, ต้องการอะไรไปเอาได้ที่นั่น; เพราะว่า มีการปกครองระบบซัพพลายกับดีมานด์ มันจะเป็นเหตุให้มี supply เท่า demand ก็คือ สิ่งสนองความต้องการของมนุษย์นี้ จะมีมากกว่าความต้องการของมนุษย์ อยู่เสมอไป. ความต้องการของมนุษย์ จึงท่วมทับด้วยสิ่งสนองความต้องการ; มันจึงกลายเป็นคนอึดไม่ ไม่ต้องมีความต้องการ. ความหมายของถ่าๆ นี้ มองเห็นได้ชัดว่า เป็นไปได้ ในลักษณะอย่างนี้ หรืออย่างอื่นก็อาจจะมี; แต่อย่างนี้ก็เป็นไปได้ โดยลักษณะอย่างนี้ อย่างหนึ่งแล้ว.

เมื่อคนบุชาติวิถีนี้มีสังคมนิยม คือ สังคมนิยมที่ประกอบไปด้วยธรรมะ มัน จะมีสิ่งที่สนองความต้องการนั้นท่วมทับ ความต้องการ อยู่ในโลกเสมอไป. เกียวนี้คนต้องการมาก ไม่มีขอบเขต มันก็ไม่พอ อย่างที่ในบาลีกถ่าว่า "ให้ภูเขากลายเป็นทองคำไปทั่วทุก ๆ ดวงส่องลูก" ก็ไม่พอแก่ความต้องการของคนๆ เดียว นี่ของคิดๆ อย่างนี้.

แต่เดี๋ยวนี้ คนไม่ได้ต้องการอย่างนั้น ต้องการความสะดวก ความ  
สว่าง ความสงบ; ทางวัตถุก็รู้ว่า จะเอาไปใช้อะไร มันจึงเหลือ. แล้วมี  
แต่ความเมตตาการุณา มีอะไรขึ้นมา ก็ต้องเจียดออกไปได้ อย่างน้อยหนึ่งเปอร์เซ็นต์  
ครึ่งเปอร์เซ็นต์ ช่วยเหลือผู้อื่น; เป็นอันว่าหมดปัญหา เรื่องคนยากจนก็มีความรัก  
ความเมตตา ว่าเป็น “เพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย” กันอย่างนี้ แล้วมีผลให้ตัดออกไป  
ถึงสภาพต่าง ๆ เช่นสภาพทางศีลธรรมเป็นต้น.

ที่กล่าวไว้ว่า “คนนอกนอกบ้าน ก็จำกันไม่ได้” ว่าเป็นภรรยาของเรา เป็น  
สามีของเรา เป็นลูกของเรา เป็นหลานของเรา; เพราะว่ามันก็เหมือนกันไปหมด  
จนดูไม่ออก ไม่มีใครที่วางเกียจ ไม่มีใครที่คู่แล้วมันเอาอันตราย ไม่อยากเข้าใกล้  
หรือไม่มีอะไร ที่มันจะทำให้เกิดความรังเกียจหรือกลัว ก็เสียดูเหมือนกันไปหมด จำ  
กันไม่ได้ ในสภาพของศีลธรรม. ต่อเมื่อใครกลับมาบ้าน จึงจะรู้ว่า อ้าว, นี่เป็น  
บุตรของเรา ภรรยาของเรา สามีของเรา นี่แม้จะไปที่ไหน ๆ มันก็เหมือนกันไป  
หมดอย่างนั้น คือมีแก่คนที่ตี มีศีลธรรมเสมอเหมือนกันไปหมด.

ก็ลองนึกถึง ชัมมิกสังคมนิยม ถ้าคนยังมีอยู่ด้วยจิตใจ ประพฤติดี  
อยู่ที่กาย วาจา ใจ อย่างที่วามมาแล้ว มันก็ไม่มีอันตรายอะไร; ไม่มีอะไรที่น่า  
เกลียดน่ากลัว หรือว่า แปลกออกไปจากที่เราต้องการ.

ที่ว่า “นอนไม่ต้องบีตประตู สร้างบ้านไม่ต้องมีประตู” เพราะมันไม่  
มีการเบียดเบียน. นี่เป็นคำพูดอุปมา เพียงคำเกี่ยวกับกินความกว้างไปถึงว่า ไม่มี  
การเบียดเบียนโดยประการทั้งปวง; นอนไม่ต้องบีตประตูเรือน หรือจำทำบ้านก็ไม่  
ต้องทำประตู อย่างนี้เป็นต้น. ก็ไปเปรียบเทียบเอาเองว่าเดี๋ยวนี้ทั้งที่มีประตู มันก็  
ยังไม่ไหว; มันก็ยังบังคับประตู.

ที่ว่า "มารดาเอาแต่ให้ลูกน้อยเดินร่ำอยู่บนหัวอก" นั้นมันเป็นภาพพจน์อันหนึ่ง ซึ่งพอจะมองเห็น ว่าแม้ในโลกปัจจุบันนี้ก็มี ลูกเล็ก ๆ เดินอยู่บนอกของมารดา ที่นอนหงายอยู่นั้น ก็แสดงว่าเป็นผู้ที่ไม่มีทุกข์ร้อน, เป็นครอบครัวที่ไม่มีทุกข์ร้อนอะไร ไม่มีปัญหายุ่งยากอะไร. ต้องอาศัยหลักอย่างทีกล่าวก่อนแล้วว่า มัน ไม่ต้องการอะไรเกินกว่าที่จำเป็น. ความหวังดีต่อกัน, ความช่วยเหลือต่อกัน มันท่วมท้นไปหมด จนไม่มีภาระหนักอกหนักใจ เหลืออยู่ที่ใคร อย่างนี้ จึงอุปมากันอย่างนั้น.

เรื่อง "ไม่มีใครไม่มีขโมย" ทำบ้านเรือนไม่ต้องมีประตูนี้ เป็นเรื่องที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ว่าจะมีต่อยุคพระศรีอาริย์. แต่ที่น่าประหลาดที่ว่า ในบันทึกบางเรื่องทางโบราณคดี ที่ชาวอาหรับได้มาบันทึกไว้ ทางบ้านเมืองแถบนี้ คือ *อาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งพวกอาหรับเรียกว่าอาณาจักรชวาบัก* ซึ่งประมาณสักพันกว่าปีมาแล้ว ในบันทึกของชนอาหรับเหล่านั้น มีเรื่องที่น่าประหลาด น่าอัศจรรย์ อะไรบางอย่าง โดยเฉพาะอย่างที่กล่าวถึงทุกนี้ คือ *นอนไม่ต้องมีประตู เพราะว่าไม่มีใครขโมย* และไม่มีใครขโมยจนถึงกับว่า *ของพวกอยู่กลางนอนไม่มีใครเก็บเอาเป็นของตัว* เพราะว่า เห็นว่าเป็นความบาป.

ที่ อาหรับผู้ที่เขียนบันทึกคนนั้น เขาเขียนต่อไปว่า เขาอยากจะทดลองความจริงข้อนี้ ก็เลยทำแท่งทองให้หล่นอยู่กลางถนน ที่เมืองนครชวาบักนี้แห่งหนึ่ง; แล้วก็ไปก็ไปยังเกาะอื่นๆ ต่อไป หมู่เกาะอันมากมายแห่งประเทศชวาบักนี้. ประมาณ ๔-๕ ปี กลับมาที่เดิมนี้ เพื่อจะดูว่า ทองเป็นอย่างไรบ้าง. เขาก็ไม่เห็นชิ้นทอง แต่เมื่อเขาคิดลงไปสักหลายนิ้ว ก็พบชิ้นทอง ในลักษณะที่ว่า คนเหยียบลงไป เหยียบลงไป, เหยียบลงไป, ไม่มีใครเก็บขึ้นมา เพราะว่า ไม่ใช่เจ้าของ. เขาไปเขียนไว้อย่างนี้ จะหาอ่านได้ในหนังสือทางโบราณคดี อย่างนี้.

แล้ว เมืองซาบากัน ก็เป็นที่ยุติกันว่า เมืองศรีวิชัยแห่งอาณาจักรศรีวิชัย อย่างนี้เป็นต้น. ทำไมเขาจะแก่งเขียนทำไม? ให้มันเป็นเรื่องโกหกปกตมล้อเล่นทำไม? แก่มั่นหน้าสงสัย ว่ามันจะเป็นไปได้อย่างนั้นเดียวหรือ? ที่ว่าไม่มีใครเก็บแห่งทอง ที่ตกอยู่กลางถนน.

เฮลละ, เป็นอันว่า เราอยากจะทำมาเปรียบเทียบ เพื่อว่าเรื่องราวที่กล่าวไว้ในเรื่องของพระศรีอารียะนั้น มันจะต้องเป็นไปได้ เพราะว่าถ้าคนไม่รู้ว่าจะเอาทองไปทำไม. เมื่อทุกอย่างมันมีจนล้นเหลือความต้องการ เสมอกันไปหมด จะไปเก็บทองให้มันหนักมือทำไม, นี้เรียกว่า สภาพทางศีลธรรมในโลกพระศรีอารียะมีอย่างนี้.

ที่ว่า “สภาพความเป็นอยู่ แคนดินสะอาดสะอาดอัน เรียบรวมเสมอเหมือนหน้ากล้อง ไม่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ” ก็เพราะว่า ทุกคนไม่มีเป็นข้าศึกศัตรูแก่กัน; มันเหมือนกับว่า เรามีความรู้สึกพอใจ ไม่มีอะไรจะชวยชวยชวยอีกอยู่ในใจ. ตัวเราเองก็ไม่มีความสุข, ใคร ๆ ก็ไม่มีความสุข มันเหมือนกัน มันเท่ากัน จะเรียกว่ามีความศักดิ์ ไม่เรียกว่า มีความศักดิ์ได้. เอาว่าไม่มีดี ไม่มีชั่วจะดีกว่า มันจึงเสมอเท่ากันไปหมด.

ความดีนั้นมันมีค่า ต่อเมื่อมันมีความชั่ว ขอให้รู้ไว้. ในถิ่นที่ไม่มี ความชั่วแล้ว ความดีก็มันไม่มีค่า, ไม่มีค่าเท่าซึ้งชั่วเข้าไป. ในโลกที่มีความชั่ว ความดีจึงจะมีค่า, หรือในโลกที่มีความดีต่างหาก ความชั่วจึงจะมีความหมาย. ก็เดี๋ยวนั้นมัน ไม่มีความต้องการอะไร; มันจึงมีความรู้สึกว่า มันเหมือนกันไปหมด เสมอกันไปหมด ไม่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ.

ที่พูดว่า เสรีประชาธิปไตยนี้ ค่างคนค่างกอบโกยได้ตามอำเภอใจ; มันจะเสมอกันอย่างไรได้ มันก็มีลุ่ม ๆ ดอน ๆ. บางคนกอบโกยได้มาก, บางคนกอบโกยได้น้อย, มันก็มีลุ่ม ๆ ดอน ๆ. ฉะนั้นมันต้องยิ่ง ยิ่งไปกว่าเสรีประชาธิปไตย; จะต้องทำให้ทุกคนหยุดความต้องการ เสมอกันหมด มันจึงจะมีแผ่นดินเสมอเหมือนหน้ากลอง.

แต่ยังมีพูดประหลาด ๆ ที่ว่ามีความสะดวกทุกอย่าง กระทั่งว่าในแม่น้ำนั้น "น้ำข้างหนึ่งไหลลง, น้ำข้างหนึ่งไหลขึ้น" ให้ความสะดวกแก่การที่จะไปมา โดยที่ไม่ต้องออกแรง นั้นมันหมายถึงวัตถุเจริญ แต่ไม่ใช่วัตถุนิยม คือว่าในโลกพระศรีอาริย์นั้น มีความสูงสุดในทางวัตถุ แต่ไม่ได้เมาในวัตถุ อย่างคนในโลกปัจจุบันนี้ โลกปัจจุบันนี้เรียกว่าเจริญทางวัตถุสูงสุด อย่างไปโลกพระจันทร์ก็ทำอะไรก็ได้ แต่มันเจริญสำหรับมันแล้ว แต่มันก็กินไม่มีที่สิ้นสุด.

แต่ถ้าเป็นอย่าง *โลกพระศรีอาริย์* เจริญทางวัตถุพอดี ๆ ไม่ต้องยุ่งยากลำบาก ไม่ต้องไปทำในสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ ให้มันยุ่งเปล่า ๆ ให้มันเหนื่อยเปล่า ๆ ฉะนั้นเอาแต่เพียงว่า เหมือนอย่างว่าน้ำในแม่น้ำ ข้างหนึ่งไหลขึ้น ข้างหนึ่งไหลลง; อย่างนั้นมันก็พอแล้ว ไม่ต้องมากถึงขนาดที่ว่า จะไปโลกพระจันทร์ หรืออะไร.

ก็เป็นอันว่า ในโลกพระศรีอาริย์นั้น เจริญทั้งวัตถุและจิตใจ, ส่วนในโลกของพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เจริญเรื่องจิตใจ เรื่องวัตถุยังไม่ถึงขนาด ที่จะเรียกว่าเจริญ เพียงแค่ว่ามันพออยู่ได้. แต่ในทางจิตใจนั้นก็สูงสุด คือบรรลุมรรค ผลเป็นพระอรหันต์ด้วยกัน. นี้ก็จะต่างกันตรงที่ว่า ในศาสนา หรือว่าในโลกยุคพระศรีอาริย์ข้างหน้านั้น เจริญสมบูรณ์ทั้งฝ่ายจิตใจ และฝ่ายวัตถุ จึงผูกถึงเรื่องที่ว่า "น้ำ

ในแม่น้ำไหลลงข้างหนึ่ง ไหลขึ้นข้างหนึ่ง” แล้วก็พอๆ ไม่มีวัตถุประสงค์ สำหรับ  
หลงไหลเป็นกามารมณ์ เหมือนยุคนี้ เหมือนสมัยนี้ซึ่งวัตถุนิยมนี้เอง เป็นเหตุให้โลก  
ไม่มีสันติภาพ. นั้นมันมากเกินไปในทางวัตถุ; ยุคพระศรีอริย์ไม่ต้องถึงขนาดนั้น  
เอาแต่เพียงความสะอาดทางวัตถุ ทางร่างกายด้วย สงบสูงสุดในทางจิตใจด้วย.

สำหรับที่ว่า เมตตากอริเต็มไปทั่วโลก โดยการอุปมาว่า “สิงโตเล่นหัวกัน  
กับลูกแกะ” ออกมาหยอกล้อกันกับลูกแกะ, หรือว่า *งูกับเขียดเป็นเพื่อนกัน*. บางที  
จะให้เขียดขี้หลังงูไปไหนก็ได้; ลองคิดดูเอง. *แมวกับหนูมันเป็นเพื่อนกัน*, เดียวนี้  
หากไม่ได้ ที่แมวกับหนูเป็นเพื่อนกัน. *จระเข้กับปลา มีในภาพหินสลักแบบการพูด*  
คือว่า *จระเข้เอาปากให้ปลา เข้าไปว่ายน้ำเล่นในปาก ออกไปทางท้อง* ทางไหนได้  
ทางนี้ได้. นี่เราเคยคิดกันแล้ว ก็คือ ไม่มีฝ่ายที่ทำร้าย และ ฝ่ายที่ถูกทำร้าย,  
ไม่มีฝ่ายเบียดเบียน หรือ ฝ่ายที่ถูกเบียดเบียน, ไม่มีฝ่ายที่เป็นเหยื่อ หรือ  
ฝ่ายที่ถือเอาผู้อื่นเป็นเหยื่อ. อารมณ์อย่างนี้ ยังมีกล่าวไว้ในที่อื่นอีก คือ เมื่อมี  
พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก แล้วก็เป็นอย่างนี้ ทางฝ่ายคริสเตียนก็กล่าวอย่างนี้.

นี่เอาแต่เพียงว่า *เมื่อมีการปกครองโลกในแบบขั้วมิกสังคมนิยมแล้ว* มัน  
ก็หมด เด็กล้างถังขายทุน และกรรมกร นายทุนก็เหมือนกับสิงโต กรรมกรก็เหมือน  
กับลูกแกะ มันเด็กล้างสภาพนายทุนและกรรมกร ออกไปได้จากโลก มันก็  
เหมือนกับสิงโตกับลูกแกะ มันเป็นอันเดียวกันไป หรือประเทศจักรวรรดินิยม กับ  
ประเทศที่ค่อยพัฒนา ถ้าถึงที่สุดของลัทธิขั้วมิกสังคมนิยมแล้ว มันก็เลิกไปทั้งสองพวก  
พร้อมๆ กันไป ผู้กินเหยื่อกับเหยื่อที่จะถูกกิน นี้ก็ไม่มี; อย่างนี้ดีกว่า.

สถานีตำรวจก็ต้องปิดแน่ ไม่รู้ว่า จะมีตำรวจไปไว้ทำไม. ศาลก็ปิด เรือน  
จำก็ปิด โรงพยาบาลบ้า โรงพยาบาลดี อะไรก็ปิดทั้งนั้น. มันไม่จำเป็นที่จะต้องมี

เรื่องยุ่งๆ ที่เกิดมาจากผลของการที่ไม่ประกอบไปด้วยธรรมะ. อาตมาเคยพูดว่า ถ้ามีความถูกต้องทางวิญญาณ ไม่มีโรคทางวิญญาณแล้ว; โรคทางกายหรือโรคทางระบบจิตมันก็ไม่มี. ไม่มีทาส ไม่มีนายจ้าง ไม่มีลูกจ้าง ไม่มีนายจ้าง ไม่มีอะไรทำนองนั้น ซึ่งตรงกันข้าม; มีแต่ "เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในวัฏฏสงสาร".

นี่ขอให้คิดถึงว่า มันไม่มีใครที่จะเป็นทาส, ไม่มีใครที่จะเป็นนาย, เพราะว่าไม่มีใครเป็นเหยื่อของกิเลส. คนที่เป็นนายนั้น มันเป็นเหยื่อของกิเลส จึงไปเอาคนอื่นเป็นทาส; แล้วคนที่เป็นทาส มันก็รู้สึกว่าเป็นทาส, เพราะเขาก็ต้องเป็นเหยื่อของกิเลส จึงต้องเป็นทาส, เพราะว่าจะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง. แต่ถ้าว่าไม่เป็นทาสของกิเลสกันทั้งหมดแล้ว มันก็ไม่มี, ไม่มีนายของทาส ไม่มีทาสของนายอะไรทำนองนี้ เพราะว่ามันขุยก์กำลังมีธรรมะสูงสุด.

นี่เป็นตัวอย่างแสดงลักษณะของโลกพระศรีอาริย์ เพื่อให้ท่านบางคนหยุดคิดหยุดนึกไปเสียว่า เรื่องโลกพระศรีอาริย์นี้ มันเป็นเรื่องบ้าๆบอๆ, หรือเป็นเรื่องละเมอเหยื่อผี, หรือเป็นเรื่องที่หลอกคนเล่น; ขาตมาไม่อยากให้คิดอย่างนั้น จึงได้อธิบายอย่างนี้; เพื่อว่าจะได้มีความสนใจ ในการที่จะช่วยกันทำให้โลกนี้เป็นโลกที่ประกอบไปด้วยธรรมะ มีการปกครอง ชนิดที่มีธรรมะเป็นรากฐาน. นับตั้งแต่ที่ว่า เราเป็น "เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย" กันมา แล้วจะเกิดระบบการปกครองชนิดไหนขึ้น.

นี่ก็เห็นว่าเราไม่เป็นอย่างนั้น มันเป็นทาสของกิเลส. คนเดียวที่ต้องการเกิน ยิ่งไปกว่าโลกพระศรีอาริย์ เสียอีก มันบ้ามาก. คนเดียวที่ต้องการยิ่งกว่าโลกพระศรีอาริย์ ก็เขาคงต้องการให้มีในท์กลับ อาย ขบ นวด อนาคต อณาจาร อะไรไป



ทุกหัวระแหง; เขาต้องการอย่างนี้. ถ้าอย่างนี้ก็เรียกว่า ต้องการเงินโลกพระศรีอารียะ; เพราะเขาต้องการลามกอนาจาร มันก็เงินโลกของพระศรีอารียะ.

คนเดียวกัน เขาต้องการเงินโลกพระศรีอารียะ ก็เลยไม่สนใจเรื่องโลกของพระศรีอารียะ กำลังหัวงอย่างไม่มีขีดที่จบที่สิ้น ในเรื่องกิเลส ตัณหา ลามกอนาจาร; อย่างนี้ก็ต้องเรียกว่า เพราะหวังมากเกิน ลามกเกิน กว่าโลกของพระศรีอารียะ.

เดี๋ยวนี้ คนอยู่ในสภาพที่เรียกว่า มีปากเท่ารูเข็ม มีท้องเท่าภูเขา. นี่ก็เคยพูดมาหลายครั้งหลายหนแล้ว ว่ามันเป็นลักษณะของเปรต. คนเดี๋ยวนี้เป็นเปรตมากขึ้นทุกที มากขึ้นทุกทีนี้; เพราะมันหิวมันกระหาย เกินกว่าสิ่งที่จะสนองความต้องการได้; มันหิวขนาดเท่าภูเขา แต่ว่าปากที่จะกินอะไร ได้นี้มีเท่ารูเข็ม. ข้อนี้อธิบายได้หลายอย่าง เช่นว่า คนที่กำลังต้องการเงิน เป็นแสน เป็นล้าน เป็นร้อยล้าน พันล้านนั้น; แกว่เวลาจะไปกินไปใช้ ไปบริโภคอะไรเข้าจริงมันทีละนิด ๆ มันก็เหมือนกับว่า ปากเท่ารูเข็ม.

ถ้าคนสมถะพระศรีอารียะ เขาก็จะไม่มียท้องเท่าภูเขา ไม่มีปากเท่ารูเข็ม จะมียปากเท่าภูเขา จะมีท้องเท่ารูเข็ม อย่างนี้มากกว่า; มันกลับตรงกันข้าม คือมันอยากนึกเดียว สิ้นสนองความอยากเพื่อสิ้นเหลือ เต็มไปหมด. ก็คนเดี๋ยวนี้มีความ ต้องการมาก จนไม่รู้ว่า ต้องการอะไร, ต้องการอย่างไร, ต้องการเท่าไร, แล้วทำไมจะเข้าใจเรื่องพระศรีอารียะได้. ไม่รู้ว่าต้องการอะไร แม้ว่าจะต้องการเงิน ก็ไม่รู้ว่าจะมีเงินนี้เพื่ออะไรอยู่นั้นแหละ; เขาจึงต้องการเงินให้มันมาก ไม่มีขีดที่สิ้นสุด. ถ้าว่าจะ

เขาไปกินไปใช้ ก็รู้ว่าว่า ก็ไปกินไปใช้อย่างนั้นไม่ไหว ; ไม่เห็นว่า มันจะต้องมี  
ถึงขนาดนั้น ก็หวัง หวังขนาดที่ไม่มีขอบเขตอยู่เรื่อยไป.

นี่ลักษณะอย่างนั้นมันเกิน เกินกว่าที่จะได้ ในโลกของพระศรีอารีย์เสียอีก ;  
เพราะว่าแม้เขาจะให้มันกับสหประชาชาติทั้งสี่มุมเมือง คนก็ต้องการจนไม่รู้ว่ามี  
ขอบเขตเท่าไร แล้วจะหอบจะขนไปไว้ที่บ้านตรงไหนได้. มันก็เต็มบ้านเต็มเมือง  
เต็มเรือน อะไรมหค ; จะขนไปไว้ที่ไหน. ลักษณะของคนเดี๋ยวนี้ ต้องการเกิน  
กว่าที่โลกพระศรีอารีย์เสาคงการกัน.

คนเวลานี้ “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ต้องการกงจักรโดยไม่รู้สึกตัว  
แล้วก็ต้องการด้วยความสมัครใจ ก็ต้องการสิ่งที่มาเผาให้ร้อน. น้อยอยากจะให้  
ทุกคนสำรวจ ดูตัวเองด้วยกันทุกคน ว่าเรากำลังต้องการสิ่งที่มาเผาเราให้ร้อน  
หรือเปล่า? ว่ากันโดยบริสุทธิ์ใจ, มองดูกันโดยบริสุทธิ์ใจ. บางทีเราก็กต้องการสิ่งที่  
มาเผาเราให้ร้อน โดยไม่รู้สึกตัว จึงได้พูดว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ถ้า “เห็น  
กงจักรเป็นกงจักร” มันก็ไม่เอาสิ ก็วังหนี่, หรือมันก็ไม่เอา ไม่ยอมรับเอา แต่  
“เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ก็ยอมรับเอา ก็มาเผาให้ร้อน.

นี่คนที่ทะเลาะทะเลาะจะหาวิชาความรู้ หาเงิน หาทรัพย์สิน หาเกียรติยศ  
ชื่อเสียง เอามาสุขุมตัวเองให้ร้อน; แล้วก็ฮอวอกคนว่า จลดตบั้ง มีบุญบั้ง  
ใหญ่โตบั้ง อะไรมั้ง ไม่มองไปในทางที่ว่า เอามาสุขุมตัวเองให้ร้อน โดยไม่จำเป็น.  
เขาก็ไม่ควรที่จะได้อยู่ในโลกของพระศรีอารีย์แล้ว เขาก็ไม่ต้องการช่วย.

นี่คนที่เห็นกงจักรเป็นดอกบัวนั่น เขาคงไม่ต้องการสภาพในโลกพระศรีอารียะ; ฉะนั้นจึง อยู่กันด้วยความหลอกลวง. หลอกลวงตัวเอง ใจเท่าไรก็ไม่รู้; มันก็หลอกลวงตัวเอง ว่า นั่นแหละดี, นั่นแหละดี, นี่แหละดี, นี่ดีไปหมดก็หลอกลวงผู้อื่น เพื่อจะเอาของผู้อื่น และทำ *สันติภาพกันได้ด้วยความหลอกลวง* ในโลกนี้ เวลานี้ กำลังทำสันติภาพกันด้วยความหลอกลวง.

เพราะอย่างอื่นมันทำไม่ได้ คือทำจริงไม่ได้ และมีสันติภาพที่สร้างขึ้นด้วยความหลอกลวง. มันจึงมีสันติภาพไม่ได้ มันก็เป็นสันติภาพหลอกลวงอยู่. สันติภาพเลยมีอยู่ด้วยความหลอกลวง, เป็นผลของความหลอกลวง. มันก็เป็นสันติภาพที่ทุจริต ที่คดโกง ที่ทำให้คนเราร้อน ไม่มีที่สิ้นสุด.

ทุกคน ทุกฝ่าย ทุกคน ที่ว่าทำสันติภาพนั้นก็ยังหลอกลวง เพราะ ว่าในใจจริง ๆ นั้นต้องการส่วนเกิน, เฟ่งหาส่วนเกิน, เฟ่งหาประโยชน์ของผู้อื่นมาเป็นของตน. แม้ส่วนที่ไม่เกิน ส่วนที่เขาควรจะมีพอก็ ๆ เอาชีวิตของตน ก็ยังไปผูกไปพัน แกะของเจามา; มันจึงเอาประโยชน์ของผู้อื่น, มองที่ประโยชน์ของผู้อื่น ทั้งที่เป็นส่วนเกิน และทั้งที่เป็นส่วนที่ไม่เกิน คือจำเป็นนี้ มันจึงอยู่อย่างกาลฉนวน; ใช้ควหาบคายหน้อย มันต้องการประโยชน์ของผู้อื่น จึงอยู่อย่างกาลฉนวน.

นี้ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า สภาพในโลกพระศรีอารียะนั้น เป็นอย่างนั้น อยู่ในวิสัยที่จะเป็นไปได้. แต่ก่อนเวลานี้ไม่ต้องการ เพราะเขาคงกลัวอะไรมากเกินไปกว่าโลกของพระศรีอารียะ; เพราะว่าเขามีเลศมาก. โลกพระศรีอารียะนั้น จะเป็นที่ต้องการแต่สำหรับบุคคลที่ไม่มียุติเลศ หรือต้องการจะชำระล้างกิเลส จึงจะเกิดต้องการโลกพระศรีอารียะ. แต่เวลานี้คนเขายากอยู่ในกองกิเลส จึงไม่ต้องการโลกของ

พระศรีอาริย์. ต้องการเหยื่อของกามารมณ์ ไม่มีขอบเขต, เรื่องกิน เรื่องถาม เรื่อง  
เกียรติ ไม่มีขอบเขต.

เอาละ, พวกนี้สำหรับคำว่า "โลกของพระศรีอาริย์นั้นไม่ใช่เรื่องเพ้อเจ้อ"  
ไม่ใช่เรื่องบ้า ๆ มอ ๆ ไม่ใช่เรื่องหลอกกันเล่น แล้วก็ไม่ใช่เรื่องเพนนิยาอะไร.  
เป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรง; ถ้าทำกันไปถึงขนาดนั้นแล้ว ก็จะเกิดสภาพอย่างนั้น  
ขึ้นมา พวกนี้จะเรียกว่าโลกพระศรีอาริย์ หรือให้เต็มทีก็เรียกว่า โลกพระศรีอาริย์-  
เมตไตย, เมตไตรย โลกแห่งความเป็นมิตร อันสูงสุดประเสริฐที่สุด. เมตไตรย  
นั้นแปลว่ามิตร; ทุกคนเป็นมิตรเสมอกันหมด ไม่ต้องมีว่า ผู้ของใคร เมียของใคร  
บิดาของใคร ลูกของใคร หลานของใคร ไม่มีแขก ไม่มีเจ้าบ้าน; เพราะเป็นมิตร  
เหมือนกันหมด กล้ายกกับว่า ทุกคนเป็นคน ๆ เดียวกัน.

### แนวปฏิบัติที่จะทำให้โลกมีสภาพอย่างโลกพระศรีอาริย์.

ที่นี้ จะดูกันต่อไปอีกสักบัญญัติหนึ่งว่า ทำอย่างไรจึงจะมีสภาพที่เป็น  
ศาสนาของพระศรีอาริย์, หรือโลกของพระศรีอาริย์ขึ้นมาได้.

**ข้อแรก** ก็จะต้องดูกันในข้อที่ว่า อยากรู้เรียกว่าโลกพระ  
ศรีอาริย์ อย่างที่กล่าวมาแล้ว; แล้วก็ตาม ข้อถัดมาว่า มันเหลือวิสัย  
หรือไม่? ในที่สุดก็จะเห็นว่า ไม่เหลือวิสัย; ถ้าหากว่ามนุษย์กลับใจไปต้องการ;  
เพราะเดี๋ยวนี้มนุษย์ไม่ต้องการ.

เขาค็องการอย่างอื่นต่างหาก ค็องการเรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ. ชาวไปโนท์กลับเขาค็องจะไป มากกว่าที่จะชวนไปโลกพระศรียีนนี้; เพราะว่าเขาไม่ต้องการ. ที่นี้ถ้าว้า เขาค็องมีความเข้าใจถูกต้อง กลับใจ ค็องการจะไป; มันก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ และไม่เหลือวิสัย. นี่ยกตัวอย่าง พอให้เห็นเป็นข้อ ๆ ไป พอเป็นตัวอย่างเท่านั้น ไม่มากมายอะไร.

ข้อที่ ๑. มนุษย์ในโลกจะต้องมีระบอบการปกครอง ที่ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้าหรือของธรรมชาติ. เมื่อพระเจ้าบอกให้รักผู้อื่นยิ่งกว่ารักตัว นี้เราค็องเห็นหัว. เมื่อพระเจ้าว่า อย่าไปทำลายทรัพย์สินของธรรมชาติ โดยไม่จำเป็น อย่างนี้ เราค็องเห็นหัว. เรามีระบอบการปกครองที่จะแข่งขันกัน กรอบง่ากัน ก็ผลิตเรื่องทางวัตถุขึ้นมาสำหรับจะเอาชนะผู้อื่น; เป็นเรื่องทำลายธรรมชาติอย่างนี้ ไม่ตรงตามความประสงค์ของธรรมชาติ, แล้วไม่ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า ที่ค็องการให้เป็นอยู่แต่พอดี ให้มีความรักผู้อื่น ยิ่งกว่าตัว ถ้ามากเกินไปก็ว่า รักผู้อื่นเท่ากับรักตัว.

เดี๋ยวนี้เราไม่มี ระบอบการปกครอง ที่ตรงตามความประสงค์ของพระเป็นเจ้า; แต่เรามีระบอบการปกครอง ที่ตรงตามความประสงค์ของกิเลสของเรานเอง, ฉะนั้นเราจึงทำลายธรรมชาติ ทำลายอะไรอย่าง ๆ ที่เราค็องว่ามันเป็นความเจริญ; แต่ความเจริญนั้นเป็นไปเพื่อความวินาศ จึงได้พูดกันอย่างละเอียดในวันที่แล้วมา ว่า มนุษย์กำลังมีวิวัฒนาการ หรือกำลังพัฒนาการไปอย่างสุขเหียง แต่ว่าเป็นไปเพื่อวินาศนาการของมนุษย์นั้นเอง มันเจริญเพื่อวินาศของตัวเอง.

ที่ข้อที่ ๒ ก็ว่า ต้องมีระบบการปกครอง ที่มีศีลธรรมเป็นรากฐานของการปกครอง หรือเป็นรากฐานแก่ศีลธรรม, มีการปกครองที่เป็นรากฐานของศีลธรรมก็ได้, หรือมีศีลธรรมเป็นรากฐานของการปกครองก็ได้.

เดี๋ยวนี้เราไม่ค่อยจะนึกถึงศีลธรรม อย่างที่ได้พูดมาแล้วข้างมากมาย ในการบรรยายครั้งก่อนหน้านั้น. เรื่องศีลธรรม ขอให้คิดว่า ความเปลี่ยนแปลงทางศีลธรรมนี้มีมากเกินไป จนเราจะต้องมาสนใจกันใหม่; เรื่องทางศีลธรรมจะยกตัวอย่างง่าย ๆ เห็นกันง่าย ๆ แล้วยก ๆ อื่น ๆ :-

*ตัวอย่างทางศีลธรรม* อย่างที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ไบเบิล หรือคัมภีร์ของพวกยิว, ก่อนคริสตศักราชก็. คนทำชั่ว จับได้ ต้องเอามาลงโทษประหารชีวิตด้วยวิธี stoning คือเอาก้อนหินขว้างศีรษะให้ตาย ในท่ามกลางประชุมชน; เพียงแต่ทำชั่วเท่านั้น แล้วระบบนี้ก็ยังมีอยู่. เมื่อเพื่อนของอาทมาคนหนึ่งที่ เป็นอิสลาม ไปที่เม็กซิโกเมื่อไม่กี่ปีมานี้ ก็ยังได้เห็นระบบอันนี้ ที่เม็กซิโกนั่นเอง. ระบบนี้ใช้ทั้งพวกยิว และพวกอาหรับ พวกอาหรับยังใช้อยู่ กระทั่งเมื่อไม่กี่ปีมานี้.

นี่เขาเห็นด้วยตา เขามานแล้วให้ฟัง ว่า ข้อความที่เขียนไว้ในไบเบิลนี้ยังอยู่ มีผู้ชายล้าสั่นมาเอาก้อนหินทุ่ม ขว้างลงไปที่ศีรษะผู้หญิง ยิวเคียวก็ตายเท่านั้น, แล้วยังมีคนอื่นมาช่วยขว้างทีหลัง พอเป็นพิธีนี้ นี้เรียกว่า เพียงแค่ทำชั่ว ก็ถูกลงโทษประหารชีวิต เป็นระบบศีลธรรมโบราณ เกินกว่าสองพันปี นี้ก็ยังมียู่.

เดี๋ยวนี้ ในประเทศไทยเรา ชุมชนทำชั่วเรามารจากของตัวเอง ใช้มาตรา ๑๐๗ ลงโทษ ๒๕ ปีจำคุก เทียบกับดูเด็ค มันต่างกันเท่าไร หรือว่าทำให้ศาลตัดสินตาม

ธรรมภา จะไม่ถึง ๒๕ ปีด้วยซ้ำไป. นี่เราต้องเทียบกันดูอย่างนี้ ว่าค่าทางศีลธรรม ได้เปลี่ยนไป ได้เปลี่ยนไปในบางถิ่น ได้เปลี่ยนไปในบางยุค ในบางสมัย จนอำนาจทางศีลธรรม ไม่สามารถจะคุ้มครองจิตใจของมนุษย์เรา.

ทุจริตในการคัดเลือกทหาร ถูกจำคุกตลอดชีวิต, คนที่ข่มขืนมารดาของตัวเองนี้ถูกลงโทษ ๒๕ ปี ก็แสดงว่า มันน้อยกว่า ที่ว่าจะไปทุจริตตามธรรมดา ซึ่งมันก็ควรจะถูกขังกันอยู่แล้ว. นี่แสดงว่าให้ ค่าทางศีลธรรมมันน้อยไป. ที่เคยอ่านพบ หรือว่าได้ยินข่าว การดูคเอาเด็กหญิงไปข่มขืน กระทำฆ่าเรา ลงโทษเพียง ๑๐ ปี อย่างนี้ให้ค่า หรือความหมายทางศีลธรรมน้อยไป.

นี่ก็จะแสดงว่า ถ้าทำกันอย่างนี้ ศีลธรรมก็ไม่ีค่า ไม่มีความหมาย ไม่มีใครสนใจ. ที่นี้ ปัญหาต่างๆ ทางศีลธรรม ก็จะตามมาอย่างมากมาย; คิดดูให้ตัวอย่างนี้. นี้ว่าค่าทางศีลธรรมเปลี่ยนในทีบางแห่ง ในทีบางยุคบางสมัย; แต่ว่าถ้าไปนึกถึงที่ดินแดนปาเลสไตน์ แล้วยังน่าเลื่อมใสอยู่ ว่าเพียงแต่ทำซู่ ก็ฆ่าให้ตาย ไม่ต้องพูดถึงว่า ข่มขืนมารดาของตัวเอง ซึ่งต้องลงโทษ ฆ่าให้ตาย ๓ ชาติ ๗ ชาติมากกว่า. ฉะนั้นเราต้องนึกกันดูให้ดี ในข้อนี้ว่า เมื่อค่าทางศีลธรรมเปลี่ยนไปแล้ว มนุษย์นี้จะต้องยุ่งยากลำบากด้วยปัญหาที่ความเสื่อมทางศีลธรรมเป็นแน่นอน

ในวงการศึกษาก็อีกเรื่องหนึ่ง ที่ว่านักเรียนด้วยกัน, นักเรียนด้วยกัน จนเป็นปัญหาว่ากันตายก็มี ในมหาวิทยาลัย ในวิทยาลัยนี้; โดยเฉพาะเรื่องกีฬา นี้เขาก็ประชุมกันเป็นทางการ อาจารย์ใหญ่ทุกโรงเรียนมาประชุมกัน โดยการจัดของทางการ กรุงเทพมหานคร ว่ามันเป็นเหตุอะไร? แล้วจะแก้ไขอย่างไร?

หนังสือพิมพ์ ๒-๓ วันนี้ ก็มีว่า มันมีเหตุอยู่ ๘ อย่าง ที่ว่า : ข้อ ๑  
อีกนัยหรือสี่ของ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเด็กนักเรียนนั้น มันไม่เหมือนกัน ทำให้รู้ว่า  
เป็นคและโรงเรียน ในข้อหนึ่ง.

แล้ว ข้อ ๒. ว่า ขาดการประสานงานกัน ระหว่างครูอาจารย์ ระหว่าง  
โรงเรียนที่เกิดเรื่อง นี้ก็ข้อหนึ่ง.

แล้ว ข้อ ๓. เขาว่าจ้างงานไหว้ครูหรืออะไรไม่พร้อมกัน นี่น่าหัวที่สุด.  
เด็กจึงมีโอกาสไปตีกัน เพราะว่ากาจจ้างงานไหว้ครูไม่พร้อมกัน.

ข้อ ๔. ว่านักเรียนถูกไล่ออกไปจากโรงเรียนนี้ แล้วไปเรียนโรงเรียนอื่น  
ได้ทันที ; เพราะฉะนั้นนักเรียนก็ไม่กลัวถูกไล่ นี้ก็เป็นอันหนึ่ง ที่ทำให้นักเรียนตีกัน.

ข้อ ๕-๖-๗-๘ แล้วนักเรียนเขียรรักพาอย่างเป็นชาติศัตรูกัน. แล้ว  
ก็ได้รับภรรยาแยกจากคนภายนอก โดยเฉพาะพวกหนังสือพิมพ์ แล้วก็มีกรเห็นแก่  
พวกของตัวเอง : รักพวกของตัวเอง คือรักโรงเรียนตัวเองเกินไป จนไม่รักโรงเรียน  
อื่น. หนังสือพิมพ์ที่ทำให้เด็กคิดว่า ตัวเขาเด่น สนับสนุนความเด่น.

แล้วข้อ ๘. ลงโทษไม่เด็ดขาดทั้งทางโรงเรียน และทางตำรวจ.

นี่ ๘ ประการนี้เป็นเหตุให้นักเรียนตีกัน. ไม่มีสักข้อเดียวที่ระบุลงไป  
ว่า เพราะในโรงเรียนสอนศีลธรรมไม่เป็น สอนศีลธรรมไม่ถูกต้อง สอน  
ศีลธรรมไม่พอ ไม่มีกาจสอนศีลธรรมกันเลย นักเรียนจึงตีกัน อย่างนี้. ไม่มี  
พูดถึงคำว่า "ศีลธรรม หรือปัญหาทางศีลธรรม" กลับไปแนะให้แก้ปัญหาที่ ๘ ด้วยกาจ :-



ให้นักเรียนใช้เครื่องแบบให้เหมือนกันหมด อย่าคิดตี ตีคเบอร์ด ตีคชื้ออะโว ให้มันห่างกัน. ให้อาจารย์คอยติดต่อกันเรื่อย เมื่อเกิดเรื่อง. แล้วในการไหว้ครู ให้ไหว้พร้อมกันทุกโรงเรียน. อย่าให้มีโอกาสยกพวกไล่ตีกัน ในระหว่างไหว้ครูนี้ ; เป็นเรื่องน่าหัวสันติ. แล้วอย่าให้รับนักเรียนโรงเรียนอื่น ที่ถูกไล่ออกกลางปี. เมื่อไปมีกองเชียร์ที่สนามกีฬา ให้ครูทั้งสองฝ่าย ของโรงเรียนทั้งสองฝ่าย ไปนั่งเล่นหัว เป็นเพื่อนกัน. ถ้ามีเรื่องอะไร แล้วก็ให้ตำรวจเข้ามาจัดการให้ถึงที่สุด. ให้ใช้วิชา ลูกเสือ เป็นหลักสุทธอบรมร่วมกันทุกโรงเรียน. ให้หนังสือพิมพ์ปรับฝึคชอบในการ ยุ่เหย่. แล้วก็มีข้อบังคับ มีกฎหมายที่ลงโทษให้สาสม.

ทุกอย่างนี้ ไม่มีเรื่องทางศีลธรรม ว่าในโรงเรียนต้องเพิ่มการสอน ศีลธรรม. ต้องมีการยิ่งกว่าการสอนศีลธรรม ก็อบรมให้เด็ก ๆ มีศีลธรรม เพราะถ้า อบรมให้เด็กมีศีลธรรมได้แล้ว บัญหเหล่านี้ก็ไม่เกิด. ทั้ง ๔ ข้อนี้ เอาไปโยนทิ้งก็ได้ เพราะว่า ทั้ง ๔ ข้อนี้ ก็มาจากกาารที่เด็ก ๆ ไม่ได้รับการอบรมทางศีลธรรม เหมือนแต่ก่อน ; ถ้าเด็กมีจิตใจมีศีลธรรมเหมือนแต่ก่อน ยังกลัวบาปกันอยู่ บ้างแล้ว จะไม่เกิดสิ่งเหล่านี้.

นี่ขอให้นักดูให้คิดว่า เรากำลังมุ่งชิงข้ามคุณค่าของศีลธรรม ; ศีลธรรม จึงมีคุณค่าเปลี่ยนไป จนไม่เป็นที่สนใจ ไม่เป็นที่มอง. แม้ของเจ้าหน้าที่ที่จะจัดการ ศึกษา เรียกว่าไปมองที่ปลายเหตุ. ไปมุ่งแก้แต่ที่ปลายเหตุ. ที่ตัวต้นเหตุไม่มอง จึง ไม่มีเรื่องศีลธรรม.

ฉะนั้นขอให้ช่วยไปศึกษากันทุกคน ว่าเรากำลังจะเป็นอย่างไร ในเมื่อ ค่าของศีลธรรมได้เปลี่ยนความหมายไป ในลักษณะอย่างนี้ จนไม่ถูกใครมอง ว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ.

เดี๋ยวนี้ อีกทางหนึ่ง อีกทิศทางหนึ่ง เขาว่ามันเป็นธรรมดาที่จะต้อง  
 เสื่อมศีลธรรม; อย่างนี้แล้วก็น่าใจหาย; คือเขายอมรับมาตรงๆว่า มันจำเป็น  
 หรือเป็นธรรมดา ที่จะต้องไร้ศีลธรรม จะต้องเสื่อมศีลธรรม. หรือว่า ที่เรียกว่า  
 เสื่อมศีลธรรมนั้น ก็ที่จริง ก็ไม่ใช่ไร้ศีลธรรม หรือเสื่อมศีลธรรม. มีบางคนพูด  
 ขึ้นมาเลย; ไม่ใช่เรื่องเขาเอง ไม่ใช่เรื่องคากะเน เป็นเรื่องจริง แต่ว่าไม่จำเป็น  
 จะต้องออกชื่อ ออกเสียงอะไร *ว่ามันเป็นเรื่องธรรมชาติที่สุด ที่ว่าปลาใหญ่ มันจะ  
 ต้องกินปลาเล็ก.*

เขาเขาชื่อที่ว่า “ปลาใหญ่กินปลาเล็ก” นี้ เป็นเรื่องถูกต้อง ก็ย่อหมายความว่า  
 ว่า ใครมีอำนาจ มีวิชา มีมือยาว ก็กอบโกยได้ ไม่มีความผิดพลาดอะไร; เพราะ  
 มันเป็นเรื่องธรรมชาติ ที่ปลาใหญ่จะต้องกินปลาเล็ก เป็นการถูกต้อง เป็นกฤษฎีธรรม  
 ตามธรรมชาติ. ฉะนั้นการที่นายทุนเอาเปรียบกรรมกรนี้ถูกต้อง ไม่เสียศีลธรรม ไม่  
 เสื่อมศีลธรรม.

อาตมาเห็นว่า อย่างนั้นไม่จริง พูกรู้ข้างตัว พวกนายทุนพูด;  
 ถ้าเป็นนายทุนกับกรรมกร. มันเป็นเรื่องของปลาอันธพาลโหดร้าย เท่านั้น  
 แทะละ ที่จะกินปลาอื่น แล้วไม่ต้องกินปลาเล็ก. มันกินปลาที่ใหญ่กว่ามันก็มี ปลาแรก  
 ที่เลี้ยงไว้ที่นั่น ตัวโตยาวทั้งแขน ไม่กินปลาหางนกยูงตัวเล็กๆ ไม่กินปลาอะไรเลย  
 สักอย่างเดียว; ปลาแรก ที่บ้านนี้เรียกปลาเม่น. ฉะนั้น ไม่จริงแล้ว ที่ว่าปลา  
 ใหญ่จะต้องกินปลาเล็ก. ไปดูก็ได้ มันอยู่กับปลาทุกปลา กระทั่งปลาหางนกยูง  
 ตัวเล็กๆ ที่ว่าหน้าไม่ค่อยจะได้ ไม่เห็นปลาแรกกิน.

แต่ถ้าปลาอินทผล อย่างปลาออสการ์นี่ มันกินกะพืด, กินปลาของตัวไหนๆ ตัวมัน มันก็กิน. ปลาออสการ์มันเป็นต้นตออินทผล. อย่างพูดว่า “ปลาใหญ่กินปลาเล็ก” ไม่ถูก; มันปลาอินทผลกินปลาที่อ่อนแอต่างหาก, ปลาปิรันฮา (Piranha) ที่แม่น้ำอเมซอนนั้น มันกินวัวกินควายทั้งตัวโน่น, ปลาปิรันฮาตัวเท่าฝ่ามือนี้ มันกินวัวกินควายทั้งตัว หรือปลาจลตาบวงชนิดกินปลาวาฬก็มี. ฉะนั้นที่ว่า “ปลาใหญ่กินปลาเล็ก” ไม่ใช่เรื่องถูกต้องสำหรับอ้างเป็นความยุติธรรม แต่เป็นเรื่องของนายทุนอินทผล ที่จะกอบโกย.

ฉะนั้นเราเห็นว่า คำทางศีลธรรมมันเปลี่ยนไปทันที ถ้าใครจะมาถือว่าปลาใหญ่กินปลาเล็กนั้น เป็นความยุติธรรม. นี่โลกไม่มีความสงบ มันยังไกลต่อความสงบ ไม่ใช่โลกของพระศรีอารียะอย่างที่ว่าเมื่อตะกี้ว่า ทุกคนเป็นมิตร, ทุกคนเป็นมิตร ศรีอารียะเมทไตรย คือเป็นมิตรอันประเสริฐสุด ในระหว่างกันและกัน เรียกว่าศาสนาพระศรีอารียะ.

นี่เห็นว่า เราจะต้องมาองคฺศีลธรรม มาสนใจศีลธรรม ปรับปรุงขยายทางศีลธรรม, เราได้ขยายความก้าวหน้าทางอื่นไปมากเกินไปแล้ว จนทำให้เด็ก ๆ นี้มองข้ามทางศีลธรรมมากเกินไปแล้ว. เราได้เขาเรียน ให้เขาทำอะไร; นี่เราก็กองหนุนมาในทางวัตถุทั้งนั้น จนเขามองข้ามศีลธรรม. นี่เขาก็ต้องหนุนมาตุ, มาตุเรื่องศีลธรรม จักกันเสียให้ถูก.

ที่นี้ มันมีอันตรายที่ว่า ทางวัตถุนิยมมันย้วยวนมาก มันมีกำลังย้วยวนมาก ทางศีลธรรมมันแทบจะหมดกำลังแล้ว หุพเพลภาพแล้ว ต้องช่วยหน่อย. ศีลธรรมนี้มันกำลังจะตาย. อย่าไปคิดว่า “ตายก็ช่างหัวมัน”, หุงข้าวใส่บาตรให้มัน

ก็แล้วกัน, อย่างนั้นมันก็ไม่ออก. ต้องช่วยคิดที่จะกู้สิ่งที่จะช่วยโลกให้รอดได้ตาม ความต้องการของพระภคสด, หรือว่าตามความต้องการของคน ที่มีสติปัญญาบริสุทธิ์ ก็เลย จะมองเห็นว่า มันจำเป็น ที่เราจะตั้งต่อต้านอิทธิพลของสิ่งที่เป็น อันตรายต่อศีลธรรม.

ถ้ามองให้ละเอียดลงมา ก็ว่า เด็กๆ ของเรา กำลังละทิ้งวัฒนธรรม เดิมๆ ของชนชาติไทย ที่จะทำให้มีศีลธรรม, ที่ให้รักพ่อแม่, เคารพนับถือคนเฒ่า คนแก่, กตัญญูยกย่องที่ ซื่อสัตย์ เมตตา กรุณา, นั้นมันหายๆ ไป; เพราะมัน กำลังพลัดไปหา วัฒนธรรมเนื้อหนังของตะวันตก โดยไม่ทันรู้ตัว. เราให้เด็กๆ อนุบาลเรียนอย่างวัฒนธรรมตะวันตก ไม่มีความจริงจัง, ไม่มีความบังคับตัวเอง, เล่น พร้อมกันไปกับการเรียน; เด็กก็เป็นคนโลเล. แม้จะฉลาด ก็เป็นคนโลเล; แล้วบังคับตัวเองไม่ได้ ศีลธรรมก็ไม่มี. ก่อไปขอให้มองที่ปัญหาว่า เด็กๆ ของเรา ที่ได้รับการศึกษาอบรมจนเฉลียวฉลาดแล้ว จะไม่สำเร็จประโยชน์อะไรในการ ทำบ้านเมืองให้สงบ เพราะเป็นคนโลเล บังคับจิตใจไม่ได้.

เราไม่รู้จุกจิกค่าของศีลธรรม ก้าวหน้าพรรคพวกไหลออกไป จนเด็กๆ ไม่มีความหมายว่าตัวเป็นเด็ก พ่อแม่เป็นผู้มีบุญคุณ. จึงงานวันเด็ก เพื่อให้เด็ก ไปเป็นถึงทโมนมากขึ้น ด้วยการเล่นห่วยอะไรต่างๆ ให้เด็กๆ ไม่เป็นถึงทโมนมากขึ้น; จะพูดอย่างนี้ไม่กลัวใครใคร.

ที่จริง พอถึงวันเด็ก ควรจะจับเด็กมา สอนให้รู้บุญคุณของพ่อแม่; และให้เขาประกวดบทความพรรณนาบุญคุณพ่อแม่. เอาเด็กๆ มาบรรยายพรรณนา บุญคุณของพ่อแม่, ใครทำได้ดี ให้รางวัลสูงสุด; อย่างนี้ดีกว่าเอาไปทำให้เขาเดือด หรือคั่ง ไปด้วยเรื่องเล่นเรื่องหัว แม่แต่ชาตินิยม.

ที่นั่นไปอีกทีหนึ่งว่า ในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย เขาคำว่าศีลธรรม ไปทิ้งเสียที่ไหนแล้วก็ไม่รู้; ไม่มีแม้แต่การสอน, อย่างพูดถึงการอบรม. ถ้าสอนก็เพียงแค่ให้จำไว้ในสมอง แล้วก็ตอบ ให้คะแนนสองสามคะแนน ทั้งเสียเลยก็ยังได้. ในที่สุดคำว่าศีลธรรมนี้ จะหายไปจากปทานุกรมหรือสารานุกรมสักวันหนึ่ง. นี่อาตมาอยากจะทำนายไว้อย่างนี้; ฉะนั้นอย่าได้ตู่ตัก หรือว่าทู่ทิ่มมัน ว่าอาตมาทำนายบาปศีลธรรม. ที่จริงมันก็จะบาปศีลธรรมก็ได้ แต่ว่ามันจะไปในทางที่จะกลับมาช่วยมนุษยเรากันต่างหาก.

ฉะนั้น ถ้าเราจะให้ถึงโลกพระศรีอารียะเร็ว ๆ ก็ต้องมีระบบการปกครองที่มีศีลธรรมเป็นรากฐาน และระบบการปกครองนั้น เป็นรากฐานของศีลธรรมอีกทีหนึ่ง ทุกอย่างต้องดำเนินการโดยสัมมาทิฐิ หรือบุคคลที่มีสัมมาทิฐิ หรือเป็นปุชฌิณบุคคล. ครูบาอาจารย์ต้องอยู่ในสภาพแห่งปุชฌิณบุคคลไม่ใช่ลูกจ้าง ไม่ใช่ผู้ทำการค้า ไม่ใช่ผู้เห็นแก่ตัว. คนอื่น ๆ เป็นทหาร เป็นตุลาการ เป็นอะไร ก็ต้องมีลักษณะเป็นปุชฌิณบุคคล.

สัมมาทิฐิบุคคลนั้น คือผู้ที่มีความเข้าใจถูกต้อง ผิดไม่ได้ แล้วเขาก็จะกลายเป็นปุชฌิณบุคคลขึ้นมาทันที ในตัวเอง. ที่นั่นจะมีปุชฌิณบุคคลมากขึ้น แม้แต่ในหมู่เพื่อนฝูง ที่เราอาจจะยกมือไหว้ได้, หรือบางทีจะเป็นลูกหลานของเรา ด้วยซ้ำไป มันมีอะไรดี จนเราจะต้องยกมือไหว้เขาก็มี. ความเป็นปุชฌิณบุคคลมันมีได้อย่างนี้; เมื่อผู้ใดมีความเป็นสัมมาทิฐิแล้ว นั่นก็เป็นปุชฌิณบุคคลโดยไม่ทันรู้ตัว. แต่ไม่ใช่คนเรียนมากมาย ไม่ใช่คนมีปริญญาว่าเป็นหลวงอย่างนี้; นั่นมันไม่ใช่ มันไม่แน่ บางทีเป็นอันธพาลยาวเท่ากับปริญญาบัตรก็มี.

นี้เรา ต้องดำเนินระบบการปกครองโดยสัมมาทิฐิบุคคล หรือ ปุชนียบุคคล แล้วมีระบบการปกครองที่ส่งเสริมการศึกษา. อย่าให้ตกไปเป็นทาสของวัตถุ เคี้ยวนี้การศึกษาทั้งโลกเลย เป็นทาสของวัตถุ เพื่อวัตถุนิยม เพื่อมีความก้าวหน้าแก่กล้าทางวัตถุ; จะเอาชนะผู้อื่นทางวัตถุ จะครองโลกในทางวัตถุ.

ต้องมีระบอบการปกครอง ที่ไม่เปิดโอกาสให้พลเมืองนี้ไปเป็นทาสของกิเลส. เคี้ยวนี้พลเมืองเป็นทาสของกิเลส จะมีโรงมหรสพ มีในหัตถ์ลับมืออบ อบ นวด อะไรก็ตาม มันเป็นการเปิดโอกาส เปิดประตูให้พลเมืองเป็นทาสของกิเลสมากขึ้น นี้เป็นตัวอย่างทั้งนั้น.

เราต้องมีระบอบการปกครอง ที่ไม่เปิดโอกาสให้พลเมืองเป็นทาสของกิเลส หรือว่าจะสรุปความในตอนท้ายก็ว่า จะต้องมีการปกครอง ที่ไม่ใช่เสรีภาพ เพื่อการกอบโกยเพื่อตน; แต่ว่าให้เสรีภาพเพื่อการกอบโกยที่เป็นประโยชน์แก่สังคม ที่เป็นธรรม ประกอบไปด้วยธรรม. เสรีภาพนั้นดี ถ้าใช้ผิดก็เลว ถ้าใช้ถูกก็ดี; มันต้องมีคำว่าขัมมีกะ ประกอบเข้าด้วยเสมอ, แล้วก็อย่าเพื่อตน แต่ต้องเพื่อสังคมด้วย. ถ้าเพื่อตนมันแสดงง่าย มันก็เห็นแก่ตนเท่านั้น มันก็เป็นกิเลสขึ้นมาทันที; ฉะนั้นกันชนไว้ด้วย ให้เห็นแก่สังคม แล้วก็ต้องประกอบไปด้วยธรรม; ระบอบการปกครองชนิดนี้ จึงจะช่วยให้เกิดสภาพที่เรียกว่า โลกพระศรีอาริย์ขึ้นมาได้ โดยไม่ยากเลย.

ทีนี้เวลาที่มีเจ้าที่อยู่ที่ท่าน แล้วมันก็กำลังจะมา จะต้องหยุด แต่อยากจะสรุปความว่า เรื่องของพระศรีอาริย์นั้น ไม่ใช่เรื่องเพื่อเจ้า, ไม่ใช่เรื่องละเมอเพื่อฝัน; เป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรง ที่มนุษย์อาจจะถึงได้.

ทุกอย่างที่ได้กล่าวไว้ เป็นลักษณะของโลกพระศรีอารีย์นั้น มันเป็นเรื่องที่เป็นได้จริง อย่าไปสงสัยเลย. ถ้าเราจะถึงสภาพนั้นนั้น เราก็ต้องพยายามแก้ไข อย่างที่เรียกว่า ถอยหลังเข้าคลองกันเถิด เพราะมันได้ป็นคลอง จนจะตกเหวตายอยู่แล้ว ที่นี้ ถอยหลังเข้าคลองมาสู่ความถูกต้องเถิด คือ มีระบบศีลธรรมที่ดี, การศึกษาที่ดี, การปกครองที่ดี ดี; หลายๆอย่างนี้ สรุปความอยู่ที่คำๆเดียวว่า “ประกอบไปด้วยธรรม” คือ ธัมมิกสังคมนิยม.

เป็นอันว่า การบรรยายเรื่อง เมื่อธรรมครองโลก สิ้นสุดลงในวันนั้น ก็เป็นอันสิ้นสุดของการบรรยายภาคนี้ จะคงหยุดสามเดือนตลอดฤดูฝน ค่อยดี้ออกมาบรรยายกันใหม่ ในเดือนเมษายนของปีต่อไป.

ขอโอกาสให้พระสงฆ์ทั้งหลาย สวดคณสาธยาย ส่งเสริมความเข้มแข็งของสัตบุรุษต่อไป แม้ว่าฝนมันจะตกลงมา ฤดูนี้ว่า จะหายกันใหม่?

---

## โปรดแก้คำผิดที่สำคัญในหนังสือ เมื่อธรรมครองโลก

(การนับบรรทัด ให้นับลงตั้งแต่บรรทัดบนสุด คือบรรทัดของเลขหน้า  
ถ้ามี (จล.) ให้นำขึ้นมาจากล่าง, เพื่อประหยัดเวลา)

หน้า	บรรทัด	คำว่า	แก้เป็น
		อย่างไร.	อย่างไร?
๖๑	จล. ๘	รวย	สวย
๖๕	๘	ที่	ที่
๗๑	๒	ไม่ต้อง	ไม่ควรต้อง
๗๔	จล. ๓	ที่	นี้
๘๔	๓	๒๗	๒๘
๑๐๑	๘	อย่าง	อย่างกับ
๑๒๐	๗	ภทศสมิ	ภทศตสมิ
๑๘๘	๕	คิดปะ	คิดป
๑๓๔	จล. ๑๐	โรอิน	โรอิน
๑๓๗	จล. ๑	ให้	ให้
๑๗๔	จล. ๒	ชื่อ.	ชื่อ
๑๘๗	จล. ๗	โอกาส	แก้โอกาส
๑๙๑	๑๑	โลก. ในที่สุด	โลก ในที่สุด.
๑๙๘	จล. ๕	ที่ไม่	ไม่
๒๐๔	จล. ๗	ไม่รู้ว่า	ไม่รู้
๒๐๘	จล. ๓	หลายหลายหมื่น	หลายพัน หลายหมื่น
๒๑๑	๑	กำลัง	ที่กำลัง
๒๑๔	จล. ๑	คือ	คือ
๒๓๐	๘	วัน	กัน
๒๓๐	๑๒	โดยแท้จริง;... มีธรรมะ	โดยแท้จริง, ... มีธรรมะ.



หน้า	บรรทัด	คำว่า	แก้เป็น
๒๓๑	จล. ๑	กัน	กัน
๒๔๔	๓	คือ.	คือ
๒๕๓	๕	ทัน	ทัน
๒๖๕	๖	หรือว่า;	หรือว่า
๒๗๓	จล. ๘	กันเหลือ	จนเหลือ
๒๗๖	๖	คือว่า	คือว่า
๒๗๙	๔	สูง	สูง
๒๘๒	๙	สูง	สูง
๒๙๐	๘	เห็นทุกข์; เป็นทุกข์	เห็นทุกข์เป็นทุกข์
๒๙๐	๘	เห็นกับทุกข์.	เห็นกับทุกข์
๒๙๓	จล. ๓	ศรัทธา	เพราะศรัทธา
๓๐๒	จล. ๓	ร้าย	ร้าย
๓๐๓	๗	เผชิญ	เผชิญ
๓๑๕	จล. ๓	ตายแล้วเกิด	ตายแล้วเกิด, ตายแล้วไม่เกิด
๓๒๔	จล. ๓	กัน	กัน
๓๒๖	๑	โลก	เมื่อ
๓๒๖	๔	seuse	sense
๓๒๖	๖	นันทมต	นันททั้งหมด
๓๓๐	๑๑	เรียกว่า	เรียกว่า
๓๗๑	๑๑	ทุกที่.	ทุกที่,
๓๗๘	๑๑	มารคามี่	มารคามี่ บิดาม
๔๐๘	จล. ๓	นี้ ไม่มีธรรมะ	นี้ มีธรรมะ
๔๑๒	จล. ๗	วี	วี
๔๓๗	จล. ๒	เขามา	เขามาพูด
๔๓๖	จล. ๖ และ ๑๑	ศีลปะ และ มน	ศีลปะ และ มนที่
๔๖๘	จล. ๑๑	รู้สึก	รู้สึกว่า
๔๘๘	๖	ประกอบ	ประกอบด้วย

## บันทึก

หนังสือชุด "ธรรมโมฆณของพุทธทาส" เพื่อที่โลกจดพิมพ์หนังสือในพระพุทธศาสนา  
มาจนถึงวันนี้ มีรายชื่อ และเลขหมายประจำเล่ม ดังนี้ :-

ลำดับพิมพ์ออก	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม
( ๑ )	พุทธประวัติจากพระโอษฐ์	๑
( ๒ )	อภินิหารจายตา	๑๒ [พิมพ์มาตั้งแต่ครั้งที่ ๒]
( ๓ )	ต้นฟ้าเสกศัพทธรรม	๑๓
( ๔ )	ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๑	๓๖
( ๕ )	พุทธกิจวัตรธรรม	๑๘
( ๖ )	สมุทรวินัยจากพระโอษฐ์	๓ [พิมพ์มาตั้งแต่ครั้งที่ ๔]
( ๗ )	โอสถวิศกัณฐะธรรม	๑๓ . ก
( ๘ )	พุทธจริยา	๑๑
( ๙ )	ศุลากรวิกธรรม เล่ม ๑	๑๖
( ๑๐ )	มณฑลธรรม	๑๗ . ข
( ๑๑ )	บรมธรรม ภาคคัน	๑๕
( ๑๒ )	บรมธรรม ภาคปลาย	๑๕ . ก
( ๑๓ )	ธนาปานสติภาวนา	๒๐ . ก
( ๑๔ )	ธรรมปาฏิโมกข์ เล่ม ๑	๓๑
( ๑๕ )	สัจจญาณปริทรรศน์ เล่ม ๑	๓๘
( ๑๖ )	กายธรรมบุศกร	๓๗
( ๑๗ )	สมรทาสธรรม	๑๗ . ก
( ๑๘ )	ปรมัตถสภาวะธรรม	๑๕ . ก
( ๑๙ )	ปฏิบัติภาวนาปริทรรศน์	๑๕
( ๒๐ )	ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๒	๓๖ . ก